

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВИЙ ВІСНИК
МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія:
ФІЛОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 33 том 2

Одеса
2018

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 455 від 15.04.2014 р.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)

Серію засновано у 2010 р.

Засновник – Міжнародний гуманітарний університет

Друкується за рішенням Вченої ради Міжнародного гуманітарного університету протокол 6 від 05.07.2018 р.

Видавнича рада:

С.В. Ківалов, акад. АПН і НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – голова ради; **А.Ф. Крижановський**, член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – заступник голови ради; **М.П. Коваленко**, д-р фіз.-мат. наук, проф.; **С.А. Андронаті**, акад. НАН України; **О.М. Головченко**, д-р екон. наук, проф.; **Д.А. Зайцев**, д-р техн. наук, проф.; **В.М. Запорожан**, д-р мед. наук, проф., акад. АМН України; **М.З. Згуровський**, акад. НАН України, д-р техн. наук, проф.; **В.А. Кухаренко**, д-р філол. наук, проф.; **Г.П. Пекліна**, канд. мед. наук, проф.; **О.В. Токарєв**, Засл. діяч мистецтв України.

Головний редактор серії – доктор філологічних наук, професор **М.І. Зубов**

Відповідальний секретар – кандидат філологічних наук, доцент **Л.І. Морошану (Дем'янова)**

Редакційна колегія серії «Філологія»:

Н.В. Бардіна, доктор філологічних наук, професор; **О.А. Жаборюк**, доктор філологічних наук, професор; **К.Б. Зайцева**, кандидат філологічних наук, доцент; **Е. Пирву**, кандидат філологічних наук, професор; **Т.М. Корольова**, доктор філологічних наук, професор; **В.А. Кухаренко**, доктор філологічних наук, професор; **В.Я. Мізецька**, доктор філологічних наук, професор; **І.Б. Морозова**, доктор філологічних наук, професор; **Н.В. Петлюченко**, доктор філологічних наук, професор; **В.Г. Таранець**, доктор філологічних наук, професор; **Т.С. Шевчук**, доктор філологічних наук, професор.

Повне або часткове передрукування матеріалів, виданих у збірнику «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету», допускається лише з письмового дозволу редакції.

При передрукуванні матеріалів посилання на «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету» обов'язкове.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 16819-5491Р від 10.06.2010

Адреса редакції:

Міжнародний гуманітарний університет, офіс 502,
вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, 65009, Україна,
тел. (+38) 099-547-85-90, www.vestnik-philology.mgu.od.ua

© Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.

Серія: «Філологія», 2018

© Міжнародний гуманітарний університет, 2018

Алімпієва О. І.,

студентка 5 курсу гуманітарного факультету
Запорізького національного технічного університету

Приходько А. М.,

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу
Запорізького національного технічного університету

ГЕНДЕРНО МАРКОВАНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ

Анотація. Статтю присвячено вивченню когнітивно-семантичних особливостей фразеологічних одиниць із гендерним компонентом у сучасній англійській мові. Запропоновано поділ гендерно маркованих фразеологічних одиниць на декілька груп – сімейно, соціально, професійно зумовлені, а також ті, що мають у своєму складі власне ім'я та морально-етичні якості. Всі вони конститууються на основі опозицій «чоловічість vs жіночість» і «позитивність vs негативність».

Ключові слова: фразеологія, гендер, суспільство, лінгвокультура, стереотип.

Постановка проблеми. Останнє десятиліття характеризується стрімким розвитком лінгвістичної гендерології. Це зумовлено усвідомленням того факту, що усі сфери людського буття мають два профілі – жіночий і чоловічий. Ця гендерна дихотомія проявляється на всіх рівнях мовної системи, у т. ч. на лексико-семантичному, одним із важливих представників якого є фразеологія. Фразеологічні одиниці (далі – ФО) найбільш концентровано втілюють ідею гендеру, мабуть, тому, що відбивають безпосередній зв'язок людини, культури та мови. Тож зіставлення двох гендерних едностей уможливує з'ясування спільного та відмінного у когнітивно-семантичній структурі концептів «чоловік» і «жінка», а також встановлення найбільш суттєвих фразеосемантичних характеристик осіб чоловічої та жіночої статі в англійській лінгвокультурі.

Об'єктом пропонованої розвідки є гендерно маркований сегмент фразеологічної підсистеми сучасної англійської мови, а предметом – структурно-семантичні особливості таких ФО, що й зумовлює основну мету дослідження – з'ясування шляхів і способів продукування та використання ФО з гендерним компонентом значення в англійській лінгвокультурі. Те, що різні мови відображають певні культурні відмінності й по-різному вербалізують одні й ті ж концепти, особливо чітко проявляється в рамках вивчення їхнього фразеологічного складу. Використання гендерного знання та його культурного складника дозволяє максимально повно розкрити культурну специфіку гендерних стереотипів і асиметрій, наявних у певному лінгвосоціумі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Становлення та інтенсивний розвиток гендерних досліджень у лінгвістиці припадає на кінець ХХ ст. Відмова від визнання об'єктивної істини, інтерес до людини, розвиток нових теорій особистості призвели до перегляду принципів і підходів до вивчення категорій етнічності, віку і статі, які раніше інтерпретувалися як біологічно детерміновані [11, с. 278]. За останні роки значно виріс інтерес до фразеологізмів, у яких акцентується увага на гендерному компоненті. У вивченні цього питання доклали зу-

силь такі дослідники, як Д. Батлер, О. Бессонова, Е. Горошко, И. Зикова, А. Кирилина, К. Мізін, В. Широких.

Саме за допомогою концептуального формування оцінного значення можна визначити поняттєві групи ФО з гендерним компонентом. Незважаючи на те, що лише частина концептуальної інформації виражена мовними засобами, а інша частина репрезентована у психіці образами, схемами та іншими типами ментальних репрезентацій, найважливіші концепти закорінені в мові. Оцінні концепти є важливим фрагментом мовної картини світу [2, с. 52]. Так, навіть у першому наближенні до матеріалу можна помітити, що майже всі фразеологізми поділяються на ті, що містять «жіночий» компонент (*Mary Ann – проста дівчина*) і ті, що містять «чоловічий» (*hold-up man – бандит, zoo-daddy – недільний тато, jobs for the boys – тепленьке місце, doubting Thomas – Хома невірющий*). Не цурається англійська лінгвокультура й ФО без чіткого гендерного забарвлення (*a dead head – зануда, blue-collar worker – людина робітничої професії*), тобто тих, що є гендерно індиферентними.

Виклад основного матеріалу. Лінгвістична гендерологія співвідносить мову з особистістю за ознакою «біологічна стать». Гендерні ознаки мовної картини світу – це сутнісні прояви пізнання світу крізь призму його чоловічого і жіночого бачення, що інтегрують універсальні та національно специфічні ознаки, відбивають специфічні особливості когнітивної та комунікативної діяльності чоловіків і жінок, а також вплив статі на мовну поведінку її носія [1, с. 246].

Гендерний стереотип жінки сформовано в англійській лінгвокультурі поняттям «жінка», і всі його варіанти характеризували жінок за віком, родинним станом, сімейними стосунками, соціальною роллю (*aunt – тітка, daughter – донька, girl – дівчина, grandmother – бабуся, mother – мати, mother-in-law – мачуха, wife – дружина* тощо). Конотативне значення цієї ЛСТ, відбите в англійській мові, є таким: *підкується про свою зовнішність, боягузлива, не ходить на спорт, емоційна, вірна своїй сім'ї, незрівнянна, з гарною інтуїцією, боїться старості, добра, послужлива, сором'язлива, ніжна, слабка* [8, с. 329].

Гендерний стереотип чоловіка сформований такими поняттями, як *boy – хлопцев, brother – брат, father – батько, father-in-law – вітчим, grandfather – дідусь, husband – чоловік, uncle – дядько та ін.* Гендерний стереотип чоловіків в англійській мові: *не підкується про свою зовнішність, непохитний, вільний, незалежний, із високим інтелектом, не боїться старості, головний, логічний, об'єктивний, могутній, спортивний, успішний* [8, с. 329].

Так чи інакше, гендерно марковані ФО англійської лінгвокультури конститууються на основі валоризації свого гендер-

ного компонента, через що описують гендерні стереотипи на підставі їх позитивної чи негативної оцінки. Найбільш плідно ці стереотипи проявляються в таких ідеографічно-тематичних групах, як сім'я, морально-етичні якості, соціальна та професійна значущість, власне ім'я.

Серед гендерно маркованих ФО доволі поширеною є ідеографічно-семантична група «сім'я». Навіть у дуже індивідуалізованому, високо мобільному та «гомо-гетеро-толерантному» світі XXI ст. сім'я продовжує займати центральне місце в житті людини, оскільки й надалі залишається одним із найважливіших соціальних інститутів [4, с. 115]. Тож і у фразеології, зверненої, зокрема, до жінки, багато ФО надають позитивну оцінку жінці-дружині, жінці-матері та жінці-домоправительці. Яскравим прикладом цього є ФО *The wife is the key of the house – дружина – ключ до будинку*. Важливу народну мудрість відбиває й ФО *Men make houses, women make homes – Чоловік будує дім, а жінка робить його рідним вогнищем*. Серед англомовних ФО звертають на себе увагу ті, що валоризують жінок як подружжя: *one's better half – краща половина, one's old Dutch – чиясь дружина*. Поряд із цим існують і ФО, які характеризують жінку негативно (*a tiger mother – дуже сувора мати*). Англомовна культура фіксує й таке явище, як страждання чоловіка від злої дружини: *Three things kicked the man from his house, smoke, rain and dripping evil wife – Три речі виганяють чоловіка з його будинку: дим, капання дощу і зла дружина*.

У сім'ї становище чоловіків вище, а їх сімейне домінування закріплено і на рівні фразеології: *the king of the castle – король замку, the lord of the harvest – лорд врожаю, добувач, a good husband makes a good wife – у гарного чоловік і дружина розумниця, a new man – чоловік, який допомагає дружині зробити домашні обов'язки і піклується про немовля*. Проте актуальним для англійської лінгвокультури є й факт залежності чоловіка від жінки («негатив»): *A man without a woman is like a ship without a sail – Чоловік без жінки схожий на судно без вітрила*.

Найбільшою є група ФО на позначення **морально-етичних якостей** чоловіка та жінки. Незважаючи на те, що представниці жіночої статі описуються у фразеології з позитивного боку (*A woman's first advice is her best – перша порада жінки, найкраща порада; work as a bee – працювати, як бджілка*), не можна обійти увагою тенденцію до певної негативації концепту «жінка». Так ФО *Man, woman and devil are the three degrees of comparison – Чоловік, жінка і диявол є трьома ступенями порівняння* натякає про оцінку градацію «погано – гірше – найгірше», де жінки постають гіршими, ніж чоловіки. ФО *Deeds are males, and words are female – Дії – то чоловіки, а слова – то жінки* містить натяк на надмірну жіночу балакучість і марно витрачений час. Це зайвий раз підкреслює й таке прислів'я, як *A sieve will hold water better than a woman's mouth a secret – Решето витримає воду краще, ніж рот жінки – таємницю*. Серед інших негативних якостей жінок фразеологічно фіксуються легковажність (*lady of easy virtue – легковажна жінка; lady of Babylon – куртизанка*) і надмірна емоційність (*commons cold – лайлива*).

На цьому тлі не можна не звернути увагу на те, що англійська фразеологічна (під)система пропонує набагато більше чоловічих позитивних якостей, ніж жіночих. Пор.: *old stager – досвідчена людина; old salt – досвідчений матрос; a man of courage – хоробрий; a man of business – ділова людина, бізнесмен; a man of action – енергійна людина; a made man – люди-*

на, яка досягла високого становища сама. Більш того, чоловік у таких ФО ототожнюється з самою людиною! Пор. далі: *As a man sows, so let him reap – Як людина сіє, так нехай і пожинає; Men are blind in their own cause – Люди бувають сліпими у власних справах; Manners make the man – Манери – це людина*. Основними негативними рисами чоловіка фразеологія вважає непорядність (*knight of fortune – поганий авантюрист; knight of industry – шахрай*), ніжність, яка є жіночою позитивною прерогативою (*lizzie boy – ніжний чоловік; girl boy – ніжний чоловік*), сластолюбство (*sugar daddy – старий любитель*). Негативно оцінюється фразеологією та поведінка чоловіка, яка не вписується у національно-психологічний стереотип: *a rough customer – дуже грубо; fighting cock – сварливий*.

Одним із помітних явищ англійської лінгвокультури є тематико-ідеографічна група ФО на позначення **соціальної та професійної значущості** чоловіків і жінок. Першим притаманна рішучість і серйозність у роботі, що не може не оцінюватися позитивно: *boys in the backroom – група чоловіків, що приймає рішення за лаштунками; company man – людина, яка завжди працює для компанії і підтримує її політику; cock of the walk – важлива персона; bread winner – годувальник; the blue-eyed boy – чоловік, який не може погано виконувати роботу*. Натомість соціальна та професійна значущість других виявляється у фразеологічному фонді англійської лінгвокультури дещо применшеною: *girl-servant – прислуга; gaiety girls – акторка; hello girl – телефонний оператор; the leading lady – провідна акторка*.

Доволі значну групу складають у нашому матеріалі й ФО, базовим компонентом яких є **власне ім'я** (умовно їх можна назвати фразеонімами). Чоловічі фразеоніми позначають зазвичай фізичні характеристики, розумові здібності й особистісні властивості їх носіїв: *As loud as Tom of Lincoln – гучноголосий, як Том Лінкольн; A Daniel come to judgement – мудра людина; Jack the Lad – впевнений і не дуже серйозний юнак; Barkus is willing – чоловік бажає одружитися; as patient as Job – дуже терплячий*. «Чоловічі» ФО з негативним компонентом трапляються значно рідше. Зазвичай вони відбивають ті негативні риси, що є постійними характеристиками чоловіка: *Do a Lord Lucan – втікати без попереджень; Jack among the maids – любитель жінок, бабій*.

Фразеоніми з жіночим компонентом кількісно значно поступаються чоловічим, хоча й містять ті самі смислові акценти: розумові здібності, особистісні характеристики і морально-етичні якості. Пор.: *Cassandra warnings – жіноча мудрість; Sister Ann – вірна, віддана подруга*. Негативні фразеоніми з жіночим компонентом натякають на певні характеристики людини, зафіксовані в скарбниці народної мудрості: *A painted Jezebel – химерна жінка, Pandora's box – якщо ви відкриваєте Пандору, то це викликає всілякі неприємності*.

XXI ст. заявило про себе тим, що жінки взяли за відстоювання своїх прав і навіть за їх диктування. На цьому ґрунті утворилося багато гендерно значимих ФО, які мають негативний відтінок: *wear the breeches – жінка, яка управляє своїм чоловіком; the gray mare – жінка, яка має владу над своїм чоловіком; John Thompson's man – людина під контролем дружини; Mr. Right – чоловік, який виконує всі примхи дружини; sly puss girl – хитра дівчина*. Ролі чоловіка та жінки видозмінилися, суспільство давно визнало необхідність рівноправності. Прогресивно налаштованих і вільно мислячих чоловіків це не лякає, а страх більш слабких чоловіків перед сильною жінкою

надзвичайно великий. З цієї причини виникли нові параметри фразеологічної характеристики чоловіків із негативним компонентом: *(as) gentle as a lamb* – дуже сором'язливий; *tamma's darling* – дорослий чоловік, який перебуває під опікою своєї матері; *girl boy* – чоловік, який поводить себе, як жінка.

Висновки. Гендерно маркований фразеологічний корпус англійської лінгвокультури утворюється ідеографічно-семантичними групами, які існують на рівні значущості об'єкта для суб'єкта. Зокрема, серед гендерно маркованих ФО ціннісно релевантними є такі групи, як сім'я, морально-етичні якості, соціальна та професійна значущість, власне ім'я, усередині яких використовуються ФО з «чоловічим» компонентом значення (70%) і лише 30% – із «жіночим». Більш того, серед перших абсолютна перевага (85%) віддається ФО з позитивними конотаціями, тоді як ФО з негативними складають лише 15%. Натомість негативне позиціонування в англійській лінгво- і соціокультурні жінки подають 65% гендерно маркованих ФО, а позитивне – лише 35%.

Англомова фразеологічна картина світу є певною мірою маскуліною, що проявляється як кількісно, так і якісно. Додатково про це свідчить і той факт, що ФО, які використовуються для номінації людини, часто містять у своєму складі «чоловічий» компонент «man». Англійська лінгвокультура, применшуючи роль і місце жінки в соціумі, схильна підносити в ньому чоловіка майже до рівня ідеалу, а подекуди й виставляти його як «стовп» буття. Виведене нею правило чоловічого позитиву не обходиться без винятків, які пристосовуються до окремих представників «сильної» половини людства: інваріант завжди зі знаком «плюс», а варіант може траплятися і зі знаком «мінус».

Перспектива подальшого студіювання заявленої проблеми полягає в можливості її вивчення зонайменше у двох напрямках: по-перше, для з'ясування шляхів і способів дискурсивної реалізації гендерних ФО в англосаксонському комунікативному континуумі, а по-друге, в екстраполяції пропонованих принципів і підходів на інші природні мови задля наднаціонального й етноспецифічного їх осмислення.

Література:

1. Антрушина Г.Б. Лексикология английского языка: учеб. пособ. М.: Дрофа, 1999. С. 245–247.
2. Бессонова О.Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивно-гендерні аспекти: дисертація. Донецьк: ДонНУ, 2002. 463 с.
3. Горошко Е.И. Языковое сознание: гендерная парадигма: монография. М.: Харьков: ИД ИНЖЭК, 2003. 437 с.
4. Дружинин В.Н. Психология семьи. Екатеринбург: Деловая Книга, 2000. 208 с.

5. Зыкова И.В. Способы конструирования гендера в английской фразеологии. М.: Едиториал УРСС, 2003. 232 с.
6. Батлер Д. Гендерное беспокойство. Антология гендерной теории. Минск: ПроPILEI, 2000. С. 297–346.
7. Кирилина А.В. Гендерные аспекты языка и коммуникации: дисс. ... док. филол. наук. М.: МГЛУ, 2000. 369 с.
8. Смелзер Н. Социология / пер. с англ. М.: Феникс, 1994. 688 с.
9. Мізін К.І. Людина в дзеркалі компаративної фразеології. Кременчук: ПП Щербатих О.В. 2011. 448 с.
10. Уилсон Э. Современный англо-русский словарь. М.: ООО Изд-во АСТ, 2003. 864 с.
11. Широких В.М., Кудреватых Л.П. Теоретические материалы по лексикологии современного английского языка. М.: Высшая школа, 2004. 316 с.
12. Harley H. English words: A Linguistic Introduction. Oxford: Blackwell Publishing, 2006. 290 p.
13. Kunin A.V. English-Russian dictionary of idioms. М.: Russkiy Yazyk, 2005. 503 с.
14. Spiers R.A. American Idioms Dictionary. Lincolnwood, Illinois, USA: National Textbook Company, 1987. 464 с.

Алимпиева А. И., Приходько А. Н. Гендерно маркированные фразеологизмы в английской лингвокультуре

Аннотация. Статья посвящена изучению когнитивно-семантических особенностей фразеологических единиц с гендерным компонентом современного английского языка. Предложено разделение гендерно маркированных фразеологических единиц на несколько групп – семейно, социально, профессионально обусловленные, а также имеющие в своем составе имя собственное и морально-этические качества. Все они конституируются на основе двух оппозиций: «мужчина vs женщина» и «позитив vs негатив».

Ключевые слова: фразеология, гендер, общество, лингвокультура, стереотип.

Alimpieva A., Prykhodko A. Gender-marked phraseological units in the English linguoculture

Summary. The article is devoted to the study of cognitive-semantic features of phraseological units with a gender component in modern English. Gender-marked phraseological units are divided into several groups, which are family-driven, socially constructed, and professionally-related as well as those having their own names, moral and ethical characteristics. All of them are constituted on the basis of two oppositions, namely, “masculinity vs femininity” and “positivity vs negativity”.

Key words: phraseology, gender, society, linguoculture, stereotype.

*Baybakova I. M.,
PhD, Associate Professor
Department of Foreign Languages
Lviv Polytechnic National University*
*Drapaluk H. S.,
Senior Teacher
Department of Foreign Languages
Lviv Polytechnic National University*

NEGATIVE ASPECTS OF SIMILARITY – A LINGUISTIC ANALYSIS

Summary. The subject of this work is presentation and contrastive analysis of the negative aspects of similarity. Moreover, for the purpose of this study special emphasis will be given to the discussion of false friends as an important aspect of negative similarity. Nowadays, people are less aware of the quality of language that they use and the authors of this paper want to explore the reasons for this situation. The authors' interest lies also in the role of language similarities regarding foreign language learning.

Key words: similarity, negative aspects, false friends, linguistic analysis, foreign language learning.

Stating the problem. Similarity and difference occur in every aspect of life, in every little thing that exists in the universe. These two concepts stand in the opposition because of their nature. Both, similarity and difference may bring advantages and obstacles. When there is a similarity one may be sure that difference also will appear. Since the beginning human beings have tried to simplify their lives because it is natural for a person to see connections between things and use them, for example, to communicate with each other and to establish social connections. Similarity and difference are tools that may sometimes be used in an improper way.

The main focus of our interest is the role of language similarities in foreign language learning as to understand the disadvantages of using them through the presentation and contrastive analysis of the negative aspects of similarity.

The language is declared to be the most important notion for discussion based on the variety of language examples to present a better perspective of the value and disvalue of similarity, as well as the value of difference. The analysis will be based on comparison of sentences and words that may cause problems for foreign language learners where examples will try to provide answers why speakers should make errors while using a second language. Moreover, for the purpose of this study special emphasis will be given to the discussion of false friends, one of the critical issues regarding the negative and positive aspects of similarity.

Analysis of the latest research and publications. On hearing the word *similarity* one thinks that it is a state of being like something or somebody which is a proper way of thinking, as Oxford Wordpower Dictionary explains *in similar way* and *the quality of being similar* [1]. Therefore, similarity occurs everywhere, not only words are similar but also people, for example, in their appearance, behaviour and the way of thinking, nature, and, what is more, the whole universe has at least one similar feature, one thing that two pieces share in common. However, even if there are twins that are perfectly similar in their looks, one must remember that they have their own personalities or when one observes the snowflakes may say that they are similar, which is not really true be-

cause scientists proved that there are no two identical snowflakes in the world. Everyone needs identity; something that only one person has and makes him or her special.

While discussing the notion of similarity it is worth observing that in linguistics there are many types of similarity, for instance: semantic similarity, phonetic similarity, grammatical similarity or lexical similarity [2].

Moreover, for the purpose of this study special emphasis is given to the notion of how similarity influences communication between people and what is more important how language learners use similarity. The most common example how the native language affects language learning is a transfer which is presented as follows: "Transfer is the influence resulting from the similarities and differences between the target language and any other language that has been previously (and perhaps imperfectly) acquired" [3, p. 27].

K. Bardovi-Harlig and Rex A. Sprouse who are working in the field of applied linguistics underline that any two languages are similar in one way and different in another one. When the mother-tongue has a big impact on the target language causing some errors in the usage then we deal with negative transfer or interference [4]. Moreover, mechanisms that lead to negative transfer are related to different linguistic levels, such as language itself, psychology, information theory and relationship between language and culture [5].

There is much research today done in the field of pedagogical implications related to the notion of negative and positive transfer (H. Ringbom, S. Jarvis, A. Pavlenko, B. Van Patten, A. Vainikka et al. Ringbom and Jarvis via investigation of cross-cultural and cross-linguistic similarities value outlined the main question for pedagogy as to the necessity of successful strategies application for foreign language learning [6, p. 106–118].

Educational psychology is a new direction today for solving the problems of negative and positive transfer in the process of learning and teaching. H. Gehlbach, M. Brinkworth and A. King in the article "Creating birds of similar feathers: leveraging similarity to improve teacher-student relationships and academic achievements" wrote about the experiment via which they managed to improve teacher-student relations by leveraging actual similarities and their promotion further on [7, p. 343–352]. Psychological or linguo-psychological issues in terms of positive and negative opinion modelling and the influence of another's similarities and dissimilarities are investigated by professors C. Hilmert, J. Kulik and N. Christenfeld from the University of California taking into consideration such psychological and physiological categories as gender, age and behaviour [8, p. 440–452].

1.1. The value of similarity. According to Odlin there are two kinds of transfer, positive and negative (also called interference).

To complete the view on transfer it should be stressed that positive transfer has value due to its helping characteristic during language learning [3]. To underpin this statement H. Ringbom demonstrates that positive transfer is a good situation because language learners use the value of similarity between their mother tongue and a target language [6].

Let us focus our attention on transfer in addition to the positive aspect of similarity. As it was shown above, similar words are helpful for language learners because they facilitate acquisition of a target language.

People who are able to notice the similarity between two languages are much more successful in learning a foreign language. However, only the learners who are aware of it are prone to be under the influence of positive transfer because interference brings problems for the unwary speakers.

It is worth mentioning that not only transfer supports the good nature of similarity but also that the concept of metaphor, metonymy, and polysemy may be presented so as to emphasize the value of similarity.

Metaphors are needed because of their nature, for instance the definition of a metaphor presented in the dictionary is: "Metaphor is a figure of speech in which a word or expression normally used of one kind of object, etc. is extended to another" [9, p. 243].

1.2. The disvalue of similarity. It goes without saying that the universe deals with lots of similarities, for example, the human body contains 75% of water and most types of fishes and fruit also contain 75% of water. Thus, the question arises, if they contain the same amount of water, are people fishes and fruit or are fishes and fruit people? The answer is simple – no, they are not, so similarity here has no value. Accordingly, it may be reasonably assumed that even if objects or living creatures share some similar features, one cannot say that it is the same thing because it may contribute to the situation of *generalization* presented by Crystal as follows: "Generalization in second language learning occurs when the rules of the foreign language are applied too liberally" [10, p. 131].

Generalization discussed while speaking about foreign language learners leads to unpleasant situations because people sometimes overgeneralize everything. Crystal (1999) points out that when the second language learner notices that he or she needs to add -s/es ending so as to make the plural form of a word, he/she may overuse this pattern and does not obey the rule about exceptions, for instance, one may say *mouses* instead of *mice* because of generalization [10].

Another important feature, which characterizes the disvalue of similarity, is the issue of interference. Interference, as H. Ringbom claims, is also called negative transfer because of its harmful influence on language learners.

Negative transfer contributes to errors; it is, in relation to foreign language learners, a source of problems with ambiguity, false friends, mistranslation. Bilinguals and people who use more than two languages are exposed to the tricky nature of language [6].

To conclude the discussion, similarity has obstacles which are presented in the notions of generalization, polysemy and interference. Mostly, the negative aspects of similarity contribute to the situations when speakers are confused by the words which they use because similarities are judged to help people rather than cause such problems in communication.

1.3. The value of difference. Before making the employment of the value of difference among languages, let us consider the notion of the origin of languages. As Gascoigne (2001) notices: There are about 5 000 languages spoken in the world today (a third

of them in Africa), but scholars group them together into relatively few families – probably less than twenty. Languages are linked to each other by shared words or sounds or grammatical constructions. The theory is that the members of each linguistic group have descended from one language, a common ancestor.

The theory that all languages have one ancestor is also presented by Fromkin, Rodman, and Hyams and it is called *the monogenic theory of language origin* explained further as: "The belief that all languages originated from a single source is found not only in the Tower of Babel story in Genesis, but also in a similar legend of the Toltecs, early inhabitants of Mexico, and in myths of other people as well" [11, p. 26].

This notion refers to the concept that is followed by people who believe in God, or gods and may be explained wider by the example of the Tower of Babel. According to the Book of Genesis, after the Great Flood people lived together in one city and spoke a single language. Once, they decided to build a great tower the top of which would reach the heavens. However the tower was not created for the worship of God but to emphasize the power of man. Then, Yahweh (the name for Jewish god) became angry that man tried to behave as him and decided to stop people. He came down and puzzled people's languages in the way that they could not communicate any longer. From the Christian point of view, that was the origin of language varieties.

Nevertheless, there are other explanations of the origin of language varieties presented by scientists and people who strictly follow the theory of human evolution. According to Fromkin, Rodman, and Hyams [11], this theory also says that there was one language which was divided into separate languages that were in one language family. That happened because of migration of tribes and constant habitation in isolated areas where clans could not have contacted with each other. As a consequence, a language that once was shared by many tribes started to become independent.

Most people find it valuable that nothing is similar because diversity is good on its own. There is a reason why there are so many species of animals, plants and bacteria. If people looked the same, they would bear resemblance to clones. Nonetheless, even if people were identical, they would find something what would help them to distinguish themselves, for example, they would wear different clothes or would change their hair style because homogeneity steals identity. Moreover, every person wants to be different, to feel special, for example, people belong to the groups where they may feel independence and alterity. In addition, within a group members like to use slang as not to be understood by other people.

As indicated earlier, difference is valuable because similarity does not take into account every single person's demands. Hence, not everything is fine for everyone, for example, one may say that drinking cow's milk is good for health whereas there are people who are allergic to it.

The conclusion is that the difference has always driven humans' attention. For many something that is different is better, more exotic and exciting, it may be compared to the feeling of exploring a wild undiscovered land. In addition, the diversity of words contributes to the situation when words are not overused.

Now let us name the negative aspects of similarity. They are ambiguity, false friends and mistranslation. In our investigation we are going to discuss false friends' aspect in more detail as it causes many difficulties in communication.

The notion of false friends causes many inter-language difficulties in communication. False friends are words that in two or more

languages have the same spelling or pronunciation but at the same time sometimes totally different meanings. It is explained in the dictionaries as follows: "False friend is a word in one language which sounds like one in another and may be taken by mistake as having the same meaning" [9, p. 136].

In *An English – Polish Dictionary of False Friends* by Szpila this term is presented at the same level with other aspects in linguistics: "The term *false friends* in linguistics, the theory of translation studies, foreign language teaching and comparative lexicography refers to words of at least two languages, which are graphically and/or phonetically similar but which are semantically incompatible" [12].

This explanation shows that false friends are unwelcomed during acquiring a new language and it is a common problem which must be dealt with teachers of foreign languages, translators and second language learners.

According to Szpila there are different types of false friends which occur in language, for instance, grammatical, phonological or lexical false friends. Here we will analyse lexical false friends which may lead to misunderstanding and situations when a speaker is ashamed because of using the wrong translation of a word. Moreover, unwary translators, but not only, are exposed to the use of incorrect equivalents of a word. Many false friends are easy to recognize their double meanings, however due to passing of the time some words have changed their meaning [12].

Moreover, the concept of borrowing can be shown here as an example of such a situation when a word changed its meaning because of passing of the time. Quoting from Wikipedia, borrowings or loanwords are words that were adopted by the speakers of one language from a different one, called the source language which often has authority. The process of borrowing is complex, it is a result of a cultural contact between two languages communities and it may be presented as some kind of a path. Firstly, a word is put in the foreign language and it is used even by people who are not familiar with a new word. Secondly, the new word is used more commonly and starts to be a part of a foreign language. In English there are many examples of loanwords, for instance, from Latin: *anchor*, *wall*, from Scandinavian: *anger*, *egg*, from French: *court*, *crime*, or from Japanese: *geisha*, *sushi* [13].

Accordingly, a borrowing may become a false friend when the meaning changes within a new language, when speakers add a new meaning or understand loanword wrongly. According to Baker, "Once a borrowing or expression is borrowed into a language, we cannot predict or control its development or the additional meanings it might or might not take on. Some false friends are easy to spot because the difference in their meanings is so great that only a very inexperienced translator is likely to be unaware of it" [14, p. 25].

It is important to present an example of false friends, for instance, Baker shows that the English word *feminist* which is *a person who believes in and supports the aims of feminism* is understood differently in Japan because "*feminist* in Japanese is usually used to describe a man who is excessively soft with women" [14, p. 31]. Moreover, the Ukrainian word *baton* which means "a chocolate bar or a special kind of bread" is often confused with English *baton* which is "a short thin stick used by the conductor of an orchestra." Also the word *conductor* in Ukrainian is misunderstood because Ukrainian learners confuse "a person who collects the fares on a bus" with "a person who stands in front of an orchestra and directs the musicians." Thus, the word *conductor* has two meanings in English. Ukrainian speakers have only the first

meaning of it in their lexicon. People may spot the existence of deceptive words especially when they want to communicate with people whose mother tongue belongs to the same language families, for example, Crystal presents that Slavonic languages include Polish, Ukrainian, Russian, Belarusian, Bosnian, Serbian, Bulgarian, Macedonian and Czech [10]. There are also stories about the use of false friends which occurred when the two cultures met together. Accordingly, a group of Polish scouts who wanted to travel to Czech for a winter holiday. They booked the rooms in Czech youth hostel but they also announced that they did not need the bedclothes, in Polish *pościel*, because they had their own sleeping bags. The Czech organizer was a little bit surprised but agreed on that. When the Polish scouts arrived, they were shocked because in the rooms of the young hostel were no beds. The reason for that was that the Czech organizer had taken the beds away because in Czech *postel* means a bed and the proper equivalent for Polish bedclothes in Czech is *povlečení*. When the misunderstanding was explained Czech put the beds in but they had a lot of work to do because there were 150 Polish scouts. Language is a way of communication, human beings always want to contact with other nations and cultures. There are many reasons for existence the failures in people's international conversations caused by the use of false friends. Speakers and the language learners may use deceptive words for a lot of reasons, however, the most obvious one is that that kind of words seem to be familiar with speaker's mother tongue words. Rudolf notices that not only the beginning speakers of foreign language use false friends but also experienced translators and human beings who have lived abroad for many years. People use this kind of words unconsciously, they trust that the word which they have chosen for an equivalent in translation is the proper one, they believe that they are right, and as a result, because of their wrong choice they are exposed to many unpleasant situations. Like Rudolf claims the use of false friends leads to mistakes, misunderstandings and even to public embarrassments [15]. Speakers use false friends because they do not know that this equivalent is bad, they have good intentions but insufficient knowledge of a foreign language. They choose this equivalent because of their wrong understanding of similarity. Learning a second language or acquiring an additional one, needs a lot of effort and time, and may create obstacles. Deceptive words cause problems which lead to unwanted situations, especially in works, schools and during abroad travels.

Conclusion. To review summarily, the pivotal topic of concern was the role of the similarity and difference in everyday life, the strongest emphasis was given to the area of language.

Similarity is useful and helps in a variety of situations, such as faster foreign language learning when languages belong to the same language family and thus share common features. For example, grammar and sentence patterns or words that have one ancestor which may be found while studying its etymology – the history of words. Nonetheless, similarity may bring troubles which have their source in wrong understanding of similarity. The disvalue of similarity refers to the disvalue of human conceptions of similarities among languages. Disvalue of similarity may be also presented by the example of interference; there was a reason why it is called *negative transfer* as it is negative influence of source language on the target language and the situations when words are mixed by foreign language learners because of imperfect acquisition that should be avoided.

Finally, the analysis shows the value of difference which is supported by the examples of the concepts of language varieties origin discussed from different points of view.

Though similarity has its certain value it is not always desirable in the process of foreign language learning because of its misleading characteristic. For example, false friends may force a foreign language speaker to use this kind of words in a way which misleads a person and causes problems in communication. The reason for that is that false friends are words which seem to be similar in two or more languages but convey sometimes totally different meanings. Thus, false friends are an example of a negative aspect of similarity.

References:

1. Oxford Wordpower Dictionary. Oxford: OUP. 1997.
2. Semantic Similarity – Wikipedia. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Semantic_similarity.
3. Odlin T. Language Transfer: Cross – Linguistic Influence in Language Learning. Cambridge: CUP, 1989. 210 p.
4. Bardovi-Harlig K., Sprouse R.A. Negative versus Positive Transfer. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9781118784235.eelt0084>.
5. Luo X., Gao J. Mechanisms leading to negative transfer. Theory and Practice in Language Studies. 2011. Vol. 1. № 5. P. 507–510.
6. Ringdom H., Jarvis S. The importance of cross-linguistic similarity in foreign language learning. M.H. Long and Doughly (Eds) handbook of language teaching. Oxford: Wiley Blackwell. 2009. P. 106–118.
7. Gehlbach H. Creating birds of similar feathers: leveraging similarity to improve teacher-student relationships and academic achievements. Harvard graduate School, 2016. P. 342–352.
8. Hilmert C., Kulik J., Christenfeld N. Positive and negative opinion modelling: the influence of another's similarity and dissimilarity. Journal of Personality and Social Psychology. 2006. Vol. 90. № 3. P. 440–452.
9. Matthews P.H. The Concise Oxford Dictionary of Linguistics. Oxford: OUP, 2007. 443 p.
10. Crystal D. The Penguin Dictionary of Language. Harmondsworth: Penguin. 1999. 390 p.
11. Fromkin V., Rodman R., Hyams N. An Introduction to Language. Boston: Wadsworth Publishing Company, 2003. 32 p.
12. Szpila G. An English – Polish Dictionary of False Friends. Kraków: EGIS, 2000. 304 p.
13. Loanword – Wikipedia. URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/Loanword>.
14. Baker M. In other words. A Course Book on Translation. London: Routledge, 1992. 317 p.
15. Rudolf K.F. Słownik angielsko-polski, polsko-angielski wyrazów zdradliwych. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2003. 248 p.

Байбакова І. М., Драпалюк Г. С. Негативні аспекти ідентичності – лінгвістичний аналіз

Анотація. Темою цієї роботи є презентація і контрастивний аналіз негативних аспектів ідентичності. Акцент у цьому дослідженні робиться на аналізі поняття «фальшивих друзів» як важливого негативного аспекту ідентичності. Сьогодні люди не приділяють належної уваги якості мови, яку вони використовують, і автори намагаються проаналізувати причини цієї ситуації, а також визначити роль лінгвістичних аспектів ідентичності у контексті вивчення іноземних мов.

Ключові слова: ідентичність, негативні аспекти, фальшиві друзі, лінгвістичний аналіз, вивчення іноземної мови.

Байбакова И. М., Драпалюк Г. С. Отрицательные аспекты идентичности – лингвистический анализ

Аннотация. Темой этой работы является презентация и контрастивный анализ отрицательных аспектов идентичности. В этом исследовании акцент делается на анализе понятия «ложных друзей» как важного отрицательного аспекта идентичности. Сегодня люди не уделяют должного внимания качеству используемого языка, и авторы статьи стараются проанализировать причины этой ситуации, а также определить роль лингвистических аспектов идентичности в контексте изучения иностранных языков.

Ключевые слова: идентичность, отрицательные аспекты, ложные друзья, лингвистический анализ, изучение иностранного языка.

Бортник С. Б.,

асистент кафедри іноземних мов для природничих факультетів
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ РЕСУРС АНГЛОМОВНОГО ТУРИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ У НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТУРИЗМОЗНАВСТВО»

Анотація. У статті розглядається англомовний туристичний дискурс, визначаються його види та жанри. Аналізується семантичний склад і стилістичні засоби туристичних путівників. Виокремлюються й ілюструються прикладами лексичні та граматичні особливості туристичного дискурсу. Охарактеризовано лінгводидактичний потенціал туристичного дискурсу путівників стосовно дидактичних і методичних принципів навчання.

Ключові слова: туристичний дискурс, лінгводидактика, концепт, мова туризму, дидактичні та методичні принципи.

Постановка проблеми. Основними характеристиками сьогодення є глобалізація, звуження простору завдяки розвитку транспорту, кількісне збільшення засобів масової інформації та їх впливу на всі сфери життя, поява Інтернету, широке застосування реклами, стрімкий розвиток туризму. Сучасна туристична діяльність – це не тільки розвинута та розгалужена індустрія, але й явище масової культури, оскільки кількість подорожуючих по всьому світу зростає. Розвиток туризму впливає на лінгвістичну динаміку та зумовлює появу особливого туристичного дискурсу. А лінгвістика, в свою чергу, стає одним із засобів підтримки туризму і займає особливе місце в підготовці фахівців сфери туристичних послуг.

Незважаючи на те, що феномен туризму вивчається різними дисциплінами (економіка, соціологія, географія, історія, культурологія та ін.), роль мови у просуванні туризму та роботі працівників цієї галузі ще недостатньо вивчена. Актуальність роботи зумовлена необхідністю висвітлення туристичного дискурсу в інтеграції з лінгводидактикою та вивчення туристичного дискурсу (далі – ТД) як фахової мови туризму (мови для спеціальних цілей – *Language for specific purposes*).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище дискурсу як таке, питання його сутності, структури та класифікації наразі є одним із основних напрямів світової лінгвістики та темою досліджень багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців (Н.Д. Арутюнова, І.С. Шевченко, В.С. Лук'янець, В.І. Карасик, М. Фуко, Н. Ферклаг та ін.) [1]. У сучасній лінгвістиці дискурс є складним комунікативним явищем, що включає, крім тексту, ще й екстралінгвістичні фактори (знання про світ, особисті погляди, інтенції адресата тощо), необхідні для розуміння тексту. Туристичний дискурс як окремий вид розглядається в працях С. Францесконі, К. Терлоу, Дж. Уррі, Р. Халета та ін. [2–4]. К. Терлоу та А. Яворський вивчали відношення туризму та лінгвістики, місце та роль туризму в епоху глобалізації, роль мови та комунікації у сфері туризму. Наразі дослідження ТД проводяться в декількох напрямках: прагматичному (дослідження способів аргументації, рекламних стратегій), когнітивному (визначення груп концептів, на яких базується дискурс, опис деяких кон-

цептів, визначення основної групи концептуальних метафор), зіставному (визначення національних відмінностей у ТД).

Метою статті є визначення лінгвістичних особливостей туристичного дискурсу для оптимізації навчання майбутніх спеціалістів сфери туризму. Незважаючи на численні дослідження явища дискурсу як лінгвістичного поняття, більше уваги приділяється класифікації видів і жанрів дискурсу, їх особливостям, ніж інтеграції дискурсу та лінгводидактики у навчання студентів певної спеціальності. Об'єктом дослідження були обрані англомовні туристичні путівники, які є універсальним джерелом інформації для туристів і належать до такого жанру ТД, що має складну структурну організацію та різноманіття мовленнєвих тактик.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, необхідно визначитися з дефініцією дискурсу. Більшість визначень сучасних мовознавців зводяться до того, що дискурс – одне з найскладніших і комплексних явищ, яке важко детермінувати. Деякі науковці вважають, що «дискурс існує, перш за все, у текстах з особливою граматикою, лексиконом, правилами вживання слів, особливою семантикою, – врешті-решт, особливим світом» [5, с. 37]. Інша позиція полягає в тому, що «дискурс – це цільнооформлена одиниця інформації, що характеризується зв'язністю та зумовлена лінгвістичними й екстралінгвістичними параметрами і є сукупністю текстів, що мають схожі теми, принципи побудови й однакові прагматичні параметри» [1, с. 25].

Мовознавець О.С. Попова вважає, що «дискурс за своєю структурою відрізняється від усіх інших одиниць певної мови», та переконана, що «дискурс має здатність функціонувати як єдине ціле». На її думку, «дискурс однієї мови перекладається на іншу мову як цільна одиниця. Можливі не тільки лакуни лексичного типу, але й стилістичні лакуни, тобто відсутність певного стилю в мові перекладу». О.С. Попова наголошує, що «дискурс має мовну й етномовну специфіку, а також лінгвістичні та лінгвокультурні нюанси» [6, с. 641–642].

Нині існують різноманітні види та типи дискурсу, залежно від базової класифікації та основних критеріїв. Мовознавець В.І. Карасик виділяє два типи дискурсу: персональний (особистісно-орієнтований) та інституціональний (статусно-орієнтований) [7]. Також, згідно з іншою класифікацією, виділяють такі види дискурсу, як педагогічний, спортивний, політичний, дипломатичний, юридичний, військовий, адміністративний, науковий, релігійний, медичний, діловий, рекламний, масово-інформаційний та ін. [7; 8].

Робота Грема Данна «Мова туризму» вважається першим значним дослідженням мови туризму, автор якої стверджує, що індустрія туризму використовує мову не лише для привабливості потенційних туристів, але й для контролю їх туристично-

го досвіду. Науковець запропонував новий метод класифікації туристичних медіа у моделі туристичного процесу на трьох етапах: до-, під час- та після самої подорожі (*pre-, on- and post-trip stages*). Г. Данн вивчає мову з погляду соціолінгвістичної перспективи у таких чотирьох ракурсах: автентичність, новизна (*stranger hood*), гра та конфлікт [9, с. 6–31]. Науковець робить важливий та основоположний висновок про загальну роль мови в туризмі одним дуже знаковим висловлюванням: «In other words, in the tourism process *«phrase precedes gaze»* [9].

Р. Халет і Д. Вайнгер доповнюють і розширюють цю ідею: «*The discourse of tourism is a discourse of identity construction, promotion, recognition, and acceptance. It is a discourse created through the creation and manipulation of linguistic and visual texts. These texts are specific to their locale. They share common goals through the work of discourse analysis. They involve: both producer and audience»* [4, с. 11].

Рекламний і туристичний тип дискурсів тісно пов'язані – дуже часто екскурсійні об'єкти виконують не тільки функцію туристичного продукту, але й маркетингові завдання, пов'язані з позиціонуванням компанії та її продукції. Туристичний текст є прикладом такого лінгвістичного феномена, як *полістимізм*, оскільки має характерні риси наукового, публіцистичного, розмовного стилів і стилю реклами. Від наукового стилю ТД отримав високий рівень узагальнення й інформативність. Враховуючи стилістичні особливості ТД, багато науковців вважають, що ТД є одним із підвидів рекламного та ділового дискурсу. ТД представлений медіатекстами, через невідчутність і нематеріальний характер багатьох явищ, що описуються в ТД.

У свою чергу, ТД може бути класифікований на такі підвиди, кожен із яких відрізняється специфікою лексичного складу, жанрово-стилістичними особливостями, певними комунікативними стратегіями та тактиками: *професійний* (стосується ділової діяльності у сфері туризму), *академічний* (застосовується у сфері підготовки спеціалістів туристичної індустрії, а також для наукового аналізу цієї сфери), *публічний* (направлений на розповсюдження інформації та приваблення клієнтів). ТД та дотичні до нього дискурси детально вивчаються й аналізуються, наприклад, інформаційні листи конференцій – як складова частина наукового туризму, листівка з відпустки – як культурна традиція Німеччини, аудіогід – як жанр ТД. Текст і дискурс взаємозалежні та взаємопов'язані, будь-який дискурс є текстом, але не кожен текст є дискурсом. «Дискурс – категорія процесу, текст – категорія результату (він є статичним)» [6].

Наразі існує декілька класифікацій жанрів ТД, але жодна з них не є вичерпною, тому що в умовах глобальної інтернет-комунікації з'являються нові жанрові форми, які інколи є поєднанням вже наявних жанрів. Найбільш поширеними письмовими жанрами ТД є путівник, щоденник подорожі, проспект, брошура, буклет, інформаційно-рекламні матеріали, а також комп'ютерно опосередковані жанри, що представлені на сайтах туристичних агенцій, музеїв, форумів (віртуальна екскурсія, відгуки туристів, що мають певні структурно-семантичні особливості та ін.). Наприклад, туристичні проспекти, що мають невеликий формат, характеризуються лаконічністю надання інформації – спрощений синтаксис, багато скорочень, повідомляється тільки найбільш вагома інформація. А туристичні брошури, навпаки, переважані інформацією – багато повторів, значна кількість історичних, культурологічних, географічних та інших фактів, складні синтаксичні конструкції, стилістичні засоби (епітети, метафора, питальні речення) та ін.

Але, згідно з думкою більшості дослідників, путівник, без сумнівів, є найбільш інформативним із текстових жанрів ТД. До усних жанрів належать екскурсія, діалог між туристом (або потенційним туристом) і представником сфери туризму, а також мовленнєва взаємодія за особливих (певних) обставин (усний різновид безпосереднього спілкування).

Також ТД розглядається як у широкому, так і у вузькому значеннях. У широкому значенні ТД визначається як комунікативна дія, явище: мова, мовлення, діалог, полілог, що містять знання про світ, культурні традиції, історичні факти та іншу інформацію, і це зумовлює основну функцію ТД – інформативну. Науковці виділяють також акумулятивну та регулятивну функції дискурсу, що реалізуються в певних видах комунікацій і визначають вже більш вузьке розуміння дискурсу як продукту комунікації, актуального тексту, вербального чи невербального продукту. Відповідно, жанри ТД можна також умовно поділити на вербальні та невербальні. Досить часто в спрощеному варіанті терміном ТД визначається сукупність текстів, що становлять продукт мовленнєвої діяльності у сфері туризму.

Об'єктом дослідження були обрані англomовні туристичні путівники, які опрацьовувалися й аналізувалися на практичних заняттях студентів спеціальності «Туризмознавство», а також були частиною індивідуальних завдань. У загальному огляді різноманіття путівників вражає, але лідерство належить видавництву Lonely Planet, путівники якого написані легкою та доступною мовою. Також є «наочні путівники», що роблять акцент на візуальне сприйняття (Dorling Kindersley, National Geographic). Студенти робили оглядові презентації про різні види путівників, але аналітичний аналіз і навчальні завдання виконувалися за досить популярною серією путівників **The Which?** (*The Which? Guide to Tourist Attractions*) [10], тому що серія дуже широко представлена різноманітними темами, від *Guide to Weekend Breaks in Britain* до *Guide to Pub Walks*). Емпіричні спостереження та детальний аналіз змісту путівників дав змогу узагальнити певні лексичні та граматичні особливості путівників, про які студенти мали тільки теоретичні знання, і виокремити декілька підходів до класифікації лексичного матеріалу путівників.

Лексика, що використовується для написання туристичних текстів, може бути поділена на такі категорії: загальноповживані, стилістично нейтральні слова та вирази (*cultural, historical sight, landscape*), загальнонаукові слова (*phenomenon, relic, replica*), терміни з таких сфер, як архітектура, історія, географія, біологія, політика (*vaulted pendant ceiling, moated castle, mullioned windows, pedestrian zed street, Tudor building, thatched houses, Gothic cathedral, mulberry grove, slopes, primate, agoutis, mongooses, Siberian Amur leopard, red-breasted geese, parliament, monarchy*), також можна зустріти історизми (*guillotine, Stuart and Hanoverian periods, Pre-Raphaelites*), етнографізми (*Mardi Grass celebrations at Easter, Cellarer's Sausage Casserole*), екзотизми/варваризми (*scampi, tour de force, garden-cum-orchard, syllabub* (напій із вершків чи молока з вином, сидром і цукром), топоніми (*Hadrian's Wall*)).

Також студенти ще класифікували лексику путівників на такі категорії, або лексико-семантичні групи, як: Food and Drink (*candy floss, smoked-chicken salad with sundried tomatoes, jacket potatoes, Her Ladyship's afternoon tea*), Places (*reptile house, Romanesque crypt, shrine*), People (*Duke of Wellington, ubiquitous Henry VIII, oenophiles, diarist*), Objects (*agricultural and domestic bygones – the medical instruments, costumes and patchwork quilts are especially interesting, fur-trimmed cape, gardening paraphernalia*), Local Customs and Traditions (*majolica, Christmas carols*),

Festivals and local events (*Living Crafts festival, Flower show, music festival, painting/sketching events, music/fireworks concerts, book fairs, occasional lecture lunches, water ride*), Sport (*battledore, shuttlecock*), Arts, Music and Literature (*silverware collection*), Architecture (*art-nouveau wrought-iron balustrades*), Flora (*Wellingtonia tree, weathered oak, begonias, juniper*), Fauna (*ice-age animals such as the mammoth and woolly rhinoceros, birds-of-prey, pink-backed pelicans, otters, bottle-feeding lambs, hand-milking cows*), Religion and Mythology (*pilgrims, haunted house*).

Був здійснений аналіз змісту путівників за методом контент-аналізу (методика семантичного частотного аналізу, розроблена на базі психолінгвістичного методу ключових слів), що дало можливість виділити такі дискурс-категорії (у статті надаються тільки деякі з них):

Дискурс-категорії Мовні репрезентанти

Ідентифікація: *Museum, gallery, exhibitions, theme park, brick quayside ware house, adventure playground, dwelling, aviary.*

Діяльність: Концепт «рух»: *you can meander your way, then heading for, to stroll through.*

Концепт «навчання»: *interactive activities, explanatory labels, explanatory panel, educational purposes, background details, descriptive, The only drawback is that there are not enough interactive possibilities, making it more of a look-and-learn museum rather than a touchy-feely one (about Museum of London) [10, p. 77], design your own coat of arms, history is provided in bite-sized pieces.*

Концепт «нове»: *innovative design concepts, factual information, renovation.*

Концепт «види діяльності»: *falconry, carol-singing, battle re-enactments, ferret racing, country-craft demonstrations, meet the shire horses.*

Атрибутивність: *a clear and engaging audio tour, incredibly atmospheric, child-oriented, overall the effect is amateurish, thought-provoking, touching marble effigy, a jaw-dropping contrast, unique and captivating collection,, an arrow-gauge railway.*

Загальний лексико-семантичний аналіз ТД підтвердив теоретичні розвідки мовознавців і дав змогу виділити емпіричним шляхом такі особливості лексичного рівня:

– Наявність емотивної (оціночної) лексики, епітетів, метафор, лексики з позитивною конотацією, прислівників, що мають оціночний характер: *Presentation is immaculate. Stalactites and stalagmites in otherworldly formations are atmospherically lit to bring out their true beauty in the two show caves (about Cheddar Caves and Gorge) [10, p. 17]. The house contains a fascinating collection of art and furnishings, displayed in a series of grandiose state apartments. Beneath sumptuously painted ceilings ... (about Chatsworth House) [10, p. 168]. An impressive display of lavender and herbs attracts numerous insects, while multicoloured butterflies flit around tropical and sub-tropical plants in warm glasshouses (about Blenheim palace) [10, p. 144]. It is a stunningly displayed mind-stretching exhibition (about National Maritime Museum) [10, p. 4]. In the garden, the parterre of meticulously trimmed yews and formal herbaceous beds handsomely complements the graceful exterior of the house (about Blickling Hall) [10, p. 148]. This holiday centre is aimed squarely at families with young children [10, p. 155]. A stylish, minimalist restaurant; hair-rising names of rides; seasoned thrill-seekers; tried-and-tested family favourites; under-5s; important stronghold.*

– Наявність стильової варіативності (від високого стилю до розмовної лексики), а також вживання фразеологічних одиниць: *What complacent humbug! [10, p. 7], vomit-inducing rides,*

chips-with-everything variety, by and large, shows signs of wear and tear and is rather tatty [10, p. 108]. A pat on the back for Glasgow [10].

– Завдяки наявності значної кількості числівників, топонімів, термінів забезпечується точність наданої інформації.

– Характерною особливістю ТД є часте вживання кліше (*to be famous for, to be popular with, to be interested in, to be fond of, etc.*).

– У туристичному дискурсі широко вживаються гра слів та різні засоби виразності (лексичні – метафора, гіпербола, порівняння, іронія: *Children too young to be whisky connoisseurs may wonder what all the fuss is about. (about Glen turret Distillery) [10, p. 42]. Adults without children or sense of humour could find the actors annoying (about London Dungeon) [10, p. 67]. In 1536 Henry VIII dissolved it literally as well as politically, by melting the lead from its roof and bells [10, p. 480] ... the place will be bursting at the seams [10, p. 319]. The biggest tourist money-spinner; There's also a phone box if you're desperate to talk, but no toilets [10, p. 142]; синтаксичні – риторичні запитання, повтори; фонетичні засоби виразності). Навіть знайшовся приклад англійського гумору: *You can even sit on the settle where Shakespeare is supposed to have parked his literary bottom [10, p. 119].**

Аналітичний аналіз граматичного рівня практично підтвердив такі основні положення щодо особливостей ТД:

– Значне використання імперативу (імперативних конструкцій): *If you have the puff do climb the steps to the Whispering Gallery; the views are beautiful and you can sit and survey the splendor (about St Paul's Cathedral) [10, p. 92]. Indulge in some interactive activities. If you're after an adrenaline rush, then look no further.... Chessington has some state-of-the-art rides... (about Chessington World of Adventures) [10, p. 172].* Г. Данн у своїй роботі наголошує, що наказовий спосіб в ТД є прикладом «соціального контролю» (*social control*), що здійснюється мовою туризму [9].

– Для ТД характерні домінуюче вживання теперішнього часу, синтаксична інверсія та питальні речення, порівняння, прикметники у найвищому ступені порівняння: *This museum takes a potentially dry subject and makes it in fascinating, fun and thought provoking (about London Transport museum) [10, p. 68]; dry-as-dust description. Off the hall are a dining room, used for a while as a tea-room, and a breakfast par lour. The biggest tourist money-spinner.* Часте вживання пасивного стану та безособових речень забезпечує імперсональність (безособовість) надання інформації.

Освітній процес базується на дидактичних і методичних принципах, кількість яких може значно варіюватися, залежно від класифікацій їх дослідників. Розглянемо деякі з них стосовно роботи з англійським туристичним дискурсом (зауважимо, що дидактичні та методичні принципи розглядаються в сукупності, а не поділені на окремі категорії). По-перше, в усій повноті забезпечується принцип *наочності*, особливо зорової, але й слухової також (під час роботи з аудіогідами, наприклад). У роботі з путівниками (а тексти туристичних путівників є креслованими) удосконалюються навички роботи з картами, схемами і навіть малюнками та фотографіями як доповненнями до тексту та як опорами до інтерпретації історичних подій та ін.

Принцип *міцності* засвоєння мовленнєвого та мовного матеріалу застосовується завдяки частому використанню розмовних кліше й усталених виразів, вивченню часто вживаних словосполучень та особливостей поєднання лексичних одиниць (відомих як *collocations*), а також специфічної лексики різної

семантики (історизми, топоніми, терміни різних галузей знань, як було зазначено раніше). До того ж, на думку більшості мовознавців, туристичний дискурс є тавтологічним, і ця риса може бути помічена на двох рівнях: лексичні повтори широко використовуються в туристичних текстах; маршрути, прописані в брошурах, повторюються туристами, тобто проговорюються в реальності (у блогох та під час міжособової комунікації).

Такий дидактичний принцип, як принцип *виховного навчання*, сприяє гармонійному розвитку особистості студента, розширює його світогляд та розуміння інших культур, сприяє міжкультурній комунікації. У статтях путівників можна знайти значну кількість енциклопедичної інформації: в ТД домінує культурно-історичний і науково-популярний аспект, а також загальнолюдські, загальнонаціональні цінності у подачі інформації.

Принцип *міжпредметної координації* реалізується в інтеграції різних галузей знань у путівниках (географія, історія, мистецтво та ін.), враховуючи той факт, що і туризм виник на перетині декількох галузей знань і є інтегрованою дисципліною. Принцип *новизни* охоплює весь навчальний процес: від різноманітних джерел інформації (вербальні, невербальні, креолізовані, Інтернет, книги, преса та ін.) до різних приймів роботи та виконання вправ, а також нові (для студентів) значення таких лексичних одиниць, які здавалися абсолютно знайомими (дуже часто це інше сприйняття омонімів та омографів, що покращує навички роботи з автентичними текстами). Як ілюстрацію до цього можна надати такий приклад: *The parterre garden stretches to the ha-ha at the rear of the house... (about Audley End House)* [10, p. 123] (*ha-ha* – низький паркан навколо саду, поля). Наприклад, працюючи з текстами, студенти визначили різницю між прикметниками *Italianate (Italianate garden)* та *Italian (Italian cuisine)*.

Принцип *комунікативної спрямованості* та принцип *професійної спрямованості навчання* передбачають створення ситуацій професійного спілкування на заняттях з іноземної мови, формування готовності до здійснення комунікації, що можна успішно реалізувати у роботі з туристичними путівниками.

Принцип *соціокультурної спрямованості* пов'язаний із країнознавством і є одним з основоположних принципів вивчення іноземної мови фахівцями з туризмознавства. Цікавим є спостереження студентів щодо рекомендацій стосовно доцільності відвідування певних локацій у дощову погоду (чудова ілюстрація тремтливості ставлення жителів туманного Альбїону до сумнозвісної англійської погоди, що знайшло детальне відображення в путівнику), що водночас є гарним прикладом піклування про потенційних відвідувачів, їх час, задоволення від відвідування локації, здоров'я та безпеку: *an ideal wet-weather outing for families; a good wet-weather attraction* [10, p. 41]; *there's enough under cover to keep your occupied even on rainy days* [10, p. 5]; *opt for a rainy, foggy, late autumn day to set the perfect scene* [10, p. 67]; *the weather is not much of an issue* [10, p. 154]; *and even the cloisters can be joy din the rain* [10, p. 174]; *there are several in door enclosures to visit if the rear showers* [10, p. 175]; *it's not a wet-weather venue* [10, p. 184]; *it's cosy on a rainy day* [10, p. 271]; *there is enough in doors to occupy a showery spell* [10, p. 300]. *The museum is weather proof so anytime is a good time (about Ashmolean Museum)* [10, p. 12].

Висновки. Детальні дослідження англомовного ТД з погляду його лінгвістичної, комунікативної та прагматичної специфіки дадуть можливість активніше використовувати його у навчанні студентів сфери туризму. Доцільною й актуальною

є концепція інтегрованого навчання іноземної мови для спеціальних цілей, що поєднує змістовий матеріал з іншомовним навчанням. Використання туристичних путівників розглядається як один із варіантів роботи з підготовки висококваліфікованого фахівця туристичної сфери, що можливо запровадити у межах як аудиторного, так і автономного (самостійного) навчання.

Література:

1. Арутюнова Н.Д. Дискурс. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В.Н. Ярцева. Москва: Сов. энциклопедия, 1990. С. 136–137.
2. Francesconi S. Reading Tourism Texts: A Multimodal Analysis. Bristol: Channel View. 2014. 200 p.
3. Thurlow C., Jaworski A. Tourism discourse: language and global mobility. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010. 288 p.
4. Hallet Richard W., Weinger J.K. Official Tourism Websites: A Discourse Analytical Perspective. Chicago: IL, 2010. 136 p.
5. Степанов Ю.С. Альтернативный мир, Дискурс, Факт и принцип Причинности. Язык и наука конца XX века. Москва: РГГУ, 1995. С. 35–73.
6. Попова Е.С. Текст и дискурс: дифференциация понятий. Казань: Молодой ученый. 2014. № 6. С. 641–643.
7. Прима В.В. Англомовний путівник як різновид туристичного дискурсу. Записки з романо-германської філології. 2015. Вип. 2. С. 151–156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zrgf_2015_2_22.
8. Сухомудь Г.С. Туристичний дискурс та підходи до його аналізу. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2015. Вип. 55. С. 250–252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_55_91.
9. Dann G. The Language of Tourism: A Sociolinguistic Perspective. Wallingford: CAB International. 1996. 304 p.
10. The which? Guide to tourist attractions. WhichBooks. Consumers' Association, London, 2000. 544 p.

Бортник С. Б. Лингводидактический ресурс англоязычного туристического дискурса в обучении студентов специальности «Туризмознание»

Аннотация. В статье рассматривается англоязычный туристический дискурс, определяются его виды и жанры. Анализируется семантический состав и стилистические средства туристических путеводителей. Выделяются и иллюстрируются примерами лексические и грамматические особенности туристического дискурса. Дается характеристика лингводидактического потенциала путеводителей относительно дидактических и методических принципов обучения.

Ключевые слова: туристический дискурс, лингводидактика, концепт, язык туризма, дидактические и методические принципы,

Bortnyk S. Linguistic-didactic resource of English tourism discourse in teaching students of "Tourism Study" specialism

Summary. The article views English tourism discourse, its types and genres are being determined. There being analyzed the semantic composition and stylistic means of travel guidebooks. Lexical and grammatical peculiarities of tourist discourse are distinguished and illustrated with examples. Linguistic-didactic potential of travel guidebooks is being characterized considering didactic and methodological principles of teaching.

Key words: tourism discourse, linguistics-didactics, concept, language of tourism, didactic and methodological principles.

Бунтурі Ю. В.,

старший викладач

Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Ніконов С. І.,

старший викладач кафедри інтелектуальних комп'ютерних систем

Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

ДРІЛЛІНГ У ВИВЧЕННІ НІМЕЦЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ

Анотація. У статті здійснюється опис однієї з сучасних методик викладання іноземних мов під назвою дріллінг. Аналіз пропонованої методики реалізується на матеріалі німецької та англійської мов і пропонує ознайомлення з принципом функціонування й особливостями використання методики дріллінг під час вивчення однієї з іноземних мов. У контексті критичного огляду матеріалу пропонується перелік онлайн-інструментів, які базуються на механізмі цієї методики.

Ключові слова: дріллінг, мережа Інтернет, онлайн-інструмент, прийом запам'ятовування, сучасні методики викладання.

Постановка проблеми. Пошук ефективної й оптимальної методики для оволодіння будь-якою іноземною мовою вже тривалий час викликає активні дискусії як серед зацікавлених у вивченні, так і серед дослідників цієї проблематики. Як відомо, визначення найбільш ефективної методики вивчення іноземної мови вимагає ґрунтовного ознайомлення з цілою низкою різноманітних методів і прийомів, тому що ефективність оволодіння іноземною мовою має індивідуальний характер і є суб'єктивно зумовленою. У контексті вивчення сучасних методик особливої уваги заслуговує новітня методика дріллінг, яка демонструє доцільність і необхідність детального аналізу, з огляду на швидкість збільшення словникового запасу мови й ефективне запам'ятовування певних конструкцій або структур. Актуальність дослідження цієї теми зумовлена підвищенням інтересом до вивчення сучасних методик оволодіння іноземними мовами в умовах процесів глобалізації й інтеграції [1, с. 9–11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу зазначеної проблематики знаходимо у наукових працях таких дослідників, як О. Комар, Р. Мартинова, В. Ягупов, С. Балльвег, Л. Бранд, Х. Мігчіан, Н. Вюфель, Д. Хармер, І. Шеффлер та багатьох інших видатних вчених.

Мета статті полягає в ґрунтовному аналізі особливостей використання методики дріллінг у вивченні німецької та англійської мов. Об'єктом наукового пошуку є методика дріллінг як ефективний прийом вивчення певних лексико-семантичних конструкцій або структур. Предмет дослідження визначається описом цілої низки особливостей і переваг, які може містити обрана методика. У ході вивчення теми здійснюється також огляд потенційних труднощів, які можуть виникати під час застосування розглянутої методики вивчення англійської та німецької мов.

Виклад основного матеріалу. Варто почати з того, що методика дріллінг вже тривалий час використовується викладачами іноземних мов, демонструючи особливу ефективність

у роботі з новачками. Під поняттям «дріллінг» розуміємо процес багаторазового повторення лексичної або граматичної вправи. Отже, зміст пропонованої методики полягає у багаторазовому повторенні певних конструкцій або структур [2, с. 26–27].

Ознайомлення з методикою дріллінг демонструє цілу низку переваг, що дає можливість швидко й ефективно оволодіти не лише лексико-граматичною структурою мови, але й ознайомитися з її фонетичним аспектом. До переваг належать:

1) запам'ятовування точних структур з метою досягнення швидкості говоріння;

2) запам'ятовування нових лексичних одиниць у контексті вже готових побудованих понадфразових єдностей;

3) запам'ятовування певних граматичних конструкцій;

4) запам'ятовування інтонаційних моделей базових структур мови, яка вивчається.

Методика дріллінг не демонструє також жодних труднощів у застосуванні. Викладач готує текст, у якому пропонується певна лексична одиниця або структура для вивчення. У контексті викладеного теоретичного матеріалу пропонуємо також практичне застосування вивченої методики:

Meine Familie ist eine durchschnittliche typische ukrainische Familie, die aus 7 Personen besteht: meiner Mutter, meiner Tante, meinen Brüdern, meinen Großeltern und mir. Was meine Mutter betrifft, ist sie eine schöne Frau mit blondem Haar und blauen Augen, 36 Jahre alt, sie ist Apothekerin von Beruf und arbeitet als Leiterin einer Apotheke schon viele Jahre. Meine Mutti ist geschieden. Darum ist sie unser Ernährer. Sie verdient Geld für die ganze Familie und arbeitet sehr viel, um unser Existenzminimum zu sichern. Meine Mutti ist geschieden, trotzdem ist sie sehr lebensfroh. Sie erzieht mich allein, darum ist sie streng, aber tolerant. Meine Tante Alla ist 44 Jahre alt und arbeitet auch als Apothekerin schon viele Jahre. Sie ist eine schöne Frau, hat einen großen Interessenkreis und sorgt für die ganze Familie sehr warm und liebesvoll. Tante Alla hat 2 Söhne. Sie heißen Sergej und Denis. Die beiden Brüder arbeiten schon und wohnen in Kiev. Sergej ist 26 Jahre alt und ist Pharmazeut von Beruf. Denis ist 23 Jahre alt und ist Wirtschaftswissenschaftler von Beruf. Die beiden Jungen beschäftigen sich mit dem professionellen Photo und haben sogar ihr eigenes Photostudio (sie mieten einen Raum in Kiev). Ich liebe meine Vettern sehr, sie sind meine Schutzengel, die vom Himmel herabgestiegen sind, um mich während des Lebens zu begleiten und mir in einem schweren Augenblick des Lebens zu helfen. Was meine Großeltern betrifft, sind sie Rentner. Sie führen den Haushalt und sorgen für die ganze Familie. Sie haben immer ein offenes Ohr für mich und unterstützen mich non stop.

Пропонований текст є матеріалом для роботи з мовним рівнем А2, який націлений на оволодіння цілою низкою

граматичних явищ і лексичних одиниць, що передбачає розуміння ізольованих фраз та широко вживаних виразів, які є необхідними для повсякденного життя, здійснення покупок, орієнтування у місцевій географії та для спілкування на роботі. Цей текст описує власну сім'ю, а тому є необхідною інформацією у межах повсякденного спілкування. За допомогою методики дрільлінг відбувається багаторазове повторення певних лексичних одиниць із їх граматичним керуванням і таким семантичним оточенням, що прискорює процес запам'ятовування [3, с. 189]. Крім того, варто зауважити, що важливою передумовою запам'ятовування підкреслених лексичних одиниць і словосполучень є рекомендоване прослуховування дискурсивного фрагмента. Наступний крок пропонує повторення пропонованого тексту вголос за диктором, із рекомендованою паузацією після кожного речення. Важливим аспектом вважається можливість пояснення певних граматичних явищ або ж переклад незрозумілих лексичних одиниць, що визначає важливість ролі вчителя. Такий прийом можна також урізноманітнити, використовуючи надалі проповану структуру або лексичну одиницю в іншому контексті.

Наступний приклад на матеріалі німецької мови демонструє застосування методики дрільлінг у контексті роботи з новачками. Для вивчення й ефективного запам'ятовування елементарних базових граматичних конструкцій і лексем використовуємо до прикладу такі надфразові єдності:

<i>ich bin Student</i>	<i>я студент</i>
<i>du bist Student</i>	<i>ти студент</i>
<i>er, sie, es ist Student</i>	<i>він, вона, воно студент</i>
<i>wir sind Studenten</i>	<i>ми студенти</i>
<i>ihr seid Studenten</i>	<i>ви студенти</i>
<i>sie sind Studenten</i>	<i>вони студенти</i>
<i>Sie sind Student</i>	<i>ви студент</i>

Ця вправа пропонує вивчення відмінювання дієслова *sein* та особових займенників *ich, du, er, sie, es, wir, ihr, sie, Sie*. Пропоновану вправу можна урізноманітнити іншими лексичними одиницями замість *Student, Studenten*.

Доцільно проілюструвати досліджувану методику дрільлінг також на матеріалі англійської мови. Пропонуємо вправу для початкового рівня оволодіння англійською мовою:

<i>It is an apple.</i>	<i>Це яблуко.</i>
<i>It is yellow.</i>	<i>Воно жовте.</i>
<i>It is a plum.</i>	<i>Це слива.</i>
<i>It is blue.</i>	<i>Вона синя.</i>
<i>It is a tomato.</i>	<i>Це помідор.</i>
<i>It is red.</i>	<i>Він червоний.</i>
<i>It is a potato.</i>	<i>Це картопля.</i>
<i>It is brown.</i>	<i>Вона коричнева.</i>

Такий прийом пропонує вивчення стверджувальної форми *It is*. На першому етапі реципієнт здійснює прослуховування пропонованих речень. Наступним етапом є їх прочитання й озвучення з перекладом. Заключний етап методики дрільлінг – повторення та запам'ятовування цієї конструкції, з потенційно можливою заміною іменників. Крім того, щоб урізноманітнити процес вивчення, можна відтренувати конструкцію *it is* у заперечній формі *it is not*:

<i>It is not an apple.</i>	<i>Це не яблуко.</i>
<i>It is not yellow.</i>	<i>Воно не жовте.</i>
<i>It is not a plum.</i>	<i>Це не слива.</i>
<i>It is not blue.</i>	<i>Вона не синя.</i>
<i>It is not a tomato.</i>	<i>Це не помідор.</i>
<i>It is not red.</i>	<i>Він не червоний.</i>
<i>It is not a potato.</i>	<i>Це не картопля.</i>
<i>It is not brown.</i>	<i>Вона не коричнева.</i>

Популярними та запитаними онлайн-інструментами, які використовують методику дрільлінг і пропонують оволодіння англійською мовою з нульового рівня, є онлайн-сервіси *Lim-english.com* та *Drill.city*. Уроки починаються з елементарних структур і простих лексем, із поступовим переходом до більш складних конструкцій і лексичних одиниць. Варто також наголосити, що всі речення, тексти й окремі лексичні одиниці на цих сайтах озвучуються професійними американськими дикторами, що сприяє ефективному тренуванню сприйняття на слух.

Як зауважувалося, досліджувана методика дрільлінг є особливо ефективною на початковому етапі вивчення та належить до новітніх методик навчання іноземної мови, з огляду на популярність використання в модусах «вчитель – учень» і «мережа Інтернет – учень». Однак, крім перелічених переваг, варто наголосити, що дрільлінг розглядається як допоміжний метод у вивченні певної іноземної мови. Як відомо, вивчення іноземної мови – це тривалий і складний процес, який завжди позиціонується як індивідуально зумовлений [4, с. 5]. Однак застосування цього методу як основного є неефективним. Крім того, модус «вчитель – учень» демонструє кращі та стійкіші результати запам'ятовування певних лексико-граматичних структур. Взаємодія з викладачем дозволяє передбачити подальший хід навчального процесу та запобігти цілій низці труднощів і непорозумінь, які можуть виникати, насамперед, на початковому етапі оволодіння іноземною мовою. Особливої уваги й ефективності ця методика набуває в системному використанні у сукупності з багатьма іншими методиками. У ході навчального процесу виникають завдання, які не здатна подолати жодна методика навчання іноземним мовам [5, с. 18]. Вагому роль відіграє спілкування з живою людиною, яка може позиціонуватися також як стимул і мотивуючий фактор для подальшого ефективного оволодіння обраною для вивчення іноземною мовою [6, с. 115]. Методика дрільлінг базується, передусім, на роботі мозку та пам'яті людини. Використання пропонованої методики в онлайн-модусі сприяє швидкому запам'ятовуванню окремих лексичних одиниць, що може використовуватися, як вже зазначалося, як допоміжний прийом навчання.

Висновки. Аналізуючи результати дослідження цілої низки друкованих праць і джерел у мережі Інтернет, варто наголосити, що методика дрільлінг є популярною та запитаною з таких причин: по-перше, пропонована методика навчання може реалізуватися не лише з допомогою викладача або підручника, але й за умови використання онлайн-інструментів, які доступні в мережі Інтернет. По-друге, відбувається не лише запам'ятовування певних лексико-граматичних явищ, але й загальне тренування пам'яті людини. Імплементация пропонованої методики демонструє переважно позитивні відгуки та стійкі результати. Подальшим вектором пропонованого наукового дослідження вважаємо детальний аналіз наступних ефективних методик вивчення німецької та англійської мов і опис найбільш поширених переваг і труднощів у контексті практичної імплементации тієї чи іншої методики.

Література:

1. Глушок Л.М. Застосування інтерактивних методів при викладанні англійської мови у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії. Педагогічний дискурс. 2010. № 8. С. 56–59.
2. Зазнобина Л.С. Стандарт медиаобразования, интегрированного с различными школьными дисциплинами. Стандарты и мониторинг в образовании. 1998. № 3. С. 26–34.
3. Духаніна Н.М. Медіатехнології як мотивація студентів до навчання. Вища освіта України. 2008. Т. 5. № 12. С. 189–193.
4. Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти. Іноземні мови в навчальних закладах. 2003. № 4. С. 21–23.
5. Коновалов О.Ю. Інтернет і його вплив на розвиток закладів середньої, професійної та вищої освіти Америки і Європи. Нові технології навчання. Вип. 33. С. 91–95.
6. Панченко В. Інноваційні технології навчання англійської мови студентів університету. Актуальні питання іноземної філології. 2016. № 4. С. 115–120.

Бунтури Ю. В., Никоноров С. И. Дриллинг при изучении немецкого и английского языков

Аннотация. В статье осуществляется описание одной из современных методик преподавания иностранных язы-

ков под названием дриллинг. Анализ предлагаемой методики реализуется на материале немецкого и английского языков и предлагает ознакомление с принципом функционирования и особенностями использования дриллинга при изучении одного из иностранных языков. В контексте критического обзора материала предлагается перечень онлайн-инструментов, которые базируются на механизме данной методики.

Ключевые слова: дриллинг, онлайн-инструмент, прием запоминания, сеть Интернет, современные методики преподавания.

Bunturi Y., Nikonorov S. Drilling in learning of German and English

Summary. The article describes one of the modern methods of teaching foreign languages called drilling. The analysis of the proposed method is realized on the material of German and English languages and offers an introduction to the principle of functioning and features of the use of the method of drilling during the study of one of the foreign languages. In the context of a critical review of the material, a list of online tools is proposed based on the mechanism of this methodology.

Key words: drilling, Internet network, online tool, memorization, modern teaching methods.

Ван Ицзинь,
аспирант кафедри мови і літератури Дальнього Востока і Юго-Восточної Азії
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВЕРБАЛИЗАЦІЯ КОНЦЕПТОВ «МУЖСКОЙ» І «ЖЕНСКИЙ» С ТОЧКИ ЗРЕННЯ ФІЛОСОФІЇ «ИНЬ-ЯН»

Аннотация. В статье исследуется значение китайских иероглифов «мужской» и «женский» в рамках смыслов концепции «инь-ян», а также идеи, которые они воплощают в своей форме в разные периоды развития. В статье показано, что эти идеи тесно связаны с концепцией «инь-ян» древнекитайской философии, а также представлено их выражение в каллиграфии, отражение на социальном статусе и других аспектах.

Ключевые слова: «инь», «ян», мужской, женский, каллиграфия, сила, слабость, иероглиф.

Постановка проблемы. Одной из наиболее актуальных проблем современной лингвистики является изучение способов отражения мышления в языке, и китайский язык, письменность которого объективирует концепты в визуальной форме, все больше привлекает внимание исследователей данной проблематики. **Цель этой статьи** – на примере иероглифов «мужской» и «женский» показать «иероглифические корни» концепции «инь-ян», отраженные в этих письменных знаках, созданных еще до ее «официальной» формулировки в древних философских источниках.

Изложение основного материала. Этимология указанных иероглифов изучена в Китае достаточно хорошо, от Словаря Сюй Шэня «Шовэнь Цзецзы» и до современных пиктографических словарей [1–3], но вопрос отражения в них концепции «инь-ян» пока не затрагивался, поэтому новизна данной статьи заключается в попытке рассмотреть иероглифы «мужской» и «женский» через призму смыслов указанной концепции.

Подобно прилагательным «черный» и «белый», слова «мужской» и «женский» в китайском языке также являются «типичными представителями» концепции «инь-ян». В данном случае «ян» соотносится с прилагательным «мужской», а «инь» – с прилагательным «женский». Прежде всего стоит упомянуть о том, что китайские иероглифы для обозначения прилагательных «мужской» и «женский» содержат в себе много символической информации.

В частности, китайский иероглиф «мужской» в пиктографическом слове [1] объясняется следующим образом:

Иероглиф «мужчина», который на гадательных костях цзягувэнь выглядит так, как показано на первых двух изображениях на рис. 1, является комбинацией иероглифов со значением «поле, полевой» 田 и «мощь, физическая сила» – 力 (власть, сила), тем самым указывая на физический труд. Первоначаль-

ный смысл этого иероглифа – «работник мужского пола, который трудится в поле».

Чтобы понять логику формы современного иероглифа 男, нужно проследить его графическую эволюцию. Надпись в стиле цзиньвэнь (𠂇) по форме напоминает надпись в стиле цзягувэнь. В надписи в стиле чжуаньвэнь (𠂇) символ 力 из стиля цзиньвэнь превращается в 𠂇. Надпись в стиле лиюу (男) также напоминает по форме иероглиф в стиле чжуань. Упрощенное написание в стиле лиюу (男) содержит в себе компонент 力, упрощенный впоследствии до 力 [1].

Аналогичное объяснение также содержится в книге «Fun with Chinese characters»: *Поле* (田) – это пространство, где *мужчина* (男) применяет *силу* (力), поэтому сочетание данных двух иероглифов является символом «мужского», но только в отношении к человеку. Тут интересно отметить, что женщина в своем пространстве – в доме, где она растит ребенка 子 – тоже применяет силу (это видно на рис. 2.) [2, с. 24], однако в иероглифе «женщина», который будет рассмотрен ниже, компонента «сила» нет.

Рис. 2. Иероглиф «мужчина, мужской»

Книга «Шовэнь Цзецзы» или «Объяснение простых и анализ составных иероглифов» [3] дает следующее толкование иероглифу 男: надпись «力» в стиле цзягувэнь – это изображение согнутой руки, которое указывает на применение силы. Отсюда и рождается идея физической силы. Впоследствии этот иероглиф приобрел значение «старание, усердие». Данная структура (иероглиф 力) породила большое количество ассоциативных иероглифов, одним из которых является иероглиф 男. Иероглиф 男 в значении «мужской» состоит из иероглифов «田» – «поле»

甲骨文	金文	篆文	隶书	楷书	行书	草书	标准宋体
𠂇	𠂇	𠂇	男	男	男	男	男
前 8·7·1	铁 1·32	方 篆	说文解字	泰山金刻经	马王堆帛书	柳公权	颜真卿
					王羲之	智永	印刷字体

Рис. 1. Эволюция иероглифа 男 (мужчина)

и «力» – «сила», т. е. «буквально» означает человека, который работает в поле. Как известно, древние китайцы в основном занимались сельскохозяйственным трудом, исходя из реалий которого и был создан символический образ мужчины. Нужно также отметить, что у иероглифа 男 со временем появилось значение «сын» [3, с. 6–7]. Таким образом, мы можем узнать, что иероглиф «男» символизирует силу, как из формы самого этого иероглифа, которая отображает логику древних создателей письменных знаков, так и из объяснения пиктограмм в древних словарях.

Теперь рассмотрим современные лексические значения иероглифа 男. В Китайско-русском словаре иероглиф 男 переводится следующим образом [4, с. 640]:

1. (男性) мужской пол; (男人) мужчина;
2. 儿子 сын.

А в Большом китайско-русском словаре для этого иероглифа (男) предлагается следующий перевод: мальчик; мужчина; муж [5, с. 280].

Рассмотрим значения этих слов в русском языке, чтобы найти схожие с китайскими коннотации.

Значения слова «мальчик» [6, с. 572–573]:

- 1) ребенок или подросток мужского пола;
- 2) устар. господский слуга; работник в ремесленном, торговом заведении (обычно малолетний).

Значения слова «мужчина» [6, с. 1349]:

- 1) лицо, противопоставляемое по полу женщине;
- 2) взрослый человек, вышедший из состояния мальчика-подростка.

Слово «муж» в Словаре современного русского литературного языка (далее – ССРЛЯ) поясняется следующим образом [6, с. 1340–1341]:

- 1) мн. мужья. Мужчина по отношению к женщине, состоящей с ним в браке;
- 2) мн. мужи. Обычно в торжественной речи. Мужчина в зрелом возрасте;
- 3) мн. мужи. Деятель на каком-либо общественном, научном поприще.

Как видим, некоторые слова, относящиеся к понятию «мужской», на китайском языке объяснены в основном так же, как и на русском – все они содержат указание на пол, а разница между ними объясняется влиянием географии, истории, культуры и обычаев. Китайские иероглифы демонстрируют эти уникальные идеи в процессе развития.

Итак, иероглиф 男 всегда указывает на «мужское начало», из объяснений в словарях можно видеть, что мужчина всегда символизирует силу на фоне женщины, он является источником силы, поэтому тяготеет к «ян». Также китайский иероглиф 男 может трактоваться как энтузиазм, работа, труд, действие и т. д., причем все эти слова имеют связь со значением «сила», и, таким образом, ассоциация с первоначальным значением «человек, который работает в поле» сохраняется. Многие древние привычки остались, и из них мы можем узнать, что обычный мужчина – это мужчина, работающий в поле, по контрасту с женщиной, которая

находится дома (иероглиф «женщина» будет подробно рассмотрен далее). К настоящему времени в этой связи появилось большое количество новых значений и связей данного иероглифа с «мужским началом», например, «мальчик», «мужчина», «муж». Как видим, в настоящее время значения соответствующих слов как в русском, так и в китайском словарях похожи. Отсюда можем сделать вывод, что основное употребление значений иероглифа 男 в китайском языке совпадает с употреблением его эквивалентов (соответствий) в русском языке. Неодинаковы его формы в китайской письменности, которые толкуются с учетом прямого визуального восприятия соответствующих изображений, но при этом даже лучше раскрывают причины становления именно такой формы, тем самым еще более подробно разъясняя логику происхождения иероглифа 男.

Рассмотрим теперь иероглиф «женщина» (女). В жизни женщина может казаться немного слабее по отношению к мужчине, поэтому следует ожидать, что китайский иероглиф «女» более тяготеет к «инь».

Действительно, судя по разъяснениям пиктографического словаря [1], иероглиф «女» в современном написании также имеет свою собственную символику:

Иероглиф 女 в надписях в стиле цзягувэнь изображался в виде туловища человека 女, который сидит на согнутых ногах со скрещенными на груди руками 女. В некоторых надписях цзягувэнь (女) видно, что голова походит на знак / похожий на шпильку для волос. При этом скрещенные на груди руки подчеркивают две груди здоровой женщины, указывая на ее способность родить и выкормить ребенка. Надпись в стиле цзиньвэнь (女) похожа на графику в цзягувэнь (女). Форма в стиле чжуань (女) основана на иероглифе стиля цзиньвэнь (女). В стиле лишу (女) уже четко видно, что иероглиф претерпевает сильные изменения, поскольку пропадают знаки «человек» и «руки» [1].

Из этого видно, что иероглиф «женщина» в самом раннем периоде своего существования наиболее точно передает особенности тела и формы женщин, которые мы наблюдаем непосредственно, – основой для появления иероглифа 女 оказался такой характерный для женщин жест, как скрещенные на груди руки в позе сидя. Так и был получен современный китайский иероглиф «женщина» (女, см. рис. 4).

Рис. 4. Иероглиф «женщина» в разном написании

甲骨文	金文	篆文	隶书	楷书	行书	草书	标准宋体		
粹 120	拾 3·5	孟鼎	子卣	说文解字	华山神庙碑	卫夫人	米芾	王羲之	印刷字体

Рис. 3. Эволюция иероглифа 女 (женщина)

Итак, в эпоху формирования иероглифического письма древние люди полагали, что женщина – хранительница «внутреннего», и именно она ведет домашнее хозяйство. Мужчина же, наоборот, работает вне дома, возделывает землю. В современном китайском языке иероглиф **女** образует целое семейство иероглифов со значением «женский», которые содержат ключ **女**: например, жена, младшая жена, принцесса [5, с. 659] и т. д.

Иероглиф **女** в книге «Fun with Chinese characters» объясняется таким образом: оригинальная пиктограмма иероглифа «женщина» изображала ее склоненной (первый знак на рис. 3). Далее, по мнению авторов книги, чтобы облегчить правописание, иероглиф сократили до следующей формы – «женщина на коленях» (второй знак на рис. 3), но он функционировал недолго, а современная версия – **女** – графически изображает большую шагающую женщину, которая не отстает от мужчины [2, с. 1].

В словаре «Шовэнь Цзецзи» [3] данный иероглиф толкуется следующим образом: во времена надписей в стиле цзягувэнь иероглиф «женщина» представлял собой женщину в сидячем положении со сложенными руками. Сложенные руки выражают отсутствие действия, повиновение. Отсюда следуют значения *согласия, подчинения*. Женщины послушны, поэтому этот иероглиф и использовался для обозначения женщины. Затем значение расширилось, и иероглиф стал обозначать «дочь». С помощью этого иероглифа также обозначался послушный человек, причем высказыванию придавался, таким образом, уменьшительно-ласкательный оттенок [3, с. 28–29].

Иероглиф **女** в Китайско-русском словаре толкуется так: «1) женщина (**女子**); 2) дочь (**女儿**)» [4, с. 659].

В Большом китайско-русском словаре иероглиф **女** переводится как *женщина, дочь, девушка* [5, с. 518].

Рассмотрим значения каждого из этих слов в ССРЛЯ на предмет того, содержатся ли в них семы с информацией о «послушании» или «слабости», подобные присутствующим в китайском языке.

1) **девушка**: 1. лицо женского пола, достигшее полного физического развития, но не состоящее в браке. 2) *устар.* служанка, работница, горничная [6, с. 635].

2) **женщина**: лицо, противопоставляемое по полу мужчине [6, с. 82].

3) **дочь**: лицо женского пола по отношению к своим отцу и матери [6, с. 1078].

Можно видеть, что в китайском языке слова, относящиеся к «женщине», объясняются в основном так же, как и в русском, и все они связаны с полом. Разница проявляется на уровне значений китайских иероглифов и идей, которые они изображали в процессе своего развития.

Таким образом, мы легко можем сделать заключение, что «мужской» по отношению к «женскому» указывает на большую степень силы, энергии, на сильные стороны: он – работает вне дома, является символом мощи, поэтому соотносится с началом «ян»; «женщина» же, напротив, – хранительница «внутреннего», в сравнении с мужчиной она гораздо слабее, поэтому соотносится с «инь».

В современном китайском языке также обнаружилось большое количество новой Интернет-лексики, связанной с иероглифами **男** и **女**, которая получила большое распространение, например, «**男人婆**» (маскулинизированная женщина) описывает женщину с мужскими манерами, поскольку **男人** – это

мужчина, а **婆**, содержащий внизу ключ **女**, означает «бабушка» и «матушка», которые являются представительницами женского пола.

Итак, в китайском языке к слову «мужчина» (**男人**) можно прибавить иероглиф «**婆**», и образуется новое слово, которое указывает на самостоятельную, независимую девушку. В дополнение можно также упомянуть слово «**女汉子**» (пацанка, бой-баба, мужеподобная девица, девушка с мужскими манерами), которое указывает на женщину с мужской манерой поведения. Поскольку слово «**汉子**» также употребляется в значении «мужчина», добавление перед ним иероглифа **女** образует слово с весьма прозрачной внутренней формой.

Аналогичным образом большинство китайских иероглифов, используемых для описания женоподобных мужчин, также связаны с иероглифом **女**, например «**娘娘腔**» (женоподобный). Но разница в том, что такие слова несут уже уничижительный оттенок.

Очень часто в языке можно увидеть выражение психического состояния человека и обычаев народа. Китайская письменность происходит из пиктографии, а значит, она более наглядно отражает общие тенденции того древнего времени, когда иероглифика только появилась. В визуальном искусстве иероглиф «**男**» толкуется следующим образом: иероглиф «мужчина» состоит из компонентов «сила» и «поле», причем иероглиф «сила» походит на плуг для работы в полях [7, с. 112–113]. «Плуг» в основном используется как сельскохозяйственное орудие для обработки рыхлой земли, и именно он был «признаком» мужчины, который работал на полях в те времена. Однако со временем сельскохозяйственные инструменты совершенствовались и уже не играли важной роли в символике, а главной силой все так же оставался физически крепкий, здоровый мужчина. У него был другой социальный статус, который на то время только зарождался среди занимаемых важных позиций и постепенно возрастал в противовес женщине. Поскольку женская физическая сила уступает мужской, ее функцией было ведение домашнего хозяйства. Именно поэтому иероглиф «женщина» и представлен женщиной, сидящей на коленях на земле (в древние времена еще не существовало стульев, и в собственном доме предки китайцев сидели на коленях) [8, с. 25].

Китайские иероглифы «мужчина» и «женщина» во время своего формирования испытали зависимость от общественного разделения труда и различных функций. Однако женщина уступила свое место в производственных областях, что на тот момент было главным источником доходов общества, и, соответственно, потеряла свою самостоятельность. Тем самым она не могла не стать зависимой от мужчины и подчиниться ему. В те времена это также дало возможность мужчине повысить свое место как в обществе, так и в собственном доме [8, с. 25]. В таких книгах, как «Гуанья» (广雅), «Ли-Цзи» (礼记), «Ши-мин» (释名) и т. д. иероглиф **女** толкуется в свете «послушания». В книге «Диспут в зале Белого тигра» (白虎通嫁娶) упоминается: **女者, 如也, 从如人也; 如人** (быть в зависимости от мужчины; указывает, что социальный статус женщины ниже, чем у мужчины) [8, с. 25]. В китайском языке также есть фраза «**男耕女织**», что означает «мужчины работают, женщины ткут». Она тоже указывает на разделение труда, где мужской обязанностью была обработка земли, а женской – изготовление одежды. В данном высказывании содержится указание на первостепенную роль мужчины и второстепенную роль женщины как хозяйки дома. Таким образом, полагаясь на то, что мужчина

является основной рабочей силой, можно сделать вывод, что иероглиф 男 больше относится к «ян»; а иероглиф 女, поскольку женщине как главе домашнего хозяйства нет необходимости расходовать энергию на «внешние» сферы деятельности, – больше относится к «инь».

Китайская концепция «инь-ян» появилась три тысячи лет назад. В те времена китайцы постигли закономерность циклического повторения времени, а также связанные с этим разные географические явления и циклическое движение в природе. При этом они стали обдумывать связь между циклическостью времени и некоторыми аспектами человеческой жизни. Они стали разграничивать свет и темноту, теплоту и холод, север и юг, движение внутрь и наружу, наружную и внутреннюю части вещей, движение и покой и т. д. Соответственно, они стали проводить параллели между этими явлениями и циклическим движением, а для выражения связи между этими феноменами стали использовать иероглифы «инь» и «ян». Между «инь» и «ян» существуют отношения взаимодополнения и взаимопорождения, а поочередное рождение и угасание этих начал и гармония между ними порождают все сущее во вселенной. «Инь» и «ян» – это категории, основанные на оппозиции, которая используется для различения всего в природе [9, с. 96]. Исходя из этих категорий, мы сразу можем провести ассоциацию между китайскими иероглифами «男» и «女» и биномом «инь-ян». Например, в области общественных отношений, мужчина днем отправлялся на обработку поля, а ночью возвращался домой к жене, поэтому мужество и «ян»/день неразрывно связаны. Женственность же более связана с «инь»/ночь. Другой пример соотносится с организмом человека: тело может чувствовать озноб, нехватку энергии и т. д., и такое физиологическое состояние в китайской медицине ассоциируется с «инь». Если же человек чувствует жар, прилив энергии – это ассоциируется с «ян» [9, с. 96]. Таким образом, если сравнить женщину и мужчину по их склонности к указанным физиологическим состояниям, то следует сказать, что женщина больше склонна к «инь», а мужчина – к «ян».

Китайские иероглифы «男» и «女» также нашли свое особое воплощение в китайской каллиграфии, где они выражают определенное отношение к «инь» и «ян». К примеру, Ли Цзикай (李继凯) в своем произведении «Ганец кисти выражает душу – образованный человек и культура каллиграфии» (墨舞之中见精神 – 文人墨客与书法文化) [10] пишет о «двуполой» культуре и китайской каллиграфии. Автор описывает различные формы, в которых в изобразительном искусстве воплощались мужские (男) и женские (女) тела, а также рассматривает соответствующую систему ценностей, эстетическое сознание и разные состояния культуры. Под «двуполой» культурой он подразумевает все исторические достижения, сложившиеся в результате непрерывного совместного творчества, главными субъектами которого были мужчина и женщина как носители определенного пола [10]. В «Эстетике и двуполой культуре» естественно учитываются близкие, но в то же время и противоречивые отношения между полами, сформировавшиеся в процессе становления человека.

Древние каллиграфы, так же, как и мудрецы конфуцианства или даосизма, постигая природу, человека и искусство, в качестве основ исходили из таких понятий, как «корень», «путь» и учение «инь-ян», которые целостны и одухотворены,

таинственны и ясны одновременно. Все они, как ни странно, осмыслили все в человеке через источник природы и жизни. Поэтому и у древних мудрецов, и у древних каллиграфов присутствует весьма явно концепция «инь» и «ян» как пути; кроме того, они все отдавали много сил построению отношений в плоскости человек – природа, человек – общество, человек – искусство. Поэтому концепт «инь-ян» расширился со временем до значения «двуполой» культуры. И в динамичных переменах, когда «инь» и «ян» взаимно порождают и взаимно преодолевают друг друга, взаимно дополняют и взаимно противостоят друг другу, люди всегда искали то прекрасное состояние, когда «инь» и «ян» едины [10, с. 256].

Например, Цай Юн (китайский деятель конца Восточной династии Хань, который знал и владел каллиграфией и музыкой) в своих произведениях четко определяет тесную связь между каллиграфией и природой, порожденную «инь-ян», и, таким образом, крепко связывает понятия каллиграфии и искусства. На уровне сознания он выразил состояние «каллиграфии» как сформированное на дополняющих друг друга и взаимно противостоящих воплощениях «инь-ян» – жесткости и мягкости, движения и покоя, стремительности и медлительности, обильности и скудности, падения и подъема. А на уровне подсознания он невольно привлекает в сферу каллиграфии опыт отношений между полами или «путь инь-ян», запечатленный в разнице полов, непосредственно овладевая формами и приемами каллиграфии, а также увязывая этот процесс с поисками смысла жизни. На фоне «двуполой культуры» теории объединения «инь-ян» (или «Инь-ян как пути») глубоко проникали во все искусство каллиграфии и, попадая в мир эстетики, становились изоморфными «двуполой» жизни и жизни «в туши». Благодаря этому эстетические феномены «гармонии» или «золотой середины» заняли выдающееся место в сообществе каллиграфов. С точки зрения разницы полов, стремление достичь объединения «инь-ян» в искусстве каллиграфии – это эстетические поиски, основанные на понимании «гармонии» как двуполого феномена, обладающего красотой противоположностей и совмещающего в себе твердость и нежность, происходящие из «пути» – как названы взаимодополняющие начала «инь» (женское) и «ян» (мужское). Исходя из того, что женщина представляется как мягкая и прекрасная, а мужчина ассоциируется с энергией и благородством, можно сделать вывод, что их объединение – бисексуальность – следует понимать как гибкость и силу, превращение твердой материи в мягкую и податливую [11, с. 35–37].

В китайской каллиграфии несложно заметить, что первоначально китайский народ в отношении «мужского пола» хорошо понимал его величественность и энергичность. Что касается женского пола, то в народной традиции сложилось мнение о женщине как о тихом, грациозном создании. Впоследствии такое понимание воплотилось и в каллиграфии, где посредством «ян» выражается мужское начало, а посредством «инь» – женское. Однако с развитием культуры люди открывают для себя понятие гармонии, и с тех пор еще больше мастеров-каллиграфов стремятся к гармонии «инь-ян», а также к созданию нового эстетического взгляда на «двуполость».

Резюмируя все вышесказанное, мы можем увидеть, что китайские иероглифы «男» (мужчина) и «女» (женщина) связаны с концептом «инь-ян», и эта связь воплощается в разных сферах культуры.

Література:

1. 象形字典. URL: <http://www.vividict.com/WordInfo.aspx?id=2461>.
2. Fun with Chinese Characters. The Straits Times Collection 1. Hong Kong, 1980. С. 128.
3. 汉字字源: 当代新说文解字/窦文字, 窦勇著. – 长春: 吉林文史出版社, 2005. 536 с.
4. Китайско-русский словарь / 上海外国语学院 汉俄词典 编写组编. 1990. 358 с.
5. Баранова З.И., Гладков З.И., Жаворонков В.А., Мудров Б.Г. Большой китайско-русский словарь. М.: Рус. яз., 2001. 528 с.
6. Словарь современного русского литературного языка в 17 т. Издательство академии наук СССР. М. – Л., 1948–1965. Т. 1. 932 с.
7. 汉字与古代人生风俗 刘志基. – 华东师范大学出版社, 1995 年 10 月版. С. 112–113.
8. 灯火阑珊 钱虹. 秀威资讯科技股份有限公司印制出版, 2011年.
9. 中国人的宗教生活 宗树人, 夏龙, 魏克利香港大学出版社. 2014. С. 275.
10. 墨舞之中见精神 – 文人墨客与书法文化 李继凯. 中国社会科学出版社, 2016年.
11. 伊甸园景观 赵凯. 湖南师范大学出版社. 1992. С. 35–37.
12. Баранова З.И., Котов А.В. Русско-китайский словарь. М.: Рус. яз., 1990. 567 с.
13. 现代汉语大词典. 现代汉语大词典 编委会编. 上海: 汉语大词典出版社, 2000. С. 3224.

Ван Іцзінь. Вербалізація концептів «чоловічий» і «жіночий» із погляду філософії «їнь-ян»

Анотація. У статті досліджується значення китайських ієрогліфів «чоловічий» і «жіночий» у межах смислів концепції «їнь-ян», а також ідеї, які вони втілюють у своїй формі у різні періоди розвитку. У статті показано, що ці ідеї тісно пов'язані з концепцією «їнь-ян» давньокитайської філософії, а також представлено їхнє використання в каліграфії, відображення в соціальному статусі й інших аспектах.

Ключові слова: «їнь», «ян», чоловічий, жіночий, каліграфія, сила, слабкість, ієрогліф.

Wang Yiji. Verbalization of concepts “male” and “female” through the prism of philosophy of Yin and Yang

Summary. This article discusses the meaning of Chinese characters “male” and “female” through the senses of concept of Yin and Yang, and reveals ideas objected in the form of these characters on the different stages of evolution. It is shown in the article that these ideas are connected with the concept of Yin and Yang from ancient Chinese philosophy, and the author of the article represents their usage in calligraphy, reflection on the level of social status and in other aspects.

Key words: Yin, Yang, man, woman, calligraphy, strength, weakness, Chinese character.

Варламова А. О.,
преподаватель кафедры иностранных языков профессионального общения
Международного гуманитарного университета
Выдышева О. Г.,
преподаватель кафедры иностранных языков № 2
Национального университета «Одесская юридическая академия»

АНГЛИЙСКИЕ ЗАИМСТВОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация. Статья посвящена проблеме английских заимствований во французском языке. Изучается языковая политика французского правительства по отношению к иностранными заимствованиям, дается классификация заимствований и рассматривается, в каких сферах жизни французов появляется наибольшее количество заимствований.

Ключевые слова: англицизмы, заимствования, языковая политика, франкофония, современный французский язык.

Постановка проблемы. Любой язык – это живая система, он развивается, меняется, оказывает влияние на другие языки и сам обогащается за счет других языков. Долгое время французский претендовал на роль мирового языка, но его место занял английский. В процессе своего развития французский сталкивался со многими языками, из которых заимствовал различные слова. Современный французский язык насчитывает заимствования из более чем шестидесяти языков мира. Лингвистический энциклопедический словарь дает следующее определение этому понятию: заимствование – элемент чужого языка (слово, морфема, синтаксическая конструкция и т. п.), перенесённый из одного языка в другой в результате языковых контактов, а также сам процесс перехода элементов одного языка в другой [3, с. 158]. И, хотя лингвисты считают, что заимствования обогащают язык, делают его разнообразным и вводят новые понятия, обычные французские граждане сильно обеспокоены влиянием английского.

Таким образом, термин «языковая политика» не теряет своей актуальности и XXI в. Сегодня существует множество трактовок этого понятия. Филологи В.И. Беликов и Л.П. Крысин отождествляют языковую политику с «практическими мерами государства, касающимися статуса государственного языка, его функций, защиты монопольного использования государственного языка в наиболее важных социальных сферах, регламентации применения «местных» языков» [2, с. 263].

Несмотря на то, что современная Франция – это многонациональное государство, французский язык является единственным официальным языком, согласно статье второй Конституции Пятой Республики. И к тому же, Франция, в отличие от других европейских стран, не ратифицировала Европейскую хартию региональных языков. Когда иностранных слов во французском становится слишком много, от них пытаются избавляться, принимая решения на самом высоком уровне. Однако это не всегда приводит к желаемому результату. Так, например, не прижились такие слова, как *la balle au pied (football)*, *affairiste (businessman)*. Всем известно, что Франция всеми силами старается спасти язык от заимствований и сохранить его самобытность. Государство создает различные комиссии, выпускает за-

коны, которые призваны поддерживать чистоту французского языка. Так, например, Франция приняла закон, который известен как закон Тубона, для того, чтобы создавать неологизмы, заменяющие иностранные слова. Таким образом, появилось слово *courriel* – «электронное письмо», вместо английского *email*. Языковой политикой занимается Французская Академия. Многие слышали о таком международном общественном движении, как франкофония. Оно объединяет любителей французского языка из многих стран мира. Во французском правительстве существует должность министра по делам франкофонии, и президент Франции лично возглавляет Высший совет франкофонии. Но, несмотря на борьбу французских пуристов, так называемый «франгле», то есть смесь английского с французским, все больше проникает во французскую речь. Почему же это происходит? Многие исследователи считают, что, во-первых, это влияние глобализации, во-вторых, это взаимная интеграция культур и языков и, наконец, это модно, особенно среди молодежи, похвастаться знанием английского [6, с. 263]. По мнению лингвиста Клода Ажежа, из 5 тыс. языков, распространенных сегодня во всем мире, выжили не более пятисот, и уже сегодня многим языкам угрожают процессы глобализации [7, с. 2]. Англо-американизмы проникли во многие сферы жизни: экономику, политику, бизнес, рекламу, спорт, музыку, моду и многие другие. Но львиная доля англицизмов относится к компьютерным технологиям. Так, в прошлом году во французском словаре «Petit Robert» появились слова «нетбук» и «твитить». Французские лингвисты считают, что в настоящее время 12% заимствованных слов являются англицизмами, и эта цифра постоянно растет.

В данной статье изучались англицизмы на примерах, взятых из современных французских газет и журналов, таких как «Le Monde», «Paris-Match», «Le Figaro», «La Tribune», «Elle», «Marie-Claire», «Vogue» и др. Как видно из примеров, употребление англицизмов во французской прессе – довольно частое явление. Можно разделить данные примеры на следующие тематические группы: «Мода и шопинг», «Шоу-бизнес и масс-медиа», «Общественно-политическая жизнь» и «Наука и техника».

Огромное количество англицизмов связано с темой «Мода и шопинг», например:

1. *Shopping beauté: notre sélection maquillage de couleur violet.* (Vogue). Данное предложение можно перевести следующим образом: «Приобретаем косметику: выбираем макияж фиолетовых оттенков». Английское слово *shopping* прочно вошло во многие языки мира.

2. *Une premiere campagne pour Chanel eyewear* (Le Figaro). В данном предложении заимствовано слово *eyewear* – «защитные очки» вместо французского *lunettes de protection*.

3. *Come-back du foulard* (Marie-Claire). Заимствованное слово – *come-back*. Предложение можно перевести как «Возвращение шейного платка».

4. *Tendances mariage repérées sur les podiums de la Fashion Week haute couture* (Vogue). Несмотря на то, что французы всегда считались законодателями высокой моды, в заголовке используется английская калька *Fashion Week*, что означает «неделя высокой моды», вместо *la semaine de la haute couture*.

5. *Street style: 20 façons de porter le blanc cet hiver* (Elle). В предложении употребляется английское словосочетание *street style* вместо французского *le style de la rue*.

6. *Comment porter une micro jupe en restant cool* (Elle). «Как носить мини юбку, оставаясь крутой?». Слово *cool* широко используется в английском разговорном языке и означает «крутой, клевый, классный». Сейчас это слово широко используется в разговорном французском языке, особенно среди молодежи.

7. *Les dernière news accessoires du mode* (Marie-Claire). Это предложение можно перевести следующим образом: «Последние новые модные аксессуары». Английское слово *news* означает «новости», но в данном предложении, скорее всего, оно используется как прилагательное «новый» и согласуется с множественным числом существительного, как все французские прилагательные.

8. *Les socquettes en résille que l'on porte easy* (Vogue). Заимствовано английское слово *easy*, которое переводится как «легкий». Предложение можно перевести: «Ажурные носки легко носятся».

9. *Son look sport-chic au porter urbain*. Пример конотативного заимствования. Английское слово *look* означает «вид».

10. *En lingerie, elle affiche son joli baby bump*. Используется разговорная фраза *baby bump*, что можно перевести как «Она демонстрирует свою беременность в нижнем белье».

Ко второй группе относятся слова, относящиеся к области масс-медиа и шоу-бизнеса. Приведем некоторые примеры.

1. *Sold-out en vue: la billetterie du festival Lollapalooza est ouverte!* (Le Figaro). В предложении используется английское выражение *sold-out*, что означает «распродано». «Аншлаг: все билеты на фестиваль Lollapalooza распроданы».

2. *Britney Spears a frappé! La chanteuse a publié sur son compte Twitter un selfie TRÈS sexy* (Liberation). В данном предложении мы видим два англицизма *selfie* и *sexy*. «Бритни Спирс поразила! Певица опубликовала в Твиттере очень сексуальное селфи».

3. *Tous les matins, recevez gratuitement la newsletter du Huff-Post* (Le Figaro). «Каждое утро получайте бесплатную рассылку от Хаф-Пост». В предложении французское слово *expedition* заменяется английским *newsletter*.

4. *Kristen Stewart à Trump: «Je suis téeellement gay, mec!»* (Liberation). Английское слово *gay* имеет несколько значений. Это можно перевести как «веселый, радостный», но также «легкомысленный, распутный».

5. *George Clooney bientôt papa à 55 ans? Comme lui, ces stars ont eu un premier enfant sur le tard* (Elle). «Джордж Клуни скоро станет папой в 55 лет? Эти звезды, также как и он, завели первого ребенка поздно». Используется английское понятие *star*, хотя во французском языке есть слово *vedette*, которое означает «известный актер, знаменитость, звезда».

6. *Les deux acteurs se sont moqués l'un de l'autre en publiant des photos dossier d'eux avec le hashtag #rocknrollchallenge* (Cosmopolitan). «Актеры дразнили один другого, разместив

папку с фотографиями друг друга и с хэштегом #рок-н-рольный поединок». В предложении используется английское понятие, используемое в социальных сетях, которое означает пометку для более легкого поиска сообщений, связанных одной темой, а также заимствованное из английского *rocknroll challenge*, где *rocknroll* – это музыкальный стиль, а *challenge* – «вызов, проблема, поединок».

7. *Melania Tramp: les priorites de la nouvelle First Lady* (La femme actuelle). «Мелания Трамп: приоритеты новой первой леди». Французский вариант – *la premiere dame*.

8. *Brad Pitt et Angelina Jolie: soap opera* (La femme actuelle). «Брэд Питт и Анджелина Джоли: мыльная опера». Понятие пришло из США, где впервые сняли фильм подобного жанра. Спонсором выступила компания, которая продавала мыло.

Следующая группа слов относится к теме «общественно-политическая жизнь». Особенно много слов, связанных с политикой, появляется во французском языке в XVIII ст. Именно в это время появляется термин «англомания».

1. *Politique du week-end – Les deux meetings de Marine Le Pen et Jean-Luc Mélenchon sont à présent terminés* (Le Figaro). «Политика выходных дней – две встречи Марин Ле Пен и Жана-Люка Меланшона завершились в настоящий момент». В данном предложении мы встречаем английское слово *meetings* вместо французского *la rencontre*.

2. *Les fakes news détruisent le cerveau des gens* (Le Figaro). «Фейковые новости разрушают людям мозги». Английское выражение *fakes news* употребляется вместо французского *les fausses nouvelles*. Нужно отметить, что как в русском, так и в украинском языке, данное слово также прочно закрепилось.

3. *Etats-Unis: du crowdfunding pour financer des actions en justice*. «США: проплачивается толпа, чтобы финансировать действия суда». Мы видим английское *crowdfunding*, где *crowd* – это «толпа, скопление людей», а *funding* – это «финансирование».

4. *Pussy Hat Project: un bonnet rose tricote pour la bonne cause* (Liberation). «Журналист рассказывает об американском марше протеста, где женщины были одеты в розовые шапки «с кошачьими ушками» – Pussy Hat Project».

5. *Qui est cette jeune startupe use choisie par Xavier Niel pour diriger le «plus grand incubateur du monde»?* В предложении используется английское слово *startup*, которое означает «недавно созданная компания», но к нему прикреплен французский суффикс женского рода, т. е. речь идет о женщине, которая недавно начала свой бизнес.

И, пожалуй, наибольшее количество англицизмов можно встретить в статьях, посвященных вопросам информатики, программирования, компьютерных технологий, где сложилась традиция употребления терминов в их начальном графическом виде. Подобные слова пришли из США и, попав во многие языки мира, стали интернационализмами. Хотя компьютерным терминам тяжелее всего искать замену, все же появляются их французские аналоги, например, слово *computer* полностью было вытеснено словом *ordinateur*, *logiciel* заменило слово *software*, а вместо *hard disk* используется *disque dur*. Поскольку компьютерная лексика заимствовалась вместе с новым понятием, то такие слова относятся к денотативным заимствованиям.

Рассмотрим примеры, найденные во французской прессе:

1. *La webradio de «Tsugi» accompagne en musique le cahier musique*. «Вебрадио «Tsugi» сопровождает музыкальную тетрадь с музыкой». Используется английский термин *webradio*, то есть радио, которое вещает в Интернете.

2. *On se fait une routine du soir comme les youtubeuses.* «Делаем обычный вечер таким, каким его делают посетительницы Youtube». Слово *youtubeuses* произошло от названия известного сайта *Youtube*, но оно ассимилировалось благодаря французскому суффиксу женского рода и означает девушек, которые любят посещать данный сайт.

3. *Quel avenir pour les fabricants de PC?* «Какое будущее для производителей ПК?» Вместо слова *ordinateur* используется известная аббревиатура *PC*, то есть *personal computer*.

4. *Cybersecurite: le resultat de la presidentielle ne peut pas etre fausse.* «Кибербезопасность: результат президентских выборов не могут быть ложными». Сейчас все чаще можно услышать такие слова как «киберугроза», «киберпространство», «кибербезопасность», «кибертерроризм» и иные термины с приставкой «кибер». Согласно Википедии, Кибер (*cyber*) – приставка, использующаяся для того, чтобы присвоить слову значение чего-то, относящегося к эпохе компьютеров, Интернета и цифровых технологий.

5. *Apple redevient numero un mondial des smartphones.* «Apple снова становится смартфоном номер один в мире». Хотя во французском языке существует несколько слов, обозначающих смартфон (*telephone intelligent, ordiphone, terminal de poche*), в статье встречается англицизм – *smartphone*.

6. *Le site IMDB ferme ses forums, faute de trafic et par la faute aux trolls.* «Сайт IMDB закрывает свои форумы по вине трафика и по вине троллей». Пример денотативного заимствования, когда слово заимствуется вместе с понятием, в данном случае сайт – «место во всемирной паутине».

7. *Des hackers blancs pour detecter les failles informatique.* «Белые хакеры выявляют слабые места в информационной системе». «Хакерами» называют компьютерных взломщиков, а «белые хакеры» находят изъяны в компьютерной системе и устраняют их.

8. *Ce qu'il faut retenir de la keynote application.* «Что нужно помнить из основного приложения». *Keynote* означает «основной, главный» в американском английском.

9. *Avec la geek life, decouvrez les meilleures actus du web.* «При помощи *geek life* узнайте лучшие новости интернета». Речь идет об известном бесплатном приложении Google, где можно узнать о новых технологиях. Английское сленговое выражение *geek* употребляется по отношению к людям, увлечённым компьютерными технологиями.

Такое влияние на молодежный лексикон связано с влиянием на молодежь средств массовой информации, кино, телевидения и, кроме этого, с возрастными особенностями. Необходимо отметить, что в разговорной речи старшего поколения не наблюдается такого количества англоамериканизмов.

Современные лингвисты различают три основных типа заимствований:

I. Денотативные заимствования – слово заимствуется вместе с понятием. Таким образом, в язык попадают английские слова терминологического значения, что служит обогащению языка либо сопровождаются вытеснением соответствующего французского слова [4, с. 44]. Например:

1. *Forum X-Afrique: les startups attendues le 10 mars prochain.* Согласно Википедии, стартапом может быть названа организация, создающая новый продукт или услугу.

2. *Ailleur sur le Web.* Система доступа к связанным между собой документам на различных компьютерах, подключённых к Интернету.

3. *Tous les blogs.* Журнал событий, интернет-дневник, онлайн-дневник – веб-сайт, основное содержимое которого – регулярно добавляемые записи, содержащие текст, изображения или мультимедиа.

4. *Ils utilisent les cookies sur leur site.* Представляет небольшой фрагмент данных, отправленных веб-сервером и хранящийся на компьютере пользователя.

5. *Nous avons helpdesks – telephons.* Дословно с английского означает «стол услуги» и поддержку продукта и систему работы с инцидентами, заявками и проблемами.

II. Коннотативные заимствования – слова, аналоги которых есть в языке-перенимателе. Это могут быть термины, которые широко употребляются в других странах, но это вовсе не означает, что они приобрели статус равноправных во французском языке. Например:

1. *La musique contemporaine s'invite sur le dancefloor.* Пример коннотативного заимствования из газеты *Le Monde*, где французское слово заменяется аналогичным французским.

2. *Smart Ville: le reseau Smiile leve 1,3 million.* Используется распространенное сейчас слово *smart*, которое переводится как «умный», вместо французского *sage*.

3. *Un teen-movie pour les nostalgiques de l'enfance.* Здесь употреблен английский суффикс *teen*, который можно встретить в слове *teenager*. Таким образом, заменяется французское слово *adolescent*, что означает «подросток» или «подростковый».

III. Двойные или обратные заимствования возникли в связи с обстоятельствами внешней истории. Это – англицизмы, имеющие исконно французское происхождение, то есть заимствованные из французского языка английским в предшествующие исторические эпохи. В XII – XV вв. тысячи французских слов перешли в английский. Когда в XVIII в. наступила эра распространения английского языка, во французский стали возвращаться и свои слова. Например: *parlement, jury, budget, flirt* и многие другие.

Итак, мы видим, что количество английских заимствований во французском языке постоянно растет. В современном мире любая страна, которая стремится быть модернизированной и конкурентоспособной на мировом рынке, должна уметь принимать информацию на английском языке.

Использование английского языка как ведущего средства международного общения становится фактом существования земной цивилизации.

Выводы. Проанализировав целый ряд современных французских газет и журналов, мы пришли к выводу, что английские заимствования широко распространены во французских СМИ. Наибольшее количество заимствований встречается в рубрике «Информационные технологии», «Мода», «Шопинг». Меньше всего заимствований мы встречаем в рубрике «Политика».

В.Г. Гак придерживался мнения, что нет такого языка, в котором не было бы заимствованных слов [4, с. 53]. Современные лингвисты неоднозначно высказываются на этот счет. Некоторые из них считают, что это наносит ущерб французскому языку. По словам Алена Деко, члена французской академии, проблему заимствований нужно рассматривать как национальную проблему, ибо от ее решения зависит образ Франции в глазах всего мира, ее престиж и слава [1, с. 53]. Но в то же время другие лингвисты считают, что заимствования обогащают французский язык, поскольку являются мощнейшим фактором развития языка. Язык отражает историческую, культурную и духовную

жизнь народа, потому процесс заимствования иноязычной лексики несет в себе множество положительных факторов. Благодаря заимствованиям происходит обогащение языка, пополняются синонимические ряды, активизируются различные языковые процессы. Однако, благодаря тому, что французы очень трепетно относятся к своему языку и стараются сохранить его, английские заимствования все же не являются доминирующими.

Литература:

1. Деко А. Судьба французского языка в XXI веке. ИнФранс: 2005. 15 с.
2. Беликов В.И., Крысин Л.П. Социоллингвистика. М., 2001. 221 с.
3. Большой энциклопедический словарь. Языкознание / гл. ред. Ярцева В.Н. Москва: Большая Российская энциклопедия, 1998. 685 с.
4. Гак В.Г. Сопоставительная лексикология. М., 2010. 112 с.
5. Хауген Э. Процесс заимствования. Москва: Прогресс, 1972. 344 с.
6. Черников Г.П. Экономика Франции: традиции и новейшие тенденции. 128 с.
7. Hagege Claude. Francais et les siecles. Edition Odile Jacob. 1996. 86 с.

Электронные ресурсы:

1. Le Monde. URL: <http://www.lemonde.fr/>.
2. Le Figaro. URL: <http://www.lefigaro.fr/>.
3. Paris-Match. URL: <http://www.parismatch.com/>.

4. ELLE. URL: <http://www.elle.fr/>.
5. Marie-Claire. URL: <http://www.marieclaire.fr/>.
6. La Tribune. URL: <http://www.latribune.fr/>.
7. VOGUE. URL: <http://www.voguee.fr/>.

Варламова А. О., Видишева О. Г. Англійські запозичення в сучасній французькій мові

Анотація: Стаття присвячена проблемі англійських запозичень у французькій мові. Вивчається мовна політика французького уряду щодо іноземних запозичень, дається класифікація запозичень і з'ясовується, у яких сферах життя французів з'являється найбільша кількість запозичень.

Ключові слова: англіцизми, запозичення, мовна політика, франкофонія, сучасна французька мова.

Varlamova A., Vydysheva O. English borrowings in modern French

Summary. The Article is devoted to the problem of English borrowings in the French language. The author studies the language policy of the French government in relation to foreign borrowings, gives a classification of borrowings and considers in what areas of French life there is the greatest number of borrowings.

Key words: anglicisms, borrowings, language policy, Francophonie, modern French.

*Гаврилова И. Н.,
старший преподаватель
кафедры делового иностранного языка и перевода
Национального технического университета
«Харьковский политехнический институт»*

РЕПЛИКАТЫ ПРЕЦЕДЕНТНОГО ИМЕНИ «JUDAS» В НЕМЕЦКОМ СПОРТИВНОМ ДИСКУРСЕ

Аннотация. В статье исследуются репликаты прецедентного имени «Judas» в немецкоязычном спортивном дискурсе. Евангельский эпизод предательства описан с точки зрения теории репликации. Основное внимание сосредоточено на референциале данного имени в текстах спортивной тематики. Исследованный материал был отобран путем поиска по ключевому слову в электронных архивах немецких еженедельников «Bild», «Zeit», «Spiegel».

Ключевые слова: прецедентный феномен, прецедентное имя репликация, репликат, спортивный дискурс.

Постановка проблемы. В последнее время одним из интенсивно развивающихся направлений языкознания является лингвокультурология. Важное место в ее проблематике занимают так называемые «прецедентные феномены» (далее – ПФ).

Родоначальником понятия прецедентности считается Ю.Н. Караулов, который, правда, предпочитал говорить не о ПФ, а прецедентных текстах, которые он определял как «значимые для личности в познавательном и эмоциональном отношении, имеющие сверхличностный характер, т. е. хорошо известные и широкому окружению данной личности, обращение к которым возобновляется неоднократно в дискурсе данной языковой личности». При этом его понимание прецедентности позволяло включить в число этих феноменов разнообразные единицы текста – цитату, имя и др. [5, с. 236].

Наиболее интенсивно проблематика ПФ разрабатывалась в Московской лингвокультурологической школе (В.В. Красных, Д.Б. Гудков), а позднее – Е.А. Нахимовой, Г.Г. Слышкиным и др. При этом под данной категорией объединялись столь разноплановые явления, как тексты, высказывания, имена, ситуации, фразеологизмы, метафорические модели, а также феномены невербального характера: произведения живописи, архитектуры, скульптуры, музыкальные произведения, события прошлого и т. д. [6, с. 63–65].

В связи с указанным недостатком теории ПФ П.Н. Донец предложил так называемую репликативную модель возникновения и функционирования ПФ в дискурсе. В соответствии с его подходом, процесс репликации включает в себя 3 основных этапа: 1) возникновение прецедентной ситуации (ПС), прецедентного события/действия (далее – ПСб/ПД), 2) переход вышеназванных ПФ (или их элементов) в стадию семантического прототипа, 3) повторение ПС/ПСб/ПД (или их элементов) в новой действительности, влекущее за собой копирование соответствующих вербальных форм в дискурсе.

Кроме того, он ввел категорию референциала ПФ, охватывающего совокупность их референтов (ситуаций, событий, действий, лиц), а также тех или иных присущих последним качеств и свойств, которые могут обозначаться с помощью соответствующих репликатов в различных видах дискурса [2, с. 433].

Целью настоящей статьи является рассмотрение репликатов одного из самых известных ПФ в христианском мире – эпизода предательства Иисуса Христа одним из апостолов Иудой Искаротом в Гефсиманском саду, который активно реплицируется в различных типах дискурса.

Изложение основного материала. Ситуация, связанная с предательством Иуды, может быть описана следующим образом: в канун еврейской Пасхи Иисус собрался со своими двенадцатью ближайшими учениками, чтобы традиционно отметить этот праздник. Среди них был Иуда Искарот, который ранее договорился с первосвященниками о том, что он выдаст им Христа. За пособничество ему пообещали вручить 30 сребреников в качестве оплаты (в то время эта сумма была сравнима со стоимостью раба). Местом предательства стал Гефсиманский сад, куда Иуда Искарот привел первосвященников и воинов, и подал знак тем, кто хотел арестовать Христа, поцеловав его. После того, как Иисус Христос был приговорён к распятию, Иуда раскаялся, ушёл из города и повесился.

В свете упомянутой выше теории репликации этот евангельский эпизод может быть описан как прецедентное Макродействие «предательство», с элементами Место Действия (Гефсиманский сад), Агенса Действия (Иуда Искарот), Пациенса Действия (Христос), Вознаграждение за Действие («тридцать сребреников»). Можно также выделить элемент семиотическое Микродействие («поцелуй»), имплицитный признак «лицемерие».

Потенциальный референциал прецедентного имени (далее – ПИ) «Judas» охватывает совокупность качеств и свойств, присущих данной библейской личности, а именно готовность к предательству, лицемерию, вероломству, сребролюбие, а также иные элементы ПД, которые способны вовлекаться в процесс репликации в дискурсе.

Имя собственное «Иуда» стало общеупотребительным символом предательства – фактически произошла его апеллятивизация, о чем может свидетельствовать тот факт, что оно было включено в различные неспециализированные словари.

Так, в толковом словаре «Duden-Bedeutungswörterbuch» лексема «Judas» определяется как Angeber, Denunziant «доносчик», Seelenverkäufer «продающий чью-то душу», Sykophant «подхалим» [11, с. 324].

Словарь «Das Krüger Lexikon der Synonyme» ставит в один синонимический ряд с лексемой «Judas» такие понятия, как Verräter «предатель» и Heuchler «лицемер» [12, с. 455]. Словарь Петцера («Wörterbuch sinnverwandter Ausdrücke») сравнивает дериват-компонит Judaskuß с такими качествами, как Hinterlist «коварство», Falschheit «лживость», Doppelspiel «двуличие», Verrat «предательство», Eidbruch «вероломство», Treuebruch «измена», Schurkerei «подлость» [13, с. 163].

Всего в собранном нами материале было отмечено 125 случаев употребления имени «Judas», из них 48 случаев использования данного антропонима в прямом и 77 в репликативном значении, из них 27 – в спортивном, 3 – в музыкальном и 42 – в политическом дискурсах.

В настоящей статье рассматривается референциал прецедентного имени «Judas» в спортивном дискурсе. В качестве базового определения дискурса воспользуемся дефиницией В.И. Карасика, понимающего эту категорию «как текст, погруженный в ситуацию общения» [4, с. 5]. Среди большого количества видов дискурса он упоминает также спортивный (в качестве одного из видов институционального дискурса) и определяет его как коммуникацию между участниками в рамках спортивной деятельности [4, с. 7].

Одной из немногих работ, посвященных собственно спортивному дискурсу, является монография Е.Г. Малышевой, посвященная его лингвокогнитивному аспекту. На взгляд автора, спортивный дискурс представляет собой сложное образование, в которое входят дискурсивные разновидности, выделяемые по разным критериям, характеризующиеся однако тематической и концептуальной общностью.

Понятие спортивного дискурса может включать в себя дискурс фанатов, дискурс спортивных чиновников, дискурс спортсменов и тренеров, содержащий совокупность текстов, которые порождаются спортсменами и тренерами во время тренировок, соревнований, учебных занятий и др. В сферу фанатского спортивного дискурса входит устное бытовое общение фанатов на спортивные темы, общение на трибунах (в т. ч. объективированное текстами фанатских лозунгов и речевок), интернет-общение фанатов на многочисленных спортивных форумах, сайтах [8, с. 6]. Сюда же можно добавить баннеры, которые болельщики размещают на трибунах с целью поддержать спортсмена или целую команду или, наоборот, выразить недовольство игрой или политикой руководства клуба.

В спортивном дискурсе ПД «предательство» и его элементы нередко обозначаются с помощью репликатов ПИ «Judas», при этом в качестве Пациенса Действия выступают фанаты-болельщики, а в качестве Агенса Действия – спортсмены и тренеры.

В проанализированном нами материале среди последних чаще всего представлены игроки футбольных клубов, видимо, потому, что футбольные болельщики считают себя единой семьей со спортсменами и особенно болезненно переживают уход самых любимых игроков, тем более, в стан заклятых соперников.

Редко (3 примера) в роли Агенса предательства встречаются игроки баскетбольных команд, в т. ч. и американских.

Der 9. Juli 2010 ist der vorläufige Tiefpunkt in Cleveland's Sportgeschichte. Le Bron gibt in einer Presskonferenz bekannt, zu den Miami Heat zu wechseln. Zusammen mit den anderen Superstars Dwyane Wade und Chris Bosh will er endlich Titel gewinnen. Er verlässt seine Heimat für den persönlichen Erfolg. James ist nicht der erste Sportler, der so handelt. Aber er ist vielleicht der, der dafür am heftigsten kritisiert wird.

In Cleveland's Straßen werden an diesem Tag James-Trikots verbrannt. Aus dem „Auserwählten“ ist ein „Judas“ geworden... BILD 20.06.2016.

URL: <http://www.bild.de/wa/ll/bild-de/unangemeldet-42925516.bild.html>.

Rund 10 Millionen Mark ließ sich Dortmund die Heimkehr Andreas Möllers kosten, der vor Jahren von enttäuschten Borussia-

Fans mit „Judas“-Rufen verabschiedet worden war. DER SPIEGEL 15.08.1994.

В последнем примере 10 миллионов марок иллюстрируют 30 сребреников – элемент «Вознаграждение за предательство».

Джеймс Леброн – успешный американский профессиональный баскетболист, долгое время игравший за команду НБА «Кливленд Кавальерс». Джеймс является трёхкратным чемпионом НБА. В 2010 г. он объявил о подписании контракта с «Майами Хит», что вызвало бурю негодования со стороны его фанатов – вплоть до публичного сожжения маек с 23-м номером (под этим номером выступал Леброн). Как сказал сам баскетболист, на его решение повлияли друзья и близкие, а также желание выиграть чемпионат и бороться за титулы.

Репликативное упоминание имени «Judas» в отношении конкретного лица в исследованном нами материале чаще всего применяется к футболисту Марио Гётце (7 примеров). Играя в команде «Боруссия Дортмунд», он считался первоклассным футболистом. Обладая отличными техническими навыками и универсальностью, Марио Гётце был способен в любой момент обострить игру ювелирным пасом или сыграть сразу на трех атакующих позициях в полузащите. 23 апреля 2013 г. Гётце подписал долгосрочный контракт с мюнхенской «Баварией». За его трансфер было выплачено 37 миллионов евро, и в свое время этот переход побил трансферный рекорд для немецких футболистов.

Поскольку исторически болельщики «Баварии» и «Боруссии» всегда конфликтовали друг с другом, то переход Гётце многие фанаты дортмундской команды восприняли особо болезненно, что и стало причиной оскорблений игрока.

Ein weiteres Highlight setzte jüngst Mario Götze. Für 37 Millionen Euro war der Nationalspieler im Sommer 2013 vom BVB nach München gewechselt. Bei seiner Rückkehr ins Dortmunder Stadion wurde er zum entscheidenden Mann: In der 56. Minute kam Götze ins Spiel, er wurde mit „Judas“-Rufen und Pfiffen empfangen. Wenig später brachte er den FC Bayern in Führung. Die Münchner siegten 3:0, es war ein entscheidender Schritt auf dem Weg zum Meistertitel 2014. Spiegel-online 17.05.2014.

URL: <http://www.spiegel.de/sport/fussball/fc-bayern-vs-borussia-dortmund-vor-dfb-pokal-legendaere-duelle-a-969912.html>.

Nach seinem Transfer 2013 zu Bayern wurde Götze bei seiner ersten Heimkehr von den Ultra-Anhängern mit „Judas“-Plakaten empfangen, musste sich sogar aus Sicherheitsgründen im Kabinentrakt wärmchen.

URL: <https://www.bild.de/sport/fussball/hans-joachim-watzke/fordert-fan-freiden-fuer-hummels-und-goetze-47273848.bild.html>.

Und deshalb pfeifen die Zuschauer Mario Götze aus und beschimpfen ihn als „Judas“. ... Als er auf den Anzeigetafeln in Großaufnahme gezeigt wird, gibt es wieder heftige Pfiffe und „Judas“-Rufe. 20.05.2013.

URL: <http://www.spiegel.de/sport/fussball/bvb-heimkehr-nach-dortmund-geschlagene-helden-a-902005.html>

При этом оскорбления носили как вербальный („Judas“-Rufe), так и невербальный характер (mit Pfiffen und mit „Judas“-Plakaten empfangen).

С точки зрения прагматики, оскорбление является речевым актом *инвективы*. Цель инвективы заключается в приведении объекта речевого воздействия в нужное для целей агрессора психологическое состояние посредством эксплицитных форм – прямого оскорбления, обидных прозвищ, незавуалированного порицания [3, с. 131].

В исследованном нами материале репликаты ПИ «Judas» употребляются в речевых актах инвективы в 20 примерах. В случае с Гётце дошло даже до того, что немецкая рэп-группа Корfnussmusik выпустила песню «Hast du jetzt, was du willst?», в тексте которой Гётце назван, в частности, «Judas» и крысой.

Кроме того, в нескольких случаях имела место обычная номинация.

Wir mussten jetzt mit drei Treffern Unterschied gewinnen, um in der Bundesliga zu bleiben, bei Torgleichstand gab es ein drittes Spiel auf neutralem Boden. Für mich persönlich war der Druck besonders groß, nur wenige Tage zuvor war bekannt geworden, dass ich nach Schalke wechseln würde. Für die Dortmunder Fans war das natürlich Hochverrat. Vergessen waren meine 14 Saisontore, sie nannten mich „Judas“, erzählte Wegmann im Mai 2011... Spiegel online 24.07.2008.

URL: <http://www.spiegel.de/sport/fussball/relegation-1986-als-wegmanns-kullertor-dortmund-rettete-a-567623.html>.

В частности, успешный центральный нападающий Боруссии Юрген Вегманн перешел в клуб конкурентов по лиге Шальке 04 за 1,35 миллионов марок, что фанаты сравнили с государственной изменой и назвали его предателем.

Редко в качестве Агенса предательства выступают тренеры, которые переходят в другие команды, преследуя те же цели, что и спортсмены.

Für den früheren BVB-Trainer Matthias Sammer, jetzt bei Bayern Funktionär, oder Mario Götze, der zu den Münchnern wechselt, hatten die Fans im besten Fall nur das Wort „Judas“ übrig. Spiegel-online 26.05.2013.

URL: <http://www.spiegel.de/sport/fussball/cl-finale-in-dortmund-fans-trauern-nach-niederlage-gegen-bayern-a-901922.html>.

Выводы. В рамках теории репликации евангельский эпизод предательства был описан как прецедентное Макродействие с элементами Место Действия (Гефсиманский сад), Агенса Действия (Иуда Искариот), Пациенса Действия (Христос и его ученики). Референциал прецедентного имени «Judas» охватывает совокупность качеств и свойств, присущих данной библейской личности, а именно предательство, сребролюбие, которые вовлекаются в процесс репликации в спортивном дискурсе. Перспектива исследования состоит в том, чтобы рассмотреть репликацию данного ПИ в других типах дискурса, а также другие ПИ, связанные с концептом «предательство» и его антиконцептом «верность».

Литература:

1. Гудков Д.Б. Теория и практика межкультурной коммуникации. М.: Гнозис, 2003. 108 с.
2. Донец П.Н. Прецедентные или прототипические феномены? К вопросу об одном лингвокультурологическом понятии. Субъект познания и коммуникация: языковые и межкультурные аспекты: сб. науч. тр., посвященный юбилею Л.И. Гришаевой / Воронежский государственный университет. Воронеж: Наука-Юнипресс, 2014. С. 429–439.

3. Иваненко Г.С. Инвектива / оскорбление: аспекты квалификации в экспертной практике. Вестник Кемеровского государственного университета. 2016. № 3. С. 129–135.
4. Карасик В.И. О типах дискурса. Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: Сб. науч. тр. Волгоград, 2000. С. 5–20.
5. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. М.: Издательство ЛКИ, 2010.
6. Захаренко И.В., Красных В.В., Гудков Д.Б. Когнитивная база и прецедентные феномены в системе других единиц и в коммуникации. Вестник МГУ. Сер. 9: Филология. 1997. № 3. С. 62–75.
7. Красных В.В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? М.: Гнозис, 2003. 375 с.
8. Малышева Е.Г. Русский спортивный дискурс: лингвокогнитивное исследование: монография. М.: ФЛИНТА, 2017. 370 с.
9. Нахимова Е.А. Прецедентные имена в массовой коммуникации. Екатеринбург, 2007. 207 с.
10. Черноморец М.В. Коммуникативно-прагматические особенности функционирования концептов прецедентных личностей в масс-медийном дискурсе (на материале современных немецких СМИ). Известия Волгоградского государственного педагогического университета. 2008. Вып. 2. С. 39.
11. Duden 10: das Bedeutungswörterbuch / hrsg. u. bearb. von Gunther Drosdowski. Mannheim-Liepzig-Wien-Zurich: Bibliographisches Institut, 1984. 284 S.
12. Bulitta, Erich und Hildegard. Das Krüger Lexikon der Synonyme-Frankfurt-am-Main: S. Fischer Verlag GmbH, Umschlaggestaltung, 1993.
13. Peltzer K. Das treffende Wort: Wörterbuch sinnverwandter Ausdrücke; zu den meisten Stichwörtern Gegenbegriffe Text. Ott Verlag Thun, 1988. 640 S.

Гаврилова І. М. Реплікати прецедентного імені «Judas» в німецькому спортивному дискурсі

Анотація. У статті досліджуються реплікати прецедентного імені «Judas» у німецькомовному спортивному дискурсі. Євангельський епізод зради описано з погляду теорії реплікації. Основна увага зосереджена на референціалі цього імені в текстах спортивної тематики. Досліджений матеріал був відібраний шляхом пошуку за ключовим словом в електронних архівах німецьких тижневиків «Bild», «Zeit», «Spiegel».

Ключові слова: прецедентний феномен, прецедентне ім'я, реплікація, реплікат, спортивний дискурс.

Havrylova I. Replicates of the precedent name “Judas” in German sports discourse

Summary. The article deals with replicates of the precedent name “Judas” in the German sports discourse. The Gospel episode of treason is described from the point of view of the theory of replication. The main focus is on the reference of the given name in sports texts. precedent phenomenon, case name, replication, sports discourse. The material was selected by the keyword search method in the electronic archives of the German weekly “Bild”, “Zeit”, “Spiegel”.

Key words: precedent phenomenon, case name, replication, replicates, sports discourse.

*Гнатковська О. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

*Сапожник І. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

*Суродейкіна Т. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

ЕКСПЛІЦИТНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ОЦІНКИ В ДИСКУРСІ ІНТЕРНЕТ-КОМЕНТАРІВ

Анотація. Робота присвячена дослідженню експліцитних засобів вираження категорії оцінки в дискурсі англомовних коментарів про компанію Nestle. Проаналізовано теоретичні відомості про категорію оцінки як онтологічний феномен, що є предметом різногалузевих студій, і розглянуто принципи класифікації засобів вираження оцінки в мові, здійснено спробу аналізу засобів вираження оцінки на лексико-семантичному та синтаксичному рівнях на прикладі відгуків про діяльність компанії в соціальних мережах.

Ключові слова: аксіологічна категорія, експліцитна оцінка, оцінно марковані лексеми, лексико-семантичні засоби, синтактико-стилістичні засоби.

Аспект комунікації, під час якого явище проходить через призму особистих цінностей людини і набуває мовцем характеристики-оцінки, має свої засоби вираження, які спостерігаються на кожному мовному рівні. Поява оцінних висловлювань спричинена тим, що в людини в процесі комунікації виникає потреба вказати своє ставлення до дійсності, яке є одночасно оцінним і прагматичним.

Оцінка та процес оцінювання пронизують усі аспекти життя людини. Оцінювальна діяльність відображає процес взаємодії людини з фактами навколишнього світу та її ціннісне ставлення до оточуючих реалій. У лінгвістичній сфері оцінкою називають позитивну або негативну характеристику денота, а саме твердження мовця про його ставлення до предмета дійсності. Одним із аспектів відображення взаємодії людини та дійсності є оцінювальний аспект: предмет об'єктивного світу розділяється людиною з погляду його характеристик, що знаходить відображення в мовних структурах [1, с. 413].

Постановка проблеми. Важливість дослідження оцінних висловлювань зумовлена недостатнім висвітленням аспектів проблеми вираження оцінки в дискурсі коментарів у сучасній англійській мові. Дослідження експліцитних засобів вираження оцінки в мові уможливує подальший розподіл текстових одиниць на такі, що дають позитивну оцінку, та такі, що характеризують предмет думки негативно. Вивчення засобів вираження оцінки сприятиме структуризації знань для створення

моделі оптимального аналізу мовних одиниць для їх розбору в контексті коментарів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінка виявляється в усіх сферах функціонування людини, відповідно, вона є об'єктом вивчення тих наук, які мають на меті описати когнітивні процеси, що регулюють життя людини. Аксіологічний аспект перебуває в полі вивчення філософів М.О. Беляєвої, І.В. Горієнко-Митрофанової, логіків В.М. Богуславського, Д.П. Горського, О.Г. Дробницького, О.А. Івіна, психологів Г.К. Радчук, Ю.Ж. Шайгородського та лінгвістів Н.Д. Арутюнної, О.М. Вольф, М.М. Гринишиної, Т.А. Космеди, І.О. Меркулової, О.М. Островської, О.В. Юдіна, А.І. Яновець та ін.

Метою статті є окреслення спектра засобів вираження оцінки на різних мовних рівнях і пошук оптимальних шляхів аналізу онлайн-коментарів.

Об'єктом дослідження є мовні одиниці, що містять елемент оцінки.

Предмет дослідження – засоби вираження оцінки на різних мовних рівнях.

Виклад основного матеріалу. У ході розвитку комунікативних досліджень з'явилася потреба у вивченні мовного аспекту категорії оцінки, який описав би функціонування засобів вираження оцінки та специфіку її втілення в мові. Категорія оцінки виявляється на різних рівнях мови, втілюючи її прагматичну функцію [2, с. 17]. Категорією оцінки називають позитивну або негативну кваліфікацію предмета думки, а саме – судження мовця та його ставлення до референта. Оцінка є результатом оцінного процесу [2, с. 211]. Мова втілює в собі взаємодію людини з дійсністю в багатьох аспектах, одним із яких є оцінювальний, тобто об'єктивна дійсність сприймається людиною через призму оцінного характеру: добра та зла і т. д. [2; 4; 6; 7].

В основі лексико-семантичної системи засобів вираження оцінки лежать аксіологічно марковані лексеми. У них оцінка виступає виразним компонентом значення або ж можлива реалізація оцінності шляхом перенесення значення [7, с. 23]. Стосовно частиномовного аспекту реалізації оцінки, прикметники

та прислівники здатні експлікувати оцінку самі по собі, адже їхнім іманентним категорійним значенням є вказівка на ознаку.

Серед лексичних засобів найбільшою здатністю до вказівки на оцінку володіють прикметники та прислівники, разом із ними здатністю вказівки на ознаку, що дозволяє робити висновки про оцінку мовцем певних характеристик предмета дійсності, володіє іменник. За рахунок перенесення ознаки виражати експліковану оцінку можуть і дієслова. Стилїстичні засоби також вважають експліцитним засобом вираження оцінки, навіть якщо оцінна сема не прямо виражена в них, адже завдяки інтерпретації стилїстичного засобу можна зробити висновок про кваліфікацію предмета думки мовцем.

У ході аналізу одиниць ми виокремлюємо такі групи лексичних значень, які повинні бути прийняті до уваги у вивченні відгуків як людиною, так і технічними засобами:

1) лексеми-елементи предикатів «добре – нейтрально – погано»;

2) похідні лексеми;

3) оцінні значення в межах тематичної групи;

4) лексеми, що вказують на ставлення мовця до об'єкта оцінки;

5) лексеми, що містять характеристику об'єкта оцінки.

До першої групи відносимо слова, що знаходяться безпосередньо на площині антитетичних предикатів «добре – нейтрально – погано» та повну парадигму цих лексичних одиниць. Серед таких одиниць виділяємо слова-елементи антитетичних предикатів «добре – нейтрально – погано» і наводимо кількісні показники їх появи у вибірці в якості лексико-семантичного засобу вираження оцінки: *great* (22), *good* (14), *OK* (2), *excellent* (1), *fine* (1), *perfect* (1), *satisfactory* (1).

До другої групи лексичних, що має семантику оцінності, вважаємо необхідним віднести ті одиниці, що містять компонент, який змінює або завдає вектор семантиці слова, тобто семантика оцінності повинна трактуватися через цей елемент, а не безпосередньо з кореня слова. Сюди відносимо такі слова: *overpriced* (2), *disappointing* (1), *high-quality* (1), *misleading* (1), *unbeatable* (1), *unfortunate* (1), *unpleasant* (1), *well-stocked* (1).

Третю групу формують слова, що набувають семантики позитивної або негативної оцінки лише для тієї тематичної групи, яка є релевантною для дослідження певного продукту. У нашому випадку сюди ввійшли слова, що набувають оцінної асоціації саме в межах обговорення продуктів харчування та свідчать про відповідний харчовий склад: *no sugar added* (10), *sucralose* (3), *sugar free* (3), *carrageenan* (2), *acesulfamepotassium* (1), *cane juice* (1), *multisifier* (1), *GMO* (1), *low-cal* (1), *maltodextrin* (1), *modified cornstarch* (1), *polysaccharides* (1), *splenda* (1).

Значну частину групи слів, що вказують на ставлення мовця до об'єкта оцінки, формують дієслова й іменники, адже вони мають здатність переміщати аксіологічний акцент з об'єкта на суб'єкт оцінки. Серед нашої вибірки знаходимо такі випадки використання лексем у якості лексико-семантичного засобу вираження оцінки: *love* (10), *like* (5), *favorite* (5), *happy* (3), *recommend* (2), *goodness* (1), *impressed* (1), *pleased* (1), *winner* (1).

П'яту групу оцінних значень складають слова, що містять оцінну семантику, спрямовану на опис характеристик об'єкта або об'єкта оцінки в цілому. Цю групу слів у нашому випадку формують прикметники або дієприкметники, адже саме вони виконують описову функцію. Сюди відносимо: *artificial* (3), *fresh* (2), *yummy* (4), *consistent* (1), *damaged* (1), *defective* (1), *disquisting* (1), *flavorable* (1), *gross* (1), *spoiled* (1), *torn* (1).

Аналізуючи частоту вживання кожної групи лексичних одиниць, ми дійшли висновку, що ядро оцінної лексики формують слова, що знаходяться безпосередньо на площині антитетичних предикатів «добре – нейтрально – погано», і їх парадигма. Також вагому частку лексико-семантичних засобів вираження оцінки формують слова, які набувають позитивної або негативної оцінності лише в контексті тематичної групи, тобто під час дослідження іншого роду продукту, послуг або інших аспектів діяльності компанії ці слова не виконували б ролі оцінних маркерів.

Аналізуючи вираження оцінки на синтаксичному рівні, перш за все, виділяємо два види оцінних значень: синтаксичні конструкції, що вказують на ставлення суб'єкта оцінки до об'єкта, а також синтаксичні конструкції, що описують одну з характеристик об'єкта оцінки.

Групу синтаксичних конструкцій, які вказують на ставлення мовця до об'єкта оцінки, можна умовно розділити, опираючись на критерій відносин суб'єкта й об'єкта оцінки, а саме на такі підгрупи:

1. Синтаксичні конструкції, що вказують на висновок суб'єкта оцінки від взаємодії з її об'єктом;

2. Наміри суб'єкта оцінки стосовно її об'єкта;

3. Спонування суб'єктом оцінки до дій щодо її об'єкта;

4. Власне ставлення суб'єкта оцінки.

Розглядаючи випадки вказівки на висновок суб'єкта оцінки від взаємодії з її об'єктом, наведемо такі приклади:

1. «*I would have given it a 5 star review, except...*» – у межах синтаксичної конструкції завдяки граматичній формі вказано на небажання/незможу високо оцінити продукт. Тут граматична форма вступає у взаємодію з лексичною одиницею «5 star», таким чином у комплексі формуючи засіб вказівки на оцінку об'єкта.

2. «*Changing from 5 star to 1 star*» – у цьому разі також простежується взаємодія лексичних одиниць, які разом формують оцінне значення в межах синтаксичної структури.

Оцінне значення також може бути втілене на рівні словосполучення, завдяки поєднанню лексичних значень у нове із семантикою оцінності, наприклад:

3. «*I LOST ALL MY MONEY*»;

4. «*it was a waste of money*»;

5. «*This has become a staple of my morning and before bed meals*»;

6. «*going to the trash*».

Аналізуючи вибірку на предмет вказівки намірів суб'єкта оцінки стосовно її об'єкта, знаходимо такі приклади:

1. «*Will probably buy it again*».

2. «*I probably won't buy it again*».

3. «*I will be buying this regularly from now on*».

4. «*I'll pass on ever buying it again!*».

5. «*Will definitely buy again!*».

Із прикладів робимо висновок, що поєднання форм майбутнього часу з дієсловами, що безпосередньо вказують на дію щодо об'єкта оцінки, призводить до виникнення семантики оцінності в таких конструкціях загалом, тоді як вживання таких дієслів поза межами окресленої форми позбавлене оцінності й ізолювано не може служити засобом вираження оцінки.

Спонування суб'єктом оцінки до дій стосовно її об'єкта містить оцінне значення, яке частково імплікується завдяки аналізу спонукальної дії на предмет її мотивів, тим самим повертаючись до характеристики об'єкта оцінки, але можливо простежити певні тенденції в засобах його втілення, наприклад:

1. «*I wouldn't use any other kind!*» – поєднання лексичного значення з граматичною формою умовного способу;

2. «*I bought this hoping it would be a little healthier and more natural*» – поєднання лексичного значення з граматичною формою умовного способу;

3. «**NO ONE SHOULD BUY FROM THEM!**» – поєднання лексичного значення з граматичною формою наказового способу;

4. «*Nestle should take it out of the product already*» – поєднання лексичного значення з граматичною формою наказового способу;

5. «**NOT TO BUY!!!!!!!!!!**» – поєднання лексичного значення з граматичною формою наказового способу;

Окремою підгрупою виділяємо власне ставлення суб'єкта оцінки до її об'єкта. Зазвичай таку роль виконують дієслова, але, на відміну від дієслів-репрезентантів, що первинно містять оцінність, ми розглядаємо саме дієслова, що, вступивши в дію з іншими мовними одиницями, набули оцінності та дозволяють характеризувати коментар як позитивний або негативний щодо об'єкта оцінки, наприклад:

1. «*I drink it almost every day*»;

2. «*I drink this product daily*»;

3. «*I use it year round*»;

4. «*Have bought it for years*»;

5. «*I have used NSA Nesquik in my coffee for YEARS*»;

6. «*Have loved this mix since the first time I used it years and years ago*».

Підсумовуючи синтактико-стилістичні засоби вираження оцінності, які вказують на ставлення мовця до об'єкта оцінки, бачимо, що найбільша частка засобів припадає на одиниці, котрі мають значення власне ставлення суб'єкта.

Основа синтаксичних одиниць, що вказують на характеристику об'єкта оцінки або дотичну до нього дію чи явище, складають саме словосполучення. Для визначення ядра оцінних засобів у цій категорії пропонуємо розділяти словосполучення на іменні та дієслівні, щоб виділити переважаючу лексичну складову частину і проаналізувати принципи сполучуваності в процесі здобуття оцінної семантики таких одиниць. У ході аналізу ми виявили, що для нашої вибірки прислівникові словосполучення не є актуальними в якості засобів вираження оцінки, адже не зафіксовано прикладу вживання прислівникового сполучення, що містив би чітку семантику оцінності поза межами контексту.

Серед іменних словосполучень, що вказують на характеристику об'єкта і містять семантику оцінності, знаходимо, наприклад, такі:

1. *a lot less calories than regular*;

2. *product's formula is just right*;

3. *pretty fresh tasting*;

4. *with an expiration date well of fin to the next year*;

5. *it's just way too sweet*;

6. *the shipping was very slow*;

7. *the price is twice*;

8. *smaller than what I expected*;

9. *minus one star for the price*;

10. *the expiration dates are too soon*.

Серед дієслівних словосполучень, що вказують на характеристику об'єкта і містять семантику оцінності, знаходимо такі:

1. *this does mix well and dissolves well*;

2. *it tastes just as good as regular*;

3. *mixes poorly*;

4. *tastes better than the regular version*;

5. *dissolved just as easily as regular version*;

6. *dissolves quickly*;

7. *couldn't tell it contained artificial sweeteners*;

8. *it arrived pretty fast*;

9. *they make no mention of it on the packaging*;

10. *it takes a little longer to mix in*;

11. *lacking in quality*;

12. *beat in quality and quantity*.

Аналізуючи лексичну складову частину таких словосполучень, робимо висновок, що тематично слова, які спричиняють появу семантики оцінності в прикладах, близькі до виділених нами лексичних засобів вираження оцінки. Тим не менш, припускаємо, що слова, які формують словосполучення, перебувають на периферії лексико-семантичних полів тих позначуваних явищ, ядро яких формують слова, що мають здатність самостійно втілювати значення оцінності, не вступаючи у взаємодію з іншими одиницями мови.

Окрім описаних вище засобів синтаксичного рівня, відносимо сюди також оцінку, що втілена за допомогою стилістичних засобів синтаксичного мовного рівня. Наприклад, риторичних запитань:

1. «*I came across tin the Grocery store & bought both flavors. I can't believe how different & unpleasant the taste is. WHYYYY change a Good thing?!*».

2. «*Great stuff. The kids love it. Who needs the sugar filled stuff?*».

3. «*Tastes good! Sugar free! What more could one ask for from sugar free chocolate milk mix?*».

4. «*Chocolate goodness, without added sugar. What could be better?*».

5. «*Maltodextrin is minimally polymerized glucose (grape sugar) and is so quickly broken down to glucose in the gut that it raises blood sugar levels almost as quickly as glucose itself. What then are the health benefits of adding (no sugar)?*»

Або іронії, наприклад: «*Nice way to try to obscure this information by placing it in a hard to see location!*».

Оцінка, втілена за допомогою вищеперахованих стилістичних засобів, не може бути розчленована на окремі мовні одиниці чи віднесена до однієї з вищенаведених груп, адже вона набуває семантики оцінності в комплексі усіх складових частин і водночас поєднує характеристику об'єкта та ставлення до нього суб'єкта оцінки.

Таким чином, вираження оцінки на синтаксичному рівні може відбуватися завдяки вказівці на ставлення суб'єкта оцінки, вказівці на характеристику об'єкта або ж через поєднання цих елементів у вираженні оцінки за допомогою стилістичних засобів. У втіленні оцінки на синтактико-стилістичному рівні бере участь не лише поєднання лексичних значень у нове з відтінком оцінності, а й граматичні структури, завдяки яким окремі лексичні одиниці пов'язані, тим самим підсилюючи або завдаючи вектор значенню оцінності, даючи змогу класифікувати коментар як позитивний або негативний.

Висновки. Аналізуючи засоби вираження оцінки в контексті коментарів про продукт, зазначимо, що основу лексичних засобів формують ті одиниці, що є елементами предикатів «добрий» – «поганий», адже часто саме завдяки їм може бути здійснена класифікація коментаря на позитивний і негативний, що і є одним із завдань контролю за коментарями загалом, не беручи до уваги контекстуальну складову частину. Крім того, важливою части-

ною лексики, що містить семантику оцінності, є та, яка набуває оцінності для досліджуваної тематичної групи, тобто має позитивну або негативну конотацію у вживанні в контексті розмови про окремі явища чи предмети. Загалом лексику можна класифікувати як таку, що несе інформацію про характеристики об'єкта оцінки, основу якою складають ад'єктиви, та таку, що вказує на ставлення до нього суб'єкта оцінки, здебільшого дієслівні одиниці. Цей класифікаційний підхід можна використовувати також до синтактико-стилістичних засобів вираження оцінки, де система набуття одиницями оцінної семантики трохи складніша, порівняно з лексичними одиницями. Окрім злиття лексичних значень окремих слів, важливим елементом семантики оцінності в синтаксичних структурах є граматична форма, адже через неї втілюються прагмалінгвістичні інтенції мовця.

Література:

1. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля. К., 2006. 716 с.
2. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений. Оценка, событие, факт. М.: Наука, 1988. 341 с.
3. Вендина Т.И. Семантика оценки и ее манифестация средствами словообразования. М., 1987. № 4. С. 6–17.
4. Космеда Т.А. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2000. 349 с.
5. Приходько Г.І. Оцінка і комунікація. Вінниця: Нова Книга, 2013. 168 с.
6. Яновець А.І. Прагматика засобів вираження негативної оцінки в сучасній англійській мові. Науковий вісник Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк, 2007. Вип. 4. С. 248–252.
7. Дейна Л.В. До проблеми класифікації оцінних значень: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Полтава: Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, 2014. С. 20–25.

Гнатковская Е. М., Сапожник И. В., Сурodeйкина Т. В. Эксплицитные способы реализации категории оценки в дискурсе интернет-комментариев

Аннотация. Работа посвящена исследованию эксплицитных способов выражения оценки в дискурсе англоязычных комментариев о компании Nestle. Проанализированы теоретические сведения о категории оценки как онтологическом феномене, являющемся предметом разноотраслевых студий, и рассмотрены принципы классификации способов выражения оценки в языке, предпринята попытка анализа способов выражения оценки на лексико-семантическом и синтаксическом уровнях на примере отзывов о деятельности компании в социальных сетях.

Ключевые слова: аксиологическая категория, эксплицитная оценка, оценочно маркированные лексемы, лексико-семантические средства, синтактико-стилистические средства.

Hnatkovska O., Sapozhnyk I., Surodeikina T. Explicit means of evaluation expression in the discourse of internet comments

Summary. The article is dedicated to the study of the explicit means of evaluation expression in the discourse of comments about the Nestle company. The theoretical material concerning the evaluation as an ontological phenomenon, as well as the principles of linguistic evaluation expression means classification are examined. The lexico-semantic and syntactic-stylistic aspects of evaluative utterances interpretation are investigated, and an attempt to analyze the evaluation expression means is made, based on the comments about a company in the social media.

Key words: axiological category, explicit evaluation, evaluatively marked lexemes, lexico-semantic means, syntactic-stylistic means.

Григорян Н. Р.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
заведуючий кафедрою теоретическою
і прикладної фонетики англійського мови
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова*

Дёмина Н. Е.,

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теоретическою
і прикладної фонетики англійського мови
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова*

ВАРИАТИВНОСТЬ ПРОСОДИИ РЕПЛИКИ-СТИМУЛА И РЕПЛИКИ-РЕАКЦИИ ДИАЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНСТВ, РЕАЛИЗУЮЩИХ ФУНКЦИЮ УБЕЖДЕНИЯ

Аннотация. Анализ просодической организации аргументативных диалогических единств свидетельствует о том, что характер общения (координирующее, кооперативное, эристическое) существенно влияет на просодическое оформление стимулирующих и реагирующих реплик в единое целое – аргументативное диалогическое единство.

Ключевые слова: аргументация, диалогическое единство, убеждение, просодия, реплика-стимул, реплика-реакция.

Постановка проблемы. Истоки изучения проблемы убеждения как вопроса языковой коммуникации можно найти в Древней Греции и Древнем Риме. Исследование убеждения как вопроса эффективной речи по определению входило в сферу интересов риторики. Ведь у Аристотеля, Сократа, Платона риторика определялась как «искусство убеждать» [1, с. 20].

В качестве исходного принимается понимание убеждения как формы вербального воздействия, которая использует формы мышления с помощью аргументирования.

Как известно, современное состояние лингвистики характеризуется расширением границ ее исследования. Отмечается необходимость сотрудничества гуманитарных наук с другими областями знания. Частные отрасли наук находятся во взаимосвязи, интеграции и создают новые дисциплины, развивающиеся в силу комплексного подхода к предмету их исследования. Одной из таких проблем является теория аргументации.

Актуальность данной работы обусловлена общей направленностью современной фонологии на изучение просодии, целостного речевого произведения, устанавливая способы взаимосвязи реплик в анализируемых диалогических единствах.

Цель работы – определение вариативности просодии реплики-стимула и реплики-реакции аргументативных диалогических единств (далее – ДЕ), реализующих функцию убеждения.

Цель исследования определила его задачи: 1) проанализировать общие теоретические вопросы, связанные с природой убеждения, являющегося неотъемлемой составляющей процесса аргументации; 2) определить рамки оптимальности отрезка диалогической речи для исследования вариативности просодических портретов реплики-стимула и реплики-реакции аргументативных ДЕ.

Аргументация – это метод убеждения, предназначенный для рационального обоснования какого-либо утверждения при помощи других утверждений, но не способный служить доказательством его истинности (в противном случае это будет уже не аргументация, а доказательство как таковое). Аргументация представляет собой логико-коммуникационный процесс, предполагающий субъект-субъектные отношения. В обыденном мышлении аргументация понимается как способ убеждения кого-либо (индивидуума или сообщества) в истинности или правильности мысли, положения дел или действия [2, с. 34].

В вербально-речевой форме аргументация предстаёт как полное или частичное обоснование какого-либо утверждения с использованием других утверждений. Утверждение, которое обосновывается (суждение, система суждений и прочие), называется тезисом, а утверждения, используемые при обосновании тезиса, называются аргументами (основаниями, или доводами). Сам способ логического обоснования тезиса посредством аргументов (его логическую структуру) называют формой аргументации.

Убеждение – это социально-психологический механизм общения, процесс и результат программно-целевого воздействия. При убеждении некоторая информация превращается в систему установок и принципов личности. Убеждение достигается социально-психологическим воздействием на личность. Условием убеждающего воздействия является заинтересованность человека, которому адресовано воздействие. Заинтересованность – это стремление получить определенную информацию и потребность осмыслить что-либо [3, с. 17].

Процесс убеждения – это психотехническая система рассуждений и доказательств, а также эмоциональных средств, действующих заразительно на убеждаемого. Убеждение ориентировано на формирование сознательной деятельности убеждаемого [4, с. 25].

Убеждение – основной, наиболее универсальный метод руководства и воспитания. Механизм убеждения основан на активизации умственной деятельности человека, на обращении к рациональной стороне сознания. Предполагается, что убеждаемый должен осуществить сознательный выбор путей и средств достижения цели, т. е., чтобы убедить, надо привлечь

внимание объекта воздействия, изложить и разъяснить новую информацию, привести впечатляющие аргументы.

Убедить кого-либо в чем-либо – значит добиться такого состояния, когда убеждаемый, вследствие логических рассуждений и умозаключений, согласится с определенной точкой зрения и будет готов защищать ее или действовать в соответствии с ней.

Результатом убеждения является как истинное знание о вещах и явлениях, так и мнение, нуждающееся в дальнейшем обосновании. Тем не менее, следует признать, что, когда говорят об убеждениях в бытовой коммуникации, под ними подразумевают истинные суждения, взгляды и принципы, т. е. те убеждения, которые формируются у человека в результате его активной познавательной и практической деятельности.

Характер языковой аргументации в парадигме диалогической речевой деятельности обуславливается моделью взаимодействия, определяется самой структурой диалога. Основной единицей диалога следует считать ДЕ, которое представляет собой связную последовательность речевых действий, образующих разновидность сложного речевого акта – интерактивное диалогическое действие.

ДЕ представляет собой комплекс высказываний, взаимосвязанных друг с другом не только в структурно-композиционном, но и смысловом и функциональном отношении. Между репликами ДЕ устанавливаются отношения «стимул-реакция». Способы выражения исходной реплики в значительной степени определяются коммуникативной интенцией инициатора диалога и могут быть представлены высказываниями различных структурно-коммуникативных типов. Ответная реплика формирует целостный семантический план ДЕ. Прагматическая функция речевого акта характеризует его как акт воздействия говорящей личности на среду, себя саму и адресата [6, с. 58].

Согласно положенному в основу классификации функционально-коммуникативному критерию, для целей данной работы были выделены следующие типы ДЕ:

1) *кооперативные ДЕ* – это диалоги, где в основе речевого взаимодействия лежит совместное действие, а успешность общения определяется степенью реализованности общей коммуникативной задачи и имеет одинаковую значимость для обеих сторон.

2) *координирующие ДЕ* – это диалоги, цель которых заключается в том, чтобы изменить мнение партнера по коммуникации, скоординировать различные, как представляется одному из коммуникантов, точки зрения;

3) *эристические ДЕ* – это диалоги, где в основе речевого взаимодействия лежит противодействие собеседников, а успешность общения имеет значимость для одной из сторон и может рассматриваться как победа одного и поражение другого коммуниканта;

С целью определения вариативности просодии реплики-стимула и реплики-реакции исследуемых ДЕ проводился комплексный электроакустический анализ в ЛЭФ ОНУ им. И.И. Мечникова. Для обработки речевых сигналов по определению просодических характеристик использовалась программа WINCECILV 2.2., разработанная в Великобритании [7, с. 17].

Материалом исследования послужили аргументативные ДЕ, отобранные из произведений английских писателей конца XIX – XX вв. Методом сплошной выборки из 4 романов было отобрано 160 двучленных ДЕ, реализующих функцию убеждения, представленных следующими компонентами:

реплика-стимул и реплика-реакция (суммарно содержащих 1 044 фраз, из них – 380 убеждающие). Отобранный материал был начитан англичанами – носителями языка, общий объем звучания составил 50 минут.

В процессе экспериментального компьютерного анализа рассматривались следующие просодические характеристики: тональный уровень, тональный диапазон, громкость произнесения кооперативных, координирующих и эристических ДЕ.

Таблица 1

Тональный уровень

Зоны частотного уровня	Частотные уровни в отн. ед.	
	ДМ	ДЖ
Низкий	0,6–1,2	0,6–1,7
Средний	1,3–1,6	1,8–2,0
Высокий	1,7–2,8	2,1–2,3

Таблица 2

Тональный диапазон

Зоны тонального диапазона	Частотный диапазон	
	ДМ	ДЖ
Узкий	1–7	1–6
Средний	8–11	7–10
Широкий	12–18	11–17

Таблица 3

Громкость произнесения

Градация громкости произнесения	Сила звукового давления в отн. ед.
Пониженная	0–2
Средняя	3–26
Повышенная	27–56

В результате сопоставления данных аудиторского и электроакустического анализов воспринимаемых качеств просодии и ее физических свойств были установлены определенные соответствия, которые представлены в следующих таблицах.

Результаты комплексного исследования акустических параметров экспериментального материала позволили выявить определенные закономерности в интонационной организации стимулирующих и реагирующих реплик различных видов ДЕ.

Рассмотрим пример кооперативного ДЕ:

Реплика-стимул: *If you are too strict with your children, then they are going to rebel.*

Реплика-реакция: *Yeah, because they rebel against perfect strainness* [7, с. 40]

В результате проведенного эксперимента возможно отметить следующее.

Реплика-стимул. Информационный центр стимулирующей реплики характеризуется средним нисходящим или низким нисходящим тоном. Сопоставление просодических характеристик информационного центра и фоновой части показало, что тональный уровень и тональный диапазон превышает аналогичные показатели фоновой части. Громкость произнесения реплик в целом – средняя. Максимальная громкость локализуется на первом ударном слоге фоновой части или в информационном центре. Минимальной громкостью обладают безударные слоги фоновой части. Темп произнесения – быстрый или средних, с некоторым замедлением в информационном центре.

Реплика-реакция. Информационный центр реагирующей реплики произносится с низким нисходящим или средним

нисходящим тоном. Сопоставление просодических характеристик информационного центра и фоновой части показало, что тональный уровень фоновой части обычно ниже, чем тональный уровень информационного центра, а тональный диапазон может быть уже или шире по сравнению с показателями данного параметра в информационном центре. Громкость произнесения – средняя или низкая. Максимальной громкостью отмечен первый ударный слог фоновой части. Минимальной громкостью обладают безударные слоги фоновой части. Темп произнесения реплик – средний, иногда – быстрый.

Сопоставляя показатели просодической выделенности информационных центров стимулирующей и реагирующей реплик, составляющих кооперативные ДЕ, представляется возможным отметить следующее. Аргументативная значимость реплики-реакции понижается по сравнению с аргументативной значимостью реплики-стимула, реализующей тезис. Это происходит в силу уменьшения просодической выделенности информационного центра реплики-реакции. Реплика-реакция выражает согласие с информацией, представленной в реплике-стимуле, и придает всему высказыванию оттенок убежденности. Ниже приведены усредненные данные, полученные в результате электроакустического анализа ДЕ данной группы.

Рассмотрим пример координирующего ДЕ:

Реплика-стимул: *There are a lot of very young sixty-five year-olds, who can really enjoy the money that they have.*

Реплика-реакция: *But that's providing wearing good health* [8, с. 36].

В результате проведенного анализа можно отметить следующее.

Таблица 4

Соотношение просодических параметров информационного центра и фоновой части реплики-стимула и реплики-реакции кооперативных ДЕ (отн. ед.)

	Уровень ЧОТ	Диапазон ЧОТ	Интенсивность
Реплика-стимул	1,34	1,31	1,24
Реплика-реакция	1,29	1,16	1,2

Реплика-стимул. Информационный центр характеризуется средним нисходящим, низким нисходящим, а также средним нисходяще-восходящим тоном. Сопоставление просодических параметров информационного центра и фоновой части реплик показало, что тональный уровень и тональный диапазон информационного центра всегда превышают показатели данных параметров фоновой части. Громкость произнесения в целом – средняя. С максимальной громкостью могут произноситься как информационный центр, так и первый ударный слог фоновой части. Минимальной громкостью характеризуются безударные слоги фоновой части. Темп произнесения реплик – средний или медленный.

Реплика-реакция. Для информационного центра реагирующей реплики характерен высокий или средний нисходящий тон, а также низкий нисходящий тон. Сопоставление просодических параметров информационного центра и фоновой части показало, что тональный уровень и тональный диапазон информационного центра превышают показатели данных параметров фоновой части. Громкость произнесения – средняя. Максимальная громкость имеет тенденцию локализоваться на

информационном центре. Минимальной громкостью характеризуются только безударные слоги фоновой части. Темп произнесения реплик – средний и медленный.

Сопоставляя показатели просодической выделенности информационных центров стимулирующих и реагирующих реплик координирующих ДЕ, можно отметить следующее. Аргументативная значимость реплики-реакции возрастает по сравнению с аргументативной значимостью реплики-стимула. Это происходит за счет большей просодической выделенности информационного центра реплики-реакции, реализующей аргумент. Ниже приводятся усредненные данные, полученные в результате экспериментального анализа ДЕ данной группы.

Таблица 5

Соотношение просодических параметров информационного центра и фоновой части реплики-стимула и реплики реакции координирующих ДЕ (отн. ед.)

	Уровень ЧОТ	Диапазон ЧОТ	Интенсивность
Реплика-стимул	1,64	2,12	1,38
Реплика-реакция	2,29	2,31	1,31

Рассмотрим пример эристического ДЕ:

Реплика-стимул: *Women are physically weaker so there are many jobs that they can't do.*

Реплика-реакция: *I disagree, now that we got all these modern controls which require no physical effort at all, we still are a good match for men* [8, с. 57].

В результате анализа эристических ДЕ можно отметить следующее.

Реплика-стимул. Информационный центр характеризуется низким или средним нисходящим тоном. Сопоставление просодических характеристик информационного центра и фоновой части показало, что тональный уровень и тональный диапазон информационного центра тяготеют к более высокому по отношению к фоновой части. Громкость произнесения – средняя. Максимальная громкость локализуется в информационном центре, а минимальная – на безударных слогах фоновой части. Темп произнесения – быстрый и средний, с некоторым замедлением в информационном центре.

Реплика-реакция. Информационный центр реагирующей реплики произносится с высоким, средним или низким нисходящим тоном. Сопоставление просодических характеристик информационного центра и фоновой части показало, что информационный центр отмечается более высоким тональным уровнем и более широким тональным диапазоном. Громкость произнесения – средняя или повышенная. При этом максимальная громкость всегда локализуется на информационном центре. С минимальной громкостью произносятся безударные слоги фоновой части. Темп произнесения – средний.

Сопоставляя показатели просодической выделенности информационных центров стимулирующей и реагирующей реплик эристических ДЕ можно отметить следующее. Аргументативная весомость реплики-реакции возрастает по сравнению с аргументативной весомостью реплики-стимула. Это происходит за счет большей просодической выделенности информационного центра реплики-реакции таких параметров, как тональный уровень, тональный диапазон и громкость. Ниже приводятся усредненные акустические данные эристических ДЕ.

Таблица 6

Соотношение просодических параметров информационного центра и фоновой части реплики-стимула и реплики-реакции эристических ДЕ (отн. ед.)

	Уровень ЧОТ	Диапазон ЧОТ	Интенсивность
Реплика-стимул	1,27	2,09	1,67
Реплика-реакция	2,18	2,27	1,89

Изложенные выше наблюдения позволяют сделать следующие **выводы**.

Для кооперативных ДЕ специфическим является просодическое уподобление реплики-реакции реплике-стимулу, а также уменьшение просодической выделенности информационного центра реплики-реакции по сравнению с репликой стимулом по всем основным просодическим показателям. Для координирующих ДЕ специфическим является последовательное изменение основных просодических характеристик в реплике-реакции по отношению к реплике-стимулу, а также замедление темпа произнесения информационного центра. В эристических ДЕ отмечены некоторые специфические просодические характеристики: повышение показателей всех основных просодических параметров информационного центра реплики-реакции по отношению к реплике-стимулу, а также значительное повышение громкости произнесения.

В работе была предпринята попытка установить роль просодии в организации процесса аргументирования. Предложенное изучение просодической реализации убеждения с позиции теории аргументации намечает новые перспективы в осмыслении роли просодических средств, организующих диалог.

Литература:

1. Рузавин Г.И. Методологические аспекты аргументации. М., 1997. 349 с.
2. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации: дис. ... докт. филол. наук: 10.02.04. Киев, 1998. 443 с.

3. Чалдини Р. Психология влияния. СПб.: «Питер», 1999. 270 с.
4. Дорда С. В. Комунікативно-прагматичні особливості висловлювань, що передають каяття (на матеріалі англійської мови): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. К., 1996. 167 с.
5. Сосновцева Т.И. Роль просодии в реализации семантической категории убеждения в аргументативных диалогических единствах: дис. канд. ... филол. наук. Москва, 1992. 210 с.
6. Бровченко Т.А., Волошин В.Г. Методические указания по математической обработке и анализу результатов фонетического эксперимента. Одесса: ОГУ, 1986. 49 с.
7. Walker C. *Deadly Harvest*. Cambridge University Press. Cambridge 1999. 92 p.
8. Moses A. *Dolphin Music*. Cambridge University Press. Cambridge 1999. 96 p.

Григорян Н. Р., Дьоміна Н. Є. Варіативність просодії репліки-стимула та репліки-реакції діалогічних єдностей, які реалізують функцію переконання

Анотація. Аналіз просодичної організації аргументативних діалогічних єдностей свідчить про те, що характер спілкування (координуюче, кооперативне, еристичне) значно впливає на просодичну оформленість стимулюючих і реагуючих реплік, а також засоби інтеграції реплік у єдине ціле – аргументативну діалогічну єдність.

Ключові слова: аргументація, діалогічні єдності, переконання, просодія, репліка-стимул, репліка-реакція.

Hryhorian N., Diomina N. Prosodic characteristics of stimulating and reacting phrases in argumentative dialogical units

Summary. The analysis of the prosodic peculiarities of the argumentative dialogical units confirms that the type of communication (coordinative, cooperative, eristic) influences the prosodic characteristics of the stimulating and the reacting phrases; and the ways of integration of the phrases into argumentative dialogical unit.

Key words: argumentation, dialogic unit, persuasion, prosody, stimulating phrase, reactive phrase.

Дзюбіна О. І.,
кандидат філологічних наук,
викладач кафедри англійської філології
та методики навчання англійської мови
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

ТИПОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ КЛАСИФІКАЦІЇ НЕОЛОГІЗМІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Стаття присвячена центральному поняттю неології – неологізму, зокрема проблемі типології неологізмів у сучасній англійській мові. Розглянуто основні типологічні принципи класифікації цих лексичних одиниць. Визначено, що в її основі можуть бути різні ознаки як традиційні, так і ознаки, притаманні лише цим мовним одиницям. Визначено характерні риси, властиві кожній з виділених груп неологізмів.

Ключові слова: неологізм, типологія, лексична одиниця, теорія, запозичення.

Постановка проблеми. Попри упереджене ставлення лінгвістів XVIII ст. до такого явища, як неологізація мови (вважалося, що неологізми «псувають» народну мову), поповнення лексики – історично неминучий процес, необхідний для того, щоб на кожному етапі свого розвитку мова могла відповідати потребам суспільства як у спілкуванні, так і в закріпленні результатів пізнання дійсності, в розвитку та збагаченні культури народу. Процес пізнання світу, поява нових понять, зміни в суспільному житті, прогрес у науці і техніці відбуваються безперервно, що вимагає від мови забезпечити мовців необхідною кількістю нових лексичних одиниць. Велика кількість нових слів щорічно з'являється в англійській мові, це вимагає від дослідників не тільки фіксувати, а й аналізувати їх.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню неологізмів присвячені численні праці вітчизняних і зарубіжних лінгвістів (Е.І. Ханпіра, Н.І. Фельдман, О.Г. Ликов, В.В. Лопатін, М.О. Бакіна, О.А. Габінська, О.А. Земська, А.О. Брагіна, А.В. Березовенко, І.Г. Дегтяр, А.Г. Ликов, J. Algeo, E. McKean, J. Sheidlower, K. Sornig, R. Fischer та ін.) [1; 2; 3; 4; 5].

Мета дослідження – визначити основні типологічні принципи класифікації неологізмів в англійській мові.

Виклад основного матеріалу. Деякі класифікації неологізмів є традиційними. Це розподіл неологізмів за способом їх утворення, за стилістичним забарвленням. Інші ж спираються на ознаки, властиві тільки цим мовним одиницям [6].

Зазвичай виділяють чотири типи класифікації неологізмів [3, с. 109]:

I. За видом мовної одиниці.

1) *неолексеми* – нові слова, які є результатом запозичення;

2) *неофраземи* – нові стійкі сполучення слів із ідіоматичною семантикою;

3) *неосемеми* – нові значення старих слів.

II. За ступенем новизни мовної одиниці.

1) *абсолютні неологізми (сильні)* – слова, які раніше були відсутні в мові;

2) *відносні неологізми (слабкі)* – принципово не нові слова, тобто лексичні одиниці, які колись існували, але на сучасному

етапі виступають вже в іншому осмисленні. Також сюди можна віднести і так звані «внутрішні запозичення», які є перерозподілом у видах і жанрах мовлення. Наприклад, *WI-FI (Wireless Fidelity) n* – технологія бездротової передачі даних, що об'єднує декілька протоколів. Спочатку він, виникнувши в середовищі фахівців у галузі інформаційних технологій, з часом почав активно використовуватися користувачами, тобто перейшов із спеціалізованої підмови у звичайний узус.

III. За видом зазначуваної реалії.

1) позначають *нову* реалію;

2) *стару* реалію;

3) *актуалізовану* реалію;

4) *відмираючу* реалію;

5) *неіснуючу (гіпотетичну)* реалію.

IV. За способом утворення.

1) *запозичені* (поділяються на зовнішні і внутрішні запозичення);

2) *словотвірні* (утворені за словотвірними моделями);

3) *семантичні* (нові значення лексичних одиниць).

Своєрідну типологію неологізмів знаходимо в роботі В.І. Заботкіної «До питання про принципи типології неологізмів в сучасній англійській мові» [4, с. 72]. Автор у вокабулярі неологізмів виділяє:

1) *Переосмислення* або *семантичні інновації* – слово може володіти новим значенням;

Утворення неологізмів шляхом переосмислення слів для найменування якогось уже відомого поняття відбувається, ймовірно, у зв'язку з виникненням необхідності відтінити одну з якостей того чи іншого поняття, що раніше не відображалося у словесному найменуванні, або ж для позначення стилістичних і різного роду емоційно-оцінних відтінків того чи іншого поняття чи предмета. Наприклад, слово *driver n* «водій», крім прямого конкретного значення, використовується в значенні «керуюча програма», слово *abnormal adj.* «ненормальний; аномальний» має в сучасній англійській мові конотативне значення «аварійний», слово *house n* «будинок» вживається в новому значенні «музика в стилі хаус», *blue adj.*, що означає «голубий колір» використовується в значенні «сумний» (*почуватися сумно – you feel blue – тобі сумно*); *bread n* – «гроші» замість основного значення «хліб»; *posse n* – «колеги».

2) *Переіменування* або *трансномінації* – слово може володіти новою формою з уже відомим значенням (неологізм – синонім до вже існуючого слова): *houtie (негр); big C (мед. рак); sudsier (soap opera) – мильна опера*.

Трансномінації з'являються в мові з метою дати нову назву і відображають тенденцію до використання експресивніших форм. Як відомо, не завжди і не обов'язково нове

слово виникає в мові в результаті появи нового поняття або предмета. Вже наявне поняття, предмет можуть бути названі новим словом, яке або чіткіше, глибше і правильніше висловлює їх суть, або переважно виникає із стилістичних потреб для повідомлення експресивно-емоційно-оцінних відтінків. У лінгвістичній літературі іноді їх називають стилістичними неологізмами.

Власне неологізм – володіє новою формою і новим значенням: *thought*

processor – комп'ютер, який логічно вибудовує та розвиває ідеї; *bio-computer* – комп'ютер, що імітує нервову систему живих організмів; *audiotyping* (друк на друкарській машині на слух).

З урахуванням способу утворення В.І. Заботкіна виділяє такі типи неологізмів [1, с. 80]:

1. *Фонологічні* – це унікальні конфігурації, які утворюються з окремих звуків. Вони володіють найвищим ступенем конотації новизни і відносяться до *сильних неологізмів* через незвичайність форм. Ця група лексики за своїми семантичними, словотвірними та граматичними особливостями відрізняється від номінативних слів мови. Їх називають «штучними» або «вигаданими». Вони мають постійний звуковий склад, який відповідає основним законам звукосполучення конкретної мови і вмотивоване цим складом значення. До групи фонологічних неологізмів, слідом за В.І. Заботкіною, ми умовно відносимо нові слова, створені від вигуків, наприклад: *zizz* (британський сленг, що означає короткий сон, є імітацією звуків людини, що спить, часто передається у коміксах трьома літерами *zzz*). Ще одним прикладом є слово *sis-boombah* (американський сленг, що означає спортивні видовища, особливо футбол, і відтворює склади, які часто використовують школярі для підтримки гравців на полі).

2. *Запозичення*. Серед запозичень виділяються варваризми – слова, що мають синоніми в мові-реципієнті, і ксенізми – слова, що позначають явища і об'єкти, які існують тільки в країні-джерелі і відсутні в мові-реципієнті. Для варваризмів і ксенізмів характерні невластиві англійській фонотактиці конфігурації звуків, нетипове морфологічне членування і відсутність мотивації. Наприклад, безпосереднє запозичення з арабської мови *fatwa* або *fatwah* є «сильним неологізмом» і позначає «засуджувати до смерті». Останнім часом кількість зовнішніх запозичень скоротилась. Що ж стосується сфери Інтернет, то тут англійська мова є, мабуть, єдиним донором для інших мов.

Запозичення не тільки збагачують словниковий склад новими одиницями і лексико-семантичними варіантами, але й спричиняють формування в макросистемі англійської мови нових словотвірних елементів і моделей, зародження нових механізмів і засобів семантичного розвитку. Триває процес поповнення лексики і фразеології британського варіанта значною кількістю американізмів. Наприклад, американізм *drug-czar* через кілька днів після своєї появи в 1988 році почав функціонувати в британських джерелах разом із своїм похідним *drug czardom* (*drug tsardom*). У 1997 році у Великобританії також було введено посаду «царя» – керівника департаменту боротьби з наркотиками. Тим самим цей американізм став необхідним і для «внутрішніх» потреб носіїв британського варіанту, проте він увійшов у формі *drugs czar* (*drugs tsar*), тобто американський морфологічний варіант було замінено на британський [5].

Попри важливість взаємодії британського й американського варіантів, збагачення англійської здійснюється і за рахунок надходжень з інших її варіантів. Факти свідчать, що їх роль надалі буде зростати. Учені відзначають збільшення кількості запозичень з австралійського й американського та англійського мовлення [3, с. 135]. Наприклад, поширення в національних варіантах англійської мови знайшов австралізм «*yowie*» для позначення «снігової людини»: «*what is known, he says, is that the yowie is related to the North American Bigfoot and the Himalayan yeti. Like its cousins elsewhere, Harrison claims, the yowie resembles a cross between a human and an ape*», [10]. Новозеландізм «*black water rafting*» для позначення такого екстремального спорту, як плавання підземними ріками, потоками у печерах, катакомбах [7, с. 79].

Важливими внутрішніми джерелами збагачення англійської мови є також *соціальні діалекти* (жаргони), які в англістиці часто об'єднуються під поняттям «сленг». І досі представники культурного істеблішменту розглядають цей «неофіційний шар мови» здебільшого як серйозну загрозу не тільки для «справжньої мови», але і для «справжнього суспільства» [7].

3. Третя група неологізмів – *морфологічні новоутворення* як комбінації з конвенціонально закріплених у мовній системі елементів, що є результатом дії різних регулярних словотвірних процесів.

Для морфологічних неологізмів характерна абсолютна структура та формальна новизна, оскільки вони є унікальними звукосполученнями і сприймаються як нероздільні, непохідні, невмотивовані одиниці.

4. *Семантичні* неологізми, за твердженням В.І. Заботкіної, володіють різним ступенем «неологічної сили».

Лексичні неологізми (словотвірні та запозичені) – це нові слова, утворені на базі наявних слів і елементів (складні, афіксальні похідні, аббревіатурні утворення усіх видів тощо) або запозичені з інших мов. До лексичних неологізмів відносяться новостворені на матеріалі рідної мови в повній відповідності з наявними в мові словотвірними моделями (рідше запозичені) слова або словосполучення, що позначають нові, раніше невідомі, неіснуючі поняття, предмети галузі науки, рід занять, нові професії тощо [8, с. 201]. Наприклад: *teleconference, agony aunt, airside, baby break, cash-limit, toyboy, cyberterrorism, dolphin-safe, eldercare, end-stop, waribashi, rightsize, trophy wife, uptime* [9]. Лексичні неологізми з'являються в мові зазвичай слідом за появою нових реалій для задоволення потреб у позначенні нових речей і понять [2, с. 80].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, в основі класифікації неологізмів можуть бути різні ознаки. За ознакою мовної одиниці неологізми діляться на: неолексеми, неофраземи і неосемеми. За ступенем новизни новоутворення діляться на абсолютні та відносні, за видом позначуваної реалії позначають: нову, стару реалію. За способом утворення неологізми діляться на: запозичені, словотвірні та семантичні. Перспективним у подальших пошуках є дослідження неологізмів в англійськомовному рекламному дискурсі.

Література:

1. Голуб О.М. Структура та семантика римованого сленгу в сучасній англійській мові. Теоретические и прикладные проблемы русской филологии. Славянск: СГПУ, 2010. Вып. XIX. С. 78–82.
2. Дзюбіна О.І. Диференціальні ознаки неологізмів і оказіоналізмів (на матеріалі художньої літератури та інтернет-реклами англійської мови).

3. Вісник ЛНУ ім. І. Франка. Сер.: іноземні мови. 2014. № 22. С. 78–84.
4. Каптюрова В.В. Сленг соціальних мереж та мікроблогів. Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи. К. : Логос, 2012. С. 134–140.
5. Coleman J. The Life of Slang. Oxford: Oxford University Press, 2012. 368 p.
6. Herring S. Computer-Mediated Conversation: Introduction and Overview Language @ Internet. 2011. Vol. 8. URL: <http://www.languageatinternet.org/articles/2011/Herring>. (Дата звернення: 11.04.2014).
7. Livingstone S. Risky Social Networking Practices Among – Underage/ Users: Lessons for Evidence-Based Policy Communication / S. Livingstone, K. Ólafsson, E. Staksrud. Journal of Computer-Mediated Communication. 2013. Vol. 18 (3) P. 303–320.
8. Slang Dictionary – Text Slang, Internet Slang, & Abbreviations. URL: <http://www.noslang.com/dictionary/>. (Дата звернення: 10.02.2016).
9. Taddicken M. The ‘Privacy Paradox’ in the Social Web: The Impact of Privacy Concerns, Individual Characteristics, and the Perceived Social Relevance on Different Forms of Self-Disclosure Communication. Journal of Computer-Mediated. 2014. Vol. 19 (2) P. 248–273.
10. Urban Dictionary URL: <http://www.urbandictionary.com/define.php?term=facebook>. (Дата звернення: 11.09.2016).
11. Word Spy. URL: <http://www.wordspy.com/> Дата доступу: (Дата звернення: 11.09.2016).

Дзюбина О. И. Типологические принципы классификации неологизмов в современном английском языке

Аннотация. Статья посвящена центральному понятию неологии – неологизму, в частности проблеме типологии неологизмов в современном английском языке. Рассмотрены основные типологические принципы классификации этих лексических единиц. Определено, что в ее основе могут быть различные признаки как традиционные, так и признаки, присущие только этим языковым единицам. Определены характерные черты, присущие каждой из выделенных групп неологизмов.

Ключевые слова: неологизм, типология, лексическая единица, теория, заимствования.

Dziubina O. Typological principles of classification of neologisms in modern English language

Summary. The article is devoted to the central notion of neology – neologism, in particular the problem of the typology of neologisms in contemporary English. The article looks into the basic typological principles of classification of these lexical units. It is defined that on its basis there can be various characteristics, both traditional and those, inherent only to these linguistic units. The characteristic features of each of the selected groups are defined.

Key words: neologism, typology, lexical unit, theory, borrowing.

*Дьяченко Г. Ф.,
кандидат филологических наук, доцент,
доцент кафедры иностранных языков
Одесского национального политехнического университета*
*Микешова Г. Ф.,
старший преподаватель кафедры иностранных языков
Одесского национального политехнического университета,*
*Воробьева Е. В.,
старший преподаватель кафедры иностранных языков
Одесского национального политехнического университета*

ГЛАГОЛЬНЫЕ ЕДИНИЦЫ ТЕРМИНОСИСТЕМЫ В ОБЛАСТИ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ДИСКУРСА (НА МАТЕРИАЛЕ ТЕКСТОВ ПО СПЕЦИАЛЬНОСТИ «АКУСТИКА И УЛЬТРАЗВУКОВАЯ ТЕХНИКА»)

Аннотация. Статья представляет результаты стратификационного анализа глагольных единиц текстов в одной из областей научно-технического дискурса – «Акустика и ультразвуковая техника». Описываются лексико-семантические и статистические характеристики глаголов, которые относятся к терминологическому слою лексики.

Ключевые слова: глагол-термин, контекстуальный анализ, терминологизированные единицы, экспертная оценка.

Постановка проблемы. В последние десятилетия наблюдается постепенное формирование огромной базы данных терминосистем, в которую в будущем войдут средства выражения и фиксации профессионального научного знания, относящегося ко всем областям научной коммуникации, подобно тому, как в свое время были сформированы электронные библиотеки и лингвистические ресурсы, включающие в себя текстовые корпуса всех функциональных стилей. Наличие такого процесса подтверждается большим количеством защищаемых диссертаций, основанных на исследовании терминосистем самых разнообразных областей знания.

Поэтому любая попытка скомпилировать список терминов и представить надежное теоретическое обоснование для его функционирования может внести посильный вклад не только в создание упомянутого терминологического ресурса, но и в теоретическую составляющую для дальнейших исследований в этой области лингвистики.

Анализ исследований и публикаций. В настоящее время существует много определений термина. Приведем классические дефиниции, которые используются практически в любой работе по терминоведению. Согласно наиболее распространенной точке зрения термин определяется как слово или словосочетание, языковой знак которого соотносится с соответствующими понятиями конкретной области науки и техники [1, с. 19]. Однако из этого определения не ясно, является ли термин каким-то определенным словом, обозначающим техническое понятие, которое противопоставляется общелитературной лексике, или же термином может быть любое слово.

По этому вопросу Д.С. Лотте [2, с. 61] высказывает мнение, что в языке существует специальная (терминологическая) лексика, отличительная от общеупотребительной или общенауч-

ной, занимающая обособленное место, которая характеризуется следующими особенностями – однозначностью, точностью, краткостью, системностью и отсутствием эмоциональной окраски. Однако ряд исследователей, занимающихся вопросами терминологии, опровергают его мнение [3, с. 68; 4, с. 23]. По их словам, четко сгруппировать и отделить терминологическую лексику от общеупотребительной или общенаучной практически невозможно в виду того, что указанные пласты имеют нечеткие границы.

Однако, по нашему мнению, существуют достаточно надежные методы, которые могут с большой степенью точности отличить термин от нетермина. К ним относятся следующие: метод контекстуального анализа, который дает возможность представить точную лексико-семантическую характеристику любого слова и подготовить его к дальнейшей обработке; метод экспертной оценки, которую могут предоставить специалисты в любой области технического знания и которая имеет решающий характер для отбора экспериментальных единиц; статистические методы ранговой корреляции, определяющие принадлежность текстовой единицы к тому или иному стратификационному слою путем сравнения рангов составляющих вероятностно-статистических моделей, которые основаны на текстовых корпусах неродственных областей знания, например, художественных или газетно-публицистических и научно-технических.

Несколько отдельно стоит еще одна проблема, которая часто освещается в литературе и касается типа классификации терминосистем. Обычно их два, и они представляют собой совершенно разные способы группировки терминологической лексики: первый – простое расслоение лексики на стратификационные слои с последующим выделением терминологического слоя, второй – сложное описание системных связей терминов путем анализа семантических отношений в терминосистеме [5; 6]. Последний тип достаточно привлекателен для многих исследователей, поскольку не нуждается в жестком теоретическом обосновании при выделении списка терминов. Однако большинство современных работ все же содержит описание терминосистем, опирающихся на гнездовую организацию терминов и обозначающих их понятия [7, с. 11].

Еще один вопрос, которого необходимо коснуться, чтобы дальнейшее описание результатов исследования не вызывало не-

нужных дискуссий. В лингвистической литературе почти не поднимался вопрос о том, какие классы слов могут входить в список терминов. Традиционно считается, что термины имеют именной характер, зачастую глагольные единицы даже не рассматриваются в работах лингвистов-исследователей терминосистем. Однако обзор реальных текстовых корпусов позволяет сделать вывод, что глаголы также могут иметь терминологическое значение и входить в терминосистемы тех или иных областей технического дискурса.

Цель статьи – описать результаты стратификационного анализа глагольных единиц текстового корпуса «Акустика и ультразвуковая техника» (АУЗТ), в процессе которого был сформирован терминологический слой лексики, и рассмотреть статистические и лексико-семантические особенности выделенных глаголов-терминов.

Материал исследования. Текстовый корпус, который послужил материалом для исследования, был основан на статьях из соответствующих научных журналов США и Великобритании – *Journal of Acoustic Society of America*, *Journal of the Audio Engineering Society*, *Applied Acoustics*, *IEEE Transactions of Antennae and Propagation*, *The Journal of the Society of America*, что уже отмечалось ранее в работах при описании других стратификационных слоев, выделенных в текстах АУЗТ, а также принципов такой классификации [12; 13].

Лексико-семантическое моделирование специальных текстов по акустике и ультразвуковой технике позволило выделить, с одной стороны, несколько сот наиболее частотных используемых слов, а с другой – менее употребительные слова. Среди последних основной интерес представляют термины (в нашем исследовании – это глаголы-термины), которые, как известно, являются наименее частотными единицами текста и занимают низкие зоны в частотных словарях. Так, по мнению П.М. Алексеева [14], чем более терминологично слово, тем меньше частота его встречаемости в текстовом корпусе.

В основу отбора глаголов-терминов было положено следующее толкование термина: поскольку системе языка присущ знаковый характер, то в нашем понимании слово может функционировать в роли термина, если его значение входит в определенную систему научно-технических или специальных понятий (в плане содержания), при этом слово должно являться членом определенной терминологической системы – группы слов, используемых в той или иной отрасли науки и техники, значения которых взаимообусловлены (в плане выражения).

Используя метод статистического анализа, нам удалось выделить 90 глаголов-терминов, составляющих 3 051 словоупотреблений. Эти глагольные единицы составляют 20,6% от общего количества глаголов, и 9,6% от всех словоупотреблений исследуемого текстового корпуса АУЗТ.

Семантический анализ глаголов-терминов показал, что, являясь наиболее информативными единицами специальности АУЗТ, данные глаголы неоднородны по своему составу. Нами были выделены 30 узкоспециальных глаголов, являющихся в данной области автономными, свободными от побочных ассоциаций. Употребление их обусловлено преднамеренной, сознательной деятельностью узкого круга специалистов. К ним относятся: *damp* ($F = 114$), *radiate* ($F = 98$), *shade* ($F = 65$), *focus* ($F = 60$), *water* ($F = 52$), *scan* ($F = 48$), *echo-sonde* ($F = 46$), *suppress* ($F = 37$), *scatter* ($F = 36$), *filter* ($F = 35$), *illuminate* ($F = 35$), *excite* ($F = 33$), *shield* ($F = 29$), *phase* ($F = 28$), *vibrate* ($F = 28$), *absorb* ($F = 27$), *truncate* ($F = 26$), *correlate* ($F = 22$), *decorrelate* ($F = 21$), *segment* ($F = 20$), *perfect-focus* ($F = 18$),

refract ($F = 18$), *pulse* ($F = 17$), *beam-steer* ($F = 16$), *aerate* ($F = 15$), *decay* ($F = 15$), *sandwich* ($F = 11$), *emit* ($F = 10$), *fade* ($F = 10$), *insonify* ($F = 10$).

Выделенные узкоспециальные глаголы составляют 7,3% от всех глагольных лексем подязыка АУЗТ и 1000 словоупотреблений в выборке. Поскольку появление этих глаголов в текстах данной тематики вызвано необходимостью более точно обозначить действия исследуемых явлений и процессов, они являются наиболее распространенным инструментом выражения динамичности научных понятий и несут научно-познавательную функцию как средство профессионального общения.

Наличие глаголов-терминов обусловлено стремлением подязыка к максимальной точности и краткости передачи мысли при обозначении действий и процессов, характерных для данной предметной области. Исследование научно-технических текстов по акустике и ультразвуковой технике показало, что использование глаголов-терминов в данном подязыке определяется строго логическим построением, присущим техническим текстам в целом.

Среди глаголов-терминов базового словаря подязыка АУЗТ были выделены 60 глагольных лексем (2 051 словоупотреблений), имеющих параллели в других лексических слоях, но называющих основные действия и процессы данной отрасли техники. Эти глаголы могли быть отнесены к общеупотребительному или общенаучному слоям. Однако в текстах АУЗТ они имеют терминологическое значение и несут терминологическую функцию наряду с другими глаголами-терминами. То есть, имея семантические параллели в обиходном словарном составе, в текстах области акустики и ультразвуковой техники они употребляются в значении, определяемом данной предметной областью. Такие глаголы условно назовем терминологизированными. К ним относятся: *process* ($F = 224$), *plot* ($F = 119$), *indicate* ($F = 99$), *transmit* ($F = 97$), *sample* ($F = 73$), *steer* ($F = 72$), *weight* ($F = 71$), *derive* ($F = 70$), *control* ($F = 64$), *close* ($F = 62$), *cancel* ($F = 57$), *back* ($F = 53$), *range* ($F = 53$), *reflect* ($F = 41$), *transfer* ($F = 41$), *simulate* ($F = 34$), *start* ($F = 33$), *maintain* ($F = 32$), *constrain* ($F = 30$), *load* ($F = 30$), *spread* ($F = 29$), *detect* ($F = 28$), *rear* ($F = 28$), *align* ($F = 27$), *centre* ($F = 26$), *propagate* ($F = 26$), *cuff* ($F = 25$), *stagger* ($F = 24$), *sense* ($F = 22$), *aim* ($F = 21$), *dash* ($F = 21$), *restrict* ($F = 20$), *jam* ($F = 19$), *read* ($F = 19$), *taper* ($F = 19$), *degenerate* ($F = 18$), *monitor* ($F = 18$), *overlap* ($F = 18$), *corrupt* ($F = 17$), *rank* ($F = 17$), *screw* ($F = 17$), *synthesize* ($F = 17$), *tune* ($F = 17$), *cut* ($F = 16$), *entail* ($F = 16$), *encode* ($F = 15$), *extract* ($F = 14$), *modulate* ($F = 14$), *slot* ($F = 13$), *fasten* ($F = 12$), *seal* ($F = 12$), *attenuate* ($F = 11$), *assemble* ($F = 10$), *converge* ($F = 10$), *fold* ($F = 10$), *isolate* ($F = 10$), *photograph* ($F = 10$), *plane* ($F = 10$), *strike* ($F = 10$).

Приведем пример терминологизированного глагола. Глагол *cancel* в общелитературном языке функционирует как “аннулировать”, “отменять”: *Sports meeting was cancelled* [15]. «Спортивное состязание было отменено». В моделируемой области АУЗТ глагол *cancel* специализируется применительно к этой области и употребляется со значением «гасить». Например, *The magnitude of these harmonics will depend upon the pulse rise and fall times and upon pulse width. Generally, the first few harmonics will be of similar order of magnitude unless cancelled by a suitable choice of W.* «Величина этих гармоник будет зависеть от увеличения пульсации, моментов спада и продолжительности импульса. В основном несколько первых гармоник будут

иметь величину сходного порядка до тех пор, пока не будут погашены соответствующим выбором *W*». Если в общелитературном языке под значением «отменить» подразумевается «не состояться, не осуществиться», то в текстах АУЗТ специалисту ясно, что когда речь идет о гармониках, то глагол *cancel* употребляется со значением «гасить (запирать) электронный луч».

Рассмотрим еще один пример с глаголом *simulate*. Имея общеупотребительное значение глагола «прикидываться кем-либо; симулировать», глагол *simulate* в текстах АУЗТ выступает со значением «моделировать». Например, He *simulated innocence* [15]. «Он прикинулся невиновным». В данном предложении актуализируется общеупотребительное значение исследуемого глагола. В текстовом корпусе мы нашли такое предложение *It is interesting to look at the manner in which individual drive units combine to simulate a loudspeaker system*. «Интересно проследить, каким образом соединились приводы для того, чтобы смоделировать систему громкоговорителя». Из приведенного примера видно, что глагол *simulate* в рамках системы понятий данной конкретной области специализируется, функционируя в основном со значением «моделировать».

К группе терминологизированных глаголов относятся также глагольные единицы, образованные от существительных-терминов, обозначающих процессы, которые протекают в специальной области акустики и ультразвуковой техники: *photograph, plane, sandwich, tune, beam, pulse, monitor*.

Таким образом, мы видим, что четкая система изложения, характерная для технических текстов, обусловлена употреблением слов (глаголов), максимально и точно передающих смысловую информацию. Принято также, что такая система не дает возможности для произвольного и субъективного толкования сообщения. Мы можем сослаться на характеристики Лотте, которые приведены выше и в которых подчеркивается неоднозначность термина.

Однако при исследовании глагольной терминологической лексики подязыка АУЗТ было установлено, что 9 глаголов-терминов из 90 неоднозначно употребляются в текстах исследуемого подязыка. Факт неоднозначного использования терминологической лексики подтверждают исследования и других лингвистов [16].

Нами были выявлены такие многозначные глаголы-термины как *plot* (F = 119) «откладывать/величину/; строить график»; *damp* (F = 114) «заглушать; затухать»; *radiate* (F = 98) «расходиться; излучать/ся/»; *focus* (F = 60) «фокусировать; концентрировать»; *scan* (F = 48) «сканировать; развешивать»; *suppress* (F = 37) «подавлять; запирать/луч/»; *stagger* (F = 24) «располагать зигзагообразно; колебаться»; *boar* (F = 23) «поддерживать; пеленговать»; *decay* (F = 15) «затухать; распадаться»; *extract* (F = 14) «извлекать; выводить/уравнение/».

Понятно, что многозначные глаголы-термины представляют немалые трудности при переводе с одного языка на другой. Трудность в данном случае заключается в выборе правильного переводного эквивалента многозначного термина. Поэтому, если при семантическом исследовании общеупотребительных глаголов можно идти как от синтагматики к парадигматике, так и наоборот, то в случае полисемантических глаголов-терминов подязыка АУЗТ мы исходили только из фактов речи. Если в языке присутствуют несколько означающих для одного означаемого, то употребительность каждого из них может быть установлена только на уровне речевых высказываний, поскольку отбор того или иного означающего зависит от экстралингвистических фак-

торов. В связи с этим значение полисемантической единицы определяется с помощью контекстуального анализа и установления ключевых слов, в сочетании с которыми происходит реализация того или иного значения глагола в подязыке АУЗТ.

Например, глагол *decay* в зависимости от контекста реализует в исследуемом подязыке два значения: 1) «затухать», например, *The source decays since the input voltage applied to the source is not kept constant*. «Источник затухает, т.к. входное напряжение, подаваемое на источник, не постоянно»; 2) «распадаться, разлагаться»: *The procedure of dividing the array beam data by the beam width is currently being used to decay the horizontal directionality of the symmetric part of the ambient noise field*. «В настоящее время метод выделения характеристик антенной решетки посредством ширины луча используется для разложения горизонтального направления симметричной части окружающего шумового поля». Таким образом, мы видим, что контекст по отношению к многозначным глаголам выступает как средство отбора нужного значения.

Тем не менее исследование показало, что основная часть терминологических глаголов используется только в одном, специфическом для области акустики и ультразвуковой техники значении: *echo-sonde* – «эхолоцировать», *scatter* – «рассеивать/ся/», *perfect-focus* – «точно фокусировать», *beam-steer* – «управлять лучом», *aerate* – «вентилировать», *emit* – «излучать», *insonify* – «воздействовать звуком». Предельно узкое значение глаголов данной группы подязыка АУЗТ обусловлено тем, что, обозначая специальные процессы или действия, эти единицы чаще всего не выходят за пределы узкой среды, т.е. области акустики и ультразвуковой техники. Но их однозначность является относительной и проявляется лишь в рамках данной области знания.

Поскольку терминологические глагольные единицы подязыка АУЗТ связывает близость тех понятий, обозначением которых они являются, то в собственно семантическом плане глаголы-термины можно группировать по принципу тематической отнесенности к своеобразным лексико-семантическим парадигмам.

Анализ материала свидетельствует, что терминологические глагольные единицы данного подязыка группируются в соответствии с тематическими разделами науки акустики и ультразвуковой техники. Так, среди глаголов-терминов в подязыке АУЗТ можно выделить следующие тематические группировки:

1) глаголы, обозначающие процессы и действия, связанные с распространением и преобразованием акустических волн, – *scan, reflect, excite, transfer, pulse, modulate, sandwich, isolate* и др.;

2) действия, связанные с шумопеленгованием, эхопеленгованием, – *echo-sonde, radiate, suppress, filter, phase, refract, aerate, emit, vibrate, beam-steer* и др.;

3) действия, связанные с рассеянием, поглощением звука, – *propagate, spread, scatter, damp, absorb, degenerate, decay, fade, insonify* и др.;

4) действия, связанные с измерением звука, – *plot, steer, weight, range, focus, process, perfect-focus* и др.

Порядок расположения этих групп продиктован тематическим весом того или иного раздела области акустики и ультразвуковой техники. Исследование глаголов, принадлежащих к этим группировкам, показало, что глагольные единицы взаимодействуют друг с другом, функционируя в каждой из группировок фрагментарно. Выбор значения глаголов-терминов определяется не только отнесенностью к той или иной тематической группе, но и обусловлен их отношением с другими словами.

Выводы исследования. Подводя итоги исследования глаголов-терминов текстового корпуса АУЗТ, нужно отметить следующее.

1. Глаголы-термины в технической области АУЗТ представлены 91 единицей или 3051 словоупотреблением.

2. Терминологическая глагольная лексика делится на две основные группы – узкоспециальные глаголы, используемые как средство профессионального общения, и терминологизированные глаголы, имеющие параллели в других лексических слоях.

3. Для глаголов-терминов АУЗТ характерны отношения полисемии, поэтому при раскрытии значений таких единиц следует ориентироваться на случаи реального их употребления в речи (текстах).

4. Трудности понимания терминологических глагольных единиц обусловлены причинами скорее экстралингвистического характера, чем языкового, поскольку актуализация значений глаголов-терминов обусловлена тематической направленностью текстов изучаемого подъязыка, т.е. объектов исследуемой реальной действительности.

5. В терминологическом слое глаголов выделяются тематические группы, отражающие основные разделы науки «Акустика и ультразвуковая техника».

Дальнейшие исследования будут содержать анализ единиц терминосистем других областей научно-технического дискурса.

Литература:

- Кулебакин В. С., Климовицкий Я. А. Работы по построению научно-технической терминологии и терминологическая школа. Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. М.: Наука, 1970. С. 11–39.
- Лотте С.Д. Основы построения научно-технической терминологии: Вопросы теории и методики. М.: АН СССР, 1961. 157 с.
- Гак В.Г. Асимметрия лингвистического знака и некоторые общие вопросы терминологии. Семиотические проблемы языков науки, терминологии и информатики. М.: МГУ, 1971. С. 68–71.
- Даниленко В.П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания. М.: Наука, 1977. 246 с.
- Коновченко Н.Д. Системные связи в стоматологической лексике английского языка: дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04 Германские языки. Омск, 2004. 184 с.
- Чупилина Е.И. Системные свойства общенаучной лексики. Системное описание лексики германских языков. Л., 1985. С. 109–113.
- Мартемьянова М.А. Особенности формирования современных научных технических терминологических систем (на примере терминов нанотехнологий): автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04 Германские языки. Ижевск, 2011. 22 с.
- Сытникова Т.А. Англиязычная компьютерная техническая терминосистема как объект лингвокогнитивного исследования: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04 Германские языки. Владивосток, 2010. 22 с.

- Трифорова Е.Н. Полисемия банковских терминов в английском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 Германские языки. Омск, 2004. 22 с.
- Будкова С.С. Лексикографическое описание английской терминологии радиационных и плазменных технологий: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04 Германские языки. Омск, 2012. 24 с.
- Борисенко Т.И. Английские модальные глагольные конструкции в подъязыках техники: дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 Германские языки. Одесса, 1989. 180 с.
- Dyachenko G.F., Duvanskaya I.F., Mykhailiuk S.L. Principles of lexical stratification of vocabulary (on the material of verbal lexis of texts “Acoustics and Ultrasonics”). The XIII International Scientific and Practical Conference “Modern Scientific Potential–2017”. Vol. 6 “Philological sciences” (Sheffield, Yorkshire, England). P. 42–47.
- Dyachenko G.F., Tsinovaya M.V., Sirotenko T.V. The verbs of common lexical layer in the texts of scientific style “Acoustics and ultrasonics”. Одеський лінгвістичний вісник, ОНЮА. Vol. 1. No. 9. 2017. P. 60–65.
- Алексеев П. М. Статистическая лексикография (типология, составление и применение частотных словарей). Л.: Ленингр. гос. пед. ин-т им. А.И. Герцена, 1975. 120 с.
- Hornby A.S. Oxford Advanced Learner’s Dictionary of Current English. Oxford: Oxford University Press, 2004. 1055 p.
- Трибис Л.И. Лексическая неоднозначность и ее автоматическое устранение в английском научно-техническом тексте: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04 Германские языки. Минск: Минский гос. пед. ин-т иностр. языков, 1972. 31 с.

Дьяченко Г. Ф., Мікешова Г. П., Воробьова К. В. Дієслівні одиниці терміносистеми в галузі науково-технічного дискурсу (на матеріалі текстів за фахом «Акустика і ультразвукова техніка»)

Анотація. Стаття представляє результати стратифікаційного аналізу текстових дієслівних одиниць в одній з галузей науково-технічного дискурсу – «Акустика і ультразвукова техніка». Описуються лексико-семантичні і статистичні характеристики дієслів, які належать до термінологічного шару лексики.

Ключові слова: дієслово-термін, контекстуальний аналіз, експертна оцінка, термінологізовані одиниці.

Diachenko G., Mikeshova G., Vorobyova E. Verbal units of terminological system in the scientific technical discourse field (on the basis of “Acoustic and ultrasonic” texts)

Summary. The article presents the stratification analysis results of verbal units in the texts of one of the scientific and technical discourse fields “Acoustic and ultrasonic”. It describes lexical-semantic and statistical features of verbs, which include in the terminological layer of lexis.

Key words: contextual analysis, expert evaluation, termed units, verb-term.

*Зорницький А. В.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології та перекладу
Житомирського державного університету імені Івана Франка**Мосієнко О. В.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології та перекладу
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В АНГЛОМОВНОМУ МЕДІА-ДИСКУРСІ

Анотація. Стаття присвячена вивченню лінгвальних засобів, що використовуються для зображення збройних конфліктів та їх учасників у британських новинних статтях у мережі Інтернет. Серед ознак, які приписуються ситуації збройного конфлікту та його сторонам у текстах новин, було виявлено характеристику суб'єктів конфлікту, кількість суб'єктів конфлікту, місце дислокації суб'єктів, характеристику дій суб'єктів, наміри суб'єктів, масштаб та інструмент дій.

Ключові слова: збройний конфлікт, медіа-дискурс, новини, учасники конфлікту, мовні засоби.

Постановка проблеми. Зіткнення політичних інтересів та релігійних конфліктів у сучасному світі, на тлі яких відбувається військова діяльність між різними державами, зумовлює бурхливий розвиток військової сфери, виникнення нових типів військових операцій та винайдення нових видів зброї, що знаходить своє відображення у медіа. Війна, що розгортається на сучасному етапі між західною та східною мусульманською цивілізацією, визначається як *fourth generation warfare* – конфлікт між сторонами, одна з яких має слабший військовий потенціал і представлена неурядовими формуваннями партизанського типу і вважаються терористичними [1, с. 6]. Конфлікти як невід'ємний складник суспільства тривалий час привертають увагу дослідників різних галузей науки – соціологів, психологів, а останнім часом і лінгвістів. Новини про конфлікти приваблюють читача і шляхом застосування відповідних мовних засобів маніпулятивно створюють необхідний образ збройного конфлікту, його учасників, змушуючи читача відповідним чином реагувати на представлене повідомлення. Тому для лінгвістичної науки важливим є питання не про те, навіщо і чому ЗМІ говорять і пишуть про війни, збройні конфлікти, створюючи при цьому певний страхітливий образ, а про те, як вони це роблять. У зв'язку з цим ця стаття, присвячена особливостям вербалізації збройних конфліктів у новинних статтях, видається актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лінгвістичні роботи, присвячені військовому конфлікту, як правило, описують матеріал у межах концептуального підходу, зокрема теорії когнітивної метафори. Традиційно увага приділяється метафоричному представленню учасників війни. Було вивчено сфери, які актуалізуються за метафоричного представлення учасників збройного конфлікту, а також у номінації військових дій [3; 9; 10; 11]. Об'єктом лінгвістичних розвідок стали лінгво-когнітивний та лінгво-культурологічний аспекти евфемізації концепту «війна» та засоби його евфемістичної вербалізації в англійській мові, оскільки політичні лідери країн-агресорів, намагаючись

виправдати збройні конфлікти або приховати справжні цілі свого військового втручання у інші держави, часто вдаються до використання евфемізмів [1, с. 7–8].

Виклад основного матеріалу дослідження. Конфлікт визначають як приховане або відкрите зіткнення конкуруючих сторін з метою реалізації своїх інтересів, причому зіткнення призводить до того, що реалізація інтересів однієї зі сторін може опинитися під загрозою. Конфлікти поділяють на внутрішньоособистісні, міжособистісні, внутрішньогрупові, а також конфлікти між малими, середніми і великими соціальними групами. Головні учасники конфлікту називаються сторонами [8, с. 280–289]. Сторони конфлікту протидіють і завдають шкоди одна одній, а решта учасників групуються навколо сторін і сприймаються як активні або пасивні прихильники конфлікту. Активним прихильником є суб'єкт, який своїми діями підтримує і сприяє розгортанню динаміки конфлікту на користь однієї зі сторін (провокатор, організатор). Пасивні прихильники розглядаються як суб'єкти, що впливають на розвиток конфлікту опосередковано і при цьому є потенційно активними (жертва) [5, с. 364–365].

Поняття «збройний конфлікт» у міжнародних відносинах використовується разом із терміном «війна», зокрема, розрізняють «міжнародний збройний конфлікт» і «не міжнародний збройний конфлікт» [2, с. 8]. Поняття збройного конфлікту є ширшим і охоплює поняття війни. Проте не кожен збройний конфлікт розглядають як війну, оскільки війна має такі ознаки, як акт оголошення війни; розірвання дипломатичних відносин між воюючими державами, що є наслідком оголошення війни; анулювання двосторонніх договорів, особливо політичних. Термін «війна» позначає збройне протистояння між двома або декількома суверенними державами. «Збройний конфлікт» використовується для опису громадянської війни або ситуації, коли народ чи нація борються за незалежність. Збройний конфлікт трактують як збройну боротьбу між державами або між державою та антиурядовими військовими формуваннями [2, с. 9]. Нарівні зі збройним конфліктом вживаються поняття «військова сутичка», «військовий інцидент» [6, с. 128–133].

Тема збройних конфліктів є однією з найбільш делікатних, тому авторам новинних статей важко залишатися об'єктивними, що відображається у виборі мовних засобів із позитивною чи негативною конотацією для зображення відповідних сторін конфлікту. Предметом повідомлень про збройні конфлікти може бути також опис їх причин або передумов, ескалація або збалансоване протистояння, наслідки та ймовірні способи врегулювання.

Тексти новин, які описують війну, у цілому характеризується стратегічною метою виправдання СВОЇХ, виправдання війни і дискредитації ЧУЖИХ. Відповідно до інтерактивної теорії дискурсу повідомлення структурується з урахуванням цілей автора та культурно зумовленої комунікативної компетентності адресата, що зумовлює особливості використання засобів представлення сторін збройного конфлікту [7, с. 26–27].

У зв'язку із ситуацією, що склалася на міжнародній арені, теми війни та військових/збройних конфліктів стали одними із найбільш нагальних проблем, які обговорюються у ЗМІ. Будь-яке збройне протистояння є актом насильства, трагедією, яка супроводжується значною кількістю жертв, що створює шокуючі новини, з одного боку, напр., *Over seven years of war, more than 400,000 people have been killed or reported missing, according to the SOHR* [BBC 20.05.2018], та історії про порятунок мирного населення, мужність героїв, які проявили себе в цих ситуаціях, а також участь урядових структур, з іншого боку, напр., *The Syria Civil Defence, whose rescue workers are commonly known as the White Helmets, said nine people had been affected and it posted a video online of several men being sprayed with water as they struggle to breathe* [BBC 16.05.2018].

Мас-медіа відіграють ключову роль у тому, як буде сприйнята інформація про збройні конфлікти і який ефект вона справить на адресата. Для цього автори інтернет-новин вдаються до різних мовних засобів і комунікативних стратегій. Метою цієї статті є розгляд специфіки британських новинних статей у мережі Інтернет та аналіз лінгвальних засобів, що використовуються для зображення збройних конфліктів та їх учасників.

Медіа-тексти структуруються таким чином, аби привернути увагу читача до обговорюваної тематики, зацікавити цією інформацією, за допомогою різноманітних мовних засобів впливати на сприйняття й інтерпретацію повідомлення адресатом, акцентувати увагу реципієнта на окремих аспектах описуваної події, створювати і підтримувати певний образ індивідуального або колективного суб'єкта, який представляє одну зі сторін військового конфлікту, а також підтримувати інтерес читачької аудиторії до конфлікту через тривалу і регулярну публікацію новин з цієї тематики [4]. Для новинних текстів Бі-Бі-Сі характерним є висунення на першу позицію у заголовках одиниць, які вказують на топологічні характеристики збройних конфліктів, співвідносячи їх з конкретними країнами, що одразу інформує читача про частину світу, де відбуваються описувані події, напр., *Ukraine conflict: Poroshenko boosts military spending* [BBC 24.08.2014], *Afghan conflict: UK military chiefs admit Taliban plan error* [BBC 23.10.2014], *Syria conflict: Aleppo pounded as military presses offensive* [BBC 23.09.2016]. Вступний абзац новинного тексту конкретизує інформацію заголовку за рахунок використання відповідних одиниць. Наприклад, інформація про погіршення і загострення боротьби, висловлена у заголовку *Syria war: Fighting worst since battle for Aleppo – ICRC* [BBC 2.10.2017], конкретизується у вступному абзаці, *The humanitarian organization expressed alarm at recent reports of hundreds of civilian casualties and the destruction of hospitals and schools* іменниковими словосполученнями *hundreds of civilian casualties, the destruction of hospitals and schools*, що репрезентують сотні загиблих цивільних та зруйновані лікарні і школи. Використання іменників у формі множини *casualties, hospitals, schools* відбиває віддалену перспективу сприйняття, за якої представлені об'єкти сприймаються як МАСА.

Номінація збройного конфлікту здійснюється лексемами *war* та *conflict* у поєднанні з іншими одиницями (*the civil war in Syria, Yemen's civil war, major armed conflict, military conflict, a Syrian conflict, an unresolved conflict, armed conflict, the Syrian war*). Аналіз текстів новин дав змогу виокремити низку додаткових ознак, які приписуються ситуації збройного конфлікту та його сторонам: характеристика суб'єктів конфлікту; кількість суб'єктів конфлікту; акцентуація ступеня організованості дій суб'єктів; місце дислокації суб'єктів; характеристика дій суб'єктів; наміри суб'єктів; масштаб дій; інструмент дій.

Характеристика та ідентифікація суб'єктів конфлікту здійснюється власними назвами та іменниковими словосполученнями, напр., *Russia and Iran, which support Syrian President Bashar al-Assad, agreed to set up the zones along with Turkey, which backs rebel forces, in May* [BBC 5.10.2017]. Адресне ім'я *Syrian President Bashar al-Assad* ідентифікує президента Сирії як одну зі сторін збройного конфлікту. Топоніми позначають країни, які підтримують політику Башара Асада (*Russia, Iran*) та тих (*Turkey*), хто виступає на стороні повстанців, представлених у висловленні словосполученням *rebel forces*.

Акцентування кількості суб'єктів конфлікту здійснюється словосполученнями з числівниками, які забезпечують приблизну або точну квантифікацію, напр., *Thousands of militiamen armed, trained and financed by Iran – mostly from Lebanon's Hezbollah movement, but also Iraq, Afghanistan and Yemen – have also been fighting alongside the Syrian army* [BBC 9.05.2018]. У наведеному висловленні фраза *thousands of militiamen* позначає невизначену кількість повстанців, котрі підтримують своїми діями (*have also been fighting*) одну зі сторін збройного конфлікту, а саме армію Сирії, ідентифіковану зазначеним словосполученням *the Syrian army*. Використання числівника *thousands* створює враження масштабності та могутності Сирійських збройних сил, що має продемонструвати супротивникам здатність протистояти атакам. Хоча невідомо, скільки саме тисяч повстанців задіяні у конфлікті, у повідомленні зазначаються країни-союзники Сирії, з яких вони походять *Iran, Lebanon's Hezbollah movement, Iraq, Afghanistan та Yemen*, що імплікує підтримку та єдність у боротьбі проти ворогуючої сторони.

Масштаб збройного конфлікту зображується у текстах новин лексемами, що позначають території, на яких розгортаються дії, і відбивають перспективу сприйняття, репрезентуючи регіони (*the region*), зони конфлікту (*the zones*), частини країни (*wide areas of the country*), міста (*Aleppo*) і села (*a rebel-held village*), напр., *This comes as arms imports to the region have doubled over the past 10 years, driven by widespread conflicts across the area – most notably the civil wars in Syria and in Yemen, which the UN has called the world's worst man-made humanitarian disaster* [BBC 10.05.2018]. Масштабність військового протистояння відображається також через представлення об'єктів, які стали цілями обстрілів, напр., *As many as 10 hospitals have reportedly been damaged during the last 10 days, cutting hundreds of thousands of people off from access to basic healthcare* [BBC 5.10.2017].

Місце дислокації суб'єктів репрезентується власними назвами (*the town of Rastan, the city of Hama, the Homs countryside, the Kiswah area* тощо) або іменниковими словосполученнями, які вказують на те, під чийм контролем перебуває територія (*rebel-controlled Idlib province in the north-east; Baath, a Syrian-controlled town; the north-western Afrin region controlled by*

the Syrian Kurdish YPG militia, the then rebel-held town of Douma тощо), напр., *Under a deal with the government's Russian allies, the militants have been given safe passage to opposition-controlled territory in northern Syria* [BBC 7.05.2018]. У наведеному висловленні фраза *opposition-controlled territory* позначає територію на півночі Сирії, підконтрольну опозиції, до якої надано доступ бойовикам відповідно до угоди, укладеної із союзниками уряду Сирії.

Репрезентація інструменту і способу дій ворогуючих сторін здійснюється одиницями на позначення зброї, напр., *Medics and activists said at the time that chlorine-filled bombs had been dropped by a government helicopter* [BBC 16.05.2018]; *The Israeli military said 20 rockets were fired by Iranian Revolutionary Guards at its positions overnight* [BBC 10.05.2018]; *Syria's state news agency Sana said two missiles were shot down in the Kiswah area on Tuesday night, and that two civilians were killed in an explosion* [BBC 9.05.2018]. У наведених висловленнях словосполучення *chlorine-filled bombs, 20 rockets, two missiles* позначають різновиди зброї, що була застосована сторонами збройного конфлікту. Використання квантифікативних фраз з числівниками (*20 rockets, two missiles*) пояснюємо тим, що джерелом інформації виступають офіційні суб'єкти – Ізраїльські військові (*the Israeli military*) та державне інформаційне агентство Сирії (*Syria's state news agency Sana*), що спонукає читача сприймати інформацію як точну і достовірну, а також відбиває близьку перспективу сприйняття. Представлення зброї словосполученням з іменником у множині *chlorine-filled bombs* вказує на віддалену перспективу сприйняття, за якої інформацію подано узагальнено від неідентифікованого і неофіційного джерела (*Medics and activists*).

Висновки. Таким чином, для текстів новин характерним є висунення на першу позицію у заголовках одиниць, які вказують на топологічні характеристики збройного конфлікту, що співвідносять їх з конкретними країнами. Характеристика та ідентифікація суб'єктів конфлікту здійснюється власними назвами та іменниковими словосполученнями. Акцентування кількості суб'єктів конфлікту здійснюється словосполученнями з числівниками, які забезпечують приблизну або точну квантифікацію. Масштаб збройного конфлікту зображується у текстах новин лексемами, що позначають території, на яких розгортаються дії, і відбивають перспективу сприйняття, репрезентуючи регіони, зони конфлікту, частини країни, міста і села. Перспективу дослідження вбачаємо у виявленні стратегій і тактик репрезентації сторін збройного конфлікту в текстах новин.

Література:

- Балюта М.В. Евфемістична вербалізація концепту «ВІЙНА» в англійській мові. Нова філологія. 2013. № 56. С. 6–9.
- Батрименко О.В. Особливості сучасних збройно-політичних конфліктів: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Київ, 2006. 18 с.
- Будаев Э.В. Сказка о справедливой войне в средневековом политическом дискурсе. Политическая лингвистика. 2007. Вып. 3 (23). С. 19–22.
- Гришаева Л.И. Парадоксы медиалингвистики. Воронеж, 2014. 295 с.
- Карпенко А.Д. Структура социального конфликта в практическом измерении. Конфликт – политика – общество: сб. науч. статей кафедры конфликтологии С-Петербургского гос. ун-та. Санкт-Петербург, 2007. С. 353–370.
- Луцишин Г. Особливості сучасних збройних конфліктів в умовах глобалізації. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2014. Вип. 26. С. 128–133.
- Меркулова Е.М. Языковые средства представления сторон военного конфликта в американском и российском дискурсах (на материале официальных текстов): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20. Москва, 2013. 30 с.
- Цыцаркина Н.Н. Объективация фрейма «политический конфликт» в политическом дискурсе (на материале британской прессы). Вестник ЧГПУ. 2009. Вып. 7. Филология. С. 280–289.
- Kennedy V. Intended tropes and unintended metatropes in reporting on the war in Kosovo. *Metaphor and Symbol*. 2000. Vol. 15. № 4. P. 253–265.
- Lule J. War and its metaphors: news language and the prelude to war in Iraq. *Journalism Studies*. 2004. Vol. 5. № 2. P. 179–190.
- Rehman J. 9/11 and the War on Terrorism: The Clash of 'Words', 'Cultures' and 'Civilisations': Myth or Reality. *Language, Power and Identity Politics*. 2007. 198–215.

Зорницький А. В., Мосиенко Е. В. Вербалізація вооруженого конфлікту в англоязычному медиа-дискурсе

Анотація. Стаття посвячена вивченню лінгвальних засобів, використовуваних для зображення озброєних конфліктів і їх учасників в британських новостних статтях в мережі Інтернет. Серед ознак, які приписуються ситуації озброєного конфлікту і його сторонам в текстах новостей, було виявлено характеристики суб'єктів конфлікту, кількість суб'єктів конфлікту, місце дислокації суб'єктів, характеристику дій суб'єктів, намерення суб'єктів, масштаб і інструмент дій.

Ключевые слова: вооруженный конфликт, медиа-дискурс, новости, участники конфликта, языковые средства.

Zornitsky A., Mosiyenko O. Verbalization of armed conflict in the English media-discourse

Summary. The article is devoted to the study of language means used to depict armed conflicts and their participants in British news articles in the Internet. The features attributed to the situation of armed conflict and its parties in the news texts include the characteristics of the actors of the conflict, the number of the actors of the conflict, the location of the actors, the characteristics of the actors' actions, the intentions of the actors, the scale and the instrument of actions.

Key words: armed conflict, media discourse, news, participants in the conflict, language means.

Карпусенко М. В.,
старший викладач кафедри ділової іноземної мови та перекладу
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
Карпусенко Н. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької філології та перекладу
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СИНТАКСИЧНИХ СТРУКТУР ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ДЕБАТІВ (НА ПРИКЛАДІ ТРЕТІХ ДЕБАТІВ Х. КЛІНТОН ТА Д. ТРАМПА)

Анотація. У статті проаналізовано стилістичні особливості синтаксичних структур президентських дебатів. Наведено розподіл синтаксичних засобів виразності за групами: експансії, редукції, трансформації синтаксичної структури та зміни типу речення.

Ключові слова: політичний дискурс, президентські дебати, стилістичні синтаксичні структури, засоби виразності.

Постановка наукової проблеми та її значення. Політичний дискурс відіграє все більш важливу роль у житті сучасних суспільств. Яскравим прикладом політичного дискурсу є президентські дебати, адже саме тут маємо змогу дослідити непідготовлене мовлення політиків. Саме цим зумовлена актуальність нашого дослідження.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Важливим з точки зору сучасної лінгвістики є дослідження різних аспектів англійського політичного дискурсу: інтердискурсивність політичного дискурсу досліджена І.С. Шевченко [10], когнітивно-комунікативні характеристики – О.В. Горіною [2], мовностилістичні особливості політичної полеміки – І.В. Лосєвою [4], лінгвокогнітивний та комунікативно-когнітивний аспекти формування іміджу президента – М.Б. Тхіром [8], когнітивно-комунікативні аспекти президентського дискурсу Барака Обами – А.А. Прокіпенко [6], аргументативно-сугестивний потенціал складних синтаксичних структур – А.Ю. Понікарьовою [5], тактики ініціації говоріння в електоральному дискурсі – М.Л. Льченко [3], семантичні та прагмалінгвістичні особливості побудови авторами британського парламентського дискурсу, що транслюється через Інтернет, – Г.Л. Рябоконт [7]. Мовлення політиків у дебатах підпорядковане реалізації певних комунікативних стратегій. Успішність такої реалізації багато в чому залежить від вживання стилістичних засобів виразності: лексичних та синтаксичних. Саме тому метою нашого дослідження є вивчення стилістичних особливостей синтаксичних структур англійських президентських дебатів. Українські мовознавці вже досліджували синтаксис політичного дискурсу (О.В. Горіна, А.Ю. Понікарьова, М.Б. Тхір та ін.) [3; 5; 8; 9]. Зокрема, у дослідженні М.Б. Тхіра висвітлені засоби стилістичної виразності у взаємозв'язку з комунікативними стратегіями та тактиками [9]. Не досить дослідженими вважаємо стилістичні засоби виразності, які вживаються Д. Трампом та Х. Клінтоном у президентських дебатах. У цій роботі ми розглянемо стилістичні особливості синтаксису.

Матеріалом дослідження є текст третіх президентських дебатів між Д. Трампом та Х. Клінтоном.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Усі синтаксичні стилістичні засоби можна поділити на синтаксичні засоби виразності та стилістичні прийоми. Під синтаксичними засобами виразності слід розуміти:

– нормативні структури, виразність яких визначається контекстом, наприклад, типом композиційно-мовленнєвої форми, планом викладу, типом тональності та ін.;

– синтаксичні структури, що мають більш визначений, хоча й абстрактний характер виразності, наприклад, довжина речення, порядок слів у реченні, семантичний тип речення.

Під стилістичними прийомами розуміють незвичні сполучення та розташування частин структури як у межах одного речення, так і в межах цілого текстового фрагмента [1, с. 299].

Зміна структури речення може розглядатися як джерело синтаксичної виразності. Із цим процесом пов'язані такі стилістичні засоби: *редукція синтаксичної структури (PCC); експансія синтаксичної структури (ECC); трансформація структури або типу речення (TCTP)*.

До засобів PCC відносяться навмисне та ненавмисне випущення. Приклади навмисного випущення характерні для обох кандидатів.

Х. Клінтон: *When it comes to the wall that Donald talks about building, he went to Mexico, he had a meeting with the Mexican president. Didn't even raise it.*

У цьому прикладі йдеться про навмисне випущення особового займенника *he*, що зумовлюється комунікативною достатністю, адже з контексту зрозуміло, що йдеться про Д. Трампа.

Д. Трамп: *First of all, I had a very good meeting with the president of Mexico. Very nice man.*

За допомогою цього випущення Трамп спрощує своє мовлення, щоб зробити його доступнішим для свого електорату.

Ненавмисне випущення є притаманним лише Д. Трампу:

Our country is so, so – it's just so imperative that we have the right justices.

На нашу думку, ці випущення пов'язані з непродуманістю мовлення Д. Трампа. У результаті деякі його висловлення не мають закінчення, він починає нове речення.

До засобів *експансії синтаксичної структури* ми відносимо різні види повторів та вставні конструкції. Проаналізувавши низку повторів у третіх президентських дебатах між Х. Клінтоном та Д. Трампом, ми можемо запропонувати розподіл за такими ознаками: *за місцем у висловленні, за рівнем тавтологічності та за метою вживання*.

До першої групи належать анафоричні та епіфоричні повтори, що вживаються на початку та в кінці висловлення відповідно. Наприклад,

Д. Трамп: *They will have a conservative bent. They will be protecting the Second Amendment. They are great scholars in all cases, and they're people of tremendous respect. They will interpret the Constitution the way the founders wanted it interpreted.*

У цьому прикладі Трамп використовує у межах 4 речень навіть 2 паралельні анафоричні конструкції.

Х. Клінтон також вживає повтори, зокрема, епіфоричні:

For me, that means that we need a Supreme Court that will stand up on behalf of women's rights, on behalf of the rights of the LGBT community, that will stand up and say no to Citizens United, a decision that has undermined the election system in our country because of the way it permits dark, unaccountable money to come into our electoral system.

До другої групи належать повтори, в основі яких лежить тавтологія. При цьому нами були виявлені приклади тавтології як такої:

CLINTON: *Well, that's because he'd rather have a puppet as president of the United States.*

TRUMP: *No puppet. No puppet.*

CLINTON: *And it's pretty clear...*

TRUMP: *You're the puppet!*

CLINTON: *It's pretty clear you won't admit...*

TRUMP: *No, you're the puppet.*

У вищенаведеному прикладі Д. Трамп повторює як власні слова, так і слова опонента. При цьому для мовлення Д. Трампа також характерні прості контактні повтори:

Something happened recently where Justice Ginsburg made some very, very inappropriate statements toward me and toward a tremendous number of people, many, many millions of people that I represent.

Окрім простої тавтології, кандидати також вдаються до вживання синонімічних лексичних та синтаксичних конструкцій задля уникнення простої тавтології:

Х. Клінтон: *Of course we're going to protect and defend the Second Amendment.*

До третьої групи належать повтори, які слугують для когерентності висловленої думки та використовуються для надання цілісності серії логічно пов'язаних висловлень:

Х. Клінтон: *But I feel that at this point in our country's history, it is important that we not reverse marriage equality, that we not reverse Roe v. Wade, that we stand up against Citizens United, we stand up for the rights of people in the workplace, that we stand up and basically say: The Supreme Court should represent all of us.*

That's how I see the court, and the kind of people that I would be looking to nominate to the court would be in the great tradition of standing up to the powerful, standing up on behalf of our rights as Americans.

У цьому прикладі поряд з вживанням повторів для надання когерентності висловлюванню Х. Клінтон використовує іншу граматичну конструкцію задля уникнення тавтології.

До другої групи засобів ЕСС ми відносимо вставні конструкції, які слугують джерелом додаткової інформації про певну частину висловлення.

Д. Трамп: *I believe if my opponent should win this race, which I truly don't think will happen, we will have a Second Amendment which will be a very, very small replica of what it is right now.*

Х. Клінтон: *Well, I would like to say to everyone watching tonight that I'm reaching out to all Americans – Democrats, Republicans, and independents – because we need everybody to help make our country what it should be, to grow the economy, to make it fairer, to make it work for everyone.*

На нашу думку, мовці намагаються за допомогою цих вставних конструкцій додати інформацію, яка відноситься до семантичних одиниць, які розташовані на початку або в середині речення. Пізніше ця думка може бути втрачена. Слід зазначити, що подібні вставки не порушують структури основного висловлення.

До групи трансформації структури або типу речення ми відносимо емфатичні структури та риторичні питання.

Емфатичні конструкції виступають у граматиці інтенсифікатором лексико-граматичного значення одного з елементів синтаксичної структури. Ця властивість має великі можливості виразності, адже з її допомогою можна виділити та підкреслити певні члени речення [1, с. 310].

Х. Клінтон: *And what I was saying that you referenced. Chris, was that I disagreed with the way the court applied the Second Amendment in that case, because what the District of Columbia was trying to do was to protect toddlers from guns and so they wanted people with guns to safely store them.*

Одним із засобів досягнення емфатичного ефекту є інверсія, до якої також вдаються кандидати:

Д. Трамп: *And she was forced to apologize. And apologize she did.*

Риторичні запитання відрізняються від звичайних тим, що вони, по суті, є твердженнями, а запитаннями – лише за формою. Саме ця зміна типу речення дає нам змогу відносити такі запитання до цієї групи стилістичних засобів.

Д. Трамп: *Saudi Arabia, nothing but money. We protect Saudi Arabia. Why aren't they paying?*

На наступному прикладі ми можемо пересвідчитися, що мовець, який ставить риторичне запитання, не потребує відповіді на нього, він її знає і надає її аудиторії:

Х. Клінтон: *That is a plan that has been analyzed by independent experts which said that it could produce 10 million new jobs. By contrast, Donald's plan has been analyzed to conclude it might lose 3.5 million jobs. Why? Because his whole plan is to cut taxes, to give the biggest tax breaks ever to the wealthy and to corporations, adding \$20 trillion to our debt, and causing the kind of dislocation that we have seen before, because it truly will be trickle-down economics on steroids.*

Необхідно також зауважити, що в одній серії логічно пов'язаних висловлювань кандидати можуть використовувати різні синтаксичні структури одночасно:

Х. Клінтон: *You know, I think when we talk about the Supreme Court, it really raises the central issue in this election, namely, what kind of country are we going to be? What kind of opportunities will we provide for our citizens? What kind of rights will Americans have?* (три анафоричні повтори та риторичні запитання)

Д. Трамп: *I feel that the justices that I am going to appoint – and I've named 20 of them – the justices that I'm going to appoint will be pro-life. They will have a conservative bent. They will be protecting the Second Amendment. They are great scholars in all cases, and they're people of tremendous respect. They will interpret the Constitution the way the founders wanted it interpreted. And I believe that's very, very important* (різні види повторів та вставна конструкція).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Під час президентських дебатів учасники вживають різноманітні стилістичні синтаксичні структури, зокрема: стилістичні засоби редуції структури, експансії структури, трансформації структури та зміни типу речення. Ці структури виконують низку цілей, як-то: досягнення когерентності між серіями логічно пов'язаних висловлювань, донесення до аудиторії додаткової інформації, активізація уваги адресата тощо. Перспективним вважаємо дослідження взаємозв'язку між стилістичними засобами виразності та комунікативними стратегіями та тактиками.

Література:

1. Брандес М.П. Стилистика текста: Теоретический курс: учебник для студентов вузов. 3-е изд. пер. и доп. М.: Прогресс-традиция. ИНФРА-М, 2004. 416 с.
2. Горіна О.В. Когнітивно-комунікативні характеристики американського електорального дискурсу республіканців: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2008. 21 с.
3. Ільченко М.Л. Тактики ініціації говоріння в англомовному електоральному дискурсі (на матеріалі передвиборчих теледебатів). Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. 2012. № 1003. Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. Вип. 70. С. 34–40
4. Лосева І.В. Мовностилістичні особливості політичної полеміки кандидатів у президенти США (на матеріалі інтернет-дискурсу): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Л.: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 261 с.
5. Понікарьова А.Ю. Аргументативно-сугестивний потенціал складних синтаксичних структур англомовного політичного дискурсу: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. 20 с.
6. Прокопенко А.А. Президентський дискурс Барака Обами: когнітивно-комунікативні аспекти: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. 23 с.
7. Рябоконт Г.Л. Дискурсивні особливості інтернет-публікацій дебатів британського парламенту: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08. К.: КНУ «Киево-Могилянська академія», 2005. 276 с.
8. Тхір М.Б. Створення іміджу президента в американському політичному дискурсі: лінгвокогнітивний та комунікативно-когні-

тивний аспекти (на матеріалі політичних промов Барака Обами): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2014. 295 с.

9. Тхір М.Б. Реалізація комунікативної стратегії презентації в політичних промовах Президента США Б. Обами. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. РОЗДІЛ II. Комунікативна лінгвістика. 4, 2015. С. 168–172.
10. Шевченко І.С. Інтердискурсивність політичного дискурсу. Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. 2009. № 848. Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. Вип. 58. С. 53–57.

Джерело ілюстративного матеріалу:

1. Clinton vs. Trump (3rd debate) URL: <https://www.politico.com/story/2016/10/full-transcript-third-2016-presidential-debate-230063>

Карпусенко М. В., Карпусенко Н. В. Стилистические особенности синтаксических структур президентских дебатов (на примере третьих дебатов Д. Трампа и Х. Клинтон)

Аннотация. В статье проанализированы стилистические особенности синтаксических структур президентских дебатов. Приведено распределение синтаксических средств выразительности по группам: экспансии, редуции, трансформации синтаксической структуры и изменения типа предложения.

Ключевые слова: политический дискурс, президентские дебаты, стилистические синтаксические структуры, средства выразительности.

Karpusenko M., Karpusenko N. Stylistic peculiarities of syntax structures of presidential debates (as illustrated by 3rd Clinton–Trump debate)

Summary. The article analyzes stylistic peculiarities of syntactic structures of presidential debates. It looks at the breakdown of syntactic means of expressiveness into groups: expansion, reduction, syntactic structure transformation and sentence type change.

Key words: political discourse, presidential debate, stylistic syntax structures, means of expressiveness.

*Кисельова К. В.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри англійської філології**Чорноморського національного університету імені Петра Могили*

КОМІЧНА МЕТАФОРА В МОВЛЕННІ ДОКТОРА ХАУСА: ЕНАНТІОСЕМІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті подається погляд на комічну метафору як засіб створення сарказму в мовленні доктора Хауса. Досліджується зміна оцінної семантики його метафор крізь призму явища енантіосемії. Метафорична енантіосемія розглядається як така, що набуває оказіонального, контекстуального характеру. Аналізуються меліоративні та пейоративні метафори у мовленні персонажа.

Ключові слова: комічна метафора, сарказм, енантіосемія, оцінка, меліоратив, пейоратив.

Постановка проблеми і аналіз досліджень. Комічна метафора як перенесення значення слова на об'єкт, з яким воно не співвідноситься, є одним із базових прийомів створення комічного ефекту. Без неї не обходяться й у повсякденному спілкуванні. У комічній метафорі слова і фрази, вирвані зі звичного для них контексту, починають працювати в нових, незвичних мовних ситуаціях. Проте за найближчого аналізу виявляється, що їх використання є надзвичайно логічним, у такий спосіб мовець висвітлює до цього нерозкриті можливості вживання цих одиниць мови. Комічний ефект використання звичайних слів пов'язаний перш за все з можливостями їх метафоризації та з їх потенційною комунікативною багатозначністю. Комізм створюється за рахунок окремих слів у їх різному скріпленні, набутті ними додаткового комічного забарвлення в комічному середовищі, у непорозуміннях, що виникають під час діалогів і взаємних реплік [1, с. 74]. Тут повною мірою виявляється здатність метафори встановлювати далекі, випадкові зв'язки, які зумовлені індивідуальним досвідом і суб'єктивною свідомістю мовця. У такий спосіб виявляється природа метафоричного контрасту: метафора здатна зближувати об'єкти, які на перший погляд перебувають далеко один від одного, створюючи «метафоричний сюрприз» від їх контакту [2, с. 20].

Незважаючи на чималий інтерес до метафори з боку лінгвістів, цей феномен ще не можна назвати до кінця вивченим. Багатоаспектна природа цього явища дає змогу розглядати його в різних площинах, зокрема, недостатньо розкритим залишається функціонування метафори як механізму зміни оцінки, що привело до виникнення поняття метафоричної енантіосемії. Саме цей аспект є доміантним поглядом на метафору у цій статті.

Іронія у будь-якому своєму прояві є основним й обов'язковим елементом комічної метафори. Особливістю створення комічної метафори є те, що основне значення зумовлює появу метафоричного значення, що служить базою для оцінної семантики метафори. При цьому мотивування деяких метафоричних значень, обґрунтування їх оцінної специфіки слід шукати у контексті. В умовах контексту оцінність у семантиці метафори може не тільки інтенсифікуватися, але і піддаватися варіюванню. Контекст може нейтралізувати

пейоративну і меліоративну оцінку, і навпаки, нейтральна оцінка може в контексті трансформуватися в пейоративну або меліоративну. Джерелом модифікації оцінного значення стає перебудова значення метафори в контексті. У такому разі слово, що позначає певний об'єкт дійсності, піддається двох'ярусній семантичній зміні: відбувається актуалізація емоційно-оцінного компонента значення і заміна знака цього компонента на протилежний або нейтральний [3, с. 278].

Основними типами модифікації оцінної семи метафори є оказіональна меліорация пейоративів і пейорация меліоративів, яку І.В. Садчикова визначає як емоційно-оцінну енантіосемію [4, с. 1306]. Термін «енантіосемія» був запропонований В.І. Шерцлем на позначення того феномена, коли одне і те саме слово містить у собі два протилежні значення [5, с. 1]. Це явище характерне для всіх рівнів мови. Нині розрізняють мовленнєву і мовну енантіосемію, в межах якої визначають граматичну, фразеологічну та лексичну [6, с. 639–640]. Крім того, Д. Бунчич запропонував виокремлювати міжмовну енантіосемію [7, с. 209]. Тож емоційно-оцінна енантіосемія, на наш погляд, є оказіональним, контекстуальним типом, що реалізується в метафорах.

Поліасоціативність сприйняття уможливує розгляд певної властивості як у позитивному, так і в негативному сенсі. Енантіосемія є особливим аксіологічним механізмом комунікації: вона відображає єдність протилежних, але пов'язаних між собою оцінок, їх взаємоперехід, здатність змінювати одна одну. У разі енантіосемії знак оцінки під впливом контексту змінюється на протилежний, тобто зміна оцінного знаку відбувається як у напрямі пейоратії, так і меліоратії. Значну роль у виникненні енантіосемії відіграє іронічне слововживання, асоціації та емоції.

Суть метафоричної енантіосемії полягає у відхиленні від аксіологічних стандартів шляхом різних мовних прийомів, зокрема іронічного або саркастичного вживання метафор, які створюють експресію оцінного вислову у цілому. Модифікація оцінного знака заснована на конфлікті оцінного компонента метафори з оцінним змістом контексту. Звернення до комунікативної ситуації дає змогу правильно інтерпретувати оцінний характер вислову у цілому і оцінний знак метафори зокрема. Метафорична енантіосемія характерна для розмовної сфери, де в умовах невимушеного спілкування практично будь-яке слово може стати енантіосемічним, тобто придати протилежну оцінку.

Отже, комічна метафора є одним із засобів вираження комічного, зокрема сарказму як виду іронії. Основним способом створення комічної метафори є енантіосемія. У статті ставимо мету – проаналізувати комічні метафори в мовленні доктора Хауса, які створюють ефект сарказму, і визначити, як реалізується в них явище енантіосемії.

Виклад основного матеріалу. Доктор Хаус є одним із декількох популярних персонажів сучасної масової культури, яких об'єднує низка характеристик. Вони розумні, непередбачувані, бунтівні, епатажні й разом із тим самотні та часто мають якусь травму – фізичну або душевну, такі собі чарівні злодії з огидним характером. Такий зовні цинічний типаж має відповідне вираження в мовленні, однією із характерних рис якого є сарказм, що переважно досягається шляхом генерування оригінальних і витончених метафор.

Жарт у мовленні доктора Хауса – це продукт метафоричної частини мозку, яка відповідає за порівняння, аналогію тощо. Ця частина мозку Хауса водночас відповідає за постановку діагнозів і за його ставлення до смерті, з якої він, як правило, сміється. У Хауса є звичка час від часу описувати за допомогою метафор симптоми хвороби. Це дуже зручно для того, щоб доступно пояснити непрофесійній аудиторії, що ж відбувається. Проте, крім цієї функції, схильність Хауса до метафор – це його індивідуальна особливість, що виділяє його з-поміж інших. Його здатність препарувати проблему за допомогою метафоричних скальпелів дає змогу йому бачити деякі речі яскравіше й аналізувати їх чіткіше, ніж його колеги. Більшість саркастичних жартів доктора Хауса залежить від симбіозу двох абсолютно різних складників. Несподіване усвідомлення схожості цих складників і примушує глядача посміхатися.

Оскільки основним механізмом створення комічної метафори визначають зміну оцінної конотації, зосередимо увагу саме на цьому аспекті аналізу метафор у мовленні доктора Хауса.

У результаті аналізу семантики зафіксованих метафор їх було розподілено на дві групи, до яких ми віднесли метафори, в основі яких лежить явище енантіосемії, тобто зміни оцінної семантики слова/виразу на позначення об'єкта, що метафоризується. Однак виявлену енантіосемію представлено не в чистому вигляді, оскільки, як правило, конотація не змінюється з позитивної на негативну і навпаки (як це має бути), а й нейтральна семантика отримує негативний чи позитивний знак оцінки, тобто відбувається явище семантичної пейорації (-) чи меліорації (+).

До першої групи метафор належать **метафору-нейоративи**, в яких оцінна семантика змінюється на негативну (з позитивної або нейтральної), тобто об'єкт метафоризації набуває негативної конотації. Наведемо декілька прикладів і проаналізуємо їх.

A baby is a parasite

House: Lift up your arms. [She does so.] *You have a parasite.*

Jill: Like a tapeworm or something?

House: Lie back and lift up your sweater. [She lies back, and still has her hands up.] You can put your arms down.

Jill: Can you do anything about it?

House: *Only for about a month or so. After that it becomes illegal to remove, except in a couple of states.* [He starts to ultrasound her abdomen.]

Jill: Illegal?

House: *Don't worry. Many women learn to embrace this parasite. They name it, dress it up in tiny clothes, arrange playdates with other parasites –*

Jill: Playdates...

House: [shows her the ultrasound] *It has your eyes* [season 1, episode 4].

Пацієнтка на обстеженні в доктора Хауса ще не знає, що вагітна. Сподіваючись дізнатися, чому вона відчувається не-

добре, вона отримує відповідь «You have a parasite». Метафора є розгорнутою і розвивається в декількох репліках. Основною для метафоризації є розуміння паразита як організму, що живе за рахунок іншого. У цьому разі Хаус так називає майбутню дитину, невід'ємну частину матері, що є іншим організмом у тілі жінки, який за рахунок неї живе та суттєво, часто негативно, впливає на її життя в цей період. Після народження більшу частину життя мати повністю присвячує дитині, яка потребує уваги та догляду. Підростаючи, дитина може створювати купу клопоту, особливо в перехідному віці. У такий спосіб Хаус вбачає в немовляті тільки негативні сторони його існування і тому називає його паразитом. Поняття baby отримує негативну конотацію.

Інша метафора в цій групі побудована на відомому принципі поведінки, коли людина впевнена, що вчиняє правильно, а насправді її вчинки виявляються руйнівними.

Stacy is Hitler; a war is a favor

Ця метафора є складною і реалізується в такому контексті:

Stacy: I didn't have any choice.

House: No, you had to tell Cuddy. She's your boss, I get it. *Hitler thought he was doing the world a favor, too* [season 2, episode 1].

Як бачимо, у поданому контексті реалізуються дві метафори: Стейсі розповіла головному лікарю інформацію про Хауса, бо вважала це єдиним правильним рішенням. У результаті чого для Хауса її вчинок є вчинком Гітлера, який вірив, що допомагає своїй нації. Відповідно, послуга Стейсі постає такою, що має руйнівну силу війни.

Розглянемо інший приклад.

A fat patient is a hippopotamus; a fat patient is Shamu

Foreman: CO2 and oxygen stats are normal.

House: For you and me, what's normal *for a hippopotamus?* [Cameron gives him a look, Foreman looks annoyed.] Get a detailed medical history.

Cameron: From who? He was brought in alone.

Chase: And I doubt a guy who weighs 600 pounds bothers with annual physicals.

House: Talk to the neighbors, search the house. Let's see what else *Shamu's been up to besides eating.* This conversation is over because I have officially run out of clever things to call the guy [season 3, episode 6].

Отже, пацієнт Хауса має дуже велику вагу і лежить у комі. З'ясовуючи причину коми зі своїми колегами, він називає його то «hippopotamus», то «Shamu». Основа для метафоризації об'єкта (пацієнта) є очевидною, оскільки гіпопотам – це дуже велика та важка тварина, а Шаму – назва четвертого кита вбивці, якого спіймали і який виступав на шоу диких китів наприкінці 1960 років. Після його смерті в 1971 році шоу почали називати «Шаму», а саме слово «Shamu» стало загальним ім'ям для всіх тренуваних китів. Тож основою для розуміння цих двох метафор (гіпопотам та Шаму) є розмір пацієнта. Зрозуміло, що тут відбувається зміна оцінки в семантиці слова на негативну.

Отже, у розглянутих вище метафорах спостерігаємо зміну в оцінній семантиці на негативну, що дало змогу об'єднати їх в одну групу метафор-пейоративів.

До другої групи були віднесені **метафору-меліоративи**, в яких оцінна семантика змінюється на позитивну (з негативної або нейтральної), тобто об'єкт метафоризації набуває позитивної конотації. Розглянемо деякі з них.

Cancer is a prize

House: The way I figure it 1 in 10,000 of them should have another cancer. *Little girl won the lottery twice*. It happens [season 2, episode 2].

Випадок, коли в дівчини вдруге в житті виявлено рак, Хаус порівнює з виграшом у лотереї. Основою для цієї метафоризації є те, що обидві новини (діагноз і виграш) завжди є неочікуваними, а ефект сарказму досягається через їх полярні оцінки. Очевидно, що об'єкт номінації (cancer) отримує позитивну конотацію (prize), на основі чого метафору віднесено до цієї групи.

Наступний приклад побудований на тій самій когнітивній основі, що дає підстави говорити про когнітивну метафору **a disease is a prize**, яка має місце в мовленні Хауса:

Munchausen syndrome (disease) is a jackpot

House: It means you're not just sick in the head. The problem is, the rest of you appears well, so I've got to make you seem as sick as you're supposed to be by injecting you with a drug that simulates the symptoms that you actually have. All you need to know is you've hit the *Munchausen's jackpot*. I'm going to give you a *cocktail of insulin for seizure, and colchicine to kill your white blood count*. This will absolutely confirm my diagnosis of aplastic anemia [season 2, episode 9].

Ситуація, коли жінка дізнається, що в неї хвороба апластична анемія (кістковий мозок відмовляє, тіло більше не може виробляти кров), Хаус порівнює з великим виграшом – «зірвала куш». Тому можемо стверджувати, що обидві метафори **cancer is a prize** та **Munchausen syndrome is a jackpot** є меліоративами, а об'єкти номінації в них (відповідно cancer та Munchausen syndrome) набувають позитивної конотації.

Крім того, у цьому контексті маємо метафору **an injection is a cocktail**, де так само те, що метафоризується (укол), отримує позитивну оцінку, яка, як правило, асоціюється з коктейлем (відпочинок, вечірка, смачний напій).

Слід приділити увагу метафорам, в яких Хаус метафоризує бактерій як людей.

Bacteria are people

House: Hold my finger. [He cuts one of her bruises and smells it.] Grapey. You have a bacterium. It's on all of us, *but the bruises you gave yourself with the Cushing's made it a lovely home*. [It's CGI time!] *Bacteria moved in, parked their cars on the lawn, there goes the neighborhood*. And by neighborhood, I mean your internal organs. So, should we put her on the Augmentin, boss, or do you think she infected herself with grapes? I love the smell of pus in the morning. Smells like victory [season 2, episode 9].

Ця метафора є розгорнутою, оскільки розвивається в декількох реченнях. У словах Хауса і звучить пояснення метафори, яку він використовує, де bruises (синці) названі «lovely home» (прекрасним будинком), а internal organs (внутрішні органи) постають як neighborhood (сусіди). Основою для метафоризації є розуміння бактерій як людей, які ведуть звичайний для всіх живих істот спосіб життя, зокрема, як у цьому разі, паркують свої машини поруч із сусідніми подвір'ями.

В іншому прикладі реалізується схожа метафора **cysts as people**, яка розгортається в іншу – **human organism as a transport means for viruses**.

House: [walks towards Calvin] Those masses in your chest are not tumours. They're *parasitic cysts* from a bug called equinococosis. Touch a dead fox, *they jump aboard, they can hunker down for decades – growing, spawning, shopping, putting on plays* [season 2, episode 7].

Отже, в поданому контексті реалізуються одразу дві метафори. Пацієнт разом з батьком їздили відпочивати і підхопили вірус, який існує тільки в живому організмі. Для Хауса паразитарні кісти – це люди, оскільки вони живуть, ростуть, харчуються, а основою для розуміння людського організму як перевізника є те, що метафора еспліктується словом «aboard», що, як правило, використовується для позначення перебування на борту транспорту (корабля, літака). Як бачимо, Хаус полюбляє використовувати розгорнуті метафори, які нагадують міні-історії, розвиваючись протягом усього діалогу.

Таким чином, у групі метафор-меліоративів було об'єднано ті, в яких об'єкти метафоризації отримують позитивну або нейтральну оцінку порівняно з негативною конотацією вихідного об'єкта. Саме вони демонструють дещо легковажне ставлення Хауса до хвороби та смерті, що часто приписують лікарям, які кожного дня зіштовхуються з ними. Крім того, цинічна натура Хауса певною мірою посилює таке ставлення.

Висновки та перспективи. Аналіз метафор у мовленні Хауса дає змогу зробити висновок, що найчастіше ефект сарказму створюється ним за допомогою тих метафор, де змінюється оцінна семантика об'єкта, який метафоризується, тобто за рахунок метафор-пейоративів та метафор-меліоративів. Щодо семантичної подібності вживаних ним метафор, можемо стверджувати, що найпоширенішими є ті, в яких причини хвороби (бактерії, паразити, віруси) та самі хвороби постають як люди.

З огляду на популярність типажу доктора Хауса перспективним є дослідження засобів створення сарказму в мовленні подібних персонажів (різних варіацій Шерлока Холмса), зокрема через метафоричну енантіосемію.

Література:

1. Вовк В.Н. Языковая метафора в художественной речи. Природа вторичной номинации. Киев, 1986. 142 с.
2. Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс. Теория метафоры. Москва, 1990. С. 5–32.
3. Вольф Е.М. Варьирование в оценочных структурах. Семантическое и формальное варьирование. Москва, 1979. С. 273–293.
4. Садчикова И.В. Энантисемия как способ сосуществования противоположных оценочных компонентов в семантике слова. Известия Самарского научного центра Российской академии наук. 2009, 4 (5). Т. 11. С. 1306–1310.
5. Шерцль В.И. О словах съ противоположными значениями (или о так называемой энантисемии). Филологические записки. 1883. Вып. V–VI. С. 1–39.
6. Нечаев А.А. Источники и виды энантисемии. Молодой ученый. 2014. № 6. С. 638–641.
7. Bunčić D. Энантисемия внутриязыковая и межъязыковая как проблема коммуникации. "Słowa, słowa, słowa"... w komunikacji językowej II. Gdańsk, 2004. P. 207–212.

Киселёва Е. В. Комическая метафора в речи доктора Хауса: энантиосемический аспект

Аннотация. В статье приведён взгляд на комическую метафору как средство создания сарказма в речи доктора Хауса. Исследуется изменение оценочной семантики его метафор сквозь призму явления энантиосемии. Метафорическая энантиосемия рассматривается как приобретающая окказиональный, контекстуальный характер. Анализируются мелиоративные и пейоративные метафоры в речи персонажа.

Ключевые слова: комическая метафора, сарказм, энантиосемия, оценка, мелиоратив, пейоратив.

Kyselyova K. Comic metaphor in Dr. House's speech: enantiosemic aspect

Summary. The article views a comic metaphor as a means of creating sarcasm in Dr. House's speech. A change in evaluative semantics of his metaphors is studied in the light of enantiosemy. Metaphoric enantiosemy is treated as that of an occasional and contextual character. Meliorative and pejorative metaphors in the character's speech are analyzed.

Key words: comic metaphor, sarcasm, enantiosemy, evaluation, meliorative, pejorative.

*Косович О. В.,**доктор філологічних наук, доцент,
завідувач, професор кафедри романо-германської філології
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

ПРОСТОРОВЕ ВАРІЮВАННЯ ПОЛІНАЦІОНАЛЬНОЇ МОВИ ЯК КОНСТАНТА ДОСЛІДЖЕНЬ У РОМАНІСТИЦІ

Анотація. У статті висвітлюються питання просторового варіювання полінаціональної мови та її зумовленості соціолінгвістичними і лінгвокультурологічними чинниками. Підкреслюється, що просторове варіювання є іманентним для існування полінаціональної мови. Зазначається, що проблема диференціації статусу мови і діалекту, а також збереження міноритарних мов є константним напрямом досліджень у романістиці.

Ключові слова: варіативність, національний варіант, мова метрополії, Франкофонія, франкофонія, романські мови.

Осмилення національно-мовних ситуацій призводить до ідеї існування в світі деяких сукупностей специфічних територіальних варіантів, що володіють визначеним соціолінгвістичним статусом. Так, територіальні варіанти французької мови, що існують у світі, об'єднані поняттям франкофонії – лінгво-культурної і політичної спільноти, яка включає країни і народи, що використовують у тому чи іншому статусі французьку мову.

Французька мова на широкому просторі виявляє себе одночасно як єдиний комунікативний інструмент і як система соціально зумовлених варіантів, кожен з яких характеризується певною функціональною своєрідністю, а також структурними та нормативними особливостями.

Під час аналізу варіативності необхідно, з одного боку, розрізнити функціонування варіантів на синхронному зрізі, їх відносну дистрибуцію в зонах вживання та історичні засади виникнення і поширення варіантів, а з іншого – брати до уваги те, що конкурентна боротьба і подальше виживання того чи іншого варіанту мови, а також мови у цілому залежать не тільки від структурних тенденцій розвитку цієї мови, але також від низки екстралінгвістичних умов цього розвитку.

Метою статті є розгляд питання просторового варіювання полінаціональної мови та її зумовленості соціолінгвістичними і лінгвокультурологічними чинниками.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Натепер існує значна кількість досліджень, присвячених вивченню варіативності мови у просторі. Для романістики зацікавлення мовознавцями цим науковим напрямом кожного року зростає та набуває актуальності. Єдність і варіативність форм існування мов є постійним предметом наукового пошуку; інтегральність цієї проблематики зумовила найширший спектр досліджень і значне зацікавлення вчених до цієї теми.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Здатність мови метрополії до варіативної зумовлена територіальними і соціальними чинниками, а також її функціональні характеристики є невід'ємною частиною еволюції мови, яка досліджува-

лася філософами і мовознавцями впродовж тривалого часу. Ще Ф. де Соссюр відзначав соціальну зумовленість варіативності мов як головну причину виникнення нових парадигм мови. Дихотомія «духу рідної дзвіниці» (*l'esprit du clocher*) і «прагнення до зміни місць» (*l'esprit d'intercourse*), сформульована цим видатним ученим, відображає людське прагнення до об'єднання за принципом спільності мови і культури і водночас схильність людей до розвитку і розширення контактів з представниками інших спільнот.

Вивчення мови як інструменту комунікації з одного боку, і системи соціально зумовлених варіантів – з іншого, розглядалося в різні періоди часу такими ученими, як: Р. Аванесов, Т. Алісова, Р. Будагов, М. Бородіна, Л. Веденіна, В. Виноградов, Е. Вольф, В. Гак, Ю. Жлуктенко, Т. Загряжкіна, Н. Катагощина, В. Клоков, М. Косарик, Б. Ларін, О. Миронова, О. Чеснокова, О. Чердиченко, В. Ярцева та ін.

Зарубіжні дослідники, що належать до різних шкіл і напрямів також пов'язують просторове варіювання мови із соціолінгвістичними і лінгвокультурологічними чинниками. Мовознавці, що займалися і займаються активними науковими пошуками з цієї проблематики: Д. Алонсо, А. Бельо, Л. Бошан, Ш. Бушар, А. Вальдман, М. Венн, До. Верро, А.-Ж. Гангон, А. Доппань, Л. Драпо, Ж. Дюлонг, Ж. Дюран, Ж.-Л. Кальве, Дж. Калдвелл, А. Кеффелек, П. Кнешт, А. Мартіне, Л. Меней, Л. Мер'є, Ж. Море, М. Сеймур, А. Тібо, Дж. Уоррен, Л. Флорес та ін. Для вітчизняної лінгвістики роботи цих учених являють особливу цінність, оскільки вони містять результати безпосередніх спостережень за станом і функціонуванням мови в тих лінгвокультурних суспільствах, які обслуговує мова метрополії.

Романістика володіє найбільш широким спектром можливостей для дослідження цього багатомасштабного наукового напрямку. Відомо, що одним з основоположників вивчення функціональних і структурних характеристик національних варіантів полінаціональної мови є академік Г. Степанов. Сформульована цим видатним ученим-романістом концепція про рівноправство національних норм іспанської мови визначила подальший вектор розвитку вітчизняної науки. В іспаністиці академіком Н. Фірсовою були систематизовані принципи диференціації норм національних варіантів, створена універсальна типологія зовнішньої мовної варіативності. Результати праць науковця є основою для теоретичних передумов будь-якої дослідницької гіпотези, що існує в порівняльному мовознавстві. Академіком Н. Міхеєвою був покладений початок розроблення нового напрямку у вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці – міжваріантній діалектології, розроблена типологія територіального варіювання мексиканського національного варіанту іспанської мови. О. Чеснокова досліджувала мексиканський і колумбійський національні варіанти іспанської мови. Важливим на-

прямом у розвитку наукового знання стала сформульована дослідником концепція про можливість реконструкції та інтерпретації мовної картини світу на основі аналізу специфіки національних варіантів полінаціональної мови.

Універсальність принципів, викладених Г. Степановим, володіє великими пояснювальними можливостями, що послужило відправною тезою для дослідження варіативності багатьох інших романських мов. Вивчення національних варіантів французької мови за межами Франції ведеться зарубіжними та вітчизняними вченими в Канаді, Швейцарії, Бельгії, країнах Магриба і в Тропічній Африці.

Серед франкомовних регіонів Канади Квебек займає особливе місце, що пояснюється демографічними (у Квебеку проживає більше 8 мільйонів людей), політичними і соціально-економічними причинами. Квебекський варіант французької мови є предметом уваги багатьох мовознавців упродовж декількох десятків років. За словами філолога-романіста С. Реферовської, «мова франкоканадійців належить широкому ареалу Нової Романії, так само як іспанська, так само як португальська мови країн Південної і Центральної Америки. Мови, що розвиваються національними спільнотами, поступово відходять від мови-матері і стають на дорогу перетворення на нові, самостійні, хоча, як і раніше, родинні між собою мови» [4, с. 209].

Необхідно відзначити, що іманентний розвиток національних варіантів полінаціональної мови не означає перспективи структурних розривів з мовою метрополії. Ми дотримуємося тієї думки, що у квебекському варіанті французької мови існує тенденція до повернення та закріплення зв'язків з мовою первинного ареалу.

Лексичні розбіжності в загальнофранцузькій мові та її варіантах є предметом наукових пошуків бельгійських дослідників В. Баля і А. Доппая (валлонський діалектний варіант французької мови), серед дослідників у галузі гельветизмів у швейцарському національному варіанті великий інтерес являють роботи А. Тібо, П. Кнешта.

В історичній, соціальній і лінгвістичній перспективі не всі варіанти французької мови підтвердили здатність кваліфікуватися як його субстратні варіанти. Франкофонія в Долині Аості і в Люксембурзі є предметом суперечок серед учених, оскільки місцева говірка, що використовується в усному мовленні жителів країни, має малу схожість з літературною французькою мовою [3].

Використовуваний у нашій роботі термін *франкофонія* визначається як особлива єдність народів, що живуть у країнах, де французька мова вважається рідною і виконує важливі комунікативні функції. Відомо, що це поняття, вперше введене французьким географом О. Реклю в 1880 році, спочатку охоплювало лише територіальні параметри. З часом семантичний об'єм цього терміна розширився до геополітичних, лінгвістичних і лінгвокультурологічних складників. Нині семантика лексеми *la Francophonie*, написана з великої літери, охоплює, передусім, всі держави, країни або офіційні інстанції, що входять до Міжнародної Організації Франкофонії. За словами лінгвістів Л. Оукса і Дж. Уоррен, Франкофонію слід вважати глобальним лінгвістичним середовищем, що протиставляється англомовному світу (*La Francophonie is viewed as an alternative global linguistic network to the English-speaking world*) [7, p. 5]. Термін франкофонія, написання якого починається з маленької літери, розуміється як сукупність народів, які використовують французьку мову в повсякденному житті. Цікаво відзначити, що, на думку відомого вченого Ж. Бушара, «квебекський народ слід розглядати як франкофонію Північної Америки» (*la nation*

québécoise comme francophonie nord-américaine), при цьому Ж. Бушар відзначає, що необхідно звузити семантику цього поняття до словосполучення «мовне співтовариство», виключивши «етнічний коефіцієнт» [6, p. 64, 71].

Відродження етнічної самосвідомості, зумовлене процесом глобалізації наприкінці ХХ – початку ХХІ ст., призвело до того, що лінгвокультурне суспільство, яке використовує мову метрополії, активно включилося в боротьбу за підтримку, збереження і розвиток своїх регіональних форм мови. Все частіше виникає необхідність затвердження письмового стандарту, що закріплює усні форми мови, що передається з покоління в покоління. Більше того актуалізація питання про те, які фонетичні, лексичні і граматичні форми мови слід вважати нормою для національних варіантів, породжує дискусії про правомірність закріплення статусу мови для мовлення тих або інших мовних регіонів.

Великий вклад у вироблення загального стандарту для міноритарних романських мов внесла І. Челишева. У роботах цього вченого відбита проблема створення мовної норми (ретороманської, ладінської, сардинської), яка тісно переплітається з мовною ситуацією, що склалася в цих регіонах.

У нашому дослідженні ми також спираємося на геополітичну, соціальну і історико-філософську зумовленість збереження і функціонування французької мови в Квебеку.

Виходячи з вищесказаного, слід ще раз підкреслити, що просторове варіювання є іманентним для існування полінаціональної мови. За Р. Будаговим, «відмінності між мовами, що існують у межах однієї великої національної мови, не розривають єдності між ними; більше того функціональні розшарування полінаціональної мови лише підкреслюють її багатогранність і багатоаспектність» [1, с. 24]. Системність норм національних варіантів, визначення розбіжностей і схожості з мовою метрополії, проблема диференціації статусу мови і діалекту, а також збереження міноритарних мов є константним напрямом досліджень у романістиці.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у цьому науковому напрямі. Таким чином, постійний розвиток національних варіантів полінаціональної мови не означає подальших, ймовірних структурних розривів з мовою метрополії. Завжди існує тенденція до повернення та закріплення зв'язків з мовою первинного ареалу.

У подальшому планується детальний розгляд квебекської ідентичності як універсальної та етноспецифічної категорії у розрізі лінгвокультурології.

Література:

1. Будагов Р.А. Язык и речь в кругозоре человека. М.: Добросвет, 2000. 210 с.
2. Клоков В.Т. Современный взгляд на языковую политику Франции: Филология. URL: <http://www.bygeo.ru/strany/franciya/1220-sovremennyy-vzglyad-na-yazykovuyu-politiku-francii.html>.
3. Клоков В.Т. Французский язык в Северной Америке. Саратов: Изд-во Са-рат. ун-та, 2005. 400 с.
4. Реферовская Е.А. Французский язык в Канаде. М.: Книжный дом «Либроком», 2012. 216 с.
5. Соссюр, Ф. Курс общей лингвистики. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 1999. 426с.
6. Bouchard, G. Building the Quebec nation: manifesto for a national coalition. Vive Québec! New Thinking and new Approaches to the Quebec nation. Toronto: James Lorimer and Company, 2001. P. 27–38.
7. Oakes, L. & Warren, J. Language, Citizenship and Identity in Quebec. PALGRAVE Macmillan, 2007. 260 p.

Косович О. В. Пространственная вариативность полинационального языка как константа исследований в романистике

Аннотация. В статье освещаются вопросы пространственного варьирования полинационального языка и его обусловленности социолингвистическими и лингвокультурологическими факторами. Подчеркивается, что пространственная вариативность является имманентной для существования полинационального языка. Отмечается, что проблема дифференциации статуса языка и диалекта, а также сохранения миноритарных языков является важным направлением исследований в романистике.

Ключевые слова: вариативность, национальный вариант, язык метрополии, Франкофония, франкофония, романские языки.

Kosovych O. Spatial variability of polynational language as constant of scientific studies in romance philology

Summary. The article deals with the issues of spatial variation of polynational language and its conditionality by sociolinguistic, linguistic and cultural factors. It is emphasized that the spatial variability is inherent to the existence of polynational language. It is noted that the problem of differentiation of the status of language and dialect, as well as the preservation of minority languages is an important area of research in romance philology.

Key words: variability, national variation, language of the metropolis, Francophonie, francophonie, romance languages.

*Красівський О. М.,
асистент кафедри іноземних мов
для гуманітарних факультетів
Львівського національного університету
імені Івана Франка
Горностаї Л. М.,
асистент кафедри іноземних мов
для гуманітарних факультетів
Львівського національного університету
імені Івана Франка*

МАНІПУЛЯЦІЯ У ПОЛІТИЧНІЙ ПРОМОВІ: ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ

Анотація. У статті розглянуто мовні засоби, що використовуються для маніпуляції у політичному дискурсі. Теоретично-методологічний підхід до дослідження визначено як критичний дискурс-аналіз. Проаналізовано передвиборчі промови С. Пелін та визначено класи лінгвістичних одиниць, які застосовуються мовцем для досягнення позитивного чи негативного ефекту від своїх слів. Кожен із класів проілюстровано прикладами, що детально проаналізовані.

Ключові слова: політичний дискурс, маніпуляція, мовні засоби, конотація, дискурс-аналіз.

Політичний дискурс – це специфічна сфера соціокультурної діяльності: він є не лише інструментом передачі та збереження інформації, але й потужним засобом для створення нових понять, формування ідей та цілих теорій, що значною мірою визначають спосіб мислення реципієнтів. Вибір певних технік та механізмів презентування інформації, лінгвістичних засобів різних рівнів впливають на структуру мислення та процес сприйняття і структурування реальності. Прагматичний компонент комунікації відіграє важливу роль у політичних текстах, де лінгвістичні знаки розглядаються як знаки-інтерпретатори, тобто знаки, які приписують стилістичні означення одиницям та навіть цілим текстам. У соціально маркованих політичних текстах лінгвістичні знаки реалізують проекцію їх значення на вираження інформативного змісту та додаткових соціальних смислів.

Аналіз досліджень на цю тему. Як відзначає Т. ван Дейк, різні напрями дослідження медіа у 70-х заклали підґрунтя дискурсного аналітичного підходу до політичного дискурсу. Дискурс більше не розглядається як зв'язуюча змінна між політиками та журналістами з одного боку та громадськістю з іншого, а вивчається як центральний культурний та соціальний продукт, у якому та через який виражаються та передаються смисли та ідеології [1, с. 25].

Маніпуляцію у політичному дискурсі можна визначити як один із аспектів громадських відносин, у якому автор створює образ чи аргумент, що сприяє реалізації його інтересів. Така тактика може включати використання логічних неспівпадінь, пропагандистських технік, часто передбачає приховування інформації чи точок зору шляхом відвернення уваги, перебільшення/применшення значущості інформації та інших маніпуляцій із значеннями та смислами [2, с. 18]. Політичний дискурс стає все важче аналізувати, оскільки він

дедалі складніший та суперечливіший. Складність та багатозначність дискурсу прямо пов'язана зі складністю структури суспільства та культури.

За Дж. Коеном, дослідження політичного дискурсу та семіотики реклами, радіо- та телебачення, як і Інтернету, слід проводити паралельно, залучаючи досягнення однієї дисципліни до вивчення іншої [3]. Структурна лінгвістика, вивчаючи граматику наративу, створила нове, ширше підґрунтя для дискурс-студій. Фактично такими дослідженнями займалися ще В. Пропп, Е. Соро, Р. Барт – у ХХ ст., але остаточно цю теорію розвинув А. Греймас [4, с. 8]. Вагомий внесок також зробив Т. ван Дейк [5].

За спостереженням Т. ван Дейка, мас-медіа, демократія та масова культура настільки міцно взаємопов'язані, що дослідження політичного дискурсу неможливе, якщо не брати до уваги роль ідеологій у кодуванні та декодуванні повідомлень. Дж. Фіске досліджував масову комунікацію з точки зору лінгвістики та семіотики [4, с. 9]. З аналогічного підходу Дж. Гарті досліджував мову телебачення. Ці та інші дослідження, зокрема Р. Водак, створили базу для нового типу аналізу мови – критичного дискурс-аналізу. Р. Водак дає цьому підходу таке визначення: це «міждисциплінарний підхід до вивчення мови з критичної точки зору», зосереджений на «мовній поведінці у природних соціальних значущих мовленнєвих ситуаціях» [6, с. 11].

Б. Деллінджер вважає, що наголос і на структурі, і на соціальному контексті політичних текстів може забезпечити рішення, котре дає можливість досліднику «денатуралізувати» ідеологічні повідомлення й ізольовану промову та, використовуючи нові дослідження та критичний дискурс-аналіз, проникнути в саму суть маніпулятивного використання повідомлень [7, с. 33].

Лінгвістичні засоби, що використовуються для маніпулювання свідомістю реципієнтів, як мінімум певною мірою є суб'єктивними, тобто залежать від особистості мовця-маніпулятора. Відтак аналіз промов лише одного політика створить підґрунтя-схему аналізу для подальших досліджень, однак для ширших висновків щодо груп лінгвістичних засобів, що використовуються як засіб маніпуляції, потрібно проводити детальніші порівняльні та зіставні дослідження.

Метою цієї статті є спроба виділити техніки використання мови – мовних засобів різних рівнів – для маніпуляції свідомістю виборців. У цій статті подано результат дослідження передвиборчих промов С. Пелін – кандидата на пост віце-президента США. Об'єктом для дослідження стали 15 політичних

промов, виголошених політиком під час турне країною. Матеріалом для дослідження стали лінгвістичні засоби, використані для маніпуляції, вибрані методом суцільної вибірки.

Основний матеріал. Аналіз дає змогу виділити такі групи технік, що ґрунтуються на мовних засобах різних рівнів: використання лексичних одиниць, що відносяться до лексико-семантичної групи «Тероризм», використання позитивно та негативно конотованих лексичних одиниць, гіперболи, метафори, антитези, анафори, а також використання прикметників та прислівників у найвищому ступені порівняння. Проілюструємо кожен із них прикладами.

Дуже часто використовуються лексичні одиниці, що належить до лексико-семантичної групи «Тероризм»: у сучасному політичному дискурсі лексичні одиниці “terrorists”, “terrorism”, “terror” пройшли процес «демонізації». Аналіз семантичної структури лексичної одиниці “terrorism” у сучасних словниках англійської мови дає змогу сформулювати таке визначення: *an unlawful violent action or a series of actions (or threat of action or series of actions) with the political* (релігійні та ідеологічні цілі можна розглядати як політичні, адже можуть мати стратегічні функції, характерні для політичної мотивації), *aimed at innocent citizens* [8].

Відтак семантична структура лексичної одиниці “terrorism” виглядає таким чином:

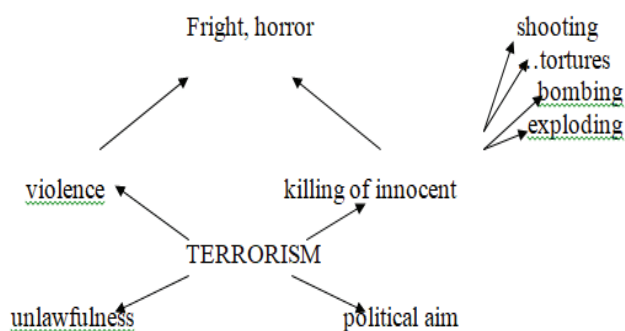

Схема 1. Семантична структура лексичної одиниці “terrorism”

Лексичні одиниці, сформовані від кореня “terror” використовуються у певних контекстах так часто, що одна чи кілька сем із наведеної вище схеми актуалізуються щоразу під час їх використання. Окрім того, можливості сучасних технологій дали змогу мас-медіа створити аудіо- та відео-образи, які теж спрацьовують у разі вживання лексеми та її похідних (“terrorist”, “terrorism”). Таким чином, будь-хто чи будь-що, про кого йдеться в контексті зі згаданими лексичними одиницями, потрапляє у сферу впливу асоціацій, які вони викликають. У наступному прикладі Б. Обаму критикують за план скоротити витрати на видобуток власної нафти в Іраку: *To confront the threat that Iran might seek to cut off nearly a fifth of world energy supplies...or that terrorists might strike again at the Abqaiq facility in Saudi Arabia...we Americans need to produce more of our own oil and gas* [9]. І попри те, що видобуток нафти непрямо пов’язаний із війною в Іраку, згадування загрози терористичного акту, вжите разом із низкою інших аргументів (більш доцільних), підвищує переконливість усього висловлювання. Такий вплив одиниць цієї групи пояснюється тим, що вони викликають відчуття страху – а це одне із найважливіших почуттів людини, безпосередньо пов’язане із інстинктом самозбереження.

Гіпербола – один із найчастіше використовуваних стилістичних засобів ще з давніх часів і дотепер, що свідчить про її ефективність. У наступному прикладі С. Пелін використовує гіперболу та апелює до патріотизму американців, стверджуючи, що їхня країна – наймогутніша у світі: *To the most powerful office on earth, he would bring the compassion that comes from having once been powerless...the wisdom that comes even to the captives, by the grace of God... the special confidence of those who have seen evil, and seen how evil is overcome* [9].

Особливості метафори дають змогу використовувати її як універсальний засіб для маніпуляції. Так, використовуючи метафоричне найменування “game” для позначення політичної поведінки свого опонента, С. Пелін викликає негативне ставлення до нього: *Politics isn’t just a game of clashing parties and competing interests* [9]. Називаючи поведінку Обами грою, Пелін створює образ безвідповідального політика, який нехтує інтересами виборців заради власного задоволення: іменник “game” (*an activity providing entertainment or amusement; a pastime* [8]) викликає стійкі асоціації із дитячістю та несерйозністю.

Часто політики вдаються до створення складної метафори, що містить кілька образів: “cloud of rhetoric has passed”, “roar of the crowd fades away”, “the stadium lights go out”, “Styrofoam Greek columns are hauled back” використовуються для того, щоб представити поведінку Б. Обами як популізм, який він використовує, аби приховати відсутність реального плану управління країною: *But when the cloud of rhetoric has passed...when the roar of the crowd fades away...when the stadium lights go out, and those Styrofoam Greek columns are hauled back to some studio lot – what exactly is our opponent’s plan?* [9]

Антитеза, як правило, створюється на основі двох антонімів, але не обмежується ними. Так, антонімія – це семантичний, радше ніж лексичний зв’язок, тому може включати слова різних частин мови, що являють протилежні сутності. Цей засіб використовується для опису уявних теперішніх чи майбутніх ситуацій, у яких Б. Обама описується як кандидат, що не зможе задовільнити жодну з потреб американців: *America needs more energy...our opponent is against producing it; Obama’s plan to stop drilling is invoked as one against producing energy which America needs, though it is stated by Washington analysts that drilling cannot be a sufficient, or even significant source of energy. Victory in Iraq is finally in sight...he wants to forfeit* [9].

У цьому прикладі С. Пелін явно перебільшує близькість та ймовірність перемоги в Іраку – продовження війни, на відміну від Обами, було одним із основоположних пунктів передвиборчої програми Маккейна. У наведеному прикладі нагромадження негативного смислу досягається не лише завдяки використанню антитези, а ще й вживанню її в паралельних конструкціях. Окрім того, лексичне наповнення цих конструкцій відіграє певну роль: для опису того, чого не хоче зробити Обама, використовуються лексичні одиниці із негативним значенням “against”, “stop”, “forfeit”.

У наступному прикладі описуються можливі негативні ситуації та подається образ Обами, що явно сприяє їх подальшому розвитку – і, відповідно, занепаду країни: *Terrorists states are seeking nuclear weapons without delay...he wants to meet them without preconditions; Government is too big...he wants to grow it; Congress spends too much...he promises more; Taxes are too high...he wants to raise them* [9]. Як і у попередньому прикладі, ефект такого вживання підсилюється паралелізмом кількох антитез та відповідним накопиченням негативних смислів у результаті.

Анафора – повторення синтаксичних конструкцій з однако-вим початковим елементом – теж часто вживаний засіб. У наступних прикладах мовець-маніпулятор вживає анафоричну кон-струкцію для наголосу на відмінності між тим, що її конкурент каже виборцям та тим, що, на її думку, він робить чи збирається зробити: *He calls it taking more from you and then doling out those dollars according to his priorities. He calls that spreading the wealth* [9]. Заповнюючи паралельну конструкцію словами, вибраними з різних промов Обама (вирваними з контексту), С. Пелін створює образ брехливого політика, що розкидається безпідставними обіцянками. Це досягається, зокрема, протиставленням словосполучень “taking more from you” – “spreading the wealth”.

В іншому прикладі, використовуючи лексичні одиниці із позитивними конотаціями у синтаксичних конструкціях, що починаються із “We believe...”, С. Пелін апелює до виборців, обіцяючи їм ідеальну державу зі щасливим майбутнім: *We believe that the best of America is not all gathered in Washington, D.C. We believe that it is here, it is in the kindness and the goodness and the courage of everyday, hard-working Americans-those of you who run our factories and grow our food and teach our children and fight our wars, this is where the goodness of America is* [9]. Лексичні одиниці із позитивними конотаціями “kindness”, “goodness”, “courage”, вжиті в одному контексті, створюють ідеальний образ “everyday, hard-working Americans”, які “who run our factories and grow our food and teach our children and fight our wars”.

Використання найвищого ступеня порівняння є засобом більш індивідуальним, ніж вищезгадані засоби, радше, він характерний власне для С. Пелін. Прикметники та прислівники, які використовує мовець, можна поділити на дві підгрупи: із позитивними та негативними значеннями. Логічно, що лексичні одиниці першої групи використовуються для опису С. Пелін та Маккейна, другої – їх опонентів або певних ситуацій, які команда Маккейн–Пелін хоче змінити (часто представляючи їх як результат діяльності Обама).

Наведені нижче приклади ілюструють обидва варіанти: *I know that it will demand the best that I have to give, and I promise nothing less; Some of life's greatest opportunities come unexpectedly and this is certainly the case today* [9]. У першому прикладі найвищий ступінь порівняння “the best” описує властивості Пелін, які вона збирається присвятити службі американському народу. У другому прикладі прикметник “greatest”, вжитий для опису іменника “opportunity”, характеризує можливість обрання Маккейна на пост президента та імплікує, що це найкращий варіант для виборців.

Наступний приклад ілюструє негативний опис певних ситуацій для протиставлення із позитивними властивостями мовця-маніпулятора: *And my running mate is a man who has shown those qualities in the darkest of places and in the service of his country; And did you know the U.S. business tax is the second highest in the entire world?* [9] У цьому прикладі згадується час, коли Маккейн був в'язнем – це одна із найважливіших і найчастіше згадуваних тем у промовах Пелін (політик представляє цей епізод із біографії Маккейна як страждання за свою державу).

У ще одному прикладі обговорюється система оподаткування США (і згадується Обама, який збирається підвищити податки та ввести нові). Тут використання найвищого ступеня порівняння комбінується із маніпулятивним вживанням цифрових даних, коли С. Пелін описує податкову політику Б. Обама: *He voted 94 times for higher taxes, even on hard-working middle-class individuals making just \$42,000 a year. He wanted to take*

more from them. Ninety-four opportunities that he had to be on our side and instead he choose the side of bigger government taking more from you, and now he's committed to almost a trillion dollars more in new spending, though he won't tell you where the dollars will come from to pay for those proposals [9]. Цифри, використані в одному висловлюванні, не просто неправильно інтерпретують реальну політику опонента Пелін, а створюють образ жадібного, продажного політика, що працює на інтереси великого бізнесу і всіляко ущемляє права пересічних американців.

Підбір лексики із позитивними чи негативними конотаціями – техніка, що використовується багатьма політиками. Загалом, як і з попереднім випадком, можна виділити два підкласи: коли лексичні одиниці мають позитивну та негативну конотації. Ці два підкласи співвідносяться із фреймом МИ – ВОНИ (МИ – команда Маккейн–Пелін, ВОНИ – Б. Обама та його команда).

Наступні лексичні одиниці використовуються для опису самого Маккейна: “determination”, “resolve”, “sheer guts”, “upright and honorable man”. Такий вибір лексики комбінується із дискурсивним маніпулятивним механізмом апеляції до життєво важливих тем та цінностей (“the kind of a fellow you will find on war memorials”) та актуалізацією теми війни (формулювання – Маккейн був “among those who came home”): *They overlooked the caliber of the man himself-the determination, resolve, and sheer guts of Senator John McCain; It's the journey of an upright and honorable man – the kind of fellow whose name you will find on war memorials in small towns across this country, only he was among those who came home* [9].

Інша група лексики із позитивними конотаціями використовується для опису політичних поглядів Маккейна на завдання президента, щоб показати, що його президентство буде дуже вигідним для американців: “honesty”, “sincerity”, “dignity”, “integrity”, “good will”, “clear conviction”, “servant's heart”, “resolve”, “toughness”, “strength of heart”: *We grow good people in our small towns, with honesty, sincerity, and dignity; But we expected to govern with integrity, good will, clear conviction, and... a servant's heart; And this is a moment that requires resolve and toughness and strength of heart in the American president* [9]. Такі описи подобається виборцям, адже називають людські риси, що завжди високо цінувались; деякі називають основні цінності демократії, якою американці так пишуться.

Негативна лексика використовується для створення негативного образу опонента Пелін – Б. Обама. У наступному прикладі критика політичних поглядів Обама ґрунтується на використанні лексичних одиниць “ideological commitment to higher taxes”, “to be changing plans almost every day”, “flip-flopping around”, “be on the side of bigger government”, “problem”: *Senator Obama has an ideological commitment to higher taxes and though, granted he's changing his tax plan pronouncements almost every day now, flip-flopping around on the details now, but his commitment to higher taxes, though, never changes and you just have to be able to look at his record to be able to prove this; Barack Obama has always been on the side of bigger government and raising taxes; Our opponent's plan is just for more big government and government too often is the problem, it's not the solution* [9].

Постійно повторюються дві ідеї: що Обама хоче підняти податки, що він на боці великого бізнесу та номенклатури. Окрім того, використання ідіоматичного виразу “flip-flopping around” (to move back and forth between two conditions or

circumstances, sometimes repeatedly [8]) описує Обаму як непослідовного та ненадійного політика, що не має жодного плану правління країною.

Окремою групою варто виділити лексику, що означає унікальність. Лексичні одиниці, що належать до цієї групи, використовуються для опису команди Маккейн–Пелін. Так, вживання лексичної одиниці “only” у комбінації з іншими техніками описує Маккейна як єдиного політика, що працює заради інтересів пересічних американців, що має властивості та досвід, необхідні американському президенту: *There is only one man in this election who has ever really fought for you... in places where winning means survival and defeat means death... and that man is John McCain; Only John McCain has the wisdom, and he has the experience to get our economy back on the right track, because he has a pro-growth, pro-private sector plan to put our government back on your side* [9]. Використовуючи цю техніку, Пелін переконує американців, що Маккейн – єдино правильний вибір.

Висновки. Політичний дискурс – явище багатогранне та багатогарне. Використання різноманітних мовних засобів створює широке підґрунтя для маніпуляції свідомістю реципієнтів (виборців). Маніпулювання смислами впливає на процес мислення, і, відповідно, сприйняття та структурування реальності. Аналіз дає змогу виділити такі групи лінгвістичних засобів, які С. Пелін використовує у своїх промовах: підбір позитивно та негативно конотованої лексики, зокрема використання лексики, що належить до лексико-семантичної групи «Тероризм» та лексики, що позначає унікальність, використання гіперболи, метафори, антитези, анафори, найвищого ступеня порівняння. За допомогою цих засобів, а також дискурсних маніпулятивних технік С. Пелін створює образ ідеального кандидата в президенти – Дж. Маккейна та всляко очорнює свого опонента. Як уже зазначалося, аналіз промов лише одного політика створює базу для проведення ширших та глибших досліджень, що включатимуть як аналіз промов інших мовців, так і аналіз текстів інших політичних жанрів.

Література:

1. Discourse and communication: new approaches to the analysis of mass media discourse and communication. Ed. by van Dijk T., Walter de Gruyter, 1985. 367p.
2. Кара-Мурза С. Манипуляция сознанием. М.: «Алгоритм», 2000. 420 с.

3. Cohen, J. “Propaganda from the Middle of the Road: The Centrist Ideology of the News Media”. URL: <http://www.fair.org/extra/best-of-extra/centrist-ideology.html> (Referral date 5.05.2018)
4. Кубрякова Е.С. О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике. Дискурс, речь, речевая деятельность: функциональные и структурные аспекты: Сб. обзоров / РАН ИНИОН Центр гуманитарных научно-информационных исследований, Отд. языкознания / отв. ред. Ромашко С.А. и др. М., 2000. С. 7–25.
5. Dijk T. van Macrostructures. An interdisciplinary study of global structures in discourse, interaction, and cognition. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1980. 228 p.
6. Wodak R., Meyer M. Methods of Critical Discourse Analysis. SAGE Publications, 2001. 200p.
7. Потятинник Б. Медіа: ключі до розуміння. Львів: ПАІС, 2004. 312 с.
8. The Free Dictionary. URL: www.freeditonary.com (Referral date 5.05.2018).
9. Election Speeches. URL: <http://cstl-cla.semo.edu/rdrenka/ui320-75/elections.asp> (Referral date 5.05.2018)

Красивский О. М., Горностай Л. М. Манипуляция в политической речи: лингвистические средства

Аннотация. В статье рассмотрены языковые средства, используемые для манипуляции в политическом дискурсе. Теоретически-методологический подход к исследованию определен как критический дискурс-анализ. Проанализированы предвыборные речи С. Пелин и определены классы лингвистических единиц, которые используются для достижения позитивного либо негативного эффекта от своих слов. Каждый из классов проиллюстрирован детально проанализированными примерами.

Ключевые слова: политический дискурс, манипуляция, языковые средства, коннотация, дискурс-анализ.

Krasivskiy O., Gornostay L. Manipulation in political discourse: linguistic means

Summary. The article analyses linguistic means used for manipulation in political discourse. Theoretical and methodological approach has been defined as critical discourse analysis. Election speeches by S. Plain have been analyzed and classes of linguistic units determined which are used for achieving positive or negative effect from the speaker's words. Each class is illustrated with examples, which are thoroughly analyzed.

Key words: political discourse, manipulation, linguistic means, connotation, discourse analysis.

*Куц Е. О.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та практики перекладу
Запорізького національного технічного університету*

ФАСЦИНАТИВНА МОВНА ОСОБИСТІТЬ СТИВА ДЖОБСА

Анотація. Статтю присвячено дослідженню фасциновативної мовної особистості Стива Джобса. У статті надаються визначення поняттям «мовна особистість», «фасциновативна мовна особистість», виявляються комунікативні риси та характеристики фасциновативної мовної особистості Стива Джобса, з'ясовуються принципи фасциновативної комунікації. Особлива увага приділяється визначенню та аналізу одиниць фасциновативного впливу, які найчастіше використовувалися Стивом Джобсом у дискурсі бізнес-презентацій продукції сфери ІТ-технологій.

Ключові слова: дискурс, комунікація, комунікативні риси та характеристики, бізнес-презентація, фасциновативна мовна особистість.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Підвищення інтересу до проблем дослідження різних типів англійської комунікації зумовлено, насамперед, роллю та важливістю самої англійської мови в сучасному світовому співтоваристві, великою кількістю її носіїв і користувачів. Увагу науковців дедалі привертають питання ефективності англійської комунікації, що визначаються комунікативними здібностями самих мовців, їх умінням завоювати прихильність співбесідників, створювати позитивне враження та здійснювати вплив на них [4; 7; 8; 9; 10]. Особливу роль у цьому відіграє фасциновативна мовна особистість.

Незважаючи на велику кількість наукових розвідок, присвячених дослідженню питання мовної особистості, ще й дотепер недостатньо вивченим є її фасциновативний тип, що й визначає мету цієї статті. Її завдання полягають у: визначенні понять «мовна особистість», «фасциновативна мовна особистість»; встановленні комунікативних рис і характеристик фасциновативної мовної особистості Стива Джобса; з'ясуванні мовних засобів, які найчастіше використовувалися ним у дискурсі бізнес-презентацій продукції компанії Apple, встановленні постулатів і принципів фасциновативної комунікації.

Термін «мовна особистість» було введено у науковий обіг В.В. Виноградовим у 30-х рр. ХХ століття у книзі «Про мову художньої прози» [1], в якій лінгвіст визначив і дослідив характеристики двох типів мовної особистості: автора і персонажа. Зауважимо, що і дотепер вказане поняття не отримало точного визначення у лінгвістиці, що пов'язано з його складністю, емпією та глибоким змістом. Так, наприклад, І.Т. Вепрева вважає, що поняття мовної особистості корелює з поняттями «мовець», «суб'єкт мовного спілкування» [2, с. 52]. Вважається, що у мовній особистості виявляється суспільно значуща сукупність фізичних і духовних властивостей людини.

На нашу думку, найбільш повно поняття мовної особистості було охарактеризовано російським лінгвістом Ю.Н. Карауловим [5]. Отже, під мовною особистістю науковець розуміє «сукупність здібностей і характеристик людини, що зумовлюють особливості творення нею мовленнєвих творів (текстів),

які розрізняються ступенем структурно-мовної складності, глибиною і точністю відображення дійсності, цільовою спрямованістю» [5, с. 38]. Під мовною особистістю розуміють також носія мови, якого характеризують на основі аналізу написаних ним текстів з точки зору застосування в них арсеналу мовних засобів [2, с. 78].

Мовна особистість є носієм мовної свідомості. Мовна свідомість особистості реалізується в її мовленнєвій поведінці, яка визначається комунікативною ситуацією, мовним і культурним статусом, соціальною приналежністю, світоглядними позиціями мовця. Характеристика мовної особистості здійснюється з огляду на її мовленнєву поведінку.

Під фасциновативною мовною особистістю розуміють сукупність таких її позитивних комунікативних рис, що виявляються в експресивній комунікативній поведінці та формують комунікативну індивідуальність цієї мовної особистості, даючи їй змогу не тільки встановлювати та підтримувати комунікативний контакт, але й викликати симпатію та довіру, впливати та переконувати [7, с. 63].

Характерною рисою фасциновативної мовної особистості є її експресивна комунікативна поведінка, що передбачає вияв її почуттів і настроїв і має такі характеристики: 1) акцентність та інтенсифікація; 2) персуазивність (здатність бути переконливим і здійснювати вплив на адресата); 3) емоційність; 4) спроможність керувати враженням від спілкування [9, с. 32].

Відомого американського бізнесмена та спеціаліста сфери ІТ-технологій Стива Джобса вважають одним із найбільш вдалих ораторів-бізнесменів, промови якого завжди заворожували аудиторію. Діяльність Джобса була безумовним внеском в історію розвитку індустрії Кремнієвої долини, а його продукція завжди визначалась витонченим дизайном і розумінням ключової ролі естетики в суспільній свідомості. ІТ-продукція Стива Джобса, що одночасно була функціональною й елегантною, поширилася у всьому світі, а сам Стив став культовою фігурою у всьому світі [3, с. 8].

Джобс був блискучим оратором і вивів презентації інноваційних продуктів на новий рівень, перетворивши їх на шоу, що захоплювали. Необхідно відзначити, що Стив Джобс завжди ретельно готувався до своїх бізнес-презентацій, ретельно працюючи з кожною деталлю, включаючи підготовку описових підзаголовків, створення слайдів, демороликів і навіть перевірку освітлення на сцені. Він завжди робив те, що рекомендували йому кращі дизайнери бізнес-презентацій: починав з паперового аркуша. «Є щось особливе у використанні ручки і паперу у накиданні сирих ідей в «аналоговому світі» на ранніх стадіях підготовки. Це зазвичай дає змогу домогтися більшої ясності й отримати кращі результати, коли ми приступаємо до «цифрового» викладу наших ідей» [3, с. 9].

Комунікативним наміром промов Стива Джобса було не тільки встановлення контакту з аудиторією, привертання уваги слухачів до продукції компанії Apple. Завдяки його промовам

Стіва Джобса сприймали як впевнену в своїх силах та успішну людину, що була взірцем для наслідування молодих поколінь. До засобів фасцинативного впливу, які використовував Стів Джобс у своїх промовах, відносимо різнорівневі:

а) контакто-встановлювальні одиниці (за допомогою яких відбувалося звертання до адресата, а призначенням їх використання було встановлення і підтримання контакту з аудиторією);

б) атрактивні одиниці (мовні засоби привертання уваги адресата до товару, послуги, проекту, представлених у промові);

в) перформативні одиниці (мовні засоби, що використовувалися з метою здійснення впливу та спонукання до дії).

Окремою групою фасцинативних засобів бізнес-пробов Стіва Джобса були одиниці на позначення характеристик продукції, виробленої його компанією, оскільки їх використання допомагало йому не тільки привернути увагу та «захопити нею аудиторію», але охарактеризувати її у такий спосіб, щоб здійснити вплив і мотивувати адресата до її придбання.

Отже, реалізація комунікативної інтенції здійснення фасцинативного впливу відбувалася із використанням арсеналу різнорівневих мовних засобів, що отримували в промовах Стіва Джобса додаткове прагматичне навантаження. Наведемо уривки із промов Стіва Джобса та визначимо в них засоби фасцинації його мовлення:

But maybe the coolest thing is that ... you know FireWire ... the FireWire cable carries all the data from the Mac to iPod? The FireWire also has power on it. And so, when you plug into your Mac, it will actually charge the iPod over that single FireWire cable. So you don't have another charging cable to worry about. It charges over FireWire every time you plug into your Mac [12].

Мовними одиницями, за допомогою яких Стів Джобс встановлює та підтримує контакт із аудиторією, до якої апелює, є речення з особовим займенником *you*: *you know FireWire; when you plug in to your Mac, so you don't have another charging cable to worry about; every time you plug into your Mac*. Неабияку роль у підтримці контакту у наведеному фрагменті дискурсу виконує питальне речення *and you know ... the FireWire cable carries all the data from the Mac to iPod?* Хоча функцію привертання уваги до запропонованого до продажу *iPod* виконують одиниці, за допомогою яких надаються його характеристики, ключовою атрактивною одиницею у наведеному фрагменті промови Стіва Джобса є словосполучення з прикметником найвищого ступеня *the coolest thing*, використане для надання характеристики приладу для зарядження портативного медіапрогравача *iPod*.

Комунікативним наміром дискурсу бізнес-презентацій Стіва Джобса було не тільки встановлення контакту з аудиторією, привертання уваги слухачів до продукції сфери ІТ-технологій, але й мотивація та заклик до її придбання. Подібний заклик здійснювався Стівом Джобсом непрямо, зокрема:

A CD player costs about \$75, holds 10-15 songs on a CD, that's about \$5 a song. You go buy a Flash Player, you pay about double that – about \$150, holds the same 10-15 songs, or about \$10 a song. You can go buy an MP3 CD player, and an MP3 CD, which you can burn on your computer, costs about \$150, but holds 150 songs. So you get down to \$1 a song. Or, you can go buy a hard drive jukebox player for about \$300, it holds about 1,000 songs, and costs about 30 cents a song...

What is iPod? iPod is an MP3 music player, has CD quality music, and it plays all of the popular open formats of digital music: MP3, MP3 Variable Bit Rate, WAV, and AIFF. But the biggest thing about iPod is it holds 1000 songs [13].

Надаючи характеристики різноманітним пристроям програвання музики, Стів Джобс підкреслює, що основним їх недоліком порівняно з *iPod* є неможливість вмішувати велику кількість пісень та, як наслідок, висока ціна за прослуховування кожної пісні (*A CD player costs about \$75, holds 10–15 songs on a CD, that's about \$5 a song; You go buy a Flash Player, you pay about double that – about \$150, holds the same 10–15 songs, or about \$10 a song...*). *iPod*, що є продуктом компанії Apple, характеризується Стівом Джобсом як найкращий пристрій для прослуховування музики (*it plays all of the popular open formats of digital music; the biggest thing about iPod is it holds 1000 songs*). Отже, мотивування та заклик придбати медіапрогравач *iPod* здійснюється Стівом Джобсом непрямо, а шляхом порівняння та протиставлення характеристик різних типів програвачів на користь того, що фактично рекламується ним.

Нині науковців все більше цікавлять питання фасцинативних особливостей текстів різних стилів і жанрів, фасцинативних аспектів спілкування у різних комунікативних сферах, фасцинативної мовної особистості [2; 6; 7; 8; 9; 10; 11]. Бути фасцинативним співрозмовником, фасцинативною мовною особистістю означає створювати позитивне враження, викликати захоплення, інтерес, здійснювати вплив на адресата.

Будь-яка фасцинативна комунікація підпорядковується специфічним законам. Концепція привертання уваги у фасцинативній комунікації передбачає створення певного враження для того, щоб сподобатися іншому, завоювати його, підкорити, звабити, зачарувати, прихилити до себе, заморозити. Основною фасцинативною спілкування є прагнення сподобатися, привернути увагу співрозмовника, апелювати до нього. Ключовим принципом фасцинативної взаємодії є «make others fall in love with you» [10, с. 34]. Визначений принцип виявляється в чотирьох постулатах фасцинативної комунікації: а) постулат зацікавленості з прихильністю до співрозмовника (суб'єкт перебуває в центрі уваги); б) постулат уважного та доброзичливого ставлення (слід уникати заподіювати адресатові найменшу шкоду, дотримуватися принципу ввічливості під час спілкування); в) постулат поваги й довіри; г) постулат привабливості [11, с. 34].

Успіх фасцинативного впливу залежить безпосередньо від умінь комунікантів управляти своєю мовленнєвою поведінкою і впливати на поведінку співрозмовника. Фасцинативне спілкування передбачає дотримання принципу взаємодії, який дістав назву «трех Д»: діалогу, доброзичливості, довіри [9, с. 13]. Створення комунікативного комфорту є дієвим засобом оптимізації процесу фасцинативної комунікації, тісно пов'язаним із такими її сторонами, як завоювання прихильності, вміння подобатися, збереження «обличчя». У разі комфортного психологічного самопочуття комунікантів у процесі міжособистісної взаємодії між ними досягається консенсус у питанні, що підлягає обговоренню, вони зорієнтовані одне на одного, відбувається встановлення невліткого зв'язку між ними, а обмін вербальною інформацією поступово переходить у їх комунікативний союз.

Висновки. Отже, фасцинативне спілкування передбачає налаштованість мовців на дотримання засад рівноправності. Фасцинативний вплив, спрямований на встановлення контакту з адресатом, пов'язаний зі створенням позитивного образу мовця, викликання зацікавлення до предмета спілкування та позитивного сприйняття інформації, що передається. Фасцинативний вплив супроводжується позитивними емоціями. Емоційне забарвлення суттєво впливає на зміст інформації, призводить

адресата до її особистісного сприйняття, глибокого розуміння змісту сказаного і викликає зміну поведінки, характеру спілкування, діяльності та відносин. Основна роль у здійсненні подібного впливу належить фасцинативній мовній особистості, що виявляється у тих рисах і особливостях її комунікативної поведінки та індивідуальності, які дають їй змогу встановлювати та підтримувати комунікативний контакт, викликати симпатію та довіру до себе та інформації, що передається нею, впливати та переконувати адресата. Стів Джобс є фасцинативною мовною особистістю, презентації якого завжди приваблювали та зацікавлювали аудиторію. Дискурс бізнес-презентацій Стіва Джобса був спрямований не тільки на встановлення контакту з аудиторією, але й на привертання її уваги до продукції компанії Apple, мотивування та заклик до її придбання. Засобами актуалізації фасцинативного впливу у дискурсі бізнес-презентацій Стіва Джобса є контактовстановлювальні, атрактивні, перформативні одиниці, а також одиниці на позначення характеристик продукції, виробленої його компанією.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у порівняльному аналізі комунікативних рис і особливостей фасцинативної мовної особистості у різних лінгвокультурах, вивченні інших типів мовної особистості та їх комунікативних характеристик.

Література:

1. Виноградов В.В. О языке художественной прозы. М.: Наука, 1976. 361 с.
2. Вепрева И.Т. Языковая рефлексия в постсоветскую эпоху. М.: Наука, 2005, 220 с.
3. Галло К. Правила Джобса. Универсальные принципы успеха от лидера Apple / пер. с англ. Лины Пильберт. М.: Изд-во «Манн, Иванов и Фербер», 2011. 240 с.
4. Гнезділова Я.В. Емоційність та емотивність сучасного англomовного дискурсу: структурні, семантичні і прагматичні аспекти: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Київський нац. лінгвістичний ун-т. Київ, 2007. 28 с.
5. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. М.: Наша культура и наука, 2002. 380 с.
6. Козяревич Л.В. Особливості фасцинативної комунікації. Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Вип. 105 (2). Кіровоград: РВЦ КДПУ імені Володимира Винниченка, 2010. С. 350–354.
7. Козяревич Л.В. Фасцинативна мовна особистість. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філологічні науки. Вип. 13. Луганськ: Вид центр Луг. нац. ун-ту, 2012. С. 60–65.
8. Леонтьев В.В. «Похвала», «Лесть» и «Комплимент» в структуре английской языковой личности: автореф. дис. на соискание канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки». Моск. гос. ун-т. Москва, 2000. 20 с.
9. Соковнин В.М. Фасцинация. Коммуникация. Общение. Екатеринбург: Изд-во Авторской Академии фасцинологии (АФА), 2010. 134 с.
10. Byrne D. The Attraction Paradigm. N.Y.: Academic Press, 2011. 240 p.
11. Cialdini R. Verbal influence. N.Y.: Academic Press, 2011. 240 p.
12. Steve Jobs introduces Original iPod – Apple Special Event: 2001. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=SYMТy6fchiQ> (дата звернення 5.06.2018).
13. Steve Jobs introduces the iPod Shuffle & Mac Mini – Macworld SF. 2005. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=SYMТy6fchiQ> (дата звернення 5.06.2018).

Куш Э. А. Фасцинативная языковая личность Стива Джобса

Аннотация. Статья посвящена исследованию фасцинативной языковой личности Стива Джобса. В статье даются определения понятиям «языковая личность», «фасцинативная языковая личность», выявляются коммуникативные черты и характеристики фасцинативной языковой личности Стива Джобса, выясняются принципы фасцинативной коммуникации. Особенное внимание уделяется определению и анализу единиц фасцинативного влияния, которые наиболее часто использовались Стивом Джобсом в дискурсе бизнес-презентаций продукции сферы IT-технологий.

Ключевые слова: дискурс, коммуникация, коммуникативные черты и характеристики, бизнес-презентация, фасцинативная языковая личность.

Kushch E. Fascinative linguistic personality of Steve Jobs

Summary. The article is devoted to investigation of fascinative linguistic personality of Steve Jobs. The definitions of the notions of “linguistic personality”, “fascinative linguistic personality” are given, communicative features and characteristics of fascinative language personality of Steve Jobs are revealed, principles of fascinative communication are found out in the article. Main attention is paid to the defining and analysis of units of fascinative influence most widely used by Steve Jobs in the discourse of business presentations of IT-sphere technologies output.

Key words: discourse, communication, communicative features and characteristics, business presentation, fascinative linguistic personality.

Лисенко Г. Л.,
кандидат філологічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Лисенко М. С.,
магістрант факультету лінгвістики
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ВЖИВАННЯ ЗАПОЗИЧЕНЬ У НІМЕЦЬКОМУ ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. Статтю присвячено функціональному аспекту запозичень та особливостям їх вживання у німецькому газетному дискурсі. Висвітлено основні функції лексичних запозичень у досліджуваному текстовому матеріалі. У сучасній німецькомовній пресі можна спостерігати використання всіх можливих способів словотвору, словотворчих моделей та утворення великої кількості нових слів, які сприяють збагаченню її лексичного складу.

Ключові слова: запозичення, англіцизми, інтеграція, англо-американізми, лексика, німецька мова.

Постановка проблеми. Кожна мова перебуває у процесі постійного розвитку. Німецька мова в цьому аспекті пройшла цілу низку етапів і на кожному з них її лексичний склад зазнавав суттєвих змін як під впливом зовнішніх факторів, так і в результаті внутрішніх фонетико-морфологічних процесів. Відомо, що процес оновлення в лексичі проходить постійно шляхом запозичень. Запозичення – це природний процес в історії будь-якої мови і важливе джерело поповнення її лексики. Цей процес є невід’ємною частиною розвитку мови. Але є періоди в розвитку мови, коли процес інтеграції запозичень є особливо інтенсивним. Таким періодом в історії лексики німецької мови стала друга половина ХХ століття, коли в цю мову все більше стали проникати англійські слова. Активне проникнення англійських слів у німецьку мову набуло агресивного характеру [10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми засвідчує, що нині вказана проблема є об’єктом уваги багатьох мовознавців. Питанням вивчення запозичень в українській мові присвятили свої праці вчені-мовознавці В.П. Сімонок, Ж.В. Колоїз, О.А. Стишов, І.П. Скорейко-Свірска, Л.М. Архипенко, Г.А. Сергєєва, А.Д. Олійник, С.А. Федорець, у німецькій – А.Л. Міщенко, Л.О. Гончаренко, В.А. Котвицька, Л.М. Курченко, О.В. Слаба, Л.В. Олійник, у французькій – С.М. Мусійчук, Т.М. Гейко, Ю.С. Новіцька, В.О. Рубан, О.В. Кромбет, Ю.С. Сухорукова та ін. Однак проблема дослідження вживання запозичень на новітньому мовному матеріалі, попри низку наукових розвідок і праць, залишається актуальною, активізація мовознавчої діяльності у цьому напрямі не вшухає.

Мета цієї статті – простежити та проаналізувати особливості вживання запозичень у німецькому газетному дискурсі, визначити основні функції лексичних запозичень у досліджуваному текстовому матеріалі.

Виклад основного матеріалу. У сучасній німецькій пресі спостерігається функціонування великої кількості запозичених з англійської мови лексичних одиниць.

Згідно з Л.О. Гончаренко лексичні запозичення у текстах засобів масової інформації можуть виконувати такі функції [3, с. 295–298]:

1. Інформативну (передача актуальної інформації з метою формування свідомості та пробудження активності мас);
2. Номінативну (використання лексики, яка могла б називати речі своїми словами і тим самим акцентувати увагу на логічній послідовності подання інформації та виділення її основного змісту);
3. Функцію прецизного висвітлення проблеми/теми (ясність і точність висловлювання);

Як слушно зауважує Л.О. Гончаренко, «для іншомовної лексики типовим є те, що вона влучно та однозначно характеризує явища дійсності, оскільки їх утворення є прямо пропорційним розвиткові суспільства та всіх його сфер життя» [3, с. 296]. Прецизне висвітлення досягається, насамперед, здатністю запозичень передавати події, які відбуваються на цей момент [там само, с. 297].

4. Функцію емоційного впливу на читача (актуальні номінації, які називають події і факти, що відбуваються у суспільстві на цей час і хвилюють кожного).
5. Функцію експресивності.

Виходячи з того, що газетні заголовки виконують номінативно-інформативну, графічно-вирізняльну, рекламну (тобто функцію привертання уваги) і, насамперед, функцію переконання, агітації, то однією із головних особливостей образотворчо-виразних засобів у газеті є їх соціально оціночні якості та можливості з точки зору ефективного та цілеспрямованого впливу на масову аудиторію. З метою підвищення експресивності заголовків журналісти зазвичай використовують жаргонні слова та вирази, які приносять у літературну мову своєрідну метафоричність, образність. Це і є причиною їх появи на сторінках газет [там само, с. 298].

Використання розмовної, жаргонної лексики пояснюється прагненням журналістів знайти «свіжі» мовні засоби, не «затерті» часом. Ознакою сьогодення є пріоритетність у мові ЗМІ розкутості, що виявляється у виборі розмовних слів [5, с. 249]. Тут варто зауважити, що насиченість тексту газетної статті жаргонною лексикою залежить від змісту статті і від сприйняття, а також осмислення події, що описується у статті її автором.

Архаїзми та історизми майже не зустрічаються у пресі, тому що мова газети має бути зрозумілою для всіх прошарків населення. Усе ж таки журналісти іноді використовують таку лексику, наприклад, для зіставлення сучасних подій із певною історичною епохою [3, с. 298].

Характерними для газети є лексичні інновації. Це пояснюється перш за все їх експресивно-емоційною забарвленістю. Частотними є оказіональні новотвори. Лексичні інновації виникають як наслідок прагнення мовця до новизни, привернення особливої уваги до певної події, ситуації тощо.

Як зазначає В.А. Котвицька, англіцизми, що їх використовують автори статей газет, «покликані зосередити на певних моментах особливу увагу читача. Вони виконують функцію впливу, що виражається у маніпулюванні свідомістю, створенні стереотипів в отримувача інформації. Англіцизми несуть певне функціонально-стратегічне навантаження, є засобом вираження іронії, виконують експресивну функцію» [5, с. 248].

Іншомовні та запозичені слова є парадигматичними феноменами. Більшість запозичень складають частину тієї чи іншої тематичної або понятійної групи, відповідно до якої можна виділити їх функції у мові. Іншомовні слова, особливо інтернаціоналізми, беруть участь у створенні термінів або складають окремі термінологічні позначення для нових понять та реалій і потім домінують серед німецьких слів через свою однозначність та нейтральність. У деяких сферах іншомовне слово змушене конкурувати з окремими компонентами парадигматичних груп. Запозичення іноді складають конкуренцію німецьким словам [1, с. 576]. Саме тому деякі німецькі слова можуть частково змінювати свої значення під впливом іншомовного слова, але, звичайно, це відбувається не завжди, пор.:

- *Team – Gruppe;*
- *Winner – Sieger;*
- *Community – Gesellschaft;*
- *Coach – Betreuer;*
- *Weekend – Wochenende;*
- *Trend – Entwicklungsrichtung;*
- *Second-Hand-Shop – Gebrauchtkleiderladen.*

У сфері комунікації, реклами та бізнесу слова іншомовного походження є продуктивними внаслідок наявності значної кількості термінів та прагнення до лаконічності, а отже, мовної економії. Але іноді використання запозичених слів зумовлене лише прагненням звернути на щось увагу, виділити або підкреслити (*Businessclass, Bonus, Workshop, Discount, Broker* тощо) [1]:

Am besten jeden Tag ins Businesscenter, den dortigen Computer anwerfen, das Familienfoto auf den Tisch stellen – und abends wieder einpacken. Die Bonus-Regel wird vermutlich dazu führen, dass die Fixgehälter in einigen Bereichen angehoben werden müssen, um die besten Mitarbeiter nicht zu verlieren. Die EU-Staaten und das Europaparlament haben die umstrittene Begrenzung der Bonus-Zahlungen von Spitzenbankiers beschlossen. Ein junger Broker berichtet über seine Erfahrungen [9].

Яскравими прикладами мовної економії можуть слугувати запозичені одиниці, які отримали нові відтінки значення в мові-реципієнті або розширили вже наявні значення.

Іменник *das/der Virus*, окрім якості терміна на позначення ‘збудника хвороби’, у сфері новітніх технологій має значення ‘комп’ютерного вірусу’:

Neben Viren, Würmern und Trojanern kennt das Antivirenprogramm auch Ad- und Spyware. Mit “AVG Anti-Virus” kann Ihr kompletter Rechner nach etwaigen Viren/Spyware durchsucht werden, oder auch nur einzelne Dateien, Ordner oder Archive [8].

Der Bug (англ. *bug – Fehler, Macke*), окрім старого значення ‘носової частини корабля’, у світі інформаційних технологій

та комп’ютерів позначає ‘будь-яку помилку у комп’ютерній програмі’, напр.:

AMD Catalyst 13.1: Weniger Bugs durch Grafiktreiber [8].

Варто зазначити, що особливої уваги, на нашу думку, потребують змішані композити з компонентами-запозиченнями, які функціонують у текстах газетних публікацій. Під час вивчення контекстів уживання змішаних композит з компонентами-англіцизмами, а також прямих лексичних запозичень з англійської можна спостерігати наявність у їх найближчому оточенні власне німецьких слів-синонімів, використання пояснювальних визначень, додаткових пояснень, подекуди – у вигляді цілих речень, які полегшують розуміння значень композит та тлумачать значення їх компонентів – англіцизмів [6, с. 37–38].

Вартим окремого дослідження є вивчення запозичень у німецькій мові в соціолінгвістичному аспекті. Так, О.А. Лазебна, яка досліджує соціолінгвістичні, лінгвостилістичні особливості функціонування та семантику (діє)прислівникових одиниць, зокрема запозичених, що вживаються у сполученні з дієсловами у німецькій мові, зауважує, що «інтелігенції властивий своєрідний «консерватизм» у винесенні оцінки, який виявляється у стриманому використанні оцінних придієслівних прислівників у сполученні з дієсловом та завуальованому використанні категорії оцінки, що можна експлікувати лише з контексту. На відміну від висловлень інтелігенції оцінні судження офісних працівників та студентів ВНЗ характеризуються більшою «розкутістю» в реалізації оцінного відношення до явищ дійсності» [7, с. 264]. Саме тому доцільно простежити за вживанням запозичень у мовленні різних мовців – представників різного соціального статусу, людей різних професій, статі тощо.

Наразі невинувато мало уваги приділяється також вивченню запозичень у заголовковому дискурсі. Оскільки заголовок є невід’ємною частиною будь-якої публікації, що подекуди змушує читача ознайомитись зі змістом тієї чи іншої статті, то використання англіцизмів лише посилює «ефект», адже їх вживання у заголовках покликане зацікавити, сконцентрувати, привернути увагу читача до інформації, що подається.

Висновки. Отже, німецька, як і кожна інша розвинута мова, інтегрує нині багато нових слів з різних мов світу. Найбільш поширеною є тенденція запозичень слів і виразів саме з англійської мови.

Газетна мова є потужним засобом впливу та маніпуляції, котрим вправно користуються працівники медіа. Завдяки ретельному підбору подій, деталей їх опису та лексичних одиниць, за допомогою яких це здійснюється, досягається максимальне досягнення мети авторів публікацій [2, с. 139]. Німецькі газетні статті насичені великою кількістю запозичених лексичних одиниць, які потребують детального вивчення та всебічного аналізу.

Запозичення є невід’ємною частиною мовної картини світу, тому вони є однією з найбільш досліджуваних лексичних груп. Значення запозичень у різних мовах неоднакове і залежить від конкретних умов розвитку кожної мови. Як зауважують В.А. Котвицька, О.А. Лазебна, «у зв’язку з безперервним запозиченням німецькою мовою лексичних одиниць з англійської мови, зокрема ад’єктивних та адвербіальних, адаптаційний механізм стає безперервним. Особливо швидко адаптуються англіцизми з тотожною структурою, що раніше запозичені» [4, с. 83].

Англіцизми у німецькій мові отримують нове оформлення, зазнають адаптації на різних рівнях, що, безперечно,

являє собою комплексний процес, який охоплює всі сторони існування і розвитку слів у мові.

Література:

1. Бандурко З.В. Особливості функціонування запозичених слів у складі сучасної німецької мови. Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград: ПБВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. С. 576–579. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/1287>
2. Бойчук К.В. Мова газетних текстів як засіб впливу на читача. Наукові записки. Серія «Філологічна». Випуск 11. 2009. С. 135–139. URL: file:///C:/Users/Home/Downloads/Nznuoaf_2009_11_24.pdf
3. Гончаренко Л.О. Функціональний аспект запозичень. Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство. 2010. Випуск XXIII. Частина 4. С. 294–301.
4. Котвицька В.А. Ад'єктивні та адвербіальні англіцизми в німецькомовному газетно-журнальному дискурсі / В.А. Котвицька, О.А. Лазебна. Науковий потенціал та перспективи розвитку філологічних наук: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 8–9 грудня 2017 р. Київ: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2017. С. 81–84.
5. Котвицька В.А. Особливості семантичної адаптації та функціонування англіцизмів у сучасній німецькій публіцистиці. Мовні і концептуальні картини світу. 2013. №. 43 (2). С. 246–251.
6. Котвицька В.А. Щодо питання про структуру контекстів уживання англіцизмів у сучасній німецькій мові. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія». Вип. 17. Том 2. Одеса, 2015. С. 37–39.
7. Лазебна О.А. Придієслівні прислівники оцінки в соціолінгвістичному аспекті (на матеріалі австрійської художньої прози). Мовні і концептуальні картини світу. 2013. №. 43 (2). С. 257–264. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2013_43%282%29_41
8. Chip online. URL: <http://www.chip.de/>
9. Die Welt. URL: <http://www.welt.de/>
10. Fink H. Echt cool-Überlegungen zur Amerikanisierung der Allgemein- und Jugendsprache in der Bundesrepublik Deutschland: Deutsch global. Neue Medien Herausforderung für die Deutsche Sprache von Hilmar Hoffman (Hg). Köln: du Mont, 2000. S. 56.

Лысенко Г. Л., Лысенко М. С. Об особенностях употребления заимствований в немецком газетном дискурсе

Аннотация. Статья посвящена функциональному аспекту заимствований и особенностям их употреблений в немецком языке. Раскрыты основные функции лексических заимствований в исследуемом текстовом материале. В современной немецкоязычной прессе можно наблюдать использование всех возможных способов словообразования, словообразовательных моделей и возникновения огромного количества новых слов, которые влияют на обогащение лексического состава языка.

Ключевые слова: заимствование, англицизмы, интеграция, англо-американизмы, лексика, немецкий язык.

Lysenko H., Lysenko M. On the features of borrowings use in German newspaper discourse

Summary. The article is devoted to the functional aspect of borrowing and the peculiarities of their use in German newspaper discourse. The functions of lexical borrowings on studying text material are clarified. In the modern German language press there are different possible ways of using word formation, derivational models and the emergence of a huge number of new words that affect the enrichment of lexical composition.

Key words: borrowings, anglicisms, integration, English-American, lexis, German.

Луньова Т. В.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської та німецької філології

Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

КОНЦЕПТУАЛЬНА СТРУКТУРА ЕСЕ ДЖЕДА ПЕРЛА ПРО АНРІ МАТІССА: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АНАЛІЗ

Анотація. Статтю присвячено лінгвокогнітивному аналізу концептуальної структури есе одного з відомих арт-критиків та есеїстів Джеда Перла про видатного художника Анрі Матісса. Завдяки проведеному дослідженню з'ясовано, що на концептуальному рівні есе «Анрі Матісс» Джеда Перла структуровано сукупністю таких взаємопов'язаних концептуальних структур: фреймів «Художня виставка» і «Творча кар'єра художника», концептуальних метафор ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ ПІКАССО І МАТІССА – ЦЕ ОДИССЕЯ У МИСТЕЦЬКОМУ ВСЕСВІТІ І КАР'ЄРА МАТІССА – ЦЕ ДИНАМІЧНА РЕВОЛЮЦІЯ, концептуальної опозиції «творчість Матісса» :: «творчість Пікассо» та концептуального ланцюга ПРОСТОТА – СКЛАДНІСТЬ – ПРОСТОТА.

Ключові слова: концептуальна структура, есе, концепт, фрейм, концептуальна метафора.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Лінгвокогнітивні дослідження, які з кінця ХХ століття перебувають у фазі інтенсивного й екстенсивного розвитку, завдяки своєму спрямуванню на вивчення взаємозв'язку та взаємодії між структурами мови (та мовлення) і мислення дають змогу як знайти нові відповіді на традиційні мовознавчі питання про природу і функціонування значень та смислів, так і поставити нові питання про суть і властивості концептуальних (ментальних) структур, задіяних у процесах використання мови. Пошуки відповідей на ці нові питання уможливають глибше і більш обґрунтоване пояснення конкретних лінгвальних явищ, а також розбудову теорії мови на сучасних когнітивних засадах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з цієї теми. Наявні напрацювання у сфері лінгвокогнітивних досліджень стосуються опису когнітивних аспектів як окремих лінгвальних одиниць, наприклад, лексем [22], так і більш складних вербальних утворень, насамперед різних текстів [1; 5; 7; 10; 15; 16]. Розвідки другого типу виявляють тяжіння до одного з двох дослідницьких полюсів: вивчення окремих концептуальних одиниць у текстах [3; 11; 12] і студії концептуальної структури самих текстів [7; 10; 20]. Зважаючи на складність і комплексність дослідницької задачі вивчення концептуальних структур текстів, для аналізу такого типу зазвичай застосовується комплексна методика, яка включає різні когнітивні поняття, концепції і теорії, серед яких основними є: поняття фрейму [9], поняття образ-схеми [17], поняття концепту [8], теорія концептуальної метафори [18], теорія концептуальної інтеграції [19].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується зазначена стаття. Суттєві досягнення у напрямі дослідження концептуальної структури тексту отримано як у вивченні художніх [1; 5; 7; 10; 15; 16; 20], так і наукових текстів [2; 21]. Водночас текстам есе як окремого особливого

жанру присвячені лише поодинокі лінгвокогнітивні роботи [4]. Зважаючи на важливу роль жанру есе у культурі [6], тексти есе, безумовно, заслуговують на увагу з боку лінгвокогнітивістів.

Формування мети статті. Ця розвідка покликана зробити внесок у заповнення зазначеної вище прогалини і зосереджена на лінгвокогнітивному аналізі есе про мистецтво. Матеріалом дослідження слугує есе одного з провідних сучасних художніх критиків і есеїстів Джеда Перла про уславленого художника Анрі Матісса [23]. Мета статті – змоделювати концептуальну структуру зазначеного есе.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Оскільки методологічно це дослідження закорінене в досягненнях комплексного моделювання когнітивних структур текстів, у ньому використано такий лінгвокогнітивний інструментарій: концепт, фрейм, концептуальна метафора, бінарні опозиції. Концепт у цій розвідці тлумачиться з опорою на його дефініцію О. Кубряковою як «інформаційної структури, яка відображає знання і досвід людини» [8, с. 90]. Фрейм (слідом за М. Мінським) потрактовано як структуру даних для репрезентації стереотипної ситуації та текстів про неї [9, с. 7]. Концептуальна метафора, слідуючи відомій концепції Дж. Лакоффа та М. Джонсона, визнається феноменом когнітивного рівня як концептуалізація царини менш відомого завдяки проєкції певного знання з царини більш відомого [18]. Бінарні опозиції (за Т. Цив'яном) розглядаються як протиставлені одна одній ознаки, які мають негативне та позитивне значення і слугують для опису основних параметрів Всесвіту [13, с. 5].

Початок есе Джеда Перла «Анрі Матісс» спирається на фрейм «Художня виставка», текстова актуалізація якого здійснена завдяки словосполученням *“the Matisse retrospective”* і *“New York City’s Museum of Modern Art”* та лексемам *paintings, sculptures, drawings, prints, paper cut-outs, show* [23, с. 94]: *“The Matisse retrospective which opens this September (1992) at New York City’s Museum of Modern Art is an enormous undertaking. Some 300 paintings – plus large numbers of sculptures, drawings, prints, and paper cut-outs – are included in the show that has been organized by John Elderfield, who is director of the Modern’s drawing department and a curator in the department of painting and sculpture”* [23, с. 94]. У наведеному текстовому фрагменті актуалізовано такі слоти фрейму «Художня виставка»:

МІСЦЕ ВИСТАВКИ: *New York City’s Museum of Modern Art*;
ЧАС ВИСТАВКИ: уточнено як ВІДКРИТТЯ ВИСТАВКИ:
opens this September (1992);

ТИП ВИСТАВКИ: РЕТРОСПЕКТИВА: *retrospective*;

ПРЕДСТАВЛЕНИЙ ХУДОЖНИК: *Matisse*;

ПРЕДСТАВЛЕНІ ТВОРИ МИСТЕЦТВА: КАРТИНИ:
paintings, СКУЛЬПТУРИ: *sculptures*, РИСУНКИ: *drawings*,
ПРИНТИ: *prints*, ВИРІЗКИ: *paper cut-outs*;

КУРАТОР ВИСТАВКИ: *the show that has been organized by John Elderfield.*

Як бачимо, фрейм «Художня виставка» об'єктивовано в тексті аналізованого есе з високим ступенем деталізації. Розгортання тексту пов'язане з повторною актуалізацією цього фрейму: *“The Matisse show comes a little over a decade after the Modern devoted its entire space to a Picasso retrospective”* [23, с. 94]. У наведеному текстовому фрагменті актуалізовано такі слоти фрейму «Художня виставка»:

МІСЦЕ ВИСТАВКИ: *the Modern (New York City's Museum of Modern Art);*

ЧАС ВИСТАВКИ: представлено відносно іншої виставки: *a little over a decade;*

ТИП ВИСТАВКИ: РЕТРОСПЕКТИВА: *retrospective;*

ПРЕДСТАВЛЕНИЙ ХУДОЖНИК: *Picasso.*

З викладеного вище випливає, що фрейм «Художня виставка» представлений у тексті есе двома своїми більш конкретними різновидами: «Ретроспективна виставка Матісса» і «Ретроспективна виставка Пікассо». Ці фрейми пов'язані між собою в тексті есе за допомогою бінарної опозиції: *“... a Picasso retrospective. That exhibition dominated the city during the long hot summer of 1980; it left many of us feeling that we were living inside the fever dream that was Picasso brain. The Matisse retrospective, which opens as the city enters its autumn glory, presents a cooler kind of imagination. It will doubtless have a very different but equally powerful impact on New York”* [23, с. 94]. У наведеному текстовому фрагменті вербально експліковано основу для зіставлення двох виставок – подібність: *“It will doubtless have a very different but equally powerful impact on New York”* і водночас підкреслено принципову відмінність: *“It will doubtless have a very different but equally powerful impact on New York”*. Саме протиставлення спирається на бінарну концептуальну опозицію «гаряче» :: «прохолодне» (*hot* :: *cooler*), яка втілена одночасно у прямому значенні (на позначення температури повітря: *“hot summer”* :: *“autumn glory, presents a cooler kind”*) та метафоричному – для опису ментальної сфери людини (*“the fever dream that was Picasso brain”* :: *“The Matisse retrospective ... presents a cooler kind of imagination”*). Така одночасна референція до сфери чуттєво сприйманого і до сфери ментального створює необхідний контекст для подальшого сприймання тексту есе, адже в ньому йдеться про картини Матісса, тобто твори, які мають матеріальну чуттєво сприйману форму й являють певний інтелектуально інтерпретований зміст.

Актуалізована в тексті есе концептуальна опозиція «гаряче» :: «прохолодне» заслуговує на увагу у двох аспектах. По-перше, бінарна опозиція «гаряче» :: «прохолодне» відрізняється від класичних бінарних опозицій тим, що зіставляються не дві крайності (що питомо архетипним бінарним опозиціям, описаним Т. Цив'ян [13, с. 5], і що було б реалізовано у разі з протиставленням «гаряче» :: «холодне»), а крайність («гаряче») і відмінність від неї («прохолодне»). Цей факт пов'язаний із тим, що далі в тексті есе наголошено на важливості внеску творчості обох Пікассо і Матісса у розвиток мистецтва європейського живопису ХХ століття: *“These two artists dominated Parisian art in the first half of the century ...”* [23, с. 94]. Отже, з одного боку, між членами концептуальної опозиції «гаряче» :: «прохолодне» знята концептуальна напруга, притаманна класичним (архетипним) бінарним опозиціям, завдяки чому протиставлення «позитивне» :: «негативне» стало також нерелевантним, натомість підкреслена однаково велика роль творчих

добробків обох художників. З іншого боку, у тексті актуалізовані члени двох базових архетипних бінарних опозицій «літо» (з опозиції «літо» :: «зима» [13, с. 5]) і «осінь» (з опозиції «весна» :: «осінь» [13, с. 5]), що посилює драматизм протиставлення і надає розглядуваному в есе питанню про художні виставки не лише суто мистецтвознавчого, а й глобальнішого, космічного виміру, створює очікування чогось надзвичайно важливого. Той факт, що «літо» та «осінь» не складають архетипну бінарну опозицію, також уможливило притлумлення актуалізації оцінок «позитивне» :: «негативне». На підтвердження висловленої думки зазначимо, що автор есе цілком міг би обійтися без експліцитної згадки про пори року, коли було відкрито описувані виставки, оскільки цей факт не може вплинути за зміст представлених на виставці робіт.

Усі виділені вище смислові компоненти, а саме: одночасна референція до сфери чуттєво сприйманого і до сфери ментального, позитивна оцінка творчості обох художників Матісса і Пікассо, активація очікувань чогось глобального, космічно значущого, актуалізовано у складі ключової для тексту есе складної концептуальної метафори ХУДОЖНЯ ТВОРЧИСТЬ ПІКАССО І МАТІССА – ЦЕ ОДІССЕЯ У МИСТЕЦЬКОМУ ВСЕСВІТІ: *“These two artists [Matisse and Picasso] dominated Parisian art in the first half of the century – their careers are humongous – and taken together the two giant retrospectives add up to a kind of double odyssey that defines the beginning of the artistic universe as we know it”* [23, с. 94]. Виділена вище концептуальна метафора складається з двох простіших: ТВОРЧИСТЬ – ЦЕ ПОДОРОЖ та СУКУПНІСТЬ МИСТЕЦЬКИХ ДІЙ І ТВОРІВ – ЦЕ ВСЕСВІТ.

У контексті аналізованого есе важливим є те, що як царину джерела для метафоричної концептуалізації творчості Матісса і Пікассо використано концепт ОДІССЕЯ, а не концепт ПОДОРОЖ. На відміну від концепту ПОДОРОЖ до складу концепту ОДІССЕЯ входять компоненти «довга тривалість», «захоплюючий» і «пошук»: так, указані складники експлікуються у дефініції лексеми *odyssey*, яка об'єктивує концепт ОДІССЕЯ: *“a long trip or period involving a lot of different and exciting activities, esp. while searching for something”* [14].

Вище було детально проаналізовано концептуальну структуру перших трьох абзаців есе Джеда Перла «Анрі Матісс». Узагальнимо, що на початку есе актуалізовано фрейм «Художня виставка», створено концептуальну опозицію «творчість Матісса» :: «творчість Пікассо» та об'єктивовано концептуальну метафору ХУДОЖНЯ ТВОРЧИСТЬ ПІКАССО І МАТІССА – ЦЕ ОДІССЕЯ У МИСТЕЦЬКОМУ ВСЕСВІТІ. Подальший текст есе розгортається з опорою на ці три концептуальні структури. Так, на основі концептуальної метафори ХУДОЖНЯ ТВОРЧИСТЬ ПІКАССО І МАТІССА – ЦЕ ОДІССЕЯ У МИСТЕЦЬКОМУ ВСЕСВІТІ розкривається внесок цих художників у розвиток напрямів фовізму й кубізму та становлення абстракціонізму, наприклад: *“It's an adventure that begins in the nineteenth century. Matisse was born in 1869, Picasso in 1881. Regarded as pure narrative, it's the story of how art became abstract, and Fauvism and Cubism, coming before the century's first decade is over, are the odyssey's ultimate legendary episodes”* [23, с. 94]. У наведеному текстовому фрагменті підкреслені вербальні одиниці у своїй семантичній взаємодії актуалізують концептуальну метафору ФОВІЗМ МАТІССА І КУБІЗМ ПІКАССО – ЛЕГЕНДАРНІ ЕПІЗОДИ У МИСТЕЦЬКІЙ ОДІССЕї, яка конкретизує метафору ХУДОЖНЯ ТВОРЧИСТЬ ПІКАССО І МАТІССА – ЦЕ ОДІССЕЯ У МИСТЕЦЬКОМУ ВСЕСВІТІ. В іншій частині есе актуалізовано пов'язані між собою

контекстуальним смисловим зв'язком концептуальні метафори АБСТРАКЦІОНІЗМ – ЦЕ НОВОВІДКРИТА ЗЕМЛЯ ОБІТОВАНА І МАТІСС ТА ПІКАССО – ПЕРШОВІДКРИВАЧІ НОВОЇ ЗЕМЛІ: “*Abstraction was the promised land of twentieth-century art. Matisse and Picasso discovered it and at moments defined it, but they never wanted to go all the way and take possession*” [23, с. 95].

З опорою на концептуальну опозицію «творчість Матісса» :: «творчість Пікассо» у тексті есе осмислюються особливості творчого шляху двох митців, наприклад: “*While Picasso always endeavored to respond to the times – the Ballets Russes, Surrealism Guernica – Matisse was relatively reclusive. This is by no means a bad thing. Far from it. Today many people believe that Picasso wasted his gifts trying to stay engaged, while Matisse, who kept to himself, was enlarging his art*” [23, с. 96]. Підкреслені лінгвальні одиниці вербалізують такі компоненти концептуальної опозиції: «творчість Матісса» :: «творчість Пікассо» = «усамітнення» :: «відгук на виклики часу» = «зосередженість на собі» :: «прагнення бути включеним у суспільні зміни» = «розвиток таланту» :: «марнування таланту».

Фрейм «Художня виставка» є основою для інформації про інші виставки Матісса, наприклад: “*Matisse in Nice*” – the great show devoted to the work of the ‘20s that was mounted at the National gallery in Washington, DC, in 1986–87...” [23, с. 98].

Окрім того, у тексті есе здійснено спробу охарактеризувати основні етапи творчості Матісса і стисло представити мистецький шлях художника одним ключовим концептом. Характеристика етапів творчості Матісса спирається на актуалізацію фрейму «Творча кар’єра художника». У тексті вербально об’єктивовано такі слоти цього фрейму:

ЧАСОВІ МЕЖІ: “*the period from about 1905 to the beginning of world War I*” [23, с. 97]; “*the period ... in the late 1940s and early 1950s*” [23, с. 98];

МИСТЕЦЬКИЙ НАПРЯМ: “*a period beginning with Fauvism and ending with some of the most abstract works he ever did*” [23, с. 97–98];

ЖАНР: “*paper cut-outs*” [23, с. 98], “*landscape*” [23, с. 989], “*lithographs*” [23, с. 99], “*book illustrations*” [23, с. 99];

НАЗВА КАРТИНИ: “*The Dance*” [23, с. 98], “*The Piano Lesson*” [23, с. 98];

ПРЕДМЕТ ЗОБРАЖЕННЯ: “*Matisse’s most typical subject is a woman in an interior*” [23, с. 98], “*nudes*” [23, с. 99];

СТУПІНЬ ДЕТАЛІЗАЦІЇ: “*naturalistic detail*” [23, с. 98], “*fabulously detailed*” [23, с. 99], “*seem almost too casual*” [23, с. 99–100];

КОЛЬОРИ: “*charged-up color*” [23, с. 98], “*blue-green-gray images*” [23, с. 98], “*acid, high-keyed color*” [23, с. 99];

ТВОРЧИЙ ПІДХІД: “*... Matisse is the great exemplar of less-is-more; he’s the artist who proves that nature is enhanced as it is distilled*” [23, с. 98]; “*... the other side of his personality, the side which glories in the overload of nuances and half-tones and complications ...*” [23, с. 98]; “*penetrating attention to naturalistic detail*” [23, с. 98].

Виклад інформації про основні етапи творчості Матісса завершується узагальнюючою концептуальною метафорою КАР’ЄРА МАТІССА – ЦЕ ДИНАМІЧНА РЕВОЛЮЦІЯ: “*... I want to see the celebrated early years and the equally celebrated late years as parts of a dynamic revolution*” [23, с. 100].

Намагання стисло репрезентувати мистецький шлях Матісса одним ключовим концептом подано у контексті застережень щодо необхідності розуміти, що тенденція до виділення лише

окремих рис у багатогранній творчості не повністю представляє цю творчість: “*But when a huge career is highly complex, like Matisse’s, and encompasses widely divergent manners – everything from rococo richness to iconic reduction – it is natural that people are tempted to choose among the various aspects and argue that some of them are most characteristic, most important*” [23, с. 97]. Усвідомлюючи небезпеку спрощення, Джед Перл пропонує не один концепт, а послідовність концептів, упорядкованих у своєрідний концептуальний ланцюг ПРОСТОТА – СКЛАДНІСТЬ – ПРОСТОТА: “*If I were to diagram the entire career, I would say that its large movement is simplicity–complexity–simplicity*” [23, с. 100].

Заключний абзац есе спирається на актуалізацію опозиції «творчість Матісса» :: «творчість Пікассо» і фрейму «Художня виставка». Якщо есе розпочиналося актуалізацією вказаного фрейму, за яким слідувала актуалізація зазначеної концептуальної опозиції, то в останньому абзаці спостерігається зворотний порядок актуалізації цих концептуальних структур. Так, у першому реченні абзацу об’єктивовано концептуальну опозицію «творчість Матісса» :: «творчість Пікассо»: “*If Picasso is our exhibitionist father-figure, Matisse is our withdrawn father-figure*” [23, с. 101].

Решта абзацу спирається на фрейм «Художня виставка», представлений так само, як і на початку есе двома своїми більш конкретними різновидами «Ретроспективна виставка Матісса» і «Ретроспективна виставка Пікассо», наприклад: “*Now the Museum of Modern Art is giving the full treatment to the other father ... It is a far more difficult show to bring off, but if any institution is up to it, it must be the Museum of Modern Art. The museum that now proposes to tell us everything that we ever wanted to know about Matisse... <...> For the next couple of months we’re planning to live inside Matisse’s brain*” [23, с. 101], “*The Picasso retrospective of 1980...*” [23, с. 101]. У першому з наведених вище текстових фрагментів актуалізовано такі слоти фрейму «Художня виставка»:

МІСЦЕ ВИСТАВКИ: *the Museum of Modern Art*;

ЧАС ВИСТАВКИ: уточнено як ТРИВАЛІСТЬ ВИСТАВКИ: *couple of months*;

ТИП ВИСТАВКИ: УСЯ ТВОРЧИСТЬ ХУДОЖНИКА: *to tell us everything that we ever wanted to know about Matisse*;

ПРЕДСТАВЛЕНИЙ ХУДОЖНИК: *Matisse*.

Висновки з дослідження. Проведений лінгвокогнітивний аналіз одного з есе Джеда Перла про мистецтво дав змогу виявити, що складний і багатогранний зміст есе спирається на актуалізацію обмеженої кількості концептуальних структур. У проаналізованому есе ними є фрейм «Художня виставка», концептуальна метафора ХУДОЖНЯ ТВОРЧИСТЬ ПІКАССО І МАТІССА – ЦЕ ОДІССЕЯ У МИСТЕЦЬКОМУ ВСЕСВІТІ, концептуальна опозиція «творчість Матісса» :: «творчість Пікассо», котрі структурують початок і закінчення есе, а також фрейм «Творча кар’єра художника», концептуальна метафора КАР’ЄРА МАТІССА – ЦЕ ДИНАМІЧНА РЕВОЛЮЦІЯ і концептуальний ланцюг ПРОСТОТА – СКЛАДНІСТЬ – ПРОСТОТА, що слугують когнітивною основою для розгортання основного змісту есе.

Перспективи подальших пошуків у цьому науковому напрямі вбачаються у двох взаємопов’язаних аспектах: по-перше, подальшого детального аналізу потребують есе про мистецтво інших авторів, зокрема таких відомих письменників, як А.С. Бастетт, Джуліан Барнс, Джон Ешбері, Вілл Селф, по-друге, на основі узагальнення таких досліджень можна буде визначити когнітивні особливості есе про мистецтво як окремого сучасного жанру.

Література:

1. Белехова Л.І. Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі американської поезії). Херсон: Айлант, 2002. 368 с.
2. Бровченко І.В. Концептуальна метафора у кліше англomовного наукового тексту: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2011. 22 с.
3. Брославська Л.Я. Об'єктивація американського лінгвокультурного концепту ВІЙНА в ідіодискурсі Ернеста Хемінгуея: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2016. 221 с.
4. Бузальская Е.В. Типология моделей речевого жанра русскоязычного эссе: специфика на фоне тенденций развития жанра эссе в мировой культуре. Научный диалог. 2016. № 10 (58). С. 21–33.
5. Воробьёва О.П. Вирджиния Вульф в аспекте языковой личности: когнитивный етюд. Языки и транснациональные проблемы: материалы Первой международной научной конференции / отв. ред. Т.А. Фесенко. Москва, Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г. Р. Державина, 2004. Т. II. С. 50–55.
6. Іванова Н. Специфіка есею як жанру художньо-небелетристичної літератури. Слово і Час. 2007. № 9. С. 15–25.
7. Кагановська О.М. Текстові концепти художньої прози. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2002. 292 с.
8. Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина / под общ. ред. Е.С. Кубряковой. Москва: Моск. гос. ун-т, 1996. 245 с.
9. Минский М. Фреймы для представления знаний. Москва: Энергия, 1979. 152 с.
10. Ніконова В.Г. Концептуальний простір трагічного в п'єсах Шекспіра: поетико-когнітивний аналіз: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04. Київ, 2008. 34 с.
11. Павлушенко О.А. Об'єктивація концепту земля в художній картині світу Михайла Стельмаха. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство). Вінниця: ТОВ «Фірма Планер», 2017. Вип. 24. С. 113–121.
12. Табакова Г.І. Концепт «ПРИРОДА» в структурі художнього світу ліричної прози. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. 2014. Вип. II. С. 45–55.
13. Цивьян Т. В. Лингвистические основы балканской модели мира / отв. ред. В.Н. Топоров. Москва: Наука, 1990. 207 с.
14. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english> (дата звернення 18.06.2018)
15. Freeman M. The Fall of the Wall between Literary Studies and Linguistics: Cognitive Poetics. Cognitive Linguistics: Current Applications and Future Perspectives / ed. by Gitte Kristiansen et al. Berlin: Mouton de Gruyter, 2006. P. 403–428.
16. Freeman M. Poetry and the scope of metaphor: Toward a cognitive theory of literature. Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective / ed. by A. Barcelona. Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2000. P. 253–281.
17. Johnson M. The Body in the Mind (The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason). Chicago, London: The University of Chicago Press, 1987. 233 p.
18. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago, London: The University of Chicago Press, 1980. 242 p.
19. Lakoff G., Johnson M. Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought. New York: Basic Books, 1999. 624 p.
20. Vorobyova O.P. 'Haunted by ambiguities' revisited: in search of a metamodel for literary text disambiguation. Lege Artis. 2017. Vol. II. No 1. P. 428–496. URL: <https://content.sciendo.com/view/journals/lart/2/1/article-p428.xml> (дата звернення 17.05.2018)
21. Zhabotynska S.A. Discussor-profile in research papers: Anglo-American vs Ukrainian/ Russian. Pragmatics and language Learning Monograph Series. Urbana: DAIL, University of Illinois at Urbana-Champaign. 2001. Vol.9. P. 73–91.
22. Zhabotynska S.A. Shorts, Breeches, and Bloomers: Plurality in Blends. The Way We Think. Odense Working Papers in Language and Communication. Odense: University of Southern Denmark, 2002. No 23. V. 2. P. 127–142.

Фактичний матеріал:

23. Perl J. Henri Matisse. Writers on Artists. London, New York, Delhi, Sydney, Munich, Paris, Johannesburg: DK Publishing, 2001. P. 94–101.

Лунёва Т. В. Концептуальна структура ессе Джеда Перла об Анрі Матиссе: лінгвокогнітивний аналіз

Анотація. Стаття присвячена лінгвокогнітивному аналізу концептуальної структури ессе одного з ведучих арт-критиків і есеїстів Джеда Перла о видаючомуся художнику Анрі Матиссе. В результаті дослідження встановлено, що на концептуальному рівні ессе «Анрі Матиссе» Джеда Перла структуровано сукупністю таких взаємопов'язаних концептуальних структур: фреймов «Художественная выставка» і «Творческая карьера художника», концептуальних метафор ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ТВОРЧЕСТВО ПИКАССО И МАТИССА – ЭТО ОДИССЕЯ ВО ВСЕЛЕННОЙ ИСКУССТВА И КАРЬЕРА МАТИССА – ЭТО ДИНАМИЧЕСКАЯ РЕВОЛЮЦИЯ, концептуальної опозиції «творчество Матисса» :: «творчество Пикассо», а також концептуальної цепі ПРОСТОТА – СЛОЖНОСТЬ – ПРОСТОТА.

Ключевые слова: концептуальна структура, ессе, концепт, фрейм, концептуальна метафора.

Lunyova T. The conceptual structure of the essay “Henri Matisse” by Jed Perl: linguo-cognitive analysis

Summary. The article focuses on the conceptual structure of the essay about the famous artist Henri Matisse by one of the leading art critics and essayists Jed Perl. With the linguo-cognitive methodology applied to the essay analysis, it is revealed that the conceptual level of the essay “Henri Matisse” by Jed Perl is structured via the combination of the following interrelated conceptual structures: frames “Art exhibition” and “Painter’s artistic career”, conceptual metaphors PICASSO’S AND MATISSE’S CREATIVE ACTIVITIES ARE AN ODYSSEY IN THE ARTISTIC UNIVERSE, MATISSE’S CAREER IS A DYNAMIC REVOLUTION, conceptual opposition “Matisse’s creative activity” :: “Picasso’s creative activity” as well as the conceptual chain SIMPLICITY – COMPLEXITY – SIMPLICITY.

Key words: conceptual structure, essay, concept, frame, conceptual metaphor.

*Liulka O. O.,**post-graduate student of English Philology Department
National Pedagogical Dragomanov University*

PECULIARITIES OF THE FUTURE TIME FUNCTIONING IN THE ENGLISH LITERATURE TEXTS

Summary. This article presents the information about the features of the expression of the future time in the texts of English literature discourse. Various aspects of the concept of time are considered in the article, such as a grammatical category, features and functions in literature texts. A detailed description of the usage of future time in the discursive modern texts may be found in the article.

Key words: English language, literature discourse, author's picture of the world, TIME concept, future time, text category, time model.

The linguistic analysis of the literature text consists of two aspects. The first aspect is the text study as the semantic-syntactic integrity. The second aspect is the consideration of the author's picture of the world. The second one has the most scientific interest for the analysis in the literature text.

Every individual understands the category of time in his own way. Scientists expressed a large number of points of view regarding the explanation of the phenomenon of time. The most significant of them belong to such scientists, as: T.A. Suhomlina, O.I. Moskalska, N.V. Yermakow, I.R. Ghalperin, V.M. Kolmogorova, A.I. Smirnitsky, Y.V. Tarasova and others [6, p. 49].

Object and subject, purpose and task of the study. In the text of the literature discourse, the analysis of the future time is represented as the main component of the English world picture. In order to fully imagine, the English world picture it is necessary to conduct the analysis of the literature text in the discourse.

The purpose of the article is the explanation of the future time peculiarities according to the linguistic science. The linguistic realization of the concept is closely related to the ideological and ethnic content of the literature discourse. The tasks of the article include the peculiarities of the functioning of the literature discourse with the usage of future time as a separate grammatical category.

Presentation of the main research material. The literature discourse is the place for the expression of the future time. This expression is very individual in nature, depending on the human mind and feelings. O.I. Moskalska noted that the literature discourse is a series of literature texts, which are opposed to the journalistic type of texts. It has such specific features as narrator construing of the imaginary inner or outer world and creating an aesthetic impression to the reader.

In this article, the concept of anthropocentric future time means the subjective assignment of time. It points out that time constituents exist in context and they are relative. The literature context is the place of existence of all the essential temporary qualities of an objective household category. The relation is connected with a fact that the text is a real world. According to this future time play different roles in different texts of the literature discourse. The variability of the future time meaning may be explained by the fact of the individual author's creation. The objective feature of the future time expression is the reflection of the objective reality experienced

by the author. The subjective feature of the future time expression is the reflection of the intentions, world view, values, and artistic idea of the author. The aesthetic ideal is the position of the future tense time coordinates understanding in the texts of literature discourse. It should be mark the fact of the presence of the high quantity of the characters and their world view and understandings of the time. There may be two understandings of the reality in one literature discourse text: author's and characters'. The future time is characterized by the presence of the psychological and conceptual basis in the literature discourse text.

Quite a large number of scholars paid attention to the features of time in the texts of the literature discourse. I.P. Galperin believed that in his individual world, the author can make any manipulations with time in order to implement limited content-factual information. M.M. Bakhtin, as a linguist, thought that time becomes saturated and the space becomes more intense in the literature text. The space blends with the time, plot and history movement. The space is measuring by time and the time features is showing in the space. The literature discourse represents an environment for objective and subjective realization of future time. The author describes theoretically possible future time and defines the characters localization in time period of the plot development. According to this, every literature discourse text contains the individual author's manner of time and space organization. The text is a system of the author's world cognition. It is a concentration of the unique and universal knowledge of the humanity. The description of the person's world perception and their individual ideas is the main process, which takes place in the literature English discourse. The individual author's literature discourse text may match the general human knowledge about the world picture, and may be absolutely different from each other. I.P. Galperin marked that there is a need in defining the time category. It is connected with the fact that time and sequence of the events are always present in the literature text that describes the events and facts. Different types of literature discourse texts have different development process of time and sequence of the events. Galperin described the category of time as the unique understanding of the objective reality [5, p. 77]. It is used for giving realism to the text content and for the description of the plot. Realization of the future time category happens with the condition of the literature discourse unity. That happens due to the fact, that the future time category develops and changes in space. These processes take much place in the text and they are a result of the large quantity of different textual relations. Future time may be found in the plot development process.

The future time category in the literature discourse texts has its own specifics. Reader's perception of the time parameters of the future tense may differ depending on the quantity of times person would read the text. In other words if the text is read for the first time the future time frames would be limited by the informational

situation. If the same text is read after the book is read the time limits might disappear. It happens due to the fact, that the person would have more information and understand the textual time limits and textual space better.

In order to make a detailed study of the future time phenomenon in the English literature discourse texts it should be distinguished such features, as: anthropocentricity, relation with a person, three-dimensional form, extension of the time and presence of the different levels of the time distance, movement in space feature, fullness with the events.

The external future time is created by the author in the literature discourse text. For instance, in this episode of the C. Baldry novel *"The Reliquary Ring"*, David explains Jack the fast enrichment of Philip.

He will get packages of that, containers of that, today and tomorrow. He will exist on that. Huh? But then he will get so much cabs as he wish. He will ride forward and back about the city using the cab all the time. Consider it, Jack [7, p. 40].

The future time of the literature discourse represents the individual picture of the author's world. It is the representation of the author's time image. This image is characterized by the changeability/unchangeability features, and they may influence the placement of the time markers of the movement in the author's space. The literature discourse future time has such signs as compression and extension. These features are functioning for the content and its details transition from the author to the reader. They may be used for the future time event sequence violation in the text of the literature discourse. For example:

She will visit the "Blackstone" tomorrow and she does not bother admitting that she's sure she'll meet a punished Knox by the time she reaches the place! The Susan Crowley of that time might be engaged to a man of Priestly, son of a "Dark Spirit" [12, p. 78].

The future time in the first sentence is represented by paying extra attention to the situationally right usage on the time area. The second sentence is the demonstration of the attention accent on the specific period of time. The chaotic existence of the related events in the text is shown in these examples. It means, that there is anthropomorphic individualization and artistic interpretation of the future time category may be found in the examples. The future time contextually realizes in the relation with the subjective interpretation of the time. The subjective interpretation of the time is the result of the individual specifics of the characters' world picture.

Next example is a demonstration of the external future time realization in the literature novel. The potentiality and hypothetical features of the future time is built on the external basis according to the subject of thinking activity.

I put up a picture of Rupert [her husband] and looked on the computer screen and they [servants] winked their eyes and chuckled to cheer me, and I imagined, he will agree with Rupert, he'll demonstrate him how to drive, he'll explain him rules, he'll be fond of Stan [8, p. 315].

There could be distinguished six main types of the literature models of the future time: time space of the future tense which is close to the real time; psychological future time; internal limited future time; the future time of the further time orientation; fantastic time space; social space of the future time. All this types was distinguished on the basis of the analysis of such parameters as: point of view of the observer, expressed or unexpressed interaction between the external world and the character, special features of the fullness of the semantic text space.

The first type is a time space of the future tense, which is close to the real one. It represents the time where there time point of view may be in motion or may be fixed. Practically the representation of such text may be found in the novel *"The Roses of Roazon"* by C. Baldry. In this novel it can be found the plot time. Extension of the plot time is defined depending on the presence of the time references in the literature text. The basic markers of the time are represented as parts of the day or seasons. According to this time has cyclic character. The cycle of the plot time in this text takes more than twelve months. The main characters relationships development is related to the cycle of the plot time. There is some chronology of time and cause-and-effect connection between the episodes. The realization of the relations between the characters need more detailed count of time. In the text it may be often found a parallel between the event and the time of the day. The author presents time from the aspect of one-linearity and one-pointedness. The author uses compression and extension of time methods as a result of the author's image and characters special features. The main manner of amplification of the dramatic effect in the literature text is contradiction of the future and past tenses. The main character imagines more bright and positive future. At the same time their past is an awful image, which follows them along the text. Also the biographical type of time and real type of time can be found in the cycle of this author's interpretation. These two types of time exist in parallel to each other, and they are created to describe the development of the characters' lives.

The second type of the literature models of the future time is psychological future time. In other words, it might be described as time that flows in the internal world of the main characters.

"He will return one day then you will be engaged." *"Shall he return, darling?"* [10, p. 66].

This example is a demonstration of the fact that the character involves doubts about the return of a beloved person in the future. The conclusions are made on the basis of knowledge about the circumstances of divorce and knowledge about the beloved person. In order to correctly understand the author's idea of the given text fragment by the reader, the reader must understand the context and have a similar life experience. Particular attention should be paid to the designation of the auxiliary verb. The author deliberately accentuates their attention in order to convey the doubts of a woman about what she said. The reader can understand that this question contains a function of expression of the psychological state of the character and their own individual understanding of the reality of the future time.

Next type of the literature future time models is the internal limited future time. It represents the near future time, which focuses on the attention of characters. Next example is taken from the C. Baldry novel *"Exiled from Camelot"*.

"He will not break up with her ever again," I said at the top of my voice. "Explain it to her. She won't date the man ever again. He's like the Brooks and they will not leave each other ever" [9, pp. 137–138].

In terms of linguistics it can be noticed, that the length of the sentences in this passage is very limited. That is due to the emotional anger condition of the character. That's why their thoughts are represented very specific. The special effect of the enhancing expressiveness can be realized because of the repetition of the first sentence twice. So, it is possible to see the character's confidence in the near future time.

The fourth type of the literature future time is the future time of the further time perspective. As a rule, this type of time is used by

the authors' to enhance the emotional effect on the reader. Textually it is represented by a book characters' journeys. The future time is closely connected with the idea of characters' journeys. The authors mark that the purpose of these journeys is getting new experience of the characters, self-development of the characters and finding the meaning of their life. That kind of the future time is very dynamic because character interacts with other characters and their time always approaching the future. The authors made a parallel between the real movement in a space, the journey through the imaginary time and life.

The fifth type of the literature future time models is a fantastic time space. The main feature of the type is fulfillment of the text with unreal and real characters and events. This type of time is usually used in fantastic literature texts. Examples of the fantastic time space might be found in such C. Baldry's novels, as "The Buried Cross", "The Silent Man", "The Scarlet Spring", "The Drowned Sword". The line of time inconsistency could be found in the whole cycle of the literature texts. The main feature of time is speed because learning about the new land by people happens very rapidly and causes to destruction of the little resources. The time is represented as a specific dates. The textual time period takes seventeen months. This time is enough for very big changes in the new continent's life and lives of the characters. The future fantastic time is represented in the texts by the appearance of the new cycle beginning. The cycle is a symbol of the eternal search of people and their hope for the best future. The time is hyperbolized comparing to the real one, because all the actions take place in the fantasy space of the literature texts.

The sixth type of the literature future time models is the social space of the future time. The special feature of the type of time is its interconnection with the main events in the character's life. These events are related to the society. C. Baldry novel "The Roses of Roazon" is a great example of this type of time. The main character of the novel is the reflection of the author and her understanding of the external social world. The novel is has a certain structure. The purpose of the structure is to transfer the author's opinion about written text to the reader. The time orientation of the author's image is very important in the text. In other words, a large role is played by the time status of the narrator in the relation to the time of the literature reality. First of all, there is a freedom in the movement through the plot of the literature text and there are no time limits in it. Second of all, the subjective plan of the narrator is under the influence of the personified time story. There is a certain connection between the time and the sequence of the textual events. All the events of the C. Baldry's novel happen from the narrator's point of view. That causes the gradual development of the main character and characters of the text. Unlike the main character the development of other characters is perceived by the reader through the subjective author's perspective. This special feature of the information transmission by the text author cause specific realization of the time operators. In the text the reader might see the multiplicity of the reality time relations. This characteristic is closely connected with the category of the future tense. The calculation of the category of future time exists in parallel with the main plot line. This literature discourse text shows the dynamics of the development of the main character-narrator through the usage of the grammatical category of the future and past time. This method is designed to eliminate the timeline of the story in order to strengthen the connection between the reader and the protagonist.

Conclusions and perspectives for further exploration. One of the main features of the literature discourse is the reflection

of the textual events in the aspect of time. That's why the time structuring is a very important parameter for the literature text creation. In order to make a detailed transmission of the subjective future time specific and to show its interaction with the constituent parts of the literature text, the author use such content structure of the text as the literature future time. Its main characteristics are such, as extension and compression is very important tool for the creation of the literature-aesthetic effect and enhancing the connection between the reader and the main character of the literature text.

References:

1. Arutyunova N.D. Time: models and metaphors. Moscow: Indrik, 1997. 351 p.
2. Askin Y.F. The problem of the time. Moscow: Mysl', 1966. 200 p.
3. Desheriyeva T.I. The linguistic aspect of the time category in its relations with the physical and philosophical aspects. Voprosy yazykoznaniiya. № 2. P. 111–118
4. Zabolina M.V. The category of the modern order in the literature text (based on the material of French and Russian languages). avtoref. dis. ... kand. filol. nauk: 10.02.19. YARoslavl', 2003. 20 p.
5. Kozintseva N.A. The time localization of the action and its connection with the aspectual, modal and taxis meanings. Leningrad: Nauka, 1991. 144 p.
6. Korneyeva, E.A. The grammar of the English verb in the theory and practice: time, type, time comparison, pledge, inclination. St. Petersburg: Soyuz, 2000. 448 p.
7. Cherith Baldry. The Reliquary Ring. London: Macmillan, 2003. 72 p.
8. Cherith Baldry. The Roses of Roazon. London: Macmillan, 2004. 487 p.
9. Cherith Baldry. Exiled from Camelot. California: Green Knight, 2001. 312 p.
10. Cherith Baldry. The Buried Cross. Oxford: Oxford University Press, 2004. 224 p.
11. Cherith Baldry. The Silent Man. Oxford: Oxford University Press, 2004. 197 p.
12. Cherith Baldry. The Scarlet Spring. Oxford: Oxford University Press, 2004. 192 p.
13. Cherith Baldry. The Drowned Sword. Oxford: Oxford University Press, 2005. 199 p.

Людька О. О. Особливості функціонування майбутнього часу в англійських художніх текстах

Анотація. У цій статті представлена інформація про особливості вираження майбутнього часу в текстах англійського художнього дискурсу. Розглянуто різні аспекти концепту часу, такі як: граматична категорія, ознаки і функції в художніх текстах. Наведено детальний опис використання майбутнього часу в дискурсивних текстах сучасності.

Ключові слова: англійська мова, художній дискурс, авторська картина світу, концепт TIME, майбутній час, текстова категорія, часова модель.

Людька А. А. Особенности функционирования будущего времени в английских художественных текстах

Аннотация. В данной статье представлена информация об особенностях выражения будущего времени в текстах английского художественного дискурса. Рассмотрены различные аспекты концепта времени, такие как: грамматическая категория, признаки и функции в художественных текстах. Приведено подробное описание использования будущего времени в дискурсивных текстах современности.

Ключевые слова: английский язык, художественный дискурс, авторская картина мира, концепт TIME, будущее время, текстовая категория, временная модель.

Мартин В. О.,

старший викладач кафедри латинської та іноземних мов
Львівського національного медичного університету імені Данила ГалицькогоНОМІНАТИВНЕ ПОЛЕ СУБКОНЦЕПТУ ΑΡΡΩΣΤΙΑ
У ДАВНЬОГРЕЦЬКІЙ МОВІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню номінативного поля субконцепту ΑΡΡΩΣΤΙΑ у давньогрецькій мові: визначено його ядро, навокоядерну зону, ближню й дальню периферію, досліджено засоби вербалізації мікрополів навокоядерної зони субконцепту ΑΡΡΩΣΤΙΑ.

Ключові слова: концепт, субконцепт, номінативне поле, ΑΡΡΩΣΤΙΑ, хвороба.

Представлена розвідка є спробою дослідити мовну репрезентацію концепту «ХВОРОБА» у давньогрецькій мові, оскільки цей концепт, утворюючи опозитивну пару із концептом «ЗДОРОВ'Я», відображає у свідомості давніх греків не тільки знання про стан людини, а й експлікує вияв цінності людини у суспільстві.

Концепт «ХВОРОБА» в давньогрецькій мові виступає як складно структурований «ментальний конструкт» [1, с. 123], який реалізується за допомогою субконцептів ΝΟΣΟΣ, ΑΡΡΩΣΤΙΑ, ΑΣΘΕΝΕΙΑ, кожен з яких характеризується певною специфікою. Давньогрецька мова послуговувалась декількома ключовими лексемами для номінації «ХВОРОБА», які виникли у різний час і дещо відрізняються за значенням: ΝΟΣΟΣ, ΑΡΡΩΣΤΙΑ, ΑΣΘΕΝΕΙΑ, що відображає особливості уявлень давніх греків про цей феномен. Саме тому вважаємо за доцільне розглядати інтегральну сему концепту «ХВОРОБА» крізь призму трьох однойменних субконцептів, оскільки саме останні забезпечують множинне варіативне позначення головного концепту [7, с. 35].

Мета цього дослідження полягає у виявленні та описі номінативного поля субконцепту ΑΡΡΩΣΤΙΑ у давньогрецькій мові.

Серед етапів дослідження концепту одним із першочергових є одержання найбільш повного списку мовних одиниць, за допомогою якого здійснюється його вербалізація, тобто структурування номінативного поля концепту, яке визначається як «сукупність мовних одиниць, що об'єктивують зміст концепту в певний період розвитку суспільства» [5, с. 47].

Номінативне поле відрізняється від усіх інших структурних угруповань лексики насамперед своїм комплексним характером, охоплюючи лексико-семантичне та лексико-фразеологічне поле, синонімічний ряд тощо. Разом з тим воно не являє собою структурного угруповання в системі мови, а є виявленою і впорядкованою сукупністю номінативних одиниць [4]. Складовою частиною поля є слово; значення слова визначається його місцем у лексико-семантичному полі [9, с. 149].

Номінативне поле концепту принципово неоднорідне, об'єднуючи як прямі номінації безпосередньо самого концепту, що утворює ядро номінативного поля, так і номінації окремих когнітивних ознак концепту, що розкривають зміст концепту й відношення до нього в різних комунікативних ситуаціях, утворюючи периферію номінативного поля [6, с. 66–67].

Згідно з З. Поповою та Й. Стерніним [5, с. 61] до номінативного поля концепту можуть входити: прямі номінації концепту (ключове слово – репрезентант концепту, яке обирається дослідником як ім'я концепту та ім'я номінативного поля, і його системні синоніми); похідні, переносні номінації концепту; спільнокореневі слова, одиниці різних частин мови, дериваційно пов'язані з основними лексичними засобами вербалізації концепту; симіляри; контекстуальні синоніми; okazionalні індивідуально-авторські номінації; стійкі поєднання слів, синонімічні ключовому слову; фразеосполучення, які включають ім'я концепту; паремії (прислів'я, приказки та афоризми); метафоричні номінації; стійкі порівняння з ключовим словом; вільні словосполучення, які номінують певні ознаки, що характеризують концепт; асоціативне поле, отримане в результаті експерименту зі словом-стимулом, що іменує концепт; суб'єктивні словесні дефініції, запропоновані учасниками експерименту як тлумачення запропонованого ім концепту; словникові тлумачення мовних одиниць, що об'єктивують концепт; словникові статті в енциклопедіях або довідниках (інформаційно-експлікативні тексти); тематичні тексти (наукові або науково-популярні, що розкривають зміст концепту); публіцистичні або художні тексти, які розкривають зміст концепту властивими їм засобами; сукупність текстів (за необхідності експлікації або обговорення змісту складних, абстрактних чи індивідуально-авторських концептів).

Ключове слово (лексична одиниця, яка найбільш повно номінує досліджуваний концепт) і його синоніми утворюють ядро номінативного поля. До його ядра услід за Л.М. Михайловою [4] будемо відносити лексеми, які відзначаються: а) високою частотністю вживання; б) найбільшою узагальненістю за своєю семантикою у прямому значенні; в) стилістичною та експресивною нейтральністю.

У структурі концептосфери є ядро (когнітивно-пропозиційна структура концепту), параядерна зона (інші лексичні репрезентації концепту, його синоніми тощо) і периферія (асоціативно-образні репрезентації). Ядро й параядерна зона переважно репрезентують універсальні й загальнонаціональні знання, а периферія – індивідуальні [3, с. 35].

Для визначення внутрішньої форми досліджуваного субконцепту необхідно звернутися до етимологічного, словотвірного та семантичного аналізу. Аналіз лексикографічного матеріалу, фрагментів оригінальних текстів, етимології та дериваційного поля цієї лексеми дав можливість зробити певні узагальнення.

В основі іменника ἡ ἀρροστία лежить корінь *ρω-, представлений також у дієслові ῥώννυμι «зміцувати, робити сильним» та іменнику ἡ ῥώμη «сила, могутність», розширений заперечною часткою α- (alpha privativum). Авторитетні лексикографічні джерела дають змогу встановити лексико-семантичний діапазон цього іменника: «слабкість, хворобливість», «недуга, хвороба», «нездатність, відсутність схильності», «моральна

зіпсованість»; віддієслівний прикметник **ἄρρωστος**, похідний від **ῥώννυμι** [8, с. 981]: «слабий, хворобливий, кволий», «непридатний», «не схильний», «морально зіпсований»; прислівник **ἄρρωστος** «хворобливо».

З огляду на семантику іменника **ἡ ῥώμη**, домінантною у якій є сема «фізична сила, міць», основним значенням **ἄρρωστία** та його дериватів будемо вважати «відсутність фізичної сили, фізичну слабкість». Таким чином, субконцепт «ΑΡΡΩΣΤΙΑ» є ментальною одиницею, яка відображає у свідомості давніх греків уявлення про «відсутність фізичної сили», «аномальний фізичний стан», «нездатність виконувати певні види діяльності». Інтегрованою семою субконцепту ΑΡΡΩΣΤΙΑ вважатимемо сему «відсутність фізичного здоров'я». Ядром номінативного поля цього субконцепту є іменник **ἡ ἄρρωστία** та вторинно утворений від нього **τὸ ἄρρωστίμα** «слабкість, хворобливість», «недуга, хвороба», «нездатність, відсутність схильності», «моральна зіпсованість, вада»; прикметники **ἄρρωστος, -ον** та **ἄρρωστήμων, -ον** «слабий, хворобливий, кволий», «непридатний», «не схильний», «морально зіпсований»; прислівник **ἄρρωστος** «хворобливо»; дієслово **ἄρρωστέω** «бути немичним, бути хворим».

У приядерній зоні субконцепту «ΑΡΡΩΣΤΙΑ» можемо виділити чотири мікрополя, які близькі до інтегрованої семи: 1) «відсутність здоров'я, наявність хвороби»; 2) «відсутність фізичної сили, слабкість»; 3) «непридатність»; 4) «моральна зіпсованість».

Мікрополе «відсутність здоров'я» включає слова, утворені від основи **νοσ(ο)-**, які творять ядро субконцепту **ΝΟΣΟΣ**.

Мікрополе «відсутність фізичної сили» об'єднує лексеми з семантикою «безсилля, слабкість»: **ἀβληχρός, -όν** «слабий, безсилий, немичний», **ἀβοήθητος, -ον** «безпомічний», **ἀδρανής, -ές** «слабий, немичний», **ἡ ἀδυναμία (ἀδυνασία)** «безсилля, слабкість, неміч»: **ἡ τοῦ σώματος ἀδυναμία** (Xen.) «фізична слабкість»; **ἀδυνατέω** «втрачати сили, слабнути», **ἀδυνάτω** «безсило»: **ἀδυνάτως ἔχειν τῷ σώματι** (Plut.) «бути фізично слабим»; **ἄκις, -ος** «безсилий, немичний», **ἀμήχανος** «безсилий, безпорадний», **ἀκρατής, -ές** «немичний»: **τοῦ σώματος ἀκρατής γενέσθαι** (Plut.) «фізично знесилити»; **ἀκράτωρ, -ορος** «безсилий, немичний»; **ἀτονέω** «бути ослабленим; слабнути», **ἀφανρός, -όν** «слабий, безсилий, немичний», **ἡ ἀφανρότης** «слабкість, безсилля», **ἀφανρός** «безсило, безпомічно», **ἐξασθενέω** «слабнути, втрачати силу», **ἡπεδανός, -όν** «слабий, немичний», **κατάπονος, -ον** «ослаблений, виснажений»; **μαλακίζομαι** «слабнути», **μαραίνω** «згасати, сохнути». З огляду на близькість семантики сюди також належать слова, які формують ядро субконцепту **ΑΣΘΕΝΕΙΑ**: **ἡ ἀσθένεια (τὸ ἀσθενές)** «безсилля, неміч, слабкість», **ἀσθενέω** «бути слабим, бути немичним», **ἀσθενικός, -όν** «слабосилий», **ἀσθενικώς** «слабо», **ἀσθενόω** «знесилювати, ослаблювати».

Мікрополе «непридатність» поєднує лексеми з семантикою «неможливість виконання певних функцій». Слід відзначити, що у своєму основному значенні ці лексеми входять також до мікрополя «відсутність фізичної сили», перебуваючи із ним у причинно-наслідковому зв'язку, оскільки відсутність (фізичної) сили має своїм наслідком неможливість здійснювати певну діяльність. Такими, зокрема, є лексеми **ἡ ἀδυνασία** «нездатність, неуміння»; **ἀδυνασία τινος** (Thuc.) «нездатність до чого-н.»; **ἀδύνατος, -ον** «нездатний, неумілий»: **ἀδύνατος εἰς τι** (Plat.) «нездатний до чого-н.»; **ἀδυνατέω** «не могли, бути не в стані»: **ἀδυνατέω ποιεῖν τι** (Xen.); **ἀμήχανος, -ον** «безпо-

мічний, нездатний»: **ἐγὼ σέο ἀμήχανος** (Hom.) «я не в змозі допомогти тобі»; **ἀχρεῖος, -ον** «непотрібний, непридатний»: **ἀχρεῖος τι ἄλλο ἔργον πράττειν** (Plat.) «непридатний для якоїсь іншої справи»; **ἀχρεῖός** «робити непридатним»; **ἡ ἀχρηστία** «непридатність»; **ἄθετος, -ον** «недоречний, непридатний»; **αἰσχρός, -ά, -όν** «непридатний», **ἄκαιρος, -ον** «недоречний, непридатний», **ἀτελής, -ές** «недовершений, непридатний, немічний», **ἐλλείπω** «залишати, нехтувати; бути непридатним, бути слабим» (два останні приклади свідчать про наявність зон перетину мікрополів).

Мікрополе «моральна зіпсованість» об'єднує лексеми з семантикою «невідповідності моральним засадам суспільства, розпущеності»: **τὸ αἴσχος** «ганьба, ганебний вчинок», **αἰσχρός, -ά, -όν** «ганебний», **ἡ ἀκάθαρσία** «зіпсованість, вада, розпусність», **ἀκάθαρτος, -ον** «зіпсований, розпусний»: **ἀκάθαρτος ψυχή** (Plat.) «зіпсована душа»; **τὸ κακόν** «зло, лихо», **κακός, -ή, -όν** «поганий (у моральному сенсі), зіпсований»: **ὦ κάκιστε!** (Soph.) «о, негіднику!»; **ἡ φθορά** «розбещення».

Ближня периферія об'єднує слова, лексичне значення яких «фізична слабкість, безсилля, нездатність» не є головним, але умотивоване основним лексичним значенням (наприклад, **ἐκνευρίζω** «підрізати сухожилля» метафорично вживається у значення «ослаблювати»): **ἡ πόλις ἐκνευρίζεται** (Plut.) «місто зазнає занепаду»; **ἀκροσφαλής, -ές** «хиткий»: **ἀκροσφαλής πρὸς ὑγίειαν** (Plat.) «слабого здоров'я»; **ἀλαπαδνός, -ή, -όν** «крихкий; слабкий, безсилий»; **ἀμβλύς, -εῖα, -ύ** «тупий; ослаблений»; **λύω** та похідні від нього **διαλύω, ἐκλύω** «розв'язувати, ослаблювати, виснажувати»: **διαλελυμένοι διὰ νόσον ἢ πόνον** (Arst.) «виснажені хворобою або важкою працею»; **ἐκλελυμένος τῷ σώματι** (Arst.) «фізично виснажений»; **ἡ ἐκλυσις** «звільнення; знемога, безсилля»; **ἐκτίκω** «плавити; ослаблювати»; **κωφός, -ή, -όν** «тупий; безсилий»: **κωφοὶ γέροντες** (Agrh.) «безсилі старці».

Дальня периферія об'єднує вербалізатори, які набувають у певному контексті значень «безсилля, непридатність, зіпсованість», проте ці семи не умотивовані основним лексичним значенням слова: **ἄεπτος, -ον** досл. «той, хто не може слідувати; слабкий»: **δρόσοι ἄεπτοι λεόντων** (Aesch.) «слабкі дитинчата левів»; **ἀπαγορεύω** «забороняти; слабнути»: **ἀπαγορεύω ὑπὸ πόνων** (Xen.) «слабнути від праці»; **δύσεργος, -όν** «трудний»: **δύσεργος τὸ σῶμα** (Plut.) «в'ялий тілом»; **διαχράομαι** «постійно користуватись; втомлюватись, виснажуватись»: **διαχράομαι σῶμα** (Plut.) «виснажувати тіло».

Аналіз лексикографічного матеріалу дав можливість зробити такі висновки: «ХВОРОБА» є одним з ключових концептів з високим ступенем деталізації і специфікації концептуального простору, а також частотністю мовних репрезентацій; доведено, що субконцепт «ΑΡΡΩΣΤΙΑ» є ментальною одиницею, яка відображає у свідомості давніх греків уявлення про відсутність фізичної сили, аномальний фізичний стан, нездатність виконувати певні види діяльності. Інтегрованою семою субконцепту ΑΡΡΩΣΤΙΑ вважатимемо сему «відсутність фізичного здоров'я». Ядром номінативного поля субконцепту «ΑΡΡΩΣΤΙΑ» є іменник **ἄρρωστία** та вторинно утворений від нього **τὸ ἄρρωστίμα** «слабкість, хворобливість», «недуга, хвороба», «нездатність, відсутність схильності», «моральна зіпсованість, вада»; прикметники **ἄρρωστος** та **ἄρρωστήμων** «слабий, хворобливий, кволий», «непридатний», «не схильний», «морально зіпсований»; прислівник **ἄρρωστος** «хворобливо»; дієслово **ἄρρωστέω** «бути немичним, бути хворим».

У приядерній зоні названого субконцепту виділяються чотири мікрополя, близькі до інтегрованої семи: 1) «відсутність здоров'я, наявність хвороби»; 2) «відсутність фізичної сили, слабкість»; 3) «непридатність»; 4) «моральна зіпсованість».

Література:

1. Голованова Е.И. Введение в когнитивное терминоведение. Учебное пособие. М.: Флинта; Наука, 2011. – 224 с.
2. Дворецкий И.Х. Древнегреческо-русский словарь. Т. I-II. М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1958. 1904 с.
3. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику: Учебное пособие. М.: Наука, 2007. 293 с.
4. Михайлова Л.М. Построение номинативного поля концепта «ГОВОРЕНИЕ» в современном английском языке. Гуманитарные и социальные науки. Педагогический институт Южного федерального университета, 2008. № 5. URL: https://hses-online.ru/2008/05/10_02_04/5_6.pdf
5. Попова З.Д. Семантико-когнитивный анализ языка. / З.Д. Попова, И.А. Стернин. Воронеж : Истоки, 2007. 252 с.
6. Попова З.Д. Когнитивная лингвистика. / З.Д. Попова, И.А. Стернин. М. : АСТ, Восток-Запад, 2007. 314 с.
7. Поставалова І.В. Літературознавчий аналіз художнього твору: функціонування поняття «концепт» / І.В. Поставалова, Л.Ю. Зана. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. Ч.ІІ. 2011. № 3 (214). С. 32–43.
8. Pierre Chantraine. Dictionnaire etymologique de la langue grecque. Klincksieck, 1984. P. 1000.
9. Weisgerber J. L. Die Bedeutungslehre – ein Irrweg der Sprachwissenschaft? Germanisch-Romanische Monatsschrift, 15, 1927. P. 161–183.

Мартын В. О. Номинативное поле субконцепта APPΩΣTIA в древнегреческом языке

Аннотация. Статья посвящена исследованию номинативного поля субконцепта APPΩΣTIA в древнегреческом языке: определено его ядро, околоядерную зону, ближнюю и дальнюю периферию, исследованы способы вербализации микрополей околоядерной зоны субконцепта APPΩΣTIA.

Ключевые слова: концепт, субконцепт, номинативное поле, APPΩΣTIA, болезнь.

Martyn V. The nominative field of subconcept APPΩΣTIA in ancient Greek language

Summary. The article has been devoted to the description of the nominative field of subconcept APPΩΣTIA in ancient Greek language. Core and core zone, close and distant periphery are defined. Ways of verbalization of core zone of microfields of subconcept APPΩΣTIA are analyzed.

Key words: concept, subconcept, nominative field, APPΩΣTIA, disease.

*Масалова Т. М.,**аспірант кафедри англійської мови та методики її викладання
Херсонського державного університету*

МОВЛЕННЄВІ АКТИ У СТРУКТУРІ АНГЛОМОВНОЇ ПРОТЕСТАНТСЬКОЇ ПРОПОВІДІ XVIII СТОЛІТТЯ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню особливостей функціонування мовленнєвих актів різних типів у жанрі проповіді на матеріалі текстів англомовних протестантських проповідей XVIII століття. З'ясовано, що комунікативна мета проповіді реалізується шляхом використання проповідником асертивів, директивів, експресивів і контактивів, у той час як декларативи, комісиви й квеситиви є нерелевантними англомовній протестантській проповіді.

Ключові слова: лінгвопрагматика, мовленнєвий акт, іллокутивний акт, англомовна протестантська проповідь.

Постановка проблеми. Однією із центральних проблем сучасної лінгвістики є вивчення комунікативної функції мови, що передбачає залучення прагматичного аспекту до галузі лінгвістичних досліджень.

На сучасному етапі фокус прагмалінгвістичних досліджень переміщується на чинник адресата, з мовленнєвої дії на мовленнєву взаємодію. Дослідження інтерактивних аспектів мовленнєвої діяльності знаходить прояв у інтеграції лінгвістичної прагматики з дискурсивним аналізом [1, с. 21]. Теорія мовленнєвих актів є важливою складовою дискурсивно орієнтованої, інтерперсональної лінгвістичної прагматики, яка вивчає мовленнєві акти не як відірвані від реального спілкування висловлювання, а як комунікативний процес, що бере початок у ментальній сфері адресанта [1, с. 20].

Високий прагматичний потенціал англомовної протестантської проповіді зумовлюється її комунікативною метою, яка полягає у зміні поведінки, свідомості та моделі світу реципієнтів проповіді відповідно до протестантської релігійної доктрини. Специфіка впливу текстів проповіді полягає в управлінні групою людей за допомогою мовних засобів. У зв'язку з цим великого значення набувають прагматичні властивості жанру проповіді, що досліджуються нами з позиції теорії мовленнєвих актів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дослідження мовленнєвих актів у лінгвістиці присвячені численні наукові розвідки (Л. Р. Безугла, Дж. Л. Остін, О. Г. Почепцов, Дж. Р. Серль, І. С. Шевченко та ін.). Попри окремі пошуки, присвячені вивченню мовленнєвоактових властивостей англомовної проповіді (Р. Я. Ваврінчик, М. П. Ділай, С. С. Смирнова), особливості функціонування різних типів мовленнєвих актів та їх роль у здійсненні ефективного мовленнєвого впливу на паству під час виголошення проповіді висвітлені не достатньо.

Мета статті полягає у встановленні особливостей функціонування мовленнєвих актів різних типів у жанрі проповіді на матеріалі текстів англомовних протестантських проповідей XVIII століття.

Виклад основного матеріалу. У дискурсивній прагмалінгвістиці мовленнєвий акт вивчається як невіддільна скла-

дова дискурсу, його мінімальна одиниця. Екстраполоючи ідеї І. С. Шевченко та О. І. Морозової, дискурс вважаємо інтегральним феноменом, мисленнєво-комунікативною діяльністю, що протікає у широкому соціокультурному контексті; вона є сукупністю процесу і результату, характеризується континуальністю й діалогічністю і включає як позалінгвальний, так і власне лінгвальний аспект [2, с. 25]. Під мовленнєвим актом розуміємо процес дискурсивно-мовленнєвої взаємодії комунікантів на ґрунті комунікативної інтенції мовця, результатом якої є висловлення [1, с. 33]. У результаті цієї взаємодії комунікантами конструюються смисли – пропозиційні, іллокутивні та перлокутивні [3, с. 329]. Така інтерпретація базується на теорії Дж. Р. Серля, згідно з якою мовленнєвий акт складається з локутивного (акт вимовляння / написання), пропозиційного (референція та предикація), іллокутивного (вираження комунікативної цілі) та перлокутивного (акт впливу на адресата) аспектів [4].

У нашому дослідженні ми дотримуємося класифікації іллокутивних актів, згідно з якою дослідники виокремлюють сім основних типів іллокутивних актів: асертиви, директиви, комісиви, експресиви, декларативи, квеситиви та контактиви [1, с. 128]. Такий підхід до розмежування іллокутивних актів спирається на класифікацію іллокутивних актів Дж. Р. Серля [4, с. 6], в основу якої покладено умови успішної реалізації мовленнєвих актів. Крім того, слідом за Л. Р. Безуглою, вважаємо, що іллокутивний акт є аналогом мовленнєвого акту у цілому [3, с. 160], а отже, класифікація іллокутивних актів є фактично класифікацією мовленнєвих актів [3, с. 163].

Як свідчать результати текстово-інтерпретаційного аналізу, декларативи, комісиви і квеситиви нехарактерні для жанру проповіді. Необхідною умовою реалізації декларативів є фіксовані інституційні повноваження мовців. Декларуючи певні явища, стан справ, мовець тим самим робить його існуючим у реальному світі. Мовленнєві акти комісивного типу виражають намір мовця взяти на себе зобов'язання виконати певну дію, репрезентовану у пропозиції. Їх перлокутивна мета полягає у намірі змусити адресата повірити, що він візьме на себе відповідне зобов'язання. Оскільки проповідник не наділений відповідними інституційними повноваженнями і не має повноважень щось обіцяти від своєї особи, то декларативи і комісиви не є релевантними для нашого дослідження.

Квеситивам властива наявність граматично маркованої структури їхнього вираження і відкрита пропозиція, що відзначається когнітивним дефіцитом мовця [1, с. 129], певною інформаційною лакуною, яку бажає заповнити мовець, спонукаючи адресата до здійснення вербальної дії – відповіді. Звернення проповідником до колективного адресата та односторонній характер комунікації ліквідує можливість ставити питання, адже адресант не має можливості отримати відповідь адресата. Тому,

якщо у проповіді мовленнєвому акту притаманна структура речення, типова для квеситивів, йдеться про непрямий (indirect) мовленнєвий акт. Прикладом може слугувати риторичне питання, яке широко використовується проповідником для вираження власної думки, наприклад: *Is a blind man fit to be a guide in a very dangerous way? Is a dead man fit to bring others to life? A mad man fit to give to cast out devils? A rebel, an enemy to God, fit to be sent on an embassy of peace to bring rebels into a state of friendship with God? A captive bound in the massy chains of darkness and guilt, a proper person to set others at liberty? A leper, or one that has plague-sores upon him, fit to be a good physician? Is an ignorant rustic that has never been at sea in his life fit to be a pilot, to keep vessels from being dashed to pieces upon rocks and sand-banks? Isn't an unconverted minister like a man who would teach others to swim before he has learned it himself, and so is drowned in the act and dies like a fool?* [5, с. 11–12]. У наведеному прикладі за допомогою низки риторичних питань проповідник наводить адресата на думку стосовного того, що зазначене духівництво слід вважати негідним і непридатним для наслідування.

Характерною ознакою англійських протестантських проповідей є домінування директивних мовленнєвих актів, які мають іллокутивну ціль змусити адресата виконати певні дії, які відповідають інтересам і бажанням адресанта, і перлокутивну мету – зобов'язати адресата виконати ці дії. В англійській протестантській проповіді директиви спрямовані на корегування поведінки та світосприйняття пастви відповідно до засад протестантської традиції. Саме мовленнєві акти директивного іллокутивного типу найчіткіше експлікують комунікативну інтенцію англійської протестантської проповіді, яка полягає у здійсненні маніпулятивного впливу на паству.

Текстам проповідей притаманні директивні акти з різним ступенем інтенсивності іллокутивної сили. Директиви зустрічаються в основному у заключній частині проповіді, де інтенції проповідника експлікуються переважно за допомогою наказових конструкцій, наприклад: *But though your neighbors growl against you, and reproach you for doing your duty, in seeking your soul's good, bear their unjust censures with Christian meekness and persevere, knowing that suffering is the lot of Christ's followers, and that spiritual benefits infinitely overbalance all temporal difficulties* [5, с. 30].

Крім того, інтенція адресанта у проповіді може бути виражена у вигляді поради, наприклад: *My brethren, we should mourn over those who are destitute of faithful ministers and sympathize with them. Our bowels should be moved with the most compassionate tenderness over those dear fainting souls that are as "sheep having no Shepherd," and that after the example of our blessed Lord* [5, с. 15]; прохання, наприклад: *I beseech you, my dear brethren, to consider that there is no probability of your getting good by the ministry of Pharisees, for they are no shepherds (no faithful ones) in Christ's account* [5, с. 31]; погрози, наприклад: *Consider this, you that are here present, that yet remain in an unregenerate state. That God will execute the fierceness of his anger, implies, that he will inflict wrath without any pity. When God beholds the ineffable extremity of your case, and sees your torment to be so vastly disproportioned to your strength, and sees how your poor soul is crushed, and sinks down, as it were, into an infinite gloom; he will have no compassion upon you, he will not forbear the executions of his wrath, or in the least lighten his hand; there shall be no moderation or mercy, nor will God then at all stay his rough wind; he will have no regard to your welfare, nor be at all careful lest you*

should suffer too much in any other sense, than only that you shall not suffer beyond what strict justice requires [6, с. 18]; застереження, наприклад: *You especially have now an extraordinary opportunity; but if you neglect it, it will soon be with you as with those persons who spent all the precious days of youth in sin, and are now come to such a dreadful pass in blindness and hardness* [6, с. 24]; заборони, наприклад: *Don't think it much if the Pharisees should be offended at such a proposal* [5, с. 17].

Іллокутивна ціль мовленнєвих актів асертивного типу полягає у представленні певного стану речей, як істинного, а перлокутивна мета – у тому, щоб змусити адресата повірити у цю істинність. Асертиви у проповідях описують деякий стан реальності відповідно до релігійної доктрини протестантизму, констатують певні релігійні істини й догматичні положення, відображають міркування проповідника щодо певних релігійних тем, біблійних і мирських подій, наприклад: *Sometimes an earthly prince meets with a great deal of difficulty to subdue a rebel, who has found means to fortify himself, and has made himself strong by the numbers of his followers. But it is not so with God. There is no fortress that is any defense from the power of God. Though hand join in hand, and vast multitudes of God's enemies combine and associate themselves, they are easily broken in pieces. They are as great heaps of light chaff before the whirlwind; or large quantities of dry stubble before devouring flames* [6, с. 5].

Експресиви виражають психічний стан або певні почуття мовця, його реакцію на стан речей, зафіксований у пропозиції. Їх перлокутивна мета полягає у зміні емоційного стану адресата, наприклад: *And what a mighty respect they had for the Sabbath Day, in-somuch that Christ and His Disciples must be charged with the breach thereof for doing works of mercy and necessity! Ah, the rottenness of these hypocrites!* [5, с. 6]. У текстах проповідей емоційний вплив нерідко превалює над логічним, оскільки емоційне співпереживання часто досягається набагато легше, ніж логічний доказ.

Пропозиційний зміст експресива приписує певний предикат суб'єкту, яким часто виступає адресат проповіді. Зважаючи на подвійну адресованість проповіді, це може бути не тільки паства, а й Бог (наадресат), до якого спрямовані висловлення вдячності із застосуванням різноманітних мовленнєвих кліше: *thanks God, Alleluia, Christ is risen*. Стан речей, який є приводом для вживання експресивів, є не основним змістом, а передумовою такого мовленнєвого акту – його пресупозицією.

Контактив базується на намірі адресанта встановити, підтримати або розірвати контакт з адресатом. Під час проголошення проповіді особливо важливим є встановлення та підтримання контакту, що пов'язано з реалізацією комунікативної мети англійської протестантської проповіді, яка полягає у зміні поведінки, свідомості та моделі світу реципієнтів проповіді відповідно до протестантської релігійної доктрини.

Прикладом мовленнєвого акту контактивного типу може слугувати питання, на яке одразу ж надається відповідь, наприклад: *Why, had the people then no teachers? O yes! They had heaps of Pharisee-teachers that came out, no doubt, after they had been at the feet of Gamaliel the usual time, and according to the acts, cannons, and traditions of the Jewish church* [5, с. 3–4].

Привернення й утримання уваги пастви, її емоційне налаштування, створення сприятливої атмосфери корелює з фатичною функцією мови, успішність реалізації якої визначає готовність пастви сприймати настанови пастора і дозволяє проповідникові контролювати мисленнєву діяльність пастви і викликати її інтерес до проповіді. Це, врешті решт, дозволяє

змінити світоглядну позицію адресата, спонукає об'єкт впливу до виконання бажаних дій.

Висновки. Отже, текстам англомовних протестантських проповідей XVIII століття притаманні асертиви, директиви, експресиви і контактиви, які дозволяють проповідникам вплинути на світогляд слухачів і переконати їх в існуванні незаперечних істин, якими слід керуватися у релігійній і поза-релігійній сферах життя. Декларативів, комісивів і квеситивів у нашому масиві даних не зафіксовано.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у вивченні особливостей функціонування імпліцитних мовленнєвих актів в англомовних протестантських проповідях, оскільки їх використання є свідченням маніпулятивного характеру впливу проповідника на паству.

Література:

1. Безугла Л. Р., Романченко І. О. Лінгвопрагматика дискримінації у публіцистичному дискурсі. Харків: ФОП Лисенко І. Б., 2013. 182 с.
2. Шевченко І. С., Морозова О. І. Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. Х.: Константа, 2005. С. 21–28.
3. Безугла Л. Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі: монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. 332 с.
4. Searle J. R. *Speech Acts*. Cambridge: CUP, 1969. 306 p.
5. Tennent G. *The Danger of an Unconverted Ministry*. Philadelphia: Benjamin Franklin, 1740. 182 с. URL: <https://cdn.loc.gov/service/rbc/rbc0001/2014/2014gen01773/2014gen01773.pdf>
6. Edwards J. *Sinners in the Hands of an Angry God*. URL: <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com.ua/&httpsredir=1&article=1053&context=etas>

Масалова Т. М. Речевые акты в структуре английской протестантской проповеди XVIII века

Аннотация. Статья посвящена исследованию особенностей функционирования речевых актов различных типов в жанре проповеди на материале текстов английских протестантских проповедей XVIII века. Коммуникативная цель проповеди реализуется путем использования проповедником асертивов, директивов, экспрессивов и контактивов, в то время как декларативы, комиссивы и квеситивы являются нерелевантными англоязычной протестантской проповеди.

Ключевые слова: лингвопрагматика, речевой акт, иллокутивный акт, английская протестантская проповедь.

Masalova T. Speech acts in the structure of the English protestant sermon of the 18th century

Summary. The article focuses on the study of the pragmatic characteristics of the English protestant sermons of the 18th century in terms of the theory of speech acts. It has been proved that the communicative aim of the English protestant sermons are realized by means of assertives, directives, expressives and phatic speech acts, while declaratives, comissives and quesitives are irrelevant to the texts of the protestant sermon.

Key words: linguistic pragmatics, speech act, illocutionary act, English protestant sermon.

Никитина И. В.,
старший преподаватель кафедры перевода и языкознания
Международного гуманитарного университета
Морошану Л. И.,
кандидат филологических наук, доцент,
доцент кафедры перевода и языкознания
Международного гуманитарного университета

ТИПОЛОГИЯ И СПОСОБЫ ВЫРАЖЕНИЯ СТРУКТУР ВТОРИЧНОЙ ПРЕДИКАЦИИ В СОВРЕМЕННОМ ФРАНЦУЗСКОМ СИНТАКСИСЕ

Аннотация. Статья посвящена малоизученным вопросам осложненного предложения во французском синтаксисе. Выделяются структуры вторичной предикации, осложняющие простое предложение. Описывается типология и способы выражения структур вторичной предикации модели S"+V", где S" – вторичное подлежащее, а V" – вторичное сказуемое.

Ключевые слова: предикативность, структура вторичной предикации, осложненное предложение.

Постановка проблемы. Любое предложение характеризуется наличием предикативности – одной из функций сложного единства речи, языка и мышления, конкретизирующейся внеязыковой ситуацией объективной действительности.

Соединение первичной и вторичной структур предикации в пределах одного предложения образует очень интересное и мало изученное явление синтаксиса французского языка, так называемое осложненное предложение. Структуры вторичной предикации пока еще недостаточно описаны в отечественной и зарубежной романистике. В частности, не описаны модели этих структур, их внутренняя и внешняя дистрибуции, синтаксические функции, не разработаны критерии ограничения структур вторичной предикации от схожих с ними по форме синтаксических построений, не выделены типы актуального членения высказываний, осложненных структурами вторичной предикации, что предопределяет актуальность настоящего исследования.

Предикативность является грамматическим выражением предикации. В процессе предикации устанавливается связь предмета с признаком (в широком плане), связь данного предложения с конкретной ситуацией и отличает предложение от только номинативного соединения слов [2, с. 61].

Анализ последних исследований и публикаций. Работа базируется на взглядах современных выдающихся ученых, на теории предложения вообще и на теории осложненного предложения, в частности. Тема вторичной предикации рассматривается в работах таких ученых, как Н. Д. Арутюнова [1], В. Г. Гак [2], Г. В. Колшанский [3], А. К. Корсаков [4], В. А. Курдюмов [5], З. В. Сулимовская [10], С. В. Тищенко [11]; кроме того, данной проблеме посвящен ряд наших предыдущих работ [6-9].

Под структурой предикации понимается синтаксическое построение, элементы которого соотносятся с элементами экстралингвистической ситуации и передают те же отношения, которые устанавливаются между предметами объективной действительности.

Структура предикации представляет собой не любые отношения, а только те, которые устанавливаются между подлежащим и сказуемым, или идентичны таковым. Например, построение *faire le travail* не является структурой предикации в связи с отсутствием предикативных отношений между его элементами.

Структура первичной предикации образуется группой подлежащего и группой сказуемого любого двусоставного предложения [4, с. 6]. Синтаксические отношения между подлежащим и сказуемым структуры первичной предикации выражаются в единстве синтаксических категорий времени, модальности: *je fais le travail*.

Структура вторичной предикации также двучленна. Она состоит из вторичного подлежащего и вторичного сказуемого [10, с. 6]. Синтаксические отношения между вторичным подлежащим и вторичным сказуемым в структуре вторичной предикации представлены в скрытом, свернутом виде, так как единство синтаксических категорий времени и модальности нарушается, как в примерах:

1. *Je t'ai empêché de voir les choses tranquillement...* (GP, 162);

2. *L'hotesse de l'air s'avançait dans le faisceau des phares, une feuille de papier à la main* (GP, 186).

Целью настоящей статьи является рассмотрение вариантов и моделей осложнения простого предложения структурами вторичной предикации. Для достижения поставленной цели решались следующие конкретные задачи: определены синтаксические функции таких структур и возможности их лексического наполнения.

Изложение основного материала. Осложненное предложение обычно не выделяется как самостоятельная синтаксическая единица даже в самых последних исследованиях, посвященных французскому синтаксису. Утверждают, что «простые предложения по своему синтаксическому оформлению не выходят за рамки одной первичной структуры предикации», а также что «предложения сложные представляют собой те или иные сочетания двух и более первичных структур предикации» [4, с. 5]. Это позволяет определить предложение, осложненное структурой «вторичной» или «зависимой» предикации, как особую разновидность простого предложения, состоящую из одной первичной и одной вторичной структуры предикации [7, с. 3]. Таким образом, осложненное предложение рассматривается как предложение, содержащее дополнительные предикации, представленные в «свернутом», неполном виде.

Осложненное предложение создается полипредикативностью, которая проявляется в способности предложения при одном структурном ядре выражать более одного предикативного отношения [2, с. 178]. В данной статье рассматриваются только те виды осложненных предложений, в состав которых включены структуры вторичной предикации, то есть построения, соответствующие модели S"+V", где S" – вторичное подлежащее, а V" – вторичное сказуемое.

Необходимо отметить, что синтаксические построения, поверхностное выражение которых соответствует данной модели, весьма разнообразны в современном французском языке. Например, к парадигматическому ряду подобных построений можно отнести:

1) объектно-предикативные конструкции различных типов (включая конструкции местоименных глаголов с предикативным членом, относящимся к возвратному местоимению):

1. *La semaine dernière il a ordonné à ses hommes de tirer sur un pauvre type qui fraudait...* (SG, 160);

2. *Roger est ému de la sentir frémissante à son bras...* (SG, 143);

3. *Ce matin-là son père n'a rien dit quand il l'a vu habillé de neuf dès pieds à la tête* (SG, 110);

4. *Il se sentait très satisfait des progrès de ses recrues* (MR, 91);

2) абсолютные конструкции:

1. *Parfois les ressorts crient et alors Roger tend l'oreille, la respiration coupée, sûr d'entendre d'un moment à l'autre la porte de la cuisine* (SG, 185);

2. *Mamelin revenait le teint trop animé de ces courses en plein air, comme d'une récréation* (SG, 205);

3. *Elle ne répondit rien, jamais une inquiétude visible* (GP, 42);

3) абсолютные причастные обороты:

1. *Le portail franchi, il cherche quelqu'un des yeux et, quand il aperçoit Stievens, lui emboîte le pas* (SG, 168);

2. *Vérification faire, c'était exact* (GP, 16);

4) сложные второстепенные члены предложения:

1. *J'ai voulu descendre avec les mains sur la tête, mais j'ai perdu l'équilibre et le frisé m'a donné une griffe* (GP, 25);

2. *Mais Mason, sans une goutte de sueur au front, était assis à sa table, cravaté, boutonné dans son habit...* (MR, 42).

Структуры вторичной предикации не представляют собой однородного явления. Однако все они объединены одним общим релевантным признаком: отношения между вторичным подлежащим и вторичным сказуемым восходят на глубинном уровне к отношениям между подлежащим и сказуемым в первичной структуре предикации. Это дает возможность трансформировать вторичную структуру предикации в первичную.

В любом из вышеперечисленных примеров подчеркнутые структуры вторичной предикации могут быть трансформированы в структуры первичной предикации, то есть свернутые синтаксические отношения между вторичным подлежащим и вторичным сказуемым могут быть развернуты без ущерба для общей семантики предложения:

1. *Elle ne répondit rien, jamais une inquiétude visible* (GP, 42) – *Elle ne répondit rien, son inquiétude n'était jamais visible*;

2. *L'hôtesse de l'air s'avancait dans faisceau des phares, une feuille de papier à la main* (GP, 186) – *L'hôtesse de l'air s'avancait dans faisceau des phares, une feuille de papier à sa main*.

Наблюдения показали, что по степени свернутости, невыраженности синтаксических отношений между вторичным

подлежащим и вторичным сказуемым, различаются два типа структур вторичной предикации.

К первому типу относятся структуры вторичной предикации, в которых категория модальности выражается непосредственно при помощи форм так называемых номинальных наклонений. По теории Г. Гийома, номинальными наклонениями могут считаться формы инфинитива и причастий [12, с. 11]. Таким образом, к данному типу структур вторичной предикации относятся те структуры, в которых вторичное сказуемое выражено неличными формами глагола, например:

1. *Elle répéta "tant de gens" et brusquement les mains plaquées sur le visage elle se mit à sangloter...* (GP, 193).

2. *Vous disparaîtrez pour toujours ou pour réparaître dans vingt ans et cette fois je serai une vieille femme et vous n'aurez même pas plus d'idée de m'inviter à dîner!* (GP, 195).

К второму типу относятся те структуры вторичной предикации, в которых категория модальности выражается не непосредственно формами вторичного сказуемого, а опосредовано. Построения данного типа имеют вторичное сказуемое, выраженное неглагольными элементами, например:

1. *...il a dit ça avec une anxiété...visible, un désir... passionné...* (SG, 220);

2. *Elle s'était assise...les coudes sur la table le visage dans les mains...* (GP, 55).

Данное исследование ограничивается рассмотрением структур вторичной предикации второго типа, которые реализуются в модели S»+ V», где S» – вторичное подлежащее, а V» – вторичное сказуемое, не содержащее глагольных форм.

Исследования показали, что в зарегистрированном нами языковом материале вторичное сказуемое может быть представлено:

1) именем прилагательным:

1. *Mais les mêmes rideaux à fond bleu, avec des fleurs jaunes, garnissaient les fenêtres et le lit* (MF, 8) – *Les mêmes rideaux à fond bleu, dont les fleurs étaient jaunes garnissaient les fenêtres et le lit*;

2. *Mehani s'était tourné vers lui, le regard attentif* (MR, 91) – *son regard était attentif*;

3. *Et Baker s'estimait coupable: il a refusé d'obéir à Burt* (MR, 91) – *Baker estimait qu'il était coupable...*

4. *Jamais Purcell ne l'avait vu si patient avec «les Noirs»* (MR, 91) – *jamais Purcell n'avait vu qu'il était si patient avec «les Noirs»*;

5. *Il se sentait de nouveau libre et joyeux* (MR, 62) – *il sentait de nouveau qu'il était libre et joyeux*.

Примечательно, что прилагательное в функции вторичного сказуемого может употребляться и в сравнительной степени: *... ils lui pincèrent le gras du bras, et avec des voix plus douces que celles des femmes, ils se mirent à le consoler* (MR, 96) – *leurs voix étaient plus douces que celles*;

2) словосочетанием:

а) предлог + имя существительное:

1. *Le boulanger, en face, se tient sur le seuil de sa porte, tout enfariné, les mains aux hanches, du soleil dans ses cheveux...* (SG, 85) – *ses mains sont aux hanches du soleil est dans ses cheveux*;

2. *Il gagna sa cabine et se jeta sur sa couchette, la tête en feu* (MR, 89) – *sa tête était en feu*;

3. *Parlez, dit Mason, une ombre de méfiance sur le visage* (MR, 66) – *une ombre de méfiance est sur son visage*.

4. *Quant à moi, continuait-elle, je n'aime pas cet homme avec des choses en peau autour des pieds* (MR, 62) – *dont les choses en peau sont autour des pieds*;

5. *La main derrière la nuque de sa victime, il essayait en vain de parler; ses yeux noirs fixés sur le visage de Mehoro avec une expression de désespoir* (MR, 96) – *sa main était derrière la nuque de sa victime;*

б) союз *comme* + имя существительное или местоимение: *On n'avait pas vu un mois d'août comme celui-là depuis longtemps* (GP, 141) – *qu'un mois d'août était comme celui-là;*

в) союз *comme* + причастие прошедшего времени: *Des femmes à bord, monsieur Purcell Imaginez-vous cela? répéta Mason, ses yeux gris* (MR, 66); *bleu comme dilatés par l'énormité de cette perspective* (MR, 65) – *ses yeux gris-bleu étaient comme dilatés par l'énormité de cette perspective;*

3) наречием: *Rue de la Loi, Elise faisait les chambres..., toute literie dehors...* (SG, 17) – *quand toute literie était dehors.*

Необходимо отметить также, что вторичное подлежащее модели S» + V» Θ чаще всего выражается именем существительным, реже – местоимением.

Выводы. Сказанное позволяет сделать вывод о том, что всестороннее описание различных типов структур вторичной предикации помогает установить конечный набор моделей предложений, осложненных этими структурами, что, в свою очередь, способствует более полному описанию и более точной классификации типов французского предложения. Таким образом, исследование вторичной предикации способствует углублению разработки понятия текста, включающего в себя образование от нескольких предложений до многостраничных фрагментов, что требует, прежде всего, четкого отграничения собственно синтаксических конструкций в предложениях.

Литература:

1. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл: логико-семантические проблемы. М.: Наука, 1976. 383 с.
2. Гак В. Г. Теоретическая грамматика французского языка. Синтаксис. М.: Высшая школа, 1981. 208 с.
3. Колшанский Г. В. Контекстная семантика. Изд. 3-е. М.: Изд-во ЛКИ, 2007. 152 с.
4. Корсаков А. К., Ляшкова Н. И. Синтаксическая структура простого предложения современного французского языка. Одесса: ОГУ, 1983. 22 с.
5. Курдюмов В. А. Предикация и природа коммуникации: автореф. дисс. ... докт. филол. наук: 10.02.19. М., 1999. URL: <http://www.dissercat.com/content/predikatsiya-i-priroda-kommunikatsii>
6. Никитина И. В. Структуры вторичной предикации в современном французском языке. Науковий вісник МГУ. Серія: Філологія. 2016. Вип. 19. Т. 1. С. 105-107.
7. Никитина И. В. Структуры вторичной предикации во французском, украинском и русском синтаксисе: постановка проблемы. Сучасна філологія: теорія та практика. Мат. міжн. наук.-практ. конф. 7-8 лист. 2014. Одеса, МГУ, 2014. С. 123-124.
8. Нікітіна І. В. Механізм погоджування ускладнених речень у французькій мові у зіставленні з українською та англійською мовами. Лінгвістична теорія і практика: історична спадщина, актуальні проблеми та перспективи розвитку: мат. Х Міжн. наук.-практ. конф., присв. 100-річчю з дня народж. д.ф.н., проф. А.К. Корсакова, 9 грудня 2016 р., МГУ. Одеса, МГУ, 2016. С. 10-13.
9. Нікітіна І. В. Структури вторинної предикації у світлі сучасних теорій ускладненого речення. Науковий вісник МГУ. Серія: Філологія. 2016. Вип. 20. Т. 2. С. 49-51.
10. Сулимовская З. В. Грамматическая сущность и функционирование структур вторичной предикации в современном английском языке: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Одесса: ОГУ, 1981. 23 с.
11. Тищенко С. В. К вопросу о вторичной предикации (на примере результативных и иллюстративных конструкций английского языка). Университетский чтения Пятигорского государственного университета. 2013. Ч. 2. URL: <https://www.pglu.ru/upload/iblock/3b4/p20021.pdf>
12. Guillaume G. Temps et verbe. Paris: Champion, 1929. 439 p.

Источники иллюстративного материала:

- GP** – Gourjade P. Les circonstances. Les animaux supérieurs. Nouvelles / P. Gourjade. M.: Edinons du Progres, 1966.
- MF** – Mauriac F. Le mystère Frontenac / F. Mauriac. Paris: Gallimard, 1974. 699 p.
- MR** – Merle R. L'ole / R. Merle. Paris: Gallimard, 1974. 699 p.
- SG** – Simenon G. Quand les lampes se sont éteintes / G. Simenon. Paris: Presse de la Gite, 1948. 222 p.

Нікітіна І. В., Морошану Л. І. Типологія і способи вираження структур вторинної предикації у сучасному французькому синтаксисі

Анотація. Стаття присвячена маловивченим питанням ускладненого речення у французькому синтаксисі. Виділяються структури вторинної предикації, що ускладнюють просте речення. Описується типологія і способи вираження структур вторинної предикації моделі S «+ V», де S «– вторинний підмет, а V» – вторинний присудок.

Ключові слова: предикативність, структура вторинної предикації, ускладнене речення.

Nikitina I., Moroshanu L. Typology and ways of expressing of the structures of secondary predication in modern French syntax

Summary. The article is devoted to the little-studied issues of the complicated sentence in the French syntax. The typology and ways of expressing the structures of the secondary predication of the model S «+ V» are described, where S» is the secondary subject, and V» is the secondary predicate.

Key words: predicativity, structure of secondary predication, complicated sentence.

*Пікалова А. О.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри іноземної філології**Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»**Харківської обласної ради*

ОСОБИСТІСНА ІДЕНТИЧНІСТЬ АНГЛОМОВНОГО ДИТЯЧОГО ПОЕТА

Анотація. У статті зосереджено увагу на проблемі вивчення особистісної ідентичності англomовного дитячого поета. Уточнено сутність поняття «ідентичність» з позицій сучасних наукових парадигм. З'ясовано основні ознаки особистісної ідентичності англomовного дитячого поета Шелдона Алана Сілверстіна. У роботі визначено рівні аналізу особистісної ідентичності дитячого поета, що корелюють з відповідями на питання: «Хто я?», «Який я?», «Що і як я роблю?», засвідчуючи усвідомлення і визначення автором себе як поета, який творить для дітей.

Ключові слова: ідентичність, особистісна ідентичність, конструювання, автор, поет, дитячий поет, дитина, дитячі поетичні тексти.

Постановка проблеми. У сучасній науковій парадигмі поняття «ідентичність» привертає увагу багатьох дослідників. Дослідження феномену «ідентичність» зміщується з філософських, психологічних і соціальних позицій, набуваючи рис міждисциплінарності і, навіть, міжпардигмальності, що призводить до теоретичної розмитості поняття «ідентичність».

Ідентичність – це однаковість людини або чогось в усі часи і за всіх обставин; умова або факт, що особа або щось є самим собою, а не кимось/чимось іншим, індивідуальність, особистість [18, с. 415] (тут і надалі переклад іншомовних джерел наш. – А. Пікалова). У загальному сенсі ідентифікація – це ототожнення [8, с. 11]; визначення відповідності предмета, біологічного організму, особи (фізичної, юридичної) певним, конкретним, лише їм властивим ознакам [1, с. 630].

Процес ідентифікації людиною самого себе пов'язаний з відповіддю на питання «хто я?», визначаючи при цьому власну біологічну (статеву та вікову приналежність), психологічну (різні психічні стани у певний момент часу), культурну (приналежність до певної культурної спільноти) і соціальну ідентичність (приналежність до тієї чи іншої соціальної групи) [16, с. 19].

Поняття «ідентичність» охоплює ментальну, соціальну, культурну, комунікативну і мовну сфери. Будь-яка ідентичність твориться мовою у межах конкретного соціуму з власною культурою, обумовлюючи при цьому мисленнєво-мовленнєві процеси.

Проблема ідентичності корелює з антропоцентричною парадигмою сучасної лінгвістики та суміжними з нею областями знань, оскільки дослідження мовних одиниць дозволяє робити висновки не лише про ментальні процеси, що існують у вербальній формі, але й про особистісні характеристики людини (мовця). Ідентичність може поставати об'єктом дослідження як у системі мови, так і в окремих текстах

і дискурсах. Зазначене вище і обумовлює актуальність нашої розвідки, оскільки ідентичність англomовного дитячого поета потребує ґрунтовного вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія становлення сучасного змісту поняття «ідентичність» починається з напрацювань Дж. Локка, який визначив його як усвідомлення індивідуумом безперервності, тотожності власної особистості [3].

Поняття «ідентичність» як одне з ключових понять світосприйняття і світорозуміння людини, що досліджується у різних галузях гуманітарного знання, привертає увагу науковців, серед яких: ті, хто займається дослідженням ідентичності у психологічному аспекті (Г. Ліндсей, В. В. Козлов, Е. Еріксон, К. Холл, Л. Б. Шнейдер, К. Ясперс, Н. Feigl, Н. Noonan, Е. Т. Olson); у руслі філософії (В. С. Малахов, О. О. Труфанова); у галузі соціології (Е. Гоффман, Л. Б. Шнейдер, D. Carbaugh, C. Cooley, J. Habermas, H. G. Mead); у річці лінгвістичного знання (Г. І. Богін, Г. П. Грайс, Ю. М. Караулов, Н. А. Кузьменко, О. А. Леонтович, Дж. Лич, Дж. Остин, Р. Brown, S. Levinson).

У психології ідентичність розуміють як вираження внутрішніх процесів; це те, що існує всередині індивіда; це частина особистості. Філософи намагаються знайти відповідь на питання про нормативність образу «самість/self». Основні філософські питання у теорії ідентичності: яких ідеалів прагнути у житті; чи варті цінності, на які орієнтуємося у житті; як людина знаходить фундамент для життєвих звершень за умови постійних історичних трансформацій; як вирішити кризи колективної та індивідуальної ідентичності. Соціологи досліджують ідентичність у проекції на суспільство та його інститути. У соціології ідентичність розглядається як комплекс ролей і статусів, що організовані відповідно до соціальної системи. Соціологічний аспект у вивченні ідентичності охоплює такі складові, як стать, раса, соціальний і економічний статус, рівень освіти, професія тощо.

Е. Еріксон розглядає ідентичність як складний процес, що локалізується у самому ядрі індивідуальності, а також це процес суспільної культури. Відповідно поглядам науковця, ідентичність – це тотожність самому собі. Володіти ідентичністю – це володіти образом себе, що є засвоєним і прийнятим особисто, що реалізується через різноманітні відносини особистості до навколишнього світу, почуття адекватності і стабільності володіння особистістю власним «я» незалежно від зовнішніх і внутрішніх зрушень (ситуації, ролі); здатність особистості до повноцінного вирішення завдань, що виникають перед нею на кожному етапі її розвитку [12]. Е. Еріксон розглядає ідентичність як складне особистісне утворення, як багаторівневу структуру.

У межах когнітивного підходу висувається ідея про наявність двох аспектів ідентичності: особистісного, що пов'язаний з унікальністю проявів людини, і соціального, вектором якого являється зовнішнє оточення [2, с. 24]. У встановленні і підтримці балансу між особистісною і соціальною ідентичностями виняткове місце відводиться мові, оскільки у процесі взаємодії людина з'ясовує свою ідентичність, в особистісної ідентичності проявляється прагнення людини до своєї індивідуальності, неповторності, а у соціальної – прагнення відповідати нормативним очікуванням партнера [9].

Вартим уваги постає той факт, що інтерпретації проблем ідентичності у теоретичних підходах різних авторів не суперечать, а можуть виступати як взаємодоповнення і взаємозбагачення один одного, являються певним синтезом, виокремлюючи в якості об'єкта дослідження різні сторони феномену ідентичності.

Як слушно зауважує О. П. Мотузкова: «хоча поняття ідентичності і визначають базовим терміном багатьох сучасних гуманітарних наук, воно все ще перебуває на стадії уточнення, коригування й обговорення. У кожній з наук існує безліч як теоретико-методологічних підходів, теорій, концепцій, так і практичних досліджень, присвячених проблематиці ідентичності. Але феномен ідентичності і поняття, що його представляє, досі так і не мають однозначного трактування. Також викликають дискусії і питання класифікації ідентичності, опису її структурно-системних характеристик» [4, с. 16].

У сучасних лінгвістичних дослідженнях проблеми ідентичності торкаються лише дотично, розглядаючи її з точки зору іншого явища, що обумовлено наявністю різних підходів у наукових парадигмах. Так, мовну особистість в єдності з її персональним досвідом, а отже, як складову ідентичності, досліджують в одному з напрямів сучасної лінгвістики (Л. І. Гришаєва, В. І. Карасик, О. П. Мотузкова, В. В. Наумов, М. С. Школова та ін.). М. С. Школова досліджує лінгвістичні та семіотичні аспекти конструювання ідентичності в електронній комунікації. Автор розглядає комунікацію як первинний соціальний процес, а ідентичність – як сутність, що конструюється комунікативно, дискурсивно або інтерпретативно [11, с. 21]. В. В. Наумов досліджує процес лінгвістичної ідентифікації особистості, аналізуючи психоемотивну, соціальну, антропологічну, вікову, гендерну, національну, парамовну складові мовної особистості [6]. О. П. Мотузкова приділяє пильну увагу дослідженню ідентичності, зокрема прагне систематизувати концепції та теорії вивчення ідентичності, уніфікує описи різних підходів [5], структурує рівні ідентичності (індивідуально-колективний, суб'єктно-об'єктний і когнітивно-емоційний) [4].

У фокусі нашої уваги постає особистісна ідентичність англомовного дитячого поета, що конструюється у конкретному культурно-історичному соціумі. Основні параметри, структурні складові та змістовне наповнення дитячого поетичного дискурсу обумовлюють зацікавлення ідентичністю митця слова, оскільки у процесі взаємодії здійснюється прийняття автором ролі дитини. Дитячий поет як суб'єкт дискурсивної діяльності ніби занурюється у смислове поле об'єкта-дитини. Діти генерують очікування стосовно мислиннево-мовленевої діяльності поета, мотивуючи тим самим мобілізацію потенціалу, що закладений в ідентичності автора.

Мета статті полягає у з'ясуванні основних ознак особистісної ідентичності такого англомовного дитячого поета,

як Шелдон Алан Сілверстін (*Sheldon Allan Silverstein* /ʃelˈsɪlvəstɪn/); у виокремленні основних рівнів аналізу особистісної ідентичності дитячого поета.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з положень звернення лінгвістики до напрацювань стосовно ідентичності у філософії, психології та соціології, отримуємо розуміння того, що ідентичність розуміють не як вид незалежно існуючої реальності поза особистістю, а як реальність, що активно конструюється особистістю [7, с. 153].

Мова надає інструменти для конструювання і формування ідентичності. Стає зрозумілим, що «Я» особистості формується крізь призму процесів соціальної інтеракції [14]. Ідентичність розглядають як лінгвістичну конструкцію, що будується за допомогою мовної репрезентації локусів [13, с. 3]. Через множинні ідентичності пропонують створити соціально-граматичну конструкцію особистості, як єдиної впізнаваної ідентичності [14]. Більшість дослідників дискурсу лише визначають ідентичність як конструйовану реальність, не пропонуючи шляхи цього конструювання. Мері Баколц (Mary Bucholtz) і Кіра Холл (Kira Hall) просуваються далі у дослідженні ідентичності у процесі інтеракції, пропонуючи принципи конструювання ідентичності: 1) принцип виникнення, 2) принцип позиціонування, 3) принцип індексальності, 4) принцип реляційності, 5) принцип частковості. Ідентичність визначають як інтерсуб'єктивно досягнуте соціально-культурне явище [15, с. 607–608].

Дитячий поет як митець слова, який творить у межах певної лінгвокультури, засвоюючи суспільні норми, цінності та способи діяльності конкретного соціуму, пропонує зрозумілий дитячій свідомості цілісний образ світу, ознайомлює з навколишнім світом на основі фонових знань, життєвого досвіду й емоційної сфери дітей. У цьому простежується протиставлення між соціальним і особистісним, що проявляється на рівні усвідомлення особистості, яка, з одного боку зумовлена узагальненими категоріями мови, а, з іншого, несе у собі деяку свободу від соціуму. Зазначене доводить той факт, що в ідентичності дитячого поета простежується наявність особистісної ідентичності, що пов'язана з унікальністю прояву автора, і соціальної, вектором якої постає зовнішнє оточення. Унікальність обумовлена особливою системою виховання, незвичним життєвим шляхом, неповторним способом взаємодії зі світом, що репрезентується як на рівні мови, так і на рівні емоцій. Для дитячого поета важливим виявляється баланс між особистісною та соціальною ідентичностями. Цей баланс встановлюється за допомогою мови. Поетичне мовлення дитячого автора нібито пристосовується до мовлення дітей, але відповідає усіх нормам літературної мови (поетичні тексти для дітей високохудожні твори, де уявна простота мовлення компенсується змістовними, сюжетними і композиційними засобами). При цьому обдарованість і поетичний хист дитячого поета оперує арсеналом мовностилістичних засобів у такий спосіб, щоб дитячі вірші захоплювали, були сповнені емоційністю і зрозумілі дитячій свідомості. Так, Шелдон Алан Сілверстін створює дитячі поезії з орієнтацією на дитину, моделюючи світ, зрозумілий дитині. При цьому автор може виступати у ролі дитини: «*If I were a bear,/ I would never hear,/ "Please put on your snowsuit, dear."/ I would never wear mittens,/ Or bobs, or a cap!/ But Mom says a bear takes a/ Long winter nap!/ So I guess I won't be a/ Bear today./ I'll just put on my boots/ And hop out to play.*» (Sheldon Alan Silverstein

“If”) [20, с. 158]; або використовувати прийом антропоморфізму: «*The baby bat/ Screamed out in fright/ Turn on the dark/ I'm afraid of the light*» (Sheldon Alan Silverstein “Batty”) [20, с. 139].

Талант дитячого поета проявляється у вмінні залучати до світу дорослих, не тиснучи на природу дитини. Дитячого поета схарактеризовує розумовий вид діяльності, креативний тип мислення, обдарованість, високий рівень мовної компетенції.

Зазначене вище знаходить прояв в особистісній ідентичності, що формується на основі ідентифікації фізичних, інтелектуальних і моральних якостей. Система поглядів, установок і цінностей особистості дитячого поета, що зумовлюють її неповторність, тотожність собі, визначеність, цілісність і незмінність утворюють структуру ідентичності автора. Ідентичність дитячого поета постає як процес організації життєвого досвіду в індивідуальне «я». Людина може називати свої характеристики і зставляти їх з характеристиками інших людей. Людина обирає цілі, цінності, потреби, що обумовлюють змістовність ідентичності, а суспільство коректує норми і закони її існування. Так формується і аспект індивідуального «я» дитячого поета як частини його ідентичності.

Шелдон Сілверстін почав писати для дітей за наполегливою рекомендацією свого редактора видавництва Harper & Row (нині HarperCollins), Урсули Нордстрем (Ursula Nordstrom). Publishers Weekly (описуючи автора як «сильного, м'язистого, тренуваного чоловіка, ветерана Корейської війни»), поставив йому питання про те, як він прийшов до рішення почати писати для дітей. Шелдон Сілверстін відповів: «*А я до нього і не приходив. Я ніколи не збирався ні писати, ні малювати для дітей. Це мій друг Томі Унгерер практично насильно зтягнув мене, штовхаючи і кричавши, в офіс Урсули Нордстрем. І вона переконала мене у тому, що Томі правий: я цілком можу писати дитячі книжки*» [21, с. 2].

Серед найвідоміших дитячих робіт Шелдона Сілверстіна – бестселер «*The Giving Tree*», «*Uncle Shelby's ABZ*», «*A Giraffe and a Half*», «*Lafcadio, the Lion Who Shot Back*» – останню він називав своєю улюбленою [19].

Починав Шелдон Сілверстін свою творчу кар'єру як карикатурист ще за часів несення служби в армії. Що стосовно мовотворчості для дітей, то перша дитяча публікація – «*The Giving Tree*» (1964) спочатку продавалась скромно, але невдовзі доброю притчею захопилися читачі різного віку. Відтоді продано понад 5,5 млн. примірників і книга продовжує перебувати у списку вічних бестселерів. Шелдон Сілверстін не вивчав мистецтва віршування і тому виробив власний стиль поезії, наповненої соковитою мовою, подекуди сленгом, і добрим гумором. Перша збірка віршів – «*Where the Sidewalk Ends*» – була видана у 1974 і зустрінута як сучасна класика. Віршам і авторським малюнкам аплодували за їхню дотепність, мудрість і доброту. Дві наступні збірки – «*A Light in the Attic*» (1981) та «*Falling Up*» (1996) – перебували у списках бестселерів упродовж місяців. Вірші Шелдона Сілверстіна широко використовуються у школах як перше ознайомлення дитини з поезією.

Той факт, що дитяча поезія Шелдона Сілверстіна не втрачає своєї популярності й досі, навіть після смерті автора, що нею захоплюються читачі різних вікових категорій, засвідчує талановитість автора. Для дітей треба писати так само, як для дорослих, тільки краще. Механічно заримовані

слова ніколи не знайдуть правильної дороги до дитячих сердець. Рядки не повинні бути вимученими, вони повинні литися з глибини серця: бути трошки божевільними і вже точно казковими. Поезія для маленьких повинна бути для дорослих поезією [10, с. 356–357].

Автор сам пояснював, що корені його творчості сягають далеко у дитинство: «*Коли мені було років 12-14 <...> я вважав би за краще стати хорошим бейсболістом або мати успіх у дівчат, але – у бейсбол грати я не вмів, танцювати – також. На щастя, і дівчата мною не цікавилися. Оскільки нічого з цим вдіяти не можна було, я почав малювати і писати. На щастя, мені не довелося нікого копіювати, хто б міг мене вразити. Я виробив свій власний стиль...*» [21, с. 2].

Автор також насолодився довгою, успішною кар'єрою як поет-пісняр. У 1984 він отримав премію *Grammy* за найкращий дитячий альбом «*Where the Sidewalk Ends*». До самої смерті у травні 1999 Шелдон Сілверстін продовжував творити музику, пісні, вірші, історії, і малюнки, і, що найважливіше, за його власними словами, «добре проводити час» [19].

У наведених вище фактах, думках, цитатах, твердженнях засвідчуються ознаки особистісної ідентичності Шелдона Сілверстіна: усвідомлення і визначення себе як поета, який творить для дітей, цілісність стану душі, сталість, неповторність, креативність, унікальність і талановитість автора.

Духовність певної мірою обумовлює життя дитячого поета. Професійна діяльність автора постає сенсом його життя, центральною життєвою цінністю, основою життєвого самовизначення особистості, способом самоактуалізації. Стан натхнення для дитячого поета розширює межі свідомості, створюється через одночасне досягнення емоційної активізації, раціонального мислення і надчуттєвого пізнання світу.

Простір, в якому конструюється ідентичність дитячого поета охоплює: результати його мистецької діяльності – віршовані тексти, творені для дітей (*що і як (яким чином) створює автор?*); певну систему об'єктів, з якою він має справу – дитячу читацьку аудиторію, для якої призначені результати його творчої діяльності (*для кого і з якою метою творить поет?*); спільноту людей, з якими дитячий поет має справу, коло подій, які мають відношення до реалізації його творчої діяльності, а також ступінь інклюзивності по відношенню до цих подій (*з ким, за яких умов / обставин творить дитячий поет?*). У цьому розумінні ідентичність дитячого поета постає як сфера самопізнання особистості автора, у межах якої за життя автора конструюється індивідуальне емоційно забарвлене усвідомлення своєї визначеності як дитячого поета, що корелює твердженню «*я як дитячий поет – це те, що я вмію і повинен робити*». Стає очевидним, що ідентичність дитячого поета конструюється у межах мовної інтеракції.

Узагальнюючи вище зазначене, маємо змогу зобразити рівні аналізу особистісної ідентичності дитячого поета схематично (рис. 1), вона підкреслює взаємозв'язок трьох основних питань: «*Хто я?*» – питання власне ідентичності, що спрямоване на отримання знань про себе у межах конкретного соціуму, де здійснюється життєдіяльність автора; «*Який я?*» – питання цінностей, спрямованих на усвідомлення смислових складових власного «я», на розвиток уявленнь про відношення до дітей і ситуацій, що формують в їх свідомості модель світу; «*Що і як я роблю?*» – питання мисленнево-мовленнєвої діяльності, продукти якої репрезентуються у творених автором дитячих поетичних текстах.

Рис. 1. Рівні аналізу особистісної ідентичності дитячого поета

Висновки. Таким чином, доходимо висновку, що ідентичність розуміють як реальність, що активно конструюється особистістю. Інтерпретація проблем ідентичності у теоретичних підходах дозволяє виокремити рівні аналізу особистісної ідентичності дитячого поета, кожен з яких корелює з відповідями на питання: «ким є дитячий поет?», «яким є поет, що творить для дітей?», «що і яким чином робить автор?». Конструювання особистісної ідентичності дитячого поета певною мірою залежить від розвитку особистості автора (інтелектуальні здібності, мовна компетенція), зацікавлення і захоплення власною справою (посвячення особистості автора всього себе без останку своїй справі, служінні своєму покликанню), здібності до цієї справи (хист до римування, уява, креативність, обдарованість), особливості родини, умов виховання і навчання тощо. Доопрацювання потребує питання стосовно конструйованої сутності ідентичності, зокрема ідентичності дитячого поета. З цих позицій перспективним виявляється дослідження шляхів конструювання ідентичності.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
2. Киселев И. Ю., Смирнова А. Г. Формирование идентичности в российской провинции. Москва; Ярославль: Институт психологии РАН, 2001. 152 с.
3. Локк Дж. Сочинения: в 3-х т. Москва: Мысль, 1985. Т. 1 / под ред. И. С. Нарского. 623 с.
4. Мотузкова О. П. Идентичність як структура. Наукові записки НаУ-КМА. Філологічні науки. 2014. Т. 164. С. 15–19.
5. Мотузкова Е.П. Междисциплинарные научные подходы к изучению идентичности. Мова і культура (Науковий журнал). Київ : Видавничий дім Д. Бурого, 2012. Вип. 15. Т. I (155). С. 79–86.
6. Наумов В. В. Лингвистическая идентификация личности. Москва: ЛИБРОКОМ, 2010. 240 с.
7. Пікалова А. Поняття «ідентичність» з позицій сучасних наукових парадигм. Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 19 квітня 2018 р.: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 42. С. 151–154.
8. Словник української мови: у 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) та інші; Акад. наук Укр. РСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наук. думка, 1970–1980. Т. 4. 1975. 840 с.
9. Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность. Москва: КАМ1, 1995. 650с.
10. Чуковский К. И. От двух до пяти. Москва: КДУ, 2005. 400 с.
11. Школовая М. С. Лингвистический и семиотические аспекты конструирования идентичности в электронной коммуникации: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Тверской государственный университет. Тверь, 2005. 174 с.
12. Эриксон Эрик Г. Детство и общество: пер. с англ. Санкт-Петербург: Ленато, АСТ, Фонд Университетская книга, 1996. 592 с.
13. Bauman Richard. Language, identity, performance. Pragmatics. 2000. 10(1). С. 1– 5.
14. Bronwyn Davies. Positioning: The discursive production of selves. Journal for the Theory of Social Behaviour. 1990. 20 (1). С. 43–63.
15. Bucholtz M., Hall K. Identity and interaction: a sociocultural linguistic approach. Discourse Studies. London: SAGE Publications, 2005. Vol 7, (4–5). P. 585–614.
16. Carbaugh Donal A. Situating selves: the communication of social identities in American scenes. Albany, NY: State University of New York Press, 1996. 238 p.
17. Castells Manuel. The power of identity. Oxford: Blackwell, 2011. 584 p.
18. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / ed. J. Crowther. Oxford: Oxford University Press, 2002. 1428 p.

19. Rogak Lisa. A Boy Named Shel: The Life and Times of Shel Silverstein. New York: Thomas Dunne Books, 2007. 256 p.
20. Silverstein Shel Light In The Attic. New York: HarperCollins, 2005. 176 p.
21. Silverstein Shel. Poems. The World's Poetry Archive. 2004. 270 p. URL: https://www.poemhunter.com/i/ebooks/pdf/sheldon_allan_silverstein_2004_9.pdf (accessed: 20 June 2018).

Пикалова А. А. Личностная идентичность англоязычного детского поэта

Аннотация. В статье внимание сосредотачивается на проблеме изучения личностной идентичности англоязычного детского поэта. Уточняется сущность понятия «идентичность» с позиций современных научных парадигм. Выявляются основные признаки личностной идентичности англоязычного детского поэта Шелдона Аллана Силверстина. В работе определяются уровни анализа личностной идентичности детского поэта, корреляционные ответы на вопросы «Кто я?», «Какой я?», «Что и как я делаю?», что указывают на факт осознания

и определения автором себя как поэта, который творит для детей.

Ключевые слова: идентичность, личностная идентичность, конструирование, автор, поэт, детский поэт, дети, детские поэтические тексты.

Pikalova A. The Personal Identity of the English-language Children's Poet

Summary. The article focuses on the problem of studying the personal identity of the English-language children's poet. The essence of the concept «identity» is clarified from the positions of modern scientific paradigms. The main features of the personal identity of the English-language children's poet Sheldon Allan Silverstein are found out. This article reveals the levels of analysis of the personal identity of the children's poet which correlate with the answers to the questions «Who am I?», «What am I?», «What and how do I do?» They indicate the fact of the author's recognition and determination of himself as a poet who creates for children.

Key words: identity, personal identity, construction, author, poet, children's poet, child, children's poetic texts.

*Пономарева Л. Ф.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

К ВОПРОСУ ОБ ОГРАНИЧЕНИЯХ В ПРОЦЕССАХ МОВАЦИИ В СОВРЕМЕННОМ НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация. Статья посвящена описанию ограничений в процессах мовации в современном немецком языке, под которой понимается эксплицитная деривация существительных другого рода, когда в качестве производящей основы функционирует наименование лица на материале современного немецкого языка. Как правило, производными оказываются наименования лица женского рода. Возможность или невозможность их образования и функционирования в речи предопределяется как системными закономерностями соединения словообразовательных элементов, так и внеязыковыми факторами.

Ключевые слова: словообразование, эксплицитная деривация, мовация, ограничения в словообразовании, гендер, норма и система в языке, вероятностное прогнозирование.

Постановка проблемы. В немецком языке название лиц имеют категорию лица, в целом мотивированную соотносительностью грамматического рода с естественным полом. Биологический род является, по словам В. Г. Адмони, семантической осью, которая организует систему грамматического рода [5, с. 99]. Однако эта мотивированность не отличается прямолинейностью. Реальный характер категории рода в названиях лиц перебивается действием различных факторов, вступая в противодействие с другими семантическими признаками, а нередко и с формально-морфологическими показателями слова. Отмечая сложность и недостаточную изученность ограничений, налагаемых на сочетание элементов в области словообразования сложность и недостаточную изученность, Е. С. Кубрякова указывает на то, что только изучение факторов, ограничивающих диапазон действия той или иной модели, может обеспечить превращение словообразования из науки, регистрирующей и инвентарной, в науку, правильно прогнозирующую развитие обоих объектов [3, с. 385], то есть соприкасается с другой важной теоретической проблемой в области словообразования, а именно, с проблемой лингвистической вероятности /потенции. Лингвистическая вероятность в словообразовании определяется как функционирование соответствующих моделей [2, с. 175; 15, с. 61-73; 16, с. 164-193]. При потенциальных возможностях создаются новые слова: «потенциальные», «оказиональные», «авторские неологизмы», «речевые», до этого отсутствующие в языковой традиции [16, с. 169-170; 12].

Изучение данной проблематики непосредственно связано и с гендерными исследованиями в языке. Поскольку это научное направление с помощью лингвистического понятийного аппарата изучает отражение гендера в языке: номинативную систему, лексикон, категорию рода и ряд сходных объектов, данный подход правомерен в описании и объяснении того, как манифестируется в языке наличие людей разного пола, какие лингвистические механизмы лежат в основе этого процесса [19].

В данной работе в вышеназванных аспектах рассматриваются ограничения при процессах мовации (Movierung, а также Motion или Mutation), под которой понимается эксплицитная деривация существительных другого рода, когда в качестве производящей основы функционирует наименование лица. Как правило, производными оказываются наименования лица женского рода.

Целью статьи является выявление групп слов, которые не участвуют или ограниченно участвуют в процессе мовации в силу семантических и других видов ограничений, определение интра- и экстралингвистических тенденций в эксплицитной деривации производных женского рода в рамках теории лингвистической вероятности и гендерного подхода, отражающего социально-культурные условия отражения гендера в языке.

Изложение основного материала. При мовации эксплицитно манифестируется биологический пол, естественный род. Важнейшим словообразовательным суффиксом парадигме словообразования существительных по половой дифференциации (Sexus-Differenzierung) в процессах мовации остается суффикс женского рода -in.

Наличие или отсутствие женских коррелятивных наименований определяется как действием экстралингвистических факторов, так и собственно лингвистическими факторами. К интралингвистическим факторам относятся фоно-морфологический, этимологический и семантический аспекты взаимодействия непосредственно составляющих (далее – НС) словообразовательной конструкции, производящей основы и аффикса при эксплицитной деривации.

Однако следует иметь в виду то важное обстоятельство, что способы образования слов, соотносительность суффиксов нельзя выводить непосредственно из условий общественно-производственной деятельности людей, а учитывать и действие лингвистических факторов, а именно: наличие в языке устойчивых словообразовательных моделей, связанных с определенными лексико-семантическими разрядами слов

В результате все большего участия женщин в самых различных сферах жизнедеятельности – в профессии, политике, науке – сейчас в немецком языке все чаще используются мовированные формы образования существительных женского рода, поскольку ни в коем случае нельзя допускать дискриминацию по отношению к женщинам [6, с. 69]. Однако, как отмечается, не всегда возможно образовать и употребить женскую форму названия профессии или звания, так как это могло бы привести к слишком сложным и длинным конструкциям, напр. *Der Minister bzw. die Ministerin, Stellvertreter des Ministers bzw. der Ministerin* [8, с. 75].

Во второй половине прошлого века в лингвистике существовали различные мнения по вопросу образования коррелятивных наименований женского рода с учетом биологического

рода. Многие исследователи подчеркивали, что в разговорной речи имеется тенденция к выражению биологического рода также и в языковой форме, но формы женского рода распространяются лишь с трудом [10, с. 183], другие считали, что немови́рованная форма мужского рода *-er* для обозначения лиц женского рода употребительна только в виде исключений [10, с. 65]. По мнению И. Ербена, суффикс *-in* может присоединяться почти ко всем наименованиям мужского рода [9, с. 100].

По словам В. Фляйшера только дериваты с суффиксом *-er* могут служить в качестве основы для производных женского рода. Являясь продуктивной, эта модель остается релевантной для процессуального аспекта словообразования [16, с. 169].

По мнению В. Фляйшера к дериватам на *-ling* и с другими суффиксами *-in* присоединяться не может. Это ограничение, однако, не относится к дериватам иностранного происхождения [11, с. 183]. И. Льюнгерун отмечал, что дериваты на *-ling* не только употребляются в отношении лиц женского пола, но и рассматривал суффикс *-in* в некоторой степени в качестве активного суффикса при мовации дериватов на *-ling* в высоком стиле, в частности в произведениях немецких писателей, напр.: *Ankommelingin, Eindringelingin, Erstlingin, Feiglingin, Flüchtlingin, Fremdlingin, Günstlingin, Jünglingin, Lieblingin* u.a. [19, с. 150].

Однако позже, отмечая высокую степень отклонения в недопустимой в норме комбинации суффиксов *-ling+in*, В. Фляйшер также приводит в качестве примеров авторские окказиональные образования *Lieblingin, Fremdlingin* u.a. [10, с. 174], и в последнем издании фиксирует более 1000 употреблений в Google слов *Lieblingin, Fremdlingin, Neulingin* и более 100 *Flüchtlingin, Feiglingin, Schreiberlingin, Zöglingin* u.a. [11, с. 152]. Таким образом, несмотря на консерватизм языковой системы, не следует абсолютизировать правила словообразования, которые перекрываются правилами коммуникативного употребления

Как показывают результаты словарной выборки, большая часть наименований лиц в немецком языке не имеет коррелятов для обозначения лиц женского рода [17]. Сравнивая словообразовательные возможности наименований мужского рода, не имеющих коррелятивных наименований женского рода, с парными наименованиями, можно сделать вывод, что их словообразовательные возможности не отличаются от словообразовательных возможностей, коррелирующих наименований лиц мужского и женского рода по форме. Ср: Professor-Professorin, Kanzler-Kanzlerin. Но: der Militarist, der Senator, der Anatom, der Liquidator.

Анализ показал, что отсутствие соотносительных наименований мужского и женского рода наблюдается во всех морфологических группах слов: корневых производных, сложных. Почти абсолютное отсутствие коррелятивных наименований женского рода наблюдается в следующих группах слов: 1. наименование лиц мужского рода, образованных при помощи словообразовательных суффиксов *-es, -us, -os, -at, -bold, -rich, -jan/ian*; 2. наименование лиц мужского рода, вторым конституентами которых являются морфемы *-phat, -graph, -phile, -phobe*. Отсутствие коррелятивных наименований женского рода в первой группе можно объяснить как этимологией суффиксов, так и ограниченными возможностями дистрибуции словообразовательных морфем. Как известно, непосредственное соединение нескольких словообразовательных форматов одной и той же части речи встречается крайне редко. Исключение составляет, в частности, словообразовательная морфема *-in*.

Для анализа на лексико-семантическом уровне группы слов с беспарностью, абсолютной или частичной, семантические

группировки одного словообразовательного типа / производные и имеющие одинаковую семантическую структуру / корневые и сложные/, были объединены по принципу общего семантического значения в словарные блоки, исходя из классификации по нишам и блокам, используемой Р. З. Мурясовым [4, с. 7-8].

Анализ словарных дефиниций позволил распределить имена лица мужского рода без соотносительных наименований женского рода по следующим 11 блокам: 1. Блоки, характеризующие лицо: по роду занятий, профессиональной, непрофессиональной деятельности или выполняемому в определенный момент или период времени; по качественной характеристике лица, в который входят слова, указывающие на какие-либо черты характера лица, умственные способности, внешний облик, состояние здоровья по его действиям, поведению; по возрасту; по занимаемой должности, титулу, рангу; по отношению между людьми: по его мировоззрению/философскому, теологическому, политическому, эстетическому, нравственному; по его отношению к воинской службе /военная специальность, звание, ранг, должность и блоки слов; 2. указывающим на топонимическую, национальную или расовую принадлежность лица; на принадлежность лица к религиозному культу.

К блокам с наибольшим отсутствием парных наименований относится блок принадлежности к религиозному культу *Prediger, Pabst, Pfarrhelfer, Bekehrer, Jesuit* и блок военной специальности, званий, рангов, что является естественным и логичным отражением внеязыковой действительности в фактах языка: *Gefreiter, Unteroffizier, Admiral, Kommandeur*. Однако в актах реальной коммуникации возможно появление наименований женского рода, если в них есть необходимость: *Oberstin, Soldatin* [11, с. 238].

Отсутствие коррелятивных наименований женского рода в блоке «занятия» предопределено прежде всего экстралингвистическими факторами. Динамика языка в области названия лиц, обусловленная социальными изменениями, проявляется в возникновении все новых коррелятивных наименований женского рода по профессии, роду деятельности. Однако, как отмечают некоторые исследователи, в этой области нет той регулярности, которую можно было бы предположить, так как наряду с мовированными формами *Ministerin, Botschafter* употребляются немови́рованные: *Minister, Botschafter* [14, с. 74].

Семантическое содержание слова может препятствовать образованию коррелятивных наименований женского рода от ряда слов «блока качественной характеристики лица», служащих для обозначения лиц по их внутренним и внешним свойствам, физиологическим особенностям, привычкам и склонностям, свойственным только или преимущественно лицам мужского пола. Часто это имена собственные, ставшие нарицательными в силу того, что имена собственные, объективно лишённые коннотативных оттенков, могут приобрести их в речи. К ним относятся следующие слова: *der Bassist, der Eunuch, der Don Juane, der Mysogyn, der Poligamist, der Lüstling, der Nymrod, der Schürzenjäger*.

В данной группе слов, а также в группе слов-наименований женского рода с теми же характеристиками, идея пола ощущается вполне определенно, напр.: *die Xanthippe, die Wöchnerin, die Sopranistin, die Amazone, die Feministin, die Kokette, die Nymphe* и др. Р. З. Мурясов относит данные слова к однородным, так как они в силу своего лексического значения могут характеризовать лица либо только мужского, либо только женского пола [4, с. 13].

В процессах мовачи не участвует большая часть сложных слов-субстантивных композитов. Отсутствие коррелятивных наименований женского рода в этой морфолого-семантической группе слов можно объяснить как экстралингвистическими факторами, о которых говорилось выше, так и интралингвистическими, к которым относятся внутрисловные семантические отношения между непосредственно-составляющими (НС) определительного композита напр.: *Stierkämpfer*, *Tiefdrucker*, *Passivbürger*. Семантические отношения между НС субстантивного композита, как известно, весьма разнообразны. Однако это разнообразие может быть сведено к основному типу семантических отношений между НС, а именно, семантика первой НС предопределяет потенциальные возможности образования коррелятивного наименования женского рода. Наличие коррелирующей пары слов *Sänger-Sängerin*; *Mörder-Mörderin*; не вызывает образование коррелятивного названия женского рода, если семантика первой НС оказывает ограничительное действие; напр. *Kammersänger* – *Kammersängerin*, но: *Baßsänger*.

На примере субстантивных композитов можно наблюдать тесное переплетение экстра- и интралингвистических причин, влияющих на возможность реализации продуктивной словообразовательной модели «основа существительного +in»: *Minenarbeiter*, *der Lustmörder*, *der Haremwächter u.a.*

По мере развития научных исследований оказалось, что с биологической точки зрения между мужчинами и женщинами гораздо больше сходства, чем различий, и единственное четкое и значимое биологическое различие между женщинами и мужчинами заключается в их роли в воспроизводстве потомства [18]. Рассматривая соотносительную по роду пару слов в определенных контекстах, можно заметить, что прямое значение слова в пределах соотнесенности с одним и тем же референтом может варьировать в содержательном плане, при этом образуются разные актуальные смыслы, различающиеся между собой по количеству актуализированных сем. Не различие или нейтрализация признаков пола вытекают из потребностей коммуникации. Если коммуникативно значимым являются качественная характеристика лица, характеристика по его действиям или поведению и другие характеристики, то есть признак пола в определённой контексте ситуации не является релевантным, употребляются немаркированные формы. Потребность уточнить признак пола вызывает появление соответствующих языковых средств, о чем свидетельствует наличие мовированных форм и в электронных словарях.

Учитывая переактуализацию сем в этих словах, вызванную коммуникативным развёртыванием текста, маркирование исходной, основной формы мужского рода является информативно избыточным. Напр.: *Ein Synonym für „Deutsche“ ist das Wort für „Bundesbürger“*. *Es bedeutet: Bürger der Bundesrepublik Deutschland. Manche Deutsche akzeptieren die Bundesrepublik Deutschland aber nicht als Staat. Sie sehen sich als Einwohner des Deutschen Reichs. Diese Reichsbürger gibt es seit den 80er-Jahren* [7, с. 10]. Маркирование пола представлено лишь латентно.

Различение или актуализация признаков пола вытекают из потребностей коммуникации и употребление мовированных форм естественно и информативно, если коммуникативно значимым является признак пола. Напр.: *Lena Kuhlan reist für ihren Traumberuf um die Welt. Die Hamburgerin ist seit Anfang 2016 Schiedsrichterin beim Guinnessbuch der Rekorde* [7, с. 78].

Мовированные формы во множественном числе, обычно, употребляются в обращениях к аудитории, в устной или

письменной речи, напр.: *Liebe Studentinnen und Studenten, Fernsehzuschauer und Fernsehzuschauerinnen; Hörer und Hörerinnen*.

Слово, обладая свойством информативности, может участвовать в информации модификацией своего значения, путём возможных вариаций своего смысла [1, с. 40]. Дискурс поэтому является необходимым условием для понимания информативности слова и в то же время является решающим фактором в выборе тех или иных языковых форм. При большой избыточности она расплывается в массу ничего не значащих или мало значимых фактов, особенно при употреблении во множественном числе, а при слишком малой избыточности затрудняется понимание текста из-за перегрузки информацией.

Выводы. Таким образом, область словообразования имен лица является источником интенсивной вариативности. Отсутствие коррелятивных наименований женского рода от соответствующих наименований мужского рода можно объяснить ограничениями в дистрибуции словообразовательных морфем; ограничениями нормы, а также действием семантических факторов, которые ограничиваются отдельными слоями лексики и не являются основными, действием интегрирующей тенденции в языке. Последняя обнаруживается в том, что наименования мужского рода имеют более обобщенный характер, что способствует повышению информативности языковых единиц. Все большее распространение получают мовированные формы женского рода, что отражает реальное положение вещей в современном обществе.

Литература:

1. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. М.: Наука, 1981. 139 с.
2. Косериу Э. Синхрония, диахрония и история. Новое в лингвистике. М., 1963. Вып. III. С. 143-146.
3. Кубрякова Е. С. Словообразование. Общее языкознание. Внутренняя структура языка. М.: Наука, 1972. С. 344–393.
4. Мурашов Р. З. Категория одушевленности в современном немецком языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук. М., 1969. 24 с.
5. Admoni W. Der deutsche Sprachbau. М.-Л.: Просвещение, 1966. 284 с.
6. Dargiewitsch A. Die Sprache lebt und verändert sich. Zu neuesten Tendenzen in der deutschen Wortbildung. Tendenzen in der deutschen UWM, Olsztyn:Univer-sytet Warmisko-Mazurski w Olsztynie: Acta Neophilologica. 2012 (1). С. 61-74.
7. Deutsch perfekt. Einfach Deutsch lernen. Spotlight Verlag, 2016, № 12. 80 S.
8. Donalies E 2007: 74f. E.Donalies E. (2005). Die Wortbildung des Deutschen: ein Überblick, 2. Aufl. Tübingen: Günter Narr Verlag.
9. Erben J. Abriss der deutschen Grammatik. Berlin: Akademie Verlag, 1966. 516 S.
10. Henzen W. Deutsche Wortbildung. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1965. 314 S.
11. Fleischer W. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Fleischer – Leipzig: Bibliographisches Institut, 1983. 364 S.
12. Fleischer W., Barz I. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Tübingen: Niemeyer. 2012. 483 S.
13. Henzen W. Deutsche Wortbildung. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1965. 314 S.
14. Oksaar E. Berufsbezeichnungen im heutigen Deutsch. Soziosemantische Untersuchungen. Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann, 1976. 275 S.
15. Stepanowa Maria D. Norm und System in der Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Linguistische Studien A, Arbeitsberichte. Berlin, 1979, S. 61–75.

16. Stepanowa Maria D., Fleischer W. Grundzüge der deutschen Wortbildung. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut. 1985. 236 S.
17. Wahrig G. Deutsches Wörterbuch. München: Taschenbuch Verlag, 2012. 1152 S.
18. Кириллина А.В., Томская. Лингвистические гендерные исследования. URL: www.strana-oz.ru/2005/2/lingvisticheskie-gendernye-issledovaniya
19. Ljungerun I. Bemerkungen zur Movierung in der deutschen Gegenwartssprache. Eine positivistische Skizze. URL: ivar+ljungerund8lei

Пономарьова Л. Ф. До питання про обмеження у процесах мовачії у сучасній німецькій мові

Анотація. У статті описуються обмеження у процесах мовачії у сучасній німецькій мові, під якою розуміється експліцитна деривація іменників іншого роду, коли як твірна основа функціонує назва особи. Використовуються матеріали сучасної німецької мови. Як правило, дериватами стають найменування осіб жіночого роду. Можливість або неможливість їх утворення та функціонування у мові

визначаються як системними закономірностями сполучення словотвірних елементів, так і екстралінгвістичними факторами.

Ключові слова: словотворення, експліцитна деривація, мовачія, обмеження у словотворенні, гендер, норма та система у мові, ймовірне прогнозування.

Ponomareva L. On constraints in motivational processes in contemporary German language

Summary. The article deals with description of the restrictions in the processes of movation in the modern German language, which implies explicit derivation of nouns of another gender, when a name of another person functions as the producing base. The materials of the modern German language are used. As a rule, names of feminine gender are derivatives. The possibility or impossibility of their formation is predetermined by both systemic regularities of joining word-formation elements, and by extra-linguistic factors.

Key words: word formation, explicit derivation, movation, word formation restrictions, gender, norm and system in a language, probabilistic prediction.

Pochtaruk G. Ya.,*PhD, Senior lecturer of the foreign languages Department of
Odessa Academy of building and architecture***Zaitseva O. Yu.,***PhD, Chief of the foreign languages Department of
Odessa Academy of building and architecture***Moiseeva E. A.,***Junior lecturer of the foreign languages Department of
Odessa National Polytechnic University***Sirotenko T. V.,***Senior lecturer of the foreign languages Department of
Odessa National Polytechnic University*

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE SEMANTIC STRUCTURE OF THE HIGH-FREQUENCY WORD UNIT (ON THE MATERIAL OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL DISCOURSE FIELD “AUTOMATION OF HEAT AND POWER PROCESSES”)

Summary. The comparative analysis results of the word unit semantic structure, which is one of the most frequent words in the texts of the technical discourse field “Automation of heat and power processes”, is presented in the article. The semantic structure elements are compared at the levels of both language and speech, i.e. the definitions fixed in the Webster's normative dictionary, and lexical-semantic variants functioning in the text corpus.

Key words: contextual analysis, dictionary definition, frequency of usage, subject field, word token.

Problem statement. The content of standard/nonstandard dictionaries and their continuous alteration is one of the main problems of lexicography which is directly connected with the study of semantic structure of a word and its realization in speech including writing, i.e. in text corpora. Thus, using text corpus linguistics can describe functioning of separate language phenomena as well as develop fruitful cooperation between the two main trends of modern linguistics: corpus (lexicographical) and theoretical (applied) since the latter gives the results of the practical analysis which are necessary for formation and development of lexicographical resources. First of all, it concerns such an aspect, common both for lexicography and theoretical (applied) linguistics, as semantic characteristics of text units, i.e. realization in speech (text) of the semantic structure of the words given in dictionaries.

Proceeding from all mentioned above, the research of semantic word structures carried out on the basis of real text corpora is of current importance and timely, and its results can be used in lexicography.

Publication analysis. First of all, it is necessary to mention one of the most complicated in respect of theory issue, it concerns the semantic structure of a word. It is complicated, mainly, because of various and often contradictory interpretations which can be met in the linguistic literature. This issue was discussed by the classics of linguistics A. A. Ufimtseva [1], M. V. Nikitin [2], M. D. Stepanova [3], I. V. Arnold [4] and others who gave quite ambiguous definitions of the semantic word structure. They characterize it in different ways: the system of minimum lexical units (lexical semantic variants); a set of word meanings having a definite scheme of mean-

ingful links; a set of meanings underlying their common and particular aspects; a set of semantic characteristics, etc.

Considering these definitions one cannot but agree with K. S. Gorbachevich and F. P. Sorokoletov [5] who suppose that developing the exact methods in semasiology and lexicography, i.e. formation of “measuring tools” of lexical-semantic word meaning, has not started yet or is on the lowest level, that is why the researchers have to rely mostly on the context.

Nevertheless, the authors believe that I. V. Arnold's point of view is the most acceptable to use in the present research since her definition indicates on the complex system of interconnection and interdependence of lexical semantic variants (LSVs) inside the semantic structure based, on the one hand, on opposition of individual lexical-semantic variants to each other and, on the other hand, gives the description of the semantic word structure as some generalized model based on definite commonness of LSVs including in it if to take into account their connotation [4, 73].

Purpose and tasks of the article. The purpose of the present article is to consider the lexical semantic variants of one of the most frequent terms *unit* which are met in text corpus “Automation of heat and power processes” (AHPP) and compare this list with the nomenclature of definitions given in the normative Webster's Third New International Dictionary [6] and then find concurrent/not concurrent LSVs.

To describe LSVs of the word *unit*, which function in AHPP text corpus, it was necessary to solve the following particular problems:

- to determine the most frequent units of AHPP text corpus, a probabilistic-statistical model (frequency dictionary) of this specialty was formed;

- after stating the fact that the word *unit* is in the list of the most frequent text units, lexical-semantic variants of the word *unit* realized in AHPP texts were considered, for this purpose the method of contextual analysis was used.

- with the view of comparative analysis performance the semantic model of the word *unit*, which includes all LSVs, was taken from the normative Webster's Third New International Dictionary [6].

Description of research results. The text corpus having been the ground of the formed probabilistic-statistical model was com-

piled on the base of the texts of the technical specialty “Automation of heat and power processes” (AHPP) taken from scientific journals of Great Britain and the USA: Power, Power Engineering, Process Engineering. The total volume of AHPP text corpus includes 200 thousand word tokens.

It was determined that the absolute frequency of the word *unit* is 670 word tokens, and this fact makes it possible to put this word into the high frequency zone of the model.

First of all, let us consider the LSV definitions of the word *unit* given in the normative Webster’s Third New International Dictionary [6]. The semantic structure of the word *unit* is one of the most complicated and ramified lists of definitions met in normative dictionaries, and it has 18 LSVs in Webster’s dictionary. The first definition in the dictionary is an etymologically initial meaning of the noun *unit*:

1) the first natural number; a number that is the least whole number and is expressed by the number 1;

2) a single thing (as a magnitude or number) that constitutes an undivided whole;

3) a number that divides every element of a set of number;

4) a determinate quantity (as a length, time, heat, value or housing) adopted as 5) a standard of measurement for other quantities of the same kind;

6) a fractional part of the width of a printing character (as 1/18 of ordering Roman capital M) used in measuring the set of a piece of type and being of the same width for all types of the same point size and proportionally wider or narrower for larger or smaller point size;

7) an amount of work used in education in calculating student credits;

8) an amount of a biologically active agent to produce a specific result under strictly controlled conditions;

9) one percent per ton of a fertilizing ingredient;

10) a single thing or person or group that is a constituent and isolable member of some inclusive whole; a member of an aggregate that is the least part to have clearly definable separate existence and that normally forms a basic element of organization within the aggregate;

11) one of the commonly more or less repetitive sections combined in assembling a manufactured article;

12) a part of a military establishment that has a prescribed organization;

13) a piece or complex of apparatus serving to perform one particular function;

14) a combination of two or more securities offered at a single price;

15) a course or part of a course in an elementary or secondary school focusing on a central theme and making use of resources from numerous subject area and the pupils own experience;

16) bargaining unit;

17) a fraction of an annual pension or a retirement income benefit earned as a result of each years service prior to retirement;

18) a subdivision of girl scout camp comprised of girls counselors who live together and plan their own activities in a manner comparable to a girl Scout troop;

19) a molecule or portion of a molecule esp. as combined in a larger molecule.

As it was stated in the task list, after the semantic structure of the word *unit* functioning at the level of the language system, lexical-semantic variants of the word *unit* fixed in the text corpus ATP were analyzed, i.e. at the speech level. The lexical-semantic variants

were arranged in the order of decreasing the frequency of usage in the texts. The demonstration of the lexical-semantic variants will be accompanied by appropriate examples.

1. Installation, device, boiler

If you have grown tired of climbing-up ladders or stairs to check on the operator of the in-duct flow switches that monitor operation of a cooling unit, here’s an easy way to estimate the flow switches entirely.

2. Use in the meaning of “device” as a substitute word, when it is necessary to avoid repetition of the term calling this device (turbine, simulator, boiler, etc.)

Once the fixed-temperature element has been alarmed, this detector unit must be replaced.

3. Block, node, aggregate

Regular modification has kept the unit essentially identical to the actual control room equipment.

4. A computer

The two new units currently being installed at IVA’s training center will use four processors in order to ensure sufficient computational capacity for the future

5. Generator

Gas-turbine vibration signatures particularly those from units with two or more independent rotors contain a large number of spectral components, spinning a wide frequency range.

6. Complex, system

Each computer’s control system units (CSU) includes an arithmetic unit analog and digital scanners a programmer-maintenance panel, power supplies, the interface with the digital and analog cabinets and peripheral equipment and a 32.000-word core memory.

7. Unit of measurement

With a low-cost modification to the basic recorder they provide printed values that can be read directly in engineering units (tons per hour, degrees Celsius, gallons per minute, kVa, etc.).

8. Machine

A database manager to examine operating variables for safe levies, initial alarms, and convert to engineering units.

9. Paragraph, point

Commercial units selling at a price comparable to relatively fast stylus-type recorders have the ability to store several thousand bits of data and can play it back in a flicker free CRJ display in the event of an out-of-limits signal.

Analysis of the definitions of the word *unit* taken from the Webster’s normative dictionary, and their comparison with the data of the contextual analysis conducted on the ATP texts, make it possible to distinguish the lexical-semantic variants of the word *unit*, common/uncommon for both semantic structures. Comparing these two semantic structures of *unit*, we can say that dictionary definition (1) of the Webster’s dictionary, which as already noted represents etymologically original meaning of the word *unit* – the first natural number; the number that is the smallest integer number and is expressed by the number 1 – is not supported by the context of the ATP text corpus.

Definition (2) of the Webster’s dictionary – the value or number representing an indivisible whole – largely coincides with definition (1) and can be considered as a variant-meaning of the invariant “a single undivided whole”, combining meanings (1) and (2). Using the logical operation of generalizing the concept, it is possible to define the relation between the invariant “a single undivided whole” and its variants-meanings (1) and (2) as relations of the general and the particular. This allows us to conclude about synsemantic

character of the given LSV functioning in the ATP texts. For example, *To be able to represent more than two conditions with binary logic, several bits can be linked in such a way as to provide a more usable logic unit called a word.*

The analysis shows that the meanings of the word *unit* described by dictionary definitions (3), (5), (6), (7) and (8) of the Webster's dictionary, behave according to the regularity of lexical compatibility, which is uncharacteristic for the technical field ATP. Therefore, they are not fixed in the texts of this subject area.

Definition (4) of the Webster's dictionary – "a determinate quantity (as a length, time, heat, value or housing) adopted as a standard of measurement for other quantities of the same kind taken as a unit of measurement for another quantity of the same type" – largely coincides with the meaning of dictionary definition (1). However, the observed differences both in the content and in the form give the grounds to consider them the independent LSVs that are a part of the semantic structure of the word *unit*. The rather that the dictionary definition of the Webster's dictionary is completely appropriate to LSV7 of the semantic structure of *unit* in the texts ATP, as demonstrated in the context, e.g. *For example, the user may choose to print the output cycle parameters in either English or metric units.*

Significant interest in terms of using in the texts of the technical field ATP is represented by correlation of the following definitions of the Webster's dictionary: (9) – a single thing or person or group that is a constituent and isolable member of some inclusive whole; a member of an aggregate that is the least part to have clearly definable separate existence and that normally forms a basic element of organization within the aggregate; (10) – one of the commonly more or less repetitive sections combined in assembling a manufactured article; and (12) – a part or complex of apparatuses designed to perform a separate function. Thus, dictionary function (12) could be considered as an invariant combining meanings (9), (10) and (12) as a variant. Meanings (9) and (10) in this case can be considered as special cases of more general meaning denoted by LSV (9), which is therefore synsemantic.

However, industry dictionaries consider these variants-meanings as different LSVs, which is also confirmed by the context of the studied text corpus ATP, and we can also consider them as different LSVs. So, 1) dictionary definition (9) of the Webster's dictionary coincides in meaning with LSV1 of the semantic structure of the word *unit* of the ATP specialty; 2) dictionary definition (10) of the Webster's dictionary, in its turn, is correlated with LSV2, LSB4, LSB5 and LSB8 of the semantic structure of *unit* in the ATP corpus; 3) dictionary definition (12) of the Webster's dictionary correlates with LSV9, LSB10 and LSB11 of the semantic structure of *unit* of the ATP corpus. For example:

1) *Some computer downtime has been necessary during software updates and modifications, but none of this downtime has resulted in a boiler-control problem or has affected availability of the unit* (LSV1 of the corpus ATP).

2) *The central unit contains adequate hardware and software to process the engine data it collects, performs multiple fault analysis, and issues reports on such things as engine condition, efficiency loss, heat rate, or expected time to failure* (LSV2 of the corpus ATP).

3) *Designed to meet the zero-discharge commitment, this system includes a 156-gpm vapor-compression brine concentrator and a 1200-gpm reverse-osmosis unit, providing 95% overall recovery of water* (LSV10 of the corpus ATP).

In principle, dictionary definitions (9), (10) and (12) of Webster's are so close that they could be combined in a single one, however, as already mentioned, for technical texts, detailing of the semantic structure of a word is often determined by the need of using the additional semantic tints for more accurate understanding of the context. Therefore, although LSV1, LSV2, LSV4, LSV5, LSV8, LSV10, LSV11 in the ATP texts largely coincide, they can be used separately, which is confirmed by this data of implementation of these LSVs in speech (texts).

The regularity of lexical compatibility of the meanings expressed by dictionary definitions (11), (13), (14), (15), (16), (17) and (18) of the word *unit* are not characteristic for the specialty ATP.

Conclusions and prospects for the further research.

The analysis of the LSVs of the semantic structure of the word *unit* in the Webster's normative dictionary with the using of the lexical transformation method and verifying the implementation of this semantic structure by means of the contextual analysis carried out on the material of the ATP text corpus allows to come to the following conclusions.

1. The significant reduction of the semantic structure of the word *unit* in the ATP texts is not observed. In the analyzed corpus up to nine lexical-semantic variants of the word *unit* are registered.

2. Of the eighteen LSBs that make up the semantic structure of the word *unit* fixed in the Webster's normative dictionary only four LSVs are realized in the texts of the specialty ATP:

UNIT (4) – a determinate quantity adopted as a standard of measurement for other quantities of the same kind – unit of measurement;

UNIT (9) – a single thing or group that is a constituent an isolable member of some more inclusive whole – aggregate, device;

UNIT (10) – one of the commonly more or less repetitive sections combined in assembling a manufactures article – node, block;

UNIT (12) – a piece or complex of apparatus serving to perform one particular function (a part or apparatus designed to perform a single function).

1. The remaining LSBs that make up the semantic structure of the word *unit* in the technical discourse field ATP represent new semantic tones potentially embedded in the semantic structure of this word in the common language and not reflected in the dictionary entry in Webster's. E.g. in the technical field ATP texts such meanings as: a computer; the use of *unit* as a word-substitute, when it is necessary to avoid repeating of the term that denotes a device; complex, system (usually in plural form); a car; item, point.

2. The hierarchies of LSVs in the semantic structure in the Webster's dictionary and in the texts ATP do not coincide.

A further study will be devoted to the analysis of semantic structures on the linguistic and speech levels of other most frequent text units functioning in the text corpus that are referred to the areas of scientific and technical discourse.

References:

1. Уфимцева А. А. Семантика слова. Аспекты семантических исследований. М.: Наука, 1980. С. 5–80.
2. Никитин М. В. Проблемы общей и романо-германской семасеологии. Владимир, 1973. 207 с.
3. Степанова М. Д. Методы синхронного анализа лексики: на материале современного немецкого языка. М.: Высш. школа, 1984. 200 с.
4. Арнольд И. В. О термине «семантическая структура слова». Актуальные проблемы лексикологии. Новосибирск, 1980. С. 69–78.
5. Горбачевич К. С., Сорокалетов Ф. П. Значение и оттенок в лексикографической практике. Известия АН СССР. Серия литературы и языка, 1975. Т. 34. № 5. С. 535–541.
6. Webster's Third New International Dictionary. N-Y: Publisher Merriam Webster, Inc., June 2002. 2662 p.

Почтарук Г. Я., Зайцева О. Ю., Моисеева О. О., Сиротенко Т. В. Порівняльний аналіз семантичної структури високочастотного слова unit (на матеріалі текстів області науково-технічного дискурсу «Автоматизація теплоенергетичних процесів»)

Анотація. У статті представлені результати порівняльного аналізу семантичної структури слова unit, яке є одним з найбільш частотних одиниць у текстах області

технічного дискурсу «Автоматизація теплоенергетичних процесів». Елементи семантичних структур порівнюються на рівні мови і мовлення – дефініції, зафіксовані у нормативному словнику Webster's, і лексико-семантичні варіанти, що функціонують у текстовому корпусі.

Ключові слова: контекстуальний аналіз, предметна область, словникова дефініція, слововживання, частотність вживання.

Почтарук Г. Я., Зайцева О. Ю., Моисеева Е. А., Сиротенко Т. В. Сравнительный анализ семантической структуры высокочастотного слова unit (на материале текстов области научно-технического дискурса «Автоматизация теплоэнергетических процессов»)

Аннотация. В статье представлены результаты сравнительного анализа семантической структуры слова unit, которое является одним из самых частотных единиц в текстах области технического дискурса «Автоматизация теплоэнергетических процессов». Элементы семантических структур сравниваются на уровне языка и речи – дефиниции, зафиксированные в нормативном словаре Webster's, и лексико-семантические варианты, функционирующие в текстовом корпусе.

Ключевые слова: контекстуальный анализ, предметная область, словарная дефиниция, словоупотребление, частотность употребления.

*Pukaliak M. V.,
Lecturer at the Department of Foreign Languages
Lviv Polytechnic National University*

IDIOMS WITH NUMBERS IN MODERN ENGLISH

Summary. Almost any language is rich in idioms and an individual with only a superficial knowledge of these lexical units will find themselves at a serious disadvantage in discussions, debates, or casual conversations.

An idiom is a number of words which, taken together, mean something different from the individual words of the idiom when they stand alone. The way in which the words are put together is often odd, illogical or even grammatically incorrect.

Idioms take many different forms or structures. They can be very short or rather long. A large number of idioms consist of some combination of noun and adjective.

Another important characteristic of idiom is their use that is absolutely optional paralleling derivational vocabulary. One can choose either to use or to omit them. Since the use of idioms is not obligatory and their structure is complex, they tend to remain special objects in the language.

An idiom can have a regular structure, an irregular or even grammatically incorrect structure. Other idioms are completely regular and logical in their grammar and vocabulary. Because of the special features of some idioms, we have to learn the idiom as a whole and we often cannot change any part of it (except perhaps, only the tense of the verb. The idiom has been fixed by long usage – as is sometimes seen from the vocabulary.

Key words: idiom, number, structure, expression, meaning, speech.

Formulation of the scientific problem. Understanding the lexicon of English demands more than knowing the denotative meaning of words. It requires its speakers to have connotative word comprehension and more - an understanding of figurative language. Idioms fall into the latter category. Learning idioms is certainly not a piece of cake (very easy), but once you know them, they can be a lot of fun, and anyway, because English people use idioms non-stop you will be all at sea (totally confused) in most conversations until you learn the ropes (understand how things work).

Analysis of the latest investigations of the question. A major stimulus to intensive studies of phraseology in linguistics was N. Rayevskaya's research carried out relating to cast-iron idioms or phraseological fusions in the English language.

Investigations of the phraseology in the English language were initiated by famous scientists A. Kunin, K. Barantsev, Dr. Elizabeth Bartsch-Parker, S. Burgen whose dictionaries of English idioms have much valuable information on their meaning and use in different nation's communication.

A special point of interest is observed by the approach to the problem of phraseology suggested by a famous philologist N. Amosova who defines phraseological units as units of fixed context, that is, phrases with a specific and stable sequence of certain lexical components and peculiar semantic relations between them. In these terms, phraseological units are classified into phrasemes and idioms.

The aim of the article is:

1. To describe general peculiarities of idioms;
2. To define the classification of idioms;

3. To show the role of idioms in English language learning;
4. To provide the basic characteristics of idioms with number;
5. To analyze the usage of idioms with number in modern English.

Presentation of the basic material and interpretation of the results of the investigation. Idioms are often used in all types of languages, colloquial and formal, spoken and written; they are a part of business English, education and the media. It is necessary to consider the origin of the most widely used idioms [1, p. 86].

Let us consider the importance of idioms in the learning process from the view point of future prospects for the learners. Nowadays young people have many opportunities to take part in various students' exchange programs, undertake a traineeship in the English-speaking countries and even make a successful career abroad. So they should possess good communication skills to avoid misunderstandings and a language barrier. But in the reality, most of the people who have already had experience of studying and working abroad, confirm that they have faced some serious problems in communicating with native speakers due to idioms. The truth is that they did not simply understand the meaning of unknown idioms which were widely used by native speakers in their everyday speech.

To begin with, there are a lot of relevant dictionaries which provide the learners with various often-used idioms. Then, idioms can be learned through the films, sports and news programs, by means of modern Internet technologies. And, the learners can acquire idioms in the English language lessons using different activities such as dialogues and role plays. Let us consider them in more details. The appropriate dialogues can provide the learners with the situations to practice ordinary routine conversation so the students have good practice with principal communication skills in context.

The data on English idioms was collected from the following sources: Dictionary of Idioms, The Oxford Dictionary of Idioms, Longman Idioms Dictionary, and Idioms Organiser: Organised by metaphor, topic and key word. 106 randomly chosen English idioms were analyzed. There were distinguished 12 idioms which include 2 numbers at once. Such idioms are called mixed type number idioms in the analysis [see 2; 3; 4].

According to Figure 1, the most frequent numbers used in the English idioms are the numbers one (70 instances) and two (47 instances). These numbers do not bear any symbolic meaning in the English culture. However, the most symbolic number seven is one of the least common numbers in the idioms (3 instances). Other numbers which can be distinguished as not productive in the English idioms are the numbers six (6 instances), eight (1 instance), and ten (6 instances).

The number one is going to be presented first. Most of the English idioms containing the number one (or first) may be used in the general sense of something or somebody superior to all the others. The above mentioned meaning can embrace other meanings, such as: the most important, notorious, excellent, and of the highest

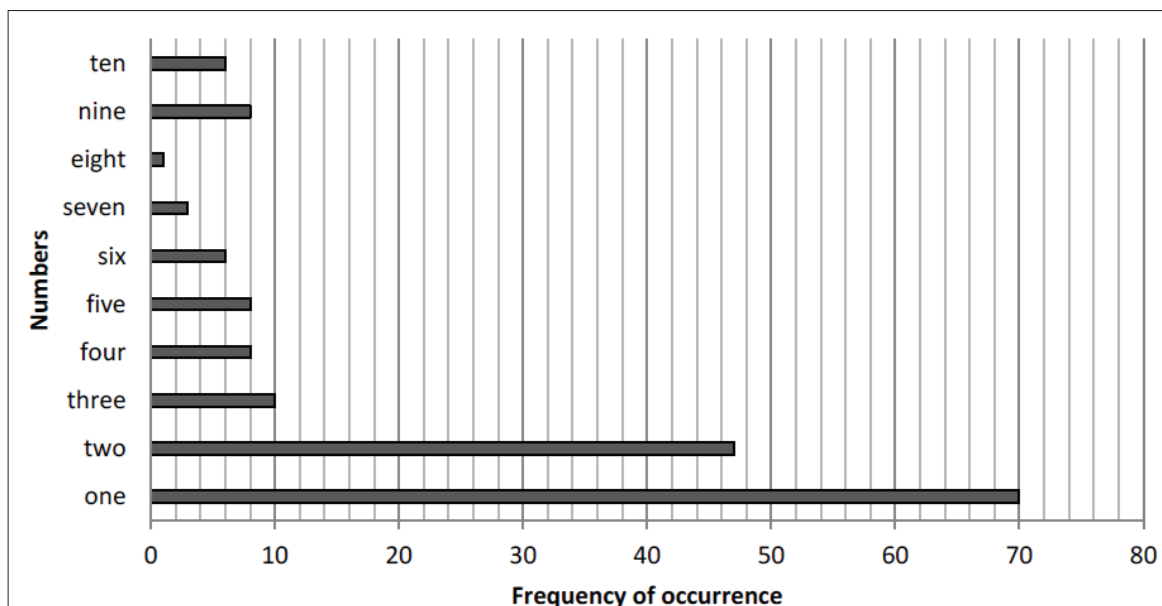

Fig. 1. The frequency of occurrence of numbers in English idioms

quality. These meanings might be distinguished in the idioms: *public enemy number one*, *one-horse race*, *go one better than*, *put one over on somebody*, *be/get one up on somebody* (*get one over on somebody*), *first among equals*, *first past the post*, *of the first order* (*or magnitude*), *of the first water* [4, p. 345].

Moreover, the majority of the English idioms which include the number *one* tend to be used to speak about drinking alcohol or drunk people, for example, *down in one*, *have had one too many*, *one for the road*, *one over the eight*. As was mentioned before, sometimes idioms might include two numbers at once, as in the case of *one over the eight*. The idiom *one over the eight* is used to describe a *slightly drunk person*. The idea behind this idiom is that a drinker can reasonably be expected to consume eight glasses of beer without becoming drunk. The expression was originally UK armed forces' slang from the early 20th century. Also, *one* can be used in the sense of being the same, for instance, *one and the same*. In addition, the number *one* (*or first*) in the English idioms might refer to first of all or before anything else, as in the examples: *first thing early in the morning and first things first*. Finally, idioms containing the number *one* can be used to describe personal qualities, for instance, *(all) rolled into one* (speaking about characteristics drawn from different people or things combined in one person or thing), *take care of* (*or look after*) *number one* (having the sense of being selfishly absorbed in protecting your own person and interests), and there is *one born every minute* (something that you say about someone who you think has been very stupid) [2, p. 169].

One of the meanings of the number *two*, the destruction of unity, can be related to the fact that two may symbolize any contradiction. The analyzed idioms show that the number *two* might be used in the sense of two (usually opposite) ways of action (situation) or two effects of the action (situation). For example, the idiom *a two-edged sword* communicates the meaning of a course of action or situation having both positive and negative effects; the idiom *two-way street* describes a situation or relationship between two people or groups in which action is required from both parties; something that works both ways; the expression *two sides of the same coin* is used in order to say that two problems or situations are so closely related that they are really just two parts of the same thing; and the idiom – *two sides of a shield* means two ways of looking at something, two sides to a question.

Moreover, the number *two* may convey the meaning of drawing an obvious or incorrect conclusion from what is known or evident. The examples of idioms having this meaning are: *put two and two together and put two and two together and make five*. In the second mixed idiom the number five represents incorrect conclusion because as all the people know if we put two and two together, it will make four, but not five [2, p. 245].

The number two is used in the idioms to refer to a stupid or crazy person, for example, *thick as two* (short) planks and *two sandwiches short of a picnic*. The number two may also express the meaning of similarity between two things, people or people's opinions, for instance, the idiom that makes two of us has the sense of being in the same position or hold the same opinion as the previous speaker, and the idiom like two peas in a pod (also as alike as two peas) used about two people or things that are exactly like each other. In addition, the same as the number one, the number two is used in the idiom referring to drinking alcohol. The old-fashioned idiom two (or three) sheets to (or in) the wind means to be drunk [4, p. 276].

For instance, the idiom *kill two birds with one stone* conveys the meaning of achieving two aims at once. The idiom *two's company, three's a crowd* means that two is enough; it said when two people are relaxed and enjoying each other's company but another person would make them feel less comfortable.

There is not any tendency for the number three to reveal a particular meaning in the English idioms. Although, it can be pointed out that the number three holds positive associations more frequently than negative ones. 10 idioms containing the number three were analyzed [5, p. 147].

The positive connotation can be attached to the number three in the idiom *three musketeers*, where it means three close associates or inseparable friends. This number can also communicate the positive meaning of the third attempt which should be successful, as in the idiom: *third time lucky*. One more idiom expressing the positive meaning is *three cheers for*; it implies three successive hurrahs expressing appreciation or congratulation of someone or something. In this idiom the number three is used in its original meaning of counting things. Similarly, the number three is connected with counting in the idiom *the big Three*; it conveys the meaning of the dominant group of three [6, p. 188].

The number four is also not frequently used in the English idioms. There were found 8 idioms with the number four. The idioms to the four winds, be scattered to the four winds and the four (or far) corners of the world (or earth) have similar meaning of all four directions; the first idiom communicates the meanings: in all four directions and so as to be abandoned or neglected; the second idiom means to be broken up and lost, or spread over a wide area (in the two mentioned examples four is associated with omnipresent wind, which cannot be seen); and the third expression conveys the meaning of remote regions of the earth, far away from each other. The idiom the fourth estate is closely related to the British culture. It refers to the press or the profession of journalism. The idiom the big Four has almost the same meaning as the idiom the big Three, only the number of people is different; it is used in the sense of the dominant group of four. There is also the idiom firing on all (four) cylinders, which means working or functioning at a peak level [2, p. 342].

The number five in the English idioms is associated with the part of the body, namely, with a hand. The idiom give me five is used when you want to hit someone's hand with your hand in order to show that you are very pleased. The idiom a bunch of fives is used in the opposite sense. In this idiom the number five implies a fist or a punch. One more idiom containing the number five and conveying negative meaning is fifth column. It is used in the sense of an organized group of people sympathizing with and working for the enemy within a country at war or otherwise under attack [15, p. 166].

Moreover, the number five is associated with time. The idiom take five is a short form of 'a five-minute break' and it means to take a short break in order to relax (in this idiom number five is associated with five minutes). The expression nine to five refers to typical office hours (in this idiom number five is associated with five o'clock).

The number six holds mainly negative associations. The instances with negative meaning include the idioms: at sixes and sevens, hit (or knock) someone for six, six of the best and six feet under. The idiom at sixes and sevens communicates the meaning of being in a state of total confusion or disarray. The idiom hit (or knock) someone for six conveys the following meaning: to affect someone very severely, in other words, utterly overwhelm someone. Idiom six feet under bears the meaning of dead and buried. The idiom six of one and half a dozen of the other is used to convey that there is no real difference between two alternatives [3, p. 456].

The number seven is not used very frequently to form number idioms in the English language. Originally, the number seven might be associated with something magical. For example, although now the idiom *seven-league boots* means the ability to travel very fast on foot. The idiom *in seventh heaven*, meaning in a state of ecstasy, came from the late Jewish and Muslim theology [9, p. 546].

Only 1 idiom containing the number eight was found. This idiom is *one over the eight*. It was discussed together with the number one.

From the semantic point of view the number nine does not have the established pattern of usage. It can express time, as in the examples: *a nine days' wonder* and mixed type *idiom nine to five*. The idiom *a nine days' wonder* means something that attracts enthusiastic interest for a short while but is then ignored or forgotten; the idiom *nine to five the number nine* expresses nine o'clock and the number five – five o'clock, while the whole idiom is used in the sense of typical office hours. The idiom *on cloud nine* is interchangeable with the expression *in seventh heaven*, communicating the meaning of being extremely happy. One more idiom with the number nine having positive meaning is: *be as right as ninepence*. It is used in

the sense of being completely healthy. Idiom *no more than ninepence in the shilling* describes a person of low intelligence [3, p. 798].

The expression *nine times out of ten* means: on nearly every occasion. In this case the number nine may have the sense of something incomplete and the number ten expresses completion.

The number ten was found in the idiom *two (or ten) a penny*, where it is used interchangeably with the number two. Ten is used as a part of the following mixed idioms: *threescore and ten and nine times out of ten*. Also, the number ten is used in the original sense of counting something. The expression *count to ten* implies counting to ten under your breath in order to prevent yourself from reacting angrily to something. The idiom *it's handbags at ten paces* is a humorous expression used about a fight or argument in which neither side is very effective [3, p. 926].

Conclusions. Almost any language is rich in idioms and an individual with only a superficial knowledge of these lexical units will find themselves at a serious disadvantage in discussions, debates, or casual conversations.

An idiom is a number of words which, taken together, mean something different from the individual words of the idiom when they stand alone. The way in which the words are put together is often odd, illogical or even grammatically incorrect.

Idioms take many different forms or structures. They can be very short or rather long. A large number of idioms consist of some combination of noun and adjective.

Another important characteristic of idiom is their use that is absolutely optional paralleling derivational vocabulary. One can choose either to use or to omit them. Since the use of idioms is not obligatory and their structure is complex, they tend to remain special objects in the language.

An idiom can have a regular structure, an irregular or even grammatically incorrect structure. Other idioms are completely regular and logical in their grammar and vocabulary. Because of the special features of some idioms, we have to learn the idiom as a whole and we often cannot change any part of it (except perhaps, only the tense of the verb. The idiom has been fixed by long usage – as is sometimes seen from the vocabulary.

It will be useful for students carrying out researches concerning the phenomenon of idioms and their usage. Researchers who are also interested in idioms and their types, and for those who want to make their language colorful and sophisticated.

References:

1. Винокур Г.О. О языке художественной литературы. Москва, 1991. 345 с.
2. Wright J. Idioms Organiser: Organised by metaphor, topic and key word. Boston: Thomson, Heinle, 1998. 678 p.
3. Collins Cobuild Dictionary of Idioms. Second edition. Glasgow: Harper Collins Publishers, 2003. 1703 p.
4. Hornby A.S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. Oxford University Press, 2005. 1899 p.
5. Prokhorova V.I. Soshalskaya E.G. Oral practice Through Stylistic Analysis. Moscow, 1979. 232 p.
6. Soshalskaya E.G., Prokhorova V.I. Stylistic Analysis. Moscow, 2001. 310 p.
7. Engineer S. Longman dictionary of the English Language. Viking, 1995. 1890 p.
8. Жуковська В.В. Основи теорії та практики стилістики англійської мови: навч. посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2010. 240 с.
9. Українсько-англійський і англо-український словник / уклад. В. Кіншовський та ін. Едмонтон, Альберта: Українська книгарня, 1990. 679 с.

Пукаляк М. В. Ідіоми з цифрами в сучасній англійській мові

Анотація. У статті досліджуються ідіоми з числами в сучасній англійській мові. Проаналізовано роль ідіом, оскільки вони є дуже різнобічними у використанні, а також безпосередньо пов'язані з особистими емоціями та сприяють більш точній передачі думки мовця, роблять мову виразнішою, більш емоційною й навіть той, хто тільки починає її вивчати, може використовувати в ній ідіоми. Також висвітлено загальну характеристику ідіом, окреслено суттєві ознаки та досліджено вживання ідіом із числами в сучасній англійській мові.

Ключові слова: ідіома, число, структура, вираз, значення, мовлення.

Пукаляк М. В. Идиомы с цифрами в современном английском языке

Аннотация. В статье исследуются идиомы с числами в современном английском языке. Проанализирована роль идиом, поскольку они очень разносторонние в использовании, а также непосредственно связаны с личными эмоциями и способствуют более точной передаче мысли говорящего, делают речь более выразительной, более эмоциональной и даже тот, кто только начинает изучать язык, может использовать идиомы. Также освещена общая характеристика идиом, определены существенные признаки и исследовано употребление идиом с числами в современном английском языке.

Ключевые слова: идиома, число, структура, выражение, значение, речь.

Сіваченко І. В.,

аспірант

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ОСОБЛИВОСТІ ТЕМПУ МОВЛЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ КОМЕНТАТОРІВ ФУТБОЛЬНИХ МАТЧІВ

Анотація. Статтю присвячено вивченню просодичних темпоральних особливостей англомовного футбольного телевізійного коментаря. Проаналізовано швидкість артикуляції, тривалість пауз, наявність і кількість пауз хезитації, логічних та емпатичних пауз. Виявлено, що темпоральна організація англомовного футбольного коментаря вирізняється значною варіативністю та характеризується збільшенням швидкості артикуляції за зростання емоційної напруженості та її зменшенням під час виконання удару по воротах команди суперника незалежно від його результативності.

Ключові слова: англомовний футбольний коментар, темпоральні особливості, швидкість артикуляції, паузи хезитації, логічні паузи, емпатичні паузи.

Постановка проблеми. Футбольний коментар – це усний виклад подій на футбольному полі під час матчу з опорою на інтереси телеглядачів [1, с. 75]. Мовлення коментатора виконує дві важливі функції – опис ігрових подій і надання фонової інформації для вболівальників. Саме виконання цих функцій відносить мовлення коментатора до інформаційного стилю, основним призначенням якого є повідомлення «ідеальної, сконденсованої суті» [8, с. 79].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сьогоdnішньому лінгвістичному доробку наявні розвідки, присвячені певним аспектам вивчення мовлення футбольних коментаторів, а саме: комунікативно-прагматичним і лінгвосоціотичним характеристикам спортивного дискурсу (О.О. Панкратова [5], К.В. Снятков [6]), емоційній напруженості у спонтанному мовленні спортивних коментаторів (І.О. Ейхгольц [7]), функціональним і стилістичним особливостям футбольного коментаря (М. Бальцер-Зібер [9]), просодичним особливостям футбольного радіокоментаря (Ф. Керн [13], Т. Мюллер та Р. Мей [15], Й. Трувейн [16]).

На думку зарубіжного дослідника І.О. Ейхгольца, мовлення футбольних коментаторів – це спонтанні монологи тривалістю до 50 – 55 хвилин (середній час трансляції одного тайму футбольного матчу, включно з додатковим часом). Водночас мовлення коментатора лише частково є безпосереднім відображенням подій матчу, оскільки завдання коментатора полягає не тільки в тому, щоб розповісти про те, що відбувається, але й у тому, щоб залучати та утримувати увагу глядацької аудиторії. Цим зумовлена неоднорідність спонтанних монологів коментаторів із погляду змісту. У мовленні коментатора зустрічаються як динамічний, так і статичний описи, що представляють собою структурно-тематичні блоки, з яких складається монолог [7, с. 134].

Подібної думки дотримуються і британські дослідники Д. Крістал і Д. Дейві, які зазначають, що оскільки коментар футбольного матчу є статичним описом подій, які перетинаються з кульмінаційними моментами, паралінгвістичні особливості мовлення коментатора істотно змінюються та найчастіше корелюють зі змінами в ЧОТ (Гц), швидкості мовлення, швидкості артикуляції та інтенсивності (дБ) [11, с. 135].

О.О. Лаптева виділяє три комунікативно-прагматичні типи футбольних коментарів, а саме: подієвий коментар (опис подій на футбольному полі), фоновий коментар (інформація загально-го характеру про команди, гравців тощо) та оціночний коментар (надається після завершення першого тайму або матчу) [4].

Об'єктом статті є телевізійні коментарі футбольних матчів Ліги чемпіонів та англійської Прем'єр-ліги.

Предметом статті є просодичні темпоральні особливості мовлення футбольних коментаторів.

Метою статті є визначення темпоральних параметрів спонтанних ділянок мовлення спортивних коментаторів.

Матеріалом дослідження слугують відеозаписи двох телевізійних футбольних репортажів UEFA Champions League (Real Madrid vs Liverpool) [3] та English Premier League (Aston Villa vs Fulham) [2] 2018 року. Коментаторами футбольних матчів є Daniel Lewis та Darren Plant, англійці за національною належністю. Загальна тривалість звучання складає 197 хвилин.

У роботі розглянуто темпоральні особливості подієвого коментаря, оскільки мовлення коментатора є спонтанним і невимущеним, на відміну від заздалегідь підготовленого мовлення у фоновому коментарі.

Огляд стану проблеми засвідчив необхідність вирішення серії дослідницьких завдань:

1. Опрацювати вилучений звуковий матеріал і тексти коментарів футбольних матчів.
2. Визначити темпоральні характеристики мовлення футбольних коментаторів: 1) кількість складів у фразах; 2) швидкість артикуляції; 3) тривалість незаповнених пауз (в с); 4) середньопаузальну тривалість (в с); 5) наявність і кількість пауз хезитації, логічних та емпатичних пауз.

Виклад основного матеріалу. Промінантною особливістю мовлення коментаторів футбольних матчів є зміни темпу мовлення під впливом емоційного напруження, що вказує на важливі події на полі.

У нашому дослідженні услід за Дж. Лейвером [14] вимірювання темпу мовлення здійснювалось шляхом визначення швидкості артикуляції (швидкість артикуляції – articulation rate). Одиницею вимірювання було обрано кількість складів за секунду. Швидкість артикуляції вимірювалась на двох ділянках мовлення: статичному описі подій на полі та 10-секундній ділянці після забиття гола.

Результати аналізу швидкості артикуляції представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Швидкість артикуляції (скл/с)

Коментарі	Статичний опис подій	10-секундний фрагмент після забиття гола
Коментар № 1 (Деніел Льюїс)	5,0	4,8
Коментар № 2 (Дарен Планта)	5,4	5,2

Аналіз результатів дослідження швидкості артикуляції свідчить про її зменшення у 10-секундному фрагменті мовлення коментатора після забиття гола (5,0 скл/с vs 4,8 скл/с в мовленні коментатора Деніела Льюїса та 5,4 скл/с vs 5,2 скл/с в мовленні коментатора Дарена Планта).

Варіювання швидкості артикуляції в мовленні футбольних коментаторів здійснюється шляхом використання скорочених складів (clipped syllables) або навіть цілих фрагментів. За визначенням Д. Крістала [10, с. 84–85], скорочений склад – це склад, що вимовляється з більш швидким темпом, ніж звичайний склад. Рекурентними є також розтягнуті склади (drawled syllables), основною функцією яких у мовленні футбольного коментатора є акцентування найбільш важливих лексем. Результати дослідження підтверджують факт використання затриманих складів (held syllables).

Характерною рисою темпу мовлення футбольних коментаторів є його пришвидшення на напружених ділянках матчу в моменти атак шляхом збільшення темпу артикуляції та скорочення кількості й тривалості пауз, але уповільнення під час виконання удару по воротах команди суперника незалежно від його результативності (після вигуку *Shot!*). У цей час коментатор зменшує темп артикуляції та використовує розтягнуті й затримані склади.

Яскравим прикладом використання розтягнутих складів у мовленні футбольних коментаторів-англійців є вимовлення лексеми «goal»:

G-o-a-l! Real Madrid 1–0 Liverpool (Karim Benzema) [3].

Усі зафіксовані в мовленні футбольних коментаторів паузи були класифіковані за тривалістю таким чином: 1) менше ніж 1 с; 2) від 1 до 3 с; 3) більше ніж 3 с.

Характер розподілу пауз у мовленні двох коментаторів представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Характер розподілу пауз за тривалістю в мовленні коментаторів

Коментарі	Кількість пауз (%)			
	Тривалість пауз	Менше ніж 1 секунда	Від 1 до 3 секунд	Більше ніж 3 секунди
Коментар № 1 (Деніел Льюїс)		48	39	13
Коментар № 2 (Дарен Планта)		40	44	16

Отримані результати свідчать про превалювання в мовленні першого коментатора пауз тривалістю менше ніж 1 секунда (48 %), тоді як у мовленні другого коментатора домінують паузи тривалістю від 1 до 3 секунд (44 %). Частотність вживання пауз тривалістю більше ніж 3 секунди є незначною та складає 13 % та 16 % відповідно. Середня тривалість пауз складає 2,1 с у мовленні Деніела Льюїса та 2,3 с – у мовленні Дарена Планта. Прикметно, що всередині емоційно напружених фрагментів мовлення паузи тривалістю більше ніж 1 секунда є майже відсутніми, тоді як під час статичного опису подій коментатор робить паузи тривалістю від 1,5 до 3 секунд, які знижують напруженість.

З позиції комунікативно-прагматичної обумовленості в мовленні футбольних коментаторів зустрічаються логічні, емоційні та паузи коливальні (як заповнені, наприклад фальш-старті, так і незаповнені).

Основною функцією емоційних пауз є виділення найважливішої інформації під час коментаря та привертання уваги глядацької аудиторії.

Паузи хезитації використовуються коментаторами в моменти переривання фонового коментаря описом подій на полі (подієвий коментар), а також у моменти високої емоційної напруженості на полі, особливо коли коментатор слідкує за атаками обох команд. Крім того, використання цього типу пауз пов'язано з млявим розгортанням подій на полі та необхідністю підбору влучних слів для його опису. Треба відзначити, що саме паузи хезитації є найбільш тривалими (їхня тривалість перевищує 3 секунди).

Частотність вищезазначених типів пауз представлено в таблиці 3.

Таблиця 3

Характер розподілу пауз за характером у мовленні коментаторів

Коментарі	Типи пауз (%)		
	Логічні	Емоційні	Паузи хезитації
Коментар № 1 (Деніел Льюїс)	29	38	33
Коментар № 2 (Дарен Планта)	35	39	26

Дані, представлені в таблиці 3, унаочнюють превалювання емоційних пауз у мовленні обох коментаторів (38 % та 39 % відповідно). Відсоток логічних пауз перевищує в мовленні Дарена Планта (35 %), тоді як паузи хезитації є більш рекурентними в мовленні Деніела Льюїса (33 %).

Продемонструємо паузальну насиченість 12-секундного уривка після забиття другого гола командою Реал Мадрид на 65 хвилині другого тайму:

The most bizarre goal in Champions League history^{0,5c} *not quite possibly the best!*^{1,5c} *Gareth Bale,*^{0,9c} *on the pitch for two minutes,*^{0,7c} *sends an overhead kick flying past Loris Karius*^{1c} *from 15 yards.*^{2,1c} *Marcelo*^{0,6c} *left his teammate with so much to do,*^{0,8c} *and they will show that one over and over again*^{2,3mc} [3].

У наведеному фрагменті присутні паузи різної тривалості від 0,5 секунд до 2,3 секунди. Описуючи процес забивання гола фаворитом цього матчу, а саме командою Реал Мадрид, коментатор робить емоційні паузи після імен гравців обох команд, привертаючи увагу глядацької аудиторії до їхніх рухів на полі.

Висновки. Підсумовуючи все вищезазначене, робимо висновок, що темпоральна організація англійського футбольного коментаря вирізняється значною варіативністю та характеризується збільшенням швидкості артикуляції під час зростання емоційної напруженості та її зменшенням під час спроби забити гол у ворота суперника незалежно від її результату. Емоційність мовлення футбольних коментаторів досягається за допомогою використання емоційних пауз, які є найбільш частотними, а також пауз хезитації, тривалість яких зазвичай перевищує 3 секунди. Розтягнуті та затримані склади зменшують швидкість артикуляції, даючи глядачам змогу сфокусуватися на найбільш важливій інформації.

Подальші наукові дослідження можуть бути спрямовані на вивчення кореляції частотних і динамічних характеристик із темпоральними особливостями мовлення футбольних коментаторів, а також на проведення порівняльного аналізу просодичного оформлення мовлення футбольних коментаторів із мовленням коментаторів інших видів спорту, наприклад коментарами кінних перегонів.

Література:

1. Алексенко С.Ф. Структурно-синтаксичні та просодичні особливості англomовного подієвого футбольного телевізійного коментаря. Філологічні трактати. 2016. Т. 8. № 2. С. 74–79.
2. Коментар до матчу Астон Віла – Фулхем (2018 рік). URL: https://www.sportsmole.co.uk/football/fulham/live-commentary/live-commentary-aston-villa-vs-fulham_326876.html
3. Коментар до матчу Реал Мадрид – Ліверпуль (2018 рік). URL: https://www.sportsmole.co.uk/football/liverpool/champions-league/livecommentary/live-commentary-real-madrid-vs-liverpool_326894.html
4. Лаптева О.А. Живая речь с телеэкрана: Разговорный пласт телевизионной речи в нормативном аспекте. М.: URSS, 2003. 517 с.
5. Панкратова О.А. Лингвoseмиотические характеристики спортивного дискурса: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.19 – «Теория языка». Волгоград, 2005. 14 с.
6. Снятков К.В. Коммуникативно-прагматические характеристики телевизионного спортивного дискурса: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.01 – «Русский язык». Череповец, 2008. 19 с.
7. Эйхгольц И.А. Восприятие признаков эмоциональной напряженности в спонтанной речи: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.20 – «Теория языка». Воронеж, 2008. 18 с.
8. Якутина М.В. Просодическое выражение речевой экспрессии в средствах массовой информации (на материале передач американского радио). Звучащая речь: теория и практика: сб. научн. тр. Москва: МГЛУ, 2000. Вып. 453. С. 78–86.
9. Balzer-Siber M. Functional and Stylistic Features of Sports Announcer Talk: A Discourse Analysis of the Register of Major League Soccer Television Broadcasts: electronic dissertation. East Tennessee State University, 2015. 66 p. URL: <https://dc.etsu.edu/etd/>
10. Crystal D. The English Tone of Voice: Essays in Intonation, Prosody and Paralanguage. London: E. Arnold, 1975. 198 p.
11. Crystal D., Davy D. Investigating English Style. London: Longman, 1969. 264 p.
12. Delin J. The Language of Everyday Life. Sage, 2000. 208 p.
13. Kern F. Speaking dramatically: The prosody in radio live commentaries of football games. Prosody in Interaction. Amsterdam: Benjamins, 2010. P. 217–238.
14. Laver J. Principles of Phonetics. Cambridge: CUP, 1994. 707 p.
15. Müller T., Mayr R. Speech rate, emotion and time pressure in English and German football commentary. Spoken language pragmatics: An analysis of form-function relations. New York NY: Continuum, 2007. P. 160–181.
16. Trouvain J. Between excitement and triumph – live football commentaries in radio vs. TV. 17th International Congress of Phonetic Sciences. Hong Kong, 2011. P. 2022–2025.

Сиваченко И. В. Особенности темпа речи английских комментаторов футбольных матчей

Аннотация. Статья посвящена изучению просодических темпоральных особенностей англоязычного футбольного телевизионного комментария. В работе проанализированы скорость артикуляции, длительность пауз, наличие и количество пауз хезитации, логических и эмфатических пауз. Доказано, что темпоральная организация англоязычного футбольного комментария отличается значительной вариативностью и характеризуется увеличением скорости артикуляции при росте эмоциональной напряженности и ее уменьшением при попытке забить гол независимо от ее результата.

Ключевые слова: англоязычный футбольный комментарий, темпоральные особенности, скорость артикуляции, паузы хезитации, логические паузы, эмфатические паузы.

Syvachenko I. Temporal characteristics of the English football commentary

Summary. The article investigates prosodic temporal peculiarities of the English television football commentary. Such temporal parameters as articulation rate, pausation length, and the amount of hesitation, logical and emphatic pauses are analyzed. It has been revealed that the temporal organization of the English football commentary is characterized by a considerable variability and an increase in the articulation rate with the growth of the emotional tension. However, the articulation rate reduces after a goal has been scored or an unsuccessful attempt to score a goal has been made.

Key words: English football commentary, temporal features, articulation rate, hesitation pauses, logical pauses, emphatic pauses.

Сидорова М. О.,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри німецької філології
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

ДИСКУРСИВНО-СТРАТЕГІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ВИСЛОВЛЕНЬ З ІМПЛІКАТУРАМИ В РЕАКТИВНИХ ХОДАХ НІМЕЦЬКОМОВНОГО ДІАЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Анотація. Статтю присвячено встановленню типів стратегій та тактик у межах цих стратегій у німецькомовному діалогічному дискурсі. Аналіз емпіричного матеріалу дозволив встановити, що у реактивних висловленнях мовець вдається до стратегій аргументації, вуалювання та ввічливості, які у свою чергу мають у собі певні тактики, що допомагають мовцю досягнути певної комунікативної мети.

Ключові слова: діалогічний дискурс, реактивне висловлення, стратегія, тактика.

Постановка проблеми. Антропоцентрична спрямованість лінгвістичного пошуку на сучасному етапі розвитку науки дедалі більше зумовлює звертання до імпліцитних смислів, а саме до їхнього прагмасемантичного значення та положення висловлень з імплікатурами, насамперед, у діалозі. Окрім того, на сучасному етапі розвитку прагмалінгвістики аналіз діалогічного дискурсу є неможливим без аналізу стратегій і тактик, які використовують комуніканти для досягнення своїх цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки основною одиницею аналізу сучасного діалогічного дискурсу є дискурсивний хід, сучасні лінгвісти досить часто пов'язують його з поняттям дискурсивної стратегії й тактики – у процесі розгортається тактування співрозмовників із метою реалізації обраної ними стратегії мовленнєвої поведінки [4, с. 28–29]. Поняття стратегії, яке прийшло до прагматики з воєнного мистецтва [13, с. 82], розглядається під кутом дискурсивного підходу. Під дискурсивною стратегією треба розуміти ситуаційно обумовлену систему поетапних дій комуніканта, які мають певну мету, наміри щодо свого партнера з комунікації, які реалізуються за допомогою певної тактики або набору тактик [4, с. 28–29], «когнітивний план спілкування, за допомогою якого контролюється оптимальне вирішення комунікативних завдань мовця в умовах нестачі інформації про дії партнера» [8, с. 100].

Дослідження стратегій дискурсу розглядає, перш за все, інтерперсональний аспект мовленнєвої взаємодії [16, с. 11]. Стратегія визнається інструментом реалізації комунікативної функції мови, яка пов'язана з функцією регуляції міжособистісних відносин, що відображає її інтерактивну природу [16, с. 12–14].

У сучасній лінгвістиці тактика трактується як мовленнєва дія, яка експлікується за допомогою комунікативного ходу (або послідовності комунікативних ходів) [4, с. 29]. О.С. Іссерс розуміє під тактикою «одну або декілька дій, які сприяють реалізації стратегії» [8, с. 110]. При цьому «специфікою мовленнєвих стратегій взагалі та мовленнєвих тактик зокрема є комплексність використання мовних засобів для досягнення комунікативної мети» [8, с. 114]. Тому дискурсивно-стратегіч-

ний підхід є одним із провідних у сучасних дослідженнях діалогічного дискурсу [1; 3].

Мета статті полягає у встановленні типології стратегій і тактик, які використовуються мовцем у процесі комунікації для досягнення власної мети.

Виклад основного матеріалу. Аналіз емпіричного матеріалу довів, що на сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки використання висловлень з імплікатурами в реактивних ходах діалогічного дискурсу зумовлено стратегіями аргументації, ввічливості та вуалювання.

З точки зору прагмалінгвістики аргументація є «особливою формою дискурсу, яка характеризується використанням мовних засобів, для вирішення проблем, коли має місце протилежність думок співбесідників» [14, с. 22]. У разі стратегії аргументування «провідною функцією адресанта є інформування адресата про певний стан справ (фактів, подій, думок) із метою спонукати співбесідника зрозуміти та, можливо, прийняти той чи інший стан справ. Інакше кажучи, для ситуації аргументування характерним є когнітивний дисонанс і чітко виражена спрямованість на вплив із боку адресанта на адресата у процесі прийняття адресатом рішення» [5, с. 224].

Емпіричний матеріал дослідження дав змогу встановити, що реалізація стратегії аргументації за допомогою висловлень з імплікатурами в реактивних ходах діалогічного дискурсу пов'язана з тактиками обґрунтування та узагальнення.

Тактика обґрунтування полягає в наведенні аргументів, які доводять, ілюструють, обґрутовують певну тезу [18, с. 287]. Це інформація, за допомогою якої мовець прагне пояснити причини, що спонукають його висловити певний стан справ не прямо, а в імплікатурі. За допомогою тактики обґрунтування мовець намагається вплинути на адресата за допомогою якихось аргументів для обґрунтування певного стану справ реальної дійсності або своєї незгоди з точкою зору співрозмовника та довести свою.

За реакції-заперечення на мовленнєвий акт (далі – МА) асертив-припущення K2 наводить аргумент, з якого виводиться думка, що відрізняється від думки співрозмовника. Ступінь переконаності K2 у своїй правоті варіює від високої до низької:

(1) [Людвіг та Георг стають свідками нещасного випадку – людина впала з драбини].

Der Vorsteher nickt unbehaglich. "Es ist Beste. Von einem Lungenschuß weiß ich nichts. Aber vielleicht hat der Schreck – er hatte wohl ein schwaches Herz."

"Davon bekommt man keinen Blutsturz", erklärt Bredius trocken. (+> Deshalb ist er nicht vor Schreck gestorben) "Was ist denn passiert?" (Remarque, "Der schwarze Obelisk", S. 83).

IX: A(p)

PX: A(q) +> A(~p)

Адресант вдається до тактики узагальнення в тих випадках, коли він прагне аргументувати свій погляд апеляцією до загальнокультурних норм, які відомі всім носіям німецької лінгвокультури, генералізуючи свій погляд. Т. ван Дейк розуміє під узагальненням такий хід, який використовується «для того, щоб показати, що (негативна) інформація, яка тільки-но була наведена або повинна була бути наведеною, наприклад у випадку з життя, не просто «випадкова» або «виняткова», таким способом підкріплюється можлива загальна думка» [6, с. 297].

Так, тактика узагальнення допомагає К2 вкласти в імплікатуру непрямую відповідь як реакцію на квеситив із використанням генералізуючих іменників:

(2) [Гонсало поводить себе зухвало, тому Антоніо викликає його на дуель].

“Du hast doch nicht Angst, Spanier?” lachte Gonzalo.

Und weil in seinen Worten so ein merkwürdiger Ton von Verhöhnung lag, brauste ich auf: “Angst vor dir? Vor einem Indianer? Ein Spanier hat nie Angst! (+> Ich habe keine Angst vor dir, weil ich Spanier bin) Das will ich dir gleich beweisen. Los zum Azteken-Duell!” (Traven, “Die Baumwollpflücker”, S. 49).

IX: Q(p)

PX: Q(p) & A(q) +> A(~p)

На провідну роль ввічливості в реалізації імпліцитних смислів неодноразово вказують дослідники [12; 15, с. 17, 19]. Т.В. Ларіна визначає ввічливість як комунікативну категорію, яка має універсальний характер і має під собою складну систему специфічних стратегій, що спрямовані на гармонійну, безконфліктну комунікацію, та відповідає очікуванням співрозмовника [11, с. 160].

Поняття ввічливості тісно пов'язане з поняттям «лиця» (англ. *face*, нем. *Image, Gesicht*) – центральним поняттям у теорії ввічливості П. Браун та С. Левінсона, яке пов'язане з бажаннями та намірами комунікантів. Лице має під собою індивідуальний, самоорієнтований (*self-orientated*) імідж, який обмежує свободу самовираження комуніканта та регулює його мовлення у процесі реалізації МА, оскільки в дискурсі існує необхідність постійного піклування про своє лице та про лице партнера з комунікації [19, с. 13].

Стратегія ввічливості накладає на мовця певні обмеження: який семантичний зміст необхідно висловлювати, а який – ні; які МА доречні та яке стилістичне оформлення є прийнятним [8, с. 105]. Реалізація імпліцитних МА в реактивних ходах діалогічного дискурсу в рамках стратегії ввічливості демонструє тактики ликопідвищення адресата, власного ликозниження та натякання.

Адресант використовує тактику ликопідвищення адресата в тих випадках, коли хоче підвищити соціальне лице в його власних очах або в очах сторонніх, а також показати перевагу адресата над собою або сторонніми.

У наступному дискурсивному фрагменті К2 вказує на особливості поведінки співбесідника під час судового засідання та за допомогою похвали намагається підвищити його лице:

(3) *“Habt ihr von meinem Prozess gehört?”*

“Du hast sehr klug und sehr tapfer geantwortet, wurde erzählt”. (+> Wir haben darüber gehört) (Feuchtwanger, “Die Witwe Capet”, S. 97).

IX: Q(p)

PX: E(q) +> A(p)

Підвищення лица адресата можна досягти за допомогою тактики власного ликопониження. Понижуючи власне лице, адресант автоматично прославляє адресата. Це є характерним для реакцій на МА квеситиви, директиви та комісиви (відповідей, відмов і згод). У наступному дискурсивному фрагменті К2, відповідаючи на запитання співрозмовника, як причину своєї віри в казки характеризує себе як гупого та наївного, тобто свідомо понижує своє соціальне лице та підвищує в такий спосіб лице адресата:

(4) [Син Одисея вірить, що його батько живий. Дід Лаерт не підтримує його в цьому].

LAERTES *Glaubst du an Märchen?*

TELEMACH *Ich bin dumm und naiv. (+> Ich glaube an Märchen) (Jarzyna, “Areteia”, S. 24).*

IX: Q(p)

PX: A(q) +> A(p)

Наступна тактика в межах стратегії ввічливості – натякання, на думку О.М. Белозорової, є одночасно і МА, і дискурсивною тактикою, оскільки реалізується в межах одного дискурсивного ходу, рідше – кроку [3, с. 6]. МА натякання «є імпліцитним мовленнєвим актом і визначається як дискурсивно-мовленнєва взаємодія мовця та адресата, під час якої ними конструюється інтендована імпліцитна пропозиція – натяк» [3, с. 3].

До тактики натякання К2 вдається у тих випадках, якщо вважає, що пряме вираження пропозиції та / або іллокуції загрожує лицю К1 – позитивному чи негативному. Наприклад, позитивне лице К1 перебуває під загрозою, якщо К2 дає йому зрозуміти, що він знає інформацію, яка дискредитує його в очах навколишніх, у відповідях на питання та в конкретизованому підтвердженні повідомлення:

(5) *“Und warum nicht, wenn ich fragen darf?”*

Ihre Antwort kam langsam, wie vorsichtig abgezählte Arzneitropfen. “Weil ich dich von einer weiteren Urkundenfälschung bewahren will”. (+> Ich weiß, dass du die Urkunde gefälscht hast) (Weber, “Museumsräuber”, S. 13–14).

IX: Q(p)

PX: A(q) +> A(r)

Стратегія вуалювання спрямована на збереження, підтримку негативного або позитивного лица самого мовця [19, с. 61]. В.І. Карасик вказує на те, що стратегія вуалювання полягає в тому, щоб уникнути нав'язування своєї позиції адресату, та, будучи вельми близькою до стратегії негативної ввічливості, відрізняється від останніх тим, що мовець, намагаючись не зачепити співрозмовника, водночас піклується про збереження власного лица [10, с. 78].

Стратегія вуалювання має у своєму складі найбільшу кількість тактик – тактика власного ликопідвищення, евфемізації, ухилення, ликозниження адресата та ликопідвищення / ликозниження третьої особи.

Адресат вдається до тактики власного ликозниження в тих випадках, коли прагне якось а) свідомо збільшити власні заслуги або б) виправдати себе та свою поведінку в очах адресата. О.К. Ірісанова вказує на існування в будь-якій комунікації «конфлікту інтересів, у якому кожна зі сторін вимушено відстоювати власні права та погляди – право отримати інформацію, бажання отримати необхідну відповідь, справити необхідне враження або ж право відмовити в наданні інформації, бажання «не нашкодити самому собі», запобігти збитків власному іміджу» [9, с. 688]. Наприклад, у наступному дискурсивному фрагменті обидва співрозмовники намагаються справити пози-

тивне враження один на одного, бажаючи продовжити знайомство ближче, розуміючи, однак, що це бажання понизить їхнє лице:

(6) [Юлія та Крістіан проводять разом вечір на дискотечі].

“Ich wünschte, der Coffeeshop hätte noch offen”, sagte sie.

“Ich könnte echt noch einen Espresso vertragen. Aber ich hab ja nur den Scheiß-Nescafé im Haus”. (+> Ich möchte einen Espresso +> Lade mich zu einem Espresso ein)

“Ich hab mir heute eine Espressomaschine gekauft”, sagte Christian. (+> Ich lade dich zu einem Espresso ein) (Mayer “Morgen wirst du sterben”, S. 41).

IX: **D(p)**

PX: **A(q) +> D(p)**

Евфемізація розуміється в сучасній лінгвістиці як стратегія: «явища евфемізації <...> не тільки не обмежуються лексичною заміною, але й не зводяться до жодної з так званих лінгвістичних технік. Вони мають глибинну природу та до них найчастіше застосовується визначення стратегій» [7]. Стратегія евфемізації розуміється як використання номінацій, які приховують справжню сутність найменувань, що здаються мовцю нетактовними, грубими або табуованими [2, с. 251]. Однак під кутом зору цього дослідження евфемізація вбачається не стратегією, а тактикою, оскільки вона реалізується в межах одного дискурсивного ходу та одного МА.

О.І. Шейгал вказує на те, що евфемізація зумовлена прагненням зменшити гостроту проблем, камуфлювати неправові та аморальні вчинки, уникнути втрати власного лица, дотримати етикет [17, с. 180–183]. Тактика евфемізації стосується таких сфер людського життя, які пов'язані з різними табу, упередженнями, забобонами: це сексуальна сфера, смерть, хвороба, злочин тощо.

(7) *“Begann sie wieder als Hure ihr Geld zu verdienen?” fragte Klaus.*

In diesem Moment kam der kleine Fred ins Zimmer. “Mama, ich hatte einen Albtraum”.

“Ja, unsere Tante Emma geht gerne spazieren, besonders durch die Straßen. Na, ich komme gleich, mein Lieber”. (+> Emma arbeitet wieder als Hure) (Wendelschmidt, “Auf der Suche nach Sinnlichkeit”, S. 45).

IX: **Q(p)**

PX: **A(q) +> A(p)**

Зі збереженням власного лица пов'язана й тактика ухиляння. Адресант, який реалізує цю тактику, має перлюкутивну мету за допомогою ухилення від прямої відповіді зберегти своє лице [6, с. 298].

О.К. Ірісханова вказує на те, що «мета стратегії ухиляння полягає в тому, щоб, не порушуючи ходу комунікації, запобігти небажаним діям зі свого боку та зрештою вийти «з найменшими втратами» з певної неприємної, незвичної або незручної ситуації» [9, с. 686].

К2 ухиляється від прямої відповіді на питання, що може виражатися як загальнопитальними, так і спеціально питальними реченнями:

(8) [Плакса-Оскар завідував під час війни кладовищем у Росії].

“Einen Tag vor der Besichtigung wurde alles abgesagt. Seine Majestät kamen überhaupt nicht. Ein Meer von Primeln und Narzissen hatten wir gepflanzt”.

“Haben Sie die Austausch-toten dann zurückgegeben?” fragt Georg.

“Das hätte zuviel Arbeit gemacht. Die Papiere waren auch schon geändert. Und die Angehörigen waren informiert worden, daß ihre Toten verlegt worden seien. (+> Ich habe sie nicht zurückgegeben) Das kam ja öfter vor. Friedhöfe gerieten in die Kampfzone, und nachher mußte alles neu angelegt werden. Wütend war nur der Kommandant mit dem Wodka. Er versuchte sogar, bei mir mit seinem Fahrer einzubrechen, um die Kisten zurückzuholen; aber ich hatte sie längst glänzend versteckt. In einem leeren Grab”. (Remarque, “Der schwarze Obelisk”, S. 225).

IX: **Q(p)**

PX: **A(q) +> A(~p)**

Своє негативне лице адресант намагається зберегти, також реалізуючи тактику ликозниження адресата. На мовному рівні ликозниження адресата зводиться до неввічливої поведінки. В.І. Карасик вказує на те, що «мовне вираження неввічливої поведінки на соціальній дистанції в прямій формі зісковзує на персональну дистанцію, а в непрямій формі – зводиться до натяків, що є образливими для людини» [10, с. 85].

Ликозниження адресата є типовим для реалізації МА експресивів. Наприклад, реагуючи на МА жалю, К2 імпліцитно звинувачує адресата в тому, що трапилось:

(9) [Після від'їзду поліції в готелі трапляється новий надзвичайний випадок].

“Schade, dass die Polizisten schon weg waren”, bemerkte Sonia.

“Was hätte das gebracht, wenn sie noch hier gewesen wären?” (+>> Es hatte nichts gebracht, weil Sie daran Schuld sind) Auf Barbara Peters' bleicher Haut hatten sich ein paar hektische rote Flecken gebildet. (Suter, “Der Teufel von Mailand”, S. 216).

IX: **E(p)**

PX: **Q(q) +>> E(r)**

Адресант використовує тактику ликозниження третьої особи, якщо хоче показати свою перевагу над ним в очах адресата. «При цьому всі поведінкові акти, що обмежують свободу або ставлять під удар самооцінку людини, реалізуються у трьох типових стратегіях: а) навмисна неясність, вуалювання смислу за допомогою метафори, іронії, пом'якшувальний засіб; б) пряме вираження смислу без пом'якшувальних засобів; в) ввічливе вираження смислу у вигляді негативної та позитивної ввічливості» [10, с. 77]. Наприклад, відкидаючи пораду співпраці з поліцейськими, приватний детектив свідомо ставить під удар самооцінку третіх осіб (у цьому випадку – поліцейських) та імпліцитно характеризує їх як не наділених розумом, підкреслюючи таким способом свій власний розум:

(10) *“Ich erwarte, dass Sie mit der Polizei zusammenarbeiten”, sagte meine Klientin. “Vier Augen sehen mehr als zwei”.*

“Das mag schon stimmen, aber zu den vier Augen gehört nur ein brauchbares Gehirn. Das erschwerte das Sehen ungemein”. (+> Die Polizisten sind dumm +> Ich werde mit der Polizei nicht zusammenarbeiten) (Graf, “Philip Maloney und der Mord im Theater”, S. 76).

IX: **D(p)**

PX: **A(q) +> A(r) & K(~p)**

Висновки. Загалом, можна зробити висновок про те, що в реактивних ходах німецькомовного діалогічного дискурсу адресант використовує найтипівіші стратегії, за допомогою яких і відбувається комунікація та реалізуються реактивні МА. Реалізація реактивних МА обумовлена такими стратегіями, як аргументація, ввічливість і вуалювання, які передбачають ряд характерних тактик.

Перспективи подальшого дослідження вбачаються в більш детальному аналізі стратегічного потенціалу реактивних МА в німецькомовному діалозі та встановленні ширшого спектра тактик, до яких вдається мовець для досягнення своєї комунікативної мети.

Література:

1. Бабич Е.Н. Типы вербальных реакций на речевые акты с нарушением условия искренности. Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. 2013. № 1051. С. 76–80.
2. Безугла Л.Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. 332 с.
3. Белозьорова О.М. Дискурсивні властивості мовленнєвого акту натякання (на матеріалі сучасної німецької мови): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Харків, 2007. 20 с.
4. Глушак В.М. Лингвопрагматический аспект речевого поведения коммуникантов в ситуациях повседневного общения (на материале немецкого языка): автореф. дисс. ... д-ра филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки». М., 2010. 49 с.
5. Гурочкина А.Г. Аргументативный дискурс: некоторые проблемы понимания. Интерпретация, понимание, перевод: сб. науч. ст. СПб.: Изд-во СПбГУЭФб, 2005. С. 223–230.
6. Дейк Т.А. ван. Язык. Познание. Коммуникация / Пер. с англ. 2-е изд. М.: Эдиториал УРСС, 2015. 320 с.
7. Иванова Ю.М. Эвфемизация и дисфемизация как стратегии манипуляции в политическом дискурсе. Языковая личность: проблемы когниции и коммуникации. Волгоград: Колледж, 2001. С. 230–235
8. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. 7-е изд., ст. М.: КомКнига, 2015. 304 с.
9. Ирисханова О.К. Речевые акты уклонения: на стыке когнитологии и прагматики. Горизонты современной лингвистики: традиции и новаторство: сб. в честь Е.С. Кубряковой. М.: Языки славянской культуры, 2009. С. 684–693.
10. Карасик В.И. Язык социального статуса. М.: Гнозис, 2002. 333 с.
11. Ларина Т.В. Категория вежливости и стиль коммуникации. М.: Рукописные памятники Древней Руси, 2009. 516 с.
12. Малая О.Ю. Теорія «обличчя» як методологічне підґрунтя дослідження реалізації стратегій ввічливості та неввічливості у німецькомовному інтернет-дискурсі. Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. 2011. Вип. 973. С. 51–56.
13. Матвеева Г.Г., Петрова Е.И. Основы прагмалингвистики. М.: Флинта: Наука, 2013. 232 с.
14. Пірог І.І. Аргументація в сучасній німецькій публіцистиці: прагмалингвістичний аспект: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2009. 209 с.
15. Сыщиков О.С. Имплицитность в деловом дискурсе (на материале текстов коммерческих писем): автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка». Волгоград, 2000. 23 с.
16. Фролова І.С. Регулятивний потенціал стратегії конфронтації в англomовному дискурсі: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Харків, 2015. 36 с.
17. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса. М.: Гнозис. 2004. 326 с.
18. Blum-Kulka S., House J., Kasper G. Cross-cultural pragmatics: Requests and apologies. Norwood, N.J.: Ablex, 1989. 300 p.
19. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. L., N.Y. et al.: Cambridge University Press, 1987. XIV. 345 p.
20. Feuchtwanger L. Die Witwe Capet. B.: Volk und Welt, 1983. 159 S.
21. Graf R. Philip Maloney und der Mord im Theater. Zürich: Kein & Aber, 2000. 333 S.
22. Jarzyna G. Areteiaю Theater, Theater: Aktuelle Stücke 20/10. Fr./M. : Fischer, 2010. S. 19–39.
23. Kopytko R. From Cartesian Towards Non-Cartesian Pragmatics. Journal of Pragmatics. 2001. № 33. P. 783–804.
24. Mayer G. Morgen wirst du sterben. Düsseldorf: Ravensburger Verl., 2013. 349 S.
25. Remarque E.M. Der schwarze Obelisk. URL: <http://artefact.lib.ru/library/remarque.htm>
26. Suter M. Der Teufel von Mailand. Zürich: Diogenes, 2007. 298 S.
27. Traven B. Die Baumwollpflücker. B.: Volk und Welt, 1986. 144 S.
28. Weber K.H. Museumsräuber. B.: Das Neue Berlin, 1980. 188 S.
29. Wendelschmidt F. Auf der Suche nach Sinnlichkeit. Nürnberg: limited edition, 2004. 124 S.

Сидорова М. О. Дискурсивно-стратегические особенности высказываний с импликатурами в реактивных ходах немецкоязычного диалогического дискурса

Аннотация. Статья посвящена установлению типов стратегий и тактик в пределах этих стратегий в немецкоязычном диалогическом дискурсе. Анализ эмпирического материала позволил установить, что в реактивных высказываниях говорящий прибегает к помощи стратегий аргументации, вуалирования и вежливости, которые, в свою очередь, определены тактиками, помогающие говорящему достигнуть определенной коммуникативной цели.

Ключевые слова: диалогический дискурс, реактивное высказывание, стратегия, тактика.

Sydorova M. Discourse-strategic features of utterances with implicatures in the reactive moves of the German-speaking dialogical discourse

Summary. The article is devoted to the establishment of types of strategies and tactics of these strategies in the German-speaking dialogic discourse. An analysis of the empirical material made it possible to establish that in reactive moves the speaker resorts to strategies of argumentation, veiling and politeness, which are determined by certain tactics that help the speaker to achieve a certain communicative goal.

Key words: dialogical discourse, reactive move, strategy, tactics.

Стройкова С. А.,

старший викладач кафедри німецької філології

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

ОНОМАСІОЛОГІЧНА СТРУКТУРА НІМЕЦЬКИХ ІХТІОНІМІВ

Анотація. Статтю присвячено описові особливостей ономасіологічної структури німецьких назв риб. Ономасіологічна структура дериватів-іхтіонімів містить ономасіологічну ознаку й базис, статус мотиватора в структурі знань, граматичні й акцентні показники. Окрім зазначених компонентів, ономасіологічна структура композитних назв риб фіксує тип відношень між ономасіологічними ознаками в мотиваційній базі. Для іхтіонімів-сполук інтерпретація ономасіологічної структури передбачає також вказівку на їхню синтаксичну організацію, граматичну й семантичну домінуючу сполуку.

Ключові слова: іхтіонім, когнітивно-ономасіологічний аналіз, ономасіологічна структура, ономасіологічний базис.

Постановка проблеми. Сучасні лінгвістичні дослідження значною мірою базуються на висвітленні проблеми зв'язку мови і свідомості та з'ясування співвідношення концептуальної й мовної, наукової й наївної картин світу. Іхтіологічна номенклатура є відображенням взаємодії наукових і наївних уявлень про світ певного народу. Отже, актуальність дослідження німецьких іхтіонімів зумовлена необхідністю встановити когнітивне підґрунтя творення найменувань риб у мові, що дає змогу з'ясувати техніки номінації риб і концептуалізацію риби в етносвідомості. Окрім того, дослідження здійснено в ракурсі провідних напрямів сучасної лінгвістики, як-от когнітивного термінознавства, когнітивної ономасіології та когнітивної семантики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення найменувань риб у науковій лінгвістичній літературі здійснено в різних аспектах. Іхтіоніми були об'єктом лексико-семантичних і словотвірних досліджень (О.Н. Бятікова, З.Н. Мірхаліков, Е.І. Пекшеєва, Ю.В. Халуков), значна кількість робіт присвячена розробленню етимологічного та мотиваційного аспектів іхтіонімів (К.О. Березовська, А.С. Герд, В.Т. Коломієць, В.В. Усачева), ономасіологічний, лексикографічний і дериваційний ракурс також неодноразово привертала увагу мовознавців (А.А. Берлізов, В.О. Боргояков, І.І. Ліпкевич, Н.Ю. Меркулов, Н.Г. Олесова). Однак номенклатура іхтіофауни в німецькій мові не підлягала аналізу в когнітивно-ономасіологічному аспекті, що зумовлює новизну нашої роботи.

Метою статті є аналіз ономасіологічної структури німецьких іхтіонімів.

Матеріалом дослідження послужили близько 3000 німецьких назв риб, вилучених з атласів "Die Meeresfische Europas" (упорядники Bent J. Muus і Jörgen G. Nelsen) [5], "Atlas der Meeresfische" (упорядники Rudie H. Kuitert і Helmut Debelius) [7], а також online-ресурсів [8].

Основним методом аналізу німецьких найменувань риб є методика когнітивно-ономасіологічного аналізу, розроблена О.О. Селівановою й апробована представниками її наукової школи на матеріалі різних мов (Я.В. Браницька,

І.І. Казимір, В.В. Калько, О.В. Коновалова, Г.В. Кочерга, І.М. Литвин, Н.С. Рибалка, Г.А. Ярмоленко та інші). Метою когнітивно-ономасіологічного аналізу є дослідження мотивації «як наскрізної в процесі номінації лінгвопсихоментальної операції встановлення семантичної й формальної залежності між мотиватором і похідною номінативною одиницею (мотивованим знаком) різних компонентів структури знань про позначене» [4, с. 160]. Когнітивно-ономасіологічний аналіз здійснюється у два етапи. Перший етап у нашому дослідженні передбачає інтерпретацію ономасіологічної структури німецьких іхтіонімів. Другий етап полягає в моделюванні структури знань про позначене.

Вклад основного матеріалу. Термін «ономасіологічна структура» ввів чеський лінгвіст М. Докуліл і розглядав його як поєднання ономасіологічної ознаки (мотиватора, твірної основи) й ономасіологічного базису (словотвірного форманта). О.С. Кубрякова доповнила ономасіологічну структуру композитів предикатом або зв'язкою, які встановлюють між ознаками певний тип відношень [1, с. 14–15]. О.О. Селіванова, вважаючи ономасіологічну структуру знаковим результатом мотиваційного процесу [3, с. 244], розглядає ономасіологічну структуру більш широко. На думку дослідника, «формування ономасіологічної структури потребує залучення мотиву, мети номінаторів, а також проектування ономасіологічної ознаки чи ознак, ономасіологічного базису й імплікованої частини мотиваційної бази з урахуванням значення найменування на певну структуру знань про позначене» [4, с. 154].

Оскільки номінативні одиниці мають як природу слова, так і сполуки, то проблемним є трактування ономасіологічного базису. Для дериватів ономасіологічним базисом є афікс. За умови матеріальної відсутності ономасіологічного базису його реконструюють на підставі частиномовного статусу та словотвірного класу найменування. Для композитів до цього додається характер концептуального зв'язку між ономасіологічними ознаками. Ономасіологічним базисом сполук є їхня граматична структура [4, с. 154–155].

За номінативним статусом німецькі назви риб представлені непохідними одиницями, дериватами, композитами та складеними найменуваннями. Непохідними назвами риб є іменники, мотивація яких може бути встановлена за етимологічним словником. Наприклад, назва родини акул *Hai* запозичена в XVII столітті з нідерландського *haai*. Власне, нідерландське слово ґрунтується (як і шотландське *hoe* "Hai") на запозиченні з рівнозначного ісландського *hai*. Початково, "Haken" (гачок), оскільки в риби наявний гачкоподібний хвостовий плавець [6, с. 311].

Ономасіологічна структура німецьких дериватів-іхтіонімів містить ономасіологічну ознаку й базис, статус мотиватора в структурі знань, граматичні й акцентні показники. У масиві досліджуваних нами німецьких іхтіонімів деривати

представлені незначною кількістю. В їхніх ономаціологічних структурах відтворені типові ситуації поведінки й життєдіяльності риб: наприклад, ономаціологічна структура деривата *Schnapper* – іменник, з ономаціологічним базисом *-er*, що поєднується з мотиватором дієсловом *schnappen* – предикатом у структурі знань про позначене, при цьому в мотиваційній базі імпліковано знаряддя полювання» (“Vorne im Maul sitzen große Fangzähne. Der Schnapper lebt in den subtropischen Riffen, wo er seiner Beute auflauert und plötzlich zuschnappt” [8]); ономаціологічна структура німецького іхтіоніма *Gründling* – іменник чоловічого роду з ономаціологічним базисом *-ling*, поєднаний із мотиватором *Grund*, який відповідає показнику місця постійного перебування риби та супроводжується імплікацією предиката» (“...kleine, meist bodenlebende Fische des Flachwassers” [5, с. 224]).

Окрім того, ономаціологічні структури деяких німецьких іхтіонімів-дериватів є вторинними й залученими до німецької іхтіологічної номенклатури з номінативного класу назв людини з огляду на подібність поведінки риби й людини. Наприклад, німецький іхтіонім *Angler* – іменник з ономаціологічним базисом *-er* є вторинним знаком за подібністю його знаряддя полювання, частини тіла до артефакту (“Der erste Strahl der Rückenflosse ist in eine “Angel” umgewandelt, d.h., der Fisch schwenkt einen Köder über seinem Maul hin und her, um Fische anzulocken und diese mit großer Saugkraft zu verschlingen” [7, с. 116]). Ономаціологічною структурою німецької номенклатурної назви *Drescher* є іменник з ономаціологічним базисом *-er*, який поєднується з мотиватором дієсловом *dreschen* – предикатом у структурі знань про позначене. Мотиваційна база найменування створюється на підставі подібності поведінки риби під час полювання з працею молотника» (“Dieser Hai fällt vor allem durch den sehr langen oberen Teil der Schwanzflosse auf. Die vergrößerte Schwanzflosse nutzt der Hai vor allem für die Jagd, indem er mit ihr auf seine Beute einschlägt” [8]).

Щодо композитних німецьких найменувань риб, то їхня ономаціологічна структура містить постійні граматичні показники, порядок розташування компонентів, їхнє акцентологічне оформлення, словотворчий формант (ономаціологічний базис), форманти різних ступенів деривації з урахуванням їх семантичних функцій; ономаціологічні ознаки; валентний чи асоціативний зв'язок між ономаціологічними ознаками; тип відношень між формантом та ознаками; емотивний компонент як результат загальної мети номінації [2, с. 26–27].

Наприклад, ономаціологічна структура німецького композитного іхтіоніма *Korallenklammer* (“Die kleinen Fische leben nahe von Korallen und verharren oft regungslos, gestützt auf ihre verdickten unteren Brustflossenstrahlen” [7, с. 567]) є іменником з інверсованим порядком розташування ономаціологічних ознак, з головним і допоміжним наголосом, словотворчим формантом *-er*, що виконує агентивну функцію. Композит має два мотиватори, що відповідають предикату й локативу у структурі знань про позначене. Ономаціологічна структура німецького номенклатурного найменування *Panzerwangen* ґрунтується на поєднанні ономаціологічних ознак – асоціатив доносських зон ЛЮДИНА й АРТЕФАКТИ на підставі зовнішньої схожості гештальтів (“Eine artreiche

Ordnung der stachelstrahligen Fische mit einer großen Knochenplatte unter dem Auge, die mit dem Kiemendeckel verwachsen ist und die “Wangen” bedeckt” [5, с. 164]).

Німецькі композитні назви риб є переважно двокомпонентними та трикомпонентними (*Sternhai*, *Regenbogenforelle*). Шість компонентів у німецьких композитних іхтіонімах є найбільшою кількістю компонентів у досліджуваній номенклатурі (*Dreipunkt-Langflossen-Stachelmakrele*).

Для німецьких найменувань риб-сполук, крім когнітивної специфіки ономаціологічних ознак, базису та їхнього зв'язку, передбачене визначення синтаксичної структури сполуки, її граматичної та смислової доміант [4, с. 154]. У масиві німецьких складених назв риб спостерігаємо різноманітні ономаціологічні структури. Кількість ономаціологічних ознак у таких сполуках коливається від двох (*Afrikanischer Hering*, *Riesiger Hausen*) до шести (*Breitköpfiger Siebenkiemiger Kammzähler*), з перевагою дво- та трикомпонентних назв. Синтаксичні структури німецьких іхтіонімів-сполук побудовано за такими моделями:

– N_2+N_1 : *Cummings Barbe*, *Kesslers Gründling*, *Grahams Hechtling*, *Aristoteles' Wels* (іменники в цих моделях можуть бути композитами, що збільшує кількість ономаціологічних ознак – $N_{(com)2}+N_1$: *Herzensteins Flunder*, *Schwanenfelds Barbe*; $N_2+N_{1(com)}$: *Kesslers Lammzunge*, *Sterbas Panzerwels*, *Bleekers Doktorfisch*, *Commersons Glasbarsch* (у наведених моделях композитні компоненти завжди є прізвищами людей, які досліджували відповідну рибу); $N_{2(com)}+N_{1(com)}$: *Sichelfleck-Panzerwels*, *Halsband-Falterfisch*, *Augenfleck-Riffbarsch*);

– $Adj+N$: *Blauer Leng*, *Kleiner Stör*, *Gemeiner Hecht*, *Roter Thun* (сполуки, організовані за вказаними моделями, розширюються завдяки прикметникам-композитам та іменникам-композитам – $Adj_{(com)}+N$: *Mittelländische Makrele*, *Kleinköpfige Scholle*, *Ostsibirischer Dorsch*, *Fernöstliche Nawa-ga*; $Adj+N_{(com)}$: *Kleiner Ährenfisch*, *Gemeiner Meerengel*, *Asiatischer Pfeilzahnhecht*, *Japanischer Sandfisch*; $Adj_{(com)}+N_{(com)}$: *Langhörniger Schleimfisch*, *Dünnschwänziger Seewolf*, *Kleinmäuliger Lippfisch*);

– $PI+N$: *Quakender Salmir*, *Küssende Gurami*, *Fliegender Hering*; $PI+N_{(com)}$: *Knurrender Zwerggurami*; *Knurrender Dornwels*; $PI_{(com)}+N_{(com)}$: *Eierlegende Zahnkarpfen*, *Lebendgebärender Hechtkäppfing*, *Rückenschwimmender Kongowels*, *Maulbrütender Kampffisch*;

– $PII+N$: *gestreifter Marlin*, *gefleckter Rochen*, *punktierter Fundulus*; $PII_{(com)}+N$: *langgestreckter Salmer*, *schwarzgebänderter Brassen*; $PII+N_{(com)}$: *gebänderter Kopfsteher*, *geängelter Lippfisch*, *gebuchteter Hammerhai*; $PII_{(com)}+N_{(com)}$: *gelbgesäumter Prachtkäppfing*, *blaugefleckter Zackenbarsch*, *schwarzgebänderter Buntbarsch*.

Збільшення ономаціологічних ознак у цих моделях відбувається завдяки трьом складникам композитів (*Marmorierter Beilbauchfisch*, *Indischer Fähnchenmesserfisch*, *Amerikanischer Kurzschwanzaal*, *Asiatischer Pfeilzahnhecht*, *gebänderter Zwergschilderwels*), прикметника-поширювача (*Großer Atlantischer Schwarzspitzenhai*, *Kleinmäuliger Kalifornischer Seestint*, *Südlicher Neunstachliger Stichling*) або іменника, що доповнює вихідну назву й може мати статус композита (*Spitzschwanz-Schlangenschlammhecht*, *Kleiner Schwarzmeer-Ährenfisch*).

Література:

1. Кубрякова Е.С. Словосложение как процесс номинации и его отличительные формальные и содержательные характеристики. Теоретические основы словосложения. Пятигорск : ПГПИИЯ, 1988. С. 3–23.
2. Кубрякова Е.С. Краткий словарь когнитивных терминов. М.: Наука, 1996. 245 с.
3. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Дозвілля-К, 2010. 844 с.
4. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
5. Bent J. Muus. Die Meeresfische Europas. Stuttgart: KOSMOS Verlag, 1998. 336 s.
6. Duden Das Herkunftswörterbuch. Bd. 7 / [4., neu bearbeitete Auflage]. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Bibliographisches Institut, 2007. 960 s.
7. Rudie H. Kuitert. Atlas der Meeresfische. The Czech Republic: KOSMOS Verlag, 2009. 728 s.
8. Wikipedia: Die Frei Enzyklopädie. URL: <http://www.wikipedia.de>.

Стройкова С. А. Ономаσιологическая структура немецких ихтионимов

Аннотация. Статья посвящена описанию ономаσιологической структуры немецких названий рыб. Ономаσιологическая структура дериватов-ихтионимов включает в себя ономаσιологический признак и базис, статус мотиватора в структуре знаний об обозначаемом, грам-

матические и акцентные показатели. Кроме указанных компонентов, ономаσιологическая структура композитов фиксирует тип отношений между ономаσιологическими признаками в мотивационной базе. Для сложных названий интерпретация ономаσιологической структуры предусматривает также указание на их синтаксическую организацию, грамматическую и семантическую доминанты сложного названия.

Ключевые слова: ихтионим, когнитивно-ономаσιологический анализ, ономаσιологическая структура, ономаσιологический базис.

Stroykova S. Onomasiological structure of the German ichthyonyms

Summary. This article deals with the peculiarities of the German fish namings' onomasiological structure. Such onomasiological structure of derivative-ichthyonyms encompasses the onomasiological feature and basis, the status of motivator in the knowledge representation schemes, grammar and accentuating elements. Besides the above mentioned components, the onomasiological structure of the composite words fixes the type of relations between the onomasiological features in the motivational basis. The interpretation of the word-combinations' onomasiological structure also presupposes some indicators of their syntactic organization, grammar and semantic dominance.

Key words: cognitive-onomasiological analysis, ichthyonym, onomasiological structure, onomasiological basis.

Терехова С. І.,
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри російської мови і літератури
Київського національного лінгвістичного університету

СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ ЧАСОВОЇ РЕФЕРЕНЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація. У статті визначено основні властивості функціонально-семантичного поля часової референції в англійській мові. Дослідження виконано в межах поліпарадигмального підходу. Аналізоване поле є складно структурованим. Його центром є координати *then* (in past) – *now* – *then* (in future). Поле складається з мікрополів теперішнього, майбутнього та минулого часу, які розподілені на тематичні групи за низкою ознак репрезентацій у їхньому складі – статичності / динамічності, тривалості / моментальності, завершеності / незавершеності та інше. Були також охарактеризовані функціонально-семантичні типи часової референції в англійській мові.

Ключові слова: германістика, англійська мова, поліпарадигмальний підхід, функціонально-семантичне поле, референція, репрезентація, час.

Постановка проблеми. Зважаючи на світові процеси інтеграції та глобалізації в суспільстві та збільшення, як наслідок, мовних контактів, у сучасній науці є нагальна потреба в регулярній систематизації та уніфікації мовного матеріалу як продукту функціонування мови в суспільстві. Особливої уваги потребують відносні мовні категорії, експліканти яких здатні змінювати свою семантику і / або функцію під впливом контексту. До таких належить функціонально-семантична категорія референції.

Часова референція розглядається у статті як один із різновидів орієнтаційної референції, до якої, окрім часової референції, також належать її просторовий та особовий види. Ця категорія репрезентована в усіх індоєвропейських мовах у вигляді функціонально-семантичних полів (далі – ФСП) як мовної підсистеми репрезентацій орієнтаційної референції (далі – POP).

Концептуалізація часової референції в англійській мові різниться наявними вузькоспеціальними та загальновідомими відповідниками, своєю поліпарадигмальністю, можливістю бути зорієнтованою на будь-яку галузь людського життя, значним обсягом і здатністю охопити всі її конкретні вияви, відтворенням сучасного стану концептуального членування, асоціювання та мовної й мовленнєвої актуалізації часових POP. Їхні історичні хронотопічні моделі, моделі для часових логік, моделі індоєвропейського часу, соціально-філософські напрями та концептуальні схеми, їхнє об'єктивне фізико-математичне підґрунтя універсалізуються та набувають загальнонародного й міжнародного значення як відповідні фрагменти мовних картин світу, структуровані як ФСП, у яких узгоджуються спільні концептуальні та специфічні, національно-культурні їхні характеристики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні десятиліття дедалі більше наукових розвідок із германістики, романістики та славістики зорієнтовано на комплексне вивчення мовних категорій і парадигм мовного матеріалу в межах по-

ліпарадигмального підходу (див. розробки М.А. Холоділової, М.Ю. Авдоніної, Н.І. Жабо, Н.Д. Ткаченко та інших). Актуальності дедалі більше набувають типологічні й перекладознавчі поліпарадигмальні студії (Н.І. Жабо, С.І. Терехова, Ню Чжень та інших учених). В умовах тісних мовних контактів для вичерпного лінгвістичного аналізу необхідним є поєднання суміжних напрямів дослідження як послідовних етапів вивчення мовного матеріалу, що забезпечує поліпарадигмальний підхід.

Джерелами комплексних лінгвістичних студій щодо вивчення складних мовних категорій (до яких належить функціонально-семантична категорія референції), звісно, значною мірою є вузькоспеціальні або, навпаки, загальнолінгвістичні наукові розробки. Переважно вони зосереджуються на вивченні референції, дейксису, анафори як окремих, суміжних категорій мови. Чимало таких досліджень було проведено на матеріалі англійської мови (праці Н.Г. Кірвалідзе, Й.А. Стерніна, А.Е. Левицького, Ch. Fillmore, J. Lyons та інших), німецької (К. Brugmann, K. Bühler та інших), російської (Л.С. Бархударова, О.В. Бондарка, Т.В. Булігіної, О.Д. Шмельова, А.Е. Левицького та інших), італійської (Т.Б. Алісової) та інших мов окремо, менше – у їх з'явленні (праці С.І. Терехової, М.Ю. Авдоніної, Н.І. Жабо). Проте репрезентації референції потребують подальшого комплексного, поліпарадигмального вивчення і в окремих європейських мовах, і в їх з'явленні, зокрема, ті з них, що є на периферії функціонально-семантичного поля та поєднують референційну семантику з номінативною, способу дії та інше. Такі дослідження були проведені на початку ХХІ ст. в з'явленні аспекті на матеріалі української, російської, англійської та французької мов (С.І. Терехова, Н.І. Жабо, М.Ю. Авдоніна, Н.Д. Валєєва). Однак такі розробки, присвячені поліпарадигмальному вивченню референції та її окремих типів у германських мовах, насамперед в англійській, лише розпочали. У цьому плані класичними джерелами й витокими сучасних багаторівневих досліджень референції (у широкому розумінні цього терміна) є загальнолінгвістичні роботи Ю.Д. Апресяна, Н.Д. Арутюнової, О.Є. Кібрика, Й.А. Стерніна, А.А. Уфімцевої, К. Bühler, K. Heger, Ch. Fillmore, J. Lyons, F. Pasierbsky, K. Sennholz, A. Von Stechow, U. Weinreich та інших науковців.

Мета статті – визначити й охарактеризувати основні структурні, семантичні та функціональні ознаки репрезентацій ФСП часової референції в англійській мові.

Виклад основного матеріалу. Структурно-семантичне наповнення ФСП часової референції є фрагментарним і непослідовним, йому властиві антропо- та системоцентричність. Зіставляючи ФСП є відносно сталими, структурно впорядкованими єдностями, що надають відносну характеристику часовим POP та виражають відношення комуніканта до моменту, періоду, тривалості, частотності, повторюваності / неповторюваності певної дії. Ступінь цієї відносності, окрім інтенційних

параметрів, залежить від лексико-граматичних та особливо функціонально-семантичних можливостей часових РОР, їхніх екзофоричних та інших характеристик. Основними засобами репрезентування часової референції в англійській мові є опозиція РОР “*now – then*” (пор. із: [1, с. 34; 2, с. 97–134]).

Формування аналізованого ФСП часової референції відбувається під впливом загальнонаукових і специфічних галузевих знань, основними з яких є фізико-математичні, природничі, соціальні й так звані релігійні (два останні – щодо календарного циклу). Не менш важливими в процесі формування аналізованої структури є історичний, національно-культурний та етносоціальний фактори впливу. Внаслідок цього часові РОР диференціюються не лише як кореляції час – рух об’єкта, час – непередбачуваність, час – «контейнер», який розподіляє події та дійсність на те, що відбувається в межах певного часового періоду або поза ним, час – субстанція, яка у сприйнятті його людиною спроможна змінювати свої якості [3, с. 31–33]. Його диференційними параметрами також є реальність / віртуальність, статичність / динамічність, відносність / конкретність, означеність / неозначеність та інше.

Досліджуване ФСП відтворює одну з координат комунікації та надає відносну часову характеристику предмету обговорення й виражає стосунок мовця, слухача або третьої особи до моменту, періоду, тривалості, частотності, повторюваності / неповторюваності певної дії. Ступінь цієї відносності не є однаковим для різних умов комунікації. Крім інтенційних параметрів, він залежить від функціонально-семантичних можливостей РОР, їхніх екзофоричних та інших ознак (екзофоричними характеристиками вважаються такі співвідносні вказування на безпосередній референт, за яких інших способів визначення референта не потрібно [4, с. 67]. Фактично, екзофора є одним із недейктивніших різновидів референції). В основу диференціації тематичних груп (далі – ТГ) у складі ФСП часової референції покладено критерій статичності / динамічності (тобто часової необмеженості [5, с. 43, 49]) в його співвіднесеності з *now / then*. У цьому лінійному бінарному протиставленні вбачається суттєва для носіїв англійської мови опозиція “*now – not now*”, тобто актуальний час є домінуючим у свідомості носіїв, тоді як майбутнє / минуле залишаються відносно другорядними, вторинними; їх актуалізація відбувається індивідуально або іноді (за певних умов, важливих для соціальних колективів) – масово під впливом особистісних / колективних цінностей. Це має окремі вияви на рівні складників ТГ.

Основними часовими РОР є прислівники, проте темпоральні та логічні прийменники (термін І.Р. Вихованця) «істотно відрізняються від просторових багатьма ознаками, зокрема модифікацією основного семантичного протиставлення прийменників контактність – дистантність, втрачаючи можливість пов’язуватися з ознакою динамічності, наявністю додаткових семантичних протиставлень, меншою кількістю компонентів та їх семантичною диференціацією» [6, с. 215]. Розвиток мережі прислівникових часових РОР дав змогу визначити не меншу чисельність цих мовних одиниць (МО), ніж просторових РОР. Ознака динамічності в них частково трансформувалася в швидкісні ознаки МО та окрему ТГ «швидко – повільно»; ознака контактності / дистантності збереглася і в головному протиставленні «тепер – тоді»; ознака контактності / дистантності модифікувалася в ознаку одночасності / різночасності явищ [6, с. 216].

Основними показниками часової референції є такі: 1) орієнтативність – це календарні (державні, релігійні, народні, професійні, зодіакальні), картографічні, відносні (орієнтовані на точку відліку) та безвідносні вказування; 2) квантитативність, тобто вказування / невказування на обмеженість ідентифікації [7, с. 3–54] та інші. Відповідно, основним критерієм диференціації часових РОР є порядок відліку та часова співвіднесеність. Серед усіх часових РОР головними є вказування на теперішній, майбутній і минулий час у «чистому вигляді». Їх небагато, вони звичайно мають граматичні форми вираження дієслів (категорії темпоральності, таксису [8, с. 47–58] та інші) і можуть підсилюватися або передаватися окремо контекстуально. Їхній внутрішній структурний розподіл становить ознака статичності / динамічності, а основною синтаксичною репрезентацією є обставина часу, іноді – предикативність.

Поряд із дієсловами статичності та динаміки типовими часовими РОР традиційно визначаються прислівники, рідше – інші проформи [9, с. 228; 10, с. 186], які реалізують прислівникову часову референцію, визначають об’єктивне, суб’єктивне або суб’єктивно-об’єктивне співвідношення моменту говоріння та моменту (ширше – часу), про який ідеться у висловленні [11, с. 103–263; 12, с. 54–62]. Суб’єктивність у цьому випадку не обов’язково є виявом викривленого світосприйняття й безпосередньо часової референції: в англійській мові наявні вторинні номінативні РОР, утворені переважно на основі асоціативних ознак (сталі вислови метафоричного, метонімічного, порівняльного та інших типів образності). Найчастотнішим типом асоціювання для англомовних реципієнтів є, передусім, опозитивний, антонімічний тип асоціювання, наприклад: *back – front, front – back, forward – backward, near – far, here – there, past – present, present – future, past, fast – slow* та інші [13; 14].

У неприслівникових реалізаціях вказівний компонент семантики РОР представлений, так би мовити, нашарованим на первинну частиномовну семантику (предметність, ознаку якості та інше). Такі РОР є найбільш поширеними в англійській мові. Вони фактично являють собою РОР змішаної (вказівної або вказівної та невказівної) семантики. Їм переважно відведена обставинна або присудкова синтаксична функція (головного члена безособового речення). Своєрідним конкретизатором часової референції є РОР аспектуальності – вказування на швидкість, тривалість, завершеність дії та інше.

У складі досліджуваного ФСП були визначені: 1) традиційні часові РОР, співвідносні з реальним часом і точкою відліку «тепер – тоді» (*now, then, at the moment* та інші), часові РОР, співвідносні з теперішнім (*today, afternoon, daytime, nowadays, this year* та інші), часові РОР, співвідносні з минулим (*yesterday, last week, the day before, previously, afterward(s)* та інші), часові РОР, співвідносні з майбутнім (*tomorrow, next morning, in the future, further* та інші), віртуальні часові РОР (*in paradise, to hell, in the Wonderland, in the womb of time* – «у невідомому, невизначеному майбутньому», *at heart* – «у глибині душі» та інші); 2) нетрадиційні часові РОР: безвідносні часові РОР (*it was growing dark, the dusk night was falling, the day was drawing to a close* у значенні «наставав вечір»; *more or less continuatively, continually to a certain extent; at random; sporadically; inimitably, inconsistently, inconstantly, changeably, chaotically* та інші), граничні часові РОР (*ever, never, always, usually, as usual* («завжди, звичайно»), *constantly, continually, permanently, invariably* («позачасно, постійно»), *regularly, habitually* та інші) [15; 16, с. 196–298].

Загальною особливістю вживання прислівників часової референції в англійській мові є їх типове розміщення на початку або в самому кінці речення; зважаючи на сталий прямий порядок слів у реченні, перевага надається позиції в самому кінці речення за наявності імперативу та у фразах з *till*. Це стосується *afterwards, eventually, lately, now, recently, soon, then, today, tomorrow, at once, since then, till* + указування на час та інше. У складних реченнях та інші можуть стояти після допоміжного дієслова [17, с. 55–56].

В основі диференціації складників ФСП часової референції лежать ознаки статичності / динамічності та співвіднесеності з часом (майбутнім, минулим, теперішнім). Складна сегментно-ярусна структура поля оформлюється навколо центральних РОР англ. “*then*” (тоді, в минулому) – “*now*” (тепер) – “*then*” (тоді, в майбутньому), які водночас є домінантами ТГ мікрополя статичності в часі. Мікрополе динамічності в часі оформляється навколо прислівників і прислівникових РОР прямого напрямку в часі англ. *from now – till then*, які структурують поле.

Серед типів часових РОР особливо репрезентативно розгалуженими є такі: а) дейктичний тип РОР конкретного або відносного часу первинної номінації (окремі та переважно англійські поєднання референції до статичного й динамічного часу); б) анафоричний тип РОР контекстуально співвіднесеної часової семантики (меншою мірою первинної номінації); в) календарні РОР; г) вторинні, або опосередковані, РОР змішаного референційного типу, утворені на основі семантики способу дії, міри та ступеня. Ступінь вияву референційності в наведеній послідовності зменшується від власне дейктичних МО до МО змішаної (вказівної та невказівної) семантики. До того ж повторне, емфатичне та підсилювальне вживання таких РОР, як правило, приводить до зниження дейктичності та зміни типової синтаксичної функції обставини часу на обставину способу дії, оскільки це є умовою актуалізації референційної семантики (у вузькому значенні терміна) та породження на її основі семантичних переносів. Анафоричні відношення не є дуже поширеними в досліджуваному ФСП. Їхніми типовими синтаксичними репрезентаціями є функції означення, обставини способу дії та часу. Інші типи референції серед часових РОР представлені непослідовно; їхня специфіка визначається індивідуально в кожній ТГ.

Деякі типи часових РОР, утворені на основі найпоширенішого дейктичного типу МО, в англійській мові репрезентовані як «відсилання до певного часу, співвідносного з іншим моментом або часовим періодом», найчастіше – з моментом говоріння [18, с. 2]. Проте часова референція, виражена прислівниками, певно, не може повністю збігатися з темпоральною співвіднесеністю, пор. із: [19, с. 62]; часові прислівники та проадвербіальні [20, с. 247] сполучення, підкріплюючи темпоральну семантику дієслів та іменників, надають дещо конкретизовану, додаткову інтенційну семантику уточнення. У мові такими є не лише власне часові прислівники, а й прислівники вторинних часових ознак: швидкості та порядку, частотності, повторюваності / однократності дії, періодичності, прискорення, точки відліку (початку, кінця), постійності, тривалості дії, віддаленості / наближення в часі, одночасності, вікової належності або тривалості життєдіяльності, процесу, прямої / зворотної послідовності / непослідовності, конкретизованості (тижневої, річної, сезонної), упорядкованості / хаотичності [21, с. 18–31; 22, с. 201–209 та інші], про що свідчить наявний мовний матеріал. Особливого значення

аналізованим РОР надає часове обмеження дії (лімітованість), яка в англійській мові підкріплюється граматичними часами продовженої, перфектної та перфектно-продовженої дії. Тож на фоні традиційної диференціації часових РОР на теперішнє, майбутнє та минуле прислівники часової референції диференціюються й за іншими семантичними ознаками якості дії, яку вони характеризують. Додатковими умовами їх формування потенційно є параметри автокомунікації [23, с. 228–241]. За функціонально належністю розглянуті РОР не набули поки що значної диференціації в мові, як, скажімо, просторові РОР. Внутрішньокатегоріальні зміни та функціонально-семантична зворотність також не регулярні для часових РОР. Типовими є вияви зворотності просторової та часової семантики, актуалізація часової референції на фоні семантики способу дії / міри, ступеня, стану.

Система прислівникових часових РОР відрізняється від системи дейктичних дієслів, функціонально-граматичних вказувань і функціонально-семантичних репрезентацій. Як свідчить мовний матеріал, диференціація за ознаками швидкості / уповільненості, постійності / миттєвості, конкретизованості / узагальненості є найпоширенішою серед МО, а також відповідних понять, що, у свою чергу, підкреслює їх значущість для носіїв англійської мови.

Схарактеризована вище система ФСП часової референції віддзеркалюється подвійно через ознаку реальності / віртуальності РОР, яка, відповідно, більшою або меншою мірою виявляється в ментафактичних / артефактичних текстах [24], художньому / нехудожньому мовленні. Наведені ознаки можуть набувати ще більшої градації або іншої деталізації контекстуально найчастіше в мовленнєвому (розмовному, просторічному, соціально маркованому / професійному) вживанні, що є значною мірою джерелом специфіки ФСП часової референції в англійській мові.

Висновки. ФСП часової референції є складно упорядкованою підсистемою мовних одиниць, яка має сегментно-ярусну структуру. Модель цього ФСП є традиційною для більшості типів мовного матеріалу (ядро-периферія). Низка ТГ у складі поля деталізує та водночас класифікує репрезентації часової референції у складі поля. Розподіл МО у складі ФСП відбувається за їхніми традиційними і / або нетрадиційними семантичними ознаками, їх функціональним навантаженням, стилістичними й структурними властивостями та іншим.

Функціонально-семантична розгалуженість часових РОР свідчить про різнобічність, своєрідність і широкомасштабність аналізованого мовного матеріалу, його постійний розвиток у мові та мовленні, про повноцінність його репрезентації у ФСП досліджуваних мов окремо та в їх зіставленні, що спростовує протилежну думку Ю.Д. Апресяна про їхню однотипність і невизначеність у мові [25].

Основним типом усіх аналізованих часових РОР є дейктично-референційні прислівники; відносно поширеними є поліфункціональні прислівники; в українській і російській мовах наявні поодинокі предикативи. Статичні РОР дотепер мають у зіставлюваних мовах повноцінні парадигми динамічного векторного вказування, причому обидва напрями – прямий і зворотний – є однаково важливими для носіїв мов (що підкріплюється й асоціативно), хоча численнішими є парадигми «дотепер». В українській і російській мовах основним способом вираження цих РОР є префіксація, в англійській мові – зворотні просторово-часові форми.

Референційний (20,42 % англійських часових РОР), дейктичний (14,87 % англійських часових РОР) і референційно-дейктичний типи (22,73 % англійських РОР) є основними функціонально-семантичними типами РОР, які представлені в усіх ТГ досліджуваного ФСП. РОР дейктично-анафоричного типу представлені в кількості 0,61 %. Номінативно-референційний тип РОР майже не властивий англійській мові.

Подальші наукові студії щодо вивчення властивостей ФСП часової референції вбачаються в напрямках психолінгвістики, когнітивної лінгвістики, лінгвістичної типології, а також лінгвістики перекладу.

Література:

1. Рахимов С.С. Проблема дейксиса как категории типологической лингвистики: автореф. дисс. ... докт. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка». М., 1990. 46 с.
2. Stutterheim Cr., Carroll M., Klein W. Two Ways of Construing Complex Temporal Structures. Deictic Conceptualization of Space, Time, Person / Ed. by F. Zenr. Amsterdam – Philadelphia: J. Benjamin's Publishing Company, 2003. P. 97–134.
3. Мельникова Е.А. Метафора времени в научном гуманитарном дискурсе. Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія». 2006. № 725. С. 31–33.
4. Gutwinski W. Cohesion in literary texts. The Hague: Mouton, 1976. URL: <http://www.sil.org/linguistics/BibliographyLinguistics/Gutwinski1976.htm>
5. Булыгина Т.В., Шмелев А.Д. Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики). М.: Языки русской культуры, 1997. 574 с.
6. Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови. К.: Наукова думка, 1980. 286 с.
7. Терехова Е.В. Опыт идеографического описания лексики: временные обозначения в немецком языке в сопоставлении с русским языком: методич. пособ. для студентов филол. факультетов вузов. М.: «Спутник», 2000. 56 с.
8. Гак В.Г. Типология аналитических форм глагола в славянских языках (иррадиация и конкатенация). Вопросы языкознания. 1977. № 2. С. 47–58.
9. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language: 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 499 p.
10. Hartmann R.R.K., Stork F.C. Dictionary of Language and Linguistics. L.: Applied Science, 1972. URL: <http://www.sil.org/linguistics/BibliographyLinguistics/HartmannAndStork 1972.htm>
11. Crystal G. Proforms. URL: <http://www.sci.org/linguistics/BibliographyLinguistics/Crystal 1985.htm>
12. Levinson S.C. Pragmatics. Cambridge, England: Cambridge Univ. Press, 1983. URL: www.yahoo.com/search/Levinson1983/.
13. Edinburgh Word Associations Thesaurus. URL: <http://www.eat.rl.ac.uk>
14. KJV Word Association Tool – EAT. URL: http://www.bible-exposition.org/cgi-bin/wp_tool.pl?word=EAT
15. Oxford English Dictionary. Being a corrected re-issue with an introduction, supplement and bibliography of a new English dictionary on historical principles / Ed. by: J.A.H. Murray. Vol. 1–12. Oxford: the Clarendon Press, 1970. Vol. 1. 1240 p.; Vol. 2. 1308 p.; Vol. 3. 740, 488 p.; Vol. 4. 628, 532 p.; Vol. 5. /2/, 516, 758 p.; Vol. 6. /2/, 528, 820 p.; Vol. 7. /2/, 277, 1216 p.; Vol. 8. /2/, 1217, 1676, 936 p.; Vol. 9. /2/, 586 p.; Vol. 10. /2/, 587, 1211, 396 p.; Vol. 11. /2/, 404, 565, 493 p.; Vol. 12. 1970 p.; Supplement, 1975. VIII, 542, 325 p.
16. Терехова С.І. Референція в системі орієнтаційних репрезентацій української, російської та англійської мов (поліпарадигмальне дослідження): дис. ... докт. филол. наук: спец. 10.02.17. К., 2012. 534 арк.
17. Thomson A.J., Martinet A.V. A Practical English Grammar: textbook. Oxford: Oxford Univ. Press, 1997. 383 p.
18. Wikipedia. URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/Deixis>
19. Levinson S.C. Pragmatics. Cambridge, England: Cambridge Univ. Press, 1983. URL: <http://www.yahoo.com/search/Levinson1983/>.
20. Crystal D. A First Dictionary of Linguistics and Phonetics. Boulder, CO: Westview, 2003. URL: http://www.ethnologue.com/ll_docs/contents.asp; [SILInternational, http://www.sil.org/](http://www.sil.org/)
21. Алисова Т.Б. Очерки синтаксиса итальянского языка (семантическая и грамматическая структура простого предложения). М.: Московск. ун-т, 1971. 293 с.
22. Веденова Е.Г. Роль бесконечности в формировании концепта порядка (в контексте современного естественнонаучного знания). Логический анализ языка. Космос и хаос: сб. науч. ст. М., 2003. С. 201–209.
23. Лотман Ю.М. О двух моделях коммуникации в системе культуры. Труды по знаковым системам VI. Тарту, 1973. Вып. 308. С. 227–243.
24. Максимов С.С., Радченко Т.О. Перекладацький аналіз тексту (англійська та українська мови): навч. посібник для студентів старших курсів факультету перекладачів вищ. навч. закл. К.: Вид. центр КДЛУ, 2001. 105 с.
25. Апресян Ю.Д. Избранные труды: в 2-х т. М.: Школа «Языки русской культуры», Восточная литература, 1995. Т. 1. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. 472 с.; Т. 2. Интегральное описание языка и системная лексикография. 767 с.

Терехова С. И. Специфика функционально-семантического поля временной референции в английском языке

Аннотация. В статье определены основные свойства функционально-семантического поля временной референции в английском языке. Исследование было проведено в рамках полипарадигмального подхода. Анализированное поле сложно структурировано. Его центр – координаты *then* (in past) – *now* – *then* (in future). Поле состоит из микрополей настоящего, будущего и прошедшего времени, которые разделены на тематические группы на основе признаков: статичности / динамичности, длительности / моментальности, завершенности / незавершенности и других. Были также охарактеризованы функционально-семантические типы временной референции в английском языке.

Ключевые слова: германистика, английский язык, полипарадигмальный подход, функционально-семантическое поле, референция, репрезентация, время.

Terekhova S. The specifics of functional-semantic field of time reference in the English language

Summary. The article deals with the investigation of the main features of words and word combinations denoting time reference in English. The research was conducted in frames of multy-paradigm approach. The language units under analyses were systematized in functional-semantic field of time reference. The field structure is characterized here as a complicated one with semi-fields and thematic groups of time reference representations in it. The central nuclear lexemes of the field are coordinates *then* (in past) – *now* – *then* (in future). To classify and place the language units under analyses in the field structure the following principles were used: statics / dynamics, continuity / moment, perfect action / non-perfect one, etc. The functional-semantic types of time reference were characterized in the present article as well.

Key words: germanistics, English language, multy-paradigm approach, functional-semantic field, reference, representation, time.

*Фоменко О. С.,**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри мови та стилістики**Інституту журналістики**Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

НАЦІОНАЛЬНИЙ БРЕНДИНГ У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. У статті розглянуто феномен національного брендингу крізь призму міжкультурної комунікації. На англomовному матеріалі проаналізовано вербальні та візуальні символи – маркери національної ідентичності у сферах політики, міжнародного туризму, культури та спорту. Національний брендинг визначено як дискурсивне окреслення національної ідентичності, формування (або корекцію) та поширення певного образу нації всередині країни та за її межами, зокрема шляхом апеляції до культурних символів і брендів країни.

Ключові слова: національний брендинг, національна ідентичність, міжкультурна комунікація, культурний символ, бренд, дискурс.

Постановка проблеми. У вересні 2009 року Прем'єр-міністр Нової Зеландії Джон Кей прибув з офіційним візитом до Нью-Йорка для участі в Генеральній Асамблеї ООН. Метою його доповіді на засіданні Асамблеї було переконати світових лідерів надати в 2015–2016 роках Новій Зеландії членство в Раді Європи. Джон Кей також зустрівся з чинним Президентом США Бараком Обамою і з 42-м американським президентом Біллом Клінтоном. Утім, як жартівливо написала газета The Los Angeles Times, ці зустрічі були для Джона Кея лише «розминкою» перед виступом у вечірньому розважальному телешоу «The Late Show with David Letterman» [1]. Прем'єр-міністр Нової Зеландії завітав на популярне шоу як гість традиційної рубрики «The Top Ten List» (укр. «Десятка найкращих») для того, щоб презентувати десять головних причин відвідати його країну. На тих глядачів шоу, які сподівалися почути серйозні речі про Нову Зеландію, чекало розчарування, тому що перелік вищезгаданих причин склався переважно з жартів (напр., «Like England, only without the attitude» (укр. «[Ми] як Англія, але без гонору»); «If you come in the next 30 days, I'll pick you up at the airport myself» (укр. «Якщо ви завітаєте протягом наступного місяця, я особисто зустріну вас в аеропорту»). Як з'ясувалося, метою участі Прем'єр-міністра Нової Зеландії в найбільш рейтинговому американському телешоу, середня аудиторія якого тоді становила понад три мільйони глядачів [2], було не поінформувати американців про Нову Зеландію, а привернути їхню увагу до країни та спонукати відвідати її.

Створення позитивного образу країни у світі є одним із пріоритетів урядів багатьох держав. Імідж вважають цінним стратегічним ресурсом і важливою передумовою зростання конкурентоспроможності країни на глобальному ринку. Лідери сучасних держав добре розуміють, що в умовах жорсткої конкуренції за інвестиції, торгівлю й туризм сама країна, її територія, історія та культура становлять цінний ресурс – «символічний капітал» [3], вміле використання якого може принести економічну вигоду. За найбільш консервативними підрахунка-

ми, щонайменше 40 країн вдавалися до послуг професійних консультантів і радників із питань національного брендингу щодо створення власних брендів [4, с. 3]. Брендингом займаються країни, розташовані в різних частинах світу, з неоднаковим рівнем економічного розвитку, різною формою державного правління та неоднаковим статусом на світовій арені. Створенням власних брендів займаються як західні країни, так і держави Близького та Середнього Сходу, а також країни Латинської Америки, Африки та пострадянського простору. Зокрема, до послуг іміджмейкерів і консультантів із брендингу вдавалися уряди Австралії, Бразилії, Іспанії, Колумбії, Південної Африки, Канади, України, Грузії, Великої Британії, Ірландії, Чилі, Шотландії, Казахстану, Танзанії, Єгипту та інших країн. Для одних держав створення унікального бренду – це, насамперед, прагнення залучити якомога більше іноземних інвестицій або збільшити обсяги експорту, для інших – привабити туристів. Основним завданням національного брендингу може бути прагнення привернути увагу до країни, про яку мало знають у світі, або лише повідомити про сам факт її існування, а також руйнування негативних стереотипів про країну та створення нових позитивних асоціацій із нею.

Окрім необхідності формування позитивного ставлення до країни поза її межами, появу національного брендингу тісно пов'язують із потребою урядів у нових засобах впливу на своїх громадян. Протягом усієї історії людства уряди країн використовували для цього різні засоби – пропаганду, дипломатію, зв'язки з громадськістю, які були поширеними інструментами переконання в різні часи залежно від історичної епохи та політичного устрою країни. Оскільки всі ці форми комунікації з часом виявлялися не досить ефективними й зазнавали критики, виникла потреба в нових способах переконання, тому поява національного брендингу була на часі [5]. Утім, національний брендинг не можна вважати новим видом пропаганди, а його головною метою – вплив на громадську думку за допомогою реклами або зв'язків із громадськістю [6, с. 118]. Національний брендинг – це складний дискурсивний феномен, значний інтерес до вивчення якого в різних галузях знань свідчить про важливість та актуальність досліджень стратегій окреслення національної ідентичності та створення позитивного іміджу країни у світі.

Мета статті – розглянути феномен національного брендингу крізь призму міжкультурної комунікації, описати символічну природу брендингу країн, а також проаналізувати вербальні й візуальні символи – маркери окреслення національної ідентичності у сферах політики, міжнародного туризму, культури та спорту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Національний брендинг вважають одним із найяскравіших феноменів почат-

ку XXI століття. Зокрема, американське видання *The New York Times Magazine* у спеціальному номері "Year in Ideas" (укр. «Рік в ідеях») визнало національний брендинг однією з найкращих ідей 2005 року [7]. У публікації йдеться про британського маркетолога та консультанта Саймона Ангольта, який наприкінці 1990 років першим вжив термін «національний брендинг» (англ. Nation branding) [8, с. 3], і якого вважають одним із найавторитетніших експертів у цій галузі [6, с. 118]. Важливо розмежовувати поняття «національний брендинг» (англ. Nation branding) і «бренд країни» (англ. Nation brand), оскільки країна має власний бренд незалежно від того, займається вона брендингом чи ні [9, с. 5]. Наші уявлення про країну формуються під впливом різних чинників, серед яких особистий досвід (наприклад, подорож до країни), освіта або знання, досвід користування товарами, виробленими в країні, інформація про неї в ЗМК, стереотипи про країну тощо [9, с. 11].

Лідери держав почали замислюватися про імідж країни на міжнародній арені та вживати відповідних заходів щодо його покращення значно раніше від появи національного брендингу, відразу після завершення Другої світової війни [4, с. 3]. Також уже кілька десятиліть науковці вивчають проблематику, яка є об'єктом національного брендингу, наприклад вплив іміджу країни на продаж вироблених у ній товарів [див. 10, с. 84–96; 11].

У сфері маркетингу національний брендинг визначають як стратегічну самопрезентацію країни з метою створення позитивного іміджу шляхом просування економічних, політичних і соціальних інтересів усередині країни та за її межами [12] або як застосування комунікативних стратегій сфери маркетингу та брендингу з метою просування іміджу країни [9, с. 6]. Головна мета національного брендингу полягає в тому, щоб зробити країну помітнішою та впливовішою у світі, в якому поступово зникають політичні та економічні кордони [4, с. 3]. Для цього необхідно сформулювати чітку, просту ідею про країну, яка виділяє її з-поміж інших, має емоційну складову, може бути вираженою як вербальними, так і візуальними символами, і є зрозумілою для різних аудиторій у різних контекстах [13].

Не існує якоїсь «формули» створення бренду країни або переліку обов'язкових стратегій національного брендингу. Масштаби брендингу різних країн також відрізняються. В одних випадках національний брендинг є незначною «косметичною» процедурою [6, с. 118], під час якої імідж країни трохи «підрихтовується», наприклад, коли створюють слоган і логотип країни або розміщують рекламний відеоролик про неї в одному з глобальних ЗМК, таких як *CNN* або *Euronews*. В інших випадках національний брендинг відбувається на найвищому державному рівні та є частиною державної політики країни. На думку Саймона Ангольта [14, с. 23], національний брендинг має бути компонентом державної політики, а не просто «кампанією», відокремленою від планування, урядування та економічного розвитку країни. Ефективність національного брендингу можлива лише за умови його застосування в різних сферах людської діяльності – у політиці, культурі, бізнесі та спорті [13].

Попри домінування маркетингового підходу в сучасних дослідженнях національного брендингу, цей феномен дедалі частіше привертає увагу фахівців інших галузей: сфери міжнародних відносин, політології, теорії комунікації, медіа-досліджень тощо. Національний брендинг тісно пов'язаний із публічною дипломатією (англ. Public diplomacy), або «м'якою владою» (англ. Soft power), яку визначають як здатність впливати на інших для досягнення своїх цілей за допомогою прихиль-

ності, а не через примус або підкуп [15]. Існують різні погляди на співвідношення національного брендингу та публічної дипломатії – від їхнього отождолення до повного розмежування цих двох галузей [16; 12].

Ґрунтовний огляд робіт із національного брендингу здійснила американський дослідник Надя Канева [6], яка визначила три широкі підходи до вивчення цього феномена, котрі для зручності назвала «техніко-економічним» (англ. Technical-economic), «політичним» (англ. Political) і «культурним» (англ. Cultural). До першої, найбільшої, групи належать дослідження в галузі економіки та маркетингу, що застосовують функціональний підхід до національного брендингу, який вважають стратегічним засобом покращення конкурентоспроможності країни на глобальному ринку. Дослідники цієї групи поділяють думку про те, що створення іміджу країни майже не відрізняється від брендингу товару або корпорації [6, с. 120–121]. До другої групи досліджень національного брендингу належать роботи у сфері політології, міжнародних відносин, зв'язків із громадськістю та міжнародної комунікації, більшість з яких надають перевагу термінові «публічна дипломатія». Ці дослідження розглядають національний брендинг у гіршому випадку як удосконалену форму пропаганди, а в кращому – як «постідеологічну форму управління репутацією країни» [6, с. 126]. Дослідження третьої, найменшої, групи, які здійснені в галузі культурології, медійних досліджень та антропології, розглядають національну ідентичність як процеси динамічної боротьби та пошуку індивідуальних і колективних значень, що відбуваються під впливом різноманітних місцевих і зовнішніх чинників. Дослідники цієї групи застосовують критичний підхід до національного брендингу, зокрема намагаються сформулювати контраргумент проти тлумачень цього феномена, які використовуються в перших двох групах [6, с. 128]. Вони вважають національну ідентичність формою уявної ідентифікації у вигляді національних символів і дискурсів, а нація в їхньому розумінні – це не лише політична спільнота, а система культурних репрезентацій, у якій відбувається постійне відтворення національної ідентичності як дискурсивної дії [17, с. 124]. Такий підхід до розуміння нації та національної ідентичності дає змогу визначити національний брендинг як дискурсивне окреслення національної ідентичності, формування (або корекцію) та поширення певного образу нації всередині країни та за її межами, зокрема шляхом апеляції до культурних символів – брендів країни. Головними інструментами національного брендингу вважають національну освіту та систему засобів масової інформації [18], завдяки яким символи, ритуали, традиції, принципи та спосіб життя країни досягають глобальної аудиторії та формують образ країни у світі.

Виклад основного матеріалу. У постіндустріальних (передусім західних) країнах спостерігається тенденція до скорочення матеріального виробництва та зростання частки послуг, внаслідок чого економіка цих країн стає дедалі більше семіотизованою [19], інакше кажучи, залежною від символів, образів і дизайну [20, с. 309]. Це часто пов'язано з тим, що за «продуктом» або послугою, яка пропонується, немає якогось матеріального предмета. Натомість як товари, які приносять прибуток, виступають (і просуваються) ідеї, образи або певний спосіб життя [20, с. 309]. Це також стосується національного брендингу, оскільки, за винятком окремих випадків (наприклад, користування товарами, виробленими в країні), формування образу країни за її межами ґрунтується на абстрактних речах.

Оскільки нація та національна ідентичність є культурними конструктами, які існують в уяві індивіда [21], можливе одночасне існування численних, навіть суперечливих уявлень про націю [22, с. 174]. Національний брендинг – це лише один зі способів представити націю та її ідентичність у світі, а нарativi, які використовуються у процесі брендингу, відображують конкретний вибір бізнесових і політичних еліт та їхні уявлення про націю [23, с. 193].

Під тиском глобалізації багато країн світу інвестувало в національний брендинг, сподіваючись, що це допоможе їм покращити імідж [23, с. 192]. Ця тенденція найбільше помітна у сфері міжнародного туризму, який розвивається у XXI столітті найшвидшими темпами [19]. Міжнародний туризм вважають яскравим прикладом індустрії, яка є «глибоко семіотизованою», тому що значна частина того, що споживається, це не сама послуга, яку купують, а її семіотичний контекст, а також зображення країни або території в брошурах, путівниках, програмах туристичних відпусток тощо, з якими можна заздалегідь ознайомитися [24]. Маркетинг і реклама відіграють важливу роль у зростанні семіотичності сфери міжнародного туризму, тому що значна частина їхньої діяльності пов'язана зі створенням образів, повідомленням ідей і способу життя [20, с. 309–310].

У сфері міжнародного туризму можна побачити велику кількість кольорових логотипів і привабливих слоганів країн на кшталт “Incredible India” (укр. «Неймовірна Індія»), “Malaysia, Truly Asia” (укр. «Малайзія, справжня Азія») або “100 % Pure New Zealand” (укр. «100 % чиста Нова Зеландія»), які добре відомі у світі. Завдяки ліберальності сучасної медіа-сфери нарativi національного брендингу можуть досягати внутрішньої та зовнішньої аудиторій, внаслідок чого створюється своєрідний «цикл окреслення національної ідентичності» (англ. “a loop of identity articulation”), завдяки чому образ країни, створений із комерційною метою для закордонної аудиторії, також впливає на формування уявлень про націю всередині країни [23, с. 193].

Мета рекламних повідомлень про країну – викликати у свідомості адресата знайомі позитивні образи, пов'язані з країною, а також створити нові асоціації з нею. Як приклад розглянемо міжнародну рекламну кампанію “GREAT Britain campaign”, ініційовану у 2012 році Прем'єр-міністром Великої Британії Девідом Кемероном. Організатори кампанії вирішили продемонструвати світові нову, інноваційну та креативну Британію. Слоган рекламної кампанії “Bringing the best of Britain to the world” (укр. «Найкраще з Британії – усім країнам світу») відображує її головну мету – змінити стереотипні уявлення про Велику Британію як про монархію із незмінними традиціями та продемонструвати переваги й найбільші здобутки країни, які можуть зацікавити жителів інших країн, спонукати їх відвідувати Велику Британію, робити в ній бізнес, інвестувати в її економіку та здобувати якісну британську освіту. Одним із джерел натхнення для організаторів “GREAT Britain campaign” була назва країни. Частина топоніма, слово “great” (укр. великий, величний, чудовий), вживається у назві кампанії (виділяється графічними засобами – за допомогою великих літер і зображується білим кольором на червоному тлі), а також використовується у слоганах окремих міні-кампаній, що рекламують різні аспекти Великої Британії, наприклад *Education is GREAT, Creativity is GREAT, Shopping is GREAT, Innovation is GREAT, Bond is GREAT* тощо [25]. Слово GREAT є складни-

ком слогана офіційного туристичного сайту Великої Британії “Find your GREAT Britain” (укр. «Відкрийте для себе ВЕЛИКУ Британію»), у якому воно також виділене візуально завдяки написанню великими білими літерами на червоному тлі, тоді як решта слогана зображена на чорному тлі.

На офіційному туристичному сайті Великої Британії інформацію про країну подано в найкращих традиціях національного брендингу. Зокрема, туристам пропонується здійснити подорожі місцями, пов'язаними з відомими письменниками, поетами, художніми творами або місцями зйомок популярних фільмів і серіалів, про що, зокрема, свідчать назви маршрутів та екскурсій, наприклад “Adorable ways to experience Beatrix Potter’s Britain” (укр. «Чарівні маршрути Англією Беатріс Поттер»), “Haworth and Brontë Country” (укр. «Гаворт і країна сестер Бронте»), “Geoffrey Chaucer: Canterbury” (укр. «Джеффри Чосер: Кентербери»), “On the trail of Sherlock Holmes in Britain” (укр. «Британія слідами Шерлока Холмса»), “Top 10 Harry Potter locations in London” (укр. «Десять найпопулярніших локацій зйомок *Гаррі Поттера* в Лондоні») тощо. У назвах екскурсій також згадуються інші британські бренди: королівська родина, музичний гурт “The Beatles”, джентльмен, паб, червоний автобус і багато інших, наприклад: “Royal Windsor itinerary and map” (укр. «Маршрут і карта королівської родини Віндзорів»), “Where to shop like a real British gentleman” (укр. «Місця, де купують речі справжні британські джентльмени»), “Red London bus tour” (укр. «Екскурсія Лондоном на червоному автобусі»), “Drink London! – London pub walk” (укр. «Випийте за Лондон! Екскурсія лондонськими пабами») [26].

“GREAT Britain campaign” – це вже друга широкомасштабна кампанія з брендингу Великої Британії. Цю кампанію вважають вдалою [27], на відміну від першої кампанії, що мала назву “Cool Britannia” (укр. «Крута Британія»), яку в 1990 роках ініціював тодішній Прем'єр-міністр країни Тоні Блер. Як видно з назви, мета кампанії полягала у створенні та поширенні образу нової, сучасної Великої Британії як світового центру ЗМК, музики, кіно, індустрії моди та дизайну [28]. Попри великі сподівання на покращення іміджу Великої Британії, ця кампанія виявилася невдалою, тому що її організатори відмовилися від традиційних образів, з якими асоціюють у світі Британію, на користь сучасних, модних образів. Іронічним було те, що в пошуку індивідуальності Велика Британія втратила свою індивідуальність. Образ «крутої» Британії підходить для таких сфер, як мистецтво, мода або музика, але є недоречним для сфер виробництва та експорту [9, с. 7], у яких, насамперед, цінуються історія та традиції.

Оригінальне обігрування назви країни або міста в слоганах є поширеним прийомом національного брендингу. Наприклад, рекламна кампанія із просування Словенії, яка триває з 2007 року, побудована на тісній асоціації назви країни зі словом *love* (укр. кохання), яке «читається» всередині топоніма *Slovenia*. Назва рекламної кампанії “I feel Slovenia” (укр. «Я відчуваю любов до Словенії» / «Я люблю Словенію») також використана в логотипі кампанії. Слово *love* у логотипі виділене візуально: разом із фразою “I feel” (укр. «Я відчуваю») зображене яскравішим зеленим кольором, ніж решта літер топоніма *Slovenia* блідо-зеленого кольору. Унаслідок цього створюється ефект мовної гри: у слогані рекламної кампанії *I feel Slovenia* на перший план виступає фраза *I feel love* (укр. «Я відчуваю любов»), а об'єктом цього почуття, за задумом авторів слогану, є Словенія.

Схожа стратегія використана в брендингу голландського міста Амстердам. Ефект мовної гри в слогані кампанії “**I amsterdam**” (дослівно укр. «Я – це Амстердам») досягається завдяки омонімічній подібності першого складу ойконіма *Amsterdam* і прийменника першої особи однини *am*. На цій фразі зосереджується увага, тому що її виділено напівжирним шрифтом іншого кольору, завдяки чому можливе подвійне прочитання фрази: “**I amsterdam**” також сприймається як “**I am Amsterdam**” (укр. «Амстердам – це я»). Мета цього слогана – створити привабливий, привітний образ столиці Нідерландів, у якій туристи почуватимуться комфортно.

Створення образу дружньої, гостинної країни, відкритої для туристів, є типовою стратегією реклами країни-господаря під час великих міжнародних спортивних змагань. Наприклад, офіційним слоганом Кубка світу з футболу 2006 року, який проходив у Німеччині, було обрано фразу “**A time to make friends**” (нім. “*Die Welt zu Gast bei Freunden*”, укр. «Час ставати друзями»). Ця спортивна подія світового масштабу стала унікальною нагодою змінити негативний стереотип про німців як про надто серйозних людей без почуття гумору та показала світові привітних німців, які люблять розважатися. Подія стала приємною несподіванкою для самих німців, які насолоджувалися атмосферою відкритості та толерантності, яка панувала чотири тижні в країні та, як вважають, сприяла покращенню іміджу Німеччини у світі [29, с. 2].

Великі спортивні змагання – це нагода показати себе з найкращого боку як для країни-господаря, так і для учасників. Безперечно, здобуття перемоги та нагород – це найкращий спосіб створити позитивний імідж країни. Окрім того, спортивні змагання світового рівня є унікальною можливістю нагадати світові про символіку, національні кольори, а також цінності країни, які відображені в назвах і слоганах спортивних команд [30]. Наприклад, слогани багатьох збірних-учасниць Чемпіонату світу з футболу 2014 року в Бразилії відображували ідентичність країни, наприклад “**With fire in our hearts, for Croatia all as one!**” (укр. «З вогнем у серці ми всі як один за Хорватію!»), “**One commitment, one passion, only one heart, this is for you Ecuador**” (укр. «Спільна мета, спільна пристрасть, серця, що б’ються в унісон – це все для тебе, Еквадоре»), “**Honour of Persia**” (укр. «Честь Персії»), “**My passion is football, my strength is my people, my pride is Costa Rica**” (укр. «Моя пристрасть – це футбол, моя сила – це мій народ, моя гордість – це Коста-Рика»).

У слоганах футбольних збірних згадуються культурні символи та національні кольори країн, як, наприклад, у слоганах Японії: “**Samurai, the time has come to fight!**” (укр. «Самураю, настав час ставати до битви!»), Мексики: “**Always united, always aztecas**” (укр. «Завжди згуртовані, завжди ацтеки»), Камеруну: “**A lion remains a Lion**” (укр. «Лев завжди буде Левом», лев – національний символ країни), Кот д’Івуару: “**Elephants charging towards Brazil!**” (укр. «Слони мчать до Бразилії!»), слон – символ Кот д’Івуару), а також у слогані команди Італії: “**Let’s paint the FIFA World Cup dream blue**” (укр. «Розфарбуймо кольори Чемпіонату світу з футболу в блакитний колір», блакитний – національний колір Італії та колір форми збірної країни з футболу).

У слоганах відбувається апеляція до історії країни, її географічних особливостей, чисельності населення, а також до реальних або бажаних рис національного характеру. Наприклад, це можна спостерігати в слогані збірної Греції: “**Heroes play like**

Greeks” (укр. «Лише справжні герої грають як греки»), Алжиру: “**Desert warriors in Brazil**” (укр. «Воїни пустелі в Бразилії»), Уругваю: “**Three million dreams ... Let’s go Uruguay**” (укр. «Три мільйони мрій... Вперед, Уругваю») і Франції: “**Impossible is not a French word**” (укр. «У французькій мові немає слова «неможливо»).

Водночас слоган австралійської футбольної збірної “**Socceroos**” “**Hopping our way into history!**” (укр. «Стрибаймо до історичної перемоги!») викликав неоднозначне ставлення з боку ЗМК, які визнали його найгіршим в історії австралійського футболу [31]. Цей слоган було обрано за результатами онлайн-голосування, яке відбулося в Австралії напередодні Чемпіонату світу з футболу. Слоган тісно пов’язаний із назвою австралійської збірної *Socceroos* – телескопного слова, утвореного поєднанням слова *soccer* (укр. *футбол*) із закінченням слова *kangaroos* (укр. *множ. кенгуру*).

У слоганах футбольних збірних декількох країн здійснено апеляцію до національної ідентичності та почуття патріотизму за допомогою таких мовних одиниць, як *country* (укр. *країна*), *nation* (укр. *нація*) та *people* (укр. *народ*), як, наприклад, у слоганах Аргентини: “**Not just a team, we are a country**” (укр. «Ми – не просто команда, ми – країна»), Колумбії: “**Here travels a nation, not just a team!**” (укр. «[На чемпіонат] їде країна, а не просто команда») або Німеччини: “**One nation, one team, one dream!**” (укр. «Єдина країна, єдина команда, єдина мрія!»). Завдяки використанню числівника *one* (укр. *один, єдиний*) у слоганах робиться акцент на єдності членів команди та спільності їхніх інтересів, що посилює почуття національної ідентичності. Таке використання мови є виявом так званого «банального націоналізму» (англ. “*Banal nationalism*”). Цей термін належить Майклові Біллігові, який вважає, що нація перебуває «на поверхні сучасного життя», а наші мовленнєві звички постійно нагадують про націю. Він стверджує, що банальний націоналізм не потребує гучних слів, а натомість оперує прозаїчними, буденними словами, завдяки чому нація сприймається як щось звичне. Саме «маленькі» слова, а не гучні фрази, які надовго залишаються в пам’яті, є постійним нагадуванням про батьківщину, що не завжди усвідомлюється, але не дає змогу забути про національну ідентичність [32, с. 93].

Національний брендинг може здійснюватися як вербальними, так і невербальними засобами. Наприклад, у липні 2012 року на церемонії офіційного відкриття XXX Літніх Олімпійських ігор у Лондоні глядачі мали змогу побачити численні символи Великої Британії, як реальні, так і вигадані: британську королеву, Містера Біна, Мері Поппінс, Лорда Волдеморта та багатьох інших. У грандіозній церемонії під назвою «Острів чудес» (англ. “*Isles of Wonder*”), сценарій якої написав британський кінорежисер і продюсер, володар премій «Оскар» і «Золотий глобус» за найкращу режисерську роботу Денні Бойл, взяла участь королева Великої Британії Єлизавета II. Глядачів церемонії вразив незвичний спосіб, у який Її Величність Єлизавета II дісталася стадіону: на гвинтокрилі в супроводі відомого агента британської Таємної служби розвідки Джеймса Бонда. Спочатку глядачі мали змогу переглянути відеоролик, у якому Джеймс Бонд (Деніел Крейг) з’являється в Букінгемському палаці для того, щоб особисто супроводжувати Єлизавету II під час подорожі на церемонію відкриття Олімпійських ігор. Дебют британської королеви в кіно справив неабияке враження на глядачів, але їхній подив виявився ще більшим, коли заздалегідь знятий ролик плавно перетворився на живе дійство:

гвинтокрил несподівано з'явився над стадіоном, і на очах враженої публіки королева та Деніел Крейг «вистригнули» з нього з парашутами. Попри те, що стрибки замість королеви Великої Британії та актора виконували дублери, дійство справило на публіку значний ефект.

Церемонії відкриття та закриття лондонських Олімпійських ігор стали справжнім святом для шанувальників британської музики. Під час відкриття ігор глядачі мали змогу згадати музичну історію країни – від легендарного гурту “The Beatles” до представників сучасних музичних жанрів. Музика стала головною темою церемонії закриття ігор, яка мала назву “A Symphony of British Music” (укр. «Симфонія британської музики»). В яскравому шоу взяли участь виконавці, добре відомі шанувальникам британської музики різних поколінь: Pet Shop Boys, Джордж Майкл, Енні Леннокс, Ед Ширан, Spice Girls, Muse, Queen, Take That, The Who та багато інших.

Як засвідчили лондонські Олімпійські ігри, музика є невід'ємною частиною британської національної ідентичності, а також потужним брендом країни. У 1960 роках, коли відбулося «Британське вторгнення» (англ. “British Invasion”) до музичного ринку США, музика випередила літературу та залишається домінуючою ознакою сучасної британської культури та ідентичності [33].

Коли говорять про роль музики в житті британців, часто згадують слова колишнього Прем'єр-міністра країни Тоні Блера: «Rock'n'roll – це не лише важлива частина нашої культури, це важлива частина нашого способу життя» [33, с. 1]. Британці цінують музику за її автентичність, за те, що вона відображає життя та цінності звичайних людей, а також прогресивні зміни в британському суспільстві [33, с. 20]. Музика є джерелом гордості та символічним капіталом британців, а також одним із брендів країни, що експортується за кордон і виконує функцію «м'якої влади».

Висновки. Як бачимо, такі невеликі події, як виступ прем'єр-міністра країни на популярному телешоу або ефектна поява королеви на церемонії відкриття Олімпійських ігор можуть мати велике значення для формування позитивного образу країни у світі. Національний брендинг є невід'ємною частиною міжкультурної взаємодії, незалежно від сфери, у якій вона відбувається. Вербальні та візуальні символи відіграють важливу роль в окресленні національної ідентичності та дають змогу створити унікальний образ країни у світі. Одним із перспективних напрямів досліджень національного брендингу як міжкультурної взаємодії є визначення дискурсивних стратегій і тактик окреслення національної ідентичності в різних видах дискурсу.

Література:

1. New Zealand's PM John Key does Letterman's Top 10. Los Angeles Times. 2009. 24 September. URL: <http://latimesblogs.latimes.com/washington/2009/09/john-key-new-zealand-top-10-letterman.html> (viewed on June 15, 2018).
2. Late Night TV Ratings For February 4–8, 2013. TV by the numbers. 2013. 14 February. URL: <http://tvbythenumbers.zap2it.com/latenight/late-night-tv-ratings-for-february-4-8-2013/169497/> (viewed on March 5, 2018).
3. Bourdieu P. Language as symbolic power. Polity Press. 1991. 290 p.
4. Aronczyk M. Branding the nation: The global business of national identity. Oxford University Press. 2013. 226 p.
5. Kaneva N. Критикес Просεγγίσεις στο Nation Branding ως Θεωρία και Πρακτική. Στο Αθ. Ν. Σαμαράς, (επιμ.), Εγκόνας Κρατών: Στρατηγική Επικοινωνία, Ήλια Ισχύς και Μέσα Ενημέρωσης. Critical reflections on nation branding as discourse and practice. Images of Nations: Strategic Communication, Soft Power and the Media. Kastaniotis. 2014. P. 61–75.
6. Kaneva N. Nation Branding: Toward an Agenda for Critical Research. International Journal of Communication. 2011. V. 5. P. 117–141.
7. Risen C. Branding Nations. New York Times Magazine. 2005. 11 December. URL: <https://www.nytimes.com/2005/12/11/magazine/branding-nations.html> (viewed on May 10, 2018).
8. Anholt S. Competitive Identity: The New Brand Management for Nations, Cities and Regions. New York: Palgrave Macmillan. 2007. 134 p.
9. Fan Y. Branding the nation: What is being branded? Journal of vacation marketing. 2006. V. 12 (1). P. 5–14.
10. Dinnie K. Nation Branding: Concepts, Issues, Practice. Butterworth-Heinemann. 2008. 264 p.
11. Olins W. Brand new: The shape of brands to come. Thames & Hudson. 2014. 200 p.
12. Szondi G. Public Diplomacy and Nation Branding: Conceptual Similarities and Differences. Clingendael Netherlands Institute of International Relations. 2008. 42 p.
13. Jaffe E.D. and Nebenzahl I.D. National image and Competitive Advantage The theory and practice of country-of-origin effect. Copenhagen Business School Press. 2001. 192 p.
14. Anholt S. From nation branding to competitive identity – The role of brand management as a component of national policy. In K. Dinnie (Ed.) Nation branding: concepts, issues, practice. Butterworth-Heinemann, 2008. P. 22–23.
15. Nye Jr JS. Public diplomacy and soft power. The annals of the American academy of political and social science. 2008. № 616 (1). P. 94–109.
16. Gilboa E. Searching for a Theory of Public Diplomacy. The annals of the American academy of political and social science. 2008. Vol. 616 (1). P. 55–77.
17. Barker C. & Galasinski D. Cultural Studies and Discourse Analysis: a dialogue on language and identity. London & Thousand Oaks: Sage. 2001. 192 p.
18. Гібернай М. Ідентичність націй. К.: Темпора, 2012. 304 с.
19. Lash S. & Urry J. Economies of Signs and Space. London: Sage. 1994. 360 p.
20. Thurlow C. & Aiello G. National pride, global capital: A social semiotic analysis of transnational visual branding in the airline industry. Visual communication. 2007. Vol. 6 (3). P. 305–344.
21. Anderson B. Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. London: Verso. 2006. 240 p.
22. Dzenovska D. Remaking the Nation of Latvia: Anthropological Perspectives on Nation Branding. Place Branding and Public Diplomacy. 2005. Vol. 1 (2). P. 173–186.
23. Kaneva N. & Popescu D. National identity lite: Nation branding in post-Communist Romania and Bulgaria. International Journal of Cultural Studies. 2011. Vol. 14 (2). P. 191–207.
24. Thurlow C. & Jaworski A. Tourism discourse: language and global mobility. Palgrave Macmillan. 2010. 282 p.
25. The Great Britain campaign. URL: <http://www.greatbritaincampaign.com/> (viewed on June 15, 2018).
26. Visitbritain.com World Wide Web. URL: <https://www.visitbritain.com/us/en> (viewed on June 15, 2018).
27. Yeldar R. GREAT Britain campaign: Creating impact for Britain around the world. June 2015. World Wide Web. URL: http://www.effectivedesign.org.uk/sites/default/files/DBA_Radley_Yeldar_GREAT_Britain_Campaign.pdf (viewed on June 5, 2018).
28. “Cool Britannia” boosts exports. BBC News. 1998. 24 April. World Wide Web. URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/82955.stm> (viewed on June 15, 2018).
29. Joseph U.A. The “Made in Germany” champion brands: Nation branding, innovation and world export leadership. Routledge. 2016. 285 p.

30. Фоменко О.С. Відображення національної ідентичності в кодах культури (на матеріалі прізвиськ англійських футбольних клубів). Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. 2011. Вип. 20. С. 529–538.
31. Tharoor I. All 32 World Cup national slogans, graded and (in some cases) improved. The Washington Post. 2014. 21 May. URL: https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/05/21/all-32-world-cup-national-slogans-graded-and-in-some-cases-improved/?utm_term=.bc28e4a0467d (viewed on June 15, 2018).
32. Billig M. Banal Nationalism. London: Sage. 1995. 200 p.
33. Morra I. Britishness, Popular Music and National Identity. Routledge. 2013. 253 p.

Фоменко Е. С. Национальный брендинг в контексте межкультурной коммуникации

Аннотация. В статье рассматривается феномен национального брендинга сквозь призму межкультурной коммуникации. На англоязычном материале анализируются вербальные и визуальные символы – маркеры национальной идентичности в сферах политики, международного туризма, культуры и спорта. Под национальным брендингом

понимается дискурсивное конструирование национальной идентичности, формирование (или коррекция) и продвижение определенного образа нации внутри страны и за ее пределами, в частности путем апелляции к ее культурным символам и брендам.

Ключевые слова: национальный брендинг, национальная идентичность, межкультурная коммуникация, культурный символ, бренд, дискурс.

Fomenko O. Nation branding in the context of intercultural communication

Summary. The article addresses the phenomenon of nation branding through the prism of intercultural communication. It analyses verbal and visual icons of national identity in politics, international tourism, culture and sports. Nation branding is defined as the discursive construction of national identity, formation (or correction) and dissemination of the certain image of the nation directed at both domestic and international audiences, in particular through the use of cultural icons.

Key words: nation branding, national identity, intercultural communication, cultural icon, brand, discourse.

Шумейко О. В.,

асистент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

АФІКСАЛЬНІ МОДЕЛІ СЛОВОТВОРЕННЯ ЛЕКСЕМ-НОМІНАЦІЙ НЕГАТИВНИХ БАЗОВИХ ЕМОЦІЙНИХ КОНЦЕПТІВ В АМЕРИКАНСЬКИХ РОМАНАХ ХХІ СТОЛІТТЯ

Анотація. Статтю присвячено аналізу афіксальних дериватів на позначення негативних базових емоційних концептів “anger”, “sadness”, “fear” у романах сучасних американських письменників. Унаслідок дослідження виокремлено афіксальні моделі творення похідних слів, які вербалізують негативний емоційний стан. Встановлено переважаючий спосіб афіксальної деривації лексем-номінацій негативних базових концептів емоцій і здійснено їхню класифікацію за смисловими групами.

Ключові слова: негативний базовий емоційний концепт, афіксальна словотвірна модель, суфіксальний спосіб словотворення.

Постановка проблеми. Сучасні праці з лінгвістики свідчать про те, що концептосфера емоцій є об'єктом багатьох досліджень (В.О. Велівченко [1], Дж.-М. Дюваля [2], О.В. Трофімової [3] та інших учених). Причина очевидна – емоції впливають на різні аспекти діяльності людини. З одного боку, емоції є формами оцінного відображення дійсності (у парадигмі філософії), з іншого – емоції складають особливий психічний шар, який надбудовується над пізнавальним образом (у парадигмі психології) [4, с. 9]. Важливою є роль емоцій у процесі спілкування: розпізнавання емоційних станів співрозмовника сприяє досягненню порозуміння та задоволенню потреб комунікації [5, с. 485].

Як психічні явища, емоції відтворюють у свідомості людини її емоційне ставлення до світу, відтак виражають значення об'єкта світу для людини та виконують роль посередників між світом і його відображенням у мові (лінгвістичний підхід до вивчення емоцій) [4; 6]. Відображення досвіду емоційного стану людини локалізується у смисловій структурі слів, співвіднесених із певними образами об'єктів у свідомості людини [4, с. 6]. На думку В.І. Шаховського, «емоції «проникають», закріплюються у словах, «зберігаються» в них та за потреби маніфестуються, виражаються й розпізнаються за допомогою цих слів» [4, с. 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Власне матеріалом дослідження лексичного та фразеологічного поля емоцій дедалі частіше слугує художня література останніх двох століть (А.С. Ілінська [7], О.І. Смашнюк [8], В. Ньюс [9] та інші вчені). Ми вбачаємо в цьому зв'язок із такими положеннями. По-перше, найбільш ґрунтовне вивчення лексичних, морфологічних і синтаксичних особливостей будь-якої мови неможливе без художньої прози [10, с. 41] та жодна словникова дефініція слова не може охопити всіх відтінків його семантики, особливо емотивної [6, с. 142]. По-друге, інформація соціального характеру (особливості міжособистісних зв'язків і відносин, норм і цінностей у суспільстві тощо) представлена в літературних текстах у найбільш повному обсязі [11, с. 177]. Як зазначає

Т.А. Єщенко, основними мовними ознаками художнього тексту є такі: а) образність, б) поетичність, в) естетика мовлення та г) експресія [12, с. 128], тобто «виразність, сила вираження, прояв емоцій, переживань і почуттів» [13, с. 185]. По-третє, актуальність результатів відповідного лінгвістичного дослідження визначається сучасним етапом розвитку мовної системи, яка підлягає вивченню. Адже в будь-якому суспільстві, яке технічно та соціально прогресує, мова також набуває розвитку: зростає виразність, точність і варіативність смислів, встановлюються зв'язки з іншими національними мовами, відбувається процес оптимізації мови внаслідок «відмирання» старих форм і назв, натомість з'являються нові номінації [14, с. 138].

Механізми творення лексем на основі наявних у мові морфем, способів їхнього поєднання на певному етапі розвитку мовної системи вивчає синхронний словотвір [15, с. 563]. Відтак словотвірна деривація є «формально-семантичною процедурою породження нового слова на базі твірної або кількох твірних основ шляхом приєднання афіксів, словоскладання, скорочення» [16, с. 114]. Твірним (або мотивуючим) вважається слово або словосполучення, структура та семантика якого слугує основою для побудови іншої номінативної одиниці [17, с. 104]. При цьому непохідною є цілісно відтворена у свідомості людини мовна одиниця, яка не походить від морфологічної основи іншого слова. І, навпаки, похідною (для якої в ролі мотивуючого виступає твірне слово) вважається лексема, утворена від основи іншого слова або основ декількох слів за існуючими типами похідності в мові [17, с. 104].

У лінгвістиці виокремлюються два основні способи творення слів від інших спільнокореневих лексем: словотвірний і морфологічний типи похідності. Тип похідності встановлюється відповідно до словотворчих ресурсів певної мови [18, с. 28; 19, с. 47].

Актуальність дослідження визначається недостатнім вивченням негативної емотивної лексики на словотвірному проміжному рівні сучасного американського варіанту англійської мови.

Метою статті є встановлення афіксальних моделей словотворення лексем-номінацій негативних базових емоційних концептів “anger”, “sadness” і “fear” як фрагментів сучасної американської картини світу. Мета передбачає вирішення таких завдань: встановити словотвірні афікси у структурі лексем на позначення негативних базових емоційних концептів в американських романах ХХІ століття та сформулювати відповідні афіксальні словотвірні моделі дериватів, а також виокремити смислові групи афіксальних похідних лексем, які вербалізують емоції гніву, суму й страху в сучасному американському варіанті англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Прямі номінації базових емоційних концептів складають результати вербалізованої пси-

хофізіологічної реакції людини на об'єкти, явища навколишньої дійсності; ці ключові лексеми використовуються людиною у процесі мовлення в готовому вигляді (наприклад, *fear/страх, anger/гнів, joy/радість*) [6, с. 91].

Прямі номінації емоційних станів в англійській мові поділяють за аксіологічним знаком на дві групи: 1) номінації негативних емоцій – це лексеми *fear, anger, sadness*; 2) номінації позитивних емоцій, які охоплюють *joy, love* [20, с. 197; 21, с. 10]. При цьому номінації негативних емоцій вербалізують переживання, коли відбувається стимулювання психологічної та фізичної активності, спрямованої на уникнення шкідливих впливів і пов'язані з незадоволенням людських потреб [20, с. 403]. Натомість номінації позитивних емоцій позначають переживання, викликані корисними діями з метою особистих досягнень [21, с. 10]. Матеріал нашого дослідження свідчить про те, що переживання негативних емоцій описуються авторами сучасних американських романів яскравіше, порівняно з позитивними емоціями. Очевидно тому, що з психологічного погляду негативні емоції викликають сильніші фізіологічні реакції, ніж позитивні: перші виникають в умовах сильних психічних навантажень, спрямованих на задоволення потреб та досягнення мети [5, с. 163].

З позицій когнітивної лінгвістики більшість номінацій негативних і позитивних емоційних концептів виражається простою лінгвістичною формою (іменниками або прикметниками), що вказує на їхній морфологічний примітивізм (наприклад, лексеми *fear, anger, sad, joy*) [22, с. 140]. Примітивним є також зміст базових емоційних концептів, тобто універсальні особливості переживань емоцій [22, с. 140]. Відповідно, у структурі негативного базового емоційного концепту виокремлюємо план його змісту (сукупність знань про ту чи іншу негативну емоцію) та план вираження (всі засоби репрезентації негативного емоційного концепту в мові). А термін «негативний базовий емоційний концепт» тлумачимо як деяке культурно зумовлене утворення у свідомості людини, яке містить дані-уявлення індивідуального, універсального та соціально-культурного характеру про переживання негативної базової емоції (гніву, страху або суму). Ці уявлення (які формують певний досвід переживання негативної емоції) матеріалізуються в мові номінативними одиницями. На основі вибірки з романів сучасних американських письменників пропонуємо класифікувати ці одиниці на чотири групи: номінації емоційних станів та їхніх причин, а також номінації невербальних і вербальних реакцій людини в емоційному стані.

Власне номінації негативних базових емоційних станів репрезентовані в матеріалі дослідження лексикою експліцитного вираження негативних базових емоцій. Ідеться про постулювання наявності емоційного переживання шляхом констатації негативної емоції в американському романі. Ця лексика охоплює ключові слова-репрезентати негативних базових емоційних концептів, синонімічні їм іменники та похідні лексеми-номінації. Останні утворені за типом словотвірної або формальної похідності від морфологічних основ відповідних слів.

Морфологічний аналіз негативної емотивної лексики дав змогу встановити основні способи похідності лексем-номінацій концептів “sadness”, “fear”, “anger” в американських прозових творах ХХІ століття. Відтак похідні лексеми-номінації зазначених емоційних концептів відповідають родовому поняттю про емоцію суму, страху або гніву відповідно. Ці деривати виявляють формальну та семантичну залежність

від вихідних, твірних мовних одиниць [17, с. 103–104]. Диференційною ознакою похідних лексем-номінацій концептів “anger”, “sadness”, “fear” є їхня частота вживання та варіативність компонентів значення.

За типом словотвірної похідності виокремлюються три групи слів з емотивною семантикою гніву, суму та страху: афіксальні деривати, конверсиви та композити [19, с. 47; 17, с. 101–105].

Власне афіксальні деривати – це слова, утворені шляхом додавання дериваційних афіксів до морфологічної основи твірного слова [18, с. 28; 19, с. 47]. Сучасна лінгвістика тлумачить афікс як «службову морфему, яка, на відміну від кореня, має асоціативне дериваційне значення, служить засобом уточнення чи зміни його лексичної та граматичної семантики під час творення слів чи слівформ» та, на відміну від кореневих морфем, «є закритим класом морфем, які, порівняно зі словами, лише відтворюються, а не створюються» [16, с. 49]. Відтак афікси виконують словотвірні функції та разом із коренем формують основу слова [18, с. 21]. Будь-який афікс виступає основним носієм словотвірного значення та його значення – це і є, відповідно, словотвірне значення [17, с. 138]. Відповідно, афіксація визначається як «морфологічний спосіб творення слів за допомогою афіксів» [16, с. 49]. Афіксальні способи словотворення (які застосовує певна частина мови) охоплюють такі: префіксальний, суфіксальний, безсуфіксальний, постфіксальний, інфіксальний, конфіксальний [16, с. 49; 17, с. 133].

Морфемний аналіз афіксальних дериватів, які використовуються авторами на позначення негативних базових емоційних концептів “anger”, “sadness”, “fear” у сучасних американських прозових творах, дав змогу виокремити дві узагальнені афіксальні словотвірні моделі (далі – АСМ).

АСМ 1 «твірна основа (далі – ТО) + лексичний суфікс (далі – ЛС)» відповідають такі номінації негативних емотивних концептів: 1) афіксальні деривати, які вербалізують концепт “anger” (64 актуалізації): прикметники *angry* (частота актуалізації – 56) та *furious* (8), утворені від морфологічних основ іменників *anger* та *fury* відповідно; 2) похідні слова, які репрезентують концепт “sadness” (2): прикметники *sorrowful* (1) (дериват від іменника *sorrow*) та *gloomy* (1) (утворений від основи іменника *gloom*); 3) концепт “fear” реалізують афіксальні деривати (11): а) прикметники *fearful* (5) та *fearless* (2), які утворені від мотивуючого іменника *fear*; б) прикметник *panicky* (1) – похідний від іменникової основи *panic*; в) прикметник *paranoid* (3), утворений від морфологічної основи іменника *paranoia*. Як бачимо, найпоширенішою є власне суфіксальна словотвірна модель слів «іменник + суфікс -у = прикметник» (*angry, gloomy, panicky*).

За АСМ 2 «{(ТО + ЛС) + ЛС}» побудовані такі емотивні слова: 1) які вербалізують концепт “anger” (10): прислівники *angrily* (8) та *furiously* (2), утворені від морфологічних основ прикметників *angry* та *furious* відповідно; 2) концепт “sadness” (1): прислівник *painfully* (1) (від прикметника *painful*). Лексем на позначення концепту “fear”, побудованих за цією моделлю, не було зафіксовано в романах сучасних американських письменників. Зазначені афіксальні деривати свідчать про те, що найбільш розповсюдженою є саме суфіксальна словотвірна модель слів «{прикметник (іменник + лексичний суфікс)} + суфікс -ly} = прислівник» (*angrily, furiously, painfully*).

Як бачимо, основним способом деривації прикметників і прислівників на позначення негативних базових емоцій гніву,

страху та суму в сучасному американському варіанті англійської мови є суфіксальний, який полягає у приєднанні постпозитивних афіксів до основи твірного слова.

Аналіз суфіксальних способів творення похідних номінативних одиниць встановив, що лексичні суфікси у структурі емотивних дериватів можна об'єднати відповідно до граматичних класів слів в англійській мові у такі смислові групи: 1) прикметникові суфікси зі значеннями: а) «переповнений/охоплений негативною емоцією» (-y, -ful, -ous, -oid); б) «без/який характеризується відсутністю негативного емоційного переживання в людини (-less)»; 2) прислівниковий суфікс -ly (співвіднесений за значенням із прикметниковим) – «у негативному емоційному стані/з негативною емоцією».

Висновки. Афіксальні деривати від твірних основ номінацій емоційних станів гніву, суму та страху переважно структуруються за узагальненою АСМ 1 «ТО + ЛС = прикметник». До того ж реалізація негативного базового емоційного концепту “anger” здійснюється найчастіше за допомогою афіксального прикметника-деривата *angry* у значенні «розгніваний; переповнений/охоплений гнівом». Емоційний концепт “fear” виражається здебільшого відносно частотним прикметником-дериватом *fearful* у значенні «переляканий; переповнений/охоплений страхом». А концепт “sadness” вербалізується за допомогою двох прикметників-дериватів (які побудовані за АСМ 1) *sorrowful* та *gloomy* у значенні «засмучений; переповнений/охоплений сумом». Такі номінації негативних емоційних концептів зосереджують увагу на відповідних індивідуально-психологічних особливостях емоційних переживань представниками мовної спільноти.

Перспективу подальших пошуків вбачаємо у виявленні конверсивів за типом словотвірної похідності емотивної лексики на позначення негативних емоційних концептів у сучасній англійській мові.

Література:

1. Велівченко В.О. Імплікатура як спосіб трансляції емоцій мовця (на матеріалі сучасного англійського емотивного дискурсу): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Херсон, 2011. 19 с.
2. Dewaele J.-M. Emotions in Multiple Languages. New York: Palgrave Macmillan, 2010. 260 p.
3. Трофімова О.В. Фразеологічна репрезентація негативних емоцій в англійській та українській національних картинах світу: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство». Донецьк, 2011. 20 с.
4. Шаховский В.И. Лингвистическая теория эмоций: монография. М.: Гнозис, 2008. 416 с.
5. Варій М.Й. Загальна психологія. 3-є вид. К.: Центр учбової літератури, 2009. 1007 с.
6. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. 3-е изд. М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 208 с.
7. Ильинская А.С. Грамматические маркеры эмоциональности в английском языке: автореф. дисс. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки». Барнаул, 2007. 20 с.
8. Смашнюк О.І. Маркери емоційності у спонтанній комунікації (на матеріалі Британського національного корпусу текстів): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2009. 19 с.
9. Nöth W. Symmetries and Asymmetries between Positive and Negative Emotion words. Proceedings of the Conference of the German Association of University Professors of English / ed. by Wilhelm L. Busse. Vol. XIII. Tübingen: Max Niemeyer, 1992. P. 72–88.

10. Левицкий В.В. Квантитативные методы в лингвистике. Винница: Нова Книга, 2007. 264 с.
11. Фоминых Н.В. Концепт, концептор и художественный текст. Методологические проблемы когнитивной лингвистики: научное издание. Воронеж: Изд-во Воронеж. межрегион. ин-та обществен. наук, 2001. С. 176–179.
12. Єщенко Т.А. Лінгвістичний аналіз тексту. Київ: Видавничий центр «Академія», 2009. 263 с.
13. Григорьева В.С. Дискурс как элемент коммуникативного процесса: прагмалингвистический и когнитивный аспекты: монография. Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007. 288 с.
14. Тинякова Е.А. Язык как форма существования культуры и концепция нелингвистического позитивизма: монография. 2-е изд. испр. М.-Берлин: Директ-Медиа, 2015. 243 с.
15. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
16. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
17. Харитончик З.А. Лексикология английского языка. Минск: Высшая школа, 1992. 229 с.
18. Блох М.Я. Теоретическая грамматика английского языка. М.: Высшая школа, 1983. 383 с.
19. Ніколенко А.Г. Лексикология англійської мови – теорія і практика. Вінниця: Нова Книга, 2007. 528 с.
20. Максименко С.Д., Соловйенко В.О. Загальна психологія. К.: МАУП, 2000. 256 с.
21. Oatley K. Emotions: a brief history. Malden MA: Blackwell publishing, 2004. 190 p.
22. Ungerer F., H.-J. Schmid. An introduction to Cognitive Linguistics. 2nd ed. Harlow: Pearson education, 2006. 384 p.

Шумейко О. В. Афіксальні моделі словообразовання лексем-номінацій негативних базових емоційних концептів в американських романах ХХІ століття

Анотація. Стаття присвячена аналізу афіксальних дериватів, позначаючих негативні емоційні концепти “anger”, “sadness”, “fear” в романах сучасних американських письменників. В результаті дослідження були виділені афіксальні моделі утворення производних слів, які вербалізують негативне емоційне состояние. В роботі визначається переважаючий спосіб афіксальної деривації лексем-номінацій негативних базових концептів емоцій і здійснюється їх класифікація по смисловим групам.

Ключові слова: негативний базовий емоційний концепт, афіксальна словообразовательная модель, суфіксальний спосіб словообразовання.

Shumeiko O. Affixal lexeme-formation patterns of naming units expressing negative basic emotive concepts in 21st-century American novels

Summary. The article is an analysis of the affixal derivatives which denote the negative basic emotive concepts of “anger”, “sadness” and “fear” in modern American English. The material under investigation is the 21st-century best-selling American novels. As a result of the morphemic analysis, affixal word-formation patterns were singled out. Frequency of occurrence of affixal derivatives showed that the most productive way of building words referring to negative emotional states is suffixation. It is typical of emotive adjective- and emotive adverb-formation. These suffixal derivatives are built by adding derivational morphemes following the stem. They are classified into lexico-semantic groups of derivatives.

Key words: negative basic emotive concept, affixal lexeme-formation pattern, suffixal word-building.

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Vorobioua I. A.,

PhD, Associate Professor of the Department of Foreign Languages Practice of Rivne State University of Humanities

RELIGIOUS VOCABULARY IN THE NOVEL ANGELS AND DEMONS BY DAN BROWN AND PECULIARITIES OF ITS TRANSLATION

Summary. The article highlights the main features of the religious vocabulary in the source text of the Dan Brown's novel *Angels and Demons* according to the existent principles of its classification. Moreover, the study provides the analysis of the vocabulary translation in the target text (translation made by A. Kamianets).

Key words: detective story, translation, religious vocabulary, ways of translation.

No doubt, **problems of translation** are worth discussing. Actually, we speak not about the problem of translation as a process but about its practical side, about adequacy and equivalence of translation, about the extent of domestication or foreignization of the source text, about methods and techniques used. The problem is urgent and requires a special study because we still face with poor translations caused by an inadequate choice of methods that leads to misunderstanding of the essence. At the same time, a translator stumbles upon problematic words and phrases such as culture-specific concepts, realias, or terms, and it is of the most challenging tasks to be performed by a translator.

Despite the fact that translation of the terms is not a complicated task considering their translation equivalence, the problem of their interpretation in the literary text still exists. One of the factors that influence the choice a word in a target language is the context, especially if it refers to literary works. It is necessary to find such lexical unit that should not violate grammatical and substantive integrity of the text, match the stylistics of the text, and carry the certain pragmatic meaning. Terms perform nominative function and are stylistically neutral; thus, they do not normally characterize the literary text. Therefore, the translation of such units demands for special tools.

Thus, **the aim of the article** is to study the terms (religious vocabulary in particular) used in the source text of Dan Brown's novel *Angels and Demons* and to analyze the translation techniques used by A. Kamianets for their translation in the target text.

One of the most powerful factors that influence the formation of a culture of a certain ethnos is its religion. Any national language includes units of lexical level with religious and cultural marking. Since the religious tradition of Orthodoxy and Catholicism includes phenomena similar in form but differing in content, there are variants of lexical means of language to verbalize those issues. In addition, certain difficulties of translation may arise in the transfer of some elements of church and liturgical utensils [1]. **Problems of interaction of language and religion** were the focus of many researches, which gave impetus to the formation of such a section of modern linguistics as theolinguistics (A. Gadomskii, E. Kuharska-Dreys). Semantic, lexical, stylistic, and syntactic features and peculiarities of a religious text were studied by S. Bulavina, N. Miechkovskaia, A. Antonova, etc.

In modern linguistics, **the concept of "religious vocabulary"** is treated ambiguously, since the problem of its correlation with the concepts of "church vocabulary" and "biblical vocabulary" has not been completely solved.

S. Bulavina understands the religious vocabulary as units that name "basic Christian concepts mostly represented in the Bible, the main source of Christian doctrine. Religious vocabulary does not correlate with the material side of the life of the church that is its main difference from church vocabulary" [2, p. 9]. However, A. Chetyrina argues that everything related to the church should be included in the concept of religion. She states that, "Church vocabulary is a part of religious vocabulary as a broader semantic unification" [3, p. 107]. Moreover, it is erroneous to refer only "basic Christian concepts" to religious vocabulary (S. Bulavina), since Christianity is one of the world religions (along with Islam, Buddhism). K. Timofieiev and P. Yakimov proves Christian religious vocabulary is only a part of religious vocabulary as a whole and offer three groups of religious vocabulary:

- general religious vocabulary (words denoting the concepts of all monotheistic religions: *God, soul, holiness, prayer, etc.*);

- general Christian vocabulary (words denoting concepts of all Christian denominations: *Holy Trinity, Holy Spirit, apostle, Gospel, church, shrift, etc.*);

- separate Christian vocabulary (words denoting the concepts of separate Christian confessions: *father, pastor, priest, curate, abbot, cardinal, mass, matins, vigil, litany, etc.*) [4, 5; 5, p. 66–68]. The concept "religious vocabulary" is semantically more capacious, because it combines a set of lexemes that denote the concepts of all world religions (modern and ancient, traditional and non-traditional); the concept of "church vocabulary" combines a set of lexemes, denoting the concepts of a certain religious trend and the concept "biblical vocabulary" includes lexical units derived from the Bible itself.

Considering the peculiarities of religious vocabulary is extremely important during translation as the texts with religious content carry a certain idea and a pragmatic orientation that should be preserved in the translation. In this regard, the translation of such texts requires understanding of the church tradition from the interpreter to avoid any semantic distortion. One of the problems that a translator encounters while working is terminological variability.

There are many **classifications of religious vocabulary** (G. Skliarevska, R. Goriushyn, K. Timofieiev, and others). One of the commonest is the classification of K. Timofieiev; it was presented above. G. Skliarevska in the "Dictionary of Orthodox Church Culture" presents the thematic classification of Orthodox ecclesiastical vocabulary, which with some variations can be projected on religious vocabulary in general [6, p. 8]. I. Bugaieva distinguishes religious terms that do not have common equivalents and religious dialect words that have common synonyms in language [7, p. 29–30]. N. Miechkovskaia classifies religious vocabulary in accordance with the classification of religious beliefs of a person. She identifies five groups of religious vocabulary:

- vocabulary that characterizes the concept of God (the Absolute or the Aesir), his history and / or doctrine;

- vocabulary that characterizes ideas about the will of God, about his testament or requirements to people;
- vocabulary that characterizes ideas about a person, society, and world depending on the concept of God;
- vocabulary that which characterizes religious, ethical, and legal notions and norms;
- vocabulary that characterizes the notions of the proper order of worship, church organization, the relationship between the clergy and the world, etc., as well as ideas about the history of development and the solution of these problems [8, p. 33].

It is often possible to overcome gaps (or lacunae) between the source language and the target language by transposing the source language message piece by piece into the target language. This can be accomplished with **direct translation techniques**: borrowing, calque (lexical and structural), and literal translation [9]. Traditionally, they are used for introducing borrowings or when the translated text retains the same syntax, the same meaning and the same style as the original text.

Sometimes, upsetting the lexis or the syntactic order in the target text is necessary to attain the same stylistic or any other effect of a source text. In such cases, the oblique translation procedures help translators to exert a strict control over the reliability of their efforts [10, p. 84]. **Oblique translation techniques** operate at the grammatical level and mean the replacement of a word class by another word class without changing the meaning. It is used when the structural or conceptual elements of the source language cannot be directly translated without altering meaning or upsetting the grammatical and stylistic elements of the target language. These techniques include: transposition, modulation, reformulation or equivalence, adaptation, and compensation [11].

Transposition involves replacing one word class with another without changing the meaning of the text. The original expression is referred to as the base expression, and the result as the transposed expression. *Modulation* means altering a phrase from one language to another to convey the same meaning when translator generates a change in the point of view of the message without altering meaning and without generating a sense of awkwardness in the reader of the target text [11]. *Equivalence*, or *reformulation*, produces an equivalent text in the target language by using completely different stylistic and structural methods and relates to the whole of a message [12]. *Adaptation* is used when the type of situation referred to by the source language message does not function in the target language culture. In such cases, the translator should recreate a situation that can be regarded as more or less equivalent [13]. *Compensation* can be used when something cannot be translated, and the meaning that is lost is expressed somewhere else in the translated text [9].

According to the topic of our article, we classified the examples of religious vocabulary from the source text (Dan Brown's novel *Angels and Demons*) and then analyzed translation techniques used for their introduction in the target text (translation made by A. Kamianets).

We used the classification of religious terms offered by A. Antonova to categorize the religious vocabulary (NB. We present just several examples in each group as their total amount is quite large):

- conceptual terminology – *brotherhood / brothers, worshiper / true believer, god / goddess / god-making / God-fearing man / God's people, divine / the School of Divinity, Catholic / Catholic church / Catholicism, etc.*;

- agionyms (names of saints and gods) – *Holy mother of Jesus / Virgin Mary / the Blessed Mary / Mother Mary / Blessed Mother / Hail Mary / Mother of God, Satan, Jesus Christ, Antichrist, Shaitan, St. Peter, St. Ann, Lucifer, Buddha, Yahweh, etc.*;
- anthroponyms (names of personalities) – *Pope Pius XII, Gregory XIII, Father Jaqui Tomaso, Urbano II, Boniface IV, Pope Urban VIII, Pope John Paul I, etc.*;
- ecclesionyms (names of temples) – *St. Peter's Basilica, the Sistine Chapel, Saint Agnes in Agony*;
- names of religious holidays – *Christmas*;
- historical vocabulary – *the crusading armies / the Crusade, Masonic lodge, inquisition, Knights Templar, tabernacle*;
- names of religious movements and sects – *Illuminati, the Freemason / The Mason, Buddhism, etc.*;
- names of objects of religious utensils – *cross / four arms / cruciform, ekuaba, idol, boccus, frankincense vessel, pendants, etc.*;
- the names of the priests' vestures – *papal crown, pallium, cassock, rosary bead, robe, etc.*;
- liturgical vocabulary – *rite / ritual, congregation, Devil's Advocate*,
- church art (names of canvases here) – *Habakkuk and the Angel, Daniel and the Lion, The Ecstasy of St. Teresa, Last Judgment, etc.*;
- literature – *the Bible / Holy Bible, the Koran, etc.*;
- architecture and the internal structure of the temple – *crypt, Pantheon, ossuary annex, alcove, etc.*;
- clergymen and church hierarchy – *Holy Conclave / The Vatican Conclave, His Holiness, priest, Pope, Cardinal, chamberlain, cleric, Supreme Pontiff, bishop*;
- folk religious traditions – *ancient pagan holiday of sol invictus Unconquered Sun, sun worship*) [14, p. 10–11].

We should note that we found no examples of terms from the following groups: iconography, music, and names of church periodicals.

The analysis of the text put as problem of absence of some thematic groups in the above classification. Thus, we expanded it and added some of them:

- toponyms – *The city of God, Vatican, Mecca, Ufficio di Papa, Levant, etc.*;
- names of religious symbols – *swastika, yin yang, Jewish stars, Holy Trinity, pentagram, 666, Tau Cross*;
- names given in Latin and Italian languages – *Basilica San Pietro, Capella Sistina, Il camerlengo, Maria benedetta, Pietroil Erimito, porta sacra*;
- quotations – *God rest his soul, Upon this rock I will build my church!, The work of God!, His will be done, And the truth shall set you free...*

The analysis of the translation made by A. Kamianets allowed us to divide the examples of the religious vocabulary into the eight groups described above.

Direct translation.

Borrowing: *Universi Dominici Gregis, Città di Dio, Ufficio di Papa, Basilica San Pietro, Maria benedetta, Pietroil Erimito, Ponte Sant' Angelo, Città di Dio, etc.*

Calque: *religion* – релігія, *cross* – хрест, *Illuminati* – Ілюмінати, *Janus* – Янус, *brotherhood / brothers* – братство / браття, *faith* – віра, *temple* – храм, *god* – бог, *cathedral* – собор, *Holy Conclave* – святий конклав, *dogma* – догма, *Lucifer* – Люцифер, *Yahweh* – Єгова, *inquisition* – інквізиція, *crypt* – крипта, *alcove* – альков, *pallium* – палія, etc.

Literal translation: *worshiper* – вірянин, *have faith* – вірити, *mysterious rites* – таємні обряди, *Holy Trinity* – Свята Трійця, *heaven and hell* – рай і пекло, *immaculate conception* – непорочне зачаття, *martyr* – мученик, *parochial school* – парафіяльна школа, *Supreme Pontiff* – Верховний понтифік, etc.

Oblique translation.

Transposition: *four arms* хрест, *the crusading armies* – хрестоносці, *theologian* – богослов, *Satan* – дідько, *the Bible* – Святе Письмо, *Vatican event* – ватиканський обряд, *doom* – Страшний суд, *Knights Templar* – тамплієри, etc.;

Modulation: *like heaven* – божественний, *Christen dom* – християнський світ, *true believer* – правдивий, *Holy Bible* – Євангеліє, *Men of God* – Служителі Бога, etc.;

Reformulation or equivalence: *all of world religion* – християнський світ, *reign* – перебування на Святому престолі, *frankincense vessel* – кадило з благовонним ладаном, *oil lamp* – лампада, *Tau Cross* – Хрест святого Антонія, etc.;

Adaptation: *sanctimonious bastard* – святенник, *a pit of fire* – геєна огненна, *office* – престол, etc.

We can **conclude** that in the translation A. Kamianets used direct methods of translation in the greatest percentage of examples. The majority of religious vocabulary used by Dan Brown in the source text belongs to religious terms and has common and traditional translation. Violation of tradition of such terms translation would destroy the whole aesthetic effect of the text. That is why the translator did not need to paraphrase words and sayings in order to transfer the main idea and content of the original text. However, sometimes we could see a necessity to use descriptive language in the translation. In common, it concerns repetition of similar words in the source text, e.g. *angel* – ангел, *янгол*, *янгоятко*; *sacred* – найсвятіший, *священний*, *святій*; *church* – Церква, *церковник*, *церковний*. Using modulation technique allows A. Kamianets to avoid tautology and adds colouring and verbal variety to the translated text.

It is interesting that the interpreter does not translate some personal names (toponyms and anthroponyms) and titles from Italian, for example: *Città di Dio*, *Ufficio di Papa*, *Basilica San Pietro*, *Capella Sistina*, *Il camerlengo*, *Maria benedetta*, *Pietroil Erimito*, *porta sacra*, *Castel Sant' Angelo*, *Ponte Sant' Angelo*, *Città di Dio*, *Capella Sistina*. We think it was done because of the wish to save the national connotation of the text and to highlight Italian realia in the target language.

References:

1. Нечаевский В.О. Перевод религиозно-культурных реалий как проблема лингвостилистики. Перевод как средство взаимодействия культур. Москва: Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова; Высшая школа перевода. 2014. № 1. С. 225–231.
2. Булавина С.В. Русские устойчивые словосочетания, содержащие церковно-религиозную лексику: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Воронеж, 2003. 25 с.
3. Четырина А.М. К вопросу о разграничении церковной и религиозной лексики в толковых словарях русского языка. Актуальные вопросы изучения духовной культуры. Москва – Ярославль: Ремдер, 2010. С. 104–108.
4. Тимофеев К.А. Религиозная лексика русского языка как выражение христианского мировоззрения: учеб. пособ. Новосибирск, 2001. 88 с.

5. Якимов П.А. Религиозная лексика – церковная лексика – библейская лексика: к вопросу о соотношении понятий. Вестник Оренбургского Государственного Университета. Оренбург: Оренбургский государственный университет. 2013. № 9 (158). С. 66–68.
6. Склярская Г.Н. Словарь православной церковной культуры. Санкт-Петербург: Наука, 2007. 278 с.
7. Бугаева И.В. Язык православной сферы: современное состояние, тенденции развития: автореф. дис. ... док. филол. наук. Москва, 2010. 33 с.
8. Мечковская Н.Б. Язык и религия. Москва, 1998. 352 с.
9. Bosco G., Rowam K. Translation Techniques. URL: <http://www.interproinc.com/blog/translation-techniques>.
10. Vinay J.-P., Darbelnet J. Comparative Stylistics of French and English. A methodology for translation. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1995. 385 p. URL: https://elearn.univ-ouargla.dz/2013-2014/courses/603MT/document/BenjaminsTranslationLibrary.JeanPaulVinayJeanDarbelnetJuanCSagerMjHamel.ComparativeStylisticsofFrenchandEnglishaMethodology_2_.pdf?cidReq=603MT.
11. Waliński J.T. Translation Procedures. University of Łódź, 2015. URL: <http://anglistyka.uni.lodz.pl/userfiles/Walinski%202015%20Translation%20procedures.pdf>.
12. Rowam K. Translation Techniques: Battling Discrepancies Between Languages. 2014. Udemy Blog. URL: <https://blog.udemy.com/translation-techniques/>.
13. Mathiey B. 7 Translation techniques to facilitate your work. Cultures Connection. 2016. URL: <http://culturesconnection.com/7-translation-techniques>.
14. Антонова А.М. Лексика русского православия в англоязычном тексте и словаре: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Санкт-Петербург, 2002. 22 с.

Literary Sources:

15. Браун Д. Янгели і демони / пер. за англ. А. Кам'янець. Харків: Видавництво «Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 544 с.
16. Brown D. Angels and Demons. New York: Pocket Books, 2000. 294 p.

Воробйова І. А. Релігійна лексика у романі Дена Брауна «Янгели і демони» й особливості її перекладу

Анотація. У статті висвітлюються основні риси релігійної лексики у вихідному тексті роману Дена Брауна «Янгели і демони» відповідно до наявних принципів її класифікації. Окрім того, дослідження пропонує аналіз перекладу такої лексики у цільовому тексті (переклад А. Кам'янець).

Ключові слова: детективна історія, переклад, релігійна лексика, способи перекладу.

Воробьева И. А. Религиозная лексика в романе Дэна Брауна «Ангелы и демоны» и особенности ее перевода

Аннотация. В статье освещаются основные черты религиозной лексики в исходном тексте романа Дэна Брауна «Ангелы и демоны» в соответствии с существующими принципами её классификации. Кроме того, исследование предлагает анализ перевода такой лексики в целевом тексте (перевод А. Камьянец).

Ключевые слова: детективная история, перевод, религиозная лексика, способы перевода.

Дзера О. В.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики
імені Григорія Кочура
Львівського національного університету імені Івана Франка

ОМОВЛЕННЯ БІБЛІЙНОГО КОНЦЕПТУ ЛІНОЩІ В ПОЕМІ ІВАНА ФРАНКА «МОЙСЕЙ» ТА ЙОГО РЕВЕРБАЛІЗАЦІЯ В ПЕРЕКЛАДІ ВІРИ РІЧ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню стратегії Віри Річ щодо ревербалізації біблійного концепту ЛІНОЩІ, актуалізованого в поемі І. Франка «Мойсей». Доведено, що в творчості І. Франка цей біблійний концепт нашаровує актуальні соціокультурні смисли, які простежуються в його оригінальних і перекладних творах, а також статтях на соціально-політичну тематику. Майстерне поєднання біблійного, національного, соціального й індивідуального надзвичайно ускладнює цілісне сприйняття й відтворення поеми різними особистостями та соціальними суб'єктами іншої культури зі своєю історією й, відповідно, власними асоціаціями, викликаними П'ятикнижжям. Відчитуванню національно-маркованих смислів біблем оригіналу сприяв той факт, що британка Віра Річ володіла достатньою фоновною інформацією завдяки невтомній пошуковій роботі і науковим контактам з Україною.

Ключові слова: біблема, інтертекстуальність, концепт, концептосфера, ревербалізація концепту, перекладацька стратегія.

Постановка проблеми. Тема пророка, невизнаного власним народом, проходить через найвеличніші твори І. Франка, серед яких виділяються поеми «Смерть Каїна» і «Мойсей». Як зазначив Р. Бровер: «Визначні версії образотворчого мистецтва й літератури сформували наше розуміння біблійних персонажів» (*переклад авт. – О. Д.*) [1, с. 55]. Мірилом для всіх подальших тлумачень образу Мойсея дослідник слушно вважає скульптуру Мікеланджело. Українська нація має власний метабіблійний канон, створений генієм І. Франка. Його «Мойсей» – це могутнє послання власному народові, українська Книга Виходу, що зробила Мойсея українським культурним концептом.

Майстерне поєднання біблійного, національного та індивідуального надзвичайно ускладнює цілісне сприйняття й відтворення «Мойсея» різними особистостями для іншої культури з іншою історією й, відповідно, іншими асоціаціями, викликаними П'ятикнижжям. Нині існує чотири повні переклади поеми І. Франка англійською мовою – Володимира Семенини (1938), Віри Річ (у трьох версіях 1956, 1973, 2006), Адама Гніддя (1987), Богдана Мельника (2002) та Романа Карпішки (2006, переробл. 2016, на правах рукопису).

Географія перекладів охоплює Великобританію, Сполучені Штати й Канаду; при цьому всі перекладачі за винятком Віри Річ мають українське коріння. Однак саме Віра Річ не просто перекладала поему, а завдяки їй народилася й сформувалася як перекладач. «Пролог» до поеми у прямому сенсі став прологом до її творчого життя. 1956 року в день свого двадцятиліття Фейт (майбутня Віра) Елізабет Джоан Річ прийняла пропозицію українського приятеля В. Микули перекласти

цей твір. Переклад вийшов друком наступного року в журналі «The Ukrainian Review». 1973 року повний текст «Мойсея» в перекладі Віри Річ (з дещо переробленим «Прологом») увійшов до збірки “Moses and other poems by I. Franko”. 2006 року, відзначивши в стінах Львівського національного університету імені Івана Франка п'ятдесятилітній ювілей перекладацької діяльності і водночас перекладу Франкового «Прологу», Віра Річ створила новий варіант перекладу «Мойсея», однак продовжувала допрацьовувати його до кінця життя.

Віра Річ – одна з небагатьох перекладачів, яким удалося осмислити Франків біблійний інтертекст невизнаного пророка в цілості, оскільки вона відтворила обидві поеми І. Франка, джерелом яких слугує П'ятикнижжя, – «Смерть Каїна» та «Мойсей». У цих перекладах їй удалося гармонійно поєднувати традиційні формули канонічної британської Біблії короля Якова з «одивненою» для англومовлянина стилістикою церковнослов'янської Біблії та авторською метабіблійною образністю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Історію англійських перекладів Франкового «Мойсея», передусім його «Прологу», докладно досліджували Р. Зорівчак [2] та О. Лучук [3]. Перекладацькому доробку та стратегії Віри Річ присвячено монографію Г. Косів «Віра Річ. Творчий портрет перекладача». Одним із ключових елементів стратегії перекладачки авторка вважає інтертекстуальність. Послугуючись схемою, яку розробила В. Рижкова, Г. Косів розглядає інтертекстуальність як взаємозв'язок елементів: 1) одного і того ж тексту: відтворення повтору ключових слів; 2) на рівні *текст–текст*: відтворення цитат і алюзій; 3) на рівні *текст–культура*: відтворення архаїзмів, власних назв, реалій, синтаксису; 4) на рівні *текст–мова*: відтворення іншомовних укралень і стилізованої мови. Окремо проаналізовано інтертекстуальність перекладів Віри Річ з огляду на принципи британської полісистеми, тобто випадки, коли перекладач активізує вертикальний контекст власної культури [4, с. 137–152]. Однак поки що не дослідженим аспектом залишається біблійна концептосфера Франкового твору та її ревербалізація в перекладі.

Мета статті – окреслити стратегію Віри Річ щодо відтворення національно забарвленої біблійної інтертекстуальності Франкової поеми на прикладі ревербалізації біблійного концепту ЛІНОЩІ. У дослідженні оперуємо авторським терміном *біблема*, який розуміємо як ідіоматичні та неідіоматичні біблійні інтертексти, що вживаються в авторському мовленні.

Виклад основного матеріалу. Ключовий концепт, що вербалізується в поемі І. Франка «Мойсей» для характеристики народу Ізраїлю, – це ЛІНОЩІ. Вербалізаторами цього концепту

стають синоніми *лінивий* і *ледачий*, що характеризують народ Ізраїлю у трьох вузлових композиційних фрагментах: вступі, зав'язці й розв'язці. Це перша згадка про Ізраїль: «*Під подертими шатрами спить // Кочовисько ледаче*» [5, т. 5, с. 214], Мойсеєве пояснення притчі про терен: «*Горе тому нездарі-послу, // Що в ході задрімає // Або, божу зневаживши річ, // І печать розламає! // Вийме інший посольство страшне // Лінухові з долоні, // Побіжить, і осягне мету, // І засяє в короні*» [5, т. 5, с. 227–228], і врешті фінальне перетворення юрби на націю: «*Ще момент – і Єгошуї крик // Гірл сто тисяч повторить; // Із номадів лінивих ся мить // Люд героїв сотворить*» [5, т. 5, с. 264]. Зауважимо, що І. Франко розумів концепт ЛІНОЩІ як духовну інертність (тут згадується чудовий Шевченків неологізм *недвіга серцем*), нездатність до поступу, ухилиння від боротьби. Усі ці смисли приховано чи відкрито І. Франко постулював у найважливіших статтях того часу «Дещо про себе самого» (1897), «Поza межами можливого» (1900), «Що таке поступ» (1903), «Одвертий лист до галицької української молодіжі» (1905). Порівняймо націєтворчу роль юного Єгошуї із закликом І. Франка до «галицької української молодіжі», що, як і «Мойсей», дагується 1905 роком: «Перед українською інтелігенцією відкривється тепер, при свобідніших формах життя в Росії, величезна діюва задача – *витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю*» (курсив. – О. Д.) [5, т. 45, с. 404].

Пошуки біблійних джерел приводять до грецького слова *νοθρος* (*nothros*) із Послання св. апостола Павла до Євреїв 6: 12, яке згідно з «Vine's Expository Dictionary of Biblical Words» (1985) позначає зневіру як протизагу впевненості і незмінній надії [6]: «*Щоб ви не розлінились, але переймали від тих, хто обітніці (Господні) успадковує вірою і терпеливістю*». Вербалізація згаданого концепту в біблійних текстах про Мойсея повна двозначності. У гнівній промові Господа до Мойсея й Арона з Книги Чисел народ Ізраїлю двічі (як і в поемі Франка!) названо *ледачою громадою* (Чис. 14: 27, 14: 35), проте лише в перекладах П. Куліша (1903) та І. Хоменка (1963). У геврейському оригіналі вжито слово *ra`* – «поганий, злий», те ж – у церковнослов'янському перекладі *злий сонм* та всіх англійських перекладах *evil congregation*. Пояснити вживання слова *ледачий* у двох українських перекладах Книги Чисел складно. В ідіолекті П. Куліша *ледачий* – це не лише лінивий, але й морально-занепалий. (Про це, зокрема, згадує Андрій Ніковський у примітках до перекладу «Гамлета», який зробив М. Старицький [7, с. XVIII]).

У перекладі Біблії, особливо псалмів, цим словом як ключовим П. Куліш реалізував концепт ГРІШНИЙ; порівн.: «*Не тако нечестивий, не тако: Но яко прах*» [8, Пс. 1: 4] – «*Не так, не так ледачим буде, // Почезнуть, як пилина в полі*» [9, с. 5]. Можливо, Кулішеве тлумачення в поєднанні з власним розумінням проблеми юрби, яка ще не хоче стати нацією, наштовкнула І. Франка на схожу вербалізацію концепту ГРІШНИЙ.

Мабуть, найпростіше перекладацьке рішення щодо відтворення концептуальної біблеми Франкової поеми – прямий відповідник *lazy* (або *indolent*), як у перекладах В. Семенини, А. Гнідя, Б. Мельника та Р. Карпішки: *lazy normads* [10, с. 30, 92; 12, с. 58; 13, с. 9; 14, с. 15, 141]; *indolent* <...> *nomad camp* [12, с. 38]. Проте це тільки поверхнева інтерпретація, що натякає на лінощі в буденних ситуаціях. Якщо Франків осуд Ізраїлю розглядати крізь призму грецького *nothros* у сенсі духовного, інтелектуального й морального занепаду, то його відповідники

в Біблії короля Якова – *slothful* і *dull*. Саме останній синонім влучно використала Віра Річ у перекладі фіналу поеми. Перекладачка підсилила його ефект завдяки повтору, якого немає в оригінальному фіналі, і контрасту зі словом *nation* (*of heroes*) – у Франка *люд (героїв)*: «*Ще момент – і прокинуться всі // З остовніння тупого, // І не знатиме жаден, що вмить // Приступило до нього. // Ще момент – і Єгошуї крик // Гірл сто тисяч повторить; // Із номадів лінивих ся мить // Люд героїв сотворить*» [5, т. 5, с. 264] – «*Yet a moment – then all will awake // From their dull languor, // Though no one knows what in this moment // In him starts to clamour! // Yet a moment – the war-cry will come, // Hundred-thousand-fold cheering. // In that moment, dull nomads will turn // To a nation of heroes*» [14, с. 216].

Віра Річ компенсує втрату образу на початку поеми: «*Under their tatters of tents // These nomads lie drowsing*» [14, с. 70]. До того ж перекладачка дуже точно відтворила в першій частині «Мойсея» потрібний повтор вербалізантів іншої ознаки духовного лінивства – сонливості народу Ізраїлю. Окрім вище наведеного прикладу, це: «*Весь Ізраїль дримає*» [5, т. 5, с. 216] – «*All Israel lazes*» [14, с. 74]; «*напівсонні батьки*» [5, т. 5, с. 216] – «*drowsy sires*» [14, с. 74].

Обидва концепти – СОНЛИВІСТЬ і ЛІНОЩІ – І. Франко вербалізував у Мойсеєвому поясненні притчі про терен, чи радше, притчі в притчі, де Ізраїль порівняно із сонливим і лінивим послом, який може не донести Господнє послання до мети. Віра Річ відтворила обидва ключові слова, однак цього разу переклала *лінух* як *idler*. Переклад вражає розумінням найтонших нюансів значень, адже часто вживане в Біблії короля Якова *idle* (на відміну від *dull*) має простіше значення неробства, особливо лінощів слуги щодо господаря, що відповідає як контексту притчі, так і розмовному стилю слова *лінух*: «*Горе тому нездарі-послу, // Що в ході задрімає // Або, божу зневаживши річ, // І печать розламає! // Вийме інший посольство страшне // Лінухові з долоні, // Побіжить, і осягне мету, // І засяє в короні*» [5, т. 5, с. 227–228] – «*Woe to that envoy uncaring // Who dreams on its journey, // Or else breaks asunder the seal, // The divine command spurning! // Another will seize the dread message, // From the hand of the idler, // He will run with it, win to the goal, // In a crown will shine bright there*» [14, с. 112].

Ще один контекстуальний вербалізант ДУХОВНИХ ЛІНОЩІВ – це *spokій*, що набуває статусу ключового слова в четвертій частині поеми, повторюючись п'ять разів. Мойсей за суджує співплемінників («*небожат*») за прагнення спокою й стверджує, що не спокій – мета Єгови для Ізраїлю. Відповідна частина Второзаконня (П'ята Книга Мойсея) – своєрідний контроверсійний інтертекст цієї біблеми. Пророк застерігає народ: «*І меж тими народами не матимеш впокою, і стопа твоя не знайде супокійного місця*» [15, Второз. 28: 65], однак лише в разі непослуху волі Єгови.

У І. Франка спокій – це і є непослух. Тут спостерігаємо цікаві асоціації з розвідкою «З останніх десятиліть ХІХ віку», де І. Франко пише, що «український народний організм» пережив страшну кризу «гнилого супокою і байдужості» [5, т. 41, с. 508]. Ці слова наводять на спогад про образ *гладка гніль улеглості* [5, с. 579] з Франкового перекладу Байронового «Каїна», що відповідає оригінальному *smooth agonies of adulation* [16, с. 526].

Віра Річ переклала *супокій* як *peace*. Видається, що з урахуванням згаданого нашарування смислів біблійний відповідник *rest* був би доречніший і узгоджувався б із ядровим смислом

ДУХОВНИХ ЛІНОЩІВ. Зазначимо, що *спокій* – одне з ключових слів Франкової поеми «Смерть Каїна», проте тут воно вжито саме в біблійному сенсі *Господнього благословення* («*благий спокій*» [5, т. 1, с. 287]). На початку поеми І. Франко розвиває тематичну лінію, помічену ним ще під час перекладу Байронової містерії, про відсутність спокою в душі Каїна і зробив *неспокій* однією зі спокут, накладених на вбивцю: «<...> *божее клеймо, // Наложене на нього, гнало геть // Від нього всяку твар, усяку смерть // Та гнало геть і сон, і снопкий*» [5, т. 1, с. 274]. Разом зі смертю Каїна здобуває всі ті благословенні дари, що їх його позбавила власна ненависть, насамперед «благий спокій», який він помітив на обличчях людей, що вкусили плід з дерева життя: «*А він лежав, немов дитя, // Вколисане до сну, простягли руки, // З лицем спокійним, ясним*» [5, т. 1, с. 294].

У перекладі поеми «Смерть Каїна» Віра Річ використала чотири різні варіанти для передачі дев'ятикратного повтору з переважанням відповідника *peace*, що ідеально вписується в контекст та інтертекст твору [17].

На перший погляд, здається, що в «Пролозі» до «Мойсея» концепт ЛІНОЩІ в сенсі *духовного лінивства власного народу* не вербалізується. Проте саме цей смисл убачаємо в біблемі *паралітик*, що символізує абсолютну пасивність. У різні періоди Віра Річ запропонувала три варіанти перекладу цієї біблеми: «*Мов паралітик той на роздорожжю, // Людським презирством, ніби струпом вкритий!*» [5, т. 5, с. 212] – “*Like to a cripple at the cross-roads lying // Covered by sores that man’s contempt has scattered!*” [18, p. 7] – “*Like a poor cripple at the cross-roads lying // By mankind’s contempt, as if with scabs bespattered!*” [19, p. 26] – “*Like paralytic at the cross-roads, patient // Covered by man’s scorn, as with scabs and bruises*” [14, с. 66].

В останній версії Віра Річ використала найпростішу, проте найадекватнішу щодо відтворення біблійної інтертекстуальності стратегію, обираючи інтернаціональний варіант *paralytic*. Поза сумнівом перекладачка впізнала новозаповітний інтертекст зцілення розслабленого (саме так названо паралітика в церковнослов’янській Біблії та в усіх українських перекладах Євангелія від Матвія 9: 1–8.). Відтворюючи біблійну інтертекстуальність, Віра Річ зазвичай зверталася до канонічного англійського перекладу – Біблії короля Якова (1611). У післямові до нового перекладу «Мойсея» перекладачка визнала: «Зважаючи на те, що офіційно схвалений переклад Біблії (Біблія короля Якова) досі вважають найкращим літературним перекладом Біблії англійською, я відчула, що можу дозволити собі вжити кілька архаїзмів, щоб забезпечити природний плін ритму і рими; а також у місцях, де сама тематика, здавалося, їх потребувала» [20, с. 253]. Варіант *cripple* у двох перших версіях Віри Річ, а варіант *the sick man*, що його подає Біблія короля Якова, затирає ідею інертності, духовного паралічу. Натомість інтернаціоналізм *paralytic* вжито майже в усіх англійських перекладах Євангелія від Матвія, зокрема в Новій версії Біблії короля Якова. У цей новозаповітний образ «Прологу» попри контекстуально пейоративну конотацію імпліцитно закладено передбачення про майбутнє зцілення, тобто національне відродження.

Примітки й післямова Віри Річ до двомовного видання «Мойсея» свідчать про неймовірно високу ерудицію перекладачки, її глибоке розуміння інтертекстів поеми. Цікавою полемікою з М. Зеровим видається її заувага про цілковиту доречність у поемі грецького міфу про Оріона й скандинавської легенди про Мідаса, адже, по-перше, така синкретичність властива

й «Божественній комедії» Данте, а, по-друге, цілком доречно в устах Єгови й Азазеля, всезнаючих і існуючих поза часом [20, с. 255].

Подібний синкретизм спостеріг у «Мойсеї» Ю. Шевельов. На його думку, І. Франко «не впав у спокусу стилізації Біблії», а показав зв’язок із сучасністю не через «дешеві алюзії» на злободенне, а через словник [21, с. 242]. Яскравим прикладом цього є друга терцина «Прологу». Тут і біблеїзм *Скрижалі Закону*, що їх Бог дав євреям у пустелі через Мойсея (Вих. 24: 12), проте не кам’яні, а залізні, і частотний старозаповітний образ гною як найгіршого приниження (зазначимо також, що у второканонічній Книзі Сираха *гній* – символ лінощів: «Лінивий схожий на купу гною» [23, Сирах 22: 2]). І несподівано цей ланцюг біблійних інтертекстів завершує сучасний образ бистроїздних поїздів. Пригадується слухна думка К. Біди, що характерною особливістю поезики І. Франка є поєднання світського з релігійним, буденного з духовним [23, с. 139].

Наголосимо, що Віра Річ влучно відтворила біблеїзм *таблиці (скрижалі)* та образну біблему *гній*, дещо розширюючи її й стилізує під Біблію короля Якова. Проте вона не наважилася наслідувати просте перекладацьке рішення іншої перекладачки «Прологу» О. Прокопів (1975): *rapid trains (швидкі поїзди)* [24, с. 69].

Вивіреність біблійних алюзій у перекладі Віри Річ дещо руйнує синкретизм Франкового «Мойсея»: «*Невже тобі на таблицях залізних // Записано в сусідів бути гноєм, // Тяглом у поїздах їх бистроїзних*» [5, т. 5, с. 212] – “*Can it be some iron decalogue for ever // Deems you dung for your neighbours’ fields? Your settled // Fate to draw chariots of their swift endeavour?*” [14, с. 67].

Висновки. Як бачимо, знахідки й неточності (а інколи поєднання обох) у перекладах Віри Річ не випадкові. Це, очевидно, результат обдуманого перекладацького стратегії, що її можна означити як інтелектуальну. Численні опубліковані й чорнові варіанти перекладу одного твору, що часом відрізняються інтерпретацією єдиного слова, свідчать: Віра Річ ретельно відчитувала приховані смисли оригіналу, етимологічні, культурологічні та інтертекстуальні зв’язки ключових слів, а отже, робила своєрідний концептуальний аналіз.

Домінувальна в англійському світі стратегія «невидимості» перекладачки передбачає, передусім, простоту й гладкість перекладу і є, по суті, антиінтелектуальним, отже, й антиконцептуальним напрямом. Натомість представники небувалістичної школи часто не завдають собі труда глянути далі денотативного значення, залишаючи право відчитування смислів читачам, якщо їх не відлякає антипоетичність такого перекладу. Віру Річ цікавлять не тільки і не стільки денотації, і навіть не конотації, і, безумовно, аж ніяк не прагматичний ефект простоти сприйняття, а саме концепти та інтертексти. Її переклади, особливо переклади метабіблійних творів, – це пошук Логоса, синергетичного згустку культурної інформації, яку людство накопичувало віками й заклало в слово.

Дослідження доводить необхідність прочитання метабіблійної поезії Івана Франка крізь призму цілісного соціокультурного осмислення його біблійних інтертекстів, адже непрямі біблійні чи метабіблійні мотиви часто відлунюють у статтях І. Франка на суспільно-політичні теми.

Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо аналіз англійських перекладів поеми І. Франка «Мойсеї» з погляду «опосередкованої інтертекстуальної» природи

перекладу метабіблійного твору, балансування між двома «біблійними світами», що формують національні біблійні концептосфери культури-джерела та вихідної культури.

Література:

1. Brower A. R. *Mirror on mirror. Translation. Imitation. Parody.* Cambridge, Massachusetts: Harvard Univ. Press, 1974. 183 p.
2. Зорівчак Р. Сприйняття творчості та особистості Івана Франка як символу інтелектуальної України в англomовному світі. Українське літературознавство. 2014. Вип. 78. С. 3–14.
3. Лучук О. «Пролог» до поеми Івана Франка «Мойсей» у різночасових перекладах англійською мовою (історико-літературний контекст). Іван Франко – дух, наука, думка, воля: матеріали Міжнар. наук. конгресу, присвяченого 150-річчю від дня народження Івана Франка (м. Львів, 27 верес.–1 жовт. 2006 р.). Львів: Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. Т. 1. С. 1103–1109.
4. Косів Г. Віра Річ. Творчий портрет перекладача. Львів: Піраміда, 2011. 264 с.
5. Франко І.Я. Зібрання творів: у 50 т. / редкол.: С.П. Кирилук (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 1976–1986. Т. 1–50.
6. Vine's Expository Dictionary of Biblical Word. Thomas Nelson Publishers, 1985. Biblesoft and International Bible Translators, Inc. 1994.
7. Ніковський А. Український переклад «Гамлета». Шекспір В. Гамлет / пер. М. Старицького; ст. С. Родзевича; ред., ст. й прим. А. Ніковського. Б. м.: Книгоспілка, 1928. С. XXVII–XXXVII.
8. Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета на церковнославянском языке. Москва: Российское Библиейское Общество, 2001. 176 с.
9. Куліш П. Твори. Берлін: Укр. слово, 1923. Т. 4: Псалми. 115 с.
10. Franko I. Moses / transl. by V. Semenyuk; with a biographical sketch of Ivan Franko by S. Shumeyko. New York: United Ukrainian Organizations of the United States, 1938. 83 p.
11. Franko I. Moses and Other Poems / transl. by A. Hnidj. New York: Atlanta; Los Angeles; Chicago: Vantage Press, 1987. 146 p.
12. Franko I. Moses / transl. by B. Melnyk. Toronto, Ontario, Canada, 2002. 141 p.
13. Franko I. «Moses» and other selected poems / transl. by R. Karpishka, 2016. (Машинопис)
14. Франко І. Мойсей: Поема / Іван Франко: Роем. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2017. 312 с. (укр. та англ. мовами).
15. Святе Письмо Старого та Нового Завіту / пер. П. Куліш, І. Левицький та І. Пулюй. Київ: Укр. Біблійне Товариство, 2003. 1164 с.
16. Byron G.G. The poetical works. London: Oxford Univ. Press, 1957. 923 p.
17. Franko I. The Death of Cain / transl. by V. Rich. The Ukrainian Review. London: Ukr. Publ. Ltd, 1998. Vol. 45. № 2. P. 5–77.
18. Franko I. Moses (Prologue) / transl. by Vera Rich. The Ukrainian Review. London: Ukr. Publ. Ltd, 1957. Vol. IV. № 1. P. 7–8.
19. Franko I. Moses and other poems by Ivan Franko / transl. by Vera Rich (Moses); P. Cundy (other poems). New York: Harmony Print. Ltd, 1973. P. 23–112.
20. Річ В. Післяслово перекладача / Іван Франко. Мойсей: поема. Іван Франко: Роем (укр. та англ. мовами) / пер. Л. Тарапацької. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2017. С. 249–257.
21. Шевельов Ю. Вибрані праці: у 2 кн. 2-ге вид. Київ: Видавн. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. Кн. 2. Літературознавство / у поряд. І. Дзюба. 1151 с.
22. Святе Письмо Старого та Нового Завіту / пер. І. Хоменко. Ватикан: Editorial Verbo Divino, 1990. 1422 с.
23. Біда К. Релігійні мотиви в наукових творах Івана Франка. Фенікс. 1956. Ч. 7. С. 1–8.
24. Franko I. Moses (Prologue) / transl. by O. Prokopiv. The Ukrainian Review. 1975. № 2. P. 69–70.

Дзера О. В. Вербалізація біблейського концепта ЛЕНЬ в поемі Івана Франка «Мойсей» и его ревербалізація в перекладі Веры Рич

Анотація. Стаття посвячена дослідженню стратегії Веры Рич относительно ревербалізації біблейського концепта ЛЕНЬ, актуалізованого в поемі І. Франко «Мойсей». Доказано, що в творчестві І. Франко даний біблейський концепт насилає актуальні соціокультурні значення, які прослідковуються в його оригінальних і перекладних творах, а також статтях на соціально-політичну тематику. Искусное сочетание біблейського, національного, соціального і індивідуального дуже ускладнює сприйняття і відтворення поезії різними особистостями і соціальними суб'єктами со своєю історією і, відповідно, власними асоціаціями, викликаними П'ятикнижжям. Прочитаванню національно-маркованих значень біблем оригінала сприяв той факт, що британка Вера Річ володела достатньою фоновією інформацією благодаря неустанній дослідницькій роботі і научним контактам з Україною.

Ключевые слова: біблема, інтертекстуальність, концепт, концептосфера, ревербалізація концепта, перекладна стратегія.

Dzera O. Verbalization of the biblical concept SLOTH in Ivan Franko's poem "Moses" and its reverbalization in Vera Rich's translation

Summary. The article elucidates Vera Rich's strategy of reverbalizing the biblical concept SLOTH actualized in Ivan Franko's poem "Moses". It is proved that in Franko's creative legacy this biblical concept accumulates social and cultural senses, which are made manifest in his original and translated works as well as in his articles on social and political issues. The artistic combination of biblical, national, social and individual senses complicates the perception and reproduction of the poem by different personalities and social agents with their own history and associations evoked by the Pentateuch. Adequate interpretation of nationally-marked senses of the original bibleme is enhanced by the fact that Vera Rich, being British, acquired substantial background information due to her indefatigable research work and scholarly contacts with Ukraine.

Key words: bibleme, intertextuality, concept, conceptual sphere, reverbalization of the concept, translation strategy.

Кущенко Ж. Л.,
старший викладач кафедри англійської філології
Харківського національного університету будівництва та архітектури
Песоцька Д. Л.,
доцент кафедри романської філології та перекладу
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ПЕРЕКЛАД ЯК ФЕМІНІСТИЧНА ПРОБЛЕМА

Анотація. Статтю присвячено аналізу проблеми перекладу з феміністичної точки зору, згідно з якою переклад залежить від певних культурних та політичних контекстів. У рамках феміністичного дискурсу було поставлено питання про політику перекладу, тобто особисту позицію перекладачки, а також вплив цієї позиції на переклад.

Ключові слова: феміністичні дослідження, розрізнення, теорія перекладу, перекладацькі міфи.

Фемінізм як значущий соціальний рух останніх десятиліть ХХ ст. мав чималий вплив на галузь перекладознавства. Торкаючись питання про нерівність статей у суспільстві, феміністичний дискурс істотно трансформує традиційні уявлення про переклад, що пов'язані із пріоритетом влади універсального над індивідуальним, легітимацією одних форм за рахунок маргіналізації інших, перевагою тотожності над відмінністю, що було характерним для класичного, традиційного перекладацького дискурсу. У зв'язку з цим у феміністичній теорії стає **актуальною** проблема «жіночого перекладу», що нерозривно пов'язана з теоретичним осмисленням різноманітних філософських дискурсів, що мають відношення до таких понять сучасного мислення, як плюралізм істин, різноманіття смислів та значень, ствердження розрізненнь, принципу неієрархізованості. **Мета** цієї роботи полягає у тому, щоб виявити вплив певних культурних та політичних контекстів на перекладацьку та дослідницьку практику, а також продемонструвати, наскільки переклад, як і будь-яка інша творча діяльність, перебуває під впливом соціальних рухів та політики своєї епохи.

Фемінізм формулює проблему перекладу як культурний твір, який виділяє відмінності між жінками. Критична робота, яка здійснюється в галузі феміністичних досліджень перекладу, демонструє, що замість того, аби сприяти взаєморозумінню переклад часто провокує «культурний шок». Тому феміністичні дослідниці почали цікавитися проблемою культурної можливості перекладу феміністичних дискурсів: чи існують базові феміністичні ідеї, що опираються «шоку» перекладу, чи фемінізм має залишатися національним, регіональним або навіть етнічним?

Під час перших перекладів деяких феміністичних творів виникла необхідність «опосередкування» критичних робіт, які дали би змогу зробити доступними для цільової культури певні феміністичні тексти. Незважаючи на ідеологію, яку пропонує фемінізм як міжнародний рух, що стосується всіх жінок, сприйняття іноземних феміністичних текстів не завжди було легким. Наприклад, у США знадобилося «опосередкування», пояснення перекладу деяких французьких текстів, щоб дати змогу університетській феміністичній публіці прочитати тексти Е. Сіксу та Л. Ірігаре. Проблема культурного розрізнення одразу поставила відома феміністка С. Гілберт: «Навіть якщо я доволі до-

бре говорю французькою, все ж таки це інша культура. Вона нас зачаровує, лякає та здається нам неймовірно привабливою. Мені здається, що нам необхідне не тільки опосередкування, але й опосередкування опосередкування» [4, с. 7]. Цю ідею підтримує й канадська критичка Біна Фрайвальд, яка розглядала проблему сприйняття феміністичного дискурсу у англо-американському перекладі та підкреслювала важливість критичного тексту – опосередкування, який є більш цінним, ніж текст, що перекладається, оскільки «шок» перекладу не дає змогу відбутися читанню.

Щось подібне сталося у Німеччині, коли німецькі перекладачі текстів американки М. Дейлі практично неможливо було читати, адже гру слів неможливо було передати через культурні відмінності.

На початку 90-х рр., наприкінці періоду, коли з'явилося багато критичних «опосередкувань» іноземних феміністичних текстів, були поставлені нові питання в рамках феміністичного перекладознавства (напр., панування англійської мови у феміністичному дискурсі, насильство деяких феміністичних висловлювань, елітизм у деяких підходах до перекладу). Переклади таких полісемічних авторів, як Л. Ірігаре та Е. Сіксу призвели до складного аналізу технічних труднощів та теоретичних етичних проблем. Канадська феміністична дослідниця Б. Годар навіть винайшла термін – *woman-handle* (неологізм, який вона утворила від слова *manhandle*), що позначає перекладачку, яка грубо поводиться з текстом – пише передмову та робить зноски унизу сторінки (деякі перекладачки дозволяють собі вносити доповнення до текстів). Такого роду перекладачка ніби захоплює текст, щоби ним маніпулювати, маючи на меті відобразити феміністичні інтереси. З іншого боку, Годар піддає критиці деякі спрощені переклади (наприклад, переклади творів Ірігаре англійською мовою), які роблять тексти дуже «зрозумілими», що занижує їхню цінність та стирає іноземний колорит. Б. Годар згадує ще у своїй роботі «Теоретизуючи феміністичний дискурс/переклад. Переклад, історія та культура» «гіпер-переклади» експериментальних текстів, наприклад, творів Н. Брассар («Повітряний лист» 1989 р.) та М. Дейлі, в яких зроблено спробу пояснити у текстах прихований смисл та є алюзії на літературні тексти чи культурні практики. Усі ці переклади експериментальних текстів – поетичних та теоретичних – спонукали перекладачок та дослідниць поставити собі питання про політику перекладу, тобто особисту позицію перекладачки, а також про вплив цієї позиції на переклад. Годар, своєю чергою, поставила проблему суб'єктивності перекладачки, розуміючи під цим її намагання ствердження своєї ідентичності, її політичну позицію, яка присутня у есе, передмовах, примітках, що має неабиякий вплив на текст, який перекладається.

Більш проблематичною, з точки зору Б. Годар, є роль викладачки чи педагога, яку брали на себе багато перекладачок на початку феміністичного руху, намагаючись «говорити правильно». Дослідниця наводить приклад такої стратегії поведінки з боку Е. Віселінк, німецької перекладачки М. Дейлі, оскільки вона весь час втручалася у текст, пояснюючи гру слів або звертаючи увагу читачів на схожість патріархатного стилю в англійській та німецькій мовах. Таку позицію Годар пояснює тим, що жінки-перекладачки не мають свого голосу в культурі та не мають можливості виробляти власну систему значень, що спонукає їх писати передмови до своїх перекладів.

70-х рр. перекладачки феміністичних текстів європейських та американських авторок розробили великі перекладацькі проекти з метою знайти роботи померлих авторок для того, щоб зробити їхні роботи доступними для аудиторії та мати доступ до інших культур. Такі видавництва, як Virago та The Women's Press у Великобританії, Frauenoffensive та Orlando у Німеччині чи The Feminist Press Університету Нью-Йорка склали списки творів померлих жінок-авторів. Водночас неабияка кількість перекладів феміністичних європейських та американських авторок були перечитані та піддані критиці через те, що перекладачі часто піддаються спокусі доповнити свої переклади, причому такі «доповнення» нерідко містять у собі упереджене ставлення до жінки. Статті Маргарет Саймонс про «Другу статтю» С. де Бовуар, в яких було проаналізовано помилки під час перекладу цього твору англійською мовою, є яскравим прикладом такої критики. Саймонс також піддала критиці переклади німецької авторки Крісти Вольф, заявивши, що можна сумніватися у якості перекладів більшості жіночих авторів під приводом того, що жіночі твори менше цінуються у «великій» літературі. У таких перекладах згладжується присутність жінки, видаляються довгі уривки вихідного тексту, а також далеко не завжди передаються стилістичні тонкощі.

Ще один приклад наводить Сюзанн де Логбінєр-Харвуд, канадська перекладачка феміністичних творів, з твору Віолетт Ледюк «Позашлюбна дочка» («La bâtarde»):

“Je suis née brisée. Je suis le malheur d'une autre. Une bâtarde, quoi” [8; с. 107]. Перекладач Дерек Колтман переклав цей па-саж англійською мовою так:

“I was born broken. I am someone else's misfortune. A bastard”, тим самим виключаючи жіночий рід зі слова «інша», тим більше, коли йдеться про позашлюбну дитину, яка була проблемою саме жінки, а не чоловіка.

З того часу, як гендерний підхід з філософським підґрунтям став застосовуватися у теорії перекладу, почали з'являтися перегляди фундаментальних міфів у теорії перекладу. Авторкою однієї з таких інтерпретацій є Карін Літтау, англійська дослідниця, яка критикує пануючий міф у перекладознавстві про Вавилонську вежу і пропонує розглядати фігуру Пандори як можливу феміністичну альтернативу. Згідно з історією про Вавилон Бог розбив одну мову, яка існувала, на сотні мов з метою покарати людей за їхню гординю та зарозумілість, оскільки вони побудували вежу, що діставала до небес, імітуючи вежу божества. На думку К. Літтау, постійні посилання на роботи Ж. Штайнер та Ж. Дерріда передбачають віру у певну першорідну мову як дар Божий, мову, якою всі говорили та розуміли один одного, довавилонською «Адамовою мовою». Дослідниця використовує інтерпретацію Дерріда багатьох призначень Вавилону, тобто мова після «Вавилону» є розщепленою, розділеною, амбівалентною, відбувається руйнування комунікації, яку не в силах подолати переклад.

Літтау пропонує інший теоретичний підхід, пропонуючи феміністичний перегляд міфологічної жіночої фігури, що часто зустрічається у перекладацькому дискурсі – фігури Пандори. Пандора, перша жінка грецької міфології та дружина Прометея, відчинила скриню через свою цікавість та випустила все зло світу, включаючи лінгвістичний хаос. Інтерпретуючи цю історію та використовуючи методологію Л. Ірігаре, Літтау розглядає Пандору з її рогом достатку як приклад множинності значень, підкреслюючи, що жінка не може бути чітко визначеною та заданою у чіткі рамки. Це, за її словами, різко контрастує з редукаціоністським підходом традиційного патріархатного порядку, який «у відповідності з процедурою, яку Ірігаре називає “hom(me)ology”, фокусується на одному (тобто один підхід до життя, в якому домінує чоловіча влада, одна мова, одне домінуюче значення, один «добрий» переклад, заснований на придушенні іншого та ствердженні того ж самого) та розглядає жіноче як «інше» [7, с.186].

Перегляд міфу про Пандору показує серійний характер перекладу: завжди з'являються все більше та більше нових перекладів. Акцент робиться не на ідеальному перекладі, якого неможливо досягти, не на деконструкції традиційної ієрархії між перекладом та оригіналом, не на еквівалентності чи уявній лінгвістичній цілісності. Літтау підкреслює, що оскільки кожний текст може бути заново перекладений, а кожний міф переписаний, серійність є умовою перекладу, умовою, що не має ані початку, ані кінця. Дослідниця пояснює: «Перекласти її (Пандори) ім'я – це не перекласти у кінцевому підсумку її, не наблизитися до початкової умови, а перекласти заново, ще раз» [9, с. 24]. Пандора Літтау у перекладі – це аргумент для проліферації версій, значень та текстів (більше, а не менше), для ексцесу, для множинних перекладів як «позитивної» діяльності.

Таким чином, Літтау розглядає переклад як рух, який вона пов'язує із сучасними феміністичними роботами в галузі літературного критицизму та психоаналізу. Її підхід демонструє результати змінення феміністичної теорії та перекладознавства. Літтау менше турбує кінцевий результат і його еквівалентність чи правильність, ніж сам процес читання, перечитування, переписування та культурні й ідеологічні відмінності, які впливають на цей процес. Такий підхід є символічно вираженим в образі Пандориного рогу достатку, переповненого перекладами, які є свідками культурних та політичних відмінностей.

Робота ще однієї психоаналітичної дослідниці Б. Етінгер у певному сенсі доповнила інтерпретацію фігури Пандори. Розглядаючи переклад як відносини з невідомим, дослідниця визначає ці відносини як матричні та утворює неологізм – метраморфічна діяльність (метраморфозіс – гра слів: *meta* – префікс, що позначає перехідний стан, перетворення, *mater* – мати, матка, матриця; а також *morphe* – форма та *Morpheus* – давньогрецький бог сну). Цим терміном Етінгер позначає процес, що продукує зміни, пов'язані з модифікацією значення, які вони утворюють без заміщення чи переміщення позначувача. У перекладі, який націлений на подолання розрізень, такі відносини виключають ідеалістичний підхід, який передбачає, що текст – це окремі одиниці, що окреслені чіткими кордонами, та одна версія згодом замінює іншу. Це також виключає більш реалістичне метонімічне бачення перекладу, в якому він є часткою оригіналу, яка пізніше позначатиме одне ціле. Метраморфозіс Етінгер, застосований до перекладу, привносить жіночий/материнський елемент, який є відсутнім у патріархатному дискурсі. Етінгер пише: «Ми знаходимося у пастці аксіоми еквівалентності. Фалос – це цінність,

успадкована від одного позначувача до іншого, він привласнює собі все. Але символічне більше, ніж Фалос» [2, с. 287]. Теоретизуючи та розвиваючи матричну парадигму, Етінгер утворює жіноче символічне, яке приймає розрізнення, а не замінює його, легалізує та відображає «інакшість» у тексті, що перекладається, яку неможливо елімінувати чи «привласнити».

З цієї точки зору переклад як метраморфічна діяльність розглядається як зіткнення, обмін, трансформація, а не асиміляція, заміщення чи відкидання. Більш диференційований підхід до Іншого дає змогу значенню бути не наперед заданим, а утворюватися/продуватися, не витіснятися, а переноситися. Завдяки цьому з'являється точка зору на переклад як на таку діяльність, що залежить від навколишнього середовища і водночас сама впливає на навколишній світ. Таким чином, метраморфічний підхід дає змогу розглядати переклад з гендерної точки зору у більш широкому контексті культури та її стереотипів, що означає можливість **подальших** теоретичних/методологічних змін у самій теорії перекладу.

Література:

1. Деррида Ж. Вокруг Вавилонских башен. 2-е изд., испр. СПб: Машина, 2012. 378 с.
2. Ettinger B. "Matrixial Trans-subjectivity" in: *Problematizing Global Knowledge. Theory, Culture and Society*. Volum 23, Numbers 2–3, 2006. p. 263–341.
3. Freiwald B. The Problem of Trans-Lation: Reading French Feminism. Vol. IV, 2, 1991. p. 55–68.
4. Gilbert S. *Shakespeare's Sisters Feminist Essays on Women Poets*. New Haven and London: Yale University Press, 1981. 564 p.
5. Godard B. *Theorizing Feminist Discourse/Translation. Translation, History and Culture*. Eds. Bassnett, Susan & A. Lefevere. Londres: Pinter Publishers, 1990. 451 p.

6. Godard B. *Translating (With) the Speculum*. Vol. IV, No. 2, 1991. p. 85–121.
7. Irigaray L. *This sex which is not one*. Cornell University Press, New York, 1985. 223 p.
8. Leduc V. *La bâtarde*. Editeur: Gallimard, 1996. 326 p.
9. Littau K. *Pandora's Tongues* (2000). URL: <https://www.erudit.org/fr/revues/ttr/2000-v13-n1-ttr1492/037391ar.pdf> (Accessed 1 May 2018).
10. Lotbinière-Harwood S. *The Body Bilingual: Translation as a Re-Writing in the Feminine*. Toronto: The Women's Press, 1989. 342 p.

Куценко Ж. Л., Песоцкая Д. Л. Перевод как феминистская проблема

Аннотация. Статья посвящена анализу проблемы перевода с феминистской точки зрения, согласно которой перевод зависит от определенных культурных и политических контекстов. В рамках феминистского дискурса был поставлен вопрос о политике перевода, т.е. личной позиции переводчицы, а также влиянии этой позиции на перевод.

Ключевые слова: феминистские исследования, различие, теория перевода переводческие мифы.

Kushchenko Zh., Pesotska D. Translation as feminist problem

Summary. The article is dedicated to analyzing the problem of translation from the feministic point of view according to which translation depends on certain cultural and political contexts. Question about the politics of translation was raised within the scope of feministic discourse, i.e. the question of the personal stand of a female translator as well as the influence of this stand onto the translation.

Key words: feministic studies, difference, translation theory, translation myths.

*Лесінська О. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
Королюк Н. В.,
студентка факультету іноземних мов
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ ДІСПРИКМЕТНИКІВ ТА ДІСПРИКМЕТНИКОВИХ ЗВОРОТІВ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Анотація. Статтю присвячено вивченню особливостей перекладу дісприкметників та дісприкметникових зворотів у художньому тексті. Проведено аналіз дісприкметників та дісприкметникових зворотів та засобів їх перекладу. Досліджується вживаність рекомендованих засобів перекладу та можливості використання трансформацій для передачі дісприкметників та дісприкметникових зворотів. Предметом дослідження є стратегії перекладу дісприкметників, запропоновані Дмитром Лисиченком у перекладі роману «Морський вовк» Джека Лондона.

Ключові слова: переклад, художній текст, дісприкметник, дісприкметникові звороти, означення, обставина.

Постановка проблеми. Естетична цінність літературного перекладу визначається художньою природою оригінального твору, тому представлення кращої інтерпретації першоджерела слід вважати кінцевою метою художнього перекладу.

Переклади творів художньої літератури, де основні труднощі для перекладача пов'язані із завданням передачі в перекладі художньо-естетичних достоїнств оригіналу, зокрема створення індивідуального авторського використання мови, в таких перекладах на перший план виступають власне мовні проблеми. Подібні тексти, які можна охарактеризувати як інформативні чи прагматичні, часто бувають анонімними, якоюсь мірою стандартними за формою і мовними засобами, і перекладачеві насамперед доводиться вирішувати лінгвістичні проблеми, зумовлені відмінностями семантичних структур мов оригіналу та перекладу й особливостями використання двох мов у процесі комунікації [1]. Проблема перекладу та інтерпретації тексту оригіналу вважається ключовою в перекладознавстві.

Процес перекладу вимагає не лише виявлення еквівалентних одиниць, але й використання відповідних трансформацій для досягнення лексичної, граматичної та стилістичної еквівалентності перекладу. Перекладацький аналіз тексту неможливо здійснити без урахування суто мовного компонента, тому ще однією проблемою є вибір слова під час перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Переклад дісприкметника та дісприкметникових зворотів українською мовою є неоднозначним через велику кількість способів інтерпретації, що викликає великий інтерес у лінгвістів.

Питання особливостей перекладу дісприкметників та дісприкметникових зворотів цікавлять лінгвістів дотепер. Відмінною ознакою цієї частини мови є інформативна насиченість,

яка передається коротким словесним вираженням і широко використовуються в науковій, публіцистичній та художній літературі. Особливості труднощів перекладу дісприкметників стали предметом досліджень багатьох лінгвістів, а саме: Л.М. Беляєвої, Ж.А. Голікової, І.В. Домбровської, О.В. Борисової, Т.О. Зражевської, Т.Р. Ревницького, О.О. Петрової, В.К. Шпака.

Щодо перекладу дісприкметника теперішнього часу український дослідник О.В. Борисова зазначає, що він має найвищий ступінь вербальності серед неособових форм дієслова, а це зумовлює його найчастіший переклад особовою формою дієслова [2].

М.А. Беляєв, О.В. Попова, І.О. Серова розглядають переклад дісприкметника теперішнього часу залежно від його форми, вони підтримують ідею перекладу дісприкметника активного стану теперішнього часу дісприкметником або діспри-слівником [3].

В.К. Шпак, О.О. Петрова, І.В. Домбровська стверджують, що англійський дісприкметник теперішнього часу слід перекладати залежно від функції в реченні. Наприклад, дісприкметник у функції означення пропонується перекладати дісприкметником теперішнього або минулого часу [4].

Метою статті є визначення специфіки англійсько-українського перекладу дісприкметників та дісприкметникових зворотів на основі перекладу роману «Морський вовк», запропонованого Дмитром Лисиченком, та визначення найуживаніших варіантів перекладу дісприкметників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Адекватний переклад дісприкметника складає певні труднощі, оскільки в англійській мові дісприкметник вживається частіше, ніж в українській. Форми дісприкметників у зазначених мовах не збігаються. В англійській мові не зустрічається дісприкметник минулого часу активного стану, а в українській мові немає перфектної форми дісприкметника. Певні труднощі для перекладу складають також деякі сполучення іменника і дісприкметника теперішнього часу в англійській мові, які не відповідають нормам сполучуваності в українській мові, тому мають бути передані іншими лексико-граматичними засобами [5].

Тексти художнього стилю в аспекті перекладу є окремою проблемою, розв'язувати яку дослідники пропонують різними шляхами та засобами. Це пояснюється тим, що художній стиль – найскладніший конгломерат, який втілює в собі всі мож-

ливості, усе багатство національної мови [6, с. 313]. Художній стиль визначається як «особливість вираження ідеї тієї чи іншої школи, тим або іншим художником». Тексти художнього стилю передбачають використання словотвору, жаргону і народного мовлення, що не входять до ведення класичних норм [7].

Дієприкметники мають ознаки дієслова й прикметника, вони беруть участь у передачі динамічності, причому в одних випадках репрезентуючи функцію розповідності, в інших – описовості чи статичності. Інколи дієприкметники відображають тимчасовий характер описуваних явищ. Крім того, у художньому тексті дієприкметники стають особливо яскравими епітетами, слугують деталізації розповіді [8].

Оскільки основними синтаксичними функціями дієприкметників є означення та обставини, переклад дієприкметника залежить від його ролі в реченні. У романі «Морський вовк», перекладеному Дмитром Лисиченком, було проаналізовано 450 речень з дієприкметниками у функції означення та обставини. 95% речень є поширеними і містять дієприкметники в обидвох функціях.

У функції означення дієприкметник може перекладатися означенням або підрядним означальним реченням. Відповідно, лівова частка проаналізованих речень з дієприкметниками перекладаються підрядним означальним реченням, що складає 86%. Решта дієприкметників перекладається означенням.

У функції обставини дієприкметник може перекладатися дієприслівником або дієприслівниковим зворотом, підрядним реченням або дієсловом у теперішньому чи минулому часах. Відсоткове співвідношення складає переклад дієсловом теперішнього та минулого часів (52%), дієприслівником чи дієприслівниковим зворотом (31%), підрядним реченням (17%).

Переклад роману «Морський вовк», здійснений Дмитром Лисиченком, вважається наближеним до оригіналу з боку синтаксичної динаміки [9]. Автор не опускає деталі, зазначені в оригіналі, і намагається інтерпретувати ідею автора в зрозумілому для читача форматі.

Залежно від позиції дієприкметників у тексті перекладач вдається до стандартних прийомів перекладу дієприкметників, проте використовує і власні оригінальні прийоми.

A red-faced man, slamming the cabin door behind him and stumping out on the deck interrupted my reflections, though I made a mental note of the topic for use in a projected essay which I had thought of calling 'The Necessity for Freedom: A Plea for the Artistu' [10]. – Якийсь червонолиций чоловік зрюкнув дверима салону і загнув ногами по палубі, урвавши мої думки. Я саме обмірковував тему своєї нової статті, яку я хотів назвати «Необхідність свободи. В обороні митця» [11].

У наведеному вище прикладі спостерігається вживання дієприкметників, які у реченні виступають у ролі прикметників і описують предмет або особу «*a red-faced man*» перекладається як «якийсь червонолиций чоловік» і «*a projected essay*» як «нова стаття».

Спосіб дії головного героя автор описує за допомогою дієприкметників “slamming” та “stumping out”, які українською мовою перекладаються дієсловами в минулому часі «зрюкнув» і «загнув ногами» відповідно.

В українському перекладі автор поділив одне велике речення на два менших для того, щоб зберегти смислову ясність речення. Членування речення часто використовується, щоб уникнути смислового навантаження речення, тип співвідношення тем у реченнях перекладу паралельний.

And romantic it certainly was – the fog, like the gray shadow of infinite mystery, brooding over the whirling speck of earth; and men, mere motes of light and sparkle, cursed with an insane relish for work, riding their steeds of wood and steel through the heart of the mystery, groping their way blindly through the unseen, and clamoring and clanging in confident speech the while their hearts are heavy with incertitude and fear [10]. – Справді, якоюсь поезією віяло від цієї мли, що не було її кінця, ані краю. Вона таємниче нависла над землею, що невтомно кружляє в просторі. А люди, – ці світлячки й іскринки, одержимі жаждою діяльності, – мчать на своїх конях із кричі й дерева крізь саме серце таємниці, наосліп пробиваючись крізь Невідоме, та вигукують сміливі слова, аби заглушити внутрішній голос страху і непевності [11].

Дієприкметник “brooding over”, який описує предмет “the fog”, українською мовою перекладається як «нависати». Дія в реченні відноситься до минулого часу, тому автор переклав дієприкметник дієсловом доконаного виду в минулому часі.

У словосполученні “the whirling speck of earth” дієприкметник описує предмет “speck of earth” і українською мовою перекладається підрядним означальним реченням «(над) землею, що невтомно кружляє (в просторі)».

Художній переклад тексту містить у собі велику кількість троп, які можуть у перекладі надати тексту емоційно-експресивного тону. Перекладач у такому разі обирає найкращий еквівалент у мові перекладу. У поданому вище реченні вираз, в якому міститься дієприкметник “cursed with an insane relish for work”, перекладається як «одержимі жаждою діяльності». У цьому разі дієприкметник описує особу.

Дієприкметнику “riding” в українському перекладі відповідає «мчати», “groping” перекладається дієприслівником «пробиваючись», “clamoring” – «вигукують», “clanging” – «аби заглушити».

Джек Лондон у своєму романі зображує події, опис яких передається за допомогою дієприкметників. Метою перекладача є якісно передати емоції, події та відношення самого автора до зображуваного. Проблема в тому, що в англійській мові допустимі поширені, багатокomпонентні речення, український еквівалент якого буде відрізнятися навіть у структурі речення, адже буквальний переклад у такому разі недопустимий.

Clutching the woodwork of the galley for support, – and I confess the grease with which it was scummed put my teeth on edge, – I reached across a hot cooking-range to the offending utensil, unhooked it, and wedged it securely into the coal-box [10]. – Схопившись за дерев'яне поруччя – воно було таке масне, що я аж зуби зіпнів з огиди, – і тримаючись за нього, я через гарячу плиту дотягся до осоружної посудини, схопив її і жбурнув у ящик з вугіллям [11].

Основними синтаксичними функціями дієприкметників теперішнього і минулого часів є обставини та означення. У вищенаведеному реченні є дієприкметники, які виконують такі функції: “clutching the woodwork” – обставина способу дії, яка українською мовою перекладається «схопившись за дерев'яне поруччя» та “to the offending utensil”, де дієприкметник виконує функцію означення і перекладається як «до осоружної посудини».

Johnson looked puzzled and embarrassed [10]. – Джонсон завагався [11].

В англійській мові дієприкметник є безособовою формою дієслова, яка має властивості прикметника та дієслова та у реченні виконує функції обставини способу дії та означення.

У наведеному вище реченні є два дієприкметники минулого часу, які утворилися від перехідного дієслова – “puzzled” та “embarrassed”. У реченні дієприкметники минулого часу виконують функцію іменної частини складеного присудка після дієслова “to look” у минулому часі. В українському перекладі автор відмовився від передачі в перекладі семантично надлишкових слів, тобто використав прийом компенсації. Ці два дієприкметники мають відповідники «спантеличений» та «збен-тежений» – вони є синонімами, тому перекладач використав дієслово «завагався», яке вказує на емоційний стан особи.

У художній літературі розповсюджені перфектні форми дієприкметника активного (Perfect Participle Active) та пасивного (Perfect Participle Passive) стану. Форма активного стану Perfect Participle Active використовується для передачі дії, що передувє дії, яка позначається особовою формою дієслова. Українською мовою ця форма дієприкметника перекладається обставиною [12].

Having completed my survey of the horizon, I turned to my more immediate surroundings [10]. – **Оглянувши** обрії, я перевів погляд на речі ближчі [11].

У реченні, поданому вище, “having completed my survey of the horizon” перекладається як «оглянувши обрії». У романі «Морський вовк» зустрічається 18 випадків вживання Perfect Participle Active та 6 випадків вживання Perfect Participle Passive.

The swelling had not gone down, and the cap was still up on edge. Hobbling about on it from morning to night was not helping it any. (What I needed was rest, if it were ever to get well) [10]. – *Опух не спав, колінна чашечка ще не стала на місце. З ранку до вечора мусив я шкутильгати – то вже яке тут гоїння! Чого я потребував, так це одного – відпочинку* [11].

У цьому реченні дієприкметник виконує функцію обставини причини. Для повного аналізу речення потрібно звернутися до контексту. Автор інтерпретує думку автора оригіналу і перекладає текст з емоційним забарвленням.

Дієприкметники часто перекладаються підрядним реченням, у романі «Морський вовк» було виявлено 42 випадки перекладу дієприкметників підрядним реченням:

When I had gained the ladder I turned to the circle of brutal and malignant faces peering at me through the semi-darkness. A sudden and deep sympathy welled up in me [10]. – *Я підійшов до трапа, обернувся, глянув на перекривлені від злості обличчя, що дивилися на мене з півтемряви, і раптом відчув якусь глибоку симпатію до них* [11].

Дієприкметник у функції обставини умови з передуючим *if* або *unless*, а також у функції допустової обставини з передуючим *though* перекладається підрядним реченням [12, с. 127]:

Though stoutly mittened, my fingers were cold, and they pained from the grip on the steeringoar [10]. – **Дарма що в теплих рукавицях**, пальці мої просто дубіли на стерновому веслі [11].

Необхідно пам’ятати, що окремі дієприкметники можуть виступати у граматичній функції прийменника або сполучника. У функції прийменника можуть виступати такі дієприкметники [12, с. 128]:

- 1) *given* – за наявності, якщо, враховуючи;
- 2) *failing* – за відсутності;
- 3) *regarding, considering, respecting* – відносно чогось;
- 4) *pending* – до, очікуючи тощо.

But with nothing eternal before me but death, given for a brief spell this yeasty crawling and squirming which is called life, why, it would be immoral for me to perform any act that was a sacrifice

[10]. – *Але попереду нема нічого вічного, крім смерті, враховуючи що закваска життя грає в мені ненадовго. Тож було б неморально принести себе в жертву* [11].

Перекладаючи дієприкметники, потрібно також враховувати, що деякі з них є багатозначними, тому можуть мати різні варіанти перекладу залежно від позиції у реченні та контексту. Наприклад, дієприкметники, утворені від дієслова *to follow*, можуть мати такі значення [12, с. 129]:

1) відбуватися після

Leach had evidently done his task with a thoroughness that Mugridge had not forgiven, for words followed, and evil names involving smirched ancestries [10]. – *Очевидно, Ліч виконав своє завдання вельми сумлінно, і Магрідж того не забув. Градом посипалася добірна лайка, кок не пожалував і предків Лічевих, потім став погрожувати ножем, що гострив на мене* [11].

2) дотримуватися поради (теорії, методу...)

3) спостерігати, стежити

4) після (наслідуючи)

By the following morning the storm had blown itself quite out, and the Ghost was rolling slightly on a calm sea without a breath of wind [10]. – *Вранці наступного дня буря виухла, і «Привид» ледь погойдувався на спокійній гладіні океану* [11].

5) а потім (і)

I had just finished sweeping the cabin, and had been inveigled by Wolf Larsen into a discussion of Hamlet, his favorite Shakespearean character, when Johansen descended the companionstairs, followed by Johnson [10]. – *Я саме скінчив замітати кают-компанію і Вовк Ларсен втяг мене в розмову про Гамлета, свого улюбленого шекспірівського героя, коли раптом по трапі спустився Йогансен, а потім і Джонсон* [11].

Труднощі перекладу дієприкметникових зворотів зазвичай виникають через неоднорідність граматичних категорій різних мов. У статті проаналізовано складні морфологічні явища, які зустрічаються під час перекладу художнього тексту українською мовою. Використання дієприкметників теперішнього та минулого часів та дієприкметникових зворотів є досить поширеним і зустрічається в англійській мові набагато частіше, ніж в українській. Проте під час перекладу може з’являтися чимало питань щодо певних явищ, тому в цьому аспекті є багато особливостей. Перекладач має вміти правильно використовувати дієприкметники та дієприкметникові звороти для того, щоб не втратити основного смислу тексту оригіналу під час перекладу.

Висновки. Проаналізувавши випадки вживання дієприкметника в романі Джека Лондона «Морський вовк» та переклад тексту, здійснений Дмитром Лисиченком, шляхом вибірки кожної другої сторінки було досліджено 450 речень і 702 дієприкметники. У результаті дослідження було визначено функції дієприкметника у художньому тексті та способи перекладу дієприкметників у різних функціях.

Згідно з отриманими даними з роману «Морський вовк» у відсотковому співвідношенні дієприкметник у функції означення становить 29%, у функції предикатива – 22%. Переважну частину становить дієприкметник у функції обставини – 49%. Проте не було виявлено жодного дієприкметника у функції вставного елемента.

У процесі дослідження виявлено чималі розбіжності в оригіналі та українському перекладі роману. Відмінності англійської та української мов пояснюються їх належністю до різних гілок індоєвропейської родини мов та структурних типів, отже,

саме це може спричинити труднощі під час перекладу дієприкметників та дієприкметникових зворотів у художніх текстах з англійської мови на українську.

Подальше завдання дослідження перекладу дієприкметників та дієприкметникових зворотів вбачається у порівнянні способів перекладу дієприкметників у текстах публіцистичного та наукового стилів.

Література:

1. Комиссаров В.Н. Общая теория перевода. Учебное пособие. М.: ЧеРо, 1999. 136 с.
2. Борисова О.В. Трансформація вербалізації в англо-українському перекладі. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.16 «Перекладознавство». Київ, 2005. 196 с.
3. Беляев М.А. Грамматические и синтаксические аспекты перевода газетной публицистики: Учебное пособие. / М.А. Беляев, Е.В. Попова, И.А. Серова. СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2010. 93 с.
4. Домбровская И.В. Грамматические трудности перевода общественно-политического текста с английского языка на русский: Учебно-методическое пособие по английскому языку. / И.В. Домбровская, О.А. Петрова. Воронеж, 2005. 47 с.
5. Левицкая Т.Р. Теория и практика перевода с английского языка на русский. / Т.Р. Левицкая, А.М. Фитерман. М.: Изд. Литература на иностранных языках, 1963. 125 с.
6. Басова Г.Д. Сопоставительная стилистика русского и украинского языков: монография / Г.Д. Басова, Т.М. Голосова, Ю.С. Лазебник, Н.Г. Озерова. К.: Издательский дом Д. Бураго, 2014. С. 312–352.
7. Лосев А.Ф. Некоторые вопросы из истории учений о стиле. Проблема художественного стиля. К.: Collegium, Киевская Академия Евробизнеса, 1994. С.1–168.
8. Петрик О.М. Дієприкметник як перекладацька проблема. Молодий вчений. Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. 2016. Вид. 40. С. 359–363
9. Кальниченко О.А., Полякова Ю.Ю. Українська перекладознавча думка 1920-х – початку 1930-х років: хрестоматія / ред. Л.М. Черноватого та В.І. Карабана. Вінниця: Нова Книга, 2011. 504 с.
10. London J. The Sea Wolf. In Novels and Stories, J. London. New York NY: Literary Classics of the U.S., 1993. P. 481–771.
11. Лондон Дж. Морський вовк: URL: http://chtyvo.org.ua/authors/London_Jack/Morskyi_Vovk/ (дата звернення: 30.04.2018)
12. Шпак В.К. Основи перекладу: граматичні та лексичні аспекти: навч. посіб. 2-ге вид., стер. К.: Знання, 2007. 310 с.

Лесинская О. М., Королюк Н. В. Особенности употребления и перевода причастий и причастных оборотов в художественном тексте

Аннотация. Статья посвящена изучению особенностей перевода причастий и причастных оборотов в художественном тексте. Анализируются причастия и причастные обороты и средства их перевода. Исследуется возможность рекомендованных средств перевода и возможность использования других трансформаций для передачи причастий и причастных оборотов. Предметом исследования являются стратегии перевода причастий, предложенные Дмитрием Лисиченко в переводе романа «Морской волк» Джека Лондона.

Ключевые слова: перевод, художественный текст, причастие, причастные обороты, определение, обстоятельство.

Lesinska O., Koroliuk N. The peculiarities of use and translation of participles and participial constructions in literary texts

Summary. The article is devoted to the study of the translation peculiarities of participles and participial constructions in literary texts. It analyzes participles and participial constructions and means of their translation, examines the applicability of the recommended means of translation and the possibility of using other transformations for translating participles and participial constructions. The subject of the study are strategies for translating participles offered by Dmitry Lysychenko in translation of the novel “The Sea Wolf” by Jack London.

Key words: translation, literary text, participle, participial construction, attributive, adverbial modifier.

Лесінська О. М.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Турлей Т. Т.,

студентка факультету іноземних мов

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПЕРФЕКТНОГО (ДОКОНАНОГО) ІНФІНІТИВА В ХУДОЖНЬОМУ СТИЛІ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ Ф. С. ФІЦДЖЕРАЛЬДА «ВЕЛИКИЙ ГЕТСБІ»)

Анотація. Стаття присвячена аналізу особливостей перекладу перфектного інфінітива з різними модальними дієсловами. У ній розглядається специфіка перфектного інфінітива як форми англійського дієслова. З'ясовується, якою мірою вживання різних модальних дієслів з перфектним інфінітивом впливає на його значення. Ілюструються особливості перекладу перфектного інфінітива з модальними дієсловами на прикладах з тексту роману. Зазначається, наскільки індивідуальний підхід автора впливає на художній переклад перфектного інфінітива з модальними дієсловами.

Ключові слова: переклад, перфектний інфінітив, модальні дієслова.

Постановка проблеми. Формування комплексної системи теоретичних та практичних знань, необхідних перекладачу під час перекладу перфектного інфінітива з різними модальними дієсловами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інфінітив як безособова форма англійського дієслова є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема Л.Г. Верби, О.О. Потєбні, В.І. Карабана, В.К. Шпака, І.В. Корунця, а також Т.А. Зражевської, Л.М. Беляєвої, М.Я. Блоха, Т.М. Жималенкової, Л.С. Бархударова, А.А. Худякова та ін.

Мета статті полягає у виявленні особливостей перекладу перфектного інфінітива з модальними дієсловами на прикладі роману Ф.С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі». Об'єкт дослідження – перфектний інфінітив англійського дієслова в активному стані, предметом аналізу стануть варіанти його перекладу в сполученні з різними модальними дієсловами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мовознавча наука на сучасному етапі розвитку приділяє особливу увагу проблемі перекладу інфінітива та інфінітивних конструкцій у художньому дискурсі. Дослідженню інфінітива англійського дієслова присвячено багато наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених-лінгвістів.

Т.А. Барабаш стверджує, що інфінітив – безособова форма дієслова, яка виражає дію без визначення особи, числа і способу, не має звичайних дієслівних часових форм, а лише вказує на час, співвіднесений з моментом дії, вираженої дієсловом в особовій формі [1, с. 240].

Інфінітив англійської мови має 6 форм: простий інфінітив в активному стані, тривалий інфінітив, доконаний (перфектний) інфінітив в активному стані, тривало-доконаний інфіні-

тив в активному стані, простий інфінітив у пасивному стані та доконаний інфінітив у пасивному стані.

Перфектний інфінітив – це форма інфінітива англійської мови, що виражає дію, яка передє дії, яка виражена дієсловом-присудком; після модальних дієслів виражає дію, яка не здійснилася всупереч очікуванню, сподіванню, наміру або припущенню [5].

У тексті роману Ф.С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі» було виявлено випадки вживання інфінітива з модальними дієсловами *can, could, may, might, must, have to, be to, ought to, should* та *would*.

Модальне дієслово *must* вживається для вираження впевненості, необхідності або обов'язку, заборони (в заперечних реченнях), а також настійливої рекомендації [2].

На думку І.В. Корунця, у разі використання перфектного інфінітива модальне дієслово *must* зазвичай висловлює дію, яка мала відбутися або не відбулася. Така дія, як правило, передається за допомогою модальних прислівників або часток *можливо, очевидно, мабуть, напевно, певне*. [3]

She must have broken her rule against drinking that night, for when she arrived she was stupid with liquor and unable to understand that the ambulance had already gone to Flushing [7, с. 120]. – **Певно, того вечора вона зрадила своє правило не пити, бо коли її привезли, вона була зовсім п'яна й ніяк не могла втямити, що санітарна машина вже повезла тіло до Флашинга.** [4]

У вищевказаному реченні відтінок припущення в українському варіанті передається модальною часткою *певно*, а перфектний інфінітив перекладається особовим дієсловом-присудком у минулому часі, тобто можна стверджувати, що цей варіант збігається із запропонованим науковцем правилом.

Аналогічно перекладається і наступний приклад:

The second my hand reached the wheel I felt the shock – it must have killed her instantly [7, с. 110]. – **Я тільки встиг схопитися за кермо – й відчув удар. Певно, її вбило на місці** [4].

Знову ж таки модальність у перекладі зберігається, як і в попередньому випадку, а доконаний інфінітив передається безособовим дієсловом-присудком у минулому часі.

Відтінок непевності або припущення бачимо і в перекладі наступного речення, де інфінітив перекладається безособовим дієсловом-присудком у минулому часі:

He had come a long way to this blue lawn, and his dream must have seemed so close that he could hardly fail to grasp it

[7, с. 140]. – Він здолав довгу путь до цих блакитних газонів, і йому, **мабуть, здавалося**, що тепер, коли до його мрії рукою подати, ніщо вже не завадить йому ввіймати її [4].

Отже, у разі перекладу перфектного інфінітива з модальним дієсловом *must* його смислова функція передається лексично (у наших випадках за допомогою модальних часток); інфінітив при цьому перекладається залежно від індивідуального підходу автора.

Перфектний інфінітив так само вживається із дієсловом *might* – минулою формою від дієслова *may*, і виражає співчуття й роздратування з приводу того, що якась дія виявилася невиконаною у потрібний момент, а також припущення з відтінком сумніву, непевності.

*Involuntarily I glanced seaward – and distinguished nothing except a single green light, minute and far away, that **might have been** the end of a dock* [7, с. 15]. – Мимоволі я і собі подивився на море, але не побачив нічого, крім одинокого зеленого вогника, малесенького й дуже далекого; **певно, то був** сигнальний ліхтар на краю чийогось причалу [4].

У поданому вище реченні перфектний інфінітив з модальним дієсловом *might* передає припущення з відтінком сумніву, де *might* перекладається модальною часткою *певно*, а інфінітив особовим дієсловом-присудком у минулому часі.

У наступному прикладі інфінітив з модальним дієсловом виражає умову, де модальне дієслово перекладається модальним дієсловом у минулому часі, а доконаний інфінітив – інфінітивом у функції частини складеного дієслівного присудка в головній частині складнопідрядного речення:

*It **might have lasted** indefinitely except for the fact that Ella Kaye came on board one night in Boston* [7, с. 75]. – Так **могло тривати** ще дуже довго, якби одного вечора в Бостоні на борт яхти не зішла Елла Кей [4].

Аналогічно в наступному випадку модальне дієслово перекладається модальним дієсловом у минулому часі, а перфектний інфінітив – інфінітивом у функції складеного дієслівного присудка у складносурядному реченні:

*He **might have despised** himself, for he had certainly taken her under false pretenses* [7, с. 115]. – Він **міг би зненавидіти** себе за це – адже, по суті, він оволодів нею як облудник [4].

Відтак можна стверджувати, що у всіх проілюстрованих випадках перфектний інфінітив з модальним дієсловом *might* у перекладі виражає припущення або непевненість і виражає дію, здійснену в минулому часі.

У комбінації з модальним дієсловом *shall (should)* Perfect Active Infinitive виражає жаль, докір, осудження з приводу того, що дія була не виконана (якщо речення стверджувальне) або небажана дія відбулася (у негативних реченнях). У перекладі використовуються конструкції *треба було, повинен був би, варто було б* [6].

*It was a matter of chance that I **should have rented** a house in one of the strangest communities in North America* [7, с. 10]. – Волею випадку я **оселився** в одному з найдивніших куточків Північної Америки [4].

У вищезазначеному прикладі доконаний інфінітив з модальним дієсловом *should* перекладається особовим дієсловом-присудком у минулому часі, відтінок модальності при цьому опускається. Отже, під час перекладу спостерігається значна розбіжність з правилом.

У сполученні негативної форми модального дієслова *can (could)* з Perfect Active Infinitive означає зроблене тільки-но припущення, що дія в минулому не відбулася [2].

*I **couldn't have talked** to her across a tea-table that day if I never talked to her again in this world* [7, с. 120]. – Я **не міг би** того дня **розважати** її за столиком у кафе навіть під загрозою того, що ми ніколи більше не зустрінемося [4].

Під час перекладу попереднього речення інфінітив з модальним дієсловом виражає дію, яка не відбулася в минулому, де *couldn't* перекладається заперечним модальним дієсловом у минулому часі, а доконаний інфінітив – інфінітивом у функції частини складеного дієслівного присудка.

У наступному прикладі перфектний інфінітив з модальним дієсловом виражає дію, яка не відбулася в минулому, де *could have* перекладається заперечним модальним дієсловом у минулому часі, а доконаний інфінітив – інфінітивом у функції частини складеного дієслівного присудка:

*I doubted that, though there were several she **could have married** at a nod of her head, but I pretended to be surprised* [7, с. 135]. – Я не дуже повірив їй, хоч знав, що претендентів на її руку було більше ніж досить, але вдав здивованого [4].

У вищезгаданому прикладі бачимо повну розбіжність з правилом, і перфектний інфінітив з модальним дієсловом *could* перекладається денотативно.

Наступний ж варіант перекладу демонструє дію, яка могла відбутися в минулому, де *could* перекладено модальним дієсловом у минулому часі, а перфектний інфінітив – інфінітивом.

*I **could have sworn** he was trembling* [7, с. 15]. – Я **міг би заприсягтися**, що він тремтить [4].

Проаналізувавши переклад Perfect Active Infinitive з модальним дієсловом *could* можемо зробити висновок, що залежно від підходу автора така комбінація може перекладатися різними способами; модальність при цьому може опускатися.

Для вираження ймовірності або припущення в минулому часі, яке часто ґрунтується не на фактах, а на суб'єктивній думці мовця, з доконаним інфінітивом також вживається дієслово *would* [3].

*I **would have been surprised** to see sinister faces, the faces of "Wolfsheim's people" behind him in the dark shrubbery* [7, с. 110]. – Мене **не здивувало б**, якби з темних куців за його спиною вибулькнули бандитські пики «знайомих Вольфсгайма». [4]

У попередньому реченні в сполученні з модальним дієсловом інфінітив передає дію, яка могла б статися (але не відбулася) в минулому часі, де інфінітив перекладається особовим дієсловом-присудком у минулому часі в умовному способі, модальність при цьому передається умовним способом дієслово-присудка.

Отже, в сполученні з модальними дієсловами перфектний інфінітив в активному стані виражає **припущення, непевненість, сумнів у минулому часі, а також докір за те, що дія не здійснилася**. Найчастіше в перекладі модальне значення передається за допомогою модальних часток *мабуть, певне, можливо*, за допомогою дієслова *могти* в минулому часі в дійсному та в умовному способі, а перфектний інфінітив може перекладатися особовим дієсловом-присудком у минулому часі, інфінітивом, дієсловом-присудком в умовному способі, безособовим дієсловом-присудком або взагалі опускається під час перекладу та передаватися лексично.

Висновки. Під час дослідження проаналізовано особливості перфектного інфінітива як форми англійського дієслова; з'ясовано якою мірою вживання різних модальних дієслів з перфектним інфінітивом впливає на його значення; проілюстровано особливості перекладу перфектного інфінітива з модальними дієсловами на прикладах з тексту роману;

визначено, як індивідуальний підхід перекладача впливає на художній переклад перфектного інфінітива з модальними дієсловами.

Література:

1. Барабаш Т.А. Граматика англійської мови: Для курсів іноземної мови. М.: Вища школа, 1983. 753 с. С. 240
2. Бондаренко В.Н. Виды модальных значений и их выражение в языке. М.: Филологические науки, 1979.
3. Корунець І.В. Порівняльна типологія англійської та української мов: навч. пос. Вінниця : Нова книга, 2003. 464 с.
4. Ф. Скотт Фіцджеральд. Великий Гетсбі. Ніч лагідна / переклад з англійської: Мар Пінчевський. Харків: Фоліо, 2013. 397 с.
5. Хаймович Б.С. Теоретическая грамматика английского языка. М.: Высшая школа, 1967. 298 с. С. 188.
6. Шпак В.К. Основы перекладу: граматичні та лексичні аспекти. Київ: Знання, 2005. 312 с.
7. Fitzgerald, F. S. (1995). The great Gatsby. New York: Scribner Paperback Fiction.

Лесинская О. М., Турлей Т. І. Особенности перевода перфектного инфинитива в художественном стиле

Аннотация. Статья посвящена анализу особенностей перевода перфектного инфинитива с различными модаль-

ными глаголами. В ней рассматривается специфика перфектного инфинитива как формы английского глагола. Выясняется, как употребление различных модальных глаголов с перфектным инфинитивом влияет на его значение. Иллюстрируются особенности перевода перфектного инфинитива с модальными глаголами на примерах из текста романа. Определяется, насколько индивидуальный подход автора влияет на художественный перевод перфектного инфинитива с модальными глаголами.

Ключевые слова: перевод, перфектный инфинитив, модальный глагол.

Lesinska O., Turlei T. The peculiarities of translation of perfect infinitive in literary texts

Summary. The present article is devoted to the peculiarities of translation of the perfect infinitive with modal verbs. It considers the specificity of the perfect infinitive as an English verbal. It is determined to what extent the combination of different modal verbs with the perfect infinitive affects its meaning. It illustrates the features of the translation of the perfect infinitive with modal verbs in examples from the text of the novel. It depicts to what extent the author's individual approach influences the artistic translation of the perfect infinitive with modal verbs.

Key words: translation, perfect infinitive, modal verb.

*Монастирський Р. Я.,
асистент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ПЕРЕДАЧА ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ СТВОРЕННЯ ОБРАЗУ МОРЯ У ТВОРАХ Е. ХЕМІНГУЕЯ І ПЕРЕКЛАДАХ МАРА ПІНЧЕВСЬКОГО ТА В. МИТРОФАНОВА

Анотація. Статтю присвячено аналізу лінгвостилістичних засобів, що використовуються для створення образу моря у творах Е. Хемінгуея та перекладах Мара Пінчевського та В. Митрофанова. Проаналізовано структуру образу. Обґрунтовано необхідність враховувати широкий спектр позамовних чинників при аналізі образу, а також при порівнянні оригіналу та перекладного твору. Досліджено механізми, які використовуються перекладачами для еквівалентної передачі всіх елементів образу.

Ключові слова: образ, інтерпретація, еквівалентність, лінгвостилістичні засоби, механізми передачі смислу.

Постановка проблеми. Лінгвостилістика та інтерпретація тексту, попри досить значний обсяг досліджень, все ще залишаються багатообіцяючими підходами до вивчення мови і у лінгвістиці, і у перекладознавстві. Наголос на функції лінгвостилістичних засобів та включення мовця та реципієнта до факторів, що визначають особливості тексту, обумовлюють новизну такого підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Образ досліджували з кількох різних перспектив. І. Арнольд, І. Гальперін, О. Селіванова вивчали поняття образу; В. Кухаренко та Л. Мойсеєва обговорювали підходи до аналізу образу; К. Лотоцька, О. Веселовський, К. Горбачевич вивчали семантичні, структурні та функціональні аспекти лінгвостилістичних засобів створення образу; О. Грабовецька, Я. Рецкер, А. Кунін, П. Ньюмарк, Т. Казакова обговорювали способи передачі різних лінгвостилістичних засобів та стилістичних прийомів. З точки зору перекладознавства образ вивчали С. Алексєєв, І. Леві, А. Уржа, Н. Галєєва та ін. Дослідження зосереджувались на теоретичних питаннях, як-от підходи до порівняння текстів оригіналу та перекладу та кореляції між компонентами образу та типом перекладу. Аналіз пар текстів з точки зору лінгво-стилістичних засобів, що використовуються для створення образу та способів їх передачі може забезпечити чудовий матеріал для подальших теоретичних досліджень. Наше дослідження фокусується на порівнянні образу моря у творі «Старий і море» та романах «Мати чи не мати» та «Сад Едему» Е. Хемінгуея та їх перекладах на українську мову Мара Пінчевського та В. Митрофанова.

З усвідомленням важливості впливу культурних факторів та індивідуальних особливостей на сприйняття та вербалізацію об'єктів оточуючої дійсності, у лінгвістиці та перекладознавстві виникла необхідність розширити коло факторів, які варто враховувати при аналізі вербалізації образу. Новизна даного дослідження полягає у комплексному підході до аналізу лінгво-стилістичних засобів створення образу та їх передачі при перекладі. Окрім того, особливості передачі елементів образу вивчаються з точки зору порівняння та зіставлення двох пере-

кладів. Таким чином, **мета статті** – дослідити лінгвостилістичні засоби створення образу моря у творах Е. Хемінгуея та їх передачі українських перекладах. Об'єктом дослідження є твори Е. Хемінгуея – «Старий і море», «Мати чи не мати» та «Сад Едему» та їх переклади українською мовою, зроблені Маром Пінчевським та В. Митрофановим. Предметом дослідження є елементи образу моря, лінгвостилістичні засоби його вербалізації та способи їх передачі українською мовою.

І. Арнольд визначила мистецтво як мислення образами [1, с. 51]. Н. Чернишевський стверджував, що для створення краси, ідею треба повністю втілити в окрему чуттєву сутність; ця сутність, як уособлення ідеї, і є образом [1, с. 51]. Відтак, образ є основним засобом художнього узагальнення реальності, знаком об'єктивно відповідним до людських почуттів та особливою формою свідомості. І. Арнольд вважає, що у ширшому значенні термін «образ» означає відображення зовнішнього світу у людській свідомості. У контексті певного літературного тексту він може показувати сприйняття автора, його бачення та розуміння світу, тобто те, як дійсність відбивається у свідомості автора. Окрім того, образ – чудовий інструмент для опису персонажів, адже показуючи як вони сприймають реальність, автор характеризує і їх внутрішній світ теж. Отож, стверджує І. Арнольд, специфіка образу полягає у тому, що він представляє нове сприйняття світу та одночасно передає певне ставлення до зображуваної реальності [1, с. 51].

У лінгвістиці акцент робиться на сприйнятті, а отже, образ та образність тісно пов'язані із використанням певних лінгвостилістичних засобів, які сприяють чуттєвому сприйняттю певного абстрактного поняття, викликаючи певні асоціації між загальним та конкретним. Як вважає І. Гальперін, образ можна декодувати завдяки детальному аналізу значень слів та словосполучень. Декодуючи певний образ, слід враховувати словникові значення, контекстуальні значення, емоційне забарвлення та асоціації, викликані образом. Чим легше декодувати образи, тим зрозумілішим є висловлювання для читача. Хоча науковець вважає, що якщо образ важко декодувати, то або ідея є незрозумілою для самого поета/письменника або досвіду читача не вистачає, щоб вловити нечіткі та віддалені асоціації, заховані в образі. Вважається, що, як правило, образи побудовані на стилістичних засобах (метафора. Метонімія та порівняння є найчастіше вживаними) [2, с. 238]. Тут варто згадати С. Алексєєва, який стверджував, що значення тексту є ширшим за значення суми його складових частин [3, с. 12-17]. Відтак, якщо взяти до уваги розуміння природи образу у літературознавстві та лінгвістиці, то його можна визначити як суму кількох наступних компонентів: (1) двошарова структура (почуття та рація); (2) епістемологічний механізм; (3) естетична категорія [3, с. 23]. Образність є інтегральною частиною зна-

чення тексту, і як така, повинна аналізуватись із врахуванням інших структур та компонентів тексту. Це твердження слід враховувати при аналізі у рамках перекладознавства, адже означає, що треба враховувати взаємозв'язок та взаємозалежність компонентів, шукаючи еквівалентний спосіб передачі.

Методи, що використовувались у дослідженні охоплюють лінгвостилістичний аналіз, порівняльний аналіз, контекстуальний аналіз, аналіз семантичних компонентів, елементи етимологічного аналізу, використання словникових значень та аналіз асоціативних структур.

Виклад основного матеріалу. Єдиної уніфікованої схеми лінгвостилістичного аналізу немає, і у кожному конкретному випадку він визначається характером тексту: жанром, лінгвістичними засобами, що відіграють важливу роль у передачі смислу [4, с. 18]. Загалом, можна узагальнити схематично, виділивши три рівні організації цього методу. Лінгвістичний рівень включає аналіз функціонування системи експресивних засобів ця система, у свою чергу, охоплює всі рівні мови (лексичний чи семантичний, граматичний (морфологічний та синтаксичний), словотвірний, фонетичний та ін.) Жанрово-композиційний рівень є більш загальною категорією, що об'єднує всі художні засоби, жанрові особливості, композиційні риси, дистрибуцію та взаємодію художніх деталей. Він тісно пов'язаний із системою образів. Тут розуміння образу включає не лише метафори чи символи, але також образи персонажів, образ автора та ін. метою аналізу рівня ідей та естетичних рис є зрозуміти імплікований смисл тексту та авторської ідеї. За Кухаренко, це початковий етап літературного аналізу та кінцевий – лінгвістичного [5, с. 18]. Іншими словами, це початок для автора та закінчення для читача у процесі генерування та рецепції ідей та естетичної інформації у тексті.

Необхідно згадати, що багато науковців наголошують, що художні тексти можуть мати багато інтерпретацій [1; 2; 3; 5]. Множинність інтерпретацій залежить від обох учасників комунікації: автора та читача. І, у той час як автор той самий, читач кожного разу інший, і його досвід, знання та культура визначає його унікальну інтерпретацію.

Однією із найважливіших особливостей образу моря у Е. Хемнігуея є спокій та «дружність» до рибалок та моряків. Ця риса виражається використанням відповідних лексичних одиниць: *calm* (11 разів), як правило перекладається як *спокійне* (10) та *тихе* (1), *friendly* (2), що перекладаються як *приємний* (1) *апетитний* (1), *pleasant* (3) з перекладами *лагідний* (2) та *затишний* (1), і *kind* (2), що в обох випадках перекладено як *добрий* (2). Проаналізуємо передачу засобів. Що виражають спокійність моря у ширшому контексті.

A jetty ran out into the blue and pleasant sea and they fished from the jetty and swam on the beach and each day helped the fishermen haul in the long net that brought the fish up onto the long sloping beach [6, с. 1].

У *блакитне, лагідне море* випинався довгий мол, і вони ловили з нього рибу, купалися на піщаному пляжі й день-у-день допомагали рибалкам витягати на похилий берег довгу сіть з рибою [7, с. 1].

Кольори моря є певним чином символічними. Спокійне море асоціюється із голубим. В англійській культурі голубий колір асоціюється із миром, спокоєм, прохолодністю, стабільністю, гармонією, довірою, правдивістю, впевненістю, консерватизмом, безпекою, чистотою, порядком та вірністю. Він сприймається насамперед як колір неба та моря, і тому їх

символізм взаємопов'язаний. В українській культурі символізм голубого дуже схожий. Але з сильнішим акцентом на релігійному аспекті (голубий – колір вічності, як небо, на якому живе Бог), і також символізує рай, аніж просто небо. Окрім того, в українській культурі голубий має сильніший зв'язок з концептом повітря – воно голубе через те, що є «дорогою до неба» [8]. Таким чином, використання назви кольору у перекладі викликає такі асоціації. Проте слід звернути увагу на відмінності у найменуваннях; англійське *blue* можна перекласти як *синій*, *голубий* та *блакитний* на українську мову. Два останні в українській культурі найчастіше асоціюються із небом. Відтак, при перекладі лексичної *blue* перекладачі у більшості випадків вибирали лексичну одиницю *голубий*.

Часто опис голубого моря поєднано зі згадуванням сонця та гри сонячних променів на воді. Ця деталь створює ефект легкості, світлості, яскравості, енергії та краси. Такі асоціації виникають і в оригіналі, і у перекладі завдяки символізму сонця та світла, які дуже схожі у всіх індоєвропейських націй [8], та ще й завдяки християнському впливу на цю символіку у культурах обох націй – носіїв англійської та української мов.

The myriad flecks of the plankton were annulled now by the high sun and it was only the great deep prisms in the blue water that the old man saw now with his lines going straight down into the water that was a mile deep [6, с. 13].

Міриади порошинок планктону немовби розчинилися у світлі сонця, що стояло вже високо у небі, і тепер, крім своїх жилек, що прямовисно йшли у глибочинь, яка сягала тут доброї милі, старий бачив у синій воді лише далекі відсвіти заломленого сонячного проміння [7, с. 13].

У наведеному вище прикладі завдяки лише згадуванню голубого кольору, створюється яскравий образ із численними позитивними конотаціями – спокою, задоволення, приємності, свіжості, краси та надії на краще. Окрім того, велич та могутність моря імпліковано передається завдяки опису його глибини.

У перекладі можна помітити певні зміни смислу тексту. По-перше, перекладачі вдалися до структурних змін: словосполучення *high sun* передається довшою фразою із підрядним реченням. По-друге, використовується додатковий стилістичний засіб: порівняння, якого немає в оригіналі. По-третє, ідея величі (*great prisms*) у перекладному тексті відсутня. Замість того, значення *prisms* передається фразою *відсвіти заломленого сонячного проміння*. Це, фактично, механізм компенсації смислу, адже в українському варіанті фраза має ширше значення, ніж англійське *prism: prism – 1. a transparent body, often of glass or substance, usually water, used for separating white light passed through it into a spectrum or for reflecting beams of light. 2. The forms and colors formed by the beams of light as it is reflected in such body or substance* [9].

Образність в українському варіанті базується на значенні іменника *відсвіт – 1. Світло, що відбивається від чого-небудь; відблиск. 2. Яскраве сяяння, світіння. || Яскравий спалах чого-небудь. 3. тільки одн., перен., розм. Ознаки багатства, розкоші, пишноти* [10].

Образ в оригінальному тексті має два основних компоненти: яскравість моря, його могутність, всеперемагаючу силу, теплоту (що виражається фразою *annulled by the high sun*), та блискіт води у сонячному промінні. Оцінка краси виду передається прикметником *great*. У перекладному варіанті, завдяки використанню іменника *відсвіти*, що має більше конотацій, образ є більш візуальним, багатшим. Збережено ідею контрасту

між голубою водою та сонячним світлом, але семантична структура відповідного компонента включає семи яскравості та зміни кольорів, що відсутні у лексичній одиниці, вжитій в оригіналі. Окрім того, другорядні значення іменника *відсвіти* (ознаки багатства та розкоші) викликає асоціації із багатством кольорів та відтінків в описуваній картині. Таким чином, складові частини образу у перекладному варіанті були збережені, а деяким надано ширшого та багатшого смислу завдяки відповідному вибору лексичних одиниць перекладачем.

Найважливішу роль в актуалізації рис образу моря відіграють стилістичні засоби. Описуючи море, автор не завжди обмежувався лише морем, а вдавався до опису супутніх деталей пейзажу, як-от: пагорбів, морського узбережжя, неба та ін., хоча у всіх візуалізаціях домінує образ моря. У комбінації описи всіх об'єктів мають на меті показати читачу картину, яку бачив перед собою наратор. У таких уривках описи інших об'єктів (моря, неба, сонця, хмар, берега) відображають внутрішній стан наратора, викликаний спогляданням моря. У наступному прикладі персонаж, перебуваючи далеко у морі, дивиться на небо. Картина, яку він бачить, передає його внутрішній стан – його спокій та внутрішній мир, та імпліковано описує і стан моря:

He looked at the sky and saw the white cumulus built like friendly piles of ice cream [6, с. 25].

Він подивився на небо й побачив білі купчасті хмари, подібні до накладених одна на одну апетитних кульок морозива [7, с. 21].

Образність у цьому прикладі створюється завдяки вживанню порівняння: білі хмари порівнюються із морозивом. Семантична структура лексичної одиниці *ice cream* включає семи гладкості, солодкості та холодності: *ice cream – a smooth, sweet, cold food prepared from a frozen mixture of milk products and flavorings, containing a minimum of 10 percent milk fat and eaten as a snack or dessert* (9). Через те, що морозиво полюбують діти, значення викликає стійкі асоціації із поняттями щастя, задоволення, дитячих спогадів, що часто пов'язані із цим десертом. Образ розширюється через вживання епітета *friendly* (1. *favorably disposed; not antagonistic: a government friendly to our interests. 2. warm; comforting* [9]). Епітет створює яскравий образ – називаючи хмари дружелюбними, автор показує наскільки хорошою була погода, що не було чого боятись – не очікувалось жодного шторму чи погіршення погоди, і така погода була ідеальною для риболовлі – а це дуже важливо для рибалки (головного героя). Він почувався свіжим та енергійним, і мав всі підстави надіятись на добрий улов. Певна образність створюється вживанням прикметника *white* для опису хмар: підсилюється відчуття миру і спокою. І, нарешті, оскільки білі кумулятивні хмари як правило дуже красиві, епітет передає за допомогою викликаних асоціацій передає красу описуваної картини.

Перекладач зберіг основний образ – порівняння хмар із морозивом, але змінив означення, що описує хмари. В українському перекладі епітет *апетитне морозиво* є порівняно часто вживаним, і, відтак, образність є не такою яскравою. Проте, така заміна не призводить до надто значної зміни образу при перекладі. *Апетитний* означає 1. *Який збуджує апетит; смачний. 2. Приємний на смак. 3. розм. Який має гарну зовнішність; привабливий, принадний. 4. перен. Який свідчить про задоволення, насолоду, приємність від чогось* [10]. Таким чином, його вживання переносить акцент на красу описуваної картини, і менша увага приділяється передачі відчуттів персонажа під час перебування у морі. Більше того – таке слововживання

применшує роль моря, адже саме спокій і дружелюбність моря викликало відчуття внутрішнього миру і спокою у персонажа. В українському перекладі виглядає так, що задоволення персонаж отримує від споглядання хмар, а не від відчуття комфорту від перебування у спокійному лагідному морі.

Дуже цікавим для аналізу є наступний уривок, де описується океан. Основними рисами є спокій та мир. Але, завдяки порівнянню руху океану з актом кохання можна спостерегти актуалізацію додаткових рис образу: гарячого темпераменту, характеру океану, його тепла.

Just before it was dark, as they passed a great island of Sargasso weed that heaved and swung in the light sea as though the ocean were making love with something under a yellow blanket, his small line was taken by a dolphin [6, с. 30].

Перед самим вечором, коли вони поминали чималий острівець саргасової трави, що колихалася на легкій хвилі так, наче океан пестив когось, укрившись жовтою ковдрою, на малу снасть попалася макрель [7, с. 25].

Тут образність створюється складною структурою, що включає метафоричну номінацію колонії саргасової трави *an island*, а тоді складне порівняння руху океану із заняттям коханням, а саргасової трави – із жовтим покривалом. Помітною є різниця у сприйнятті образу в оригіналі та перекладі. По-перше, відрізняється опис коливання хвиль. В англійському варіанті вживаються три лексичні одиниці: *heave – to raise or lift, especially with great effort or force* [9]; *swing – to move back and forth suspended or as if suspended from above* [9] та *light (attributing sea) – exerting little force or impact; gentle* [9]. Окрім того, порівняння коливання океану створює трішки інший образ, хоча і схожий: перше значення словосполучення *make love* це *to engage in amorous caressing* [9], в якому *caressing* близьке за значенням до еквівалента, запропонованого перекладачем. Проте складова *love (love – 1. a deep, tender, ineffable feeling of affection and solicitude toward a person, such as that arising from kinship, recognition of attractive qualities, or a sense of underlying oneness. 2. A feeling of intense desire and attraction toward a person with whom one is disposed to make a pair; the emotion of sex and romance)* [9] та лексична одиниця *amorous* у визначенні фрази *make love (amorous – 1. strongly attracted or disposed to love, especially sexual love. 2. Indicative of love or sexual desire)* [9] додають конотації інтенсивності, пристрасті, жаги, пристрасті, тепла чи навіть жару, темпераменту.

На відміну від оригіналу, у перекладі використовуються дві лексичні одиниці: *колихати – перех. і без додатка. Злегка гойдати що-небудь гнучке, висяче і т. ін. || Гойдати (дитину) у колісці, заспокоюючи і присипляючи; and легкий – плавний, граціозний (про ходу, рухи і т. ін.) Не дуже сильний, ледве помітний, незначний (силою, розмірами, ступенем вияву)* [10]. Їх вживання виражає менший ступінь інтенсивності коливання. Асоціації плавністю руху однакові в обох текстах. Еквівалент, вибраний перекладачем для фрази *make love – пестити – ніжно торкаючись, гладячи і т. ін. кого-небудь, виявляти до нього любов, ласку; голубити* [10]. Як бачимо із визначення, основними семами у семантичній структурі слова є ніжність та м'якість. Таким чином, оригінал та переклад відрізняються асоційованими силою та інтенсивністю описуваного руху та природою емоції, приписуваної океану: в оригіналі це любов та жага, у перекладі – любов та ніжність. Попри ці відмінності, мусимо зазначити, що такий вибір перекладача є оправданим – він пов'язаний із відмінностями у культурних та стилістичних конотаціях вислову

make love та українських відповідників (*займатись коханням, любити*) [10]: частина читачів могла б сприйняти такі відповідники за неприйнятні. Більше того, відрізняється ставлення до кохання та його фізичних виявів в українській та англійській культурах. В українській культурі шлюб завжди вважався священним і його деталі не обговорювались із посторонніми. Окрім того, в українській культурі скромність – це чеснота, що цінується значно вище, ніж в американській культурі.

Отже, образ створений таким описом – це картина тепло та свіжого вечора, сонячного заходу з його яскравими барвами – у небі, та у безконечній воді: голубій, зеленій, жовтій. Легке похитування води не лише відбиває, відображає спокій та мир у душі персонажа, а й підкреслює красу описуваної картини. У перекладі більший акцент робиться на ідеї спокою через вибір дієслова, що позначає менш інтенсивний рух, викликає асоціації із засинанням (найчастіше використання дієслова *гойдати* – словосполученні *гойдати дитину – заколисувати*), та використанні дієслова *пестити*, що асоціюється із ніжністю та не має сем сили, інтенсивності чи пристрасності у своїй семантичній структурі.

Висновки. Таким чином, теоретична розвідка дозволяє зробити висновок, що аналізувати образ як проблему перекладу слід враховуючи авторську позицію, біографію та стиль автора, основні теми та ідеї, виражені у творі, культурний вплив, що найчастіше імпліцитно присутній у творі оригіналу, різницю між культурою мови оригіналу та перекладу та ін. Образ – це окрема смислова структура, інтегрально пов'язана з іншими структурами тексту та спрямована на генерування свідомих та підсвідомих асоціативних та метафоричних смислів при прочитанні.

При аналізі оригіналу та перекладів ми брали до уваги стилістичний та контекстуальний рівні, намагались інтерпретувати інтенції автора та наскільки вони передані при перекладі. Основними групами лінгвістичних засобів, що вживаються для створення образу, слова, що належать до лексико-семантичного поля МОРЕ, епітети, порівняння та метафори. У комбінації їх використання передає яскраве та експресивне зображення моря таким, яким автор хотів показати його читачам.

Перекладачам довелося вирішувати кілька проблем у процесі перекладу. По-перше, це культурні відмінності у сприйнятті світу та відображенні цих сприйняттів у мовах. По-друге, це відмінності, що постають із морфологічних та синтаксичних відмінностей між українською та англійською мовами. Вирішуючи ці проблеми, перекладачі вдавались до різноманітних технік – підшукували часткові еквіваленти, застосовували структурні трансформації, використовували компенсацію.

Література:

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка. М.: Просвещение, 1990. 300с.
2. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. М.: Наука, 1981. 140 с.
3. Алексеев С. А. Передача структуры образов художественного текста в переводе (на материале англо-русских переводов): канд. дисс. ... канд. фил. наук: спец. 10.02.20 «сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание». М., 2009. 298 с.
4. Моисеева Л. Ф. Лингвостилистический анализ художественного текста. К.: Вища. шк., 1984. 86 с.
5. Кухаренко В. А. Интерпретация текста. М.: Просвещение, 1988. 192 с.
6. Hemingway E. The Old Man and the Sea. URL: <http://www.classic-enotes.com/american-literature/american-novel/ernest-hemingway/the-old-man-and-the-sea/full-text> (Referral date 5.05.2013).
7. Хемінгуей Е. Старий і море / Пер. з англ. В. Митрофанова. К.: Котигорошко, 1993. С. 11-70.
8. Самигуллина А. С. Понятие образ-схема в современных исследованиях по когнитивной лингвистике. URL: <http://www.lib.csu.ru/vch/121/016.pdf> (Дата звернення 5.05.2013).
9. The Free Online Dictionary. URL : <http://www.thefreedictionary.com/> (Referral date 5.05.2013).
10. Тлумачний словник української мови. URL: <http://uktdic.appspot.com/> (Дата звернення 5.05.2013).
11. Грабовецька О.С. Епітетна конструкція у художньому перекладі (на матеріалі української та англійської мов): автореф. дис. ... канд. канд. філол. наук: спец. 10.02.16. «перекладознавство». К., 2003. 22 с.
12. Хемінгуей Е. Маеш і не маеш / Пер. з англ. М. Пінчевського. К.: Дніпро, 1980. С. 353-495.
13. Хемінгуей Е. Райський сад. Острови в океані: романи / Пер. з англ. В. Митрофанова. К.: Дніпро, 1989. 297 с.
14. Хемінгуей Е. Твори: у 4-х т / Ред. кол. О. Гончар, Д. Затонський, В. Русанівський, К. Шахова. Т. 1. К.: Дніпро, 1979. 198 с.
15. Colour symbolism. URL: <http://www.incredibleart.org/lessons/middle/color2.htm> (Referral date 5.05.2013).
16. Hemingway E. The Garden of Eden. URL: <http://web.mit.edu/jscheib/Public/garden1.pdf> (Referral date 5.05.2013).
17. Hemingway E. To Have and Have not. На англ. мові. М.: Международные отношения, 1979. 216 с.
18. Word associations. URL: <http://wordassociations.net/> (Referral date 5.05.2013).

Монастирський Р. Я. Передача лингвостилистических средств создания образа моря в творчестве Э. Хемингуэя и переводах Мара Пинчевского и В. Митрофанова

Аннотация. Стаття посвящена анализу лингвостилистических средств, используемых для создания образа моря в творчестве Э. Хемингуэя и переводах Мара Пинчевского и В. Митрофанова. Проанализирована структура образа. Обоснована необходимость учитывать широкий спектр экстралингвистических факторов при анализе образа, а также при сравнении оригинала и перевода. Исследованы механизмы, используемые переводчиками для эквивалентной передачи всех элементов образа.

Ключевые слова: образ, интерпретация, эквивалентность, лингвостилистические средства, механизмы передачи смысла.

Monastyrskiy R. Rendering linguostylistic means creating the image of the sea in the works by E. Hemingway and translations by Mar Pinchevskiy and V. Mytrofanov

Summary. The article is dedicated to the analysis of linguostylistic means used for creating the image of the sea in the works by E. Hemingway and the translations performed by Mar Pinchevskiy and V. Mitrofanov. The structure of image is analyzed. The necessity is grounded to take into account a wide range of extralinguistic factors while analyzing image as well as contrasting the source and target texts. The mechanisms are studied, which used by the translators for equivalent rendering all elements of the image.

Key words: Image, interpretation, equivalence, linguostylistic means, mechanisms of rendering sense.

Safarli Aynur,
 Doctorate
 Baku State University

THE TRANSLATION ACTIVITY OF NURMUHAMMED ANDALIB: POET'S "MIRZA HAMDAM" EPOS BASED ON TEXT AND FRAGMENTS

Summary. The article mentions works showing that translators have been since ancient times in Central Asia. Translations from Turkmen literature are mentioned. Since ancient times, poets have been translating more freely. Thus, translations sometimes go to their work, and sometimes they shrink copies, and sometimes we see that they have added some translations. It was also shown that Andalib made many translations. Some scientific articles emphasize that the poet is engaged in translation. Ashirpur Meredov says that the poem *Mirza Hamdam* was translated from the Persian language. Ahmad Bekmaradov says that his translations of the Persian poet Ahmed in the XII century were "a mature translator". There is some information about the translation of the great poet "Shahname" Firdov. The translator confirms his firm commitment to the Turkic peoples. Contradictory views on the translation of the epic poem "Mirza Hamdam" were given in a comparative way.

Key words: school of translation, Turkmen translation, "Mirza Hamdam" epos, Andalib Translator.

Introduction. The book "Khosrow and Shirin" of Nizami was translated by Qutbi Havarezmi in Turkish (1340), "Gulistan" work of Saadi by Seyfi Sarayi (1326–1396 of Hijra 793) and "The Treasures of Secrets" of Nizami by Heydar Kharezmi were translated into Uzbek. These translations also prove that translation has existed in Central Asia since ancient times. In the XVIII–XIX centuries translation activity was spread more in Khorezm, which we can see while looking at the translations of the works of N. Andalib, Agahi and Mirza. "Rana and Ziba" story of the Turkmen writer of the XVII century, who wrote his works in Farsi-Tajik language, Barkhudar Farahi Mumtaz (B. Turkmen) have not missed from focus of poets and writers of XVII century. This work, which spread over the entire Turkestan in XIX century, attempted to work out the essence of B. Turkmen's works in the poem "Rana and Ziba" written by XIX century Tajik poetess Masiha Baysun Setsvana.

Besides, the creature of poems "Rana and Ziba" is written. The creativity of Barkhudar was not influenced by the poets' creativity, such as Mohammed Rasul Mirza Palvan Niyaz Mirzabasi (1865), Mohammad Sharif bin Rahmanverdi (1904) and they translated this poem into Turkish. The translation of "Gulistan" into Uzbek by individuals such as Agahi Kharezmi, Murat Hoja, S. Kharezmi, S. Khojaev, Mohammad Seyid, Ahmed Jalil proves that these works of the Saadi were deeply rooted in Turkmen, Uzbek, in other words, Turkic literature.

Agahi Kharazmi is one of the most famous followers of the school of translation. He mentioned the names of 19 books translated into Chagatai Turkic from different languages in the preface of the poetry divan. Among them are names of historical works like "Gulistan" of Saadi, which is translated from Persian-Tajik, Nizami's «Seven Beauties» ("Haft peykar"), Jami's «Yusuf Zuleykha», Kh. Dahlavi's «Eight paradises» ("Hasbi Hashte"), Khalkhali's "Padishah and beg-

gar" ("Shah-o-Gada"), "Nadirnama", "Tarikhi-Mukhimhani", "Tabakat abar shahi". Tradition of medieval translation was different from what we thought. From ancient times, poets engaged in translation more freely. Thus, they have included translations occasionally on their works, sometimes shortened its duplicates, and sometimes added something to the translations. According to the comparison of works written in Turkish and Persian, professor Bertels Nawai and Attar mentioned on this issue: "The term "translation" should be carefully used in the works of Eastern writers. Because our idea of this term is not always compatible with the Eastern literary forms" [4]. We can show as example the additions made by Andalib in "Mirza Hamdam" epic, as well as the changes made on it.

Aim. To show Nurmuhammed Andalib as the first Turkmen poet who founded the school of translation.

Main part. In some scientific articles, it is emphasized that Andalib is engaged in translation. This idea is reflected in articles by academician Baymuhammad Garriyev, who studied classical Turkmen literature scientifically in his works "The Turkmen Literature before the Great October Revolution" and "Turkmen Literature is our pride". In his articles Garriyev not only presented this idea, but also gave compact information about Andalib, and presented a list of his works. Andalib, who was considered one of the most productive poets among the XVII–XVIII century poets, knew Arabic and Persian languages well and wrote poems in these languages.

He influenced from great poets of the East as Navai, Fuzuli. Ashirpur Meredov, who researched the works of Andalib on scientific basis, had put forward the next idea of poet's translation activity in preface to the "Selected Works" of poet, published in 1963. The researcher said that the epic "Mirza Hamdam" of the poet was translated from Persian. In this regard, it is mentioned in the book "The History of Turkmen Literature": "Andalib is the poet that wrote many *takhmis* (long-measure verse, divided into five parts) and made more translations ("Mirza Hamdam") among Turkmen poets". Ashirpur Meredov wrote in the foreword of the "Andalib's lyrics", which was published right after this book: "Among works translated from Persian-Tajik into Turkmen language by poet one can see poems that are found in epic, which is popular under name of "Chahar Pari" ("Four pariahs") written by Abu Nasr Ahmad ibn Abulhasan Jami, one of the most prominent figures of the Sufi tradition, who lived in Namakh village of Khorasan in XI–XII centuries" [4].

Scientist Ahmed Bekmyradov writes in his article "I saw a book from Andalib" about book of "Nurmuhammed Andalib. Poems", published in 1990 on the occasion of the 325th anniversary of the poet: "The translations from the XII century Persian-Tajik poet Ahmed Jami's *ghazals* (غزل - a type of amatory poem or ode, originating in Arabic poetry) prove that his is a mature translator". The scientist accepts the epic "Mirza Hamdam" as a translation work and shows the name of Andalib as a poet who translated it. Though

the epic “Mirza Hamdam” of poet is mentioned as translation work in the book “History of Turkmen Literature”, but A. Meredov talks about A. Jami’s “Chahar Pari” work. Thus, A. Bekmyradov repeats A. Meredov’s information in the sense of confirming this data. Ashirpur Meredov and Amanberdi Nuryagdiyev prepared all of ghazals included in the book “Poems” (eleven ghazals included in the book) of poet for publication in 1990. The book “Islamic Encyclopaedia” refers to pages 48–58 of the book “Hekayati Ahmed Jami Almukhtasar”, “Chahar Pari” and “Varga and Gulsha” published in Lahore to show that A. Meredov’s ideas on A. Jami are based on solid foundations.

Only Ahmed Jami’s biography was given in the “Islamic Encyclopaedia”. But in “Chahar Pari”, there is no translation of the ghazals by Andalib, mentioned by A. Meredov. There are only 3 ghazals on the said pages 48 to 58 that appear to be different from the meaning and interpretation of the ghazals that Andalib translated. This book, which we refer, published in 1990, describes the margin of the ending of 11 ghazals under the heading “Translations”: “These literary translations have been translated by Andalib from the poems of the XII century Persian-Tajik poet, Ahmed Jami, who wrote epic and lyrical works”.

The translations also appear in the anonymous epic named “Mirza Hamdam”, translated into the Turkmen language by the poet. It is enough to look at TSSC EA manuscripts, folder № 884 and SSC EA Manuscripts Treasury of the East Learning Institute, folder № 6895 [1; 2]. As it was correctly stated by A. Meredov, the epic “Mirza Hamdam” coincides with the folder 884. But this folder does not endorse the idea that “Andalib had translated the ghazals of Ahmad Jami”.

When we look at the work itself, we do not find a single word that the poem was translated from any language or work. These words are simply mentioned: “The Rawi narrates that there was intelligence in the province of Jam, the sun of his world, and the perfect one”. The manifestation of the Divine Light has been placed in the heart of the scientific discovery and the scientific western. His name was Abdurrahman Jami. Thus it is unfounded to mark the epic “Mirza Hamdam” as a translation work. There is no reason to associate the ghazals given herein with Ahmed Jami. Because the hero of this work is not XII century poet Ahmed Jami, but the poet of XV century Abdurrahman Jami. Many facts confirm this.

The line “the Sultan of Samarqand is Sultan Hussein Mirza” in the epic is the proof of that. It is known that Hussein Mirza lived between 1438 and 1506. Abdurrahman Jami, whose name mentioned at the beginning of the epic, also lived between 1414 and 1492. Thus, the Abdurrahman Jami and Hussein Baykara, mentioned in the epic, are contemporary. These lines are also confirmed the fact that the epic is connected with the XV century: “So Sultan Hussein Mirza, Amir Alisher Ashraf knew that Hazrat Movlavi was Jami”. Namely these sentences do not give rise to the idea that the epic “Mirza Hamdam” was translation work and that the ghazals herein were translated from XII century poet Ahmed Jami [4].

Even some sources report that Andalib translated great poet Firdausi’s “Shahname”. From the information in the archive of the Turkmen Academy of Sciences, it is clear how Andalib advanced in translation activity. He created his works in the literary environment of the period in which translation work was raised in the literature of the Central Asian peoples in the XVIII–XIX centuries, particularly in the creativity of poets living in Kharazm. In the Turkmen literature, the most beautiful examples of this tradition are found in the works of XVIII century poets. During this period,

the level of Turkmen literature has been different from previous centuries in terms of ideology and national characteristics. The connection in view of theme of the issue is further expanded by the literature of the neighbouring fraternal nations.

The most beautiful examples of translations in Turkmen literature are found in the works of Makhtumgulu and his father Azadi, in addition to works of Andalib. Makhtumgulu had translated Omar Khayyam’s “Chand” (“How many”) *radif* (persian: ردیف, meaning *order*) is a collection of many old melodic figures preserved through many generations by oral tradition) poem into Turkmen language. Azadi added some of his stories to his work after translating them, by taking advantage of historical sources published in Persian, from the ideas of poets like Faridaddin Attar Hussein, Vaizi Kasifi and Sadi while writing the poem “Vagzi Azadi”.

The poem “Garnama”, written by Mevlana Jalaladdin Rumi as religious-didactic essence, is one of the works translated into the Turkmen language in the XVII century. The Turkmen poet Niyazgulu Niyazi, who lived in Bukhara, translated this work into Turkmen language. The reason for his translation of this work is that his outlook and mystical views overlap with the ideas of Rumi. “Kitabi Sheytan” and “Sarajul ajiz” poems of Bahadur ibn Arif Amir were translated in XVIII century from Persian-Tajik into Turkmen language.

In addition to the prose Andalib translated lyric poems from Persian-Tajik to the Turkmen language and tried to re-establish the epic based on manuscript copies. A handwritten copy in *nastaliq* (one of the main calligraphic hands used in writing the Persian alphabet, and traditionally the predominant style in Persian calligraphy) style was found in the early XIX century – in 1810 in the bounded form in the Central Asia. At present, this copy is kept in the archives of the Academy of Sciences of Tajikistan. But the copy of manuscript of the epic in Turkmen language belongs to the second half of the XIX century. In the epic “Mirza Hamdam”, there are lyric poems of two Jami (Ahmed and Abdurrahman), especially Ahmed Jami, which are poems used in sense of love and Sufism, love and metaphor.

Nine copies of the “Mirza Hamdam” epic in Persian and Tajik languages, which were published by stone printing in 1336 by Hijra calendar (1902–1905) in the city of Hokant are in Uzbekistan and Tajikistan. It is unknown by whom and when the epic is written. However, when we look at years of living of Abdurrahman Jami (1414–1492), Alisher Navai (1441–1501), Soltan Hussein Baygara, the language of epic, type, environment of events, characters, we can say that the epic was written in Central Asia before the XVI century. As we have noted above, the originality of the epic translated skilfully by Andalib into the Turkmen language was preserved.

However, in the section of poetry, Andalib’s own poems are also appear, where in the last couplet the poet shows his pseudonym. It is no exception that the poet did not translate some of his poems and did not include in work. Examples of such evidence prove that the poet translated the epic into Turkmen language and that this epic was not his own. Even in some poems, the pseudonym of Andalib and Jami was used equally. We can clearly see this in the following lines:

*Bu Andalip yara pida eylāsə canım,
Görgeç üzündən, gıtdi yənə sabr-u qərarım.
Ey sərvi sahi eyle Cami’ga tarhim,
Bolmuş ki bu gün, gül açılıb bağ-u baharım.*

*Ey Andalip şeyda kim hərəkətə nalañni,
Isk adı maña gündə yüz dərd ilə minnətdir.
Ey şah, Kerem birlə Cami'ğa sütem etmə,
Bir hikmət siz anda işk ilə alamat.*

In the translation of the epic we find a few other facts like it. It is clear from the content of the translation that Andalib worked freely. Finding poems, stanzas that are not in the original epic, but with the poet's pseudonym proves once again that Andalib spent great time in translating. "*Emma ravayan (rəvayət edən) rovyat kılurlar, kim Cam velayatıda bir bezirguvarbar çatdı. Özi Hurşid-cahan, kamil bi güman çatdı, təcəlli zatına nur Elhi qərq bolgan, ilimzahir və elm-qərbin könlüm cay çatdı özlərinin adları Abdırəhman Cami çatdı ...*". These lines show that there is no doubt that Jami, whose name was mentioned in the epic, is namely that Jami, a friend and educator of the famous poet of the XV century Alisher Navai. The unknown author of the epic in some cases included poems from epic "Chahar Pari", in addition to lyrical poems of Ahmad Jami.

When Andalib was acquainted with Turkish and Persian-Tajik literature, he saw how a poet with pseudonym emerged. Some of them are poets who lived in the XVII–XVIII centuries, whose literary activities were not investigated, and simply found different copies in memoirs. Their poems in Turkish and Persian-Tajik are kept in the Manuscripts Archive of the Institute of Language and Literature named after Makhtumkulu of Turkmen Academy of Sciences (TEA). And we can say based on our studies that Andalib has been acquainted with works of at least three Jami.

One of them was Jami, who lived in the XVIII century, because his life and works were not completely investigated, and poetry was mistakenly named in favour of Abdurrahman Jami. The fact that Andalib does not deny the fact that these poems are not of A. Jami, did not solve the correctness of the issue. The other Jami, whose works used as examples by Andalib, was Ahmed Jami, who lived in the XI–XII centuries. His real name was Abunasir Ahmad ibn Muhammad ibn Abdulhasan bin Jalil. He lived in the place called Jam, so he took the pseudonym "Jami". Some of his poems are kept at the Institute of Manuscripts of Turkmen Academy of Sciences (TEA). The next Ahmed Jami is the author of book "Siraj Elsayrin" about Sufism and many lyrical poems.

This is described in detail in F. Attar's book, "Taskireyi ovi-lya". The author of the epic "Chahar Pari", which contains lyric poems, is also believed to be A. Jami. This epic was printed in India by stone printing and was written in Central Asia. In the epic of "Mirza Hamdam" translated by Andalib we can find the poems of an author of this epic Ahmad Jami in addition to Abdurrahman Jami: 6 couplets from the stanza starting with the couplet (*Ey, üzü almaya gözəllik verən, Ay kimi üzünü pərdənin arxasında saxla*) (*Hey, beautifying an apple with face, keep your face behind the curtain like the Moon*) and 2 stanza from "Other" ghazals with *radif* (persian: ردیف, meaning *order*) is a collection of many old melodic figures preserved through many generations by oral

tradition) and some poems coincide with the Persian-Tajik manuscript of the epic. However, these parts are not exactly included in the translation of Andalib. They are either not equal or have been written in a fully updated form. The above given stanza in the translation of Andalib was given in the form of ghazal, starting with hemistich:

*Lahza içrə düzülən lağl gövhəri sən
Ya mələk soltanı sən, nə adamın dilbəri sən
(For a moment, you are the body of a bad man
Or sultan of angels, what man's charming you are)*

But Andalib finishes last couplet not with his pseudonym, but with Jami's pseudonym:

*Mevlevi Məscid gəlib, dərdini Azhar etdi.
Bəlkə Hurşid-i cahan ya kamar ahteri (خترى) sən.
(Mevlevi came to mosque and explained his pain
Maybe you are the *Khurshid-i jahan* (sun of the earth) or *kamar* (the moon).)*

Conclusions. Andalib's translation skills prove its strong connection to the Turkestan peoples. The free movement of the poet during the translation of the ghazal and other lyric poems came from the poet's multifaceted creative talent. We must know that the study of Andalib's translation work can play a great role in solving some of the theoretical issues of translation in the history of the XVIII century Turkmen literature [3].

The article names the works showing that Translation work existed in the medieval ages in the Central Asia. The translations from the Turkmen literature are mentioned. From ancient times, poets engaged in translation activity more freely. Thus, we see that they added the translations sometimes in their works, sometimes they have shortened duplicates, and sometimes we see that they have added something into translations. It was also shown that Andalib had made many translations. In some scientific articles, it is emphasized that the poet was engaged in translation. Ashirpur Meredov says that the epos "Mirza Hamdam" of the poet was translated from Persian. Ahmed Bekmyradov says that "the fact of his being of mature translator are proved with his translations from ghazals of the XII century Persian-Tajik poet Ahmed Jami". There is some information about the great poet's translation of Firdausi's "Shahname". Translation activity of Andalib proves its strong link with the Turkestan peoples. Contradictory views on the epic "Mirza Hamdam" to be the translation work by the poet were given in a comparative way.

References:

1. SSC EA-nın Şərqi öyrənən institutun əlyazmalar xəzinəsi, qovluq № 6895.
2. TSSC EA-nın əlyazmalar xəzinəsi, qovluq № 884.
3. URL: http://www.kardeskalemler.com/haziran2011/nurmuhammet_andalip_ve_tercumanlik_gelenegi.htm
4. URL: http://www.kardeskalemler.com/haziran2011/dili_destanli-sair.htm

Сафарлі Айнур. Інтерпретація діяльності Нурмухаммеда Анедиба: стихотворение «Мирза Хамдам» по тексту и фрагментам

Анотація. В статті упоминаються роботи, показують, що перекладачі в Центральній Азії були з давніх-давен. Упоминаються переклади з туркменської літератури. С давніх-давен поети займалися перекладом вільніше. Таким образом, переклади іноді йдуть на їхні роботи, а іноді у них скорочуються копії, і іноді ми бачимо, що вони додали деякі переклади. Було також показано, що Андаліб зробив багато перекладів. У деяких наукових статтях підкреслюється, що поет займається перекладом. Аширпур Мередов зазначає, що вірш «Мирза Хамдамов» було перекладено з перської мови. А Ахмед Бекмаратов зауважує, що його переклади перського поета Ахмеда у XII столітті засвідчили про нього як про «зрілого перекладача». Існує деяка інформація про переклад «Шахнаме» великого поета Фірдові. Перекладач підтверджує свою міцну прихильність до тюркських народів. Суперечливі погляди на переклад поеми епосу «Мирза Хамдамов» були дані в порівняльному зрізі.

Ключевые слова: школа переклада, туркменський переклад, Мирза Хамдам епос, Андаліб перекладач.

Сафарлі Айнур. Інтерпретація діяльності Нурмухаммеда Анедиба: вірш «Мирза Хамдам» за текстом і фрагментами

Анотація. У статті згадуються роботи, які показують, що перекладачі в Центральній Азії були з давніх-давен. Згадуються переклади з туркменської літератури. Здавна поети займалися перекладом вільніше. Тож переклади іноді йдуть на їхні роботи, а іноді в них скорочуються копії, і іноді ми бачимо, що вони додали деякі переклади. Було також показано, що Андаліб зробив багато перекладів. У деяких наукових статтях підкреслюється, що поет займається перекладом. Аширпур Мередов зазначає, що вірш «Мирза Хамдамов» було перекладено з перської мови. А Ахмед Бекмаратов зауважує, що його переклади перського поета Ахмеда у XII столітті засвідчили про нього як про «зрілого перекладача». Існує деяка інформація про переклад «Шахнаме» великого поета Фірдові. Перекладач підтверджує свою міцну прихильність до тюркських народів. Суперечливі погляди на переклад поеми епосу «Мирза Хамдамов» були дані в порівняльному зрізі.

Ключові слова: школа переклада, туркменський переклад, Мирза Хамдам епос, Андаліб перекладач.

Пригодій О. С.,

аспірант кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

КОНЦЕПТ *ТЕПЛО* ЯК КЛЮЧОВИЙ КОНЦЕПТ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ В АНГЛІЙСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ТВОРУ Т. ПРОХАСЬКО «СПАЛЕНЕ ЛІТО»

Анотація. У статті досліджується термін концепт, його особливості та різновекторні точки погляду на його природу. Концепт *ТЕПЛО* висвітлено як один із ключових концептів української лінгвокультури на прикладі перекладу англійською мовою твору Т. Прохаська «Спалене літо». Також окреслюються основні методи перекладу відображення концепту *ТЕПЛО* у творі та його вплив на читача.

Ключові слова: концепт, лінгвокультура, тепло, символ, ментальність, мислення, еквівалентний переклад.

Дослідження концептів є цікавим та захоплюючим завданням, адже даний термін є різношаровим та інтердисциплінарним. Термін концепт тісно пов'язаний не лише з перекладознавством, а й є широко розповсюдженим феноменом у літературознавстві, лінгвістиці та науках, суміжних з ними, а саме: психології, філософії та соціології. Концепт є фундаментом, на який нашаровуються знання про наступні елементи, та він використовується як фільтр для осмислення авторського задуму, що у свою чергу відтворює унікальний код нації та цілого народу з його історією, культурою, лінгвокогнітивними особливостями, ментальною структурою та мовою.

Постановка проблеми. Для перекладача невіддільною частиною дослідження художнього твору є переосмислення культурних та позамовних чинників, що впливають на читача. Аналіз використання того чи іншого концепту у перекладі є трудомістким завданням, бо перекладач має звести місток між двома різними культурами та призвичаїти одну до одної. Саме під час цього процесу і відбувається розгляд лінгвокультурної картини світу, з наступним аналізом та інтерпретацією. У нашій статті ми беремо за основу твір Тараса Прохаська «Спалене літо» та його переклад англійською мовою, де намагаємось проаналізувати особливості відтворення концепту *ТЕПЛО*.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує багато робіт, де досліджується аналіз терміну концепт та його відображення у перекладі. На разі, можемо спостерігати багато робіт, присвячених вивченню концепту: Дж. Лакофф, Ч. Філмор, Н. Д. Арутюнова, А. П. Бабушкін, А. Д. Белова, А. Вежицька, С. Г. Воркачов, І. Г. Голубовська, С. А. Жаботинська, В. І. Карасик, В. В. Красних, О. С. Кубрякова, А. П. Мартинюк, В. А. Маслова, А. М. Приходько, Ю. С. Степанов, З. Д. Попова, І. А. Стернін, В. М. Телія, Р. М. Фрумкіна, І. С. Шевченко та багато інших [13, с. 355].

Дана стаття має на меті дослідити особливості відтворення концепту *ТЕПЛО* як ключового в українській лінгвокультурі на матеріалі твору Тараса Прохаська «Спалене літо» та його перекладу на англійську мову «A Burnt Summer» Ольгою Рудакевич.

Виклад основного матеріалу. Термін концепт являє собою різновекторне поняття, є суперечливим та амбівалентним для

визначення. На думку О. М. Лашук, висловленій у статті «Концепт як феномен когнітивної лінгвістики», за останні десятиліття поняття концепту переживає період актуалізації та переосмислення. Цей термін ще й досі не має єдиного визначення, хоча й міцно закріпився у сучасній лінгвістиці [6, с. 65].

Зважаючи на різноманітність тлумачень концепту, В. І. Карасик та Г. Г. Слишкін чітко виокремлюють параметри відношень концепту до мови, культури і свідомості мовця; свідомість – місце перебування концепту; концепт – ментальна проекція елементів культури; мова й мовлення – сфери, в яких опредметнюється концепт [3, с. 76].

С. Г. Воркачов вважає, що концепт є «культурно забарвлений вербалізований смисл, представлений у плані вираження цілим рядом своїх мовних реалізацій, що утворюють відповідну лексико-семантичну парадигму» [2, с. 48].

У «Короткому словнику когнітивних термінів» концепт кваліфікується як «оперативна змістовна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку (*lingua mentalis*), всієї картини світу, відбитої у людській психіці» [5, с. 90].

В. Старко вважає, що концепт є культурно зумовленою мовно-ментальною одиницею концептуальної системи людини, яка використовується у процесах мислення і втілює проінтерпретований людський досвід (фізичний і психічний, індивідуальний і суспільний) [9, с. 30].

У дисертації «Вербалізація морально-етичних концептів в українській мовній картині світу» Н. В. Вдовиченко стверджує, що розуміння концепту як (етно)культурного утворення базується на усвідомленні того, що він є невіддільною складовою культури, точкою перетину між світом культури й світом індивідуальних смислів [1, с. 15].

І. Кожушко наголошує у статті «Концептуальна компетенція як складник комунікативної компетенції мовної особистості», що концепт є збірним поняттям, який об'єднує у собі різноманітні знання й уявлення про певне явище, важливе для представників конкретної культури або цивілізації [4, с. 4]. У статті «Концепт як лінгвокогнітивний феномен: форма втілення, типологія, дефініційні моделі» А. В. Чернова стверджує, що типологія концептів детермінується різновидом картини світу, а також характером суб'єкта концептуалізації. Усі типи концептів виступають засобами фіксації культурного досвіду, тому всі вони є насамперед концептами культури [11, с. 353].

Доволі яскравим концептом у творі Т. Прохаська можна виділити концепт *ТЕПЛО* та все, що з ним пов'язане, адже поряд із цією номінацією активно вживаються й такі лексеми: *сонце*, *літо* або відчуття літа (особливо кінець літа, коли трава спалена сонцем), *вогонь*, *дим*, *попіл*, *сухість*, *палити*, *випалювати*

та запальничка. Виділені лексеми нанизуються на ядровий елемент – сонце, адже сонце є причиною приходу ранку, настання вечора, зміни пір року та погодних умов. Для українського народу сонце завжди посідало чільне місце серед предметів, які вважалися святими, на які молилися та приносили дари заради втілення своїх бажань.

У «Словнику української мови» бачимо визначення «сонця», а саме: 1) центральне небесне світило сонячної системи, яке має форму гігантської кулі; 2) відображення у чомусь небесного світила; 3) світло та тепло, що випромінюється цим світилом; 4) те, що є джерелом життя, радості для когось; 5) те, що освітлює шлях, веде за собою; 6) центральний об'єкт інших зоряних систем [7, с. 458-459]. У статті «Архетипний концепт сонце: лінгвокультурний концепт» О. В. Слюніна пише, що «у помірному континентальному кліматі України сонце, попри можливі негативні наслідки (спека, посуха), здебільшого оцінюється позитивно, адже його роль у житті людини для слов'ян-землеробів завжди була визначальною» [8, с. 77-78].

У книзі «Українські символи» визначено, що сонце – це основа життя, а життя неможливе без сонячної енергії. «Сонце знищувало холод, ламало крижані мости, відмикало своїм промінням (золотими ключами) небо і землю, випускало птахів із вирію, зелену траву, яру пшеницю; розбивало замки криговії і випускало із зимової темниці воду, пробуджувало, оживляло її; оживляло її у хмарах, надавало плодоносної животворящої сили – і опускало на землю дощем, – таким чином у купі з водою знову творило світ, народжувало на землі всяке зело» [10, с. 79]. У статті «Концепт СОНЦЕ у поетичних ідіолектах Є. Гуцала та В. Симоненка» С. Шуляк стверджує, що «У вселенському масштабі сонце – обов'язковий компонент життя» [12, с. 372].

У творі Тараса Прохасько «Спалене літо» можна спостерігати значну кількість проявів вищезазначеного концепту як домінуючого. У превалюючій чисельності концептів саме концепт тепла, сонця, відтак і вогню, спалаху та попелу є своєрідним показником авторського задуму та є втіленням архетипної ментальності українського народу. З одного боку, сонце дає надію, сподівання на кращий день, на хороший врожай, на відновлення живого, а з іншого несе за собою руйнування, як спалення, обпалення врожаю, невимовну спеку та пожежі. Цікавим є приклад з використанням еквівалентного перекладу для втілення «задушливої» емоції, імплікованої автором:

«Я спалю ці папери. Я хочу навечно запам'ятати спокусу осінніх гір. Сухість випаленої сонцем трави, крихкість перепрітого моху, запах подушених ожин» [1, с. 1].

«I will burn these papers. I want to forever remember the irresistible allure of autumn mountains. The dryness of sun-burned grass, the brittle fragility of scorched moss, the smell of squashed blackberries» [2, с. 304].

Ще одним прикладом використання еквівалентного перекладу для створення атмосфери кінця літа є даний уривок:

«Я відчув її ще на початку літа. Тоді було літо сухості. Адже у лімі багато літ» [1, с. 1].

«I could sense its presence at summer's dawn. It had been a summer of thirst. A summer holds many summers, after all» [2, с. 301].

Спостерігаємо використання еквівалентного перекладу на позначення концепту ТЕПЛО, що у свою чергу слугує для підвищення емоційного ефекту та є вдалим методом для вираження та прогнозування майбутніх подій у творі.

Варіація концепту сонця є переважання вираження лексеми літа, а саме:

«Спалю літо – мені бракує її, як осені. Коли палять літо, є осінь» [1, с. 1].

«I will burn this summer -I want her like I want autumn. Once summer is gone autumn is here» [2, с. 304].

На початку речення споглядаємо еквівалентний переклад, а ось у другій частині – прийом реметафоризації, що лише підтримує почуття автора та допомагає перенести весь емоційний спектр читачу.

Прийом реметафоризації у перекладі є ядром у наступному прикладі:

«...але яскраво уявляєш собі хмари диму, що шарпають темряву розвіяними іскрами, і попіл, цілі гірки попелу...» [1, с. 2].

«...though in your mind you have a vivid image of the billowing smoke pushing the darkness around with scattering sparks. And ashes, heaps of ashes...» [2, с. 304].

Перекладацький прийом реметафоризації, тобто відтворення метафори оригіналу метафорою у перекладі (хмари диму, гірки попелу) оперізує перекладений текст і відображує відчуття, зображені автором.

Прикладом варіативності концепту сонця постають наступні елементи:

«Тепер я спалю свої папери. Я попросив запальничку... Хоч пали, хоч не пали – літо є тим, що не забувається. Тепер от палю...» [1, с. 3].

«Now I'll torch my papers. I asked for a lighter... Burnt, or not, a summer is what cannot be forgotten. Now they're in flames...» [2, с. 304].

Можемо спостерігати, що концепт ТЕПЛО представлений у різних сферах: як запальничка, літо, палаюче сонце. Використання перекладачем дослівного та еквівалентного перекладу підвищує висоту хвилювання та переживань героя, що є іманентним для твору.

Висновки. Отже, термін концепт є багатошаровим поняттям, яке поєднує у собі дослідження науковців із різних сфер наук, що і характеризує його інтердисциплінарність. Концепт ТЕПЛО є одним з домінуючих українських лінгвокультур і має багато варіантів. Можемо бачити, що твір Т. Прохаська «Спалене літо» рясніє проекцією концепту ТЕПЛО та є влучно відтвореним у перекладі англійською мовою, що слугує підтвердженням того, що цей концепт є одним із ключових концептів української лінгвокультури.

Література:

1. Вдовиченко Н. В. Вербалізація морально-етичних концептів в українській мовній картині світу: дис. URL: http://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/science/rada%20philology/Дисертація_Вдовиченко.pdf
2. Воркачев С. Г. Концепт счастья: понятийный и образный компоненты. Известия РАН. Серия литературы и языка, 2001. Т. 60. № 6. С. 47-58.
3. Карасик В. И., Слышкин Г. Г. Лингвокультурный концепт как единица исследования. Методологические проблемы когнитивной лингвистики: Сб. науч. тр. / Под редакцией И. А. Стернина. Воронеж: ВГУ, 2001. С. 75-80.
4. Кожушко І. Концептуальна компетенція як складник комунікативної компетенції мовної особистості. Теорія і практика викладання української мови як іноземної, 2014. Випуск 9. С. 3-11 Theory and Practice of Teaching Ukrainian as a Foreign Language. Issue 9. P. 3-11.

5. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянов, Ю. Г. Панкратц, Л. Г. Лузина. М.: МГУ, 1997. 245 с.
6. Лашук О. М. Концепт як феномен когнітивної лінгвістики. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Філологічна. 2011. Вип. 19. С. 64-72.
7. Словник української мови: у 11 т. / голов. ред. І. К. Білодід; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР. К.: Наукова думка, 1970. Т. 9. 1978. 921 с.
8. Слюніна О.В. Архетипний концепт сонце: лінгвокультурний концепт. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. Вип. 10 (1). С. 77-80.
9. Старко В. Ф. Концепт ГРА: монографія. Луцьк: Вежа, 2007. 204 с.
10. Українські символи / За ред. М. К. Дмитренка. К., 1994. 141 с.
11. Чернова А. В. Концепт як лінгвокогнітивний феномен: форма втілення, типологія, дефініційні моделі. Вісник Дніпропетровського університету. Серія Мовознавство. № 11. 2009. Вип. 15, т. 1. С. 348-348.
12. Шуляк С. Концепт сонце у поетичних ідіолектах Є. Гуцала та В. Симоненка. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Філологічні науки. 2010. Вип. 89(1). С. 370-374.
13. Щербина С. М. Онтологічний вимір лінгвістичного концепту. Наукові записки. Серія «Філологічна». 2010. Випуск 16. 354 с.

Список ілюстративного матеріалу:

1. Прохасько Т. «Спалене літо». URL: <http://www.ukrplib.com.ua/books/printit.php?tid=3617>
2. Prokhasko T. «A Burnt Summer». URL: http://sites.utoronto.ca/elul/Ukr_Lit/Vol05/09-Rudakevych-Prokhasko-Summer.pdf

Пригодий О. С. Концепт ТЕПЛО как ключевой концепт украинской лингвокультуры в английском переводе произведения Т. Прохасько «Сожженное лето»

Аннотация. В статье рассматривается термин концепт с особенностями и разновекторными точками зрения на его природу. Концепт ТЕПЛО обозначается как один из главенствующих концептов украинской лингвокультуры на примере перевода на английский язык произведения Т. Прохасько «Сожженное лето». Также рассматриваются основные методы перевода при отображении концепта ТЕПЛО в произведении и его влияние на читателя.

Ключевые слова: концепт, лингвокультура, тепло, символ, ментальность, мышление, эквивалентный перевод.

Pryhodii O. WARMTH as a key concept of the Ukrainian linguaculture in the English translation of T. Prohasko's story "A Burnt Summer"

Summary. The article studies the term concept, with its distinguishing features and the variegated views concerning it. We define the concept WARMTH as one of the major concepts in the field of the Ukrainian linguaculture, taking as a basis T. Prohasko's story "A Burnt Summer". With that in mind, we analyze the methods, used to translate the story, its influence on the reader and pinpoint how the concept WARMTH is conspicuous in the text.

Key words: concept, linguaculture, warmth, symbol, mindset, cognition, equivalent translation.

Скрильник С. В.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІНТЕРФЕРЕНТНОСТІ В ПЕРЕКЛАДІ ОФІЦІЙНИХ ДОКУМЕНТІВ

Анотація. У статті розглядається основні вияви інтерферентності на матеріалі перекладу документообігу між Україною та ЄС у рамках ратифікованої Хартії регіональних мов або мов меншин. Автор статті виділяє основні проблеми, з якими стикається перекладач, що працює над такими видами документів, розмежовує основні інтерферентні процеси, що відбуваються через калькування раніше інтерферованих елементів із перекладу в переклад у процесі створення документообігу цільовою мовою. У статті аналізуються рівні інтерференції та інтерферентності, способи залучення та калькування мовленнєвих одиниць у цільовий текст і вивчаються причини таких негативних процесів.

Ключові слова: інтерферентність, інтерференція, мовна Хартія, офіційно-діловий переклад, калька, запозичення.

Постановка проблеми. Останнім часом документообіг між Україною та світом, зокрема країнами Європейського Союзу, Великою Британією, США, Росією та іншими країнами, значно зріс. Наприклад, тільки за 2017 рік об'єм листування, документообігу, обміну офіційними документами, ратифікації хартій, договорів, протоколів та іншого становив більш ніж 20 тисяч одиниць (держстат. – 13.02.2017). Для забезпечення безперешкодного миттєвого обміну інформацією між Україною та світом документообіг відбувається англійською мовою. В Україні будь-який офіційний документ, що має бути направлений до іншої країни, повинен бути спершу підготовлений державною мовою, зареєстрований, підтверджений, завізований, потім документ перекладають англійською мовою для його направлення в іншу країну.

Для прикладу можна навести хронологію документообігу між Україною та Радою Європи в рамках ратифікованої Україною Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин.

Метою статті є розглянути основні вияви інтерферентності на матеріалі перекладу документообігу між Україною та ЄС у рамках ратифікованої Хартії регіональних мов або мов меншин.

Виклад основного матеріалу. Україна ратифікувала Хартію у 2003 році. Згідно з її положеннями Уряд України має подавати періодичну доповідь раз на три роки до Ради Європи про виконання положень Хартії. Перед ратифікацією Хартія була перекладена українською та офіційно затверджена Головою юридичного департаменту Міністерства юстиції України. У 2007 році Україною була підготовлена Перша періодична доповідь, було здійснено її переклад англійською мовою. Цього ж року Комітет експертів надав офіційні висновки, коментарі та запитання до Першої періодичної доповіді України. У 2011 році Україна підготувала Другу періодичну доповідь, було здійснено переклад англійською мовою. У рамках однієї Хартії на території України було здійснено чотири переклади: два українською мовою, два англійською мовою. Аналізуючи

переклади, що є в наявності, а саме офіційний переклад Хартії українською мовою [2], офіційний переклад Першої періодичної доповіді [3] та Другої періодичної доповіді [1], а також коментарі та запитання експертів Ради Європи щодо Першої періодичної доповіді [4], можна простежити певні значущі риси вияву інтерферентності на ступенях інтерференції та трансференції, яка часто спричинена впливом попередньо створених перекладів одного документа, що призводить до появи певного окремого мовного простору в термінологічній і понятійній базі перекладених текстів, тобто англійська мова як мова перекладу стає третьою мовою.

Наприклад, кожний офіційний документ містить свою власну тематичну та понятійну базу, семантичну та синтаксичну структуру, що мають бути якомога прозоріше відображені в перекладі.

Переклад офіційного документа має набагато більше значення для країни-реципієнта певного документа, ніж його оригінал, оскільки в підсумку створюється законодавча, правова, процесуальна база на основі саме перекладеного тексту.

Особливості перекладу відображаються у власне національній базі документів, що ґрунтуються на перекладеному документі. Наприклад, на основі офіційного перекладу Європейської хартії регіональних мов або мов меншин був вибурований текст Закону «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин», на базі якого зроблена анотація англійською мовою, що її опубліковано на офіційному сайті Верховної Ради України. На основі вищезазначеного Закону підготовлено періодичну доповідь України, яку опублікували на офіційному сайті Міністерства юстиції України для публічного обговорення. Переклад цієї доповіді англійською мовою направлено до Ради Європи, експерти якої підготували висновки експертів Ради Європи на базі саме перекладу, а не оригіналу. На основі вищенаведених висновків Міністерство культури підготувало Другу періодичну доповідь, що її опубліковано на офіційному сайті Міністерства культури для публічного обговорення, згодом її було перекладено й направлено до Ради Європи. Отож цей процес являє собою обопільний постійний процес обміну документацією. Можна умовно зобразити цей процес на основі Хартії таким способом:

Кожний новий документ в обміні між країнами або офіційними представництвами країн містить доповнення, нові дані, додаткові висновки тощо, а отже, єдиної термінологічної бази, загальноприйнятої обома країнами чи організаціями, не існує. До того ж в Україні не розроблені норми перекладу офіційних документів, не існує повних текстів перекладу законодавчої та процесуальної бази, а тому українське документальне поле перебуває у процесі накопичення термінологічної та понятійної бази іншими мовами, зокрема англійською. Єдиною офіційною базою для перекладачів сьогодні слугує «Рішення Української комісії з питань правничої термінології № 9» (протокол № 2 від 19 квітня 1996 р.) [7], у якій унормовані правила транслітерації англійською мовою; анотації законів англійською мовою на офіційному сайті Верховної Ради України та попередньо здійснені офіційні переклади. Ми не відносимо до цього переліку словники-довідники, оскільки в них можуть міститися декілька дефініцій одного терміна чи поняття, а офіційний переклад вимагає однозначності та повторюваності точного перекладу. Словники-довідники можуть слугувати початковим джерелом інформації для створення термінологічної бази. Дослідження з перекладознавства, що містять термінологічні довідники з певної тематики, почасти не приймаються офіційно та не втілюються в реальні норми перекладу. Причиною відсутності єдиного «стайл-гайду» є об'єм документообігу між Україною та іншими країнами й організаціями та становлення власне української термінологічної бази.

Оскільки над перекладами офіційних документів працюють різні перекладачі, то, звичайно, вони не можуть охопити весь об'єм перекладених попередньо текстів, тому без єдиних норм, без єдиного «стайл-гайду» перекладач обирає для перекладу певного терміна, поняття чи реалії еквівалент із словника-довідника, відтак кожен новий переклад, виконаний іншим перекладачем, містить інші еквіваленти одного й того самого терміна, поняття чи реалії на свій власний розсуд. До того ж перекладач часто стикається із стислими строками виконання перекладу, унаслідок чого якість перекладу, точність еквівалентів, чіткість формулювання, прозорість вислову є недостатньою. Відповідно до інструкції Відділу документообігу Ради Європи, максимальна денна норма перекладу для одного перекладача складає 8 перекладацьких сторінок (1800 знаків з пробілами). З огляду на власну практику перекладач часто має перекласти від десяти до п'ятнадцяти перекладацьких сторінок у робочий день, що звичайно впливає на якість перекладу.

Для порівняння можна згадати «стайл-гайд» компанії «Майкрософт», що містить необхідні рекомендації від пунктуації до синтаксису для перекладачів. Ця база розповсюджена для всіх перекладачів, тому переклади продукції компанії «Майкрософт» є унормованими й ідентичними.

Ми обрали для аналізу ступенів інтерферентності в офіційному перекладі офіційні документи та їхні переклади, пов'язані з Європейською хартією регіональних мов або мов меншин, через декілька причин:

- 1) досить декількох обмінів офіційними документами для відстеження певної тенденції,
- 2) Хартія містить багато аспектів життя країни: мова, навчання, освіта, культура, релігія, громадське життя, державне регулювання, політична ситуація тощо,
- 3) у цих аспектах розкривається становлення термінологічної бази всередині країни, її становлення іноземною мовою, її сприйняття чи несприйняття закордоном,

- 4) чітко простежується робота перекладача над перекладом – його стратегія, джерела інформації тощо,
- 5) чітко простежуються негативні наслідки відсутності єдиної термінологічної бази перекладу,
- 6) виразно простежуються методи створення термінологічної та понятійної бази суто українських реалій англійською мовою: способи, стратегії перекладу,
- 7) переклад цих текстів містить безліч інтерферентних зв'язків, що виявляються в тій чи іншій стратегії та прийомі перекладу.

Для чіткішого розуміння методу та предмета аналізу ми розділяємо інформацію, що подана у вищезгаданих офіційних документах, на дві групи:

1. Інформація, що повторюється в кожному з документів, тобто базується на перекладі першоджерела – Хартії;
2. Нова інформація (доповнення, додаткова інформація, коментарі, відповіді на запитання).

Такий розподіл є важливим, оскільки стосовно першої групи перекладачі вносили незначні зміни в переклад, тоді як для перекладу інформації другої умовної групи перекладач керувався своєю власною компетенцією, не маючи попередньої бази перекладених даних.

Отже, інтерферентні процеси в перекладі нехудожніх, офіційно-ділових текстів відбуваються під час відтворення англійською мовою:

1. Українських офіційних назв-реалій.

Власні назви офіційних установ України є лакунарними в цільовій мові. Переклад таких лакун вважається адекватним, якщо сторона-реципієнт розуміє значення та призначення установи, зважаючи на її назву. Існує декілька стратегій перекладу власних назв офіційних установ:

Конгресом національних громад започатковано Культурно-мистецьку акцію «Дитячий табір» «Джерела толерантності». Асоціацією німців України – Всеукраїнський дитячий форум «Співдружність». Єврейським форумом України – Міжнародний театральний фестиваль «Мандруючі зірки», присвячений творчості класика української єврейської літератури Шолом-Алейхема [1].

The Congress of National Communities held Cultural and artistic event “Children’s camp” “Sources of Tolerance”. Association of Germans of Ukraine held Ukrainian children’s forum “Community”. Jewish Forum of Ukraine held International Theatre Festival “Wandering Stars”, dedicated to the classical writer of the Ukrainian Jewish literature Sholom Aleichem [7].

Виділені офіційні назви громад України є затвердженими та визнаними законодавством України назвами та фігурують у багатьох документах. Перекладач Другої періодичної доповіді використав формальну та семантичну кальки в перекладі цих офіційних назв.

Далі звернімося до ще одного прикладу:

Назва періодичної доповіді про виконання Хартії містить першу проблему, з якою стикається перекладач: словосполучення «періодична доповідь» міститься в першоджерелі англійською мовою у двох варіантах “periodic report” та “periodical report”.

...developing the teaching of regional or minority languages and for drawing up periodic reports of their findings, which will be made public... [8].

...розвитку викладання регіональних мов або мов меншин, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки, які будуть оприлюднюватися... [2].

Article 15 – Periodical reports [6].

Стаття 15 – Періодичні доповіді [1].

Прикметники-пароніми “*periodic*” та “*periodical*” мають схожу семантику, але різне контекстуальне значення. Більшість сучасних словників-довідників визначають лексему “*periodical*” як іменник у сучасному використанні в мові. Як прикметник “*periodical*” втратило своє прагматичне значення й використовується як субстантивована форма іменника на позначення «періодичного друкованого видання» та вживається окремо від іменника. Як прикметник використовується його паронім “*periodic*”. Словосполучення «періодична доповідь» має еквівалент “*periodic report*”. Оскільки в першоджерелі використані два еквіваленти на позначення одного й того самого поняття, то перекладач стикається із проблемою дотримання точності термінологічної та понятійної бази першоджерела в перекладі. Наприклад, переклад Першої періодичної доповіді України містить один унормований еквівалент “*periodic report*” [8].

Перша періодична доповідь України про виконання Європейської хартії регіональних мов або мов меншин [3].

First Periodic Report of Ukraine on Implementation of the European Charter for Regional or Minority Languages [8].

Далі в тексті перекладу Першої періодичної доповіді використовується один еквівалент. Однак після того, як періодична доповідь надходить до експертів Ради Європи, перед текстом доповіді уповноважені особи Ради Європи зазначають сам факт отримання, ставлячи дату отримання та резолюцію про отримання. Резолюція про отримання містить інший еквівалент:

Initial periodical report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with Article 15 of the Charter [8].

У доповіді Комітету експертів Ради Європи до Першої періодичної доповіді України, однак, використовується термін “*periodical report*” у всьому тексті доповіді:

The Committee of Experts would be interested to have more information in the next periodical report on that territorial reform and in particular on how minority languages have benefited from it [8].

According to the information provided in the initial periodical report, the Ukrainian authorities... [8]

The Committee of Experts invites the relevant authorities to comment on this issue in the next periodical report [8].

Перекладач Другої періодичної доповіді також використовує семантично правильний еквівалент “*periodic report*” у тексті, де йдеться про додаткову інформацію, попередньо не зазначену у висновках Комітету експертів. Однак у цитатах до запитань Комітету експертів для уникнення непорозуміння і поважаючи точність цитування, ми використовуємо еквівалент, зазначений у висновках Комітету експертів до Першої доповіді і – “*periodical report*”.

У цьому випадку ми стикаємося з проблемою вибору еквівалента із двох джерел: 1. Хартія та доповідь Комітету експертів, 2. словники-довідники та доповіді інших країн на зазначену тему. Важливо відзначити той факт, що в періодичній доповіді Сполученого Королівства Великої Британії, яка не містить елементів перекладу, оскільки складалася та направлялася в оригінальному вигляді, зазначається термін “*periodic report*”.

Така неоднозначність ставить перекладача перед вибором: використовувати термін з офіційного документа Ради Європи чи віднаходити найбільш вдалий відповідник.

На нашу думку, вищезазначений приклад не несе в собі можливості непорозуміння між сторонами, тому перекладач як першої, так і другої доповіді використали правильну стратегію: точний переклад із повагою до термінологічної бази іншої сторони.

Б. Формальна та семантична калька із тлумаченням у виносках чи дужках:

Вища рада правління Всеукраїнської спілки громадських організацій «Об'єднання організацій співвітчизників «Руська співдружність», Громадська рада керівників освітніх програм всеукраїнських громадських об'єднань національних меншин України [1].

The High Council of the Board of the Ukrainian Union of public organizations “Association of compatriots “Russian Union”, (Russian NGO in Ukraine) the Public Council of Heads of educational programs of All-Ukrainian associations of national minorities of Ukraine. (The official institution in charge of minority education curriculum plans) [3].

Традиційно офіційні назви установ та організацій в Україні є нагромадженими та містять багато лексем, що описують їхні функції. Часто в офіційному перекладі доводиться експлікувати назви цих організацій для цільової аудиторії. У цьому випадку контактуюча сторона висловила прохання розтлумачувати такого роду назви.

В. Транслітерація з тлумаченням назв у виносках чи дужках.

У разі, коли існують офіційні транслітерації державних і громадських установ, перекладач мусить використовувати саме їх у перекладі. З іншого боку, з метою запобігання непорозуміння між контактуючими сторонами та у зв'язку з тим, що транслітерована назва не несе потрібної для розуміння семантики, перекладач повинен розтлумачити цю назву за допомогою або перекладу-кальки, або адаптації до існуючої назви англійською мовою. В офіційних документах дозволяється таким способом розтлумачувати назву один раз на документ або у випадках, коли назва вперше вживається і документообігу. Наприклад:

...Центр «Ренесанс» Чернівці [1].

...The Center “Renesans” of Chernivtsi (Center “Renaissance” of Chernivtsi).

Г. Залучення існуючого еквівалента в контактуючій країні.

У виборі цієї стратегії перекладу існують певні пастки, головна з них – це невідповідність функцій установи чи організації у двох контактуючих країнах. Наприклад:

Школа підготовки спеціалістів [1].

Specialist training school [4].

В українському освітньому просторі офіційна установа, що містить назву «*школа підготовки спеціалістів*», має функції надання спеціальної вузької освіти, унаслідок чого випускник цієї школи отримує диплом молодшого спеціаліста. В англійській мові терміном “*specialist training school*” позначають *перепідготовку* спеціалістів та надання додаткової освіти з вузької спеціальності. Отже, вищенаведений переклад не є адекватним, оскільки вносить непорозуміння між контактуючими сторонами.

Висновки. Оскільки у двох доповідях масив власних назв величезний і не існує перекладів усіх назв установ, загальноприйнятих на території України та визнаних і відомих закордоном, і не існує однієї розробленої бази перекладних відповідників для офіційних перекладачів, то перекладачам цих доповідей доводилось використовувати одну з чотирьох вищенаведених стратегій.

Оригінальний текст Хартії не містить переліку установ, які далі згадуються в доповідях. Отже, перекладачі не мали належної бази.

Оскільки в рамках цієї Хартії відбулося якнайменше чотири обміни офіційними документами, то можна простежити, як сприймався той чи інший еквівалент офіційними особами Ради Європи. У цьому ми вбачаємо перспективу подальшого дослідження теми.

Література:

1. Друга періодична доповідь України про виконання Європейської хартії регіональних мов або мов меншин. 22.12.2011. URL: <http://mincult.kmu.gov.ua/doccatalog/drugaaperiod.docx>.
2. Європейська Хартія регіональних мов або мов меншин. 19.12.2011. URL: <http://www.twirpx.com/file/586902>.
3. Перша періодична доповідь України про виконання Європейської хартії регіональних мов або мов меншин. 20.12.2011. URL: <http://adm.dp.ua/OBLADM/.../25ACDE385120C320C22572DE0046F48D...>
4. Second Periodic Report of Ukraine on Implementation of The European Charter for Regional or Minority Languages. 15.01.2012. URL: http://www.coe.int/t/dg4/.../Report/PeriodicalReports/UkrainePR%202_en.pr.docx.
5. Winner Car Sales Process. Winner Automotive (En. and Ukr. tr). 04.04.2012. URL: <http://adp.com/winner/128643doc.docx/downl.htm>
6. First Periodical Report of Ukraine on Implementation of The European Charter for Regional or Minority Languages. – [електронний ресурс]. – 10.01.2012. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/dg4/.../Report/PeriodicalReports/UkrainePR1st%202_en.pr.doc.
7. Country Visit: Ukraine: Report of the Personal Representatives of the OSCE Chair-in-Office on Tolerance Issues. 15.03.2012. URL: <http://www.osce.org/cio/987830>

8. European Charter for Regional or Minority Languages. URL: <http://www.coe.int/minlang/EC.docx>

Скрыльник С. В. Актуализация интерферентности в переводах официальных документов

Аннотация. Статья посвящена интерферентным явлениям в переводе официальных документов, которые возникают в результате растущего документооборота между Украиной и ЕС. Автор анализирует языковые контакты на примере документооборота в рамках ратифицированной Украиной Хартии региональных языков и языков меньшинств. К вниманию принимаются те негативные явления языкового контакта, которые возникают вследствие калькирования ранее интерферированных элементов из предыдущих переводов.

Ключевые слова: интерферентность, языковой контакт, Хартия региональных языков, калька, адекватность, эквивалент.

Skrylnyk S. Interference in Translation of Official Documents

Summary. The paper studies the main aspects of interference in translation of official documents, which occur due to the rise in document circulation between Ukraine and EU. The author expounds upon the negative interference phenomena in the framework of the ratified Charter of Regional and Minority Languages. It is important to note that interfered elements in the target text appear due to the wrongly loaned language elements from the previous inadequate translations.

Key words: negative interference, equivalence, adequacy, charter, official document circulation.

Содель О. С.,
аспірант кафедри англійської філології
Київського національного лінгвістичного університету

ІНКОНГРУЕНТНІСТЬ ЯК КОГНІТИВНИЙ МЕХАНІЗМ СТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО В АНГЛОМОВНИХ АНЕКДОТАХ І ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ

Анотація. Статтю присвячено вивченню інконгруентності як когнітивного механізму створення комічного в англійських анекдотах і дослідженню її окремих типів. Визначено особливості реалізації в англійських анекдотах онтологічної, логіко-поняттєвої та валоративної інконгруентності, які відображають види норм, що порушено в процесі творення комічного в анекдоті.

Ключові слова: комічне, анекдот, інконгруентність, порушення норм, когнітивний механізм.

Постановка проблеми. Дослідження інконгруентності як когнітивного механізму створення комічного сприяє актуалізації таких прийомів і засобів на лінгвоситуативному та лінгвальному рівнях, основою яких є порушення норми. На відхиленні від норми в гумористичних текстах ґрунтується вся експресія та емоційність анекдоту, що й дає їм можливість виконувати функцію впливу. Тому вивчення комічного, втіленого в англійських анекдотах, з лінгвістичної точки зору вимагає визначення сутності інконгруентності та її виду в кожному конкретному випадку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Однак на сучасному етапі, незважаючи на наявність досить численних робіт, присвячених вивченню інконгруентності або окремих її аспектів (І.А. Гоголь [3], Дж.Т. Као [15], С.А. Крамер [17], О.Л. Мороз [5], О.Я. Палкевич [7], Ю.О. Савіна [9; 10], В.О. Самохін [11; 12; 13]), досі не існує єдиної думки щодо визначення поняття інконгруентності та її типів.

Метою статті є вивчення інконгруентності як когнітивного механізму створення комічного в англійських анекдотах.

Виклад основного матеріалу. Інконгруентність, або невідповідність, за твердженням К. Варрена та А.П. МакГрава, має чотири основних значення та розглядається як: а) щось несподіване (тобто сюрприз); б) певний контраст між поняттями або ідеями, які зазвичай не розглядаються разом (тобто зіставлення); в) щось, що відрізняється від того, що звичайно відбувається (тобто щось нетипове); і г) щось, що відходить від уявлень про те, якими мають бути речі (тобто порушення) [19, с. 1]. Дж.Т. Као, Р. Леві та Н.Д. Гудмен визначають інконгруентність як сприйняття ситуації з різних позицій і висновок про те, що ці тлумачення несумісні, як результат такого сприйняття [15, с. 728].

Подібним чином розглядають інконгруентність і слов'янські мовознавці. С.М. Бассай, зокрема, визначає її як «алогізм, порушення, відхилення від норми, невідповідність, суперечність» [1, с. 14], додаючи, що «когнітивний механізм породження комічного смислу припускає не стільки опозицію двох різних скриптів [сценаріїв], скільки їх проєкцію один на одного» [1, с. 14]. Представники когнітивного підходу, зокрема О.Я. Палкевич, розглядають інконгруентність як результат концептуального блендингу декількох ментальних просторів, що порушує очікування адресата та підлягає інтерпретації [7, с. 95].

У дослідженні дотримуємося визначення інконгруентності, запропонованого О.О. Сідак, відповідно до якого інконгруентність – це будь-який вид «невідповідності норми» [14, с. 9], а «комічний ефект [...] є результатом реакції інтерпретатора на неочікувану невідповідність комунікативної ситуації, включно з референтною ситуацією, відображеною висловленням [...], усталеним нормам» – позалінгвальним та / або лінгвальним [14, с. 9].

Інконгруентність як когнітивний механізм комічного створюється за допомогою прийомів і засобів лінгвоситуативного та лінгвального рівнів, в основі яких – порушення норм [11, с. 108]. Порушення норм у гуморі є нормою: пресупозиція, що перебуває в основі жарту, не реалізується, створюється когнітивний дисбаланс – інконгруентність, що веде до комічного ефекту, зумовленого ошуканим очікуванням, який є результатом помилкової посилки адресата, досить далекої від прогнозованої [13, с. 23].

Інконгруентність як маркер «ошуканого очікування» типологізується відповідно до норм, які було порушено, на онтологічну, логіко-поняттєву та валоративну інконгруентність, сутність яких розглянуто нижче. Зокрема, онтологічні норми характеризують устрій світу й об'єднані однією ознакою – стереотипізованим ставленням людини до очікуваного об'єкта, що свідчить про нормальний розвиток ситуації [11, с. 112]. Отож онтологічні норми тісно пов'язані з поняттям про стереотип як засіб осмислення та категоризації людиною навколишньої дійсності.

Стереотип має об'єктивну природу та є невід'ємною властивістю психіки людини узагальнювати, його виникнення пов'язане з тим, що постійною тенденцією мислення є утворення спрощених образів абстрактної дійсності. Стереотип виконує функцію оперативної побудови образу, що дає змогу адекватно відреагувати на ситуацію навіть людині, яка не володіє багатим соціальним досвідом і не здатна самостійно правильно інтерпретувати складний соціальний об'єкт [8, с. 23].

Як стає очевидним, стереотипізація постає важливим засобом пізнання світу людиною; саме стереотипізація навколишнього світу дає можливість людині засвоювати норми життя, а порушення стереотипів призводить до когнітивного дисонансу, вирішення якого є сміхова реакція, за таких умов порушення очікування про звичні події або / та характеристики об'єктів може викликати широкий діапазон сміхової реакції від жартівливо-глузливого доброзичливого ставлення до негативно-уїдливого висміювання з метою заперечення його існування [5, с. 97]. Тому джерелом комічного на онтологічному рівні є інконгруентність між неймовірністю подій і таким типом свідомості, який сприймає незвичайне як повсякденний випадок (норму) [11, с. 19].

Порушення онтологічних норм, за В.О. Самохіною, створює комізм у жарті, в якому описуються нетипові, абсурдні,

нереальні або фантастичні об'єкти / події, що суперечать загальнолюдським або культурно специфічним уявленням про факти / закономірності реального буття, несумісні з нормальними, загальнолюдськими нормами [11, с. 113]. Комічне виникає з ефекту несподіваного зсуву, відсторонення звичної й обов'язково знайомої, але значущої для людини картини світобудови. Цей рівень асоціюється з неадекватним поданням фактів реальної дійсності, жарти створюються аномальними конструкціями, серед яких – спотворення об'єктивної дійсності, реального світу, його субстанцій. Це світ абсурду, неправдоподібних припущень, уписаних у правильний загалом хід подій. Обов'язкова умова комічного – виникнення «подвійного світу», тобто на фоні нормального, очікуваного, стереотипного світу виникає інший, зі зміщеними орієнтирами [12, с. 171–172]. Наприклад, у контексті – *A mother mouse was taking her children for a walk when a large cat jumped at them. The mother mouse shouted, “Bow-wow!” and the cat ran away. The mother mouse turned to her children and said, “See, I told you it’s good to learn a second language”* [16, с. 44] – джерелом онтологічної інконгруентності постає наділення миші здатністю мислити, як людина, та використовувати мови інших тварин, що, врешті-решт, злякало kota, а це, у свою чергу, – також порушення онтологічних норм, оскільки кіт є хижаком, що повне на мишей, а тому він не може злякатися миші.

Порушення онтологічної норми особливо відображається в жарті шляхом залучення персонажів, істот, явищ, які перебувають за межами розуміння, що насправді існують не в реальності, а лише у фантазіях, міфах, уявленнях. Створюється ефект подвоєння та перекинування реальності, створення ілюзії. Тому, як зазначає В.О. Самохіна, існує велика кількість жартів про НЛО, прибульців, неземні цивілізації, про дослідження космосу та космічних феноменів, про монстрів і казкових героїв [11, с. 114–119], наприклад, в анекдоті – *Two aliens are flying near earth. The first one says, “The dominant life form here have developed satellite based nuclear weapons.” The second one says, “Are they an emerging intelligence?” The first one says, “I don’t think so, they have it aimed at themselves”* [18] – порушення онтологічних норм представлене через створення нереальної ситуації, коли прибульці постають реальними персонажами, які рутинно літають у космосі та, пролітаючи повз Землю, обговорюють сутність землян. Окрім того, онтологічні норми порушено у випадку із застосуванням ядерної зброї – люди використовують її не для захисту від потенційного зовнішнього ворога, а для війни між собою, тому прибульці навіть не можуть їх назвати «інтелектом, що виникає», у такий спосіб приривнюючи людей до нижчих форм існування життя.

Порушення логіко-поняттєвих норм, у свою чергу, передбачає «усвідомлення адресатом порушення логіки мислення» [11, с. 119]. Термін «логіка» є багатозначним. Він уживається для позначення закономірностей природи та суспільства, наприклад, у виразах «логіка фактів», «логіка речей», «логіка політичної боротьби» тощо, і це – об'єктивна логіка. В іншому значенні терміном «логіка» позначають закономірності мислення – його послідовність, несуперечність, обґрунтованість, що розуміється як суб'єктивна логіка, логіка мислення, наприклад «логічне міркування», «сувора логіка доказів» тощо [4, с. 6].

Порушення логіко-поняттєвих норм зумовлено навмисним спотворенням прийнятих у суспільстві правил, традицій, уявлень і понять. Порушення когнітивних норм містить, насамперед, інтерпретаційний компонент, тобто усвідомлення адресатом порушення логіки мислення [9, с. 45]. Алогічність, як

правило, є в рамках ситуації, якій не вистачає здорового глузду або раціонального мислення. Логічне тісно пов'язане з поняттям «правильне». У свою чергу, порушення логіко-поняттєвих норм у гумористичному творі означає створення та обігрування таких ситуацій, які є за межею здорового розуміння та сенсу, за межею логіки. Сама ситуація або вихід із неї можуть бути нелогічними або абсурдними [11, с. 119]. Наприклад, в анекдоті – *“You’ve been counting calories for months now and you haven’t lost any weight.” “Yes, but my arithmetic is much better”* [16, с. 20] – порушення логіко-поняттєвих норм спостерігається в тому, як співрозмовники розуміють мету підрахування калорій в їжі. Якщо перший співрозмовник керується загальнолюдською логікою та принципом, що рахувати калорії в їжі потрібно для того, щоб отримувати достатню, але не надлишкову енергію від їжі, то другий співрозмовник, змирившись із тим, що цей спосіб не допомагає йому схуднути, говорить, що така процедура лише допомогла йому навчитися краще рахувати, у чому й виражається логіко-поняттєва інконгруентність наведеного жарту, коли істинний і логічний наслідок дії замінюється нелогічним.

Тож основою для виникнення інконгруентності, сутність якої полягає в порушенні логіки та раціонального розуміння, найчастіше постає те, що суперечить законам логіки, співвідношення різнорідних предметів і понять у рамках тієї самої понятійної сфери. Різноплановість предметів і явищ актуалізується шляхом виявлення потенційно можливих, але досить парадоксальних зв'язків між ними, яким вони насправді не властиві [9, с. 49].

Інконгруентність створюється за допомогою мовленнєвих прийомів зевгми, каламбуру, парадоксу, паралогічного висновку, оксиморону, які провокують інконгруентність: відбувається з'єднання двох контрастних за значенням слів (завичай таких, що містять антонімічні семи, які розкривають суперечність описуваного), речень або ситуацій [12, с. 172]. Поява алогічних зв'язків сприяє не лише появі комічного сприйняття таких об'єктів, а й сприяє формуванню інших видів комічного (сарказму, іронії), оскільки на перший план у контексті, який породжує сміх, виставляється контраст між сутністю людини та її претензіями, а також між сутністю речі та її невиправданим призначенням [9, с. 49].

Третім типом інконгруентності як основи створення комічного є валоративна інконгруентність. Сукупність ціннісних орієнтирів певної культури являє собою систему, в якій можуть бути встановлені домінуючі та периферійні характеристики [2, с. 117]. У філософській науці цінності (валоративи) розуміються як «специфічні соціальні визначення об'єктів навколишнього світу, що виявляють їхнє позитивне або негативне значення для людини й суспільства» [6, с. 534]. Валоративну картину світу, відповідно, Д.М. Боголепова трактує як лінгвокультурний когнітивний конструкт, що інкорпорує сукупність валоративів [2, с. 118], у такий спосіб демонструючи, що кожна культура має свою визначальну сукупність основних цінностей.

Порушення валоративних норм ґрунтується на аномаліях, які спотворюють прототипічний світ цінностей [12, с. 172], а тому об'єкт осміяння піддається нищівній критиці, характеризується негативним ставленням до об'єкта іронізування, містить негативне висміювання з метою заперечення його права на існування. Саме тому дія механізму валоративної інконгруентності є когнітивним підґрунтям реалізації іронічно-сатиричної або сатиричної тональності [5, с. 96]. Порушення валоративних норм можна умовно поділити на чотири групи [3, с. 145; 11, с. 128]: 1) сімейні цінності;

2) моральні цінності; 3) духовні цінності; 4) естетичні цінності. Комічний ефект, який заснований на механізмі валоративної інконгруентності, викликається зіткненням експліцитно вираженого позитивного та імпліцитно сформованого негативного підґрунтя ситуації, в основі якого полягає недотримання загальноприйнятих і традиційних моральних настанов [10, с. 174]. Прикладом реалізації валоративної інконгруентності може слугувати анекдот: Patient: *Doctor! People keep ignoring me.* Doctor: *Next please* [19, с. 4], у якому порушення валоративних норм спостерігається на основі уявлень людини про роботу лікаря, який повинен бути чуйним до пацієнта та вміти знаходити навіть те, чого сам пацієнт не бачить. В анекдоті ж лікар, як і інші люди, просто ігнорує пацієнта, що не відповідає системі цінностей у суспільстві.

Висновки. Джерелом комічного в англійських анекдотах постає інконгруентність, яка розуміється як будь-який вид невідповідності нормі, до того ж вона створює комічний ефект, що є результатом реакції інтерпретатора на неочікувану невідповідність комунікативної ситуації, включно з референтною ситуацією, відображеною висловленням, усталеним нормам. Існує три основні типи інконгруентності, що постає основою створення комічного в анекдотах: онтологічна, логіко-поняттєва та валоративна. Онтологічна інконгруентність є порушенням уявлень людини про форми буття, порушенням усталених стереотипів людини про те, як відбуваються процеси навколо неї. Це поміщення нетипових персонажів (прибульців, казкових персонажів тощо) у типові життєві ситуації або ж видавання абсолютно неможливої ситуації за нормальну. Сутність логіко-поняттєвої інконгруентності як механізму творення комічного полягає в порушенні логічності міркування, у поєднанні в одному плані різнопланових понять і появи алогічних зв'язків між ними. Використання анекдотів із таким різновидом інконгруентності обов'язково передбачає етап їх інтерпретації та пошук нелогічних моментів, що й постає причиною сміхової реакції в адресата повідомлення. Валоративна інконгруентність, у свою чергу, являє собою порушення ціннісних норм суспільства (сімейних, моральних, духовних або естетичних) з метою створення комічного ефекту. Створення комічного на основі валоративної інконгруентності базується на загальнолюдських критеріях оцінки «добре» – «погано» та передбачає оцінку адресатом ситуації, вербалізовану у висловлюванні, та розуміння її невідповідності нормам, закладеним у суспільстві.

Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення крос-культурної інконгруентності, причиною якої є різниця у сприйнятті тих самих явищ навколишньої дійсності представниками різних культур, та яка породжується конструктивною чи деструктивною взаємодією між різними картинами світу носіїв різних мов і виступає чинником асиметрії під час перекладу англійських анекдотів українською мовою.

Література:

- Бассай С.М. Когнітивні механізми у німецькомовному побутовому анекдоті. Наукові записки. Серія «Філологічна». 2013. № 33. С. 13–16.
- Боголепова Д.Н. Валоративная картина мира в американских песенных текстах Beyonce, Rihanna. Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. 2016. № 1–1. С. 117–119.
- Гоголь И.А., Лебедева О.А. Юмор в педагогической деятельности. Проблемы инженерно-педагогической освіти. 2014. № 44. С. 142–147.
- Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика: учебник для юридических вузов / Под ред. проф. В.И. Кириллова. 6-е изд., перераб. и доп. Москва: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. 240 с.
- Мороз О.Л. Инконгруентність як когнітивний механізм реалізації комічної тональності. Нова філологія. 2014. № 67. С. 94–98.
- Новейший философский словарь / сост. и гл. н. ред. А.А. Грицанов. 3-е изд., испр. Минск: Книжный Дом, 2003. 1280 с.
- Палкевич О.Я. Неконгруэнтность как когнитивный механизм комического (на материале российских телевизионных скетчей). Вестник Северного (арктического) федерального университета. Серия: Гуманитарные и социальные науки. 2015. № 5. С. 95–102.
- Полев Д.М. Эталон, прототип и стереотип как механизмы восприятия человека человеком. Вестник ЮУрГУ. 2009. № 18. С. 19–25.
- Савина Ю.А. Нарушение логико-понятийных норм как когнитивный механизм создания комического эффекта (на материале произведений О. Генри и Джером К. Джерома). Lingua mobilis. 2014. № 1 (47). С. 44–49.
- Савина Ю.О. Валоративна інконгруентність як механізм створення комізму (на матеріалі творів Джером К. Джерома і О. Генрі). Наукові записки. 2014. № 128. С. 173–176.
- Самохіна В.О. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії і США: текстуальний та дискурсивний аспекти: дисертація. Київ, 2010. 519 с.
- Самохіна В.О. Гумористична комунікація як компонент ігрової діяльності // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2014. № 8. Т. 1. С. 170–174.
- Самохіна В.О. Функціонально-комунікативний простір англійського жарту. Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки. 2011. № 56. С. 23–27.
- Сідак О.О. Роль комічного ефекту в реалізації конфронтаційної стратегії англійської політичної образи: автореф. дис. Харків, 2013. 23 с.
- Kao J.T., Levy R., Goodman N.D. The Funny Thing About Incongruity: A Computational Model of Humor in Puns. URL: <http://idiom.ucsd.edu/~rlevy/papers/kao-levy-goodman-2013-cogsci.pdf> (дата звернення: 20.06.2018).
- Keller C. Awesome Jokes. New York: Sterling Publishers, 1997. 96 p.
- Kramer C.A. Incongruity and Seriousness. Florida Philosophical Review. 2015. Vol. XV. Issue 1. P. 1–18.
- Reddit Jokes. URL: <https://www.reddit.com/r/Jokes/> (дата звернення: 25.03.2018).
- Warren C., McGraw A.P. Differentiating What Is Humorous From What Is Not. Journal of Personality and Social Psychology. 2015. Vol. 10. P. 1–24.
- Wiseman R. 1001 Jokes. URL: <https://richardwiseman.files.wordpress.com/2011/09/jokes1.pdf> (дата звернення: 25.03.2018).

Содель О. С. Инконгруэнтность как когнитивный механизм создания комического в англоязычных анекдотах

Аннотация. Статья посвящена изучению инконгруэнтности как когнитивного механизма создания комического в англоязычных анекдотах и исследованию ее отдельных типов. Определены особенности реализации в англоязычных анекдотах онтологической, логико-понятийной и валоративной инконгруэнтности, отражающие виды норм, нарушенных в процессе создания комического в анекдоте.

Ключевые слова: комическое, анекдот, инконгруэнтность, нарушение норм, когнитивный механизм.

Sodel O. Incongruence as a cognitive mechanism for creating comic in English anecdotes

Summary. The article has been devoted to the study of incongruence as a cognitive mechanism of creating comic in English anecdotes and determining its individual types. The specifics of realizing ontological, logical and conceptual, and valorative incongruence in English anecdotes reflecting the types of norms violated in the process of creating comic in an anecdote was revealed.

Key words: comic, anecdote, incongruence, violation of norms, cognitive mechanism.

*Alexeyev N. E.,
senior lecturer,*

*Department of foreign languages № 1
National University "Odesa Law Academy"*

*Alexeyeva L. I.,
lecturer,*

*Department of foreign languages of professional communication,
International Humanitarian University*

*Synyova T. V.,
lecturer,*

*Department of foreign languages of professional communication,
International Humanitarian University*

EURO-ENGLISH: PECULIARITIES OF EVOLUTION

Summary. The article deals with the issues of operation and evolution of English on the territory of European countries (primarily EU member states) other than those where English is an official language. This language is frequently referred to as "European English", "Euro-English", "Eurish", etc. The changes, which have appeared in the process of its use as European lingua franca have been studied, the most notable appearing in the lexical system, although certain grammatical novelties may also be observed. Attempt has been made to classify the product of the English language's functioning in the European space, the key problem being whether Euro-English can already be regarded as a dialect. According to the authors, the answer to this question will have a far-reaching effect, primarily on the European countries' educational systems. Further, the prospects of Euro-English have been investigated. Attempts were made to predict the future of Euro-English. With this aim in mind, the authors involved and analyzed not only the linguists' viewpoints but also those by political and cultural analysts.

Key words: three circles model, increase in the number of English speakers, speakers of English as the second language, dialect, language variation (variant), Euro-English, lingua franca, grammatical peculiarities, Brussel's Eurish.

The fact that English occupies a very special place in the modern world is widely recognized by both researchers and the general public. Braj Kachru introduced the three circles model in the scientific turnover, which outlines the role of the English language in the modern world [1]. The number of the people who use English for communication is constantly expanding in the countries of all three circles, primarily at the expense of the outer circle countries (mostly former British colonies, where English is traditionally used in certain spheres of government, law, education, etc.) and the countries of the expanding circle, where English is taught as a foreign language. David Cristall lists 75 countries belonging to the inner and outer circles with 337 407 300 people using a variant of English as mother tongue and 235 351 300 people who study or have studied it as the second language [2, p. 94–98]. The increase in the number of English speakers there accounts primarily to the growth of population. However, the most sizable and rapid increase in the number of English speakers is being witnessed in the countries of the expanding circle where the boost occurs, firstly, due to the shift from the study of other languages to study of English as a foreign language in the course of secondary and higher education

in some countries, e.g. Algeria where traditional French was largely substituted with English [2, p. 116] and, secondly, due to improvement of quality of teaching, which in its turn is predetermined by accrued motivation of the students who realize the growing importance of English in the modern world. The statistics readily yields proofs to this statement: the number of English speakers as the second language in the Eastern European countries Poland, Czech Republic and Bulgaria in the category of 15–34 years old is 34.36, 20.28 and 27.65 per cent respectively, whereas the same figures in the category 35–54 years old comprise 17.28, 10.89 and 9.04 per cent respectively. The number of people in these countries over 55 years of age speaking English is already 5.93, 4.68 and 2.73 per cent – the tendency being evident [3].

Although the importance of the English language is growing worldwide, this process in Europe has its own peculiarities and is of special topicality both for Ukrainian researchers and practitioners – translators and teachers, since historically Ukraine maintains closer contacts – economic, political and cultural – with European countries than with the USA, although the latter factor has acquired additional role in the recent years.

Therefore, it appears expedient to view into the phenomenon of European English at the present stage of its evolution in order to define its nature and this article **aims** at formulating the definition of the phenomenon and, hence, the problem of attitudes to treatment thereof.

The English language spoken in European countries, particularly in the countries of the European Union, has been referred to as European English, EU English Euro-English or Eurish analogous to the names of other variants of English characterised by geographical extension, e.g. Indian, Scottish, Canadian, Nigerian, Pakistani, etc., English. However, it is generally implied or specified that this term excludes the language of the native speakers, i.e. English spoken in Great Britain and Ireland. It is in this sense that the terms "European English" and "Euro-English" will be used in this article. The wide spread of English in European, particularly EU countries, is the fact supported by the relevant statistics [3].

The analysis of research work and publications yields the following data: according to the report "Language policy and planning in Europe and Serbia", English holds "the first place among foreign languages offered in the curriculum in almost all Member States of the Council of Europe, not only in compulsory education (school level) but also in institutions for adult education and lifelong learning" [4].

Despite the wide use of the term it appears that the doubts as to the nature of European English persist. The question of whether European English can be referred to as a variety or dialect seems of not only theoretical but also of practical importance since in its Position Statement on English as a Global language, TESOL “encourages the recognition and appreciation of all varieties of English, including dialects, creoles, and world Englishes. In terms of language teaching, TESOL does not advocate one standard or variety of English over another” [5]. Therefore, if (or rather, when) European English is recognized as being a variety or dialect of the English language the issue of development and fixation of its standards and introduction thereof in the educational sphere may acquire practical prospects and, hence, the question is whether Euro-English actually possesses characteristics of a dialect.

One of many definitions of a dialect reads: “a regional or social variety of a language characterized by its own phonological, syntactic, and lexical properties” is referred to as a dialect [6]; a variety spoken in a particular region is called a regional dialect. The biggest deficiency of this as well as other definitions of dialects and variations is that they fail to specify the quantity and nature of such phonological, syntactic, and lexical properties sufficient for the language spoken by a group of people to be regarded as a dialect since, on the other hand, English spoken by Europeans in that part that deviates from standard – for example British variant – may be (and quite frequently is) regarded as a set of errors.

These errors may or may not be repeated by interlocutors depending on the level of their language proficiency. Where both speakers encounter a similar linguistic problem, e.g. they do not know the correct word or grammar construction, they may develop a way out, which would be comprehensible for them and since it would most likely be based on the norms of their native language(s) it might be understood by other non-native speakers. However, such “inventions” generally remain within a small group and are limited to this particular situation although social networks are capable of rapid introduction of these novelties into everyday use and, later, a norm. One of key stages in this process is fixation in writing.

Obviously, European English does not have “its own phonological <...> properties” [6] since the European region is home of languages of various phyla of Indo-European languages and even languages of other families. Germans, Italians, Spaniards, etc. do not have any common accent when they speak English; rather they would demonstrate their traceable national accents.

Nevertheless, there is one group in Europe where English came to occupy the leading position, and the group convenes officials and clerks of European organizations. David Cristal mentions that out of 440 organizations, the names of which start with *Euro*-435 (i.e. 99 per cent) name English as at least one of their working languages, whereas French is used for this purpose by 278 organizations (63 per cent) and German by 176 organizations (40 per cent) [2, p. 133]. Objective difficulties in organization of conference translation at the EU organizations’ meetings and forums, excessive bulk of translation work of the documentation of EU bodies and the related expenses have inevitably resulted in the search for *lingua franca*. Although Great Britain has never been among the most active advocates of European Union and besides it only Ireland and Malta use English as an official language, it was the English language that stepped forward to fill the vacancy. Although political, economic and military reasons are generally mentioned among the key factors for this, it appears that other incentives should be added, namely purely linguistic (rich

vocabulary, relatively easy grammar – especially for the beginners, etc.) and cultural reasons.

In the preface to the guide of “Misused English words and expressions in EU publications” Jeremy Gardner notes, “Over the years, the European institutions have developed a vocabulary that differs from that of any recognized form of English. It includes words that do not exist or are relatively unknown to native English speakers outside the EU institutions and often even to standard spellcheckers/grammar checkers (“planification”, “to precise” or “telematics” for example) and words that are used with a meaning, often derived from other languages, that is not usually found in English dictionaries (“coherent” being a case in point)” [7, p. 1].

In fact, this did not happen overnight; rather it was a long process. Kady Potter notes that English has not occupied the primary position in Europe until as late as 2001; this was the year when more documents were drafted in English than in French for the first time according to the European Commission’s research. She further insists that “By 2009, 90 per cent of officials were making English their primary language for documentation” [8]. This large group of people including European decision-makers, judiciary, officials and clerks pose as medium for the creation of a new dialect – European English (AKA Euro-English, EU-English or “Eurish”). For the overwhelming majority of them, English is the second or even the third language and, therefore, it inevitably falls under the impact of their mother tongues. Unlike most other regional dialects it does not have distinct phonological properties since it is influenced by various phonetic systems, although it can be expected to preserve pronunciation comprehensible by the majority of speakers, including the native speakers. Original English intonation is most likely to suffer the heaviest loss.

The changes in the lexical system are reported most frequently. In particular, words acquire new meanings under the influence of other European languages, e.g. “control” came to mean “verify” rather than “hold power over”; “assist” – “attend, be present” instead of “help” (under the influence of French); “derogate” – “repeal” rather than “make something seem less important, detract from”. Euro-English also uses words like “actor”, “axis” or “agent” well beyond their narrow range in native English. The abovementioned examples are most frequently cited, although the list goes far beyond. Jeremy Gardner, an official at the European Court of Auditors, compiled a guide of “Misused English words and expressions in EU publications” listing well over a hundred entries [7].

Many of the examples occur so frequently in publications that they are perceived and treated by non-native speakers in European countries as an absolute norm, e.g. the word “adequate” in the overwhelming majority of instances would be understood as being synonymous to “appropriate” rather than in its actual meaning of “satisfactory” or even “barely satisfactory”; or the word “actual”, which is sometimes used to refer to something that is happening now [7] (this meaning is characteristic of Ukrainian among other languages and is only too often misused by Ukrainian speaking users of English). However, in English it means “real” or “existing”.

Less pronounced, although noticeable are grammatical peculiarities of European English that are frequently found in the use of plural forms since words that are countable in English can be uncountable in other languages and vice versa, which is the reason of the unconventional use of words like “action”, “aid”, “competence”, “conditionality”, “training”, “screening”, and “precision” [9].

Of interest is the omission of the ending –s in the third person singular even by those European English speakers who know

the correct form [9]. This may be compared to tag questions in the Indian variant of English. It is reported that “*Isn't it?*” has been frozen into an idiom in India, and it no longer varies the auxiliary verb or the subject of the tag question. In this respect it's the same as French *n'est pas?* or German *nichtwahr?*, which have the same meaning and also don't vary” [10]. It could further be presumed that European non-native English speakers would use a narrower range of English grammar tools. In the article “English becomes Esperanto” Johnson predicts, “One effect may be that this dialect would lose some of the tricky bits of English, such as the future perfect progressive (“We will have been working”) that aren't strictly necessary” [11].

Thus, the emergence of a new variety of English is most easily observed in the language of European bureaucracy (Eurocrats) that is already referred to as “Brussel's Eurish” [12] since it has written fixation whereas most other instances of the use of Euro-English remain oral and, therefore, it may seem that the subject of this research could be classified as a professional jargon. However, the sphere of application of written Euro-English covers the area wider than one profession including politics, law, business and humanitarian sphere. What was written in the documents by members of numerous European organizations had been uttered many times and had been used and understood by people other than the members of the profession. Moreover, most of EU documents in this or other way affect the EU citizens and although it is possible to get acquainted with these texts through the official translation many readers, both professionals and general public, would prefer to do it directly, provided they have sufficient language proficiency. Therefore, the fact that Euro-English is actively generated by “Eurocrats” does not contradict the definition of a dialect.

The other approach to the phenomenon is treatment thereof as a set of errors, which is in particular supported by Jeremy Gardner. He argues that where pieces of EU publications do not correspond to the linguistic norm of the native speakers, i.e. “UK and Irish native-speaker norms” they should be regarded as incorrect and may be accepted only for “internal consumption” or where “it is not necessary for the “European citizen” to be able to understand it”. Moreover, he tends to regard Euro-English as “in-house jargon”, which should be avoided [7, p. 2].

However, all dialects and language variants initially appeared as a set of errors, which were not corrected for certain reasons subsequently becoming a norm for a new variation. In this respect, it would be sufficient to remember heated debates concerning American variant of the English language. Languages are developed by their speakers and the number of people speaking Euro-English largely outnumbers native English speakers in Europe. Losing monopoly or exclusive rights on their language is a source of constant irritation for some members of linguistic community and general public in the inner circle countries.

For example, Jeremy Gardner puts forward one more argument in favor of his viewpoint – that of comprehensibility of Euro-English, which should be understood “by people outside the European institutions, particularly in our two English-speaking member states” [7, p. 3]. It appears very likely that most of the novelties of Euro-English would be easily understood by most Europeans since they are the product of interrelation of European languages and English. Similarly, it may hardly pose any serious difficulties for the native speakers since English is still the basis for the formation of the new dialect. For example, drafters of the judgment by the European Court of Human Rights wrote “first generation heir”

when they needed to describe a person who is the first to inherit after a deceased person [13, p. 7] obviously being unaware of the relevant legal term – “first-in-line heir”. Although the former term has not been included in either general or professional dictionaries it appears absolutely transparent; it may seem alien to a lawyer speaking English as a mother tongue but would hardly remain unclear.

Interestingly, the other J. Gardner's argument, that one concerning the necessity of being clearly understood by two native speaking Member Countries has been losing its weight since the referendum in Great Britain giving way to Brexit. Moreover, this fact opened the avenue to speculation as to the possible decline in the further importance of English in the EU countries. This may especially concern the possible substitute of English by French taking into account the fact that Brussels is largely a French speaking city. The rivalry between France and Great Britain, which has had a long history, is only one reason for that, the other being never dying fears of language imperialism. The report on Language policy and planning in Europe and Serbia reflects these fears, “This dominance of the English language represents a danger to the concept of European language policy.” [4, p. 2] The author proposes limiting the time for learning English and allocating the rest of the time for foreign language learning to other languages. [4, p. 3] These attitudes may weaken the future position of the English language in Europe following Brexit.

However, very strong remain the arguments that “Mastering a foreign language is a lifetime's work. People do not lightly give up one to learn another” and that “In the EU's institutions, a Dane is not going to start speaking to, or emailing, a Pole in anything other than English, whatever official policy says” [14]. Moreover there are opinions that Brexit will give new momentum to the development of English in Europe as a distinctive variety. M. Modiano holds that “Brexit will give English a surprise boost by making it the neutral option. Without the UK's 60 million native English speakers, the five million native speakers from Ireland and Malta will make up only one per cent of the total EU population. This will leave almost everyone else who speaks English in Europe on an equal footing, all using their second language to communicate” [15]. With over 38 per cent of Europeans speaking English as a second language it remains the most widely-spoken language. Further, with the weakening of authority and control on behalf of the standard British variant it is expedient to expect faster evolution of Euro-English.

Therefore, it may be **concluded** that:

a) There is sufficient evidence to believe that European English (Euro-English) is a developing territorial dialect of the English language rather than a set of errors or a professional jargon. Although it can be most clearly observed in the speech of officials of EU organizations, it will eventually find way to the wider audience.

b) It is reasonable to expect that Euro-English will preserve or even consolidate its importance in Europe despite the Brexit. In this case it may become neutral lingua franca for the Europeans, which in its turn will promote its further evolution.

c) Since this distinctive European variety of English functions as a lingua franca among linguistically diverse peoples, there are strong arguments for promoting such English as an educational model.

This opens interesting prospects for researchers since the formation of a new dialect can be observed in “real time” regime. Of special interest is the question of whether the new dialect will develop its distinct phonological form (so far it has not). The evolution of grammar norms peculiar to the new variation (if such evolution occurs) may also pose a challenge for the researchers.

References:

1. Braj Kachru. The alchemy of English: the spread, functions, and models of non-native Englishes. Oxford: Pergamon New York: Pergamon Institute of English, 1986. 200 p.
2. Кристал Д. Английский язык как глобальный. М.: Издательство «Весь мир», 2001. 240 с.
3. English language knowledge in European countries. URL: <http://languageknowledge.eu/languages/english>.
4. Marković A., Barjaktarović Rakočević S. Proceedings of the XIV International Symposium Symorg 2014: New business models and sustainable competitiveness. Proceedings of the International Symposium Symorg. Language policy and planning in Europe and Serbia in the context. An overview. 1795 p.
5. TESOL Position Statement on English as a Global Language. April 2008. 2 p. URL: <http://www.tesol.org>.
6. O'Grady W., Archibald J., Aronoff M., Rees-Miller J. Contemporary Linguistics. Boston: Bedford/St. Martin's. 2001.
7. Gardner G. Misused English Words and Expressions in EU publications. URL: <https://www.eca.europa.eu>.
8. Potter K. The use of English in Brussels confuses many. URL: <http://ec.europa.eu/education>.
9. Scapinker M. Eurish has developed a grammar of its own. Financial Times. April 9, 2014. URL: <https://www.ft.com/content/e6534caaba48-11e3-8b15-00144feabdc0>.
10. URL: <https://english.stackexchange.com>.
11. Johnson. English becomes Esperanto. The Economist. Apr 23rd, 2016. URL: www.economist.com.
12. Collins L. Eurenglish 101. The New Yorker. July 29, 2013. URL: <https://www.newyorker.com/magazine/2013/07/29/eurenglish-101>.
13. HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int>.
14. Skapinker M. FT columnist on business, language and society. Executive editor FTIECLA. URL: <https://twitter.com/skapinker>.
15. The Guardian. International edition. Fri 1. May 2015. URL: <https://www.theguardian.com/science/2015/may/01/icymi-english-language-is-changing-faster-than-ever-says-expert>.
16. McCrum R. All the world speaks Globish. Newsweek. US edition. December 6, 2010. URL: <http://www.newsweek.com>.
17. Driffill R. From Seaspeak to Singlish: celebrating other kinds of English. The Guardian. International edition. Sat 11, Mar 2017. URL: <https://www.theguardian.com/media/mind-your-language/2017/mar/11/from-seaspeak-to-singlish-celebrating-other-kinds-of-english>.

Алексєєв М. Є., Алексєєва Л. І., Синьова Т. В.
Євро-англійська мова: особливості розвитку

Анотація. У статті розглядаються проблеми використання та розвитку англійської мови на території європейських країн (у першу чергу, країн-членів Євросоюзу), крім тих країн, у яких англійська є офіційною мовою. Таку мову часто називають європейською англійською, євро-англій-

ською, єуриш і т. п. У статті досліджено зміни, які з'явилися у процесі використання євро-англійської в якості *lingua franca*, найбільш помітні з яких спостерігаються в лексичній системі, хоча є й граматичні новітності. Було зроблено спробу класифікації продукту, що виник внаслідок функціонування англійської мови на європейському просторі. Основна проблема – чи слід уже розглядати євро-англійську в якості діалекту англійської мови. Автори вважають, що відповідь на це питання матиме серйозні наслідки, в першу чергу, для освітньої системи європейських країн. Крім того, було розглянуто перспективу існування і розвитку євро-англійської. Було зроблено спробу прогнозування майбутнього євро-англійської. З цією метою автори навели і проаналізували думки не тільки лінгвістів, а й політичних аналітиків і культурологів.

Ключові слова: модель трьох кіл, зростання кількості англомовних, ті, хто розмовляють англійською як другою мовою, діалект, варіант мови, євро-англійська, *lingua franca*, граматичні особливості, брюссельська євро-англійська.

Алексеев Н. Э., Алексеева Л. И., Синёва Т. В.
Евро-английский: особенности развития

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы использования и развития английского языка на территории европейских стран (в первую очередь, стран-членов Евросоюза), кроме тех стран, в которых английский является официальным языком. Такой язык часто называют европейским английским, евро-английским, юариш (еуриш) и т. п. В статье исследованы изменения, которые появились в процессе использования евро-английского в качестве *lingua franca*, наиболее заметные из которых наблюдаются в лексической системе, хотя есть и грамматические новеллы. Были предприняты попытки классификации продукта, возникшего в результате функционирования английского языка на европейском пространстве. Основная проблема – следует ли уже рассматривать евро-английский в качестве диалекта английского языка. Авторы считают, что ответ на этот вопрос будет иметь серьезные последствия, в первую очередь, для образовательной системы европейских стран. Кроме того, были рассмотрены перспективы существования и развития евро-английского. Были сделаны попытки прогнозировать будущее евро-английского. С этой целью авторы привлекли и проанализировали мнения не только лингвистов, но и политических аналитиков и культурологов.

Ключевые слова: модель трех кругов, рост количества англоговорящих, говорящие на английском как вторым языке, диалект, языковой вариант, евро-английский, *lingua franca*, грамматические особенности, брюссельский евро-английский.

Бондар Л. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу французької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Малашенко О. Р.,

магістрант кафедри теорії, практики та перекладу французької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

СТРУКТУРНО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНКОМОВНИХ КОНВЕНЦІЙ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню моделі тексту франкомовної конвенції як носія його прагматичної функції. Визначено основні структурні елементи значених текстів із погляду їх прагматичного потенціалу та впливу. Проаналізовано засоби вираження комунікативно-прагматичних інтенцій адресанта у франкомовних текстах конвенцій.

Ключові слова: франкомовні конвенції, структурно-прагматичні особливості, прагматичний ефект.

Постановка проблеми. Дослідження засобів впливу на адресата та принципів реалізації конкретного прагматичного ефекту посідають чільне місце серед проблематики багатьох наук. Окреслення цільової аудиторії, виявлення шляхів досягнення певного комунікативного результату та відповідне оформлення тексту є також необхідними умовами створення сучасних документів, зокрема конвенцій – угоди між суб'єктами міжнародного права. Таким чином, визначення й усвідомлення структурних і лексико-граматичних засобів вираження прагматичних інтенцій продуцента повідомлення є важливою передумовою ефективної комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на процеси глобалізації та стрімкого науково-технічного розвитку, важко переоцінити значення міжнародного права в житті світового суспільства. З погляду лінгвістики, важливим аспектом є розуміння мовних засобів, які лежать в основі документів міжнародного права, сприяють їх авторитетності та закликають реципієнта до виконання їх положень, а також створюють у його свідомості розуміння необхідності їх дотримання.

Прагматичні та інші особливості документів міжнародного права плідно досліджувала низка вчених, серед яких можна назвати А.А. Васечко, А.І. Кіссе, Ж.С. Жемара, В.Н. Комісарова, В.В. Калюжну та ін. Незважаючи на значну кількість праць, присвячених зазначеній проблематиці, питання виявлення структурно-прагматичних характеристик текстів франкомовних конвенцій залишається відкритим.

Таким чином, актуальність наших наукових розвідок зумовлена загальною спрямованістю лінгвістичних досліджень на виявлення засобів вираження прагматичного потенціалу та комунікативних інтенцій адресанта текстів міжнародного права, франкомовних угод зокрема.

Мета статті – виявити основні структурно-прагматичні особливості франкомовних конвенцій шляхом поетапного аналізу їх складових частин і встановлення засобів досягнення комунікативної мети повідомлення.

Для реалізації мети був використаний ряд методів, до яких належать дедукція, лінгвістичне спостереження, компаративний і структурний аналіз.

Виклад основного матеріалу. Модель тексту конвенції, як носій його прагматичної функції, традиційно складається з преамбули, розділів, статей, прикінцевих положень і додатків [1]. Почнемо наш аналіз із назв конвенцій і проілюструємо їх прагматичні маркери на прикладах:

Convention des Nations Unies contre la corruption [3] – назва документа позначає організацію, яка є автором конвенції (ООН), а також лаконічно, але водночас досить повно передає основну тему, про яку йтиметься в документі (заходи проти корупції). Окрім цього, у ній міститься інформація щодо типу документа (конвенція). Отже, зазначений структурний елемент є важливим прагматичним інструментом і відповідає на такі питання, як *Хто написав? Що саме? Про що (з якою метою)?*

Convention sur l'interdiction de la mise au point, de la fabrication, du stockage et de l'emploi des armes chimiques et sur leur destruction [2]. Назва позначає не тільки єдину головну тему (заборона хімічної зброї як такої), а також різні аспекти (її виготовлення, розповсюдження, накопичення й утилізацію). Відтак, слід зазначити, що центральна тема супроводжується короткою інформацією про пов'язані з нею процеси. Такий досить детальний і довгий опис пояснюється тим, що в конвенції йтиметься не про всі можливі аспекти ключової теми, а лише про деякі з них. Отже, назва виконує не тільки інформативну функцію загального характеру, а й сприяє конкретизації, на основі чого ми правомірно можемо віднести її до ключових елементів прагматичного впливу на адресата повідомлення.

Convention Internationale relative aux Droits de l'Enfant [4] – відображаючи зазначені вище аспекти, назва також робить акцент на тому, що конвенція є міжнародним документом (*Internationale*). Наступним структурним елементом тексту є вступ, який передусім преамбулі та не є обов'язковим елементом, на відміну від останньої: *La corruption est un mal insidieux dont les effets sont aussi multiples que délétères...* [3, с. 5]. Аналіз проілюстрованої формальної одиниці дозволив дійти висновку, що автор намагається привернути увагу до проблеми корупції не з погляду права, міжнародних відносин або науки, а з позиції моральної відповідальності, та демонструє, чому саме корупція вважається світовим злом і яким чином вона впливає на життя людей усього світу. Іншими словами, автор імпліцитно наголошує на значенні та важливості місії міжнародного права, покликаною сприяти процвітанню всіх країн і народів та за-

гальному добробуту людства. Ця благородна мета може бути досягнута тільки за умови спільної та координованої боротьби проти корупції, тож, з погляду прагматики, саме вступ має надихнути людей, які знайомляться з текстом документа, на рішучі дії, спрямовані на подолання цієї проблеми.

Завершення вступу, створеного тогочасним Генеральним секретарем Кофі Ананом, сформульовано у формі звертання до представників усіх країн, що закликає побороти проблему корупції шляхом об'єднання зусиль: *L'adoption de la nouvelle Convention est un grand succès. Nous devons continuer sur notre lancée et faire le nécessaire pour qu'elle entre en vigueur dès que possible <...> je pense qu'ensemble nous changerons les choses* [3, с. 6].

Автор зазначає, що підписання угоди є визначним кроком на шляху боротьби з корупцією, та дає зрозуміти, що ООН цінує зусилля кожної країни. Вживання особового займенника першої особи множини сприяє ініціації сторін з метою підвищення ентузіазму всіх учасників.

У структурному плані наступним елементом документа є преамбула, яка має свої специфічні характеристики та засоби, що несуть власний прагматичний потенціал. Розглянемо частину преамбули до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: *Tenant compte également de la Déclaration sur la protection de toutes les personnes contre la torture et autres peines ou traitements cruels <...> Désireux d'accroître l'efficacité de la lutte contre la torture <...> Sont convenus de ce qui suit <...>* [4, с. 1].

Результати аналізу зазначеної структурної одиниці дозволяють констатувати, що преамбула пояснює мету сторін, якої вони хочуть досягти за допомогою підписання документа, а також містить посилання на інші важливі документи й окреслює логічні зв'язки між ними та конвенцією. Таким чином, остання постає як один із численних елементів інформаційної сфери міжнародного права і повинна відповідати певним глобальним напрямкам розвитку світового суспільства та не вступати в конфлікт із іншими важливими джерелами інтернаціонального права. Отже, преамбула надає ніби короткий історичний огляд розвитку певної проблематики та прийняття заходів з метою подолання певних суспільних лих.

Les États parties à la présente Convention, considérant que, conformément aux principes proclamés dans la Charte des Nations Unies, la reconnaissance de la dignité inhérente à tous les membres de la famille humaine <...> ont proclamé et sont convenues que chacun peut se prévaloir de tous les droits et de toutes les libertés qui y sont énoncés, sans distinction aucune [4, с. 1]. І в цьому разі спостерігаються посилання на інші джерела міжнародного права, що доводить повну відповідність документа раніше прийнятим рішенням щодо захисту прав дитини. Окрім цього, як і в першій, так і в другій преамбулі ми бачимо дуже чітку структуру оформлення тексту, яку схематично можна зобразити таким чином:

[учасники конвенції]

{через те, що:}

[фраза-кліше] >> [посилання на минулі документи/рішення/пояснення]

[фраза-кліше] >> [посилання на минулі документи/рішення/пояснення]...

[приймають певні положення/рішення/моделі поведінки].

За преамбулою в структурному плані відтворюється основний текст конвенції, тобто її статті:

ARTICLE II

DEFINITIONS ET CRITERES

Aux fins de la présente Convention:

1. On entend par "armes chimiques" les éléments ci-après, pris ensemble ou séparément:

a) *Les produits chimiques toxiques et leurs précurseurs, à l'exception de ceux qui sont destinés à des fins non interdites par la présente Convention, aussi longtemps que les types et quantités en jeu sont compatibles avec de telles fins;* [2, с. 3].

Зазначений приклад демонструє, що за номером статті йде її тлумачення. Такий розподіл допомагає уніфікувати структуру всієї конвенції та зробити пошук конкретних статей і роботу з ними зручнішою на практиці. Структура цієї формальної одиниці характеризується значною жорсткістю та набором чітких правил до оформлення пунктів, підпунктів і пояснення до них. Так, основні пункти позначаються цифрами, тоді як підпункти нумеруються за допомогою латинських літер. Було констатовано, що велике прагматичне значення мають відступи в структурі тексту повідомлення, які дозволяють візуально відрізнити ключову інформацію від другорядної та швидко зорієнтуватися в тексті конвенції. Доходимо висновку, що виділення елементів (номера статті та її назви, пояснення до неї) жирним шрифтом позитивно впливає на візуальне сприйняття тексту та пріоритетизацію усвідомлення інформації його складових частин.

Отже, подібні принципи нумерації та розташування елементів документа мають важливий прагматичний вплив на адресата та дозволяють привернути його увагу до найважливіших аспектів повідомлення, що призводить до фактичної ієрархізації тексту конвенції на ключові та другорядні елементи, пришвидшує загальний огляд документа за необхідності ознайомлення з його основними положеннями.

Прикінцеві положення конвенцій мають у більшості випадків подібну форму та відповідні прагматичні принципи структурування значущих елементів тексту.

Останньою важливою з погляду інформативності формальною одиницею конвенції є додатки. Як свідчить сама їх назва, вони доповнюють основний текст певною об'єктивною, фактичною інформацією. Окрім цього, ці частини міжнародного договору можуть містити дані, що будуть корисними або необхідними для повного й адекватного застосування положень документа. Додатки можуть складатися з декількох одиниць, яким передуює зміст, що містить їх елементи з назвами [2, с. 163]:

ANNEXE SUR LA PROTECTION DE L'INFORMATION CONFIDENTIELLE ("ANNEXE SUR LA CONFIDENTIALITE")

A. PRINCIPES GENERAUX DU TRAITEMENT DE L'INFORMATION CONFIDENTIELLE 165

Такий прийом допомагає виокремити додатки від основного тексту, а також сприяє тому, що читач зможе досить швидко віднайти конкретну потрібну йому інформацію. Проаналізуємо на прикладі текст додатка:

2. *Le Directeur général est responsable au premier chef de la protection de l'information confidentielle. Il établit un régime rigoureux pour le traitement de l'information confidentielle par le Secrétariat technique et se conforme en cela aux principes directeurs suivants:*

a) *L'information est considérée comme confidentielle si...* [2, с. 165].

Аналіз ілюстративного матеріалу доводить, що текст додатка має чітку ієрархічну структуру: він ділиться на пункти, які, у свою чергу, можуть розгалужуватися на підпункти. Перші

позначаються арабськими цифрами, другі – латинськими літерами, а пункти наступного, ще меншого розряду, – римськими цифрами. Також варто зазначити, що чим меншого розряду є пункт, тим більшим є його абзац. Тобто ієрархічність тексту є візуальною та надзвичайно наочною і, з позиції прагматики, такі прийоми структурного поділу є носіями принципу пізнання від загального до конкретного.

Висновки. Таким чином, аналіз структурних особливостей франкомовних конвенцій дозволив визначити, що з позиції прагматики їм притаманна формальна ієрархізація, що сприяє реалізації ефективного міжкультурного спілкування між представниками різних культур, відображає необхідність дотримання положень тексту сторонами угоди та відповідає міжнародним правовим нормам. Принципи структуризації конвенцій допомагають реалізувати прагматичні інтенції адресанта, надають змогу адресату зосередитися на потрібній інформації, а також провести швидкий огляд усього документа в цілому.

Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо в дослідженні структурно-прагматичних характеристик інших документів міжнародного та національного права, а також у проведенні зіставного аналізу їх мовних засобів вираження та у визначенні перекладацьких прийомів і трансформацій, що застосовуються у процесі відтворення зазначених особливостей українською мовою.

Література:

1. Куликова В.Г. Лексико-структурні та прагматичні особливості перекладу французьких текстів конвенцій. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Перекладознавство та міжкультурна комунікація. 2016. Вип. 3. С. 34–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvxdupmk_2016_3_8.
2. Convention sur l'interdiction de la mise au point, de la fabrication, du stockage et de l'emploi des armes chimiques et sur leur destruction. Organisation pour l'interdiction des armes chimiques. 1993. URL:

<https://www.opcw.org/fr/convention-sur-linterdiction-des-armes-chimiques/>.

3. Convention des Nations Unies contre la corruption. Nations Unies. 2004. URL: https://www.unodc.org/documents/dohadeclaration/JI/UNCAC/UNCAC_-_French.pdf.
4. Convention Internationale relative aux Droits de l'Enfant. Nations Unies. 1989. URL: <https://www.humanium.org/fr/texte-integral-convention-internationale-relative-droits-enfant-1989/>.
5. Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants. Nations Unies. 1975. URL: <http://www.ohchr.org/FR/ProfessionalInterest/Pages/CAT.aspx>.

Бондарь Л. В., Малашенко О. Р. Структурно-прагматические особенности французских конвенций

Аннотация. Статья посвящена исследованию модели текста франкоязычной конвенции как носителя его прагматической функции. Определены основные структурные элементы указанных текстов с точки зрения их прагматического потенциала и влияния. Проанализированы средства выражения коммуникативно-прагматических интенций адресанта франкоязычных текстов конвенций.

Ключевые слова: франкоязычные конвенции, структурно-прагматические особенности, прагматический эффект.

Bondar L., Malashenko O. Structural and pragmatic peculiarities of the French conventions

Summary. The article is devoted to the study of the French conventions text model as a carrier of its pragmatic functions. The main structural elements of these texts from the point of view of their pragmatic potential and influence have been determined. The means of communicative and pragmatic senders intentions expression of the French conventions have been analyzed.

Key words: French conventions, structural and pragmatic peculiarities, pragmatic effect.

*Дерега С. В.,**аспірант кафедри перекладу**Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*

ФУНКЦІОНУВАННЯ РОЗМОВНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ

Анотація. Статтю присвячено особливостям функціонування розмовної лексики в англійських рекламних текстах товарів електроніки. Розглянуто вживання у рекламних текстах елементів розмовної лексики (розмовних виразів, сленгізмів, професійних сленгізмів) у якості засобів залучення уваги споживачів, а також використання їх як засобів емоційно-експресивного забарвлення для створення ефективного рекламного тексту.

Ключові слова: розмовна лексика, сленгізм, професійний сленгізм, мовний засіб, рекламний текст.

Постановка проблеми. Останнім часом відзначається зростаючий інтерес до вивчення реклами як ефективного засобу масової комунікації. Реклама – це явище, де завжди зіштовхуються інтереси бізнесу, потреб споживачів і творчості укладачів реклами. Рекламний текст виконує особливу функцію – донесення до адресата певної інформації про товари, що рекламуються. Укладачі реклами прагнуть представити товари з найкращого боку і водночас встановити довірчі відносини з потенційними покупцями. Для вирішення цих задач використовуються різні мовні засоби впливу. О.О. Ксензенко зауважує, що використання у рекламі різноманітних засобів впливу обмежується етичними нормами [1, с. 613]. Проте ці норми можуть порушуватися навмисно, бо як зазначає Л.М. Хавкіна, «одним із засадничих принципів рекламотворчості є необхідність розмовляти з аудиторією її мовою, тому у створенні орієнтованих на молодь рекламних кампаній вдаються до використання позалітературної лексики» [2, с. 290]. Наразі у текстах англійської реклами простежується часте використання сленгу та розмовних виразів, що може сприйматися деякими категоріями споживачів неоднозначно. Дослідження присвячено аналізу функціонування елементів розмовної лексики в англійських рекламних текстах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням лінгво-стилістичних особливостей розмовної лексики англійської мови займалися Е. Партрідж, В.О. Хом'яков, І.Р. Гальперін, І.В. Арнольд, Л.П. Єфімов. Лінгвокультурний аспект американського сленгу розглядав Ю.К. Волошин, лінгвопрагматиці сучасного англійського сленгу присвячено дослідження О.Б. Пономарьової, Н.В. Глушук, Ф.О. Смирнова. Питання функціонування розмовної лексики у рекламі вивчали Д.Е. Розенталь, О.В. Медведєва, Ю.С. Бернадська, К.Б. Курганова. Дослідженню функціонування сленгізмів у сучасній рекламі присвятили свої наукові розвідки Г.Р. Андрєєва. Сленг і розмовні конструкції, що активно використовуються у рекламному дискурсі, були предметом дослідницької уваги С.В. Мошєвої. Наразі вивчення функціонально-прагматичних особливостей використання елементів розмовної лексики в англійському рекламному тексті є актуальним і перспективним напрямком сучасних досліджень.

Мета статті – визначити особливості функціонування розмовної лексики та доцільності використання її елементів в англійських рекламних текстах.

Матеріалом дослідження стали рекламні тексти з англійської реклами товарів електроніки, що розміщені на інтернет-сайтах: Apple.com, Samsung.com, Beoplay.com, HP.com, HTC.com, Canon.com, Apalon.com, Google.store.com., Beatsbydre.com, T-Mobile.com, Lenovo.com., Amazon.com.

Виклад основного матеріалу. Лексичним і стилістичним особливостям рекламних текстів присвятили свої дослідження ряд вчених, зокрема Ю.С. Бернадська, яка зазначає, що у рекламі використовуються переважно художній і розмовний стилі, мовні засоби яких мають сильне емоційно-експресивне забарвлення та дозволяють зробити рекламний текст більш виразним, доступним, спрощують читання, підвищують запам'ятовування. Мова рекламного повідомлення повинна бути наближеною до усного розмовного (повсякденного) мовлення [3, с. 93].

У свою чергу Д.Е. Розенталь вважає, що у рекламі особливо активно використовуються розмовні конструкції для створення емоційно-експресивного забарвлення, образності, дієвості рекламного тексту, який призначений для масового читача, а тому повинен бути близьким йому за структурою [4, с. 59].

На думку О.В. Медведєвої, новий стилістичний смак рекламистів проявляється у зацікавленості до сленгу, бо таким чином авторам легше реалізувати як експресивну, так і комунікативну функцію повідомлення. Розмовний стиль часто є запорукою ефективного рекламного тексту, що розрахований на середньостатистичного споживача, бо є для нього близьким через постійне використання у спілкуванні, тож має велику силу впливу на реципієнта, сприяє встановленню контакту і зростанню довіри до тексту та каналу його поширення [5, с. 27].

Під час вивчення теоретичного матеріалу ми виокремили погляди деяких вчених-мовознавців, які у своїх дослідженнях торкалися теми функціонування розмовної лексики. Так, І.Р. Гальперін розділяє розмовну лексику на загальнолітературну та нелітературну і доходить висновку, що загальнолітературна розмовна лексика майже непомітно переходить у розряд слів, які вже не включаються у норми літературного вживання. До нелітературної розмовної лексики вчений відносить жаргонізми, діалектизми, професіоналізми, вульгаризми і вважає, що найближче до розряду загальнозвичайної літературної розмовної лексики підходять сленгові слова [6, с. 85].

Дослідниця І.В. Арнольд визначає сленг як лексику розмовного типу, яку вважають нижчою від загальнозвичайного стандарту; слова, що у стандартній мові або не вживаються, або мають особливий лексико-семантичний зміст [7, с. 183]. За ствердженням Е. Партріджа, сленг використовують, щоб показати, що мовець є частиною певної групи, об'єднаної спільним родом занять, професійною, інтелектуальною або творчою діяльністю, одним словом, знаходиться в одному руслі, і таким

чином встановити контакт [8, с. 7]. Сленг, на відміну від жаргону (функціонує у певних закритих групах і містить закодовані слова), може вживатися будь-ким, виходити за межі соціальних і професійних груп, використовуватися звичайними користувачами для експресії у мові. Використання сленгу Н.В. Глушук пов'язує з прагматичними намірами і говорить, що «сленг використовують свідомо у розмовному мовленні у суто стилістичних цілях, а саме: для створення ефекту новизни, незвичайності, для передачі певного настрою мовця, для надання висловленню конкретності, жвавості, виразності, стислості, образності» [9, с. 26].

Інтерес багатьох дослідників зводиться до вивчення спеціального сленгу, до якого належать професіоналізми (професійні сленгізми). За визначенням М.Г. Зубкова, професіоналізми – це слова й мовленнєві звороти, характерні для мови людей певних професій, що вживаються для позначення спеціальних понять того чи іншого фаху, ремесла, промислу, і які не завжди відповідають нормам літературної мови [10, с. 55]. Дослідниця О.М. Сердобінцева наголошує, що професіоналізми становлять неофіційну мову співробітників певної науково-виробничої галузі, є словами та словосполученнями, що спонтанно підбираються для найменування професійних об'єктів і процесів. Вони з'являються в природних умовах професійного усного розмовного мовлення [11, с. 399].

У ході дослідження було виявлено, що укладачі рекламних текстів товарів електроніки вдаються до використання елементів розмовної лексики, яка, перш за все, виявляється на рівні фразових дієслів, що є яскравим прикладом використання метафоричного переносу значення. Так, наприклад, у рекламі телевізора Samsung LT24D390 використана розмовна конструкція *to keep somebody glued*. Споживачам пропонується звернути увагу на встановлений у телевізорі пристрій *Freeview tuner*, який забезпечить захоплюючу колекцію телешоу та каналів, що буквально «приклеїть» глядача до екрана: *Samsung T24D390S TV Monitor is fitted with a Freeview tuner. Freeview – is an exciting collection of shows and channels that will keep you glued to your screen.*

У рекламі смартфона Google Pixel 2XL пропонується «наряджати» фотографії стікерами: *Capture stunning photos with an effortless photography experience. Pixel 2 XL changes the way you take, save and share your moments, including new ways to dress up your photos with AR stickers.*

Презентуючи портативний бездротовий динамік, компанія Jawbone використала розмовний вираз *pump up* – «Врубай найгучніше»: *Pump Up the Volume With Jambox from Jawbone* (Jawbone Mini Jambox Wireless Bluetooth Speaker).

Метафоричністю також відмічені розмовні вирази, вжиті у таких рекламних текстах. Так компанія HTC, рекламуючи корпуси для смартфонів, презентує їх не надто громіздкими (розмовне слово *bulky* – «громіздкий»), а отже, зручними у використанні: *Not too bulky, preserve the convenience of your HTC Desire 530 accessibility* (HTC Desire 530).

У рекламі цифрової відеокамери укладачі рекламного тексту використали розмовний вираз *hands down*, маючи на меті переконати споживачів, що товар буде «безперечно» найкращим у найближчий час: *If you are looking for the best Vlogging camera that will help your YouTube or Video Blog for coming years then Canon G7x is hands down the best vlogging camera you can get right now* (Canon Power Shot G 7X Digital Camera).

Компанія Aralon (займається розробкою та продажем додатків для смартфонів) створила програму *Pimpy our screen.*

У її рекламі використано розмовний вираз *eye candy*: *Your device never looked cooler. Pimp Your Screen is an award-winning app that helps you customize the look of your device by giving you an exclusive selection of specially designed themes, backgrounds, icon skins, app shelves and many other eye candies. Available on Apple Watch!*

У рекламі жорстких чохлів для iPhone, лінію яких запустив репер Lil Uzi Vert, знаходимо розмовний вираз *good to go*, тим самим пропонується прикріпити iPhone до чохла – і «готово»: *Our iPhone Slim Case combines premium protection with brilliant design. Just snap it onto the case and you're good to go* (iPhone Case Lil Uzi Vert vs the World).

В іншій рекламі споживачів наштовхують на думку, що можливо прийшов час «зарити» свою стару оргтехніку на користь новітніх розробок: *If it's time to ditch the bulky desktop computer, save space and expand your view with this 19-inch View Sonic Optiquest Q19wb-2 Wide screen LCD Monitor. Order to day!* (View Sonic Optiquest Monitor).

Розмовний вираз *to hit the sweet spot* в англійській мові має значення «золота середина, оптимальний варіант» і вже давно перейшов у розряд метафор. Його використали у рекламі динаміків компанії B&OPLAY, щоб вказати на знайдене оптимальне поєднання форми та функціональності: *All B&OPLAY audio products are designed to hit the sweet spot between form and function. Made from exclusive, carefully selected and luxurious materials* (B&O Play Speakers).

Компанія Beats Electronics пропонує бездротові навушники для енергійних людей, що завжди у русі, зосереджених, названих у рекламному тексті розмовним словом *doers*: *Made For Doers. Living to move. Hooked on action. The stronger and faster you get, the more everything slows down. As long as you're quick on your feet on the street, you're always right where you belong. Power beats Wireless is designed to keep up with you* (Beats by Dr. Dre Solo Wireless). Розмовне слово *doer* утворилося додаванням агентивного суфіксу *-er* до дієслова *do*, у цьому контексті використано у значенні «трудяга».

У рекламі компанії Apple використана скорочена форма конструкції *going to – gonna*. Розмовне слово *gonna* використовується у повідомленнях про події, які повинні відбутися в майбутньому часі. Англomовні споживачі добре розуміють скорочення *wanna, gonna, gotta*, використовують їх у повсякденному спілкуванні, і наразі все частіше їх можна побачити у рекламних текстах, як ось, наприклад, у рекламі компанії Apple пропонується придбати програми та ігри для телевізора і запевняється, що придбаний продукт стане просто бомбою: *Apps and games on TV. It's gonna be huge* (Apple TV applications).

Використовуючи у рекламних текстах розмовні вирази, рекламодавці прагнуть налагодити контакт із цільовою аудиторією, створити атмосферу довірчих взаємин зі споживачами, а також зробити текст яскравим і таким, що має краще запам'ятатися.

У проаналізованих англomовних рекламних текстах також було знайдено вживання сленгізмів. У рекламному тексті планшета компанії Google вжито сленгізм *vlogging* (у мові користувачів ПК – процес користування відеоблогом): *Nexus 7 can be an excellent option for vlogging* (Google Nexus 7 tablet).

Пропозиція «безкоштовного» товару чи послуги є корисним і цінним маркетинговим ходом. Споживачі, зацікавлені у подарунках, на тлі одноманітного *free, free of charge* звернуть увагу на обіцяний «шаровий» товар, як, наприклад, у рекламі цифро-

вої камери виробництва компанії Nikon, де укладачі рекламного тексту використали сленгізм *freebies*: *Buy Nikon 1 J5 Mirrorless Digital Camera with 10–30 mm Lens and get accessories freebies*. (Nikon 1 J5 Digital Camera). У сленгізма *freebie* помічена надзвичайна експресивність. Іменник утворився від прикметника *free* (безкоштовний) і зберіг у своєму лексичному значенні вказівку на відсутність ціни (*free of charge*).

Компанія Google пропонує споживачам оцінити переваги смартфонів із вбудованим додатком Google Assistant, за допомогою якого вони зможуть отримати цілий ряд послуг: *Need help or answers? Just ask the Google Assistant, built into every Google Pixel 2 XL. You can request a ride, reserve a table, buy a ticket – using only your voice* (Google Pixel 2 XL). У тексті реклами використано сленгізм *ride*, що утворився від багатозначного дієслова *to ride* (їздити, кататися, керувати, їхати верхи). Як сленгізм, запозичений у субкультури реперів, наразі широко вживається у значенні «автомобіль».

Відчуваючи велику конкуренцію на ринку продажів, виробники товарів електроніки намагаються представити свої товари у найбільш вигідному світлі.

Як привабити покупця, переконати, що твій товар кращий за інші? У досліджуваних рекламних текстах було виявлено часте вживання сленгізму *cool*, саме з метою дати оцінку деяким деталям, не заглиблюючись у технічні характеристики, що мало б у підсумку вплинути на рішення покупця. Для молодіжної аудиторії споживачів поняття «крутий» смартфон – це смартфон з високими параметрами, вишуканим дизайном та ін. Група компаній T-Mobile, що є лідером у галузі мобільного зв'язку і займається виробництвом смартфонів, дає таку рекламу: *Stay into chin style with the T-Mobile Vairy Touch II. It's cool and compact with a touch screen, and you can surf the internet wherever you are*.

Компанія Tomkas рекламує автомобільний тримач для смартфонів: *With our awesome Adjustable Smartphone holder, you don't have to hold your phone while it's charging, or while you're bumping that new "Uzi" song!* (Tomkas smartphone holder). У рекламному тексті знаходимо молодіжні сленгізми *awesome* та *bumping*. Споживачів запевняють, що з «потрясним» регульованим тримачем для смартфонів їм не буде потрібно тримати телефон під час підзарядки чи коли вони «врубають на повну» нову пісню репера Uzi.

Компанія Lenovo для реклами ноутбуків серії IdeaPad, досить потужних і популярних серед геймерів, придумала слоган, у якому використала сленгізм *lags*: *Play WOW and face the bosses without lags*. – *Грайте у WoW та зустріньтеся з босами вічна-віч без lagів*. Уповільнення роботи комп'ютера під час гри є справжнім жахом для онлайн-гравців, і тому будь-які кроки у вирішенні цієї проблеми мають зацікавити потенційних покупців комп'ютерної техніки.

Часто у рекламах товарів електроніки зустрічаються професійні сленгізми комп'ютерників, серед яких – *websurfing* (сердити мережею – користуватися ресурсами Інтернету) та *upgrade* (апгрейдити – модернізувати): *It's not just your laptop – it's your entertainment go-to. Movies. Games. All the websurfing you want. Not only does it come with an impressive 1 Terabyte of hard drives to rage, but you can also upgrade your speed at any time with an SSD and additional RAM* (Samsung Notebook7).

У деяких рекламних текстах бачимо, що назву накопичувального носія інформації *USB Flash Drive* замінено професійним сленгізмом *pendrive*, як от у рекламі компанії Hewlett-

Packard: *If you are looking for a device that would let you store a good number of songs, videos and other important documents, goforHPV215B pendrive. This pendrive has been designed with a compact frame and has a memory storage capacity of 16 GB* (HP v215b 16GB Pen Drive).

Реклама смартфона з фронтальним фотоспалахом, розробленим спеціально для селфі (різновиду автопортрета, що полягає у фіксації самого себе на фотокамеру), привертає увагу споживачів, які шукають товари з цією функцією: *The first Samsung smartphone with Front Flash for selfies* (Galaxy Note 7). Selfie – це професійний сленгізм фотографів, який став популярним серед великого кола власників смартфонів, мобільних телефонів із фотокамерою.

Професійний сленговий вираз фінансистів *low-ball price*, у значенні «за низькою ціною», було знайдено у рекламі смартфона компанії HTC: *High-powered Android at a low-ball price* (HTC Inspire 4G).

Цільова аудиторія досліджуваної нами реклами товарів електроніки – це, перш за все, звичайні інтернет-користувачі різного віку та професій, серед яких є і спеціалісти з комп'ютерної техніки. Вживання у рекламних текстах професійного сленгу пояснюється бажанням рекламистів говорити мовою споживачів, на яких розрахована реклама.

Висновки. У ході детального вивчення було виявлено, що в англійських рекламних текстах товарів електроніки активно застосовується розмовна лексика. Серед досліджуваних елементів розмовної лексики виділено розмовні вирази та конструкції, сленгізми, професійні сленгізми. Під час аналізу рекламних текстів з елементами сленгу було виявлено вживання молодіжного сленгу, сленгу блогерів, геймерів, маркетологів. Велика різноманітність представлених на ринку товарів комп'ютерної техніки, аудіо-відео систем, смартфонів, фотокамер та ін. потребує використання великої кількості термінів, які нами були досліджені раніше [12], та зумовлює вживання у рекламних текстах професійних сленгізмів. У проаналізованих рекламах були знайдені професійні сленгізми фінансистів, фотографів, та їх найбільша кількість належить до галузі електроніки і комп'ютерних технологій. У цьому ми вбачаємо специфіку досліджуваних нами рекламних текстів.

Укладачі рекламних текстів часто використовують розмовну лексику через її близькість і зрозумілість широкому колу споживачів. Елементи розмовної лексики використовуються для створення емоційно-експресивного забарвлення та у якості засобів залучення уваги споживачів. Рекламний текст повинен передати максимально допустиму кількість інформації про товар за мінімально можливою кількістю слів і справити враження. Використання влучних сленгізмів замість довгих характеристик за принципом «сказав – як відрізав» призводить до певної економії мовних засобів. Введення таких лексичних одиниць у рекламні тексти вважаємо доцільним, бо це сприяє виконанню основної мети реклами – продажу товарів. У процесі дослідження намітилася подальша перспектива вивчення оцінної лексики в англійських рекламних текстах.

Література:

1. Ксензенко О.А. Прагматические особенности рекламных текстов. Язык средств массовой информации. М.: Альма-матер, 2008. С. 610–622.
2. Хавкіна Л.М. Сучасний український рекламний міф: монографія. Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2010. 352 с.

3. Бернадская Ю.С. Текст в рекламе: учеб. пособ. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. 288 с.
4. Розенталь Д.Э., Кохтев Н.Н. Язык рекламных текстов: учеб. пособ. М.: Высш. школа, 1981. 125 с.
5. Медведева Е.В. Рекламная пропаганда, или «Почем опиум для народа?». Вестник Московского ун-та. Серия 19, Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2003. № 1. С. 22–35.
6. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка. М.: Изд. литературы на иностранных языках, 1958. 459 с.
7. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык: учебник. М.: Флинта, 2010. 384 с.
8. Partridge E. Slang To-day and Yesterday. London: Routledge & Keagan Paul, 1970. 488 p.
9. Глушук Н.В. Лінгвопрагматика сучасного англомовного сленгу: витоки, класифікаційні та семантичні ознаки. Вісник Львівського універ-ту. Серія іноземні мови. 2013. Вип. 21. С. 22–36.
10. Зубков М.Г. Сучасна українська ділова мова. Х.: Торсінг, 2003. 448 с.
11. Сердобинцева Е.Н. Профессионализмы в системе специальной лексики и системе национального языка. Известия ПГПУ им. В.Г. Белинского. 2012. № 27. С. 396–401.
12. Дереха С.В. Особливості використання термінологічної лексики в англомовних рекламних текстах (на матеріалі реклами товарів електроніки з інтернет-сайтів). Науковий вісник Херсонського держ. універ-ту. 2017. № 3. С. 125–129.

Дереха С. В. Функционирование разговорной лексики в англоязычных рекламных текстах

Аннотация. Статья посвящена особенностям функционирования разговорной лексики в англоязычных рекламных текстах товаров электроники. Рассмотрено употребление в рекламных текстах элементов разговорной лексики (разговорных выражений, сленгизмов, профессиональных сленгизмов) в качестве средств привлечения внимания потребителей, а также использование их как средств эмоционально-экспрессивной окраски для создания эффективного рекламного текста.

Ключевые слова: разговорная лексика, сленгизм, профессиональный сленгизм, языковое средство, рекламный текст.

Dereha S. The Functioning of colloquial vocabulary in English advertising texts

Summary. The paper deals with the peculiarities of the functioning of colloquial vocabulary in advertising texts of electronic goods. The article considers the use of elements of colloquial vocabulary (colloquial expressions, slang-words, professional slang-words) as means of drawing the attention of consumers, as well as the use of them as means of emotional and expressive coloring for the creation of effective advertising text.

Key words: colloquial vocabulary, slang-word, professional slang-word, linguistic means, advertising text.

*Полежаєв Ю. Г.,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри іноземних мов професійного спілкування
Запорізького національного технічного університету*

КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ ДЕТАЛІЗАЦІЇ У СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ ТРЕВЕЛ-ЖУРНАЛАХ

Анотація. Статтю присвячено опису комунікативної стратегії деталізації у контексті оптимізації впливу англомовних тревел-журналів на читачів. Розглядаються різні аспекти її онтологічного зв'язку з тревел-дискурсом, зокрема хронотопічні та комунікативно-прагматичні. Розкрито сутність понятійного конструкту «стратегія комунікативного впливу». Окреслено наукові підходи до класифікації комунікативних стратегій. Визначено специфіку реалізації комунікативних стратегій і тактик у текстах різної функціонально-комунікативної спрямованості. Висвітлено погляди дослідників на дефініцію комунікативної стратегії деталізації.

Ключові слова: атрактивність, комунікативна стратегія, стратегія деталізації, стратегія оптимізації, тревел-курс, хронотопічність.

Постановка проблеми. У XXI столітті постійно змінюється аксіологічні пріоритети туристів. Ці зміни зумовлені глобалізаційними процесами та перенасиченістю ринку подорожей, адже пересічного споживача туристичного продукту важко задовольнити традиційними видами масового туризму, що були популярним ще десять років тому. Поява нішевих туристичних продуктів продукує нові підходи та стратегії їх популяризації серед масової аудиторії ЗМК, структура та контент яких переживає трансформації у відповідності до змін комунікативної парадигми у постмодерному суспільстві, де відпочинок займає велику питому вагу вільного часу.

Рекламний тревел-текст перетворюється на доволі якісний особистісний журналістський тревел-нарратив з яскраво вираженою піар модальністю. Цей тип тексту набуває особливої популярності у сучасному медіапросторі, адаптуючись до потреб гетерогенної читацької та глядацької аудиторії, формуючи новий тип медіаконтенту – тревел-контент. Цей тип медіапродукту структурує медіапоток традиційних ЗМІ та адаптує їх у відповідності до латентних потреб туристичних компаній та державних установ. Саме тревел-текст сьогодні найактивніше створює образ-імідж імаго однієї нації у свідомості іншої.

Використання комунікативних стратегій, зокрема деталізації, у публікаціях англомовних видань оптимізує вплив журналістських матеріалів на читацьке сприйняття. Це актуалізує теми статті, виконаної у руслі медіастудій, теорії мовної дії та прагмалінгвістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим аспектам дослідження тревел-журналістики присвячено наукові розвідки таких учених, як М. Армстронг, Ф. Гануш, Е. Дафі, А. Кавурі, П. Піроллі, І. Показаньєва, Ю. Ростовська, Е. Фюрзіх та ін. Особливості функціонування тревел-медіадискурсу вивчали С. Лучинська, Т. Редькіна, О. Юферева та ін. Проблема комунікативних стратегій привертала і продовжує привертати увагу багатьох науковців (О. Зайцева, В. Новиков, Ю. Пирогова, О. Стрижкова, М. Терських та ін.). Стратегії оптимізації

у контексті комунікативного впливу розглядали А. Брутман, О. Демиденко, Л. Козяревич та ін. Попри широкий спектр наукових праць, присвячених проблемі комунікативних стратегій, лінгвістики та соціальних комунікацій – питання деталізації як комунікативної стратегії та її ролі в оптимізації впливу на читачів англомовних тревел-журналів наразі ще залишається поза увагою дослідників.

Метою наукової розвідки стало розкриття сутності понятійного конструкту «стратегія комунікативного впливу», висвітлення поглядів дослідників на дефініцію комунікативної стратегії деталізації, визначення специфіки реалізації комунікативних стратегій і тактик у текстах різної функціонально-комунікативної спрямованості.

Серед основних завдань статті – розгляд статусу стратегії у системі координат «товарний дискурс – соціальний дискурс», вивчення її зв'язків з іншими стратегіями і тактиками, які оптимізують вплив медіа-дискурсу на читацьку аудиторію, розгляд її хронотопічних, комунікативно-прагматичних і текстокомпозиційних характеристик.

Ілюстративним мовним матеріалом до статті слугує тематична добірка текстів «Dream Journeys: 25 Amazing Adventures Around The World», присвячених атрактивним локусам, опублікованим у журналі-тревелозі «National Geographic Traveler» [1].

Виклад основного матеріалу. Медіатекст семантичною детермінантною яких є тревел-контент стають одними з найбільш репрезентативних у міжнародного медіапоток, він надає масовому споживачеві інформацію про подорожі, торкається теми історії, географії, культури, мистецтва, туризму, етики, філософії тощо» [2].

Комунікативно-стратегічний напрям дослідження текстів є одним із пріоритетних у сучасній лінгвістиці та суміжних з нею науках. У царині прагмалінгвістики під комунікативними стратегіями (або стратегіями комунікативного впливу) розуміються прийоми вибору, структурування та подачі у повідомленні інформації про певний об'єкт, підпорядковані меті комунікативного впливу, вигідного для адресата. Комунікативні цілі та завдання розподіляються на стратегічні й додаткові. Перші з них – ті, що позиціюють, формують певне сприйняття об'єкта (наприклад, акцентують увагу адресата повідомлення на привабливих для нього властивостях об'єкта). Інші – оптимізують, забезпечують найефективніший і найоптимальніший шлях досягнення перших [3, с. 209].

Комунікативна стратегія пронизує увесь текст, структурує та організовує його як функціональну одиницю [4, с. 133].

Як зазначає О. Стрижкова, специфіка реалізації комунікативних стратегій і тактик у текстах різної функціонально-комунікативної спрямованості «детермінується відбором та організацією мовних засобів, що володіють найбільшим потенціалом впливу» [5, с. 5].

Іншою класифікацією комунікативних стратегій (згідно з поглядами О. Зайцевої та М. Терських [6, с. 236]), є їхня диференціація за об'єктом впливу. У зв'язку з цим виокремлюються два різновиди дискурсу: товарний і соціальний. Перший – стосується винесеного на ринок пропозиції (реалізується через референцію до унікальної характеристики товару або порівняння з конкурентами), другий – співвідноситься з суспільством, відносинами всередині нього, громадським статусом, цінностями і стереотипами.

Відповідно до цього дослідниця Л. Кочетова [7, с. 81–82] виокремлює дві групи дискурсивних функцій, що забезпечують реалізацію вищезазначених комунікативних стратегій. Перші з них – спрямовані на позиціонування товару, другі – на регулювання відносин між виробниками і продавцями туристичного продукту, з одного боку, та його споживачами – з іншого. Серед функцій другого типу виділяються функції конструювання соціальної ідентичності й залучення до певної соціальної групи.

Однією з основних стратегій оптимізації, що актуалізуються у сучасному тревел-дискурсі, є стратегія (тактика) деталізації [8]. Вважається, що опора на фонові знання адресата здійснюється у цьому випадку з метою викликати у нього позитивні асоціації, створити емоційний і психологічний комфорт.

Розглянемо фрагмент серії текстів, в яких представлено швейцарське місто Люцерн. Аналізований текст присвячено гранд-готелю «National»: «Along the northern shore of Lake Lucerne sits the regal Grand Hotel National, a 41-room, neo-Renaissance-meets-baroque landmark. Co-founded around the turn of the 20-th century by famed hotelier César Ritz and pioneering chef Auguste Escoffier, the hotel continues a tradition of culinary excellence with four restaurants, a café, and a lakeside terrace and bar» [1, с. 13]. Фрагмент містить 35 слововживань відомих слів. Реалізації комунікативної стратегії деталізації сприяє використання у поверхневій структурі висловлювань: 20 слововживань одиниць, які репрезентують той чи інший об'єкт, подію або тимчасово-просторову координату (*shore; Lake Lucerne; Grand Hotel National; around the turn of the 20th century; hotelier César Ritz; chef Auguste Escoffier; hotel; restaurants; café; terrace; bar*), одного числівника (*four*), трьох відносних прикметників, що вказують на матеріал, простір, місце та час (*northern; lakeside; 41-room*), чотирьох якісних прикметників й одного оцінного іменника (*regal; neo-Renaissance-meets-baroque; famed; pioneering; excellence*).

Звернемося до іншого фрагмента, присвяченого курорту Бюргеншток: «The Bürgenstock Resort has assembled three historic hotels – once frequented by such stars as Audrey Hepburn and Sophia Loren – into one glamorous, health-focused retreat. Spread over 148 acres, the 370-room resort includes a 107,000-square-foot spa, indoor and outdoor pools (one heated in winter), tennis courts, a nine-hole golf course, 43 miles of hiking and biking trails, and a private beach on the lake for water sports» [1, с. 13]. У тексті зафіксовано 45 слововживань відомих слів і дві цифри. Будь-який об'єкт, подію або тимчасово-просторову координату у поверхневій структурі висловлювань представляє 21 слововживання (*Bürgenstock Resort; hotels; Audrey Hepburn; Sophia Loren; retreat; resort; spa; pools; winter; tennis courts; golf course; hiking and biking trails; beach; lake*). Також зареєстровано три відносні прикметники, що вказують на матеріал, простір, місце та час (*370-room; 107,000-square-foot; nine-hole*), один оцінний іменник і два якісних прикметники (*stars; glamorous; health-focused*), три числівники (*three; one* [двічі]) і два числових позначення (*148; 43*).

Зауважимо, що до складу багатьох складних якісних прикметників у ролі вихідних елементів належать цифри (числа, числові позначення) та числівники.

Розглянемо більший фрагмент тексту, присвяченого Монблану, альпійському гірському масиву, розташованому на кордоні Франції та Італії: «Three Gore-Tex-clad mountaineers are making their arduous slog up Mont Blanc, Western Europe's tallest peak. Its 15,771-foot summit looms still some 3,000 feet above them. Their top-of-the-world vista takes in a snow-dusted Alpine massif that spans France, Switzerland, and Italy.

My friend and I share nearly the same epic view the climbers have, but not the same foot blisters or crevasse hazards. Unlike them, we have arrived at 12,395 feet via a 20-minute cable car ride from the French resort town of Chamonix to this observation deck on Aiguille du Midi, a peak neighboring Mont Blanc» [1, с. 39].

Фрагмент містить 69 слововживань відомих слів і два числові позначення. Реалізації комунікативної стратегії деталізації сприяє використання у поверхневій структурі висловлювань: 26 слововживань одиниць, які репрезентують той чи інший об'єкт, подію або тимчасово-просторову координату (*mountaineers; Mont Blanc* [двічі]; *Western Europe's; peak; summit; Alpine massif; France; Switzerland; Italy; climbers; cable car; the French resort town of Chamonix; observation deck; Aiguille du Midi; peak*), чотирьох відносних прикметників, що вказують на матеріал, простір, місце та час (*Gore-Tex-clad; 15,771-foot; 20-minute; snow-dusted*), чотирьох якісних прикметників (*arduous; tallest; top-of-the-world; epic*) й одного числівника (*three*). Також зафіксовано два числових позначення (*3,000; 12,395*).

У наведених прикладах лексичні одиниці та інші знаки (цифри), які беруть безпосередню участь у реалізації комунікативної стратегії деталізації, формують сектор наповнення текстів, який домінує за кількістю: вони склали у поверхневій структурі від 48 до 83% використовуваних одиниць. Ці приклади наочно демонструють, як стратегічне оформлення тексту сприяє підвищенню інформованості адресата про об'єкт (те, що в англомовних підручниках з туризму називається «raising awareness») й одночасно спрямовано на зміну мотивації адресата, зокрема на естетичне самоствердження та підвищення її престижу (*regal; neo-Renaissance-meets-baroque; famed; pioneering; excellence; stars; glamorous*).

У результаті, вирішується завдання провідної стратегії, що позиціює підвищення аттрактивності й конкурентноздатності об'єкта (у нашому випадку – певного локусу або його ділянки). Комунікативна стратегія деталізації реалізується у тісному взаємозв'язку з іншими стратегіями (тактиками) оптимізації. Так, у семантиці багатьох із наведених вище якісних прикметників присутні оцінні семи: *regal – величественний; famed – знаменитий; pioneering – новаторський* тощо. З іншого боку, позитивна оцінка, спрямована на підвищення аттрактивності об'єкта, може проявлятися й у прихованій формі – наприклад, через «прив'язку» об'єкта до відомої своєю красою (багатою історією, екологічністю тощо) просторової координати (*along the northern shore of Lake Lucerne*). У цьому випадку деталізація комбінується з такою тактикою оптимізації, як зміщення фокусу оцінки. Подібне зміщення відбувається й у тих випадках, коли оцінці піддаються відомі персонажі з минулого та сьогодення, які асоціюються з цими локусом (у наших прикладах – його засновники або гості): *co-founded <...> by famed hotelier César Ritz and pioneering chef Auguste Escoffier; once frequented by such stars as Audrey Hepburn and Sophia Loren*.

Іншою стратегією оптимізації, у комбінацію з якою активно вступає стратегія деталізації у текстах тревел-журналів, є комунікативна стратегія активізації інтеракції [9]. Зокрема, такій активізації можуть сприяти персоніфікація оповідача або використання ефекту поліфонії оповідача. Наприклад, історичний екскурс в описі вілли у Багер, на якій сьогодні проживає сицилійська принцеса Вікторія Алльята ді Віллафранка, ведеться від імені самої господині: «What we believe in, here, is history», – *she says*. Every architectural element in the villa, *she tells me*, was designed to celebrate the triumph of wisdom over ignorance, of harmony over chaos. One of the dining rooms is full of painted dancing skeletons. Here, *the princess notes*, a puckish prince once surprised his dinner party guests by presenting them with cadavers modeled after themselves – reminding us that we all, even princes, must die. The precise geometry of the mock colonnades, inspired by St. Peter's Square in Rome, and the Freemason sigils hidden among the frescoes and decorations, are all elements of an old Sicily *the princess believes* she is responsible for keeping alive» [1, с. 49].

Що стосується ефекту поліфонії оповідача, то він, крім іншого, може досягатися за допомогою використання прецедентних імен. Наприклад, в опис водних круїзів озером Люцерн вкраплюється думка відомого письменника: «*Ferries and paddle steamers regularly crisscross Lake Lucerne, offering everything from short cruises to nearby resort towns such as Brunnen and Weggis (which Mark Twain called the "loveliest place") to half-day tours of the entire lake, visiting more distant spa town – and leading to a network of lake and mountain hikes. This being Switzerland, you also will find recreational water-sport options, including windsurfing, kayaking, waterskiing, and stand-up paddle boarding*» [10, с. 14].

Реалізація стратегії деталізації органічно пов'язана з хронотопічними характеристиками тревел-дискурсу. Як було з'ясовано, однією з основних просторових характеристик атрактивних ділянок локусу є їхня локалізованість у «чужому просторі» й точковість (*детальніше – див. [11]*).

«Прив'язка» до просторової координати може здійснюватися щодо будь-якого об'єкта, незалежно від його розмірів, – аж до таких великих об'єктів, як Раджастан (найбільший штат Індії): *Rajasthan, in the northwestern part of the country, bordering Pakistan, is a cluster of desert kingdoms, infused with a raw and regal decadence that sets the state apart from everywhere else. It's a realm of fabulous palaces conjured by the reckless abandon of the maharajas, a land of antique Rolls-Royces, of fabrics dyed in a kaleidoscope of rainbow hues, of camels, and of searing sand and heat* [10, с. 76].

Ще однією важливою хронотопічною характеристикою атрактивних ділянок локусу є неперемішуваність, пов'язана з їхніми історичними, культурними і соціально-політичними особливостями. Наприклад, унікальність гірської дороги Кьюолур у центральній Ісландії, що піддається деталізації у наведеному нижче фрагменті тексту, підкреслюється нерозривним зв'язком цього локусу з історією: «*Single file, our small group from Íshestar trots toward the row of mossy green mountains on the horizon, following the ancient Kjölur Route that crosses the barren middle of the country from coast to coast. Steady hooves crunch over miles of new black volcanic earth, lumpy as a field of crushed Oreos. The tall dome of glistening ice is Hekla – the most active volcano in Iceland and the gateway to Hell, according to ancient lore. The Vikings rode this same*

cross-country route more than a thousand years ago, and since then, Iceland's wild-maned horses – small and tough – have remained a separate breed largely untouched by outside influence» [1, с. 40]. У результаті, при реалізації стратегії деталізації може мати місце досить високий ступінь «занурення» внутрішнього хронотопу у зовнішній.

Коротко розглянемо комунікативно-прагматичні характеристики висловлювань, які актуалізуються при реалізації комунікативної стратегії деталізації. Найорганічніше ця комунікативна стратегія оптимізації пов'язана з репрезентативом, в якому, як відомо, повідомляється про стан справ і який передбачає істиннісну оцінку.

Репрезентативи використовуються для деталізації різних видів об'єктів: від цілих географічних регіонів (*див. вище: фрагмент про Раджастан*) до окремих будівель (The Aiguille du Midi also has one of *the world's highest museums. Located in a rocky chamber deep in the mountain, the Musée de l'Alpinisme Pointe displays photos and memorabilia from the early days of extreme sports – such as BASE jumping, for which Chamonix has historically been considered a top spot* [15, с. 39] або людей (згадувана вище сицилійська принцеса: «*spent years in the Middle East, earning a doctorate in Islamic studies and writing several books, including the Italian translation of The Lord of the Rings*» [1, с. 49]).

Нерідко репрезентативи комбінуються з ведиктивами (мовленнєвими актами оцінки) – як у наступному фрагменті тексту, що описує столицю Данії: *Life's simple pleasures include a perfect dish of scallops at Studio restaurant in Copenhagen or the tranquility of a solitary church in Skagen* [1, с. 61].

Найяскравішим прикладом оптимізації впливу на читачів з боку комунікативної стратегії деталізації є реалізація її у межах композиційної форми опису, що слугує для передачі дійсності, зображенню природи, місцевості [3, с. 30] і призначена для вираження факту співіснування предметів, їхніх ознак в один і той же час [13; 14].

Основне смислове навантаження, що було підтверджено нашими прикладами, несуть іменники та прикметники, оскільки у змісті текстів головне – предмети, властивості, ознаки. Підкреслюється, що домінантними відносинами визнаються просторові й тимчасові [12, с. 30].

Серед різновидів опису виокремлюють: опис з якісною або предметною ремою, в якому логічно виокремлюються ознаки або назви предметів; опис з ремою динамічного стану, де можуть бути присутніми фазові переходи від одного стану об'єкта – до іншого, що спостерігаються з боку; опис з імпресивною ремою, у реалізації якого активно використовуються лексичні одиниці, що позначають почуття, стан й емоційні враження суб'єкта (цит. за: [3, с. 10]).

У процесі дослідження з'ясовано, що найпоширенішою формою опису, яка використовується у текстах сучасних тревел-журналів, є перша – з якісною або предметною ремою. У цьому описі мають місце два види відносин: предметно-адвербіальні («предмет – простір») і предметно-атрибутивні («предмет – ознака») [12, с. 33–34].

Проілюструємо це на матеріалі нашого першого прикладу, присвяченого гранд-готелю «National» у Люцерні: «*hotel – along the northern shore of Lake Lucerne*» (предметно-адвербіальні відносини); «*hotel – regal*», «*hotel – 41-room*», «*hotel – neo-Renaissance-meets-baroque*», «*hotel – culinary excellence*» тощо (предметно-адвербіальні відносини).

Висновки. Отже, комунікативні стратегії деталізації, що реалізуються у сучасних англомовних тревел-журналах, є однією з провідних стратегій оптимізації впливу медійного дискурсу на читача. Ця стратегія характеризується двоспрямованістю: на підвищення інформованості адресата про об'єкт й, одночасно – на зміну мотивації адресата, зокрема на естетичне самоствердження та підвищення її престижу. Стратегія деталізації найбільше взаємопов'язана з такими засобами оптимізації впливу на реципієнтів, як тактика зміщення фокусу оцінки і стратегія активізації інтеракції.

Реалізація стратегії деталізації сприяє актуалізації основних хронотопічних характеристик тревел-дискурсу: для атрактивних ділянок – локалізованості у «чужому просторі», точковості й неперемішуваності, що пов'язано з досить високим ступенем «занурення» внутрішнього хронотопу у зовнішній. При актуалізації стратегії деталізації основною комунікативно-прагматичною формою використовуваних висловлювань виступає репрезентатив; основною композиційною формою – опис насамперед з якісною або предметною ремою.

Таким чином, деталізація як комунікативна стратегія виступає важливим інструментом оптимізації впливу (насамперед, мовленнєвого) на індивідуальну та колективну свідомість (підсвідомість) читачів англомовних тревел-журналів з метою моделювання їхніх уявлень про туристичні об'єкти різних країн світу й заохочення до подорожей, екскурсій, отримання туристичних послуг.

Література:

- National Geographic Traveler» 2017. v. XXXIV. n. 5 (October-November). URL: <http://www.nat-geo.ru/ngt-awards-2017/nomination/thank-you/>.
- Показаньева И. В. Проблемное поле трэвел-журналистики как явления современного медиaprостранства. Медиаскоп: электрон. науч. журн. 2013. № 3. URL: <http://www.mediascope.ru/node/1385>.
- Пирогова Ю. К. Имплицитная информация как средство коммуникативного воздействия и манипулирования (на материале рекламных и PR-сообщений). Проблемы прикладной лингвистики-2001: сб. статей / отв. ред. А. И. Новиков. М.: Азбуковник, 2001. С. 209–227.
- Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса. Волгоград: Перемена, 2000. 368 с.
- Стрижкова О. В. Специфика реализации коммуникативных стратегий в рекламном дискурсе (на материале англо- и русскоязычной рекламы продуктов питания): автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание». Челябинск, 2012. 23 с.
- Терских М. В., Зайцева О. А. Коммуникативные стратегии в дискурсе элитного туризма (на материале рекламных текстов). Политическая лингвистика. 2013. № 4 (46). С. 234–243.
- Кочетова Л. А. Функции рекламного дискурса: таксономия и динамические аспекты реализации. Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 2: Языкознание. 2010. № 2 (12). Том 2. С. 77–83.
- Брутман А. Б. Реализация оптимизирующих стратегий речевого воздействия в рекламе отелей (на материале текстов современных тревелогов). URL: <https://naub.oa.edu.ua/2013/realizatsiya-optymyzyruyuschyh-strategyj-rechevoho-vozdjeystvyua-v-reklame-otелей-na-materiale-tekstov-sovremennyih-travelohov/>.
- Полежаев Ю. Г. Коммуникативная стратегия активации интеракции в авторском тревел-нарративе. Возможности та розвиток сучасного туризму: світовий та національний досвід: монографія / колектив авторів; за заг. ред. проф. В. М. Зайцевої; Запорізький національний технічний університет. Запоріжжя: ЛПДС, 2014. С. 127–140.
- Armstrong M. Developing a national strategic communications and public diplomacy strategy. URL: http://mountainrunner.us/2008/05/developing_a_national_strategi.html.
- Полежаев Ю. Г. Просторово-часові характеристики тревел-медіатекста (на матеріалі журналу «National Geographic Traveler»). Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Острог: Вид-во НаУОА, 2017. Вип. 67. С. 229–233.
- Ленкова Т. А. Медіатекст в світле текстобудуючих стратегій. М.: ЛИБРОКОМ, 2011. 136 с.
- Трошева Т. Б. Система функционально-смысловых типов речи в современном русском языке (описание-повествование-рассуждение-предписание-констатация). Интернет-журнал «Филолог». Пермь: ПГПУ. Вып. 2 (2002). URL: http://philolog.pspu.ru/module/magazine/do/mpub_2_35.
- Новиков В. П. Параметры исследования оценочных коммуникативных стратегий. Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки. Запоріжжя: ГУ «ЗДМУ». 2007. №4. С. 32–36.

Полежаев Ю. Г. Коммуникативная стратегия детализации в современных англоязычных тревел-журналах

Анотация. Статья посвящена описанию коммуникативной стратегии детализации в контексте оптимизации воздействия англоязычных тревел-журналов на читателей. Рассматриваются различные аспекты ее онтологической связи с тревел-дискурсом, в частности хронотопические и коммуникативно-прагматические характеристики. Раскрыта сущность понятийного конструкта «стратегия коммуникативного воздействия». Определены научные подходы к классификации коммуникативных стратегий, очерчена специфика реализации коммуникативных стратегий и тактик в текстах различной функционально-коммуникативной направленности. Освещены взгляды на дефиницию коммуникативной стратегии детализации.

Ключевые слова: аттрактивность, коммуникативная стратегия, стратегия детализации, стратегия оптимизации, тревел-дискурс, хронотопичность.

Polyezhaev Yu. Communicative strategy of detailing in contemporary English-language travel magazines

Summary. The article deals with the optimizing communication strategy of detailing used in present-day English-language travel magazines. Several aspects of its ontological ties with travel discourse are considered, in particular chronotopical and communicative-and-pragmatic characteristics. The essence of notional construct “strategy of communicative persuasion” is developed. The main academic approaches towards classification of communicative strategies are defined as well as implementation peculiarities of strategies and tactics into textual space with heterogeneous functional and communicative nature are characterized. The narratives of defining of optimizing communication strategy of detailing are summarized.

Key words: attraction, communicative strategy, strategy of detailing, strategy of optimization, travel discourse, chronotopicality.

*Рубцова В. В.,
доцент кафедри міжкультурної комунікації та іноземної мови
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»*

*Саліонович Л. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри міжкультурної комунікації та іноземної мови
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»*

АКТУАЛЬНІСТЬ НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОМУ НАУКОВОМУ НАРАТИВУ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ МОВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У МОЛОДИХ УЧЕНИХ

Анотація. У статті проаналізовано місце та роль наукового нарративу в наукових комунікаціях сучасного суспільства. Науковий нарратив розглянуто як ефективний засіб взаємодії науки та суспільства. Виокремлено суспільно значущі функції наукового нарративу. Обґрунтовано доцільність навчання науковому нарративу в системі вищої освіти на етапі післядипломного навчання.

Ключові слова: науковий нарратив, наукова комунікація, дискурс, суспільство, освіта.

Постановка проблеми. Аналіз української наукової літератури, присвяченої науковому нарративу, показує, що прикладним аспектам його застосування, а саме його використання в навчанні аспірантів, молодих учених (зокрема, тих, хто займається науковими дослідженнями в галузі фундаментальних наук), а також технікам створення наукових нарративів, що охоплює навчання структурі наукового нарративу, отримання знань щодо характерної лексики, релевантних граматичних структур, стильового розмаїття, ролі метафоричності мови в ефективних комунікаціях, емоційного забарвлення оповіді, модальності як засобу персоналізації інформації, хеджингу як способу пом'якшити гострі моменти та інше, тобто всього спектру лінгвістичних умінь і навичок, оволодіння якими дасть змогу вченому в подальшій діяльності успішно здійснювати наукові комунікації із суспільством, приділяється недостатня увага.

У підсумку можна констатувати відсутність / недостатню кількість академічних курсів із навчання основам наукового нарративу в українських вишах на етапі просунутого навчання фундаментальних наук (магістратура, аспірантура), відсутність / недостатню кількість підручників, методичних розробок, що пропонують систематичне вивчення структур, лінгвістичних засобів та іншого наукового нарративу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд наукової літератури показує, що в контексті західної наукової традиції проводиться ретельне дослідження феномена наукового нарративу, а також існують подальші розробки в прикладній галузі на ґрунті існуючих досягнень.

У публікаціях зарубіжних учених висвітлено теоретичні основи формування нарративних жанрів, зокрема нарративного методу пояснень у науці [1, с. 536]; визначаються функції й типи нарративного пояснення та властиві їм характеристики [1, с. 550], а також різноманітні риси нарративів формату «сторітелінг», описано підходи до їх аналізу [2, с. 2], проаналізова-

но основні форми наукового тексту [3, с. 4]. У наукових студіях систематизовано переваги використання нарративу, порівняно з іншими типами наукового тексту. Наприклад, дослідники стверджують, що нарратив має привілейований статус серед різних типів дискурсу, а механізми розуміння під час використання наукових нарративів є набагато більш природними, ніж ті, що задіяні в рамках інших жанрів дискурсу (наприклад, аргументація, пояснювальний текст і логічні міркування). Широко дискутується поняття рівнів репрезентації дискурсу, які безпосередньо задіяні в реципієнта у процесі розуміння, причому розуміння стає результативним, коли дотримується синхронність між різними рівнями репрезентації [4, с. 2–38].

Велику увагу дослідники приділяють педагогічній функції наукового нарративу. Вчені розглядають аргументи на користь того, що існують значна цінність і певні переваги в поданні обсягу педагогічних знань у вигляді низки нарративних пояснень, розглядають різні нарративні практики, які застосовуються в аудиторії, доводять їхню ефективність [3, с. 14]. У рамках фундаментальної освіти пропонують активно використовувати нарративні форми як потужний інструмент, що має високий потенціал переконання [5], наголошують на ролі нарративної наукової прози у фундаментальній освіті, дискутують щодо доцільності віднесення нарративних пояснень у навчальні плани [1, с. 558].

Освітній потенціал нарративу привернув увагу до різних галузей досліджень, що проводяться у сфері освіти з метою створення ефективних навчальних середовищ. Середовища такого роду, створені незалежно в різних галузях, зокрема в рамках досліджень зі штучного інтелекту, мультимедіа та навчального дизайну, отримали назву NLE Narrative Learning Environment (середовище нарративного навчання) [6, с. 6].

Частотність появи нарративів, оповідань формату «сторітелінг» у науці має тенденцію збільшуватися, особливо це стосується надзвичайно важливих для людства галузей знання, таких як енергетична безпека та зміни клімату, що свідчить про нарративний поворот у сучасному науковому дискурсі, що виникла на противагу домінуванню технічних та економічних репрезентацій [2, с. 1].

Аналізуючи місце наукового нарративу в сучасному світі, дослідники фокусують увагу на функціонуванні наукового дискурсу у взаємодії з певною аудиторією, засвідчуючи, що наукова проза зайняла центральне місце в сучасній культурі. Отже, на-

уковий дискурс не менше набув особливої важливості в сучасній культурі, а й реалізується більшою мірою через науковий нарратив публічно, за допомогою численних каналів мас-медіа, а ефективність таких комунікацій залежить від коректного підбору нарративних елементів [7, с. 81], причому систематизації та аналізу компонентів наукового нарративу [3, с. 9] та визначенню їхньої ієрархії [1, с. 544] приділяється особлива увага.

Зарубіжні студії визначають також сучасні тенденції в міждисциплінарних нарративних дослідженнях, наголошуючи на необхідності переглядати існуючі нарративні моделі, застосовувати методи наратології в трансдисциплінарних контекстах, комбінувати теорію нарративу з герменевтикою, лінгвістикою, когнітивною теорією тощо [8, с. 9], ідентифікувати точки зближення нарративної теорії та дискурсивної психології [9, с. 326].

Українські дослідники феномена нарративу приділяють велику увагу теоретичним основам його виникнення, якісним характеристикам і типології наукового нарративу.

Зокрема, дослідниками розглядаються причини нарративного повороту в лінгвістиці як невід'ємної частини наукового дискурсу, його сутність; встановлено факт виходу наукового нарративу на якісно інший рівень, розширення сфери його застосування [10]; констатується тенденція до подальшої нарративізації наукового дискурсу, результатом чого стає інтертекстуальність як спосіб емоційного впливу на читача [11]; розглянуто типи структурних нарративів і сфери їх використання [12]; виокремлено характерні ознаки наукового нарративу як такі, що відрізняють його від ненарративу [13]; описано лінгвістичні засоби як інструменти досягнення цілей наукового нарративу [13, с. 142], ознаки тотального нарративу в мові науки, його лінгвістичні вияви у вигляді метафоризації та персоналізації викладу; систематизовано інструментарій, за допомогою якого створюється тотальний нарратив [15].

Мета статті – зацентувати увагу на необхідності впровадження у вищих дисциплінах, що навчають молодих учених технікам наукового нарративу в галузі фундаментальних наук.

Виклад основного матеріалу. Однією з причин виникнення зазначених проблем є той факт, що науковий нарратив є відносно новим напрямом дослідження наукових комунікацій в Україні. Західна ж наукова культура вже кілька десятиліть традиційно апелює до використання технік наукового нарративу як до ефективного способу наукової комунікації. Тому існує нагальна потреба адаптації української культури наукових комунікацій до потреб, які диктує глобальний характер науки.

За кордоном широко дискутується ідея про застосування нарративів у навчанні студентів. Отже, вважаємо, що ідентичні методи та нарративні техніки можуть і мають успішно застосовуватися українськими вченими у взаємодії із суспільством з огляду на появу величезної кількості чинників, які з дедалі більшою швидкістю трансформують і видозмінюють концепції, що лежать в основі філософії науки та її взаємин із суспільством, що в підсумку призводить до трансформації ролі науки в суспільстві. Це, у свою чергу, веде до перегляду місця вченого в суспільстві, дає імпульс до переосмислення основ професійної етики вченого та його відповідальності перед суспільством за результати його наукової діяльності, а також наполегливо вимагає змін щодо необхідності поглиблення наукових комунікацій із громадськістю, що супроводжується істотним оновленням якісних характеристик зазначених комунікацій. У такому контексті навчання науковому нарративу та його практика стають невід'ємною частиною всебічної освіти.

Зазначені трансформації зумовлені тектонічними процесами, що відбуваються у сфері взаємодії вченого та суспільства на всіх рівнях, а також збільшеними ризиками, які становлять розробки в галузі фундаментальних наук, прикладні можливості яких можуть нести небезпеку для людства в тому разі, якщо вони будуть пов'язані з такими зонами імплементації, як новітні види озброєнь і засоби масового ураження, для яких характерні непродумані або непередбачувані наслідки їх застосування, технології, котрі крім очевидної користі для суспільства, можуть вести до неочевидних наслідків, наприклад, у сфері визначення енвайронментальних ризиків, а також у галузі досліджень штучного інтелекту. Підтвердженням ургентності викладених питань є велика кількість публікацій у західній літературі, присвячених саме застосуванню наукового нарративу в контексті необхідності комунікацій учених із громадськістю у сфері екології, біології та інших [2]. У таких умовах науковий нарратив виконує низку функцій, які він може та повинен виконувати, будучи інструментом із величезним потенціалом.

Більшість дослідників вважають, що науковий нарратив виконує педагогічну функцію [3, с. 22]. Дійсно, у зв'язку з необхідністю трансформації у галузі освіти внаслідок прискорення відтворення інформації, якісної зміни ролі та функції викладача, розбещеності студента надмірністю візуалізації, гейміфікації та віртуалізації в процесі отримання знання учений-викладач також має володіти навичками створення наукових нарративів, щоб успішно вбудуватися в стрімко змінюване освітнє середовище й отримати високі результати викладацької праці.

Вважаємо за необхідне виділити ті функції наукового нарративу, що мають досить високу суспільну значимість і є, на наш погляд, критично важливими компонентами освіти майбутніх учених.

– *функція деполітизації науки*

Відомо, що останнім часом експертне наукове середовище піддається тиску з боку осіб або організацій, що послугуються популістською ідеологією або керуються корпоративними інтересами. Особливо гостро це протиріччя виявляється в нагальних питаннях, безумовно, важливих для життєдіяльності суспільства: зміни клімату, екологія, безпека вакцинації, передбачення катастроф природного характеру, ймовірність катастроф техногенного характеру. За таких умов прямий діалог вченого як носія первинного, неспотвореного знання з громадськістю стає критичним, а ефективність такого діалогу безпосередньо пов'язана з тим, наскільки вчений підготовлений до такого роду комунікації, якими засобами він володіє, щоб бути переконливим і зрозумілим. Одним із таких засобів, що забезпечує повноту й ефективність комунікації, стає науковий нарратив.

– *просвітницька функція наукового нарративу (функція лікбезу)*

Економічні та політичні потрясіння останніх десятиліть негативно позначилися на загальному рівні грамотності населення країни. Не зможе стати успішною країна, у якій громадяни не беруть участі у вирішенні гострих суспільних питань через невисокий рівень освіченості, хоча саме практика громадського контролю в розвинених країнах відображає переваги демократичного устрою. У такій ситуації як людським обов'язком, так і громадянським обов'язком вченого стає завдання просвітництва масової аудиторії, особливо з питань, критично важливих для існування суспільства (ядерна енергетика, сучасні медичні технології, маніпулятивні практики тощо). За таких умов ово-

лодіння техніками наукового нарративу, цінність технології якої полягає в точній передачі наукового змісту, в когерентності ідей, стає вкрай необхідним і доцільним.

Треба зазначити необхідність розвивати, вивчати й освоювати науковий англійський нарратив й у зв'язку із завданням подальшого всебічного розвитку україномовного наукового дискурсу: навчившись створювати наукові нарративи англійською мовою, молоді вчені зможуть застосовувати отримані навички та вміння щодо структури та лінгвістичних особливостей наукового нарративу у своїй галузі знання під час комунікацій з українською громадськістю, що дасть додатковий імпульс до розвитку також і українського наукового дискурсу. Це стає особливо актуальним у зв'язку з тим, що в країні існує певна тенденція до англізації всіх процесів і подій, які відбуваються в українській науковій сфері. Зазначена тенденція є наслідком широко заохочувальної практики викладу результатів наукових досліджень у зарубіжних авторитетних виданнях, яким віддається пріоритет перед журналами українськими. Оскільки згадані видання інтернаціональні, цілком логічно, що мовою спілкування вчених за допомогою цих журналів є англійська як загальноприйнята мова міжнародного спілкування в науці. Зазначена тенденція, зважаючи на певні переваги, сприяє істотному об'єднанню української науки, але водночас є перепоною для її всебічного розвитку, зокрема розвитку українського наукового дискурсу.

Висновки. Важливість набуття молодими вченими комунікативних навичок із метою побудови ефективного наукового нарративу є нагальною. Суттєвий науковий доробок англійського нарративного дискурсу, розроблений інструментарій є підґрунтям для подальших студій україномовного нарративного дискурсу. Треба наголосити, що йдеться не про стовідсоткове копіювання розроблених наукових практик, а про їх імплементацію з урахуванням українського наукового досвіду, оскільки українська наука, незважаючи на численні труднощі, продовжує розвиватися й завдання лінгвістичної науки не в останню чергу полягає в тому, щоб сприяти поширенню наукового знання не лише глобально, а й локально, у чому вбачаємо перспективу подальших досліджень.

Література:

1. Stephen P. Norris, Sandra M. Guilbert, Martha L. Smith, Shahram Hakimelahi, Linda M. Phillips. A theoretical framework for narrative explanation in science Faculty of Education. University of Alberta, Edmonton, Alberta T6G 2G5, Canada Vol. 89. Issue 4. P. 525–706. July 2005. DOI: 10.1002/sce.20063
2. Mithra Moezzia Kathryn, B. Jandab Sea Rotmann. Using stories, narratives, and storytelling in energy and climate change research. Energy Research & Social Science. Vol. 31. September 2017. P. 1–10. DOI: 10.1016/j.erss.2017.06.034
3. Avraamidou L., & Osborne J. The Role of Narrative in Communicating Science. International Journal of Science Education. 2009. № 31 (12). P. 1683–1707. DOI: 10.1080/09500690802380695
4. Graesser A., Olde B., & Klettke B. How does the mind construct and represent stories / In M.C. Green, J.J. Strange, & T.C. Brock (Eds.). Narrative impact: Social and cognitive foundations. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 2002.

5. Millar R. & Osborn I. 1998. Beyond 2000: Science education for the future. Retrieved June 2th 2013. URL: <http://www.nuffieldfoundation.org/sites/default/files/-Beyond%202000.pdf>
6. Dettori G. & Giannetti T. A Concise Introduction to Narrative Learning Environments. HAL Id: hal-00190494. URL: <https://telecom.archives-ouvertes.fr/hal-00190494> (Submitted on 23 Nov. 2007).
7. Narrative and Professional Communication Edited by Jane Perkins, A.T. Kearney, Inc., and Nancy Blyler, Iowa State University, 1999. 224 p.
8. Heinen S. and Roy Sommer. Narratology In the Age of Cross-disciplinary Narrative Research. New York (N.Y.): de Gruyter, 2009. URL: <https://lib.ugent.be/catalog/rug01:001361429>
9. Herman David. Storytelling and the Sciences of Mind: Cognitive Narratology. Discursive Psychology, and Narratives in Face-to-Face Interaction. Narrative. 2007. Vol. 15 № 3. P. 306–334. Project MUSE. DOI:10.1353/nar.2007.0023
10. Шелковнікова З.Б. Наративний поворот в лінгвістиці. XXI століття. 2013. С. 195–200. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/linds_2013_2013_24.
11. Шелковнікова З.Б. Інтертекстуальність англійського наукового нарративу. Лінгвістика XXI століття. 2016. С. 182–188. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/linds_2016_2016_23.
12. Шелковнікова З.Б. Проспекція та ретроспекція у нарративах англійської мови науки. Записки з романо-германської філології. 2017. Вип. 2. С. 124–131.
13. Шелковнікова З.Б. Наратив у мові науки. Мова: класичне – модерне – постмодерне: зб. наук. пр. 2016. Вип. 2. С. 400–407.
14. Ляченко О.М. Атрактори уваги сучасного англо-американського наукового дискурсу. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2003. Вип. 11. С. 171–174.
15. Шелковнікова З.Б. Тотальний нарратив у мові науки. Лінгвістика XXI століття. 2015. С. 185–192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/linds_2015_2015_19.

Рубцова В. В., Салионович Л. Н. Актуальность обучения англоязычному научному нарративу в контексте формирования языковых компетенций у молодых ученых

Аннотация. В статье анализируется роль научного нарратива в научных коммуникациях современного общества. Научный нарратив рассматривается как эффективное средство взаимодействия науки и общества. Выделены общественно значимые функции научного нарратива. Обоснована целесообразность обучения научному нарративу на этапе последипломного обучения.

Ключевые слова: научный нарратив, научная коммуникация, дискурс, общество, образование.

Rubtsova V., Salionovych L. The relevance of English-speaking scientific narrative skills in the context of linguistic competencies formation of young scientists

Summary. The article analyzes the role of scientific narrative in science communication in contemporary society. Scientific narrative is seen as an effective means of interaction between science and society. Socially significant functions of scientific narrative have been specified. Rationale for teaching scientific narrative at postgraduate level has been grounded.

Key words: scientific narrative, science communication, discourse, society, education.

Савчук Г. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри перекладу та мовознавства
Міжнародного гуманітарного університету

ПРИКЛАДНА ПРОГРАМА UUGOT.IT ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Анотація. У статті досліджено прикладну програму Uugot.it для вивчення іноземних мов. Описано інноваційний спосіб оволодіння мовою, який ґрунтується на спільній діяльності викладача та студента й орієнтований на покращення існуючих мовних навичок саме під час перегляду телевізійних новин. Охарактеризовано принцип роботи прикладної програми Uugot.it, яка виконує всі необхідні трансформування та перетворює вихідний інформаційний телевізійний матеріал у доступний у плані сприйняття для носіїв різних мов.

Ключові слова: прикладна програма Uugot.it, інноваційний спосіб, мовні навички, телевізійний матеріал, носії різних мов.

Постановка проблеми. Телебачення вчить тому, що рухає нацією, її культурою й поточними подіями. Водночас психологи стверджують, що для успішного навчання дуже часто бракує мотивації, тобто щирого інтересу. Якщо об'єднати ці обставини, то отримаємо ефективний спосіб навчання: вивчати іноземну мову за допомогою телевізійних новин. І тут поспішають на допомогу субтитри – вони надають новачкам впевненості й поступово розширюють словниковий запас з іноземної мови. Бажання бути в курсі останніх подій – відмінний стимул для виникнення інтересу до навчання.

Прикладна програма Uugot.it дає змогу вивчати мови або покращувати існуючі мовні навички саме під час перегляду ефірних повідомлень. Телевізійні канали передаються на смартфон або планшет і забезпечуються інтерактивними субтитрами. Якщо слово незрозуміле, то його можна клацнути, після чого відображається одночасно переклад потрібною мовою. Кожне натискання слова зберігається й потім може бути детально вивчене як інтерактивна навчальна карта. Спеціальна програма Uugot.it виконує всі необхідні трансформування та перетворює вихідний інформаційний телевізійний матеріал у доступний у плані сприйняття для носіїв різних мов.

Фактично ця прикладна програма перекладає інформаційний зміст TV програм на будь-яку мову, що, у свою чергу, не тільки приносить реципієнту інформації задоволення, але й сприяє оволодінню іноземною мовою безпосередньо, що сьогодні дуже актуально у зв'язку з обраним Україною курсом на євроінтеграцію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для вивчення іноземних мов існує багато безкоштовних прикладних програм (LinguaLeo, LearnEnglish Podcasts, Memrise, FluentU, Busuu тощо) [1; 2; 3]. Вони тренують граматику, правопис, пам'ять, увагу та інше. Тобто все те, що потрібно для комплексного вивчення будь-якої мови [4; 5]. Майже у всіх перерахованих та інших аналогічних ресурсах є спільні риси, які і є перевагами під час вивчення іноземної мови. Наприклад, систематичне використання таких програм сприяє регулярному поповненню

словникового запасу, тренує сприйняття іноземної мови на слух, удосконалює розмовні й письмові навички, і, звичайно, закріплює нові знання.

Що стосується Uugot.it, то це прикладна програма, яка дає можливість використовувати й перекладати оригінальні субтитри, які з'являються на сторінці телетексту, при цьому не виходячи з програми. Тож з'являється можливість одночасно чути, бачити артикуляцію ведучого й самостійно читати повідомлення, занурившись у мовне середовище.

Мета статті – дослідження найефективніших прикладних програм для вивчення іноземних мов. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання: схарактеризувати програму Uugot.it та описати особливості її застосування на практиці під час вивчення іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Розуміння контенту телевізійних повідомлень, незалежно від того, у якій країні ви проживаєте та якою мовою володієте, дає змогу покращити знання іноземної мови неінвазивним методом [1; 6; 7; 8; 9].

Розробники цього ресурсу об'єдналися в одну команду, яка складається із трьох осіб різних національностей: Філіпа Гео (австралієць) – президент або гендиректор компанії, який відповідає за всі виникаючі проблеми на порядку денному: бізнес-розвиток, маркетинг, стратегічні рішення. Має 5-річний досвід створення веб-компаній і солідний багаж знань у сфері фінансів, займав різні посади протягом 10 років у провідних компаніях, таких як «Делойт», «ЕксонМобіл», «Оваг».

Американець Скотт – головний технічний директор або інженер, відповідальний за структуру або архітектуру програмного забезпечення, здійснює контроль за технічною стороною проекту.

Третій член команди – це італійка Франческа. Окрім роботи в Uugot.it, займається дидактичною побудовою концепції та методики навчання. Має багаторічний досвід викладання іноземної мови, лінгводидактики, глибокі знання з прикладної лінгвістики, теорії та практики перекладу, володіє італійською, англійською, французькою, іспанською, німецькою, китайською мовами та розуміється на мові реклами.

Ідея створення проекту ґрунтувалася на нижченаведених складових [1]:

1. Англійською мовою володіють не в усіх кутках світу.
2. В Європі розмовляють на 24–28 мовах. А скільки мовами розмовляєш ти?
3. Мовні бар'єри перешкоджають розумінню іноземцями тих чи інших проблем.
4. Не існує ефективної методики навчання іноземним мовам, яка була б пов'язана з реальними життєвими ситуаціями.
5. Вивчення мов – стомлююче заняття!

Щоб вирішити всі питання, члени команди Uugot.it запропонували таке:

1. Здійснювати переклад інформаційних повідомлень під час перегляду ефірних повідомлень, що, у свою чергу, буде слугувати стимулом для вивчення іноземної мови;

2. Забезпечити наявність алфавітного переліку слів (словника) з поясненнями або перекладом на основі програмного забезпечення з метою допомогти користувачам зберегти в пам'яті вивчену інформацію;

3. Допрацювати, розширювати й доповнювати контент ефірних повідомлень для дикторів телевізійних компаній, створюючи при цьому мультимедійні телевізійні ресурси;

4. Трансформувати зміст телевізійних ефірів в освітній формат.

Як це працює на практиці? Під час перегляду телевізійних новин Uugot.it перекладає ТВ-контент багатьма мовами через комп'ютер у прямому ефірі. Звичайно, ви можете сказати, що ці переклади не на 100 % коректні, ви маєте рацію, але саме тут ви можете втрутитися. Ви і вся спільнота допомагаєте поліпшити переклади. Як? Усі користувачі Uugot.it беруть участь у мовному курсі, який контекстуально пов'язаний із контентом і транслюється по телебаченню. Тож користувачі Uugot.it вчать та покращують свої мовні навички, спостерігаючи за телевізійними ефірами з контентом, який постійно змінюється. І залежно від того, що контент змінюється, мовний курс ніколи не набридне, оскільки його змістовна сторона ніколи не буде попередньою.

На кого розрахована така методика вивчення іноземних мов? Перш за все, на людей, які зацікавлені у вивченні мови або іноземного контенту, а саме: емігрантів, біженців, експатріантів, які подорожують, учнів, студентів і людей із вадами слуху. На ринку існує безліч прикладних програм для вивчення мов, але не всі вони використовують ТВ-контент. Uugot.it є ефективним тренером і дає змогу поліпшити мовні навички, які пов'язані з ТВ-контентом. Жодні курси ніколи не порівняти з тим, що пропонує Uugot.it. У вас є можливість поліпшити свої знання мов завдяки наявності інформації, яка надходить до нас з екрана телевізора та створює прекрасну атмосферу, наближену до реальних умов, необхідних для вивчення іноземних мов.

За той час, поки існує прикладна програма Uugot.it, вдалося досягти таких результатів:

1. Розроблено та протестовано модель роботи зі 100 користувачами.

2. Проведено спільні дослідження з Віденським університетом: субтитри як інструмент вивчення мови.

3. Створено нову демонстраційну версію.

4. Підписано угоду з телекомпанією.

5. Створено новий веб-сайт.

6. За графіком команда Uugot.it успішно завершила збір громадських коштів на фінансування проекту на respekt.net у грудні 2015 року.

7. Команда Uugot.it. отримала премію «Європа» в січні 2016 року.

8. Uugot.it перебуває в постійному пошуку додаткових коштів і стратегічних партнерів.

Якщо ви маєте бажання вивчити мову, то повинні дивитися телевізійну програму іноземною мовою із субтитрами. Чисельні дослідження вже дійшли такого висновку. Uugot.it не є мовним курсом. Прикладна програма розрахована на людей, які вже мають деякі базові знання мови, тому цільова група – це переважно мігранти, іноземні студенти, які бажають інтегруватися в суспільство якомога швидше. Це відносно новий

і перспективний напрям із ще повністю не розкритими можливостями.

Необхідно зауважити, що сьогодні для тих, хто використовує Uugot.it переклад можливий тільки між німецькою та англійською мовами. Якщо мета буде досягнута, на борту будуть задіяні міжнародні станції та запропоновані додаткові мови та функції. Наприклад, користувачі повинні мати можливість створювати картки з лексикою відповідно до послідовностей відео.

Висновки. Розробники Uugot.it пропонують інноваційний спосіб оволодіння іноземною мовою, розробляють навчальні телевізійні цикли, які містять системи логічно взаємопов'язаних телепередач розділу програми або навчального курсу загалом. Ця система ґрунтується на заздалегідь змодельованій спільній діяльності викладача та студента, спрямована на реалізацію змісту навчальної дисципліни на основі її провідних ідей і теоретичних концепцій. Навчальні телевізійні повідомлення в цій системі слугують для реалізації конкретних цілей і навчально-виховних завдань.

Перспективами подальших пошуків у цьому науковому напрямі є дослідження результатів впровадження викладачами вищих навчальних закладів контенту ефірних повідомлень під час аудиторної роботи зі студентами. Переклад змісту ефірних повідомлень іноземною мовою буде пов'язаний з організаційними та методичними труднощами, але немає жодних сумнівів, що впровадження такої прикладної програми має стати складовою частиною навчальних програм, які мають бути засновані на дисплейному управлінні.

Застосування такої методики оволодіння іноземними мовами дасть змогу регулювати інформаційну надмірність телевізійних повідомлень і не ускладнювати канал зв'язку, а сприяти пропускну здатності зорового каналу, що важливо під час вивчення мов. Використання Uugot.it допомагає домогтися інтуїтивного сприйняття іноземної мови завдяки опрацюванню великої кількості телевізійного матеріалу, причому тематика новин має значення. Усі матеріали – це абсолютно реальні випуски новин, що містять репортажі, інтерв'ю, коментарі журналістів тощо. Завдяки цьому студенти почують мову звичайних людей: очевидців подій, експертів, політиків, літніх людей, дітей, що дасть їм можливість поліпшити сприйняття на слух, звернути увагу на вимову та інтонацію диктора, вивчити лексику, яка часто зустрічається в міжнародних тестах на знання іноземних мов. Отже, у такий спосіб студенти можуть працювати над словником ефірних повідомлень (значення слів, їхня вимова та вживання в цьому контексті), а читаючи субтитри повідомлень уголос, мають змогу спробувати себе в ролі дикторів радіо чи телебачення, або ведучих однієї з популярних програм. Це додасть цільовій аудиторії впевненості, і вона отримає задоволення від роботи з ТВ-контентом.

Література:

1. Uugot.it. Understanding TV everywhere! URL: <http://uugot.it>.
2. ТОП-9 лучших приложений для бесплатного изучения английского. URL: https://24tv.ua/ru/top9_luchshih_prilozhenij_dlja_besplatnogo_izuchenija_anglijskogo
3. Schonfeld, Eike. Alles easy. Ein Wörterbuch des Neudeutschen / Eike Schonfeld. München: Verlag C.H. Beck, 1995. 150 S.
4. Schmidt W. Deutsche Sprachkunde. Leipzig: Veb, 1965. 365 S.
5. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / Кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 1999. 320 с.

6. Паламар Л.М. Вплив психологічних факторів на мовленнєву діяльність студентів. Вісник КНУ. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика. 2000. Вип. 9. С. 54–56.
7. Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов. М.: Издательство иностранной литературы, 1960. 436 с.
8. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. М.: Просвещение, 1966. 608 с.
9. Левковская К.А. Лексикология современного языка. М.: ВШ, 1968. 318 с.

Савчук А. В. Приложение Uugot.it для изучения иностранных языков

Аннотация. В статье исследовано приложение Uugot.it для изучения иностранных языков. Описан инновационный способ овладения языком, который основывается на совместной деятельности преподавателя и студента, ориентирован на улучшение существующих языковых навыков во время просмотра телевизионных новостей. Охарактеризован принцип работы приложения Uugot.it.

Приложение выполняет все необходимые трансформации и преобразовывает исходный информационный телевизионный материал в доступный в плане восприятия для носителей разных языков.

Ключевые слова: приложение Uugot.it, инновационный способ, языковые навыки, телевизионный материал, носители разных языков.

Savhuk H. The Uugot.it app for learning foreign languages

Summary. The article is devoted to the Uugot.it app for learning foreign languages. An innovative way to learn a language based on the activities of a teacher and a student is described, and is aimed at improving existing language skills when watching TV news. The principle of Uugot.it operation is characterized. The app performs all necessary changes and converts the source information television material into a comprehensible one for different languages speakers.

Key words: Uugot.it app, innovative way, language skills, television material, different languages speakers.

Стогній І. В.,

*старший викладач кафедри іноземних мов
Національної академії статистики, обліку та аудиту*

Никонорова Л. І.,

*старший викладач кафедри іноземних мов
Національної академії статистики, обліку та аудиту*

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК АУДІЮВАННЯ У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація. У статті розглядається процес навчання аудіювання на заняттях з іноземної мови у вищих навчальних закладах. Особлива увага приділяється труднощам аудіювання, основним факторам, що впливають на формування мовленнєвої компетенції, а також можливостям раціонального застосування комп'ютерних технологій та Інтернет-ресурсів під час навчання.

Ключові слова: аудіювання, комунікативна компетенція, комунікативні навички, аудіотекст, мовленнєва діяльність.

Постановка проблеми. Володіння іноземними мовами, зокрема англійською як мовою міжнародного спілкування, є пріоритетною вимогою сьогодення. Сучасна методика навчання іноземним мовам, насамперед, розглядає комунікативну компетенцію як фундаментальне вміння іншомовного спілкування, яке передбачає формування у студентів ВНЗ здійснювати його в чотирьох видах – аудіюванні, говорінні, читанні та письмі. Оскільки процес навчання орієнтується на практичне володіння іноземною мовою, то велике значення варто приділяти сприйманню та критичному розумінню іноземної мови на слух. Отож аудіювання є одним з ефективних засобів розвитку комунікативних навичок, якому треба приділяти належну увагу під час навчального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання обраної теми неодноразово ставало об'єктом досліджень сучасних мовознавців і науковців у галузі методики навчання іноземних мов, які у своїх працях описують різноманітні засоби, методи та прийоми під час навчання аудіювання, а також визначають певні труднощі та шляхи їх подолання (С.Ю. Ніколаєва, І.П. Лисовець, С.В. Гапонова, О.Б. Тарнапольський, О.В. Голотюк, Н.В. Проценко, О.Г. Квасова та інші вчені).

Метою статті є визначення основних етапів навчання аудіювання, формування та розвиток комунікативних навичок у студентів немовних вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Аудіювання – це рецептивний вид мовленнєвої діяльності, який забезпечує розуміння того, що сприймається на слух і належить до усної форми мовлення.

Аудіювання є комплексною мовленнєвою розумовою діяльністю. Воно базується на природній здатності, яка вдосконалюється у процесі індивідуального розвитку людини та дає їй можливість розуміти інформацію в акустичному коді, накопичувати її в пам'яті чи на письмі, відбирати та оцінювати її згідно з інтересами чи поставленими завданнями. Важливими факторами формування такої здатності є:

- перцептивні та мовленнєвотворні передумови;
- загальні інтелектуальні передумови;

- фактичні знання;
- знання та вміння в рідній мові;
- іншомовні знання та вміння;
- мотивація.

Ці фактори складають основу для розвитку специфічних навичок і вмінь, на ній базується навчання аудіювання згідно з вимогами Європейського освітнього стандарту з іноземної мови [1, с. 118].

Навчання аудіювання в будь-якому навчальному закладі розпочинається зі сприйняття мовлення та його суттєвих ознак. У рідній мові така здатність сприйняття розвивається завдяки щоденній природній практиці, з іноземною мовою такий досвід або дуже обмежений, або ж взагалі відсутній.

Для формування компетенції в аудіюванні необхідно звернути особливу увагу на соціокультурні відмінності усного мовлення тієї чи іншої іноземної мови, порівняно з рідною мовою та/або іншими відомими студентам іноземними мовами. Якщо такі відмінності не будуть засвоєні, то правильне розуміння оригінальних автентичних текстів стане вкрай ускладненим [2, с. 220]. Тому під час навчання аудіювання в немовних ВНЗ як на заняттях, так і під час самостійної роботи студентів треба регулярно застосовувати навчально-автентичні аудіоматеріали на початковому етапі навчання та автентичні під час подальшого навчання.

Матеріальною основою аудіювання, як відомо, є аудіотекст. Як і кожен текст, він має містити власну композицію, структуру та смислову організацію. До того ж аудіоматеріал, на відміну від письмового тексту, характеризується інтонаційним оформленням, певним темпом звучання, а також однократністю та незворотністю сприйняття. Основною вимогою до змісту текстів для аудіювання треба вважати інформативність і цікаву фабулу. У практиці навчання іноземних мов рекомендується використовувати аудіотексти, доступні за змістом і мовним складом, короткі за тривалістю звучання та переважно нотематичні [1, с. 122].

Розглянемо основні етапи навчання аудіювання.

Початковий етап є ключовим у навчанні аудіювання в непрофільному вищому навчальному закладі. На цьому етапі треба налаштувати та підготувати студентів на сприйняття іншомовного тексту, обговорити тему, запропоновану в матеріалі, поставити питання до тексту або передбачити його зміст. Викладачеві на цьому етапі варто звернути увагу студентів на лексичні, фонетичні та граматичні труднощі мови, що вивчається, а також створити сприятливу для сприйняття психологічну атмосферу.

Етап прослуховування. Підготувавши студентів до прослуховування запропонованого аудіоматеріалу, треба їх навчати

не лише розуміти основний зміст сюжету, а й вилучати з нього необхідну інформацію. Щоб подолати хибну тенденцію «вслуховуватись щосили», необхідно привчити студентів сприймати текст переважно глобально, орієнтуючись на усвідомлення загального змісту та смислу, не намагаючись почути кожне слово й не звертаючи особливої уваги на окремі слова або навіть частини аудіотексту, які були пропущені та залишилися незрозумілими [3].

Завершальний етап. Основою умовою завершального етапу є використання вправ на розуміння прослуханого матеріалу: визначення теми прослуханого матеріалу, обговорення ключових питань, проведення дискусій тощо.

Для перевірки вміння розуміти основний зміст тексту та формування навичок виокремлювати головні ідеї, деталі, членувати текст на смислові частини, встановлювати логічні зв'язки між частинами тексту, а також розрізняти мовленнєві функції, ставлення, наміри почуття й думки, висловлені мовцем (мовцями), доцільним, на нашу думку, є використання тестових завдань. О.Г. Квасова у своїй праці «Основи тестування іншомовних навичок і вмінь» пропонує після прослуховування використовувати такі завдання:

– **тестові завдання на множинний вибір**, які передбачають вибіркову відповідь на поставлене запитання. До кожного уривка прослуханого тексту ставиться запитання з трьома опціями, де лише одна з них є правильною;

– **тестові завдання на множинне зіставлення.** Такі завдання передбачають зіставлення змісту прослуханого із твердженнями, малюнками, таблицями, поданими на папері. Серед варіантів, запропонованих для зіставлення, завжди є зайвий, який не співвідноситься з жодним уривком прослуханого матеріалу;

– **тестові завдання на заповнення**, які мають форму нотування, заповнення пропусків у тексті, заповнення таблиць і доповнення або завершення речень. Від кандидатів вимагається зробити нотатки, заповнити таблицю тощо за допомогою обмеженої кількості слів (зазвичай не більше трьох). Питання подані в тому ж порядку, у якому розвивається аудіотекст;

– **тестові завдання типу вибір правильної відповіді з двох.** Твердження, що відображають зміст тексту, мають бути оцінені кандидатом як правильні або неправильні.

Метою таких завдань є перевірка вміння розуміти асоціації, відношення, дефініції, а також уміння узагальнювати зміст більш довгих текстів і розуміти їхній основний зміст [4, с. 57–61].

Беручи до уваги специфіку аудіювання як одного з найскладніших видів мовленнєвої діяльності, важливо також звернути увагу на основні труднощі його засвоєння:

– **фонетичні** – пов'язані з недостатнім розвиненням фонематичного слуху, відсутністю певних мовленнєвих навичок, недостатньою сформованістю акустико-артикуляційних образів самого слухача, які відволікають його увагу, власне, на мовну форму повідомлення. Досить складними для сприйняття на слух є також логічна інтонація, яка членує фрази на закінчені смислові відрізки, служить для виділення основної думки та визначає комунікативний тип фрази, лексичний наголос, який несе основне смислове навантаження, темп та індивідуальні особливості вимови мовця;

– **лексичні** – пов'язані з кількісним обсягом словникового матеріалу, його тематичною різноманітністю, а також із вживанням слів у переносному значенні та ідіоматичних фраз;

– **граматичні** – пов'язані із синтаксисом і морфологією. Деякі граматичні труднощі зумовлені наявністю аналітичних форм, відсутніх у рідній мові. Труднощі також спричиняє граматична омонімія, особливо в службових словах.

З огляду на ці фактори поступово ускладнюється процес аудіювання та виникають труднощі об'єктивного характеру, зумовлені, насамперед, умовами сприймання, а саме:

– **Особливості акта прослуховування** та мовленнєвої діяльності того, хто прослуховує текст, – широке тематичне коло, багатий лексичний матеріал тощо.

– **Особливості мовлення носіїв мови** – відмінності розмовного та писемного мовлення, автентичних і навчальних текстів, різних стилів тощо.

– **Темп мовленнєвого повідомлення**, який визначає швидкість і точність розуміння на слух, а також ефективність його запам'ятовування. Темп мовлення повинен бути нормальним. Якщо ж його уповільнювати, то це змінює інтонацію фрази, порушує норми наголосу – словесного та логічного в реченнях, заважає швидкості реакції та суттєво послаблює увагу, важливу для сприймання та розуміння мовлення. Для того, щоб темп не став перешкодою у процесі аудіювання, швидкість представлення аудіотексту в окремих випадках можна уповільнювати завдяки збільшенню тривалості пауз між смисловими частинами. Загалом, темп мовлення, що сприймається, не повинен перевищувати темпу внутрішнього мовлення слухача.

– **Тривалість звучання пропонованого матеріалу.** Чим довший текст, тим важче виділити в ньому основний зміст та утримати його в пам'яті. Навчання аудіювання необхідно починати з найкоротших звукових текстів і поступово збільшувати їхній обсяг.

– **Одноразовість чи багаторазовість презентації.** Неодноразове повторення тексту дає можливість студентам адаптуватись до мовного матеріалу й голосу, а це полегшує сприймання тексту. Однак більше, ніж два рази, один текст слухати недоцільно. Нерозуміння його свідчить про невдалий вибір тексту – надто складний для обраної групи.

– **Спосіб представлення тексту.** Аудіювання різних джерел інформації створює специфічні труднощі сприймання. Зазвичай текст подається з голосу викладача (у супроводі жестів й міміки або без них), а також у звукозаписі (з поясненнями або без них). Найлегшим для сприйняття є текст, прочитаний викладачем, а найважчим – запис без попередніх пояснень [5, с. 87–88].

Дослідження з психології також свідчать, що одночасне сприйняття мовної форми й розуміння змісту усного висловлювання є досить складною психологічною діяльністю. Існує декілька факторів, які заважають ефективному слуханню:

– невміння слухачем сприймати інформацію, яку він чує, пов'язано з недостатньо розвинутим фонематичним мовленнєвим слухом;

– осмислення висловлювання, тобто декодування інформації, за якого слово, словосполучення, речення перетворюється в думку й змістовно осмислюється;

– відсутність уваги;

– неточне розуміння тексту, яке пов'язане з незнайомою лексикою або мовними конструкціями [6, с. 358].

Успішне оволодіння навичками аудіювання під час формування комунікативної компетенції у студентів має на меті зняття або подолання цих труднощів.

Опорою для кращого розуміння прослуханого матеріалу може бути зоровий контакт між тим, хто говорить, і тим, хто слухає. Тож на заняттях з іноземної мови під час навчання аудіювання доречним, на нашу думку, є використання навчальних фільмів, художніх фільмів, тематика яких збігається з навчальними планами ВНЗ, комп'ютерних технологій та Інтернет ресурсів. Їх використання сприяє розвитку вмотивованості мовленнєвої діяльності студентів і зацікавленості до вивчення іноземних мов.

Однією з переваг використання навчальних фільмів на заняттях є можливість їх перегляду з титрами. Так під час перегляду студенти можуть поєднати два види мовленнєвої діяльності – читання та аудіювання й співвіднести побачене з почутим, адже під час прослуховування зоровий фон і відеоряд для них є суттєвою допомогою для сприйняття та розуміння аудіоматеріалу.

Особливістю аудіювання є й те, що його успішність залежить також від індивідуальних особливостей мовця – тембру його голосу, гучності мовлення, темпу, регіональних особливостей, а також і певних дефектів мовлення, що трапляються. До речі, як показує практика, низькі чоловічі голоси краще й легше сприймаються слухачами, ніж високі жіночі. Успішність аудіювання залежить і від вікових особливостей голосу мовця. Відомо також, що найскладніше сприймати дитячі голоси, а також голоси літніх людей із віковими змінами.

Названі умови сприйняття, які залежать від індивідуальних особливостей мовця, необхідно враховувати в навчальному процесі, даючи студентам можливість прослуховувати якомога більше різних людей із різними голосами та індивідуальними особливостями мовлення [2, с. 221]. А таку можливість легко реалізувати через перегляд навчального або художнього фільму, бажано з титрами, адже переважно в художніх фільмах досить часто використовуються елементи «живого» побутового мовлення, непритаманного літературній мові.

Під час перегляду фільмів зоровий аналізатор значно полегшує сприйняття та розуміння мовлення на слух. Такі зорові опори, як органи мовлення героїв, їхні жести, міміка, умови, у яких вони перебувають, оточення тощо підкріплюють слухове сприйняття, полегшують внутрішнє промовляння, розуміння сказаного та подальше прогнозування ситуації.

Доцільність застосування Інтернет-ресурсів під час навчання аудіювання у ВНЗ також не викликає жодних сумнівів. Основна мета використання всесвітньої мережі для формування мовленнєвої компетенції полягає в тому, щоб створити сучасні умови навчання для студентів, зацікавити їх, спонукати до вивчення іноземних мов, розширювати свої знання та досвід.

Інтернет як інформаційна система пропонує користувачам безліч цікавого та корисного матеріалу, який можна використовувати з навчальною метою. Наприклад, ресурс **YouTube (www.youtube.com)** дає викладачеві унікальну можливість збагачувати навчальний процес сучасним і цікавим за змістом відеоматеріалом різного ступеня складності.

Активному використанню сучасних технологій у процесі навчання сприяє і той факт, що значний обсяг інформації сучасний студент отримує через пошук інформації на різноманітних сайтах, спілкування через соціальні мережі тощо. Безцінний досвід у розвитку навичок аудіювання з подальшим виходом на говоріння надає й комп'ютерна програма **Skype**, яка уможливила спілкування з носіями мови в реальному часі, адже готує студентів до успішної комунікації поза стінами навчального закладу.

Висновки. Аудіювання – високоактивний творчий процес, якому треба приділяти належну увагу під час навчальних занять. Оволодіння навичками сприйняття усного повідомлення на слух разом із говорінням забезпечує можливість комунікації на іноземній мові та ставить перед викладачем ряд основних методичних завдань:

- формування у студентів навичок розуміння та сприйняття іноземної мови на слух;
- розширення та збагачення словникового запасу студентів;
- формування та розвиток граматичних навичок;
- розвиток навичок говоріння та письмового мовлення;
- розвиток навичок професійного спілкування майбутнього фахівця.

Як свідчить практика, успішність виконання викладачем цих завдань певною мірою залежить від використання різних опор, сучасних технічних засобів навчання та інформаційних технологій.

Звичайно, під час вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах використання навіть надсучасної техніки не може витіснити навчальний процес, передбачений програмою, але може стати його ефективним доповненням. Крім того, використання сучасних технологій має й певні переваги для викладача – застосовувати творчі підходи в навчанні, можливість їх адаптування під будь-яку навчальну програму та знаходити інформацію для студентів із різним рівнем мовленнєвої та професійної підготовки, використовувати різні формати інформаційних повідомлень тощо.

Література:

1. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. 2-е вид., випр. і перероб. / Кол. авторів під кер. С.Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2002. 328 с.
2. Голотюк О.В. Особливості аудіювання у вищих навчальних закладах: зб. наук. пр. Педагогічні науки. 2013. Вип. 64. С. 220–225.
3. Тарнопольський О.Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому навчальному закладі освіти: навч. посібник. Київ: Фірма «ІНКОС», 2006. 248 с.
4. Квасова О.Г. Основи тестування іншомовних навичок і вмінь: навч. посібник. Київ: Ленвіт, 2009. 119 с.
5. Проценко Н.В. Основні труднощі навчання аудіювання. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2012. Вип. 29 (1). С. 87–89.
6. Горюнова М.М. Аудіювання та принцип автентичності у викладанні іноземної мови. Стратегія розвитку України: економічний та гуманітарний виміри: мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: «Інформаційно-аналітичне агентство», 2016. С. 358.

Стогний И. В., Никонорова Л. И. Формирование навыков аудирования у студентов высших учебных заведений

Аннотация. В статье рассматривается процесс обучения аудированию на занятиях по иностранному языку в высших учебных заведениях. Особое внимание уделяется трудностям при обучении аудирования, основным факторам, влияющим на формирование речевой компетенции, а также возможности рационального применения компьютерных технологий и Интернет-ресурсов в процессе обучения.

Ключевые слова: аудирование, коммуникативная компетенция, коммуникативные навыки, аудиотекст, речевая деятельность.

Stogniy I., Nykonorova L. Forming of listening comprehension skills for students of higher educational institutions

Summary. The article studies the process of listening comprehension skills for the students of higher educational institutions. Particular attention is paid to the difficulties of listening, the main factors that influence the formation of speech competence as well as possibilities of rational use of computer technologies and Internet resources on the lessons.

Key words: listening, communicative competence, communication skills, audio text, speech activity.

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Андруша Ю. С.,

викладач кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

МУЛЬТИЛІНГВАЛЬНЕ ТА МУЛЬТИКУЛЬТУРНЕ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: СУТНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

Анотація. У статті розглянуто сучасний підхід до навчання іноземним мовам – мультилінгвальне навчання. Проаналізовано стан вивчення проблеми, проведено співставлення характеристик традиційного та мультилінгвального навчання.

Ключові слова: навчання мові, мультилінгвальне навчання, порівняльні характеристики.

Постановка проблеми. У статті в загальному вигляді ставиться проблема новітніх підходів до навчання англійській мові, що є актуальним для сьогоденного суспільства, де вміння спілкуватися найпоширенішою інтернаціональною мовою є запорукою особистого успіху. Вивчення проблем мультилінгвального навчання у вітчизняній та зарубіжній науці є актуальним з погляду осмислення освітніх потреб і можливих способів їх задоволення на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема мультилінгвізму привертає увагу, насамперед, філологів, які досліджують соціальний контекст мови, зокрема мовну поведінку (А. Павленко, М. Кондакова, Є. Литвиненко, Н. Бікова), та педагогів, які прагнуть виробити методики навчання кільком мовам паралельно (О. Смірнова, К. Тремблей). Незважаючи на те, що мультилінгвальне навчання не є розповсюдженою категорією в системі освіти, його теоретичні основи знайшли відображення у працях таких науковців Є.М. Верещагіна, М.М. Михайлова, В. Маккея, М.М. Певзнера, І. Турмана, А.Г. Ширіна. Лінгвістичний аспект цієї категорії розкрито у працях Л. Блумфілда, У. Вайнрайха. Соціолінгвістичний аспект досліджували В.Д. Бондалетов, У. Вайнрайх, І.Х. Мусін, психологічний – М.В. Імедадзе, Е. Піл, соціологічний – Б. Спольський, В. Стольгінг, культурологічний – В.В. Сафонова, Ю.А. Сорокін, Я. Шародо, методичний – Л.Г. Кошкуневич, Р. Байер, Д. Мон. Але проблема мультилінгвального компоненту у навчанні іноземної мови є малодослідженою.

Метою статті є дослідження сутності проблеми мультилінгвальної освіти й опис мультилінгвальних та мультикультурних аспектів методології навчання англійській мові.

Виклад основного матеріалу. Знання мови є основою для діяльності людей, що хочуть працювати разом. Володіння багатьма мовами робить бізнес і громадян більш конкурентоспроможними та мобільними. Європейська комісія має намір оповістити громадян ЄС зі своїми результатами мовою, яку вони розуміють. Сприяння багатомовності – чудовий спосіб об'єднати європейців. Під багатомовністю у ЄС розуміють «спроможність спільнот, груп та окремих осіб застосовувати на постійній основі більше однієї мови у своїй повсякденній діяльності» [3, с. 16].

Базуючись на успіху Європейського року мов 2001 р. (the European Year of Languages), у 2003 р. Комісія прийняла План дій «Сприяння вивченню мов та мовному різноманіттю»

на 2004–2006 рр. (Promoting Language Learning and Linguistic Diversity). Було запропоновано три види заходів щодо вивчення мов, а саме:

- 1) від дошкільного до похилого віку;
- 2) якість навчання мов;
- 3) створення сприятливого середовища для навчання.

2008 р. був проголошений Європейським роком міжкультурного діалогу (European Year of Intercultural Dialogue); ще один аспект багатомовності постав у центрі уваги, а саме: мови як інструмент покращення взаєморозуміння та інтеграції. Спроможність спілкуватися іноземними мовами визначається в освітній та навчальній робочій програмі (Education and Training work programme), зорієнтованій на 2010 р. Зважаючи на це, мовна політика ЄС реалізується у трьох основних напрямках, а саме:

- 1) заохочення вивчення мов і сприяння мовному різноманіттю в суспільстві;
- 2) сприяння здоровій багатомовній структурі;
- 3) сприяння соціальній інтеграції через вдосконалення знань і визнання мов.

За допомогою спеціального циклу програм (Lifelong Learning Programmes 2007–2013) [6, с. 111] ЄС надає особливу підтримку оволодіння мовами у таких секторах:

– раннє навчання та шкільна освіта (програма Comenius): націлена на підтримку високого рівня мобільності у сфері освіти. Comenius створює умови для мобільності працівників середніх шкіл; зосереджує увагу на спільних проектах занять у різних країнах. Програма виходить з того, що запровадження вивчення іноземних мов у ранньому віці може сприяти швидшому їх вивченню, покращенню мовних навичок рідної мови та кращій активності в інших сферах;

– професійна освіта (програма Leonardo): підтримує інновації та підвищення рівня професійної освіти, а саме: пілотні проекти, проекти стажування й обміну досвідом, розробки оглядів та аналізів, які стосуються професійної освіти, фахового консультування, однакових умов навчання, інноваційної підготовки відповідно до технологічних змін. Програма підтримує процеси співпраці між вищими та підприємствами, які спрямовані на переймання технологічних інновацій і вдосконалення мовних знань;

– вища освіта (програма Erasmus): міжнародна програма співпраці та мобільності у сфері вищої освіти, яку ініціювала і фінансує Європейська комісія. Організаційну підтримку впровадження програми здійснює Виконавча агенція з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури (Education, Audiovisual and Culture Executive Agency). Головною метою програми Erasmus є підвищення якості європейської вищої освіти і сприяння міжкультурному розумінню через співпрацю із третіми країнами; програма пропонує інтенсивні підготовчі курси для студентів, які бажають навчатися за кордоном;

– освіта для дорослих (програма Grundtvig): Європейська комісія допомагає дорослим людям покращити свою компетентність, включаючи мовні навички, для адаптації до змін на ринку праці та у суспільстві.

У класичному розумінні мультилінгвізм є здатністю індивіда розмовляти більше, ніж однією мовою, активно (для усного та письмового спілкування) або пасивно (читання та розуміння на слух) нею користуватися [7, с. 4]. Це визначення є ключовим для нашої роботи.

Визначаючи сутність поняття «мультилінгвізм», німецька дослідниця А. Вілтон наголошує на його зв'язку з кількома іншими поняттями: білінгвізм, трилінгвізм, плурілінгвізм і поліглотизм [8, с. 47–55]. Не вдаючись у проблеми кожного зі згаданих понять, зазначимо лише, що перші два є формами мультилінгвізму, а префікси бі- та три- вказують на кількість мов, якими володіє людина (відповідно дві або три); що стосується поняття «поліглотизм», то воно, як вказує дослідниця, взагалі не є академічним, це загальноживаний термін, який використовують для визначення здібності індивіда розмовляти декількома, а в деяких випадках – надзвичайно великою кількістю мов [8, с. 51].

Поруч із терміном «мультилінгвізм» у літературі також існує термін «плурілінгвізм». Рада Європи, яка активно сприяє вивченню іноземних мов та оволодінню мультилінгвальною компетенцією, розрізняє плурілінгвізм як компетенцію мовця (здатність використовувати більше однієї мови) та мультилінгвізм як співіснування декількох мов на одній географічній території [6]. ЄС, у свою чергу, вважає ці поняття тотожними та вважає, що семантичну структуру поняття «мультилінгвізм» складають обидва визначення [4, с. 3], а питання розвитку мультилінгвальної компетенції, яка є однією з ключових компетенцій, котру може отримати кожен представник суспільства протягом життя, входить до списку пріоритетних проблем освіти в країнах Європи. З метою формування у людини мультилінгвальної компетенції було створено програму навчання протягом життя (Lifelong Learning), яка передбачає мобільність суб'єктів освіти. Основною метою цієї мобільності є допомога в кращому розумінні різноманіття культур [1, с. 16].

Варто відзначити, що саме вищі навчальні заклади відіграють ключову роль у процесі розвитку мультилінгвальної компетенції як у конкретного індивіда, так і в цілому суспільстві [5, с. 8].

Як сучасне соціально-культурне явище, мультилінгвізм розвивається під впливом таких чинників:

– посилення ролі соціокультурного компоненту – вивчення культури інших країн і більш глибоке усвідомлення своєї власної культури, участь у «діалозі культур»;

– створення єдиного освітнього простору і, як наслідок, прагнення людей до досягнення загальноєвропейського рівня володіння іноземними мовами, розвиток академічної мобільності студентів і викладачів;

– потреба в мультилінгвальному навчанні як засобі професійної підготовки, що надає майбутнім спеціалістам можливість реалізувати свій потенціал та активно працювати на світовому ринку, а також значне збільшення в XXI ст. обмінів міжпрофесійного характеру;

– розвиток світового інформаційного простору, стрімке поширення таких сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, як телебачення та Інтернет, різноманітних засобів масової комунікації;

– використання нових інформаційно-комунікативних технологій, розвиток дистанційної форми навчання, навчання в режимі online та ін. [3, с. 53].

Важливість мультилінгвальної освіти як засобу отримання спеціальних і професійних знань, як компонента поглибленої мовної освіти визначається, перш за все, загальною всесвітньою тенденцією до євроінтеграції в економічній, культурній і політичній сферах. В освітній сфері ця тенденція зумовлює прагнення до інтеграції предметного знання, направленості на пізнання цілісної картини світу. Навчання на мультилінгвальній основі забезпечує студентам широкий доступ до інформації в різних предметних галузях, отримання нової інформації відповідно до індивідуальних потреб, можливість отримання безперервної освіти, а це надає їм додаткових шансів конкурувати на загальноєвропейському та світовому ринку спеціалістів [2, с. 25].

У класичному його розумінні навчання іноземній мові припускає наявність певного стандарту, якого необхідно досягти (в ідеалі – це володіння мовою на рівні носіїв мови), тобто мова є *предметом* навчання. На цій ідеї базується більшість традиційних, у т. ч. комунікативних, методик викладання. У контексті мультилінгвальної освіти мова є *засобом* навчання, тобто відбувається вивчення змісту дисципліни іноземною мовою.

Цей принцип є основою сучасних європейських освітніх проєктів, направлених на інтеграцію мови та змісту освіти. Їх центральним підходом є *Content and Language Integrated Learning*. Ключовим завданням зазначеного підходу є навчання дисципліни засобами нерідної мови. Сама дисципліна може не стосуватися вивчення мови, наприклад, навчання історії англійською мовою в Іспанії. Особливість подібних проєктів полягає в тому, що студент отримує знання з «немовної» дисципліни, використовуючи та паралельно вивчаючи іноземну мову [5, с. 8].

Результатом мультилінгвальної освіти є досягнення базової мультилінгвальної компетенції, що дозволяє розглядати її не тільки в якості альтернативного шляху вивчення мови, але й як шлях опанування спеціальних знань, долучення до цінностей світової культури та розвитку соціально-комунікативних здібностей особистості.

Отже, проаналізувавши теоретичні джерела, присвячені проблемам мультилінгвальної освіти та принципам традиційних підходів до навчання іноземних мов, можемо представити основні відмінності між ними у вигляді табл. 1.

Таблиця 1

<i>Традиційна форма навчання іноземній мові</i>	<i>Мультилінгвальна освіта</i>
Мова є предметом навчання	Мова є засобом навчання
Вивчення іноземної мови у «чистому» вигляді	Інтеграція іноземної мови та змісту дисципліни, що вивчається
Використання лише однієї (іноземної) мови під час навчання	Використання одразу кількох мов у процесі навчання
Основною метою є формування комунікативної мовної компетенції	Основною метою є формування комунікативної та мультилінгвальної компетенції

Сьогодні полікультурна мультилінгвальна освіта засобами вивчення рідної та іноземної мов є важливою складовою частиною модернізації цілей і змісту національних освітніх систем у країнах Європи (включаючи Україну).

В умовах глобалізації, економічної інтеграції та створення єдиного європейського ринку праці вищі навчальні заклади праг-

нуть забезпечити підготовку спеціалістів європейського рівня, здатних працювати в масштабах загальноєвропейського ринку.

Існують різні рівні розуміння і тлумачення терміна «мультикультурне виховання». У буквальному сенсі під мультикультурним утворенням розуміють індивідуальний процес придбання знань, формування відносин чи поведінки у взаємодії різних культур. Дуже часто, однак, мультикультурне виховання розглядається в більш широкому контексті для позначення концепції мирного співіснування людей, які належать до різних культур.

Висновки. Отже, значення мультилінгвізму як соціокультурного явища сучасного суспільства насправді є визначним, адже розвиток багатомовності сприяє зближенню народів, мирному вирішенню питань співіснування, виховуванню навичок поважного ставлення до культури та мови, традицій і звичаїв інших народів, формуванню спільних завдань і цілей у процесі інтеграції. У цьому контексті мультилінгвізм як тенденція мовного розвитку сучасного суспільства надає людині можливість усвідомити своє місце та свою культуру в діалозі культур і цивілізацій у процесі кооперації з іншими людьми. Саме тому надзвичайно важливим є подальше дослідження питання впровадження методик викладання, що містять мультилінгвальний компонент, у загальні освітні програми закладів вищої освіти.

Література:

1. Билецкая И.А. Двухязычное обучение в контексте поликультурного образования в США. URL: <http://www.sworld.com.ua/konfer29/663.pdf>.
2. Верещагин Е.М. Вопросы теории речи и методики преподавания иностранного языка. М.: МГУ, 1969. 90 с.
3. Вишневецкая Г.М. Билингвизм и его аспекты. Иваново, 1997. 73 с.

4. Гальскова Н.Д., Коряковцева Н.В., Мусницкая Е.В., Нечаев Н.Н. Обучение на билингвальной основе как компонент углубленного языкового образования. Иностранные языки в школе. 2003. № 2. 12 с.; № 3. С. 3–6.
5. Горностаев П.В. Проблемы изучения языков в наследии Я.А. Коменского. Иностранные языки в школе. 1992. № 4. С. 35–38.
6. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Затверджено постановою КМУ від 23 листопада 2011 р. № 1392. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>.
7. Европейский языковой портфель для старших классов общеобразовательных учреждений: в 3 ч. М.: МГЛУ: СПб. Златоуст, 2001.
8. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин. Хартію прийнято 05 листопада 1992 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_014.

Андруша Ю. С. Мультилінгвальное и мультикультурное обучение английскому языку: суть проблемы

Аннотация. В статье рассматривается современный подход к обучению иностранным языкам – мультилингвальное обучение. Проанализировано состояние изучения проблемы, проведено сопоставление характеристик традиционного и мультилингвального обучения.

Ключевые слова: обучение языку, мультилингвальное обучение, сравнительные характеристики.

Andrusha Yu. Multilingual and Multicultural Teaching English: the Essence of the Problem

Summary. The article deals with a contemporary approach to foreign languages teaching – multilingual one. The state of the problem investigation has been analyzed, comparison of traditional and multilingual teaching characteristics has been done.

Key words: teaching languages, multilingual teaching, comparative characteristics.

*Пишньоха О. А.,
асистент кафедри тюркології
Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

*Покровська І. Л.,
доктор філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри тюркології
Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МОВИ ТА КУЛЬТУРИ У ПРАЦЯХ УКРАЇНСЬКИХ ТЮРКОЛОГІВ І ТУРЕЦЬКИХ ЛІНГВІСТІВ

Анотація. Стаття досліджує праці українських і турецьких мовознавців, присвячені вивченню зв'язку мови та культури. Проаналізовано стан розробки зазначеного питання в українській тюркології, а також основні погляди на взаємозв'язок мови та культури у турецькому мовознавстві. Виділено ключові праці в українській лінгвістиці у рамках цієї проблематики.

Ключові слова: мова, культура, тюркологія, етнос, національна свідомість.

Постановка проблеми. Антропоцентричний характер сучасної лінгвістики, відображення культури певного народу у мові, якою він говорить, відповідна інтерпретація етнокультурної інформації під час міжкультурного спілкування давно стали найперспективнішими напрямками розвитку сучасного мовознавства і становлять актуальність наукового дослідження з обраної теми.

Метою дослідження є виокремлення основоположних праць, присвячених відображенню у мові культури турецького етносу в українській тюркології, а також праць, присвячених взаємозв'язку мови та культури у турецькому мовознавстві. Об'єктом дослідження є взаємозв'язок мови та культури як один з найактуальніших напрямів розвитку сучасної лінгвістики, матеріал дослідження складають наукові праці українських тюркологів і турецьких мовознавців.

Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань: аналіз сучасного стану розробки визначеної проблематики українськими тюркологами; з'ясування стану розробки цього питання у турецькому мовознавстві; окреслення перспективи подальших тюркологічних досліджень з цієї проблематики в Україні.

Виклад основного матеріалу. Взаємодія мови та культури завжди і у великій мірі привертала до себе увагу турецьких науковців, мислителів, письменників, відомих поетів тощо. Зокрема, відомий турецький політик і літератор, ідеолог кемалізму Зія Гьокальп висловив думку про те, що «культура – це гармонійна єдність релігійного, етичного, раціонального, естетичного, мовного і технічного життя певної нації» [23, с. 27]. Мову він розглядав як дієве знаряддя для зміцнення національної свідомості.

Бозкурт Гювенч у своїй праці «Людина та культура» пише, що «слово *культура* використовується у чотирьох значеннях: у сфері науки – цивілізація; з точки зору суспільства – це результат процесу освіти; з точки зору естетики – це витвори мис-

тецтва (живопис, скульптура, архітектура, музика); у матеріальному (технологічному) та біологічному плані – це репродукція, господарство, виробництво та розповсюдження» [26, с. 96].

Турецький професор Мехмет Доган визначає культуру як:

- 1) сукупність системи цінностей, витворів мистецтва, способів сприйняття суспільством подій та задач, а також судження, здобуті способами мислення під час історичного розвитку;
- 2) розвиток смаку, уміння критикувати та робити висновки в ерудованій та мислячій людини;
- 3) системні та обширі знання з певної теми, знання про світ [22].

Культура народу – це ніби своєрідна пам'ять, яка фіксує та зберігає коди моделей життя цього народу протягом багатьох поколінь. Культура передається у спадок від одного покоління наступному, як комплекс духовних і матеріальних цінностей, способу життя нації, який проявляється протягом століть з характерними інтересами, особливостями сприйняття, моделями поведінки та характеру. На культурі позначається історія цього народу, його мистецтво, література, свята, поезія, народні пісні, які притаманні цьому народу, а також його мова, звичаї і традиції. Усе це можна розглядати як одну з характерних особливостей поняття культура. Лише з притаманними певному народу звичаями, культурним спадком, характерними віршами та піснями, цей народ є тим, ким він є, тобто унікальним і самобутнім.

Культура – це також і своєрідний стан, який зафіксував прояс думок, почуттів та реакцій людини на різноманітні ситуації, що виникають у контексті почуттів, вірувань, спілкування, побуту, особливостей харчування, одягу та у будь-яких інших просторах життя. Сформувати ці думки, надати почуттям форму і передати їх іншій людині стає можливим за допомогою мови. Тобто за допомогою використання засобів мови всі думки та почуття формуються, виражаються, транслюються, втілюються тощо [19, с. 88].

На сьогодні соціум займає панівне становище у житті представників багатьох етносів світу. Цей соціум формує якість життя людини безпосередньо за допомогою спілкування. Посередництвом мови люди перебувають у взаємодії, а мова, у свою чергу, формує цю взаємодію у рамках культури, представниками якої вони є. Мова – це важливий засіб, що забезпечує набуття видимості усіх проявів життя людини та найвагоміший тран-

слятор культури. Переважна більшість лінгвістів, соціологів, антропологів дотримуються єдності у думці про те, що мова є основним компонентом культури. Усі здобутки та прояви культури передаються усно чи письмово за посередництвом мови від покоління до покоління. Майбутні покоління у процесі опанування рідної мови вбирають не лише мову як засіб спілкування, вони автоматично опановують характерні моделі життя своїх предків та особливості, які властиві етносу, в якому вони жили. Мова занотує у собі культуру народу і передає її немов послання (навіть як історичну довідку) сучасним та наступним поколінням [19, с. 88].

Різновид бойового мистецтва «Гюреш», бої півнів, збір винограду, дитячі ігри, різновиди народних ігор, «орта оюну», «Ніч хни» і багато іншого – усе це характерні особливості турецької культури, її багатство та особливості, які відрізняють її від інших культур світу. Культура – це ніби словник, в який ми заглядаємо, коли не можемо зрозуміти значення якогось явища. Турецький науковець Бедіа Акарсу зазначає, що культуру змінює мова, мислення, норми та звичаї і звички соціуму. Учений вважає, що література, мистецтво, філософія певного народу разом з його мисленням, культурою, звичаями і традиціями перебувають у постійній єдності з мовою. Передача звичаїв і традицій з покоління у покоління можлива лише за допомогою одного накопичувача – мови [19, с. 88-89].

Ібрагім Кафесоглу зазначає, що «цивілізація народжується з культур» [28, с. 16], Бозкурту Гювенчу належить думка, що «цивілізація складається з культур, а культури – це складові цивілізації» [27, с. 97]. Культура – це гармонійна єдність релігійного, етичного, раціонального, естетичного, мовного і технічного життя певної нації, таким чином, цивілізація – це колективна сукупність різновидів соціального життя різноманітних народностей, які належать до цієї цивілізації. У той час як культура є національною, цивілізація є інтернаціональною [23, с. 27].

Турецький науковець Осман Туран зазначає, що «протягом багатьох століть тюркський народ змінював території свого перебування, зазнавав впливу різноманітних релігій та цивілізацій. Це ставало причиною виникнення змін у мові, збагачувало та формувало її. Разом з цим, турецька мова завдяки своїй силі та життєздатності, змогла не тільки протистояти, але і перемогти ті мови і культури, з якими вона у різні періоди своєї історії боролася» [31, с. 191].

Алі Гьочер порівнює мову з ріками, які протікають крізь певний народ. Вона сповнює життям, несе його до усіх куточків певної країни, водночас, вона насичує свої води маленькими струмочками та джерелами навіть з найвіддаленіших земель цієї країни. Таким чином, увяляти мову і культуру незалежними одна від одної неможливо. Якщо немає мови, культура схожа на будівлю без фундаменту. Мова певного народу, яка немає культури, схожа на річку, джерело якої пересихає. Наскільки багата та жвава мова певного народу, настільки жива і динамічна його культура [24].

Мехмет Каплан вважає, що культура – це єдність усіх проявів життя певного соціуму, колективу, народу, які відрізняють цей соціум, колектив, народ від інших. Під проявами життя розуміються різноманітні цінності цього народу, які властиві тільки йому. Серед них можна назвати релігію, вірування, звичаї та обряди, особливості світобачення, історію, мистецтво, літературу, географічні об'єкти тощо. Проте найголовнішим серед них виступає мова цього народу. Функції та значення мови лег-

ко простежити крізь призму зародження, розвитку і передачі цієї культури наступним поколінням її представників [29].

Турецький фахівець з історії літератури, письменник та поет Н. С. Банарли запропонував таке порівняння: «Турки – це спритний, швидкий та прудкий народ. Такий спосіб життя цього народу відображений у його мові. З цієї причини в їхній мові замість багатоскладових слів використовуються переважно одно або двоскладові слова» [20].

Турецький науковець наводить ще одне цікаве порівняння «Якщо мову назвати деревом, то культура буде її корінням. Дерево не може існувати без свого коріння, воно всихає та гине. Як коріння підтримує життя і наснагу у дереві, так і культура у мові. Мова, у свою чергу, беручи енергію у своєї культури, розкривається тисячами квітів, і стає деревом, яке дає чудовий врожай. Літературні твори, черпаючи теми з історії, соціального життя тощо – це і є ті плоди, які несуть своєму споживачу не тільки задоволення, але і користь» [23].

Турецький мовознавець Доган Гюнай у своїй праці «Мова та комунікація», яка вийшла у 2004 р., описує загальні властивості, функції та фактори взаємодії мови, культури та мислення. Автор висловлює думку про те, що «мова таке ж давнє явище, як і історія людства. Подібне можна сказати і про мовні дослідження. Очевидним є той факт, що вчення про мову ніколи не вичерпають себе, оскільки мова є живим організмом, який постійно оновлюється і змінюється» [25, ст. 7]. Доган Гюнай акцентує свою увагу на тому, що мова, якою розмовляє людина, виказує не тільки її соціальний статус, але й різноманітні життєві уподобання, що можна сказати і про певний етнос у цілому. Дослідник зазначає, що дослідивши лексичний склад мови, якою розмовляв у певний період певний народ, можна осягнути різноманітні риси, притаманні цьому народові (політичний устрій, соціальний розвиток тощо), а дослідження лексики з культурним компонентом дасть змогу окреслити інші сторони життя народу, який розмовляє цією мовою [25, ст. 9].

З. Б. Озер у своїй статті «Національно-культурні особливості фразеологізмів у російській і турецькій мовах» на прикладах прислів'їв та приказок зазначає, що поведінкові норми, які знайшли своє відображення у національних прислів'ях та приказках, не завжди мають відповідники в інших мовах. Переклад та розуміння таких виразів іноземцями, особливо коли вони використовуються у повсякденному житті носіями мови (і відображують ціннісні пріоритети цього етносу), створює значні труднощі.

Розуміння та правильний переклад характерних турецькій мові виразів, зокрема, таких як: *Geçmiş olsun*, *Ellerinden öperim*, *Eline sağlık*, *Ziyade olsun*, *Gözün aydın*, *Kolay gelsin*, *İşin rast gelsin*, *Sağlıcakla kal*, *Sizlere ömür*, *Söz kesmek*, *Dünya evine girmek*, вимагає від перекладача бути добре обізнаним з особливостями сприйняття та національно-культурною картиною світу турецького етносу, який у досить яскравій формі використовує метафоричні символи та образи, залишаючись у тісному зв'язку з національним колоритом. Тобто, фраза *Geçmiş olsun* використовується у Туреччині у значенні «хай усе залишиться у минулому», «дай бог, знову не повториться» і у побутовому житті суспільства вона лунає досить часто. Якщо людина захворіла, пережила якусь аварію, втратила гроші, зламала ногу, кожен турок скаже цій людині *Geçmiş olsun*. Повного відповідника цієї фрази не існує не тільки у російській мові, але навіть і у багатьох споріднених тюркських мовах. Із цього можна зробити висновок, що використання подібних відповідників пов'язано не

тілки з національними та мовними факторами, але й з національною географією та факторами національної культури [12].

Мустафа Озкан присвятив свої дослідження взаємозв'язку мови та культури, мислення та літератури, результати яких відображені у його праці «Людина, комунікація та мова». Турецький науковець наголошує на тому, що дослідження турецької літератури – ключ до пізнання історії та культури турецького народу [30].

Праця сучасного дослідника турецької мови Шюкрю Юналана «Мова та Культура», написана у науково-популярному стилі, містить цитати багатьох філософів, письменників, поетів, психологів, культурологів та громадських діячів різних країн щодо ролі мови у суспільстві та її зв'язку з діяльністю людини і наголошує, що «кожна мова відображає спосіб життя, культуру, бачення світу, етапи історичного розвитку того народу, який нею говорить. У той же час, у кожній мові своє розуміння світу та форма його вираження, яка визначається шляхом лексико-семантичного аналізу слів-реалій, приказок, прислів'їв, тощо» [32, с. 4].

Одним з перших, хто звернувся до теми, якою взагалі не цікавились турецькі лінгвісти, і дав їй назву «*dil içi dünya görüşü*» – «мовна картина світу» став турецький академік, мовознавець та письменник Озджан Башкан. Його дослідження стали фундаментальними для подальшого вивчення багатьох мовних і культурних особливостей турецької мови, а також чітко визначили турецьке бачення мовної картини світу [21].

Лінгвокультурна течія у турецькому мовознавстві не відзначалася увагою науковців і потрапила до турецького наукового простору переважно за посередництвом зарубіжних наукових статей з цієї тематики. У 2014 р. на базі університету «Газі» (м. Анкара, Турецька Республіка) було видано посібник під назвою «Лінгвокультурологія» (тур. «*Kültürdilbilim*») за редакцією Олени Козан, де представлені статті численних тюркологів у перекладі турецькою мовою.

Таким чином, мова і культура взаємозалежні та взаємно доповнюють одна одну: мова надає основним проявам культури форму, фіксує їх, зберігає та передає з покоління у покоління; культура виступає гарантом існування та збереження мови, а також постійним стимулятором збагачення цієї мови.

В українському мовознавстві багато робіт присвячено лінгвокультурологічним дослідженням, які виявляють національну специфіку певного етносу: Т. П. Вільчинська [2], О. А. Гапченко [3], О. І. Голубовська [4], С. А. Жаботинська [5], В. В. Жайворонок [7], Т. В. Радзівська [14], О. С. Снітко [15] та ін. Проте існують лише деякі роботи, присвячені дослідженню окремих мовних проблем на матеріалі турецької мови.

Серед українських тюркологів насамперед слід зазначити праці І. Л. Покровської, присвячені турецькій фразеології та пареміології, мовній картині світу, турецькій лінгвокультурі у цілому та окремим її концептам, а також розглянуто національно маркований лексико-фразеологічний рівень турецької мови тощо. Зокрема, І. Л. Покровською досліджено взаємозв'язок релігійного й світського у турецькій мовній картині світу, висвітлено різногранні значення релігійної лексики турецької мови, для якої характерні національна маркованість та специфічні ознаки [13, с. 50].

У турецькій лінгвокультурі закріплені уявлення про релігійні звичаї, вірування, побут і культуру місцевого населення. На мовному рівні вони знаходять вираження у номінації лексичних одиниць, у системі фразеології і пареміології турецької

мови. Зокрема, в ісламі представлені такі універсальні поняття, як Добро, Зло, Милосердя, Покарання та інше, які по-різному вербалізуються у турецькому релігійному дискурсі: *sevgi, aşk* (укр. любов); *iyilik, hayır* (укр. добро); *kötülük, hınç* (укр. зло); *aldatma, hile, ikiyüzlülük, riyakârlık* (укр. лицемірство), *yasa, kanun* (укр. закон); *dünya nimetleri* (укр. земні блага). І.Л. Покровська зазначає, що мова й релігія сполучені складними взаємозв'язками, які закріплені у свідомості людини та здатні впливати на відображення життєвих реалій у самій мові; вони поєднуються на різних рівнях, що реалізуються у мовній системі у вигляді діалектики релігійного та світського, представленої десакралізацією та сакралізацією мови [13, с. 109].

Наукові дослідження К. О. Тищенко присвячені вербалізації концепту БАТЬКІВЩИНА/VATAN у турецькій мові. Дослідниця опрацьовує особливості функціонування концепту БАТЬКІВЩИНА/VATAN у турецькому лінгвопросторі і доводить, що він присутній у турецькій лінгвоментальності, має риси як когнітивної, так і лінгвокультурологічної одиниці: репрезентується у сучасній турецькій мові широкою низкою лексем-об'єктиваторів як власне тюркського (*yurt, il, el*), так і арабського походження (*vatan, memleket, sila*), містить елементи культурного та історичного досвіду різних епох, переживається незалежно від переважного концептуального компоненту. Так, БАТЬКІВЩИНА/VATAN має аксіологічну значущість як на рівні країни/держави, так і на рівні рідного краю, проте, любов до батьківщини у цих двох контекстах відрізняється діяльним забарвленням: за рідним краєм сумують, а рідну країну як найвищу цінність готові захищати, жертвуючи власним життям [17, с. 180].

В українській тюркології вже представлені дослідження концептів на матеріалі турецької мови. Зокрема, український тюрколог Т. М. Тімкова є автором дисертації на тему «Макроконцепт АТМОСФЕРНІ ЯВИЩА у турецькій мовній картині світу», присвятивши своє дослідження визначенню образного потенціалу лексичних одиниць, що репрезентують концепти атмосферних явищ, виявленню додаткових когнітивних ознак, що виражаються фразеологічними одиницями у складі досліджуваних номінативних полів, а також розкриттю національної специфіки досліджуваних концептів.

І. О. Каціон у своїй дисертаційній роботі під назвою «Семантичні особливості вербалізації концептів життя і смерть у турецькій мовній картині світу» вперше описала структуру концептів ЖИТТЯ і СМЕРТЬ у турецькій мовній картині світу, а також виділила їхні диференційні ознаки, встановивши, що номінативні поля обраних концептів є досить обширними, мають ядерну зону і периферію, що складається із фразеологічного, дериваційного і паремійного полів [8, с. 79].

У дисертації К. А. Каші «Тюркська міфологічна лексика як фрагмент мовної картини світу» міф розглядається насамперед як явище культури й аналізується засобами культурологічного аналізу. Аналізується й те, як міфи впливають на поведінку людей, визначають їхні відносини, формують мораль, регулюють соціальні інститути й форми громадського життя. Результати цього дослідження сприяють отриманню більш повної картини етнічної специфіки культури у різні періоди й на різних рівнях її функціонування [9, с. 72].

У своїй дисертації дослідниця також зазначає, що давньотюркські міфологічні уявлення збереглися мало. Їхніми залишками є побутування у деяких народах терміну «тенгри» у значенні «бог», шанування землі й води, сліди культу Умай,

уявлення про магічний камінь, віра у духів – хазяїв різних місць. Тобто в основі тенгріанства було шанування природи взагалі – в ідеї неба, сонця, місяця, рік й інших чудес природи й стихій. Дослідниця зазначає, що у тюркському лексичному фонді безліч одиниць, які приховують у своїй семантиці етнографічні етуди світорозуміння давніх предків. Аналіз лексичного матеріалу допоміг виявити не тільки сакральні істини, що відображають шаманістичні образи, але й архаїчні елементи, рудименти у словах, які є невіддільною частиною картини світу давніх тюрків [9, с. 114].

Словам-реаліям як національно маркованим одиницям сучасної турецької мови та зв'язку мови, культури, мислення та літератури на матеріалі наукових праць турецьких мовознавців присвятила свої дослідження А. В. Костюк, висвітлюючи у них погляди вчених Туреччини на природу взаємодії цих явищ та стан розробки цієї проблематики у турецькому мовознавстві. А. В. Костюк наводить різноманітні приклади національно маркованої лексики, зокрема: *pekmez* – ‘бекмез’ (вिवарений до густоти меду сік винограду, шовковиці чи інших ягід або фруктів, що зазвичай подається на сніданок), *pekmezci* – ‘продавець, виробник або любитель бекмезу’, *leblebi* – ‘смажений горох’ (поширений у Туреччині вид сухої закуски), *leblebici* – ‘виробник або продавець смаженого гороху’, *kolonya* – ‘особливий вид парфумів, з легким запахом, що наноситься на руки (залежно від ситуації – на обличчя, шию) після їжі, перед далекою дорогою, при поганому самопочутті тощо’. Українська дослідниця-тюрколог, досліджуючи слова-реалії сучасної турецької мови, зазначає, що словами-реаліями можна вважати моно- та полілексемні одиниці, які позначають переважно етнічно самотні предмети, поняття, явища тощо і ядром лексичного значення яких, при бінарному зіставленні конкретної пари мов, є національно специфічний мовний елемент [10]. Крім того, дослідниця аналізує роботи турецьких учених з вибраної проблематики і акцентує увагу на тому, що ідеї наукових робіт сучасних турецьких мовознавців щодо зв'язку мови, культури, мислення та літератури у цілому не відрізняються від панівних ідей мовознавчих досліджень вітчизняних учених. А деякі з них, такі, як наприклад, про первісне творення слів на основі асоціацій, сприйняття людиною світу через призму мови, якою вона говорить та своєрідність системи мислення кожного народу, на яку вказує структура його мови є прямим продовженням гіпотез, висунутих ще у XIX ст. українським ученим О. О. Потебнею [10].

О. Є. Борух у своїх працях аналізує крилаті вислови, які характеризуються національно забарвленістю, і зазначає, що у турецькому суспільстві, де головною релігією являється мусульманство, джерелом крилатих висловів є Коран, священна книга мусульман. Турецьке населення досить часто використовує у своєму мовленні слова пророка Моххамеда: *Bir baba cocuğuna guzel hlaktan daha ustun bir miras bırakamaz* ‘немає кращого спадку, який може залишити батько дитині, аніж мораль’; *Zengin, cok mala sahip olana denmez, zengin kalbi olana denir* ‘багатий не той, хто має багато майна, а той, у кого є серце’; Поширеними є також слова, що належать пророку Алі: *Hak, korelmez bir kilittir* ‘справедливість – це невидимий меч’; *Cehaletten daha tehlikeli bir hastalık yoktur* ‘немає небезпечнішої хвороби за невігластво’; *Kişi, dilinin eseridir* ‘людина – це витвір мови’ [1].

Е. Х. Мініахметова досліджувала фразеологічні одиниці турецької мови зі значенням «релевантність/нерелевантність висловлювання», яке відіграє важливу роль у свідомості турецького етносу [11].

Г. І. Шаглі у науковій статті під назвою «Мова у ролі індикатора культурної орієнтації етносу (на прикладі турецької мови)» розглядає мову як вагому частку етнокультури, яка відбиває етнокультурні, народнопсихологічні й міфологічні уявлення та переживання. На думку вченого етнолінгвістичний аспект наукових студій передбачає вивчення наслідків впливу на мовну структуру міфології, психології, звичаїв, побуту, вірувань, обрядів, загальної культури й менталітету етносу, що «стосується теорії номінації, корпусу окремих шарів лексики, теорії значення, народної фразеології, пареміології» [18]. На прикладі турецьких прислів'їв автор наводить приклади асоціативних паралелей у турецькому світосприйнятті (сонце – джерело здоров'я, правда, істина, світле), вербальні семантичні коди (весільні обряди, обряди народження дитини, найменування акціональних елементів обрядів) тощо.

Висновки. Отже, дослідження сучасних українських і турецьких учених, які спрямовані на дослідження культурно-історичного колориту нації у мові, почали відігравати надзвичайно важливу роль у практиці міжетнічного спілкування у глобалізованому світі. Проте ґрунтовний аналіз етнокультурних лексем із виокремленням їх етимологічних, історичних ознак і сучасних конотацій із залученням методологічного апарату етнолінгвістики, лінгвокультурології та інших галузей лінгвістики, як в українських лінгвістичних дослідженнях, так і у турецьких, є відсутнім.

Література:

1. Борух О. Є. Джерела крилатих висловів в українській та турецькій мовах (зіставний аспект). URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=apyl_2009_18_7
2. Вільчинська Т. П. Концепт «лелека» в українській етнонаціональній картині світу. URL: file:///C:/Users/user1/Downloads/Nchnpu_10_2014_11_5.pdf
3. Гапченко О. А. Учення про внутрішню форму слова та його розвиток у контексті сучасної когнітивної лінгвістики. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Mikks/2011_33/15_20.pdf
4. Голубовська І. О. Етнічні особливості української національно-мовної картини світу. URL: http://philology.knu.ua/php/4/7/Studia_Linguistica_4/400_412.pdf
5. Жаботинская С. А. Принципы лингвокогнитивного анализа и феномен полисемии. Проблемы заглавного, германского та слов'янського мовознавства. До 70-річчя професора В.В. Левицького / Під ред. Г. Альтмана, І. Задорожної, Ю. Мацкуляк. Чернівці: Книги XXI, 2008. С. 357–368.
6. Жаботинская С. А. Лингвокогнитивный подход к анализу номинативных процессов. Вісник ХНУ. Харків, 2010. № 928. С. 6–20.
7. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика: Нариси. К.: Довіра, 2007. 262 с.
8. Каціон І. О. Семантичні особливості вербалізації концептів життя і смерті у турецькій мовній картині світу: дис. ... к. філол. н.: 10.02.13. Київ, 2018. 237 с.
9. Каша К. А. Тюркська міфологічна лексика як фрагмент мовної картини світу.
10. Костюк А. В. Зв'язок мови, культури, мислення та літератури: погляди деяких турецьких мовознавців. Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». Том 22 (61). № 3. 2009. С. 143–148
11. Мініахметова Е.Х. Идеографический анализ фразеологических единиц со значением «релевантность/нерелевантность высказывания» в современном турецком языке. Мова і культура. 2011. Вип. 14, т. 5. С. 174–181. URL: <http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/>

- irbis_nbuvcgiiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Mik_2011_14_5_33
12. Озер З. Б. Национально-культурная специфика фразеологизмов в русском и турецком языке. URL: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/97567/1/Озер%20З.Б.%20Национально-культурная%20специфика%20фразеологизмов%20в%20русском%20и%20турецком%20языках.pdf>
 13. Покровська І. Л. Діалектика релігійного і світського в турецькому мовно-культурному просторі: монографія. К.: Центр учбової літератури, 2016. 376 с. С. 50.
 14. Радзівська Т. В. Мовна особистість, мовна гра, лінгвістичні концепти крізь призму роману В. В. Набокова «The Real Life of Sebastian Knight». Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер. Філологія. 2014. Т. 17, № 1. С. 146-155 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknl_u_fil_2014_17_1_20
 15. Снітко О. С. Коди культури у мовній об'єктивності дійсності. URL: http://philology.knu.ua/library/zagal/Studia_Linguistica_1/115_121.pdf
 16. Сорокін С. В., Пілик В. В. Граматикалізований фрейм «причина» в українській і турецькій мовних картинах світу (зіставно-когнітивний і перекладознавчий аспекти). URL: priansak-center.com/book/Issue_2-3/9_Sorokin-Pilyk.doc
 17. Тищенко К. О. «Вербалізація концепту БАТЬКІВЩИНА/VATAN в турецькій мові». URL: http://philology.knu.ua/files/library/movni_i_konceptualni/50-2/67.pdf
 18. Шаглі Г. І. Мова у ролі індикатора культурної орієнтації етносу (на прикладі турецької мови). Сходознавство. 2008. № 44. С. 145-158. Бібліогр.: 19 назв. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/20778>
 19. Akarsu B. Dil-Kültür Bağlantısı, İstanbul: İnkılapYayınevi, 1998., С. 88-89.
 20. Banarlı N.S. Bir Dil. Nasıl Güzelleşir. URL: <http://www.nihadsamibanarlı.com/bir-dil-nasil-guzellesir>
 21. Başkan Ö. Bildirişim (İnsan Dili ve Ötesi), İstanbul: Multilingual Yayınları, 2003
 22. Doğan M. Dil, Kültür, Yabancılaşma. URL: <http://ebookpdfkitapozeti.xyz/d-mehmet-dogan-dil-kultur-yabancilasma-pdf-indir>
 23. Gökalp Z. Türkçülüğün Esasları, İstanbul: Sebil Matbaacılık, 1975.
 24. Göçer A. Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine. URL: http://turkoloji.cu.edu.tr/ali_gocer_dil_kultur_iliskisi.pdf
 25. Günay D. Dil ve İletişim. İst.: Multilingual, 2004. 282 s., сr. 7
 26. Güvenç B. İnsan ve Kültür (6. baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1994., s. 96.
 27. Güvenç B. Kültürün ABC'si (2. baskı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.
 28. Kafesoğlu İ. Türk Milli Kültürü, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1998., s. 16.
 29. Kaplan M. Kültür ve Dil (26. baskı), İstanbul: DergahYayınları, 2010
 30. Özkan M. İnsan İletişim ve Dil [Text] / İst.: 3F Yayınevi, 2008. 175 s.
 31. Turan O. Tarihi Akış İçinde Din ve Medeniyet, İstanbul: Nakışlar Yayınevi, 1980.
 32. Ünalın Ş. Dil ve Kültür [Text] / Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005. 254 s.
- Пышнёха О. А., Покровская И. Л. Исследование взаимосвязи языка и культуры в работах украинских тюркологов и турецких лингвистов**
- Аннотация.** Статья посвящена анализу работ украинских и турецких лингвистов, которые изучали взаимосвязи языка и культуры. Проанализировано состояние разработки данного вопроса в украинском языкознании на материале турецкого языка, а также основные взгляды на взаимосвязь языка и культуры в турецком языкознании. В рамках данной проблематики выделены ключевые исследования в украинской тюркологии.
- Ключевые слова:** язык, культура, тюркология, этнос, национальное сознание.
- Pyshnokha O., Pokrovska I. Researching of language and culture correlation in the works of Ukrainian Turkologists and turkish linguists**
- Summary.** The article is devoted to the analysis of the works of Ukrainian and Turkish linguists devoted to studying the connection of language and culture. The state of development of this issue in Ukrainian linguistics on the material of the Turkish language is analyzed, as well as the main views on the interrelation of language and culture in Turkish linguistics. The key works in Ukrainian Turkology in the framework of this problem are highlighted.
- Key words:** language, culture, turkology, ethnicity, national consciousness.

РЕЦЕНЗІЇ

Струганець Л. В.,
 доктор філологічних наук, професор,
 завідувач кафедри української мови та методики її навчання
 Тернопільського національного педагогічного університету
 імені Володимира Гнатюка

ЦИТАТНИЙ ВИМІР ПІЗНАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ¹

Визначення статусу поетичного тексту в системі жанрових різновидів художнього стилю, осмислення його структурно-функціональних, лексико-фразеологічних, лінгвокогнітивних особливостей – проблема давня, вивірена і часом, і стійкістю уваги дослідників. Попри те щороку мовознавчу бібліотеку поповнюють праці, які засвідчують: поетичний текст – це невичерпна, багатоаспектна щодо наукового осмислення царина, пізнання якої потребує постійного теоретико-методологічного оновлення, осучаснення напрацьованих за багатолітню історію методів аналізу, у вираженні термінології тощо. Таку націленість на нову лінгвософію поетичного тексту як феномену національної словесної культури, акумулятора інтелектуального досвіду засвідчує монографія Г. М. Сютя «Цитатний тезаурус української поетичної мови ХХ століття».

Переконливим аргументом щодо актуальності рецензованої праці Г. М. Сютя є невичерпність проблеми цитування в мові, в науці, в літературі, і – ширше – в мистецтві. Цю неперебутність свого часу лаконічно й вичерпно сформулював Р. Барт: «Світ – суцільний текст, в якому, куди не ступни – скрізь цитата». На свій конкретний об'єкт дослідження цю концептуальну для сучасної текстолінгвістики тезу дослідниця проектує в кількох вимірах: «Наскільки традиційною чи методологічно новою є проблема цитати й цитатності для сучасної стилістики тексту? Які аспекти сьогодні актуальні для розуміння “мовного народження” цитати, форматів її входження в нові мовно-літературні контексти й реінтерпретації в цих контекстах? Чи сумірні, ізоморфні між собою загальномовний і стильовий, мовно-поетичний виміри цитатності? Зрештою, чому так помітно активізувалася наукова увага до проблем цитатності в сучасній лінгвістиці, зокрема в стилістиці?» (С.283–284). Власне, ці питання й стали напрямними у цій праці, яка, попри високий фаховий рівень, залишається цікавою і доступною для сприймання найширшому колові читачів.

У вступній частині монографії Г. М. Сютя чітко окреслює мету своїх пошуків – «синтезувати апробовані традиційні (функціонально-семантичні) та новітні, неklasичні (рецептивний, прецедентний, лінгвосинергетичний) підходи до вивчення художнього тексту та його одиниць і запропонувати інтегративну лінгвокультурологічну модель опису цитати як складника цитатного тезаурусу української поетичної мови ХХ століття. У цій моделі обов'язковою умовою пізнання формально-структурних, семантичних, аксіологічних ознак інтегрованого в новий текст “чужого” слова є усвідомлення механізмів й урахування особливостей мовно-психологічного сприймання художнього твору» (С. 11). Звертаємо увагу на цей момент тому, що заявлений інтегративний підхід став не тільки новаторським інтелектуальним імпульсом, він уgruntував справді продуктивну методику рефлексій над феноменом цитати, дав змогу визначити й докладно описати лінгвокогнітивні,

мовно-структурні, комунікативно-прагматичні, функціональні параметри цитатних висловлень, зафіксованих у поетичній мові ХХ століття. В сукупності це створило надійну основу для побудови лінгвістичної моделі цитатності та умотивування новітнього поняття *цитатний тезаурус*.

Одна з принципових дослідницьких позицій, яку наскрізно простежуємо в монографії, становить акцентування ролі читача, сприймача тексту, адже саме від нього, від його культурного досвіду безпосередньо залежить множинність інтерпретацій смислів, закладених у твір автором. Цей момент вважаємо концептуально важливим з кількох причин. По-перше, він підтримує цілісність трактування поетичного тексту як сфери писемної інтелектуально-культурної комунікації, а його складників – як одиниць цієї комунікації. По-друге, він чітко засвідчує сформованість нового – рецептивного сегмента стилістичних досліджень. І це підкреслює узгодженість розвитку української лінгвістики зі світовою гуманітаристикою – текстолінгвістикою, феноменологією, рецептивною поетикою.

В обґрунтуванні теоретичних засад дослідження поетичного тексту як феномену лінгвокультури, на нашу думку, варто відзначити глибокий аналіз і новітнє філологічне (не тільки мовознавче!) об'єктивування трактату І. Франка «Із секретів поетичної творчості». Прочитавши його по-новому, з погляду становлення рецептивної стилістики, Г. М. Сютя переконливо доводить: праця українського мислителя була цілкомито суголосна з передовими європейськими психолінгвістичними, культурологічними теоріями кінця ХІХ століття. А сформульовані й розвинуті в ній новаторські ідеї «презентують прогресивне не тільки для свого, а й для нашого часу бачення глибинних психологічних механізмів творення й прочитання художнього слова в річищі *філософії активного сприймання твору* — як мовно-естетичної комунікації, діалогу автора і читача через текст» (С. 34).

Новітнім для філологічної спільноти стало ключове поняття рецензованої монографії – *цитатний тезаурус*. Випрацювавши на матеріалі поетичної мови ХХ століття теоретичні й практичні засади його наукової презентації, дослідниця формулює авторську дефініцію: «сформований у процесі пізнання текстів культури, зафіксований у свідомості мовців та апробований різностильовою, різножанровою і різночасовою усною та писемною мовною практикою корпус висловлень, надслівних образно-сміслових єдностей як вербальних акумуляторів знань про ці тексти» (С. 59). Цілісність і наповненість цього тезаурусу як словника засвоєних текстів національної культури – і фольклору, і класичної національної та світової літератури, і мови пісні, кіно, анімації, ідеології та ін. – дуже переконливо засвідчує додаток «Цитата в українській поетичній мові ХХ століття: джерела і тексти». У ньому кожен із читачів монографії не тільки виявить одиниці, якими ми й справді послуговуємося в щоденному усному і писемному спілкуванні, але й матиме змогу об'ємно побачити «історію» вживання цих ви-

¹ Рецензія на монографію: Сютя Г. М. Цитатний тезаурус української поетичної мови ХХ століття / Галина Мирославівна Сютя. – К.: КММ. – 2017. – 384 с.

словлень у творах різних авторів. Цілоком логічно й суголосно нашому щоденному мовному досвідові в цьому міні-словникові відбито активність цитат фольклорних (*вже сонце низенько, вже вечір близенько..; засвіт встали козаченьки; розпрягайте, хлопці, коней..; на ясні зорі, на тихі води; дивлюсь я на небо, та й думку гадаю; ходить сон коло вікон*), біблійних (*споконвіку було слово; благословенна ти між жонами; блаженні вбогі духом; випити чашу до дна; відділяти кукіль від пшениці; продатися за тридцять срібняків*), літературних (*Еней був парубок моторний; висне небо синє..; доборолась Україна до самого краю; незлим тихим словом; з журбою радість обнялась; любить Україну; так ніхто не кохав..; чуття єдиної родини; усмішка твоя єдина, очі твої одні; бути чи не бути; безумству хоробрих співаймо пісню; в людині має бути все прекрасним...*), кінематографічних (*білий птах з чорною ознакою*), пісенних (*вечірній дзвін – багато дум наводить він*), ідеологічно маркованих (*бути колицатком і гвинтиком; вчитися, вчитися і ще раз вчитися*). Як бачимо, крім компонентного наповнення, цей словник–додаток інформативний також щодо діапазону джерел формування цитатного тезаурусу української поетичної мови. Докладно проаналізовані у III розділі монографії, ці джерела переконливо засвідчують природу цитатного тезаурусу як інтегративного, інтермедіального феномену.

Із погляду теорії цитатності безперечне теоретичне значення для сучасної української текстолінгвістики, зокрема для стилістики тексту та рецептивної стилістики, мають розроблені в монографії положення про розширення меж наукової рецепції цитати (від узятого в лапки, дослівно переданого і коректно паспортизованого уривка чужих думок до її осмислення як «одиниці художнього мовомислення, експонента культурного досвіду»), про лінгвокогнітивні механізми цитації, розглянуті в аспекті семантичного згоргання прецедентного тексту в цитату, про механізми запозичення і впливу як психолінгвальні чинники цитування.

Націленість авторки на вичерпне дослідження кожної цитатної одиниці – і в її внутрішньотекстовому функціонуванні (тобто в горизонтальному, лінійному контексті), і в культурному просто-

рі (тобто у вертикальному контексті, в семіотично-культурному універсумі) дало змогу вибудувати об'ємну функціональну модель цитатності. У цьому вимірі пізнавальними є спостереження й висновки щодо актуалізації та реактуалізації цитат як номінативних, оцінних, композиційно- текстотвірних, змістотвірних одиниць, як компонентів ігрової стратегії. Щодо останньої особливо імпонує таке твердження: «цитатно-інтертекстуальна гра у поезії має не так розважальний, як естетично-інтелектуальний характер» (С. 280).

Загалом робимо висновок про те, що монографія Г. М. Сюти – це оригінальне самостійне дослідження, виконання якого вимагало від авторки енциклопедичної ерудиції. Опрацювавши значну кількість і наукових, і поетичних джерел, вона презентувала новітню стилістично-лінгвокультурологічну концепцію цитатності. Приймаючи і сприймаючи її, пересвідчуємося: цитата – це універсалия сучасного мовомислення, одиниця мовно-художньої пам'яті, носій попередніх знань і «чужого», але вже освоєного досвіду, мовний знак збереження традиції, активна одиниця комунікації. Й у всій цій багатовимірності, багатогранності це насамперед компонент культурної свідомості людини і «голос культурного діалогу», адже цитати народжуються культурою, функціонують у культурі і впливають на її подальший розвиток.

Звичайно, як і кожна наукова студія, рецензована праця могла б в окремих моментах бути посилена. Наприклад, на нашу думку, в майбутньому варто розширити жанрові межі досліджуваної поезії і залучити до розгляду поетичні пародії, де вживання цитат, ментально-оцінне опертя на них є жанровою вимогою. Також не завжди послідовно дотримано принципу «цитатного інваріанта» в додатку-словнику. Однак ці міркування тільки підкреслюють перспективність поглиблення започаткованого в цій монографії напрямку дослідження. Адже на загал сьогодні маємо нову працю – глибоку, фахову, цікаву не тільки для лінгвістів і гуманітаріїв, але й для значно ширшого кола мовців, не байдужих до культури й естетики висловлення, чутливих до влучності слів, «які колись уже були чиймись»...

ЗМІСТ

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

<i>Алімпієва О. І., Приходько А. М.</i> ГЕНДЕРНО МАРКОВАНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ.....	4
<i>Ваубакова І. М., Драпалук Н. С.</i> NEGATIVE ASPECTS OF SIMILARITY – A LINGUISTIC ANALYSIS.....	7
<i>Бортник С. Б.</i> ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ РЕСУРС АНГЛОМОВНОГО ТУРИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ У НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТУРИЗМОНАВСТВО».....	11
<i>Бунтурі Ю. В., Ніконоров С. І.</i> ДРІЛЛІНГ У ВИВЧЕННІ НІМЕЦЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ.....	15
<i>Ван Йіцзинь</i> ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТОВ «МУЖСКОЙ» И «ЖЕНСКИЙ» С ТОЧКИ ЗРЕННЯ ФІЛОСОФІИ «ИНЬ-ЯН».....	18
<i>Варламова А. О., Выдышева О. Г.</i> АНГЛІЙСЬКІ ЗАЙМСТВОВАННЯ В СОВРЕМЕННОМ ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКЕ.....	23
<i>Гаврилова І. Н.</i> РЕПЛИКАТЫ ПРЕЦЕДЕНТНОГО ИМЕНИ «JUDAS» В НЕМЕЦКОМ СПОРТИВНОМ ДИСКУРСЕ.....	27
<i>Гнатковська О. М., Сапожник І. В., Суродейкіна Т. В.</i> ЕКСПЛІЦИТНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ОЦІНКИ В ДИСКУРСІ ІНТЕРНЕТ-КОМЕНТАРІВ.....	30
<i>Дєміна Н. Е.</i> ВАРИАТИВНОСТЬ ПРОСОДИИ РЕПЛИКИ-СТИМУЛА И РЕПЛИКИ-РЕАКЦИИ ДИАЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНСТВ, РЕАЛИЗУЮЩИХ ФУНКЦИЮ УБЕЖДЕНИЯ.....	34
<i>Дзюбіна О. І.</i> ТИПОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ КЛАСИФІКАЦІЇ НЕОЛОГІЗМІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	38
<i>Дьяченко Г. Ф., Микешова Г. Ф., Воробьева Е. В.</i> ГЛАГОЛЬНЫЕ ЕДИНИЦЫ ТЕРМИНОСИСТЕМЫ В ОБЛАСТИ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ДИСКУРСА (НА МАТЕРИАЛЕ ТЕКСТОВ ПО СПЕЦИАЛЬНОСТИ «АКУСТИКА И УЛЬТРАЗВУКОВАЯ ТЕХНИКА»).....	41
<i>Зорницький А. В., Мосієнко О. В.</i> ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В АНГЛОМОВНОМУ МЕДІА-ДИСКУРСІ.....	45
<i>Карпусенко М. В., Карпусенко Н. В.</i> СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СИНТАКСИЧНИХ СТРУКТУР ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ДЕБАТІВ (НА ПРИКЛАДІ ТРЕТІХ ДЕБАТІВ Х. КЛІНТОН ТА Д. ТРАМПА).....	48
<i>Кисельова К. В.</i> КОМІЧНА МЕТАФОРА В МОВЛЕННІ ДОКТОРА ХАУСА: ЕНАНТІОСЕМІЧНИЙ АСПЕКТ.....	51
<i>Косович О. В.</i> ПРОСТОРОВЕ ВАРІОВАННЯ ПОЛІНАЦІОНАЛЬНОЇ МОВИ ЯК КОНСТАНТА ДОСЛІДЖЕНЬ У РОМАНІСТИЦІ.....	55
<i>Красівський О. М., Горностаї Л. М.</i> МАНІПУЛЯЦІЯ У ПОЛІТИЧНІЙ ПРОМОВІ: ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ.....	58
<i>Куц Е. О.</i> ФАСЦИНАТИВНА МОВНА ОСОБИСТІСТЬ СТИВА ДЖОБСА.....	62
<i>Лисенко Г. Л., Лисенко М. С.</i> ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ВЖИВАННЯ ЗАПОЗИЧЕНЬ У НІМЕЦЬКОМУ ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ.....	65
<i>Луньова Т. В.</i> КОНЦЕПТУАЛЬНА СТРУКТУРА ЕСЕ ДЖЕДА ПЕРЛА ПРО АНРІ МАТІССА: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АНАЛІЗ.....	68
<i>Liulka O. O.</i> PECULIARITIES OF THE FUTURE TIME FUNCTIONING IN THE ENGLISH LITERATURE TEXTS.....	72
<i>Мартин В. О.</i> НОМІНАТИВНЕ ПОЛЕ СУБКОНЦЕПТУ ΑΡΡΩΣΤΙΑ У ДАВНЬОГРЕЦЬКІЙ МОВІ.....	75

НОТАТКИ

НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія: ФІЛОЛОГІЯ

Науковий збірник

№ 33 том 2, 2018

Серію засновано у 2010 р.

Коректор – Вишнякова Я.І.

Комп'ютерна верстка – Калабухова С.Ю.

Підписано до друку 10.07.2018 р. Формат 60x84/8. Обл.-вид. арк. 27,06, ум.-друк. арк. 23,72.
Папір офсетний. Цифровий друк. Наклад 200 примірників. Замовлення № 0818/92.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»

(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4392 від 20.08.2012 р.)

Україна, м. Херсон, 73034, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105. Тел. (0552) 39-95-80

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua